MISKOLCZ VÁROS TÖRTÉNETE.

MISKOLCZ VÁROS

TÖRTÉNETE

ÉS EGYETEMES HELYIRATA.

MÁSODIK KÖTET.

MISKOLCZ VÁROS TÖRTÉNETE

1000—1800.

MISKOLCZ.
1904.

MISKOLCZ VÁROS TÖRTÉNETE

1000—1800.

IRTA

Dr. SZENDREI JÁNOS.

A MAGY. TUD. AKADÉMIA L. TAGJA.

MISKOLCZ VÁROS PECSÉTJE.

MISKOLCZ.

KIADJA A VÁROS KÖZÖNSÉGE.

1904.

ELŐSZÓ.

Könyvünk *első kötetében* Miskolcz város helyiratát, természeti viszonyainak leirását és őstörténelmét nyujtottuk.

A jelen *második kötet* városunk történetét Szt. István király korától a XVIII-ik század végéig tárgyalja, tehát nyolcz századot ölel fel.

A *harmadik kötetben* az okmánytárat évekkel ezelőtt közrebocsájtottuk, hogy annak lapjaira jelen kötetünkben már hivatkozhassunk.

Az *utolsó kötet*, legujabbkori fejlődésünket a XIX-ik század elejétől napjainkig fogja tárgyalni.

Budapesten, 1904. szeptember havában.

Szendrei János.

A II. KÖTET TARTALMA.

I. FEJEZET.

Lapszám

Miskolcz története az 1000-ik évtől kezdve. Szent István kora. Bors főispán királylyá kiáltatása. Királyi vadászvárdák és bölényvadászat a Bükkben. Borsod első főispánjai. Miskolcz vidékének birtokosai a XIII-ik században. Nagy-Győr királyi vár. A pogány vallás feléledése. A tapolczai apátság és iskolája. A kácsi monostor. A kunok bélháromkuti apátsága és temploma. A tatárok és az 1241-iki muhi csata. IV. Béla király Diósgyőr felé menekül. Miskolcz az Ákos-nemzetségbeli Ernye bán fia István birtokában. István nádor felépíti Diósgyőr várát. Kun László Jenkén ... ... 1—17

II. FEJEZET.

A tatárok második betörése. Az Árpád-ház kihalta. Városi szervezetünk a XIV-ik században. Birtokosaink a XIV. század elején. Ernye István alapitja a diósgyőri és szentléleki Pálos zárdát és felépitteti a miskolczi avasi templomot. Az avasi templom műleirása. A Szécsiek, mint Miskolcz birtokosai. Nagy Lajos a várost Diósgyőrhöz csatolja. Diósgyőr története s a vár műleirása. Miskolcz fénykora Nagy Lajos, Mária és Zsigmond alatt. Szabad fajzási és pallos jog. A Szemere-család. Kassa árumegállitási joga ... ... 18—61

III. FEJEZET.

Zsigmond király Miskolczot szabad királyi várossá teszi. Szabad plébános választási jog. Ó és uj Miskolcz. Themeháza. XV. századbeli birtokosaink. Herczeg László Mátyás király vitéze. Mátyás király Miskolczon. Felmentés a diósgyőri terhek alól. Vámmentesség az egész országban. Borszabadalmak. Egyházbiráskodási privilegium. Város malma. Szegények háza a Mindszenten. Szűz Mária temploma. Miskolcz, mint a megye székhelye. Beatrix királyné Privilegiuma. A diósgyőri vár a XV. században. A győri Paulinusok. Fennmaradt műemlékek. ... ... 62—92

IV. FEJEZET.

A XVI-ik század csapásai. Anna királyné privilegiumai. Szabad végrendelkezési jog. Borszabadságok. Az egyház adómentesitése. Ulászló szabadságai. Egyházi bíróságunk. A mindszenti szegények háza. Védekezés a diósgyőri várnagyok ellen. Zöld pecsét használatának privilegiuma, mint a szab. kir. városság jele. II. Lajos király privilegiumai. Vámmentesség. Önálló törvénykezésünk. Pallos jog. Miskolczi Kormosi Tamás. Két országgyűlés Miskolczon 1526. és 1541-ben. Ferdinánd és János ellenkirályok harczai vidékünkön. Védleveleink. Jak Lőrincz kassai polgár. Török dulás kezdete. Mohi pusztulása. Eger eleste. A kékmező. A mezőkeresztesi csata. Mehmet budai pasa fel-

Lapszám

dulja városunkat. Ferdinánd privilegiumai. Adómentesség. A fekete erdő szabadsága. Rudolf privilegiumai. Miskolczi uj nemesek. Tüzeskő-eső. Éhinség. Magán birtokviszonyok ... ... 93—122

V. FEJEZET.

A diósgyőri vár és uradalom a XVI-ik században. II. Lajos király, Mária királyné, Balassa Zsigmond és Fánchy Borbála birtokában. Ennek zsarolásai városunkon. A vár jövedelmei. Városunk adózása és szolgálmányai a várhoz. A vár a Török-, Perényi- és Országh-család kezén. Diósgyőr, mint végház. Hanyatlása. Elfoglalja a török. Német kézre kerül. Teleky kapitány feldulatja. A diósgyőri és dédesi szentlélekről nevezett pálos zárdák pusztulása ... ... 123—135

VI. FEJEZET.

Egyházi élet a XVI-ik században. Adózás az egri püspökséghez. A mindszenti kórház. A plébánosi állás betöltése körül folyt harcz 1534-ben. Oláh Miklós püspök. Templomaink. A Papszer és Egyházszer. A tapolczai apátság pusztulása. A sajó-ládi zárda. A reformátió kezdete városunkban 1530-ban. Hevessy Mihály első predikátor. Bükk János kath. plébános áttérése. Az avasi templom a reformátusok kezén. Első ref. iskola a XVI-ik században. Két ereklye a XVI-ik századból. Két XVI-ik századi sirkő az avasi templomban ... ... 136—147

VII. FEJEZET.

XVI-ik századi törvénykezésünk, jogszokásaink. A tanács, a papszéki, a becsületes polgári szék. Az áldomás. Ukkon pohár. Boráldó. Évkönyveink. Ipartörténetünk. Puskaműveseink a XVI-ik század elején. A török igénybe veszi iparosainkat. A mészáros czéh privilegiuma 1508-ból. A csizmadia czéh szabályai 1521-ből. A korcsolyások. A vargák. Vásárok. Török sarczok. Királyi adók. Portáink pusztulása. Az avasi templom bekeritése. Polgárságunk tősgyökeres magyarsága ... ... 148—178

VIII. FEJEZET.

Török hódoltság. Miskolczi hajduk veszedelme a hevesi erdőn. Nagy András hajdugenerális tábora. Herr György nemessége. Török sarczok. Parancsleveleik. Kuruczok és labanczok harczai városunk körül. Petneházi Dávid és Sepetzka kuruczai. Végbeli bujdosó vitézek miskolczi gyülése. Tököly Imre miskolczi tábora. Ragályi János támadása. Murányi István, Petróczy István, Tardi Imre támadásai. Caprara tábornok sarcza. Nyomor. Éhinség. 36 öltalomlevél. Egri pasák közigazgatása, igazságszolgáltatása. Török védlevelek. Követségünk a szultánnál. Török adózás. Nemeseink megtagadják az adózást. Adóelengedések. Szultánok védlevelei. Városunk teljes elszegényedése és pusztulása. IV. Mohammed szultán levele. Felszabadulás a török járom alól. E kor kulturális emlékei ... ... 179—219

IX. FEJEZET.

A diósgyőri vár viszontagságai a XVII-ik században. Ostromoltatása és lerombolása. Utolsó kapitánya Haller Sámuel. Függő viszonyunk részbeni megszünése. Leopold a városnak adományozza „a Pap malmát“. A vidéki nemesség megtelepedése. Birtokviszonyok. Gróf Forgách Zsigmond, Nyári Miklósné, Csatóházi Móré Anna, Rákóczy Zsigmond, a Szepessy, Bakos, Szirmay,

Lapszám

Zákány, Lónyay, Kéry, Káthay, Csernel, Tibold, Barátnoki, Bük, Bárczay és Dőry családok miskolczi birtokai. Városunk birtokszerzései Arnót, Felső-Zsolcza, Bessenyő, Kelecsény és Ládházán ... ... 220—230.

X. FEJEZET.

Egyházi élet a XVII-ik században. A tapolczai apátság. A diósgyőri és sajóládi pálosok miskolczi birtokai. A reformátió győzelme. Bük János plébános áttérése. Az avasi templom a reformátusok kezébe jut. Dőry Ferencz szerepe. Gondoskodás a lelkészek és tanitók fizetéséről. A Papmalma. Az avasi templom restaurálása. Temetkezések e templomba. Bakos Balázs sirköve. Harangöntés. Templomi székek adományozása. Dőry Ferencz székpere. A fekete szék. Az egyház régi edényei. Kecskeméti Ötvös Péter tála. Miskolczy Gergely és Vörös András ajándékai A ref. iskola és tanrendszere a XVII-ik században. Tandijak és tanitói fizetések. Az evangelikusok és görögök városunkban megtelepednek ... ... 231—262

XI. FEJEZET.

A természet csapásai, tűz, döghalál, felhőszakadás. Rákóczi Ferencz birtokainak zálogbavétele. Török István főbiró kiszabadulása. Épitkezések. Leopold a nemességet meginti. Közigazgatásunk szervezete. A főbiró. Ennek hatásköre. Esküje. Bióválasztás. A tanács. Az esküdtek. A főjegyző. Ennek fizetése. A kincstartó, a vásárbiró, a borbiró, a tolmács. A város családei, a kapitányok, a ménespásztor, a korcsmáros. A városháza ingóságainak leltára 263—280

XII. FEJEZET.

XVII-ik századi igazságszolgáltatásunk. Polgári perek. Paráznasági perek. Büntető eljárás. Reversális. A fekete szék. Tüzes fogó. Kerékbe törés. Fejvétel. Házasságtörési perek. Kondai Kis Mihály főbiró házasságtörési pere és lefejeztetése ... ... 281—292

XIII. FEJEZET.

Czéheink a XVII. században. A czéhek belső élete. Csizmadiák, bodnárok, szűcsök. A mészárosok megrendszabályozása. A csizmadia-legények sztrájkja. A gombkötők. Árszabások. Árviszonyok. Vásárok. Vásári rendtartás. Lipót király két uj vásárt engedélyez. A vagyonosodás emelkedése. Váltságdijak. A becsületes polgári szék itéleti illetékei ... ... 293—308

XIV. FEJEZET.

A Rákóczi fölkelés. Városunk rendkivüli áldozatai. Miskolczi vitézek Tokaj ostrománál. A város bekeritése. Rákóczi hosszabb tartózkodása városunkban. A franczia király követe. Főhadi szállás. Hadi mozgalmak. A Rákóczi birtokok megvétele. Pénzverde. Beresényi, Károlyi Miskolczon. A miskolczi gyűlés határozatai. A város adósságai. Német generálisok óltalomlevelei. Az 1741. és 42-iki insurrectió. A görög kereskedők hadi váltsága. A franczia háboru és ujabb insurrectió. Hadi felszerelés. Pestis. A város árka. Nagy tűz. 309—358

XV. FEJEZET.

A XVIII-ik század vallási mozgalmai. A diósgyőri pálosok eltörlése. A tapolczai apátság. A mindszenti templom felépitése. A munkácsi görög püspökség tapolczai és mindszenti javai. Küzdelem a katholikusok és reformátusok között. Az ellenreformátió. A minorita atyák. A minorita zárda és templom

Lapszám

felépitése. Katholikus papjaink. A mindszenti csupros kép. A református egyház belső élete. Egyházi edények. Az evangelikus egyház megalapitása. Templomuk felépitése. A görögök ... ... 359—427

XVI. FEJEZET.

A ref. iskola könyv- és irattárának fölégetése. A Carolina resolutió. A ref. iskola ujbólépitése. Az iskola szervezete, tanrendje. A tanitók, tanárok. Iskolai élet, a togátusok. Az iskola törvényei. Tanárok fizetése. Az alumneum. A tanulók száma. Az evangelikusok iskolája. A minoriták gymnásiuma. A jelenlegi épület felépitése. Tanmenet. A Ratio Educationis. A Mária egyesület. Iskolai szinjátékok a XVIII-ik században. A tanárok. A tanulók létszáma. Az első katholikus elemi népiskola ... ... 428—482

XVII. FEJEZET.

Városunk megváltása. Az 1715. évi 104-ik törvényczikk. Pozsonyi és bécsi követeink működése Ajándékok a főméltóságoknak. Adósságaink. A Haller-család jogigényei. A gróf Grassalkovich Antallal kötött szerződés. A quantum és behajtása. Grassalkovich praktikái. Birtokosságunk jogainak teljes elvesztése. Birtokviszonyok a XVIII-ik században. Vármegyeház épités. Mozgalom a szabad királyi városság iránt. Diósgyőr mint rom ... ... 483—520

XVIII. FEJEZET.

Ipartörténetünk a XVIII-ik században. Református és katholikus, magyar és német czéhek. Ötvösök és egy remekük. A csizmadiák, mészárosok, városi mészárszékek, sztrájk, árszabások, szabók, ezek harcza a szűrszabók és szűcsökkel. A helybeli czéhek vásárjog védelme. A szűcs czéh ujabb szabályai. A kovácsok, lakatosok és évkönyveik. Timárok, magyar vargák, bodnárok, gombkötők, gubások, asztalosok. Asztalos Imre és István remekei. A fazekasok uj szabályai. Kalaposok. Magyar stylü műhimzések. Vasipar a Hámorban. A miskolczi kenyér. Borkereskedés. Vásárok, vámok. A görög kereskedelmi compánia. Templomuk épitése. Boltok épitése. Zsidó korcsmárosok. Vásáraink jövedelme ... ... 521—602

XIX. FEJEZET.

Városi belső élet. Főbiró. Jegyző. Rangsorozat. Város dajkája. Népszámlálásunk a XVIII-ik században. Miskolcz legrégibb látképe. Termények. Buza. Bor. Gyümölcs. Serház. Pálinkafőzés. Korcsmák. Szinvaszabályozás. Halastó. Tömlöcz. Vendéglők. Koldusok. Pestis elleni intézkedések. Kórházépités. Tűzoltás. Idegenek bejelentése. A városház leégése. Levéltár. Anyagi viszonyok. Főispáni iktatások ... ... 603—630

XX. FEJEZET.

Közművelődési állapotaink a XVIII-ik században. Büntetőperek. Erkölcsi itéletek. Káromkodás. Boszorkányperek. A miskolczi és igriczi boszorkányok megégetése. A tanuvallomások közművelődéstörténeti jelentősége. Az igézés és rontás esetei. Gyógyszertár és rozsólis mérés. Az első gyógyszerészek. Szellemi élet. Kazinczy Ferencz Miskolczon és itteni köre. A miskolczi szabadkőműves páholy története. Az irodalmi föllendülés hatása. Miskolczi irók. Palóczy György, Bárány Péter, Dayka Gábor, Mahovszky József, Bárány Ágoston és Benkő Sámuel. Miskolcz topographiájának megjelenése. Szinészetünk születése ... ... 631—687

KÉPEK JEGYZÉKE.

I. Táblák.

Lapszám

I. Tábla. Krisztus a keresztfán, a boldogságos szűz és Magdolna által környezve. „Festett": Miskolczi László mester. 1394-ben ... 56
II. Tábla. Az avasi templom csucsives kapui ... 61
III. Tábla. Az avasi templom ablakainak mérművei és egyéb műrészletei ... 61
IV. Tábla. Az avasi templom helyreállitási tervezete ... 61
V. A megyaszói ref. templom famenyezete. Festették: Asztalos Imre és Asztalos István miskolczi mesterek 1735-ben. Szinnyomat ... 577

II. Szövegközti képek.

1. Diósgyőr ... 18
2. Az avasi templom homlokzata ... 25
3. Az avasi templom hosszmetszete ... 26
4. Az avasi templom alaprajza ... 27
5. Az avasi templom oldalbejárata ... 29
6. Famozaik kép az avasi templom egyik székén ... 31
7. Az avasi templom nyugati karzata és uj orgonája, 1895-iki helyreállitása utáu 33
8. Diósgyőr várának alaprajza ... 39
9. Diósgyőr várának távlati képe a XVII-ik századból ... 41
10. A diósgyőri vár belső épületeinek alaprajza a XVII-ik századból ... 46
11. Részletek a diósgyőri várból ... 47
12. A diósgyőri vár egyik ablakfülkéje ... 48
13. A diósgyőri vár romjai 1860-ban ... 54
14. A diósgyőri pálos zárdában talált XV-ik századbeli márvány dombormű ... 83
15. Részlet a diósgyőri domborműből ... 86
16. XV-ik századbeli kehely a ref. egyház kincstárában ... 90
17. Miskolczi Kormosi Tamás czimere ... 99
18. Miskolcz város pallosa ... 101
19. A ref. egyház pohara 1588-ból ... 144
20. Kehelytálcza a ref. egyház kincstárában a XVI-ik századból ... 145
21. IV. Mohammed török szultán thugrája és pecsétje 1675-ből ... 215
21. Aranyozott ezüst-tál 1663-ból a ref. egyház kincstárában ... 244
22. Kókuszdió serleg a XVII-ik századból a ref. egyház kincstárában ... 246
23. Urvacsora-tál a miskolczi ev. ref. egyház kincstárában, Kecskeméti V. Péter műve a XVII-ik századból ... 249
24. A mindszenti csupros kép ... 388
25. A csizmadia czéh által készittetett áldozó pohár 1750-ből ... 405
26. Egy miskolczi ötvös-remek 1775-ből ... 526

Lapszám
27. A lakatos czéh pecsétje 1718-ból 564
28. A miskolczi német asztalos czéh pecsétje 1799-ből 576
29. Részlet a megyaszói templom menyezetéről 577
30. Részlet a megyaszói templom menyezetéről. Festették: Asztalos Imre és Asztalos István miskolczi mesterek 1735-ben 578
31. Részlet a megyaszói templom menyezetéről. Festették: Asztalos Imre és Asztalos István miskolczi mesterek 1735-ben 579
32. Szines selyemhimzés 1704-ből az avasi ref. templom egyik asztalteritőjéről ... 586
33. Arany és ezüst fonálhimzés a XVIII-ik századból 587
34. Arany és ezüst fonálhimzés 1771-ből 587
35. Szines selyemhimzés 1751-ből... 588
36. A miskolczi görög kereskedő testület pecsétje 1687-ből 593
37. Miskolcz város látképe a XVIII-ik század végén... 609
38. Az igriczi boszorkányok a diósgyőri vár romjainál. Klimkovics Béla rajza... ... 640
39. A miskolczi szabadkőműves páholy pecsétje 1781-ből 674
40. Dayka Gábor arczképe 681
41. Benkő Sámuel Miskolcz város topographiája czimű műve első kiadásának czimlapja 684

I. FEJEZET.

MISKOLCZ TÖRTÉNETE AZ 1000-IK ÉVTŐL KEZDVE. SZENT ISTVÁN KORA. BORS FŐISPÁN KIRÁLYLYÁ KIÁLTATÁSA. KIRÁLYI VADÁSZVÁRDÁK ÉS BÖLÉNYVADÁSZAT A BÜKKBEN. BORSOD ELSŐ FŐISPÁNJAI. MISKOLCZ VIDÉKÉNEK BIRTOKOSAI A XIII-IK SZÁZADBAN. NAGY-GYŐR KIRÁLYI VÁR. A POGÁNY VALLÁS FELÉLEDÉSE. A TAPOLCZAI APÁTSÁG ÉS ISKOLÁJA. A KÁCSI MONOSTOR. A KUNOK BÉLHÁROMKUTI APÁTSÁGA ÉS TEMPLOMA. A TATÁROK ÉS AZ 1241-IKI MUHI CSATA. IV. BÉLA KIRÁLY DIÓSGYŐR FELÉ MENEKÜL. MISKOLCZ AZ ÁKOS NEMZETSÉGBELI ERNYE BÁN FIA ISTVÁN BIRTOKÁBAN. ISTVÁN NÁDOR FELÉPITI DIÓSGYŐR VÁRÁT. KUN LÁSZLÓ JENKÉN.

Mint a Bükk messze rengetegébe fölcsillanó forrás a völgyben bő vizű patakká dagad, úgy indul meg a multak ösmeretlen ködéből történetünk csergedező folyása. Lassankint oszladozik a homály, a bizonytalanság s a való megelevenedő képe bontakozik ki előttünk.

A Sajó, a Tapolcza és Győr vára közén ott élnek már a honfoglaló ősök leszármazó birtokos örökösei a Miskolcz nemzetségbeli Borsok, s közel szomszédaik az Őrsök és Abák.

A megye katonai rendszer, melynek alapja a vár,[1]) megyénkben Borsod és Győr vára. A vármegye comesei, főispánjai, a

[1]) Szalay József. Városaink a XIII-ik században. Budapest, 1878. 8. r. 168. l.

Borsok, bizonyára e két helyen székeltek. Az első városok már Szent István korában, mint váraljak leginkább e megyei várak tövében keletkeztek.

Miskolcz földje, kezdettől fogva a győri, később diósgyőri vár tartozéka volt, mely fejlődésére századokon át nagy befolyással birt.

Maga Miskolcz e korszakban, még bizonyára csak jelentéktelen kis község, melynek lakossága egy részét az őslakó szlávság leszármazói s másikát a foglaló magyarság köznépe alkotta, mely a szomszédos vártól teljes hűbéri függésben élt.

E korszakra nézve hasztalan kutatjuk át meg át levél és okmánytárainkat, nem birunk semmi fontosabb életjelre akadni s köztörténeti eseményeknek is csak gyér emlékei maradtak fenn.

Hagyományok és régi krónikák mondják, hogy maga Szent István, hitvesével megjárta az országot s különösen meglátogatta a kereszténységnek ujonnan emelt szentegyházait s hogy ily alkalomból Borsodban is időzött volna, hogy továbbá midőn a bessenyők fellázadtak az uj vallás ellen, a nagy király maga vezetett ellenök hadat s egyrészöket Zsolcza környékén verte le, a mikor tehát vidékünkön mindenesetre megfordult.[1])

A megyét megalapitó Bors vezéren kivül, Borsodvármegye első főispánja gyanánt hiteles oklevél először bizonyos Tibold urról emlékezik, a ki az Örs nemzetségből származott.

1108. Második főispánja volt azután a megyének 1108. körül, Kálmán király idejében I. Jákó, a ki már ismét a Bors-Miskolcz nemzetségből származott. Ugy látszik, egyszersmind valamely udvari méltóságot is viselt, mert fontos állami okleveleken találkozunk aláirásával.[2])

1128. A következő főispán II. István király alatt, 1128. körül, már ismét egyik Bors. Midőn az akkor Borsodmegyéhez tartozott Egerben egyszer a király betegen feküdt s alig volt remény

[1]) Kandra Kabos. Borsod örömnapjai. Miskolcz, 1876. évf. 53. sz.
[2]) Fejér. Cod. Dipl. II. 46. l.

hozzá, hogy felépüljön, Bors, Ovánnal együtt pártot ütött s magát kiáltatá ki királynak. A király azonban váratlanul felépült, Ovánnak fejét véteté, Borsot pedig Görögországba számüzé, kimondván, hogy ezentul nemzetségéből senki se alkalmaztathassék udvari hivatalra.

Fontos történelmi esemény ez városunkra nézve, mert a királya ellen lázadó főur javai elkoboztattak s Győr vára és tartozéka Miskolcz földje, bizonyára ekkor került az ősi Bors családról először királyi kézre s lőn királyi birtokká.

Királyaink közül különben e korszakban többen is megfordultak vidékünkön. Igy I. Endre szintén átutazott Borsod főutvonalán akkor, a midőn az ismét trónra lépett Péter, rövid uralkodás után megöletvén, az ős pogány vallás visszaállitását követelő sereg Endrét Abaujvártól Székesfehérvár felé kisérte.

Hogy általában gyakrabban időzött az udvar már ekkor Borsodban, annak egyik bizonyitáka az, hogy itt a királyi háznak ménese, udvarháza és a Bükkben vadász várdája volt.

Az uralkodó gyakori ott időzése már akkor is nagyban hozzájárult valamely vidék anyagi és culturális fölvirágozásához; látni fogjuk később, hogy városunk gyors emelkedését is jórészt ennek köszönhette.

Az udvart pedig a Bükk rengetegeinek rendkivül vad gazdagsága és különösen vad bölény csordái vonzották évről-évre ide.

1067 ben egyik okmányunk tanusága szerint Géza vezér (a későbbi I. Géza király) még Salamon király idejében, a szihalmi királyi birtoknak őt illető harmadrészét (most puszta-apáti, Szemere felé) Péter szabolcsi főúrnak adományozta. 1067.

Kálmán király minden valószinűség szerint akkor érinté Borsodot, midőn nyolcz ezer vitéz élén Oroszországba vonult.

II. Vak Béla, a Borics érdekében betört lengyelek és oroszok ellen indulván, seregével kétségkivül keresztül huzódott a

megyén, mivel a különben csatába nem bocsájtkozó ellenségek találkozási helye a Sajó két partja volt.

A Miskolcz nemzetségbeli urak ekkor már megyéjök határain
1195. messze túl is birtokosok, 1195-ben a Miskolcz nemzetségbeli Domokos bán Dágh, vagy Agendorf falut, később Sopron város birtokát a Borsmonostori szerzetnek adományozza.[1])

1214. 1214-ben ismét a Borsok nemzetségéből való II-ik Jakabot látjuk ispán gyanánt a megye élén.

E távoli korszakból fenmaradt minden legkisebb adat fontos levén, érdekesnek tartjuk környékünk történetére nézve fölemli-
1217. teni, hogy 1217-ben Borsodvárában Márton a hadnagy, Sanctus nevű a százados és Péter a főbiró. Ibad ur a tapolczai monostor tisztviselője, Vámosi Márton comes a bessenyők grófja. Bolykon, Szent Simonon és Mocsolyáson, valószinűleg a bányászat művelésére betelepitett csehek laknak. A balajtiak, lánczíak, mucsonyiak, radistyániak, császkaiak mindannyian Borsodvárának jobbágyai.[2])

1214. Ugyancsak 1214-ben értesülünk egyik okmányunkból, hogy Jakab főispán fiától Domonkostól, Bors neje, tehát rokona, aki Velek herczeg leánya volt, három borsodmegyei birtokot megvásárolt.[3])

De bármily szűkszavúak legyenek is az okmányok, melyek e korszakról beszélnek, már bizonyságot tesznek róla, hogy városunk környékén, Nagy-Győr királyi vár körül s a Bükk rengetegének kies völgyein magasabb cultura volt, semmint azt a messze XIII-ik századról bárki is föltételezné.

A megyénk területét lakó kun-palócz és bessenyő népek szivében a régi isten képe, az ős pogány vallás mythosa, a kereszténységnek Szent István által állami vallássá történt proklamálása

[1]) Wenczel. Árpádkori uj okmtár. XI. K. 59. l. Fejér Cod. Dipl. III. 2. 66. l. Századok, 1883. 34. l.

[2]) Kandra Kabos. Borsodvármegye főispánjai. Miskolcz, 1877. évf. 4. szám.

[3]) Fejér. Cod. Dipl. III. 1. 163. l. Történelmi Tár. 1897. 463. l.

után még hosszu időkig, mondhatni századokig élt. Természetes is volt az, hiszen egy élő nemzetnek őseitől öröklött vallása, a müveltség kezdetleges állapotában a népnek egész szellemi életét jelenti. Befolyásolja életét, szokásait, viselkedését s megnyilatkozik dalaiban, költészetében. Hogy tudná mindezt egy királyi rendelet, vagy egy uj pap egyszerre mind megváltoztatni. Királyok és főurak vallásos bőkezűségéből már állottak az ország főhelyein a fényes keresztény templomok, hatalmas kőcsarnokaikkal, aranyozott kupoláikkal s szines mozaikkal rakott szent képeikkel, de a nép titkon az erdők és ligetek rejtett barlangjait és égbe nyuló szikláit járta és az „áldozó köveken“ emelte fel rejtett oltárait, ősei istenének buzgón áldozva.

A hittérités nagy és áldásos munkája tehát még a XIII-ik században is folyamatban volt. Gergely pápa Jakab prenestei bibornokot küldte mint követet II. Andráshoz, hogy a nagyon gyakori kitérésnek és csábitásnak elejét vegye. A pápa követe a királytól kieszközölte, hogy minden esztendőben hitvizsgálat tartassék különösen a Besenyők közt, a keresztény lakosságnak a hittőli elpártolástól való megóvása végett. Ezen hitvizsgálók és térítők munkája azonban oly hosszas volt s annyi nehézséggel járt, a kitérés veszedelmében levő keresztények nagy száma miatt, hogy több megyében majdnem folytonosan tartott s ezek között nevezetesen az egri megye területén, tehát a mi vidékünkön is, mint az Gergely pápának 1236-ban Kilit egri püspökhöz intézett leveléből kitünik.[1]) Bölcs királyaink többszöri véres harczokból tanulták meg, hogy erőszakkal ezen a dolgon nem lehet segiteni. Fegyveres vitézek és hadsereg helyett tehát az egyház egyszerü katonáit, a szerzeteseket küldték ki meghóditásukra. És ezek nem győzték le őket, hanem valóban meghóditották Krisztus vallásának és ezzel a polgárosodásnak. A nép megszerette a tiszta 1236.

[1]) Schmitth. Episc. Agriens. I. 143. Katona V. 589. Ipolyi Arnold. A kunok bélháromkuti apátfalvi apátsága. Arch. Közl. VI. k. Pest, 1866. 14. l.

életü, buzgó, szerény, munkás és bölcs papokat s lassanként önként követte őket.

A hitben leginkább veszélyeztetett helyekre küldének a püspökök szerzeteseket, kik szintén a legelhagyatottabb helyeket keresik fel s a pogány áldozóhelyek szomszédságában épitik fel kápolnáikat, társházaikat s kezdik meg a vadon átalakitását termő földekké és gyümölcsös kertekké.

Vidékünkön több ily nevezetes szerzetesi telepet találunk, minő a benedekrendiek boldvai, tapolczai és kácsmonostori, a cisterciek bélháromkúti apátságai, a pálosok diósgyőri, szentléleki, vagy dédesi, sajó-ládi stb. monostorai, melyek mindegyikében a művészet, tudomány és irodalom is egyaránt virágzik, mit nemcsak nagyobbszerű román, átmeneti és csúcsives stylű épitészeti emlékeik fenmaradt nyomai, hanem az iróikról szóló okleveles adatok is tanusitanak, mint a hogy a XII-ik századbeli legrégibb magyar nyelvemlék, a halotti beszéd codexe is az elől emlitett boldvai apátságnak tulajdonitatott.[1])

S hogy e monostorokban első sorban a nép nevelésével, tanitásával foglalkoztak, fényes bizonyitéka az, hogy például a városunk szomszédságában létezett tapolczai monostornak már a XIII-ik században virágzó iskolája volt[2]).

A Tapolcza hév fürdői már akkor is messze földön hirnévnek örvendtek s köszvényes betegek által sürűn látogatattak, kik közül a szegények ellátásáról a monostor gondoskodott. Maga a Szent Péter és Pál apostolokról czimzett benczés zárda és temploma a mostani fürdő telepnél jóval kijebb a jobboldali domboldalon állott.[3])

Kétségtelennek látszik, hogy e monostor, vagy apátság a ke-

[1]) Ipolyi Arnold. Magyar okmány érdekességek. Századok, 1868. évf. 79. l. Ormos Zsigmond. Árpádkori mivelődésünk története. Budapest, 1881. 240. l.

[2]) Ormos Zsigmond. i. m. 223. l.

[3]) Pár évvel ezelőtt homlitás közben a Schack-féle szőllőben ásták ki alapfalai és kriptája egy részét.

reszténység első éveiben, illetőleg még Szent István korában alapitatott, még pedig a Miskolcz nemzetség bőkezűségéből. Javadalmaik is e család törzs birtokaiból valók, amennyiben az egész Tapolczán kivül birták Jenke pusztát, Csabán egy malmot és Miskolczon egy nemes udvarhelyet, malmot, korcsmát és egy mészárszéket.[1])

Legelső okmányi adatunk az 1201—35. évek közti időkből 1201.
van róla, a mennyiben a váradi káptalan előtt a monostor (monasterii de Tablucya Miscocii) Ibad nevű szolgája két márkányi kártételért pereltetik.[2])

Pázmán Péter bibornok okmányi alapokon emliti irataiban, hogy apátságunk 1217-ben és 1224-ben virágzó állapotban volt. 1217. 1224.

Vidékünk többi XIII-ik századbeli monostora közül a kácsit, melyet az Örs nemzetség alapitott, s melynek szintén diszes egyháza volt — csak épen fölemlitve, különösen kiemelendőnek tartjuk a bár már tőlünk kissé távolabb, de mégis megyénk területén fekvő s a „Kunok bél háromkuti apátsága“ nevet viselő szerzetet Apátfalván.

Nem messze Egertől, Borsod- és Hevesmegyék határán, a Béli nemesek által birt Bél nevű helyen, a Bélkő hegyorom alatt s a béli háromkut forrás folyásánál, Apátfalva és Monosbér mellett telepitette meg 1232-ben Kilit egri püspök, II-ik Endre 1232.
király hires arany bullájának irója, a francziaországi Citeaux-ból származó ciszterciek zirczi társházának tagjait.

A ciszterczita-rend tagjai, maguk is kitünő műépitészek, magukkal hozzák Francziaországból az uj épitészeti irányt s csakhamar megkezdik épiteni Apátfalván, a románból a csúcsivesbe átmenő

[1]) Fejér. Cod. Dipl. VII. 172. l. Hevenesi Gábor után ezen szavakkal emliti: „Abbatia de Tapolchan sub. initio conversionis Hungarorum per terrae Dominum Misidachi (Miscolchi?) nomine fundata floret anno 1217.“ Fuxhoffer Monasteriologia I. 281. l. Magyar Sion I/2. 1863. 593. l. Rupp Jakab. Magyarország helyrajzi története. Pest, 1872. II. 105. l.

[2]) Váradi Regestrum, Endlichernél. 221. l.

stylben hatalmas egyházukat. Ezen uj épitészeti irány a diszitményes tuláradozás- és halmozottsággal ellentétben a szigoruság és egyszerüség kifejezésében állt, melyet a szerzetesek szent Bernát tanitása szellemében, valamint kolostori életük szabályaiban, ugy épitészetükben is kifejezésre juttattak. A templom alaptervezetében a régi hagyományos keresztalak van kifejezve. A végfalazatok mindenfelől egyenes oldallal, vagy szöglettel záródnak. A cisterczita egyházi épitészet további sajátsága, a torony és altemplom teljes hiánya. Az egyszerű toronyka az apátfalvi templomnál is, mint csupán tető-torony a kereszthajó közepe felett emelkedett fából alkotva s könnyű pléhlemezzel fedve, továbbá a mellékhajók árkádjainak oszlopai megszünnek s ezek helyett a támrendszer érvényesül s egyuttal már a román félköriv helyett az átmeneti korszakot jellemző csúcsiv feltünik. A legnemesebb egyszerüségre való törekvés mellett természetes, hogy a szobrászati művek is csupán a legszükségesebbekre, az oszlopfők és a kapuzat egyszerű lombfüzér pártázatára szoritkoznak. A diszítmények pazarsága helyett az egyházat alkotó művészek a hatást, zöldes, veres és szürkés kő-koczkáknak izléses tagozása által a portalén, valamint a homlokzat kerekalaku szép ablaka által kivánták elérni. Szóval a ciszterczita szerzetesek zárdai életének tisztasága és szigoru egyszerűsége ezen épületben is visszatükröződik s e tekintetben az apátfalvi egyház, mint XIII. századbeli átmeneti idomu épitészetünk példányszerű alkotása hazánkban az elsők közé tartozik.

Mint később látni fogjuk ez iskolának hatása észlelhető a miskolczi avasi Szent István templom épiszetében is, ez indokolta, hogy az apátfalvi templom kérdésénél kissé hosszasabban időztünk.

A Bükk és Mátra hegyek közt elterült vidéket, Béla király névtelen jegyzője szerint, Böngér (Bunger) a Borsod várat épitette Bors vezér fia, Acsád (Ousad) Örs vezér fia, Ed, és Edemen vezérek, Aba Sámuel király ősei, a Kievnél magyarok által meghóditott, s a magyarokkal egyesülten e hazába jött kunpalócz népeikkel szállották meg, s főleg Apátfalván

telepedtek le, mely még most is a kunpalócz népség főhelyének tartatik. Ezért az ott egykor létezett cziszterczita monostor is a „Kunok beel-három forrásáról“ nevezett apátságnak hivatott.

Apátfalva birtokosai közt előfordulnak kun eredetű Béli nemes családok is, melyeknek több tagja bán vala, s innét származhattak a Bánvölgy, Bánfalva és Bán-Horváth elnevezések; Bélkő alatt pedig, hol a monostor alapitatott. Áldozókő és Hamuhegy helynevek fordulnak elő, miből ugy látszik, hogy itt a három forrás közt hajdan nevezetes pogány áldozó hely lehetett. A monostor és templom felépitése után is sokan zarándokoltak ide, sőt még napjainkban is Nagyboldogasszony ünnepén.[1])

Ezentul már csak apróbb birtokviszonyokról értesitenek okmányaink, melyek közül legérdekesebb, hogy a Miskolcz nemzetségbeli Bors főispán 1237-ben monostorának birtokokat adományoz 1237.
a Sajónál, nevezetesen Vadnát, Ivánt, Harnóczot, Karácson földét s Kazánál a sajói vámot.[2])

Mignem elérkezik a szerencsétlen 1241-ik esztendő, a mely- 1241.
ben, valamint az egész országot, ugy vidékünket és fejlődésnek indult községünket is egy csapásra végképen tönkre teszi a tatár; hosszu időre gyökerestől kitépve oly reményteljesen fejlődött culturánkat is.

A százezret mindenesetre meghaladó tatár sereg Batu vezér lete alatt állott, de vele voltak testvérei Orda és Seibán; Dsingisz khánnak több unokája s a hires tatár vitéz Szubutáj.

Az ország állapota, a kunokkal való szerencsétlen viszony s a muhi csata előtti események köztörténetünkből eléggé ösmeretesek levén, e helyt csupán a bennünket közvetlenül érdeklő

---

[1]) Ipolyi Arnold a kunok bél-háromkuti máskép apátfalvi apátsága. Archaeologiai közlemények. VI. k. 1866. Péterffy. Conc. Hung. II. 275. l. Schmitth Episc. Agr. I. 144. Czinár II. 80. Fejér Cod. Dipl. IV. 2. 177. l.

[2]) Oklevéltár. 5. szám. III. k. 11. l.

szerencsétlen Sajó parti csata történetét mondjuk el Pauler Gyula egybeállításai nyomán.

IV. Béla király seregével Pestről, Hevesen át vonult a muhi sikságra.

Seiban azt a hirt hozta Batunak, hogy a magyar sereg erősebb a tatárnál. Batu tehát hadát, melyet valami 80,000 lovasra tehetünk, a Sajó mögött a Tisza, Sajó, Hernád képezte zugba vonta össze és lehetőleg a szomszédos erdőségekbe rejté, hogy a magyarok erejét ne ismerjék.

A csata lefolyásának szinteréül a pozsonyi krónika a Muhi város melletti területet jelöli meg. Muhi város azonban előbb a csata után a tatárok által s a XVI ik században ujra való felépülése után az egri törökök által a földdel egyenlővé tétetett. 1878-ban az Ónod város határában fekvő XII-ik századbeli „pusztatemplom“ nevü hely mellett ásattam ki a történelmi társulat kiküldött hadtudományi bizottsága jelenlétében a régi város romjait, ezzel meghatározva a terep kiindulási pontját.[1])

A Sajón, mely ütközetünk idején nagyon meg volt áradva, a mai Sajó-Hidvég irányában szilárd szerkezetü hid állott, ezt Batu fenntartotta és őriztette, hogy a magyarok át ne jöhessenek, ő pedig támadásra felhasználhassa. A magyar sereg, mely utközben idáig folyton szaporodva, most már valami 65,000 emberre szaporodott, vele szemben a Sajó balpartján valami egy mértföldnyire a tatár sereg zömétől, mint már emlitők, a muhi pusztán ütött tábort. A magyar sereg bizott erejében, nem félt a tatártól s az egész veszedelmet nem valami nagyra vette. IV. Béla maga ellenben nagyonis tartott a tatároktól. Tul óvatos volt. Mikor megszállottak, megparancsolá, hogy ne szerteszét, hanem egy csoportban üssék fel sátraikat. „Összevonulának tehát mindnyájan, — mondja a krónika, — mint valami szük akolban, körüskörül

[1]) Szerző. A régi Muhi város romjai között eszközölt ásatások. „Miskolcz“ 1879. 38—41. sz. Századok 1878. 16. lap. Jelentés a muhi csatáról. Szerző. Magyar hadtörténelmi emlékek. 1896. 97—100 l.

állitva szekereiket és pajzsaikat, hogy táborukat megerősitsék. Ugy össze valának pedig sátraik zsufolva s azoknak kötelei ugy egymáshoz voltak kötözve és összebonyolitva, hogy az ut teljességgel be vala hálózva s nem lehete a táborban járni, kelni, hanem mindnyájan mint valami hálóba valának szoritva.“ Ezen berendezés a lovasság kivonulását, felfejlődését megnehezitvén, valódi veszedelmére volt a magyaroknak.

Batu régi tatár szokás szerint felment egy dombra, a honnan szemügyre vevén a magyarokat, azonnal észre vette hibájukat, mondván: „Sok a magyar, de kezünkben van! Rosszul vezetik, nyáj módjára, mint a birkák, szük akolba zárták magukat!“

Ápril 11-ére való éjjel kezdték meg a hidon való átvonulást a tatárok, de a király öcscse Kálmán herczeg és a hős Ugron érsek hősi küzdelem után visszaverték őket. A magyarok, azon hiszemben, hogy már győztek is, visszatérve a táborba, nyugodtan lefeküdtek. Batu azonban kis vártatva ujra megtámadta a hidat, a mi a magyarok között szörnyű zavart okozott. Mind a mellett Kálmán a templomos vitézekkel és Ugron ujra elébök állottak. A magyar kard nagyot pusztitott a tatárok közt, ugy, hogy sokan futásnak eredtek. Maga Batu kivont karddal forditotta vissza a hátrálókat.

E közben Szubutaj, alantabb a Sajón tutajokon átkelvén, hátba fogta a magyarokat. A kettős támadás elől a magyarság a táborba vonult vissza, mely reggel nyolcz órára már teljesen körül volt zárolva. A magyar sereg képtelen volt mozdulni. Záporként hullott rá mindenfelől a tatárok nyila; az emberek estek, „mint a tölgyfáról a makk, ha megrázzák.“

Mind a mellett, mint Tamás spalatói esperes „Historia Salonitá“-jában irja, a Magyar urak egy része még ekkor is sátorában piperéjével volt elfoglalva s karpereczeit csatolgatta.[1])

Miután pedig már a sátrakat is kezdték felgyujtani, mene-

[1]) Szabó Károly kiadásában 37-ik fejezet.

külni kellett s ettől kezdve, többé győzelemre senki sem gondolva, mindenki arra törekedett, hogy keresztül vágja magát. A tatárok szokott csellel nyilást engedtek csapataikon az országutra Pest felé. A főtömeg erre rohant, de ezeket egyelőre nem bántották a tatárok, hanem csak a királyi dandárra lestek, a királyt akarván elfogni. De IV-ik Bélát körülvették hivei s a hősiesség és hűség s az önfeláldozás halhatatlan példáit szolgáltatva, épen az ellenkező irányban, északnyugatra a Bükk felé kisérlették a menekülést. Türje Dénes fia Dénes, Mahalfia Detre, Pók Móriczfia Móricz, az Ákos nemzetségbeli Ernye, Rugacs a Fáyak őse, Huntpáznán András és Tamás a Forgáchok ősei egymásután fogják fel a királyra mért halálos csapásokat és adják neki paripáikat, mig végre a Bükk rengetegén át bujdosva, sikerül neki előbb Ghimes várába s onnan hosszas bujdosás után a magyar tengerpartra menekülni.

A tatárok pedig a muhi mezőn elfoglalva a tábort, a menekülőknek estek. „Mint őszszel a falevelek," ugy hullottak a magyarok. Nem néztek az elhányt ékszerekre, hanem csak embert öltek. A futók egy részét a Papi és Igriczitől a Tiszáig huzódó mocsarakba szoritották, kik aztán mind ott vesztek. Az üldözés estig tartott. A kik a magyarok közül falukba, templomokba menekültek, azokra rágyujtották az épületeket. „Két napi járóföldre minden tele volt elesettekkel. A halottak fej nélkül, összevagdalva, ugy feküdtek uton utfélen, mint a kövek a kőbányában." A mezőkön szerteszéjjel megnyergelve, felkantározva elvadult, gazdátlan paripák száguldtak s a mikor a tatárok leölték, vagy elfogták, nyeritésüket nyögésnek, vagy sirásnak lehetett tartani.[1])

Kandra Kabos a fentebb előadottak, illetőleg Ráth[2]) és másokkal szemben azt véli, hogy az üldözött király nem a diós-

[1]) Pauler Gyula. A magyar nemzet története az Árpádházi királyok alatt, II. k. B.-Pest, 1893. 205. l. Ormos Zsigmond Árpádkori művelődésünk története. Bpest, 1881. 526 l.

[2]) Ráth Károly. A magyar királyok hadjáratai, utazásai stb. 24. l.

győri völgyön keresztül menekült. Állitását egy általa felfedezett s 1245-ben kelt oklevélre alapitja, mely szerint IV. Béla király 1245.
Sándor comest, ki az ő védelmében a Beyl monostornál (bélháromkuti apátság, Apátfalván) sulyosan megsebesült a tatároktól, Palkonya helységgel jutalmazza meg.[1])

A ki egy tekintetet vet vidékünk táborkari térképére[2]) be fogja látni, hogy stratégiailag egyedül a diósgyőri völgy a leghelyesebb és legközelebbi ut. Hogy azután a Bükk sürü erdeiben egy darabig bujdosó királyi csapat Apátfalva körül valamely kisebb üldöző tatár csapatra bukkant s azzal megütközött, nem változtat a dolgon.

Hogy pedig e tatár csapatnak kisebbnek kellett lenni, onnan is gyanitható, mert más források szerint a béli monostor kikerülte a tatárok dulását s csak 1289-ben égették fel pártvillongó ma- 1289.
gyarok, amikor is a károk pótlására IV. László a poroszlói sóvámot adományozta az apátságnak.[3])

De különben is a muhi csatatéren két részről csaknem másfél százezer ember ütközött meg. Ez oly óriási hadi tömeg, a mely menekülve és üldözve napi járó földeket elboritott s igy a közeli Bükknek is bizonyára minden völgyére jutott kisebb-nagyobb tömeg.

Az kétségtelen, hogy Miskolcz, melynek területén át menekült IV-ik Béla király, a tatárok által teljesen elpusztitatott, miután előbb már lakosai szintén a Bükk erdőségeibe és barlangjaiba menekültek. Hasonló sors érte Diósgyőr várát is. IV. Béla királynak ugyanis 1261-ben kelt okmányában, mely az egri egy- 1261.
ház jogait és birtokállapotát erősiti meg csak mint Nagy Győr földjéről emlékezik meg, mely Borsod várához tartozik, ami azt

[1]) Kandra Kabos. Diósgyőr vára, Archaeologiai közlemények. 1879. XIII. k. 28. l. és u. ő. „Miskolcz“ 1876. 55. sz.

[2]) Lásd az I-ső kötet mellékletét.

[3]) Rupp Jakab. Magyarország helyrajzi története. Pest, 1872. II. k. 42. lap.

jelenti, hogy a tatárok által leromboltatván, még akkor sem épült föl s vár jellegét még nem nyervén vissza a megye egy másik várához csatoltatott.[1])

A Diósgyőr közelében a Bükk alján és Miskolcz külterületének határán elvonuló „tatárárok“ nem tudni bizonyosan a tatárdulás emlékét őrzi-e, vagy valami kisebb ütközet emléke a portyázó egri törökkel, kik gyakran ragadoztak Diósgyőr kapui alatt.[2]) A nép pedig a törököt is tatárnak hivta. Igaz, hogy a monda inkább „kutyafejű tatárt“ emleget, a mi megint az apró ferde szemű ázsiai typusu nogaji tatárra enged következtetni.

A rettenetes pusztitás után nehezen ocsudik fel a nemzet. Vidékünk okmányaiban is még lépten nyomon találkozunk a tatárok emlékével s látjuk, hogy törzs birtokosságunk a Miskolcz nemzetség miként igyekszik visszaállitani régi birtokviszonyait.

Igy olvassuk, hogy File zágrábi prépost és Miskolcz nem-
1244. zetségbeli Tamás és Péter 1244-ben egyességet kötnek arra nézve, hogy ha Jakab a Muhor fia a tatár fogságból kikerül, a mályi birtokban részes leend;[3]) hogy továbbá a Miskolcz nemzetségbeli Ponit V. István kiváló hive és Doboka megye főispánja
1265. 1265-ben követe volt a királynak a tatároknál, a miért
1268. is a borsodmegyei Bala birtokot kapta jutalmul, mihez 1268 ban Mályi, Kis-Tokaj és Filtó nevű halastó adományoztatása járult.[4]) Ugyanezen időszakban a Miskolcz nemzetségbeliek közül Ponit bán Miskolcz legnagyobb birtokosa, Miklós és Jákó Nemptiben és Bélen, Lőrincz a Marczel fia Csabán, Miklós Ponit bán fia Aranyoson, Péter és Sándor vitézek a Mihály fiai Gregur földén, Balázs a Hernád melletti Pethiryben, Péter és Pál a Jakab fiai Onód határában adnak és vesznek kisebb birtokokat.[5]) De a

[1]) Fejér. Cod. Dipl. IV. k. 3. r. 33. l.

[2]) Zombori Gusztáv, Miskolcz. „Vasárnapi Ujság“ 1862. évf.

[3]) Országos Levéltár. Dipl. oszt. 12. sz.

[4]) Hazai okmánytár. VIII. k. 110. l. és Tört. Tár. 1897. évfolyam 466. l.

[5]) Okmánytár. III. k. 6–19. számu okmányai.

Miskolcz város történetére legnevezetesebb birtokváltozás mégis az, hogy 1281-ben a Ponit bán fiaival történt egyesség folytán Miskolcz az Ákos nemzetségbeli Ernei bán fia István birtokába ment át.[1]) A vallásos és fennkölt gondolkozásu főúr vetette meg városunk fölvirágozásának első alapjait. 1281.

A XIII. század második felében Magyarország legelőkelőbb családainak egyike volt a borsodmegyei Ákos nemzetség. E nemzetségről előbb vajmi keveset tudunk, Erne bánnal egyszerre emelkedik magasra, fia István még hiresebbé s gazdagabbá teszi családját, de a sors szeszélye s a pártviszály az ő fiait már földönfutó koldusokká teszi.

Erne bánnak történetirásunk főispáni, tárnoki és országbirói méltóságok viselését tulajdonitja. Országbiró két izben is volt 1267—69-ben, mint vasmegyei főispán és 1274-ben mint szathmári főispán. Szerepelni 1248-tól látjuk. Legfőbb szerepe az volt, a melyet IV. Béla és a fia István közti pártharczokban vitt. Az öreg király pártján harczolt. Erne bán volt az, a ki az ifju királyt győzelmes harczaiban megállitani akarta, de maga is fogságba esett. Ugy látszik ő szerezte össze azt a tenger vagyont, melynek egyetlen fia István lőn örökösévé. Erne bán 1274. körül halt meg; fia méltó volt atyjához. Kun Lászlónak kedvelt hive volt, maga a király emliti, hogy őt csaknem gyermeksége óta szolgálja. 1281-ben már mint Gömörmegye főispánja lép fel, 1293. óta a királyné tárnokmestere, 1299. táján a király birói helyettese (országbiró): végre nádorispán lett. Az Árpádház kihaltával a hazafi pártnak vezérférfia volt. Venczel választásában főfő tényező s nádora is lőn az uj királynak. Midőn mind Venczel, mind Ottó eljátszotta királyságát, belátta Ernefi István, hogy a hazafi párt óhajtása nem valósitható s meghódolt Róbert Károlynak. Alatta is nádorispánnak emlittetik egynehányszor. De 1274. 1281. 1299.

[1]) Okmánytár. III. k. 25. lap és Körmendi levéltár. Alm. II. Lad. 4. No 67.

István nádorban az ember is kimagaslik a kortársak közül. Pompaszerető férfiu, jó családatya, barátai iránt nagylelkű, mély érzésü és vallásos lelkületü. Ő Diósgyőrt tette nemzetsége székhelyévé, fejedelmi fénynyel épitteté ki, ugy, hogy a vár később is Visegráddal vetekedik. Családja felemelésére sokat tett, jószágait mindegyre szaporitotta. Közel 40-et tesz ki birtokai száma, melyekről tudomásunk van. Leányait jól kiházasitja, egyiket a Borsa nemzetségből való Bekéhez, másikat a Rátold nemből való Dezsőhöz Borsod és Gömör főispánjához adja nőül. Fiának Istvánnak a cseh és lengyel királylyal rokon bajor herczegnek leányát szerezte meg feleségül. A lakodalmat nagy fénynyel és pompával tartották meg Diósgyőr várában az ország főurai és külföldiek jelenlétében. A vallásosságnak is bőkezűen áldozott István nádor. Ő alapitotta a következő század elején a diósgyőri egykor hires Pálos zárdát, a dédes-szentléleki Pálos monostort, s a hagyomány szerint a miskolczi u. n. „avasi“ csucsivesstylű szentegyházat is. Utolsó éveiben kedélye csöndes melancholiába esett, mintha családjának romlását előre sejtette volna. Diósgyőr várát az ország egyik legfényesebb mulató várává tevén, ő volt oka annak, hogy nemzetünk két legnagyobb királya Nagy Lajos és Mátyás királyi udvartartásukat oly gyakran helyezték át oda, s ezáltal a szomszédos Miskolcz városának is rohamos fejlődését segitették elő.

A XIII-ik század végén még egy nevezetes esemény játszó-
1280. dik le vidékünkön. Ugyanis 1280-ban IV-ik, vagyis Kun László a lázadással gyanusitott András egri püspök birtokainak elpusztitására hadat vezetett Eger ellen, s e közben Jenkén és Muhin hosszasabban időzött. Ipolyi Arnold lehetségesnek tartja, hogy az általa tartott részleges országgyülések valamelyike épen akkor itt Borsodban, Jenke vagy Mohi mellett, Ónodvára és Miskolcz közelében, a Sajó folyam mentében levő téres Muhi mezőn tartatott. Mire nézve akkori országgyüléseink tábori alakjánál fogva, a lovasan megjelenők s felütött hadi sátorok alatt tanyázók és

táborozók miatt, a mohi téres mezőség, egy nagy folyam, a Sajó mellett épen olyan alkalmas lehetett, mint volt a László közvetlen utódja III. András alatt szokásba jött rákosi tér Budapest mellett a Rákospatak és Duna között. E század alkonyán, 1284-ben végül még egyszer találkozunk a Miskolcz nemzetség egy tagjával köztörténetünkben s ez Jakab gróf Borsodmegye főispánja, egyszersmind királyi főlovászmester. Származására nézve Ponith gróf fia volt s azonos nyilván azon királyi udvari főemberrel, ki a László király s anyja Erzsébet közt kiütött meghasonlás alkalmával, a mint köztük követségben eljárt, az anya és fia közti harag és viszálkodás kitörését hütlen eljárásával még inkább szitotta. Ezzel vádolja őt legalább egy okmányunk és midőn ezért 1286-ban László király által megfosztatott a neki adományozott berzenychei és Kálmán-király-csehi javaktól, az ez ügyben ellene kiküldött királyi tárnokot lefejeztette és Királycsehi helységét feldulatta.[1]) 1284. 1286.

[1]) Ipolyi Arnold. Magyar okmányérdekességek. Századok. 1868. évf. 88. és 170. l.

II. FEJEZET.

A TATÁROK MÁSODIK BETÖRÉSE. AZ ÁRPÁD HÁZ KIHALTA. VÁROSI SZERVEZETÜNK A XIV-IK SZÁZADBAN. BIRTOKOSAINK A XIV. SZ. ELEJÉN. ERNYE ISTVÁN ALAPITJA A DIÓSGYÖRI ÉS SZENTLÉLEKI PÁLOS ZÁRDÁT ÉS FELÉPITTETI A MISKOLCZI AVASI TEMPLOMOT. AZ AVASI TEMPLOM MÜLEIRÁSA. A SZÉCSIEK, MINT MISKOLCZ BIRTOKOSAI. NAGY LAJOS A VÁROST DIÓSGYÖRHÖZ CSATOLJA. DIÓSGYÖR TÖRTÉNETE S A VÁR MÜLEIRÁSA. MISKOLCZ FÉNYKORA NAGY LAJOS, MÁRIA ÉS ZSIGMOND ALATT. SZABAD FAJZÁSI ÉS PALLOS JOG. A SZEMERE CSALÁD. KASSA ÁRU MEGÁLLITÁSI JOGA.

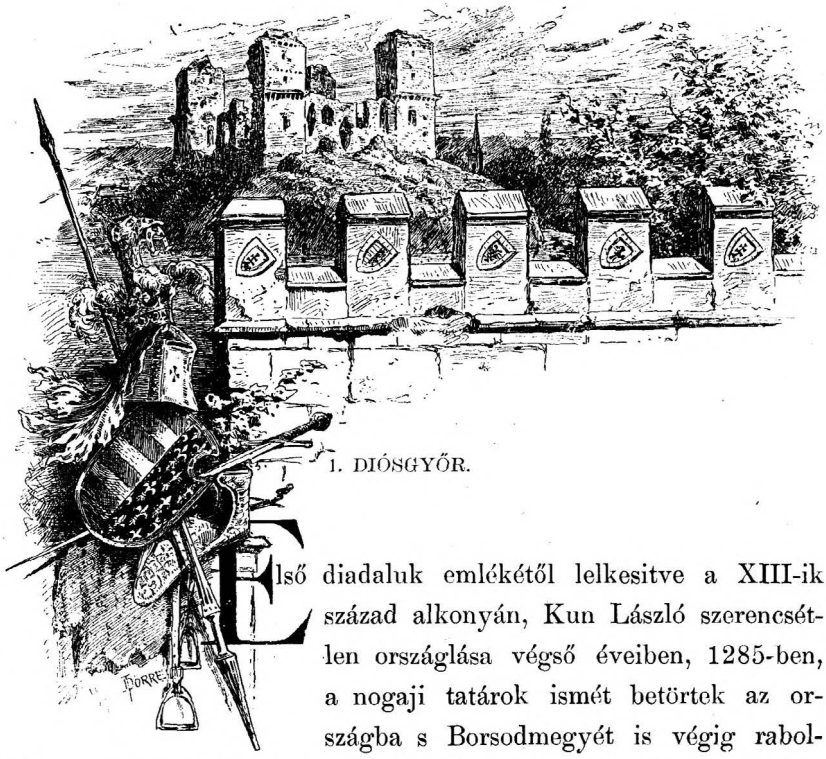

1. DIÓSGYŐR.

Első diadaluk emlékétől lelkesitve a XIII-ik század alkonyán, Kun László szerencsétlen országlása végső éveiben, 1285-ben,
1285. a nogaji tatárok ismét betörtek az országba s Borsodmegyét is végig rabolták, a mikor városunk ismét feldulatván, szomoru viszonyok között lépett át a XIV-ik századba, melynek első napjai szomorusá-

got hoztak az egész nemzetre, kihalván III. Endrében Árpád királyi háza. Erne, vagy Ernye bán fia István, Miskolcz földes ura s az elhunyt király személyes barátja mondá akkoron, hogy „letört benne Szent István első magyar király vérének, fiu ivadékának, törzsének utolsó aranyágacskája s a megyés főpapok, főurak, a nemesség és Magyarország minden rendű, rangu lakossága érzé, hogy elveszté született urát, mint Ráchel gyermekeit, keseregte halálát: keresték, kit találjanak utódjául a szent király véréből.“ [1])

Az ellenkirályok uralkodása alatt évekig ujra pártviszály dulta a kedélyeket, mig végre Robert Károly ismét a fejlődés utjára vezette a nemzetet.

A nyilt, tehát nem kőfallal keritett, nem erőd jellegű városok, a minő Miskolcz is volt, a középkorban első sorban, mint vásár helyek, a kereskedelem s utóbb az ipar által emelkednek jelentékenyebb polczra

A vendégek, avagy telepesek (hospites) név alatt emlitett szláv leginkább azonban német és flandriai jövevény betelepülők nálunk a XIV-ik században emlitettnek először okmányilag, holott az országba nagyobb tömegekbe már II. Géza alatt (1143. és 50 közt) vándorolnak be. Hogy ezek befolyásolják iparunk fejlődését, az kétségtelen, hogy azonban városunkban sokkal kevesebben voltak, mint az ország bármely városában, azt onnan tudjuk, hogy polgáraink nevei között csak nagy ritkán akadunk idegen névre, mig ellenben iparosaink nevei rendszerint tősgyökeres magyarok.

Már III. Bélától kezdve nagy átalakuláson ment át a magyar alkotmány, amennyiben a régi várrendszer bomladozni kezdett. Természetes volt ennek ellenében, a XIII. században a városi elem alakulása. Hozzájárult ehhez a tatárjárás szomoru tanulsága, mely azt bizonyitotta, hogy a nagyobb tömegekben együtt lakó s lakhelyét megerősitő népség könnyebben megtudja magát az ellenség ellen oltal-

[1]) Pauler Gyula. A magyar nemzet története az Árpádházi királyok alatt Bpest, 1893. 8. r. II. k. 606. l.

mazni, mig az apró faluk és szétszórt tanyák lakossága védtelenül áll.

Miskolczba is bizonyára ekkor számos kissebb község lakossága beolvadt. Falakkal körülvenni azonban a várost sohasem tartották szükségesnek, elegendőnek tartván a Bükk közelségét és Diósgyőr várának védelmét.

Tulajdonképeni városi szervezetet nálunk a XIV. században találunk; amikor a biró és tanács már birtok és jogügyletekben itélkeznek s végzéseikről a város pecsétjével ellátott pergamen okleveleket adnak ki.

Székesfehérvár, Buda, Selmeczbánya és Zágráb, valamint Nagy-Szőllős s a szepességi városok legtöbbje és az erdélyi szászok kiváltságát mint anyajogot tekintették, a melynek mintájára szervezték saját hatóságaikat.[1]) Lehet, hogy a mi szervezetünk is ez alapon keletkezett.

Miskolcz határának birtokosai között az Ernye bán örökösei mellett a XIV. század elején ujakat látunk feltünni.

Róbert Károly is sietvén hű vitézeit megjutalmazni, a többek
1312. közt 1312-ben, az Ivánka családból való Miklós mester fiainak János, Péter, Beke, László, Miklós és Pál mestereknek azon kiváló érdemeikért, melyeket Sáros királyi vár kiostromlása s az Omode nádor fia Demeterrel Rozgonynál vivott ütközetben szereztek, a néhai miskolczi Elek fia András, miskolczi birtokait, amelyek ennek halála után János testvére kezére szálltak ugyan, de ennek hűtlensége folytán tőle elvétettek — nekik adományozza[2]) s ezen ado-
1329. mányát 1329-ben ujból is megerősiti.

1312. Ugyancsak 1312-ben értesülünk róla, hogy bizonyos Demeter ispán fia és Barley fia Pál Miskolczon több jobbágy lakta földet birtak.[3]) I. Károly király, hadi érdemeit jutalmazandó, Dénes mesternek,

[1]) Wenczel Gusztáv. Magyarország városjogai. 43. l.

[2]) Batthyány-Strattmann herczegi család körmendi levéltára. Almarium II. lad. 4. No. 66.

[3]) Okmánytár. III. k. 31. l.

Sydo vár várnagyának és testvéreinek 1320-ban, Kassán kelt ok- 1320.
levelében birtokot adományoz, mely Miskolcz, Csaba és Mályi határába esett.[1])

1338-ban pedig bizonyos Tivadar ur Heléna leánya, leány- 1338.
negyedének kiadatásáról lévén szó, az egri vicarius leveléből értesülünk, hogy a szóban levő birtok, Miskolcz határában a Szinva folyó partja mentén fekszik.[2])

E korszak elején Ernye bán családja még virágzásának tetőpontján áll s vallásos és igy culturalis alapitványai által is nevét örök időkre beirta vidékünk és városunk történetének könyvébe.

Ernye István bán állitólag már 1304-ben alapitja Diós- 1304.
győrött az általa birt fejedelmi fényű vár tövében a pálosok Urunk szentséges testéről nevezett társházát.[3])

De ezzel nem elégedve meg, bizonyára, hogy a rengeteg távoli Bükk messze falvaiba is a hit és müvelődés csiráit ültesse már 1312 körül megalapitja a dédesi erdőségben, az ottani királyi vár 1312.
közelében a szintén remete szt. Pál szerzetbeli kolostort, a Szentlélek tiszteletére emelt fényes templomával.[4])

1313-ban augusztus 15-én Győr várában kelt oklevelében 1313.
István nádor a maga és felesége nevében ünnepélyes alapitványt tesz a győri paulinusok részére, melyben népes birtokát Cheniket, amely Győr község mellett feküdt, az ugyancsak Diósgyőr határában fekvő „Papréte“ nevü földet, szőllőt és Felthó nevü halas tavát adományozta nekik.[5])

1315-ben pedig a maga neje és hét fia Miklós, István, János, 1315.
Jakab, László, Gergely és Fülöp nevében Diósgyőr község végén a mai Felső-Győrött, a Szt. Ágoston rendü szerzeteseket telepitvén meg, ezek Szt. Keresztről nevezett házának adományozza cheniki

[1]) Batthyány hg. családi levéltár Körmend. Alm. II. lad. 4. No. 65.
[2]) Okmánytár III. k. 40. l.
[3]) Rupp Jakab. Magyarország helyrajzi története. Pest, 1872. II. k. 55. lap.
[4]) Orosz. Synops. Annal. Ord. s. Pauli.
[5]) Okmánytár III. k. 31. l. Fejér, Cod. Dipl. VIII. 1. 531. l.

birtoka azon részét, mely egyrészről Győrrel, azután a Gulkuka hegygyel, a Zakariás patakával, a Szinva vizével, a dédesi úttal, Rakattyással, a Békás tóval, a Stanfőre vezető úttal, a Csókáskővel és végül a Galya hegygyel határos.[1])

Hogy pedig róluk mindvégig gondoskodott abból is látjuk,
1339. hogy a paulinusok részére alapitványait 1339-ben ujra megerősiti és kibőviti.[2])

1317. 1317-ből, az egri káptalan egy okleveléből a diósgyőri pálos rendház priorául Lukácsot találjuk megnevezve.[3])

1333. 1333. junius 17-én pedig Avignonban kelt protectionalis bullájában maga XXII. János pápa erősiti meg és veszi őket oltalmába.[4])

Ezentul a hivek is bőven gondoskodnak róluk adományokkal és végrendeleti hagyatékaikban. Igy Demeter esztergomi kanonok
1343. 1343. január 25-én egy Diósgyőrött a Szinván álló malmot és két szőllőt hagyományoz nekik.[5])

1354. 1354-ben pedig a Győri Márton fia Pál és neje Ilona a Diósgyőr mellett a Szinván álló malmukat nyolcz márkáért átengedik a paulinusoknak.[6])

1373. 1373 ban Szidon Mihály szintén egy a Szinván álló malmot[7])
1376. 1376 ban János, a Kilián fia, aki Miskolczon a Fábián utczán lakott,
1381. a szt. György hegyen fekvő szőllejét[8]) s végül 1381-ben Ivánka János felesége Klára egy Miskolczon fekvő házat és két szőllőtt hagyományoztak nekik.[9])

---

[1]) Okmánytár III. k. 22. sz. 32. l.

[2]) Fejér. Cod. Dipl. Tom. VIII. Vol. 4. pag. 198.

[3]) Katona Steph. Historia critica Regum Hungarie Tomulus, I. ordine VIII. 357. pag.

[4]) Okmánytár III. k. 39. l.

[5]) Országos levéltár Dipl. oszt. 3667. sz.

[6]) „ „ „ „ 4567. „

[7]) Okmánytár III. k. 62. l.

[8]) „ „ „ 63. „

[9]) „ „ „ 65. „

Végül pedig ugyancsak e társház birta a zemplénmegyei Harkányt, Vatta birtokrészt és Csabán egy gazdaságot.[1])

A dédesi kolostor utóbb szintén bőven elvolt látva javadalmakkal, mert István nádortól kapott s fentebb emlitett birtokain felül birta még Sajó-Keresztur felét, a borsodmegyei Kis-Faludot, a szabolcsmegyei Zámot, a borsodmegyei Cseh- és Szabolcs-puszta felét, továbbá Jenke földjét és Miskolczon egy házat és szőllőt.[2])

De legnevezetesebb s különösen reánk nézve legfontosabb egyházi alkotása volt Ernyefi István nádornak az avasi nagy templom épitése, mely a hagyomány és régibb feljegyzések szerint 1281-ben fejeztetett be. 1281.

Hiteles okmányi adatunk nincsen, mely a fenti feltevést igazolná, de templomunk Szent István király tiszteletére szenteltetett, aki István nádorunknak védszentje volt s Zsigmond király városunk szabad papválasztási privilegiumában 1411-ben azt már 1411. igen régen épültnek mondja.[3])

Parochia és templom városunkban kétségtelenül már sokkal régebben volt, hiszen a mozgalmas hitélet, melyet a közeli monostorok feltételeznek, azt okvetlen megkövetelte. Irásbeli adatunk azonban csak a XIV-ik században van róla. Igy a pápai tized lajstromokban olvassuk több izben, hogy Miklós miskolczi plébános 18 ezüst garast fizet.[4]) 1332-ben pedig az egri káptalan levéltá- 1332. rában találjuk a miskolczi parochiát mint oda tartozót bejegyezve.[5])

[1]) Országos Levéltár. Protoc. Pauli 319. l. Neo. Reg. Acta 1190. cs. 25. és 1574. cs. 33. sz.

[2]) Fejér. Cod. Dipl. VIII. 6. 34. l. Orsz. Levéltár Acta Paul de Dédes. 1. cs. 1. és 2. sz. Protoc. Paul. 351. l. Neo. Reg. Acta 1190. cs. 25. sz. Rupp J. Magyarország helyrajzi története Pest, 1872. II. k. 54. l.

[3]) Okmánytár III. k. 307. szám. 493. lap. Kun Miklós. Miskolcz multja, jelenje, tekintettel jövőjére. 1842. 9. l.

[4]) Monumenta Vaticana I. k. 1887. Rationes collectorum Pontificorum in Hungaria. 322., 338. és 363. l. II. k. Ortvay Tivadar Magyarország egyházi földrajza a XIV. század elején. Budapest, 1891. 170. l.

[5]) Schematismus. Arch d. Agriens. 1877. Országos Levéltár Neo. Reg. Act. 1113. cs. 2. sz. 1715. cs. 2. sz. 1859. cs. 12. sz. Liber Regius Sec. III. k. 115. l. Nemes. A miskolczi plébánia története. Magyar Sion II. k. Rupp J. Magyarorsz. helyrajzi tört. II. k. 87. l.

De bizonyára legkétségtelenebb adatokat szolgáltathat keletkezésének idejéről maga fennálló egyházunk építészeti styljének tanuságával.

Szent István temploma ugy amint ma fennáll a késői csúcsives stylü építészet alkotása, melynek divatja pedig hazánkban a XIV-ik század első felére esik. A XIII-ik század második felében, midőn a hagyomány templomunkat először épitettnek mondja, még részben a román, s még inkább már az átmeneti styl divott; István nádor tehát azt mai alakjában nem épitethette.

De igenis lehetséges, hogy az általa alapitott egyház, valamely eddigelé előttünk ösmeretlen okból elpusztult s annak alapzatán felépült a XIV-ik századbeli mai épület. És erre a föltevésre bennünket építészeti felötlő jelenségek is vezettek.

Templomunk egyik építészeti sajátossága a szentélynek a szokott beosztástól eltérő formáju ötszögü záródása. Az átmeneti stylü hazai építészeti emlékeknél a XIII-ik században ez a franczia eredetü ciszterczita építészeti iskola alkotásainál észlelhető. Tekintve épen e szerzetnek szomszédunkban a bélháromkuti apátság apátfalvi templomának a XIII-ik században való építésénél játszott szerepét, bizonyosra vehetjük, hogy e nagyszerü alkotás látása lelkesithette István nádort is a miskolczi templom felépittetésére s hogy ez esetben annak mestereit vette igénybe, csakis természetes.

E műalkotás ujjáépitésénél a XIV-ik század építésze reá helyezkedett a régi templomrom alapfalaira s innen származhatik az ujabb csúcsives épület szentélyének e stylben szokatlan formáju záródása. Csak mint mondát emlitjük föl, hogy némelyek templomunkat a csehek által épitettnek mondják, kik Borsodmegye felső részein tanyáztak. Ez az állitás minden alapot nélkülöz, s sem történetileg, sem műtörténetileg nem igazolható.

Templomunk egyike a nagyobb szabásu és méretü egyházaknak hazánkban. Három hajós csarnok templom, melyet két sor pillér tagoz három csarnokra. Záródása polygon, öt szögü. Hossza kivülről 42 méter, belső szélességi mérete 16 méter 70 centiméter.

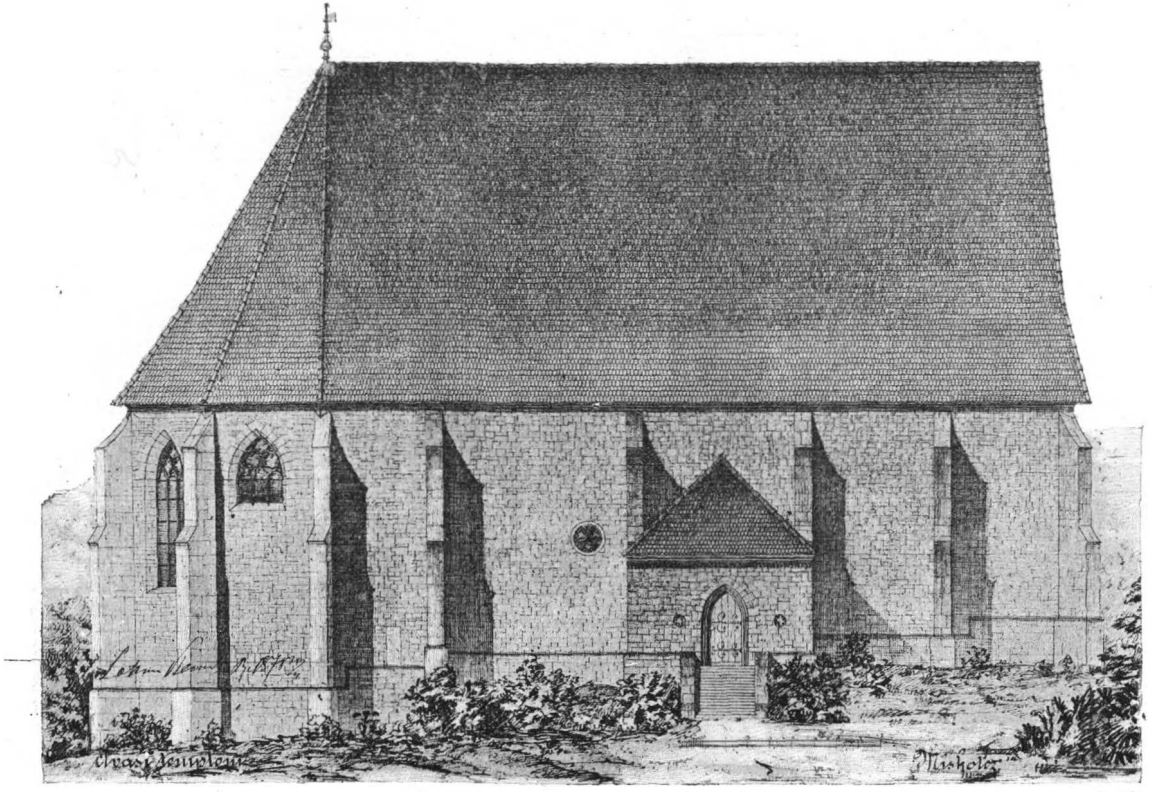

2. AZ AVASI TEMPLOM HOMLOKZATA. **Steindl Imre** műépitész fölvétele után.

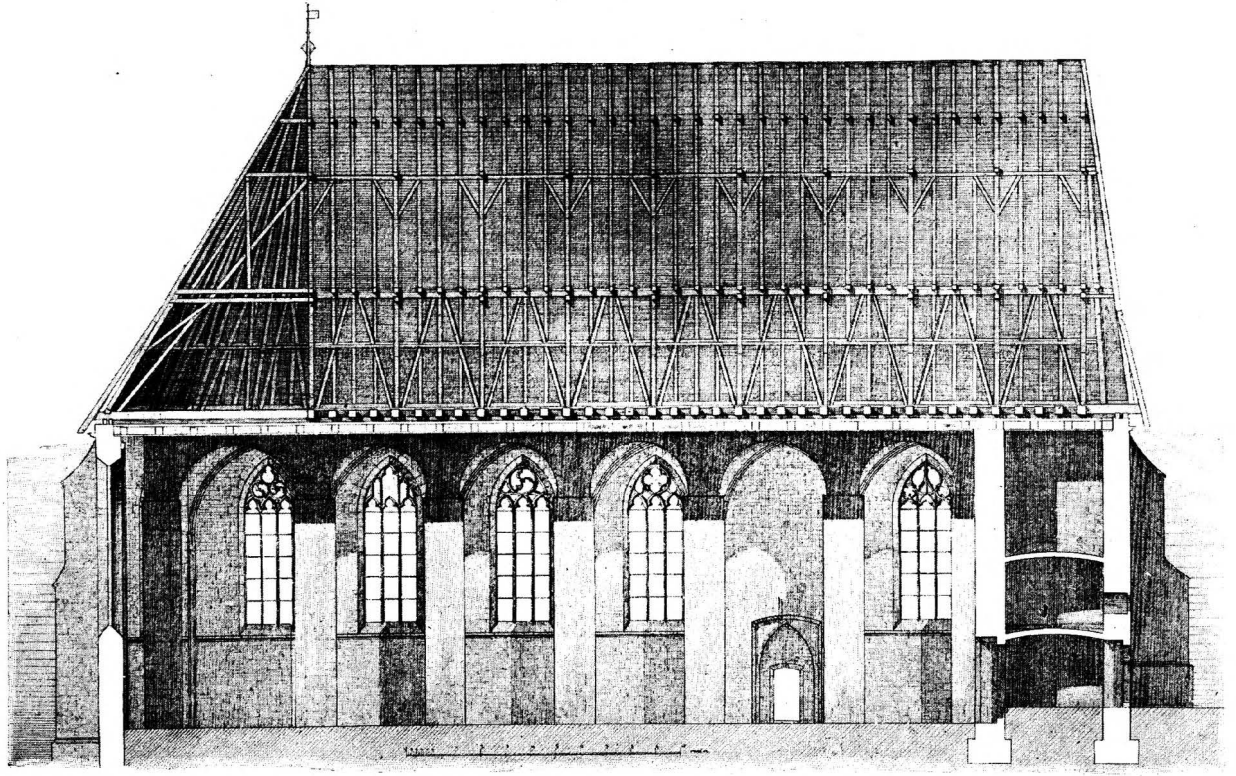

3. AZ AVASI TEMPLOM HOSZMETSZETE. Steindl Imre müépitész fölvétele után.

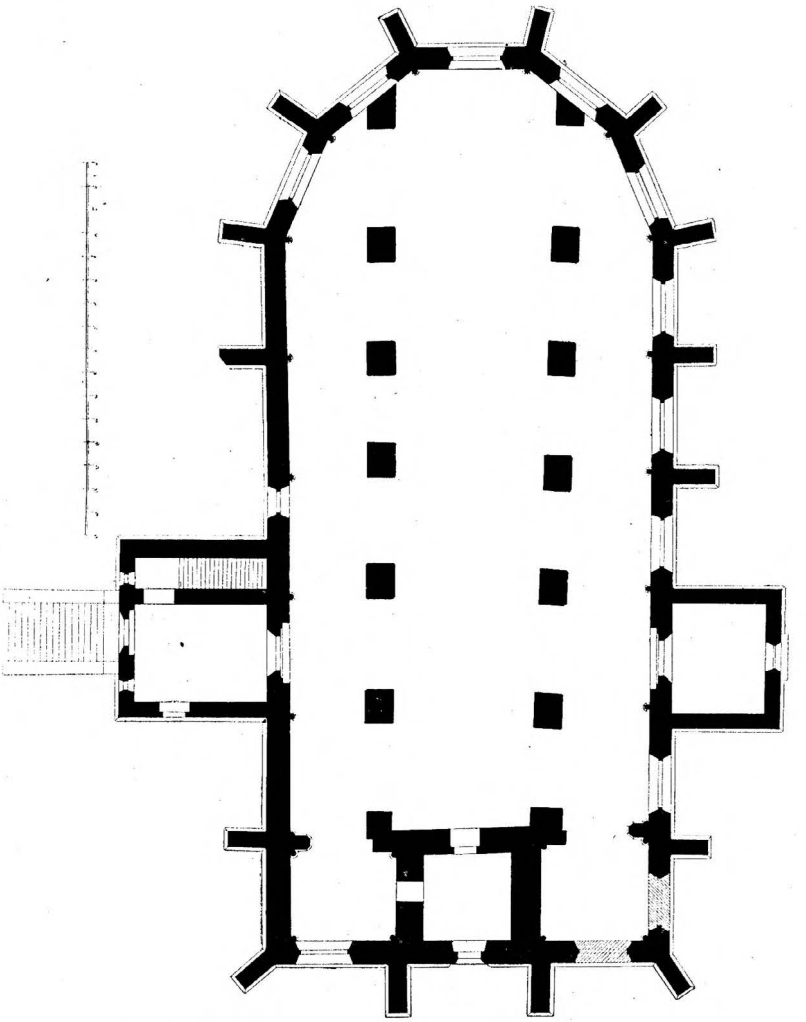

4. AZ AVASI Ttemplom alaprajza.

Sztehló Ottó műépitész fölvétele. A műemlékek országos bizottságának levéltárából.

Kivül körüskörül 15 kiugró tám erősiti a falakat, melyek egyszerű szögletes végződésűek s nagyrészben faragott koczkakövekből készültek; melyek némelyikén a középkori kőfaragók jegyei vannak bevésve. A szépen tagozott, kőből faragott pillérek és egyszerű hármas lóher-levélidomu mérművekkel ellátott nagy ablakok száma 12, melyekből jelenleg kettő bevan rakva.

Az előcsarnokot a mostani főbejárat képezte, mely felett karcsu torony emelkedett, amely azonban a templom XVII. századbeli leégésekor elpusztult, de törzse a tető alatt még ma is megvan. Az ugynevezett csonka torony ez, mely ma is legerősebb s legbiztosabb része lévén a templomnak, az egyház iratai és szent edényei itt őriztettnek. Ugyancsak e pusztulás alkalmával szakadt be a hármas hajó faragott remek csúcsives boltozata, melyet azután 12 m. magasságban egyenes deszka-fedénynyel pótoltak. Ugyanekkor vált szükségessé, hogy az elpusztult torony helyett a harangok számára a templom mellett egy külön harangtornyot épitsenek, mely sugár toronytetejével, messziről érdekes képet ad a koronájától megfosztott ódon egyháznak.

A főbejáraton kivül van még a keleti oldalbejárat és a déli, amely eredetileg kápolna volt. Az épület külsején, a nagy hajó ablakain kivül, az emlitett bejáratok mellett egy kerek szép mérmüves ablak, egy ehhez hasonló, de berakott, két kisebb négyesen karajolt lóherlevél alaku s végül egy csúcsives keskeny kisebb ablak emlékeztetnek a késői csúcsives styl egyik nagyobbszabású alkotására. De legszebben és legépebben mutatja még templomunk hajdani fényét az oldalbejárat ajtaja, melynek szürke homokkőből készült bélése gyönyörü csúcsives diszitményekkel ékitett. Többszörös pálcza tagok képezik az ajtóbélés törzsét, melyek fent a csúcsivben mesterileg fonódnak össze, lent pedig apró oszlopocskákra oszolva az oszlop lábakon változatos és gazdag diszitményeket mutatnak.

A templom belsejében fájdalom, ma már semmi sincs meg a hajdani művészi diszitésből. A hajót három csarnokra osztó öt pár

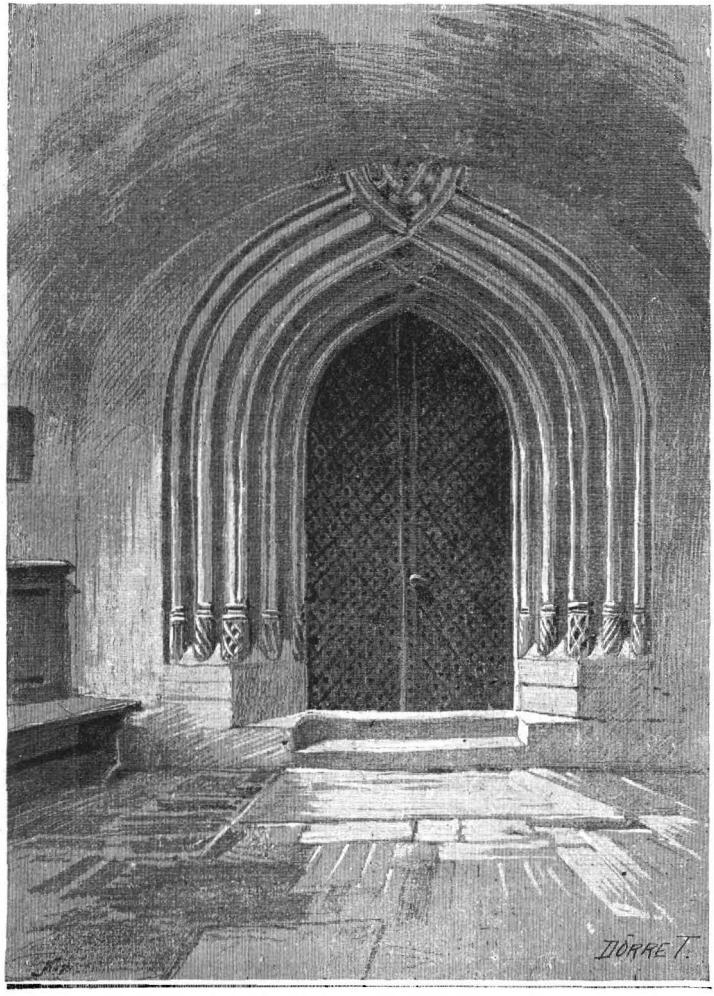

5. AZ AVASI TEMPLOM OLDALBEJÁRATA.

karcsu oszlop, melyek hajdanta a tető merész boltiveit tartották, az általános pusztulás alkalmával megrongálódván, durva négyszögletü oszlopokká épittettek át.

De nemcsak a XVII. századi égés alkalmával, amelyről később szólani fogunk, hanem már korábban is érte pusztulás e remek műemléket.

Belseje a középkor művészi szellemében ragyogó szinekkel volt kifestve (polychromia), faragott és aranyozott oltárain drága képek és ereklyék függtek s a főfalakat vallásos s talán magyar történelmi tárgyú, vagy legalább is magyar szentekre vonatkozó, legvalószinübben a templom védszentjének, dicsőült szt. István első magyar királyunknak életét tárgyazó freskó-festmények boritották; melyek egyes részletei 1895-ben kerültek napfényre, azonban fájdalom oly töredékesen, hogy a kép tárgya megállapitható nem volt.[1])

Belső bebutorozásának is hasonló fényűnek kellet lennie, hiszen azok elkészitéséhez legdicsőbb királyaink járultak adományaikkal, hiszen kétségtelen tény, hogy Nagy Lajos, ennek leánya Mária királyné és Mátyás király, Diósgyőrből nem egyszer jöttek át falai közzé imádkozni. A művészi kivitelű szentségházon és szószéken kivül, tehát mindenesetre hasonló fényű székeik voltak a királyi ájtatoskodóknak és fényes világi és egyházi kiséretüknek is.

E fényt és műremekeket minden valószinűség szerint már
1554. 1554-ben akkor érte pusztulás, midőn városunk lakosságának legnagyobb része a református vallásra térvén át, templomunkat az uj vallás egyszerű szertartásának megfelelő módon átalakitották; fehérre kimeszelték, az oltárokat, szobrokat és képeket pedig eltávolitották. Milyen világra szóló történelmi ereklyék lennének ezek; ha a mai napig fennmaradtak volna

Szokásban lévén jeles világi és egyházi egyéneket a templom kriptáiba temetni, miután e szokás, mint később látni fogjuk templomunknál még a XVI. és XVII. században is divott, igen valószinű,

[1]) Borsodmegyei Lapok 1895. évf. 48. sz. Henszlmann Imre Archaeologiai Értesitő 1885. évf. XL. l.

hogy ott kellő kutatás mellett régibb, illetőleg középkori temetkezésekre is akadhatnánk.[1]) Nem lehetetlen, hogy István nádor tetemei is ott nyugosznak. Szokásban levén különösen az alapitókat s a kegyurakat az általuk emeltetett egyházban eltemetni.

A templom régi berendezéséből úgy látszik, a szószék régi lábazata az egyik pillérhez támasztva fennmaradt s ma is régi rendeltetésének szolgál.

De a véletlen játéka folytán megmaradt a régi berendezésből egy nagyobb támlás templomi szék is, mely noha többszöri durva tatarozás nyomait viseli magán, mai napig is valódi műremeknek tekinthető. Hossza mintegy két méter és támlájának magassága egy méter. Az egész mindenütt gazdagon diszitve van szines fából berakott mozaik ékitményekkel. Fogalmat nyujt a műfigyelemről, melylyel az készült, a hátsó tám fiókjain levő rosetták munkája, melyek közül egyben tizennégy-féle szinű falapocska van berakva.

Legbecsesebb azonban rajta az a kis kép, amely a szék jobboldali oszlopának külső falába van berakva.

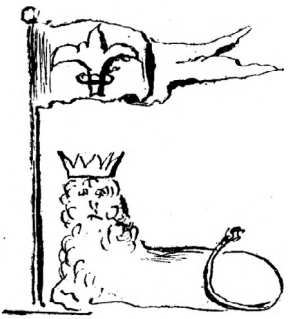

6. FAMOZAIK KÉP AZ AVASI TEMPLOM EGYIK SZÉKÉN.

Technikailag a kép akként van alakitva, hogy a fa alapszinénél világosabb szinű lapokból berakott alakrajz fekete körvonalakkal van szegélyezve.

[1]) 1895-ben az ujonan épitendő orgona alapozásánál is régi sirok kerültek napfényre a templom talajából, amelyekben azonban csontvázakon s rozsdás vasszegeken kivül misem találtatott. Borsodmegyei Lapok 1895. évf. április 12-ki száma.

A kép az itt bemutatott rajz másfélszeres nagyságában, egy fekvő, felemelt fejű, méltóságos tekintetű koronázott oroszlánt ábrázol, amely lábai között hosszu, gombos végggel ellátott nyélen lobogó zászlót tart. A zászlón az Anjou liliom látható.

Kétségtelen tehát, hogy e szék a XIV-ik századból az Anjou királyi ház, tehát Nagy Lajos, vagy Mária királyné idejéből származik, kik közül, különösen az utóbbiról tudjuk, hogy ünnepeken átrándult Diósgyőrből templomunkba ájtatoskodni; nem lehetetlen tehát, hogy ez ereklyében Mária királyné templomi székét birjuk.

A szék technikája, illetőleg a mozaik munka és a rajta levő diszitmények olasz művészre vallanak, a kik a jelzett időszakban számosan foglalatoskodtak Magyarországon.

Az oroszlán lehet Szent Márk jelképes oroszlánja, a mely tudvalevőleg Velencze czimere is, a melyet Nagy Lajos megalázván, kényszeritett, hogy az ő magyar királyi zászlaját a Szt. Márk téren kitűzze. Könnyen lehet ez a kis rajz ezen történelmi jelentőségű tény jelképes ábrázolása. A Velenczével kötött béke, mint később látni fogjuk, épen Diósgyőrben ratificáltatott. Lehet, hogy a nagy esemény emlékére a vallásos király templomunk számára kegyajándékokat készittetett, melyek közül való e szék is.

Ma a szószék háta megett a fal mellett áll teljesen elhanyagolva és senkitől sem méltányolva templomunk fénykorának ez egyetlen tanuja.

A templom ujabb berendezése fakarzatai és székei a XVII—XIX-ik század alkotásai s érdekes világot vetnek a helybeli művészetre. Jelentékeny részük ugyanis, magyar ornamentikáju virágokkal, tulipánokkal, bazsarózsákkal van kifestve, mint azt virágos ládáinkon látjuk. E népies diszitésben a tiszta ősi magyar stylus és izlés nyilatkozik meg s nagyrészük évszámos feliratokkal levén datálva, e nemben szintén becses emlékek.

Emlékszerű középkori egyházunknak, hajdani fényes szerepéhez és történelmi multjához méltó stylszerű helyreállitása régi óhajtás. Az első lépést ehhez már megtette a nemesszivű adakozás, uj orgonát

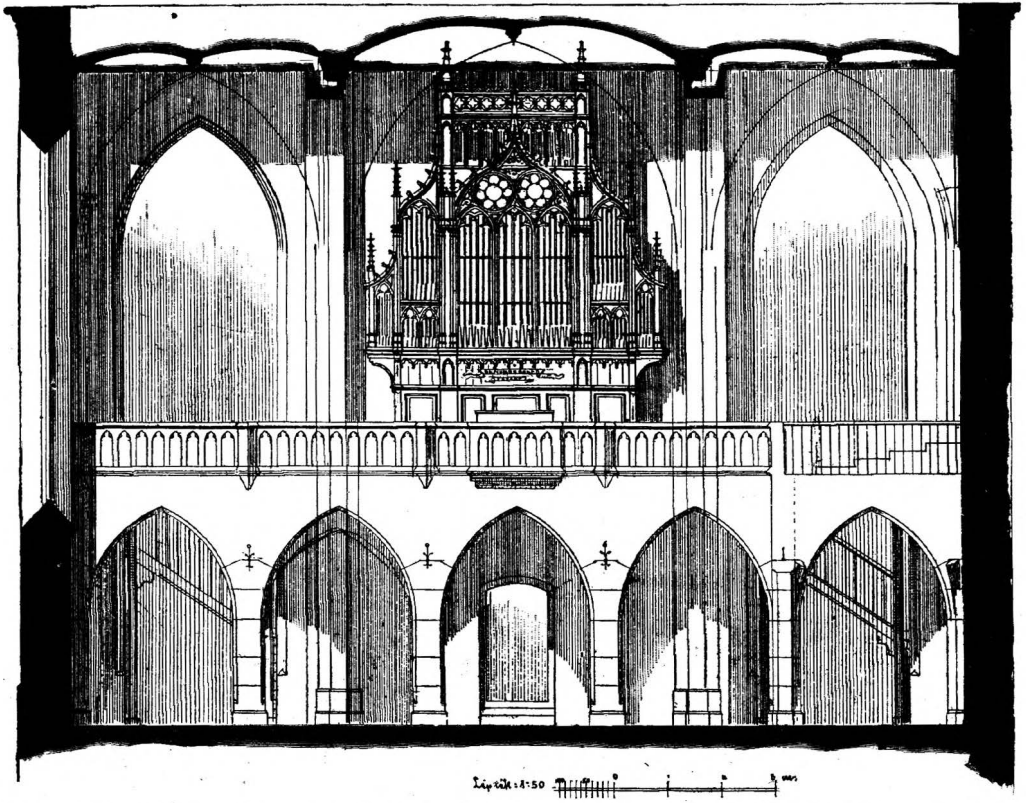

7. AZ AVASI TEMPLOM NYUGATI KARZATA ÉS UJ ORGONÁJA, 1895-IKI HELYREÁLLITATÁSA UTÁN.

Sztehlo Ottó műépitész tervezete. A műemlékek országos bizottságának **rajztárában.**

és karzatot készitettvén, a műemlékek országos bizottsága által adott művészi s a templom régi styljének megfelelő tervezet alapján. A faragott kőből készült karzatot Kun Kálmán nyug. törvényszéki biró s a reá épitett és Angster József pécsi orgona-készitő által készitett orgonát özv. Kovács Jánosné, szül. Heer Erzsébet készittették 1895-ben.

Ez alkalommal az orgona a szentélyből visszakerült régi helyére a nyugati oldalra.

Műtörténeti szempontból az egész templomról Steindl Imre műegyetemi tanár, a budapesti országház nagynevű épitője 1878-ban tanitványaival együtt készitett pontos műépitészeti fölvételeket, melyek a műemlékek országos bizottságánál őriztetnek.

Ernye bán családja letüntével Miskolcz ugy látszik Diósgyőr várával együtt a Balog nemzetségbeli Széchyekre szállt.

A Széchy-család a XIV. század egyik leghatalmasabb főúri családja. A gömörvármegyei Balogvárából származtak, mig utóbb két ágra oszolva birtokaik után az egyik felső-lindvai s a másik rima-szécsi előnévvel élt. A felső-lindvai ágon Péter fiai voltak Miklós és Domonkos s Miklós fia Péter és Dénes, mindannyian nagy szerepet játszott államférfiak, kik együttesen birták Miskolczot s annak környékén lévő egyéb jószágaikat.

Legnevezetesebb szerepet játszott közülük Miklós, aki előbb szepesi, sárosi és nógrádi főispán, majd horvát bán, országbirája s végül nádor lett. Nagy Lajos királynak kiváló szolgálatokat tett különösen az olaszországi hadjáratok alatt. Követségbe járt Rómába Orbán pápánál és Velenczében ő folytatta a béketárgyalásokat.[1])

1325. 1325-ben már kétségtelenül birta a család a miskolczi birtokot, mert ezen év január 11-én Fülöp nádor Széchi Miklós mester fiai Péter és Dénes kérésére, Csemeri Péter nádori emberrel megjáratván e birtokot, arról bizonyitványt ad ki nekik. Ebbe levannak annak határai is irva, amelyek a város akkori külterületének kiterjedéséről érdekes képet adnak. E határok a Lyukó-hegy, a Bá-

[1]) Budai Ferencz Polgári lexicona, Pest, 1866. III. k. 218. l.

bonyra és a Kereszturra vezető út, a Kövesuti dülő, a Mélyvölgy, Sziget-Major, Nyires, Kis-Galya, Nagy-Galya és Poklos-telek nevü erdőrészek és dombok, a Kékmező, továbbá a Bila nevü községbe és Kis-Győrbe vezető út, továbbá Kis-Aranyos, Alsó-Zsolcza, Alsó-Arnót és Naláczszék határai s végül a Sajó folyó.[1])

1341-ben a Szécsi Péter fiai ezt az oklevelet a váczi káptalan 1341.
által ujra kiadatják maguknak.[2]) 1347-ben pedig már maga Lajos 1347.
király veszi protectiójába a családot s április hó 17-én kelt oklevelében az erre vonatkozó régibb okleveleket átirván a donátiót megerősiti s magát ezen oklevelét 1364-ben uj pecsétjével is meg- 1364.
erősiti.

1360-ban nagy osztályt tevén maguk között, a Lajos király 1360.
által Visegrádon kelt oklevelében megerősitett osztály szerint, Szécsi Dénes bán fiai Balázs, Lajos király testőre és Tamás Balogvárát és Szécs birtokot, Szécsi Miklós, akkor már horvát és dalmát bán pedig Éleskő várát és Miskolcz városát, valamint uradalmát, Szent-Simon, Urai, Valk, Várad, Tard, Bala és Boos falvak és majorokkal együtt kapja, mig a miskolczi szőllők hegyvámja közös marad.[3])

A XIV. század második felében ujra messzekiható és nagyjelentőségü fordulat áll be városunk birtoklási viszonyaiba

Nagy Lajos széles látkörü európai politikájának tovafüzésében a lengyel korona megszerzésére törekedvén; hogy országának eddig a Kárpátoktól szegett határát a keleti tengerig kiterjessze, lengyelországi hiveivel gyakoribb és könnyebb érintkezésben lehessen, udvartartását évenkint hosszabb időre az ország északi határai közelében óhajtotta elhelyezni, miért is Visegrádot ezuttal mellőzve, egyrészt Zólyom várát kezdte kiépiteni, másrészt a gyönyörü fekvésü Diósgyőrre gondolt, hol nemcsak a vadászat,

[1]) Okmánytár III. k. 24. sz. 35. l. Kubinyi-Vahot Magyarország és Erdély képekben Pest, 1853. II. k. 118. l.

[2]) Okmánytár III. k. 30. szám. 44. l. és 31. szám. 45. l. Hg. Batthyányi levéltár Körmend. Alm. II. lad. 4. No 67.

[3]) Hg. Batthyány cs. levéltár Körmend. Alm. II. lad. 4. No. 68. és 69. Nagy Imre gyüjteménye.

általa annyira kedvelt élvei kínálkoztak, hanem maga a vár is még Ernye István nádor által oly fejedelmi fénynyel és kényelemmel épült ki, hogy méltó volt egy királyi udvar befogadására s emellett geographiai helyzeténél fogva politikai czéljának is igen megfelelt, mert hiszen mig egyrészről Budával is könnyü és közeli volt a folytonos érintkezés, addig innen ágazott szét az akkori főútvonal úgy Lengyelország és Galiczia, mint Lodoméria és Moldva felé.[1])

A vár azonban csak haduri jogon tartozott a királyi fenhatóság alá, de tulajdonjoga, valamint a hozzátartozó uradalom s köztük Miskolcz is, a Szécsieké volt.

Szécsi Miklós, királyi urának hű hadvezére örömmel engedte át mindezen birtokokat Lajos királynak, főleg miután ez cserébe a Szécsieknek szintén egyik ősi birtokát Lindva várát és uradalmát Vasmegyében adományozta, mely nem kevesebb mint 73 falut és majorságot foglalt magában. Ebből is láthatjuk, hogy mily értéke lehetett akkor Diósgyőr várának. Lajos király ráadásul kapta még a közeli, de elhanyagolt állapotban levő Éleskő várát s Miskolczon kivül Várad, Bessenyő, Tokaj, Tard, Bala és Mályi községek határában levő birtokrészeket is.[2])

1364. Az erre vonatkozó privilegiális levél 1364. deczember 25-én Csepel szigetén kelt s Szécsi Miklós horvát bán és Szécsi Domokos erdélyi püspök számára van kiállitva.

A következő évben Lajos király egy pótló privilegiumot bocsájt ki, melyben az általa nyert birtokrészek közül a miskolczi szőllők hegyvámját Szécsi Miklós bánnak engedélyezi.[3]) Ez ellen azonban valaki óvást emelhetett, mert ugyanazon év október hó 8 án Bubek István országbiró Budán oly értelmű határozatot ad ki, hogy a

[1]) Márki Sándor. Magyarország és Lengyelország térképe a XIV. században. Mária Magyarország királynéja. Budapest, 1885. 28. l.

[2]) Okmánytár III. k. 33. sz. 53. l. Hg. Batthyány cs. levéltára Körmend. Alm. II. lad. 5. No. 6. Dr. Csáki Dezső Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. I. k. 166. l. Budapest, 1890.

[3]) Orsz. levéltár Liber regius. 33. k. 146. l.

király és a Szécsiek közötti birtok-csere helybenhagyatik ugyan, de a miskolczi hegyvám ügye a zászlós urak itélete alá bocsájtandó.[1]).

És ezen időtől fogva Miskolcz város története elválaszthatatlanul egybe van forrva Diósgyőr várának történetével. Az a dicsőségteljes ragyogó egész század, melyben Nagy Lajos, Mária királyné, Zsigmond és Mátyás király várunk falai között időznek, annak fénykorával idézik elő városunk virágzási korát, melynél dicsőségesebb aligha fog valaha osztályrészünkül jutni. Épen azért siessünk megörökiteni e hatalmas korszak minden mozzanatát, megmenteni minden emlékét.

E szempontból most már Diósgyőr kiváló figyelmünket érdemelvén, lássuk főbb vonásaiban annak történetét is.

Győr kétségtelenül őskori földvár volt s nem lehetetlen, hogy később a Nagy Károly által nyomott s az erdők és hegyek felé visszahúzódó avarok is megszállották s ujból megerősitették; amikor kör alakjánál fogva a gyürü-vár szóból nyerte Győr nevét.[2]) Az azonban már bizonyosnak vehető, hogy a honfoglalás korában állott. Legalább a névtelen jegyző 31-ik fejezetében mint olyat emliti.

Bors vezér siet is azt birtokába venni és ujabb védelmi állapotba helyezni. Eközben a vár lassankint veszteni kezdett hajdani gyürü formájából, amennyiben a szomszédos hegyoldalakra is kiterjedő kör-sánczai felhagyattak s inkább a vár belseje épittetett ki, amennyiben az eddigi sátrakat egyszerü faházak, a föld erődítményeket palánkok és fa toronyházak váltották fel. Ezután a XI.—XIII. századokban a Bors nemzetség legmagasabb virágzása korában eshetett meg a további lassu, talán százados átalakulás, melynek folyamán a belső sánez tornyos őrfalakat nyert, az egész szerves egészszé alakult s az óriási faépitmények helyét szilárd kő-alkotások váltották fel.

Várunk fő alapberendezése már bizonyára e korszakból

[1]) Okmánytár III. k. 34. sz. 58. l. és 35. sz. 59. l.

[2]) Lásd I. k. 310. 314. sk. l.

származik, mert épitészeti formái a kora középkor vár styljére vallanak. Főalakja négyszögü, sarkán őrtornyok, vagyis donjonokkal s köröskörül kiszökő véderkélyekkel.

Ilyen állapotban érte a tatárdulás a diósgyőri várat, teljesen elpusztitva azt, mit bizonyit azon körülmény is, hogy IV. Béla
1261. király 1261-ben kelt azon oklevelében, melyben az egri egyház jogait és birtok állapotát megerősiti Diósgyőrt, mint várat fel sem emliti, hanem azt (bizonyára megkülömböztetésül a szomszédban fekvő Kis-Győrtől) Nagy-Győrnek nevezi s Borsodvárához tartozónak mondja.

1243. Birtokosait illetőleg, ugy látszik 1243. táján jut a Borsokról
1271. királyi kézbe, 1271. körül pedig már az Ákos nemzetség birtoka. Már fentebb elmondottuk volt, hogy e családból Ernye bán és ennek fia István miként épitették ujra s tették valódi fejedelmi várrá. István nádor ugy látszik 1315-ben hunyt el s vele családja fénye is kihalt. Fiai ugyanis a hazafi párthoz szegődtek, melynek élén trencséni Csák Máté állott. Csák leveretésével az Ákos nemzetség is földönfutóvá lett. A lázadók birtokait Róbert Károly
1319. a fő királypártiak között osztotta szét. 1319. szeptember 30-án kelt adomány levelében Dósa erdélyi vajdának adományozza Diósgyőrt, melyet „castrum novumnak“, uj várnak nevez, bizonyára István nádor által való ujjáépitésére czélozva. Tartozékai között emlitettnek: Kisgyőr, Emőd, String (most Hető-Keresztur), Tullus, Mohy, Csécs, Örös, Szederkény, Odolman, Lövő, Kisfalu és Szalonta.

Ugyane korszakban neveztetik várunk és az alatta elterülő község, az ott tenyésző sok diófa után először Diósgyőrnek.

Tekintve a középkori hadi viszonyokat, midőn ostromszerekül csupán kőhajitó kezdetleges parittya gépek, faltörő gerendák és nyil használtattak, várunk az erősebb és nagyobb várak közé tartozott.

A vár régi erődítményeinek leirását Kandra Kabos után a következőkben adjuk[1]): „Várunk távolabbi erődítései voltak

[1]) Kandra Kabos Diósgyőr vára. Archaeologiai Közlemények Bpest, 1879. 23. l.

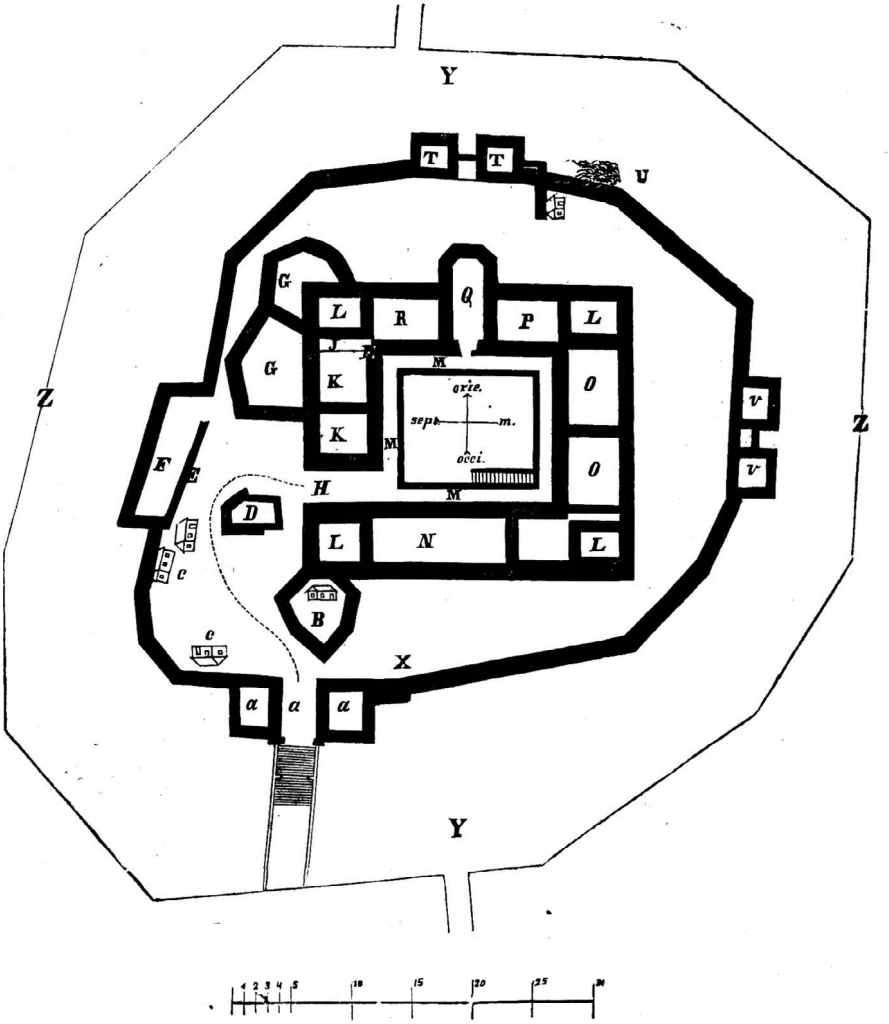

8. DIÓSGYŐR VÁRÁNAK ALAPRAJZA.

a viztartó árok, fölvonó hid, hidfő védfal és őrtornyok. Alaprajzunk ezeket a következőleg magyarázza: Y. Z., árok a vár körül, mely csaknem teljes körré alakulva egyenletes szélességben övedzé a várdombot. Ezen ároknak eredeti mélysége ma már a romhulladékok és beiszapolás miatt biztosan meg nem határozható. Nem szenvedhet azonban kétséget, hogy hajdanta legkevesebb 2—3 öl viz állott benne. Az árok szélessége 7—12 öl között váltakozik, s mélysége sem lehetett kevesebb e szélesség negyedénél. Innét mig most csak keskeny medre van a körülfolyó Szent-György forrásnak, addig hajdan egész szélességében betölté az árkot, sőt mélységéhez képest meglábolhatatlan körtavat, illetőleg álló vizet képezett, melyből a várhegy szigetként emelkedett ki. Eredetileg talán a nem messze folyó Szinva patak is itt folyt le. A viz a nyugati Y-nál jövén az árokba, az ellenkező oldalon birt lefolyással. A lefolyás torkolatától pedig nem messze tavat képez. Itt lehettek valószinűleg nemcsak a régi okmányaink s a hagyomány által is emlegetett királyi halastavak, de a várkert is és a melléképületek, mikre nézve ma már alig tájékoz valami.

A vizárkon kivül eső szabad tért a várral hid köté össze. Ezen hid pedig nem mozdithatatlan, hanem gépezetes, ugynevezett felvonó hid volt, várunk virágzása korában. Alaprajzunk fölismerhetőleg ezen sajátságában tünteti elénk. Egyébbként kérdéses marad, fölvonó hid volt-e csakugyan, avagy billenő. Az utolsó valószinűbb, részint mivel a hidfők tövében kapu is volt, részint mivel rajzunkon az első negyed végén a tengely nyomait vesszük észre. A fölbillenő hidon végig haladva, az A. betüs sikátorba jutunk. A bejárást a köz, vagy kapu-sikátor jobb és baloldalán levő A. és A. védtornyok oltalmazzák. Ezen tornyok kétemeletesek voltak. Minden valószinűséggel ezen kapuköz eredetileg a könnyebb védelmezhetőség szempontjából bolthajtás nélküli volt. És ezen esetben a kapuköz védelme kétszeres erővel vala eszközölhető betörés esetében, a mennyiben a kaputornyok összenéző oldalának erkélyei, ablakai, a belső kapu és kapusikátort részben uraló B. betüs véd-

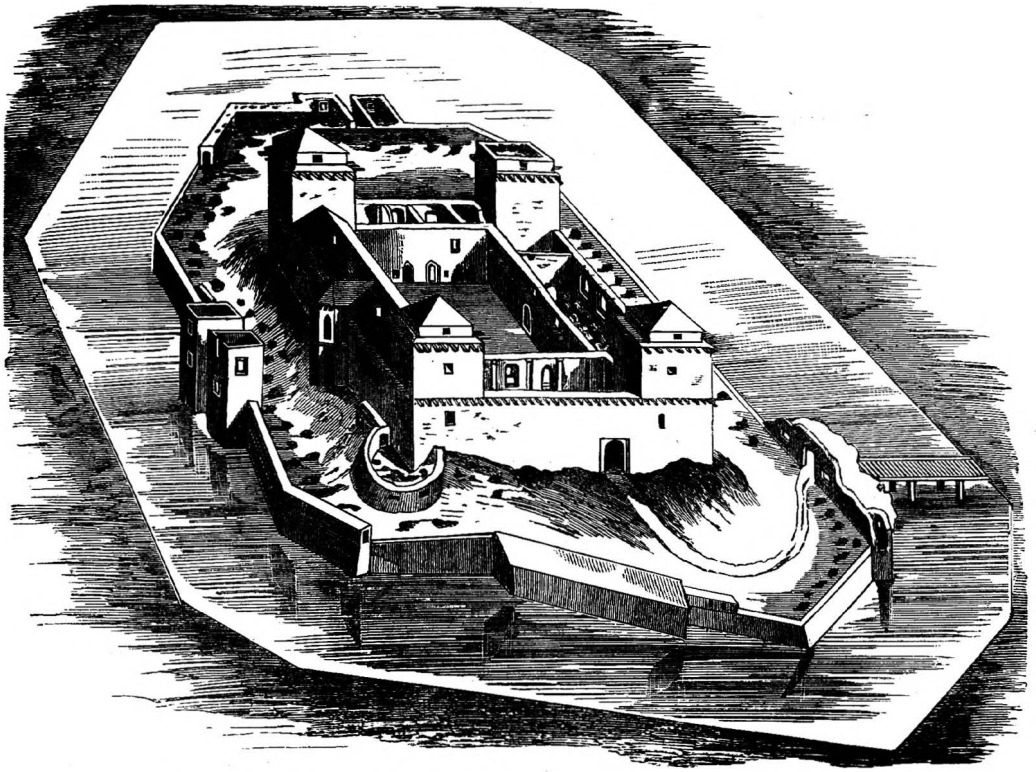

9. DIÓSGYŐR VÁRÁNAK TÁVLATI KÉPE A XVII-IK SZÁZADBÓL.

(Szerző másolati képe a műemlékek orsz. bizottsága rajztárában.)

torony (propugnaculum) egy gyöngébb haderő megfutamitására és ártalmatlanná tételére elégségesek valának.

Máskülönben kapusikátorunk meglehetősen gyönge, mivel falai vékonyak s hiányoznak falerősitő támai, részint mivel magára van hagyatva.

Kaputornyaink a XVII. században már roskadozó állapotban voltak. Távlati rajzunk szerint az egész vár teljesen el volt pusztulva. Ugyancsak ezen vázlat szerint a kapunyilás fölött nyolcz gyámkő látható. Ezek határozottan járdát feltételeznek. Csak az oldal és talapdeszkázatot kell oda képzelnünk és előttünk áll a kapuvédelem egyik hatalmas eszköze, honnét a bejárást megközelitett ellenség a talapzat nyilásain át nyíllal, kővel, vagy izzó folyadékkal fogadtathatott. A járdára egy, a többinél nagyobb nyilásu ablak szolgálhatott kijáróul. A felső emeleten szintén mutatkoznak járdát föltételező gyámkövek. Ezen emeleti járdák a tornyokat minden oldalról környezték. Hogy várunk védelmi technikája járda-rendszerben volt combinálva, az kétségtelen.

Ezen kaputurnyok tövéből kiindulva, a várdomb széléhez kapaszkodó erős bástyafalakat látunk végighúzódni helyenként őrtornyokkal megerősitve.

Ezen futó falak a XVII. században U-nál voltak legroszszabb állapotban, azonban ma már csak meredekebb oldalain vannak még bolygatatlan állapotban. Nagy négyszögü köveikkel ezen kevésbbé megrongált részek még most is impozáns képet nyujtanak.

A madár-távlati fölvétel szerint eredetileg tömör fal kerité az egész belvárat, vagy várudvart és e falak, amennyiben körüskörül védelmi folyosóvá és fedett helyekké nem alakultak, rovátkás tetejüek (gezinnte Mauer) voltak a nyílak korában és a keskeny hosszukás lőréseket szintén nem nélkülözték.

Lehetetlen észre nem vennünk az arányos felosztásu őrtornyokra nézve, hogy azok a bástyázat azon pontjait védik, melyek a vár erősebb részei által nem fedeztetnek. Ezen jobbára iker bástya-

tornyok hivatása volt tehát a 14 oldalkiszökésű bástyázat összetartása mellett a gyöngébb részek védelme.

Keleten T. T. tornyokat találjuk, melyeket a XVII. század közepén németek laktak, de már ekkor pusztulásnak indult állapotban volt. Belől az emeletre vezető lépcsőház nyomai, valamint homlokzatán és oldalán az ágyurések ekkor már megvoltak.

Az északi összhangzatos kettős torony helyén egy ferde négyszögalaku F. betüs üreg, vagy alagosztály terül el. A távlati rajzból kivehető, hogy inkább tárházzá szánt földalatti üreg, mint lakhely volt. Legvalószinübb, mit egyetlen baloldali ablaka is mutat, hogy tárház, vagy börtön-helyiség volt.

Képeinken a vár udvarán feltünő részek már a belerődítést képezik.

Szemlénket a hidkapunál kezdődő s ugyanoda visszatérő bástyáknál kezdvén meg, az ut innen északkeleti irányban vezet a romokhoz és vezetett 1662-ben is — mikor tudniillik alaprajzunk 1662.
készült — a H. betüvel jelölt felső kapuhoz. Ez azonban alig volt eredetileg is igy.

A lovagi középkor várainak egyik lényeges sajátságát tevé, hogy a kapuhoz vezető ösvénye tekervényes volt, ugy hogy csak többszörös kerüléssel lehetett a bemenetelhez eljutni. A hegyi várakhoz ezáltal könnyitve volt a följutás, de egyszersmind a meglepetés eshetősége is kivolt zárva.

A mostani út egyidejű lehet azon átalakitással, melyen a vár akkor ment át, midőn elveszitvén pusztán erőd jellegét, királyi lakóházzá lett.

És eszerint az A. kapusikátorból vezető mostani utat B. melléktorony, az alsó C-nél véleményezett elővéd, vagy ennek hiányában árok és fal zárta el és igy az ellenségnek X. felé kellet húzódnia.

Várunknak továbbá amint főékességét tevék a saroktornyok; ugy egyszersmind főerősségét is. A falaknak vastagsága másfél ölnél sehol sem kevesebb. A falaknak csupán külső boritéka volt nagy négyszögű faragott kövekből alkotva, közbeeső része pedig

a tömési rendszer szerint mészből, homok és apró kavicsból álló törmelékkel van olykép betöltve, hogy a faragott kövekből rakott burok üregébe oltatlan mész tétetett szikla törmelékkel, melyre azután viz öntetvén, az egész egybeforrasztatott s ekként a diósgyőri várról is áll amit Henszlmann az ó-zólyomiról megjegyez, hogy a falak ragasza majdnem oly kemény, mint az általuk összetartott kő maga. A falakba annak nagyobb összetartási és ellenállási erőt kölcsönzendők, a mai vaskötések helyett fagerendákat raktak, a melyek jávor és nyár fából vannak és igy rendkivül szivósak.“ A saroktorony külső négyszögü koczkakő burkolata a kora középkor épitészeti szokásának megfelelően, különösen a sarkakon, különböző szinü, vörös, fehér és zöldes szürke kövekből volt változatosan rakva, ami távolról is meglepő festői hatást keltett a szemlélőben.

„Mily magasak voltak eredetileg a tornyok, határozottan megmondani bajos, miután erre nézve magok a romok nem tájékoztatnak. Annyi kivehető, hogy az alsó járda körülbelől hat és fél öl magasan fekszik, a tornyokon levő második járdasor pedig ennek kétszeres magasságára tehető legkisebb számitással. Ezenfelül aligha volt részlet, mely erődités tényezőt képviselt volna, az apró tornyokon és lőréseken kivül.

Az ostrommentes magasságot 35 lábnyira szokás tenni, vagyis ezen pontig az ostromlábtók könnyen kezelhetők, mig nagyobb magasságnál a lábtó már külön gépezetet kiván. Azonban halmon fekvő és könnyen meg nem közelithető várunknál a 4 öl és 3 láb magasság, melynél alantabb ablak nem volt törve, már vészmentesnek tekinthető. Az ablakok száma, nagysága és elhelyezésében nincsen szabályszerüség, mi mindenesetre régiségét s csupán a védelmi szempontok szemelőtt tartását jelzi.

A sarok tornyok után védelmi tekintetben még a kettős G. betüs propugnaculum, vagy védtorony jöhet figyelembe az északkeleti saroktorony közelében. Ennek szintén csak az út körülvezetése esetében van értelme, szük közével és kettős irányu kiter-

jedésével arra szolgálván, hogy az idáig ért ellenségnek utolsó és lényeges akadályt gördítsen utjába és a kaputól elzárja.

Az ellenség esetleg áttörve magát G. kettős propugnaculum szűk sikátorán, H. felső kapu, mint utolsó akadály előtt állott. E kapu oltalmazására az észak-nyugati torony szolgált, melynek emeletei nem voltak elválasztva, hanem az egész a tetőig lépcsőház volt, azért, hogy a védők mentül tömegesebben juthassanak át rajta az ablakok, lőrések és főleg a fedett s kivül erkélyszerűleg elvonuló fedett járdákra.

Az érintett L. saroktorony előtt, de némileg a bejárást is fedezve D. kisebbszerű épület állt még a XVII. században. Hogy ez is nem egy terjedelmesebb, a kapu oltalmára hivatott védműnek maradványa-e, ma már teljesen el nem dönthető."

A középkori várak végül rendszerint birtak egy donjonnal, menedék toronynyal, melybe a vár ura végső esetben menekült, ha már az egész vár elesett, hol még egy darabig tarthatta magát s honnan esetleges földalatti utakon kimenekülhetett. E tornyok rendszerint a vár legmagasabb pontján állottak s teljesen elvoltak különithetők a többi vártól.

Diósgyőr várában egy ily külön torony nem volt, de geographiai helyzeténél fogva nem is lehetett, hanem igenis donjonnak volt tekinthető, mind a négy szokatlan magas és erős saroktornya, melyek a lépcső összeköttetések megszakitásával az ostrom idején a fővártól elkülönithetők és elzárhatók voltak s már csak ebből a szempontból is egy kiváló várépitészeti emlékét birjuk hazánknak Diósgyőr romjaiban. Mai napig is élénken élő hagyományok szerint alagutja is lett volna, mely Egerrel kötötte volna össze. Ez nem valószinű; de igenis lehet, hogy volt alagutja, a melyen át valahol a Bükk rengetegeibe lehetett jutni. Ugyancsak a hagyomány szerint ez az alagut nem a vár belsejéből, hanem a vizárkon túl levő hegygerinczből indult volna ki, a mi ismét nem valószinü, mert egy végső szükségben menedékre szánt ily alagut, csak a vár belsejében való kezdő nyilással képzelhető.

A vár eddig ösmertetett részei erődítmények voltak. A négy nagy saroktorony között fekvő s azokat összekötő hatalmas épületszárnyak foglalták magukban a királyi és vendég lakosztályokat s főképen két kiváló fényű helyiséget, nevezetesen a lovagtermet, mely egyszersmind trónterem volt, hol a nagyobb ünnepélyességek lefolytak s a várkápolnát. A királyi lakosztály egyik termében még pár évtizeddel ezelőtt is jelentékeny része állott fen egy nagy ablak-fülkének, melynek faragott csúcsives díszitményei, falain polychromiával és freskók nyomaival s a csúcsba futó bordák között alakos zárkővel a kor legművészibb alkotásai közzé tartoztak.[1]) A zárkő rajza már nem volt egészen kivehető, de ugy látszik két

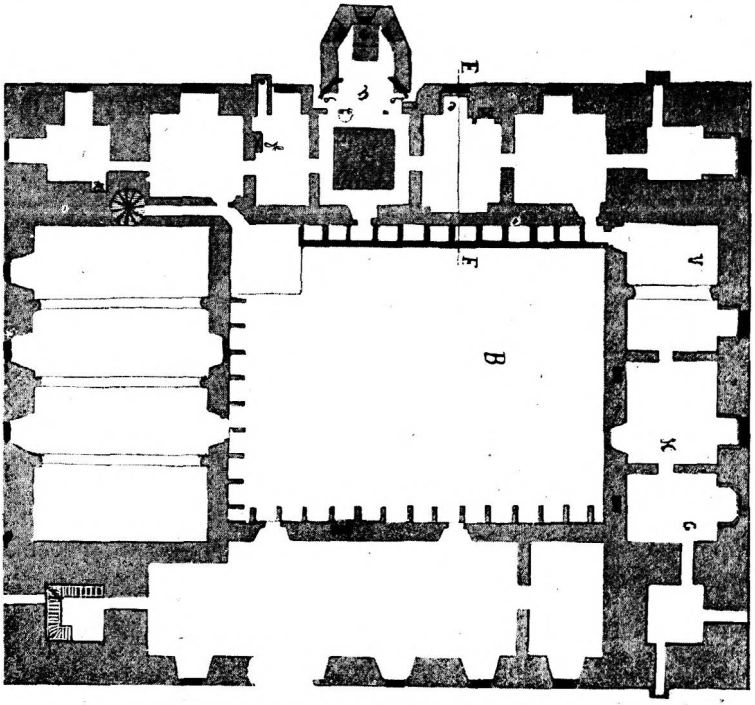

10. A DIÓSGYŐRI VÁR BELSŐ ÉPÜLETEINEK ALAPRAJZA A XVII-IK SZÁZADBÓL.

Szerző másolati rajza a műemlékek orsz. bizottságának rajztárában.

[1]) Szerző rajzai ezekről 1878-ból, a műemlékek országos bizottsága levéltárában és Sztehlo Ottó ujabb fölvétele.

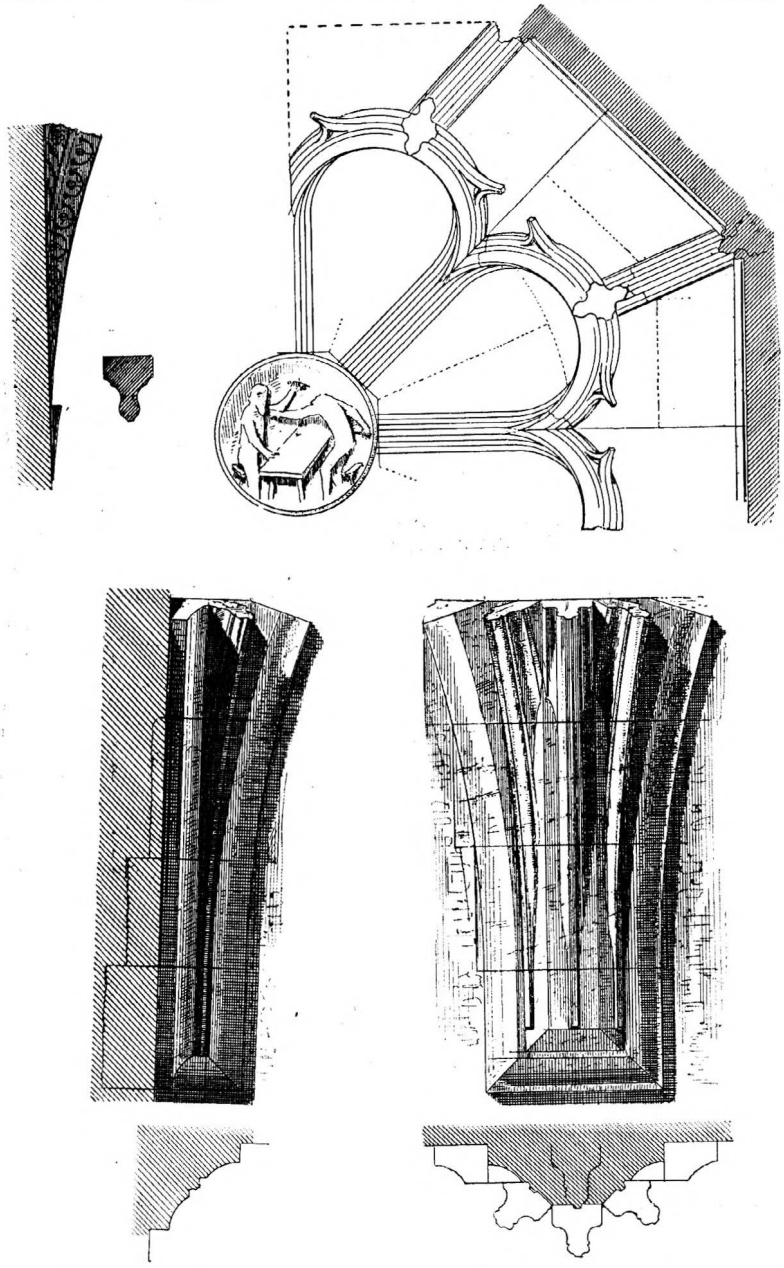

11. RÉSZLETEK A DIÓSGYŐRI VÁRBÓL.

1. Sgrafittóval diszitett ivezet. 2. Az ablakfülke mérműve és zárköve. 3. és 4. Ivek és gyámkövek.

Sztehlo Ottó fölvételei a műemlékek orsz. bizottsága rajztárában.

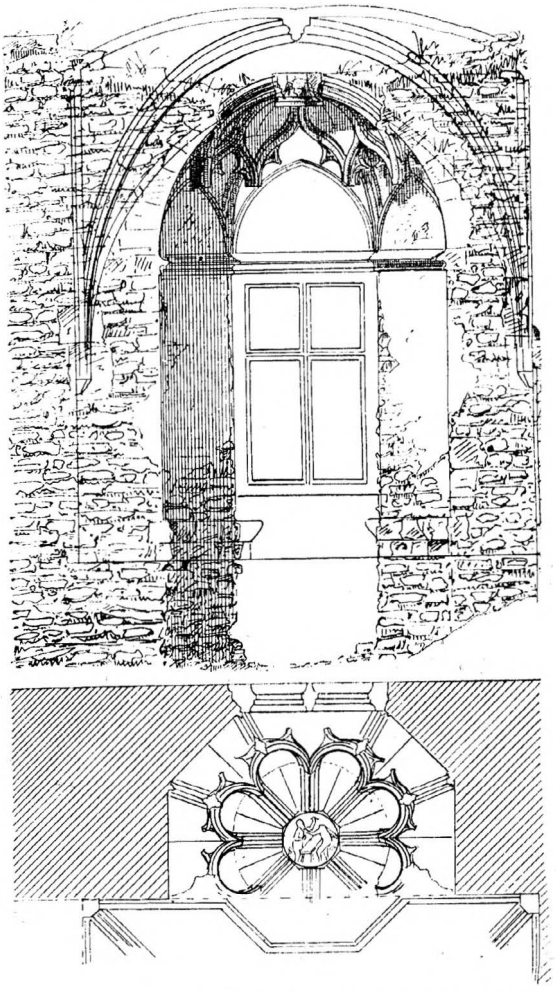

12. A DIÓSGYŐRI VÁR EGYIK ABLAKFÜLKÉJE.

Sztehlo Ottó fölvétele a műemlékek orsz. bizottsága rajztárában.

egymással viaskodó alakot ábrázol. Több teremben a borda élek sgrafittó módjára bekarczolt virág-diszitményekkel voltak ékitve, melyek magyaros karaktert árulnak el.

Fentebb már elmondottuk volt, hogy miképen jutott várunk Lajos király birtokába.

A vallásos királynak első gondja volt az ottani szerzetesekről

gondoskodni, már 1355. márczius hó 26-án kelt oklevelében siet megerősiteni őket, még István nádortól nyert javaikban, melyek Chenik földjén a Sztánpataka felett terültek el s továbbá a Szinva folyón levő malmuk birtokában.[1] 1355.

1358-ban már érlelődnek tervei várunk iránt, mert annak őrzését egyik tántorithatatlan hívére Czudar Péter mesterre bizza, ki egyszersmind Sárosvármegye főispánja is volt s akit ugylátszik a vár teljes rendbehozásával bizott meg.[2] 1358.

1363-ban végre már először találkozunk magával Lajos királylyal is Diósgyőr várában, még pedig már hosszabb tartózkodásban, miután itt már hivatalos ügyeket is intéz el. Igy október 16-án oklevelet adott ki, melyben Ajkai Klárát Veszprém megyei birtokaira nézve fiusítja[3] 1365. deczember 14-én pedig ujra Diósgyőrben találjuk.[4] 1363. 1365.

„1369 óta várunk annyira kedvencz mulatóhelye Lajos királynak, hogy ott nem csak évenkint gyakrabban megfordult, de hosszasabban is mulatott, sőt a késő időszakot, a vadászatok idejét s karácsonyi ünnepeket már rendesen itt töltötte. A Bükkhegységnek kies völgyei, vadas és gyümölcsös kertjei kellemein kivül egyébbiránt magasbb szellemi élvekkel is találkozhatott e vidéken, hol akkor számos virágzó zárda és monostor állott mindenfelől: a buzgóság, jámbor és ájtatos élet, tudomány és művészet mindannyi menhelyei s oázisai, alig néhány órányi távolságra egymástól és Diósgyőrtől, bizonyára élénk, mozgalmas, vallásos és müveltségi életet terjeszthettek körükben,“ mondja Ipolyi Arnold.[5] 1369.

[1]) Orsz. Lev. tár. Dipl oszt. 4719. sz.

[2]) Wenzel Gusztáv. Diósgyőr egykori történelmi jelentősége. Pest 1872. 14. l.

[3]) Hazai okmánytár. I. k. 245. l. és Kandra Kabos. Borsod örömnapjai. „Miskolcz“ 1876. év 56. szám.

[4]) Századok 1871. évf. 615. l.

[5]) Ipolyi Arnold. A Kunok bélháromkuti apátsága stb. Archaeologiai közlemények 1866. 26. lap.

Báthori. Adalékok a diósgyőri-vár történetéhez. Miskolcz 1877. év 10. sz. és Brósz Károly. A diósgyőri-vár történetéből. A miskolczi polgári iskola értesitőjében 1894.

Az említett évben május 7-én és 31-én, szeptember 16-án és október 19-én ad ki Lajos király Diósgyőrtt okleveleket.

Ez időtájt, III-ik Kázmér lengyel király figyermek nélküli közeli halála már előre látható volt, ugy hogy Lajosnak érdekében állott Krakkóval az összeköttetést folyton fentartani, ezért időzik annyit várunkban, honnan futárjai a lengyel határt sokkal közelebb érték vala.

1370. 1370. óta hat éven át rendesen itt tölti a késő őszt, a karácsonyi ünnepeket és új évet. Ez évben az úrnapját is. Ez évből tizenegy okmány ismeretes, melyek többé már nem pusztán csak a király itt lakását jelzik, de egyszersmind tanúbizonyságai Diós-Győr folyton emelkedő fényе- és világtörténeti nevezetességének, mint a melyet ez év végétől két királyság dicsősége környez; hová két hősi nép fiai jönnek hírnevet, avagy igazságot keresni, mondja Kandra. Ez évben történt ugyanis, hogy nov. 17-én Lajos Krakóban lengyel királylyá koronáztatott. Lengyel országból visszatérvén Diós-Győrött állapodott meg. Itt fogadá országai hódolatát, a külföldi tisztelgő követségeket, mint lengyel király. Magyarország akkori állását, Lajosnak európai tekintélyét, a királyi udvar fényét kell ismernünk, hogy magunknak fogalmat szerezzünk, mi volt akkor Diós-Győr, mennyi fény környezte. Ha tudjuk, hogy az udvart a királyon kívűl a pompaszerető két Erzsébet királyné, az özvegy és hitves, a király sógora, László nádor és oppelni (opólyi) herczeg, s két ország jelesebb előkelői tevék, — fogalmunk lehet romvárunk hajdani élénkségéről; s okmányaink dátumához azok tárgyától távol a legfényesebb mulatságoknak és ünnepélyeknek, az ép oly fontos és érdekes, mint komoly államügyek elintézésének változatát kötjük.[1])

1371. 1373. 1371. november 18-án, 1373 május 29-én, szeptember 1-én, 9-én és 24-én ottan kelt okleveleink tanuskodnak, hogy a mon-

1375. dott napokon Lajos ujra várunkban időzött. Ezután csak 1375.

[1]) Kandra Kabos. Borsod örömnapjai: „Miskolcz". 1876. 57. sköv. sz.

végső napjain és 1376. február kezdetén és deczember végén találkozunk ott vele, de már 1377-ben az év minden évszakából van leveles tanuságunk a nagy király diósgyőri tartózkodásáról[1]) 1378., 1379. és 1380-ban csak nem minden évszakban ujra várunkban időzik a király. 1376. 1377. 1378 1379 1380.

1381-ben Diósgyőr fénye és tekintélye még mindig emelkedőben van, illetőleg a virágzás legnagyobb fokát éri el. „Kétségtelen, hogy az előkelő urak és hölgyek, az állam és egyház notabilitásai, a diplomatia, hadviselés magas állású emberei, szakadatlan egymásutánban fordultak itt meg.“ A megjelenők tarka csoportozatára nézve egyébiránt némileg tájékoznak az okmányok panaszttevő és kegykereső személyei is. Ez évről egy okíratunk, fejedelmi nagy pecsét alatt adatván ki s országnagyainkról is említést tevén, tájékoznak arra nézve, hogy főleg ünnepélyes alkalmakkor, mennyi hatalmas főur környezte Diósgyőrött a királyt. Ily ünnepélyes alkalom volt ez évben a velenceiekkel való béke kötés. A történelem ezt turini békekötés név alatt ismeri, „mely egyrészről Lajos magyar király, a genuai köztársaság és az akkor üresedésben volt aquilejai patriarcha — fejedelemség, másrészt pedig a velenczei köztársaság közt jött létre, és véget vetett a háborúnak, mely 1373 tól kezdve mindkét részről a legnagyobb elkeseredettséggel folyt. Maga a béke Turinban 1381. augusztt 24 én Amadé Szavoyai gróf közbenjárása mellett köttetett meg.“ Azonban Lajos országának tekintélyét ez által is emelni akarván, a békességre vonatkozó okmányokat nov. 26-án Diósgyőrben hitelesítette, illetőleg cserélte ki „hol Lajos és magyar tanácsosai Olaszország és Europa sorsa fölött határoztak, mert nem csak a megalázott Velenczéről volt itt szó, hanem Nápolyról is s általában ettől a kérdéstől függött az egész keresztény világ nyugalma.“[2]) Itt vannak a velenczei köztársaság részéről: Dandulus 1381. 1373. 1381.

[1]) Wenczel G. i. m. 16. l.

[2]) Pór Antal. Nagy Lajos. Budapest 1892. 518. és 552. l. Magyar történelmi életrajzok.

Lénard, Georgio Fantin jeles férfiak, egyszersmind katonák s a nagy tanács tagjai, megbizott és rendkivüli követek, Contareno András velenczei herczeg képviselői. A király lovagtermi trónját környezik: Bálint pécsi, László váradi, Pál zágrábi és János csanádi püspökök, György boszniai és Miklós császmai prépostok; ónodi Zudar Péter galicziai vajda, Bebek György királynéi tárnokmester, Bebek Imre dalmát- és horvátországi bán és számos mások.

Ezen békekötés alkalmával Velencze ajándékul küldte Lajos királynak Remete szent Pál ereklyéit, kinek tiszteletére alakultak a Pálos szerzetesek, kiknek Diósgyőr körüli társházait Lajos nagy
1373. mértékben pártfogolta, igy 1373-ban is a diósgyőri klastromnak adományozza a mellette fekvő földeket s a Szinvapataka mentén eső Megy és Eleje nevü erdőrészeket.[1])

Szerzeteseink nemcsak diszes templomok épitésével járultak hozzá ezen korban kulturánk emeléséhez, de virágzásra emelték az egész vidéket, hol megtelepedtek. Nagy-Győr gyümölcsös, diós kertjeivel Diósgyőrré lett, mig körötte a vidéken szintén dús gyümölcsösök, szilvás és megygyes kertek terültek el; igy Visnyón (tótul megygyet jelent) és Szilváson. Ismeretes, hogy másfele is épen a szerzetesek által terjedtek el Európaszerte a legtöbb gyümölcs, növény és állatfajok, melyeket idegen országokból és vidékekről hoztak, hogy azokat meghonositsák. A szentléleki zárda romjai körül a vad rengetegben nagy kiterjedésü gyönyörü kert és halastó volt, melynek elvadult gyümölcsfái, diszbokrai s ritka virágai még ma is föllelhetők a romokat környező vad bozótosban.

Csakis természetes volt tehát a nagy király kegye irányukban, kiket Diósgyőrre érve rendszerint maga köré gyüjtött udvarába.
1377. Igy 1377-ben május 28-án itt tartva úrnapját, a bélháromkuti apátfalvi monostor apátja János, egyszersmind a király diósgyőri udvari káplánja, azon kegyért folyamodott a királyhoz, hogy őket az apátság Ostoros nevü birtoka megnépesitésében segélyje, mire Lajos külön oklevélben az oda települőknek három évi

[1]) Okmánytár III. k. 38. sz. 63. l.

adómentességet engedélyezett.[1]) Élete végső éveiben, mondja történetirója, ha tehette, visszavonult immár a világ zajától, hol kedvelt szerzetesei tudományos körébe, hol a magányba, az akkor már elcsöndesült Visegrádra vagy Diósgyőrre, hogy szent elmélkedésbe, imádságba mélyedhessen. Még 1381-ben további nagyfontosságu 1381.
államügyek intéztetnek el Diósgyőr falai között.

Augusztusa28-án a dédesi vadászvárdában, május 23-án, október 15-én, november 1-én és 26-án ismét Diósgyőrben találjuk Lajost, hol az utóbbi napon a fentebb már elmondott velenczei békekötés ügyében esküt tesz a szent evangeliumra a velenczei követek s országnagyjai előtt, hogy a békekötés pontjait megtartja, ugyanakkor elfogadja az egyezményt, mely az adriai tengeren a hajózás szabadságát szabályozza továbbá Velencze követei által Magyarország részére évi 7000 tiszta aranyból álló adó fizetésére kötelezvén magát, az ezen évi első hét ezer arany átvételét, valamint a Velencze által elfoglalt várak és földek visszabocsájtását nyugtázza.

November 29-én, deczember 7-én, 21-én és 30-án még mindig várunk falai közül intézi állami ügyeit, sőt élete utolsó évében 1382-ben is huzamosabban időzik ott. Igy nevezetesen, január 2-án 1382.
és 9-én, február 20-án és 24-én van itteni tartózkodásáról biztos tudomásunk; mignem szeptember közepén a vár tornyairól gyászlobogók hirdetik a nagy király halálát.

Minden borsodi kettős tisztelettel kell, hogy viseltessék e nagy fejedelem emléke iránt, mondja Kandra: „Nélküle a dicsőség legszebb lapjai hiányzanának a megye történetkönyvéből. Nagy lelkének tetthelye a vár, — hol a fogékony lelkek szellemét érzik máiglan sóhajtani, — javithatatlan romokban hever, szomoruan hirdetve, hogy jelenünk mennyire különbözik a dicső fejedelem korszakától. Legyen áldott és lelkesitő emléke Borsodnak földén.“ [2])

[1]) Ipolyi Arnold. A bélháromkuti apátság stb. 26. l.

[2]) Kandra Kabos. Borsod örömnapjai. „Miskolcz“ 1876. évf. 62. sz.

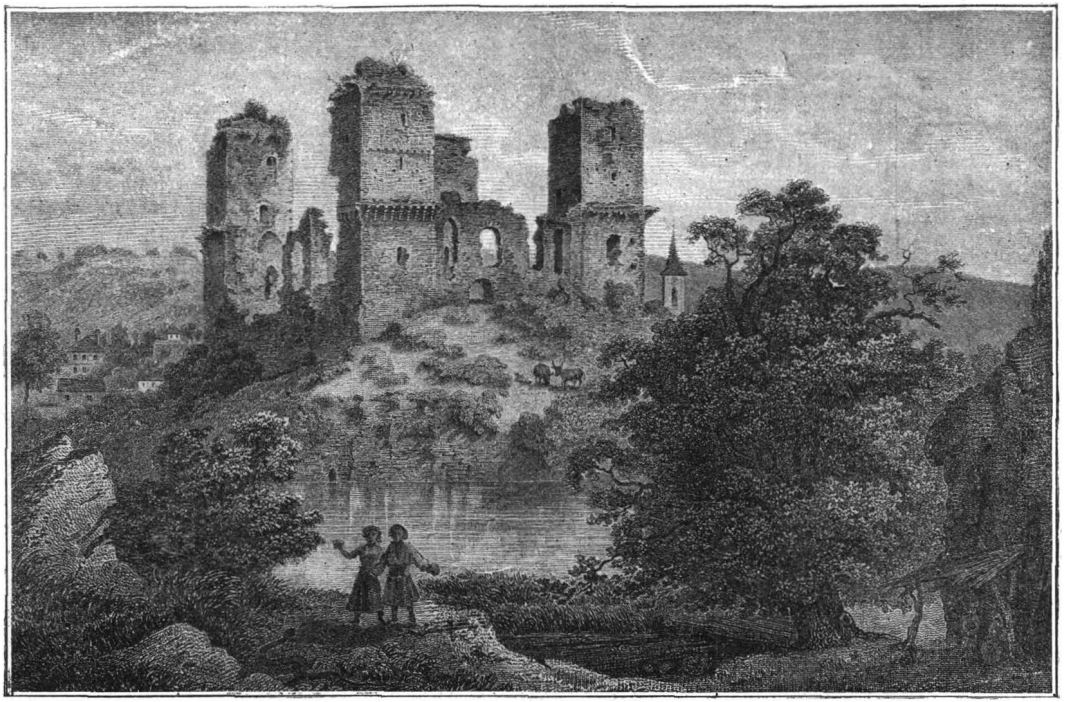

13. A DIÓSGYŐRI VÁR ROMJAI 1860-ban.

Rohbock Lajos acélmetszete után. Hunfalvy János. „Magyarország és Erdély eredeti képekben" czimü s Darmstadtban megjelent művéből.

Természetes folyománya volt a történelmi jelentőségü eseményeknek, hogy a fény, mely Diósgyőrt övezte a nagy király alatt, közvetlenül kihatott Miskolcz városára is, hiszen a királynak, udvarának, a számos főurnak és nagyszámu csapatainak, a melyekkel azon időben járni szokás volt, mind Miskolczon kellett keresztül vonulnia és sok esetben meg is szállnia. Különösen nagy lendületet vett pedig a királyi udvar gyakori itt tartózkodása folytán városunk ipara és kereskedelme, kihatván a lakosság számának gyors emelkedésére is.

Hogy a mély vallásos érzésü király egyházainkat s templomainkat is fényes ajándékokkal és adományokkal látta el, melyek között az azon korú olasz festészet, szobrászat és magyar ötvösmüvesség remekei is bőven lehettek, kétségtelennek látszik, annyival is inkább, mert a jogtörténeti leszármazás rendjén, Szent-Istvánról nevezett templomunk kegyura is volt. Az acheni székesegyház ma is legbecsesebb kincsei között őrzi az általa adományozott s az ő és az ország zománczos czimereivel ékitett szent edényeket. Bizonyára juttatott azokból annyira kedvelt vidéke kegyuri templomának is.

Bizonyára városunk jólétét is sokféleképen mozditotta elő; de fájdalom, az idők viharában, ma már mindezekről okmányi bizonyitékaink nincsenek többé, csak annyit tudunk, hogy tőle származik azon nevezetes privilégiumunk, mely szerint a városnak a diósgyőri erdőkben, különösen pedig a Feketeerdő nevü részben, épület- és tüzifára, mész és szénégetésre, minden lakosára nézve szabad fajzási jogot adott. Hogy mily roppant anyagi értéket képvisel e szabadalom egy város lakosságára nézve, csak akkor méltányolta városunk lakossága, midőn 1755-ben örökre 1755.
elveszitette azt.[1])

Nagy Lajos halála után a királynék: Lajos özvegye Erzsébet és leánya Mária, Zsigmond király neje, 1383 ban a gyászév 1383.

[1]) Kun Miklós. Miskolcz multja, jelenje. 1842. 13. l.
Zombory Gusztáv. Miskolcz. „Vasárnapi Ujság“ 1862. 483. l.

legnagyobb részét Budán töltötték, de már julius és augusztus hónapokban ismét Diósgyőrben üdülnek.

Erzsébet özvegy királyné minden valószinüség szerint ekkor látta utóljára városunkat. A sors csapásai mind sulyosabban nehezedtek a két királynéra. Hedviget kénytelenek voltak Lengyelországba bocsájtani. A Kis Károly párti mozgalom Máriát megfosztá a koronától. Azután következett Károly meggyilkoltatása s a szerencsétlen Drávántuli kirándulás, hol a horvát lázadók elfogván őket, Erzsébetet megfojtották. A könnyelmű Zsigmond
1387. még 1387. husvét után is a diósgyőri rengetegekben vadászgatott, midőn ifju, szép felesége, még inkább csak jegyese, a novigrádi börtön kinjai közt senyvedett.

Végre megszabaditván őt a velenczések, Zsigmonddal együtt tért vissza az országba, s Váradon és Debreczenen át már szeptember 22-én Diósgyőrbe érkezett, mely akkoron Perényi Péter főpohárnok mester parancsnoksága alatt állott; hol közel egy hónapig mulattak.

„Máriát kedves emlékek kötötték e helyhez“ mondja — életirója[1]) hol anyjával, Erzsébettel együtt négy év előtt oly szép napokat töltött. A vidék maga regényes, alkalmas hely arra, hogy vigasztalást és szórakozást találjon benne a szenvedő. Dicső apjának, nagyanyjának és anyjának árnyai intettek itt Mária felé; s a piczi sir ott, mely kis nénjének, Katalinnak hamvait födé, csak megerősitette az emlékeket.

A diósgyőri nép ma is Nagy Lajos leánya várának nevezi romjait, melyet hajdan gyönyörü park vett körül; a mellette levő részt ma is „kőkertnek“ nevezi a nép. Az egészből csak egyetlen fa maradt meg. A nép szerint ez az óriási mogyorófa idősebb már 500 esztendősnél, mert azt maga Mária királyné ültette. Csaknem 20 méternyi magasságra kapaszkodott föl ez a maga nemében páratlan növény, melynek törzse 2 méter 46 cm. vas-

[1]) Márki Sándor. Mária Magyarország királynéja. Budapest. 1885. Magyar történeti életrajzok. 118. és 121., 129., 132., 136., 144. lap.

Krisztus a keresztfán, a boldogságos szűz és Magdolna által környezve.

Festette: **Miskolczi László** mester. **1394**-ben.

Hártyára festett miniatur, az egri érseki könyvtárban levő missaléban.

Képünk a XIV-ik századbeli miniatur festészet egyik legkiválóbb alkotása. Mária és Zsigmond közös országlása idején, minden valószinüség szerint a diósgyőri zárdában s a miskolczi székesegyház számára festette azt a királyné rendeletére a miskolczi származásu mester.

tag s koronája szélessége 14 méter 7 cm. Jó termés idején 3 hektoliter fényes fehér szinű mogyorót terem.[1]) Mi bizonyitja jobban Máriának e kies hely iránt való vonzalmát, mint az a félezredéves fa, melyet az ő kezei ültettek! Diósgyőrben azonban meg is kellett szeretnie a természetet. A vártól alig másfél kilométerre esik a „Madárka kutja", Máriának egykoron bizonyára kedves kiránduló helye, hiszen Diósgyőr fülemiléinek s más madarainak énekét már egy 300 év előtti földrajziró (Oláh Miklós) is kiemeli. Közvetlenül a vár mellett hideg és meleg források buzognak s kopár kősziklák kandikálnak ki a fák közül. De azután beljebb, mindenütt a Szinva völgye, annak regényes, apró zuhatagjai, a vizét tápláló apró csermelyek s a gyönyörü bükkerdőségekkel boritott hegyek, melyekről azok lerohannak, a barlangok, debrők az egész Bükk hegység annyi elandalitóan szép részletet bir fölmutatni, mint természettől pazarul megáldott hazánknak is csak kevés tája.

Kövessük egy pár perczre Kovács Lajos költőnket, ki eszményi alakokkal népesiti meg ezen tájainkat s megénekli Mária királynét, aki e mogyorófát ültette. A monda szerint Mária Zsigmondot sohasem szerette. Az ifju Vojk, kinek apja az öreg Vojk, Lajos király egyik jeles, kiváló vitéze, túl a Bükkhegységen lévő ősi kastélyában lakik. A deli, erőtől duzzadó ifju vitéz ritkitja párját a nyíllövés, gerelyvetés és bajvívásban s egy a Bükk hegység ős fái alatt rendezett tornaversenyben sok ifju, jeles vitéz közt ő vivja ki az első jutalmat, melyet az ifju, bájban ragyogó Mária cserkoszorú alakjában, remegő kezekkel fon a bol-

[1]) E hires mogyorófának különben párja is van a miskolczi határban, a „Vörösrák" vendéglő mellett nyugatra fekvő „Papis" szőllőhegyen, Halmy Gyula főgymnasiumi tanár szőllőjében. Koronájának alakja szabályos kup alaku, mely már messziről föltünik. 1899. október 10-én fölvett méretek szerint magassága 12 méter, koronájának átmérője szintén 12 méter, törzsének magassága $3^1/_2$ méter s végül törzsének alsó kerülete $2^1/_5$ méter. Gyümölcse a közönséges mogyorófáénál nagyobb, héja keményebb s olajtartalma bővebb.

dogság és dicsőségtől lángoló ifju homlokára. Ezen időtől fogva ellenállhatlan hatalommal összefűzi őket a rokon érzelem bűvös varázsa. Az ifju az egész udvar kegyeltje s midőn egy udvari vadászat alkalmával kimondhatlan érzelmeitől gyötörve s ábrándjaiba mélyedve, a társaságtól elszakadt, az erdőben eltéved s Máriával nem tér vissza a várba, ez éjnek idején, nyugtot nem lelve, felkél s Vojk keresésére indul. Ott találja nagy örömére a visszatért Vojkot, ki a nagy bolyongásban kifáradva, a várkert pázsitján elszunnyadt.

Hosszú forró csókban lelkét oda lopja,
Nem a piros szájra, a sima homlokra.
Két kis csemetét hoz, elülteti mélyen,
Hogy az a jövőnek bizonyságúl légyen.

Beplántálja főtől a mogyorószálat
Örökzöld kis puszpáng vet a lábra árnyat.
Megöntözi könnyű, kézi öntözővel,
Ágyába tér vissza roskatag erővel.

Az elment félezred óta
Leveles a mogyorófa,
Ágait meg — meglógatja
Nem öröm, ha bánat abba!

Nem királynő, csak a fája,
Nincs szentegyház, csak a tája,
Királynőnek keze áldott,
Rég elhamvadt, rég elporlott.

1387. 1387-iki diósgyőri tartózkodásuk alatt ismét nevezetes események folytak itt le. Oda gyűlt az ország szine. Csáktornyai István, akkori nádoron kivül jelenvoltak az országnak egyházi és világi főurai is, kiknek jelenlétében a királyi pár sz. Mihály napja előtti kedd óta, mely azon évben szept. 24-re esett, törvénykezést tartott, meghallgatva az elébe járulók panaszos ügyeit, kik között látjuk a béli nemeseket és Konrád béli apátot.

Szeptember 22-én Zsigmondnak első dolga volt, hogy a velenczei herczegnek meleg hangu köszönő levelet irt neje meg-

szabaditásáért. A következő évben a nyarat Mária ismét Diósgyőrben tölté, hol szeptember végén férje is meglátogatta.

1390. február 20-án ujra Diósgyőrtt találjuk Máriát. E szép 1390.
helyen, mondja Márki, hol a pálosoknak az Ur Szent teste tiszteletére állitott templomában oly bensőséggel tudott imádkozni, s hol a jámbor szerzetesek, kiknek pompás vidékű gyömölcsös kertjében, mint a vadabb szépségü többi határrészben, például a „Fekete erdőben“ egyaránt szivesen andalgott. A természet e cultusa és nagy gyöngédsége mellett is kifejlett lovas szenvedélye még télen is szivesen tartotta őt itt s február vége felé azon elhatározással ment Budára, hogy az első melegebb napsugár ugy is visszahozza őt ide. Vissza is hozta. Juniusban már ismét ott mélázott a „Madárka kutjánál“.

1393 tavaszán Diósgyőrbe jövén ujból, két hónapot töltött 1393.
ott, a husvétot és pünkösdöt is ott ünnepelvén. Meglátogatta az ő jóvoltából ujra épült Szikszót, s midőn május 30-án Budára visszament, az akkor virágzó Mohi városát is utba ejtette.

1394 tavaszán fordult meg utoljára városunkban és vidé- 1394.
künkön. 1395 május 17-én a budai hegyek között lovagolva, 1395.
fölbukott, lova maga alá szoritotta s miközben idő előtt szült, gyermekével együtt ott lelte halálát.

Diósgyőrtt időzve, ugy Mária, mint Zsigmond sokat tettek a vidék s különösen városunk fölvirágoztatása érdekében.

Hasonlóképen támogatták a diósgyőri pálosok zárdáját is. Igy még 1376 ban ottani időzésük alkalmával Erzsébet királyné 1376.
évi javadalmazásul fél mázsa olajat és 10 sertést utalványozott nekik.[1])

Különben ugyanez időtájt, nevezetesen 1387-ben keletkezik 1387.
vidékünkön Sajó-Ládon a pálosoknak egy ujabb, a boldogságos Szűzről nevezett társháza, melyet a mondott évben olnodi Czudar Péter bán és György alapitottak s mely az idők fo-

[1]) Rupp Jakab. Magyarország helyrajzi története. Pest, 1872. II. K. 55. l.

lyamán gyakran van összeköttetésben városunk történetével.[1]) Igy
1389. már 1389. julius 7-én Meszes Benedek miskolczi polgártól a mályi hegyen szőllőket vásárolnak.[2])

1388. 1388. márczius 11 én Diósgyőrt kelt oklevelében Mária királynő, Perényi Péter diósgyőri várnagyot nyugtatja, hogy a Miskolcz város telepesei és egyéb népe által ugy látszik adóba, az ő kezéhez lefizetett 300 frtot, Oláh János udvari tisztje kezéhez vette.[3])

1391. Ugyancsak Mária 1391. deczember 24-én Budán kelt oklevelében[4]) Szikszó városának a diósgyőri „Fekete erdőben" fajzási jogot engedélyez, mi városunk részéről több protestátióra adott okot, miután a nevezett erdőrészben a fajzási jog Lajos király óta Miskolczot illette.

Középkori uralkodóink között, a különben nemzeti szempontokból rokonszenvesnek épen nem mondható Zsigmond király iránt városunk a legnagyobb hálával tartozik, mert ő emelte a virágzás legmagasabb fokára, ellátván az azonkori viszonyok között a városok magasabb fejlődését biztositó minden privilégiummal Ő volt az első, aki a diósgyőri vártól való hűbéri függés legnehezebb terheitől és kötelékeitől Miskolcz városát fölszabaditotta és igy a szabad városi fejlődés utjára terelte.

1395. 1395. október 2 án Modorban kelt szabadalom levelében városunknak pallos jogot és kerékbe törési jogot adományozott, a területén elfogott mindennemű gonosztevőkre nézve.[5])

1399. 1399. április 18 án pedig Visegrádról patens levelet intéz Bubek Petrik nádorhoz, mint diósgyőri várnagyhoz, meghagyva, hogy mivel a miskolcziaknak ős időktől fogva szabad volt a diósgyőri erdőből házépitésre, mész- és szénégetésre s házi szük-

[1]) Orsz. Levéltár. Acta. Conv. 1. és 1., 4. s 5. szám.
[2]) Okmánytár. III. K. 42. szám. 67. lap.
[3]) Okmánytár. III. K. 41. sz. 67. lap.
[4]) U. o. III. k. 43. sz 68. lap.
[5]) U. o. III. k. 45. sz. 71. lap.

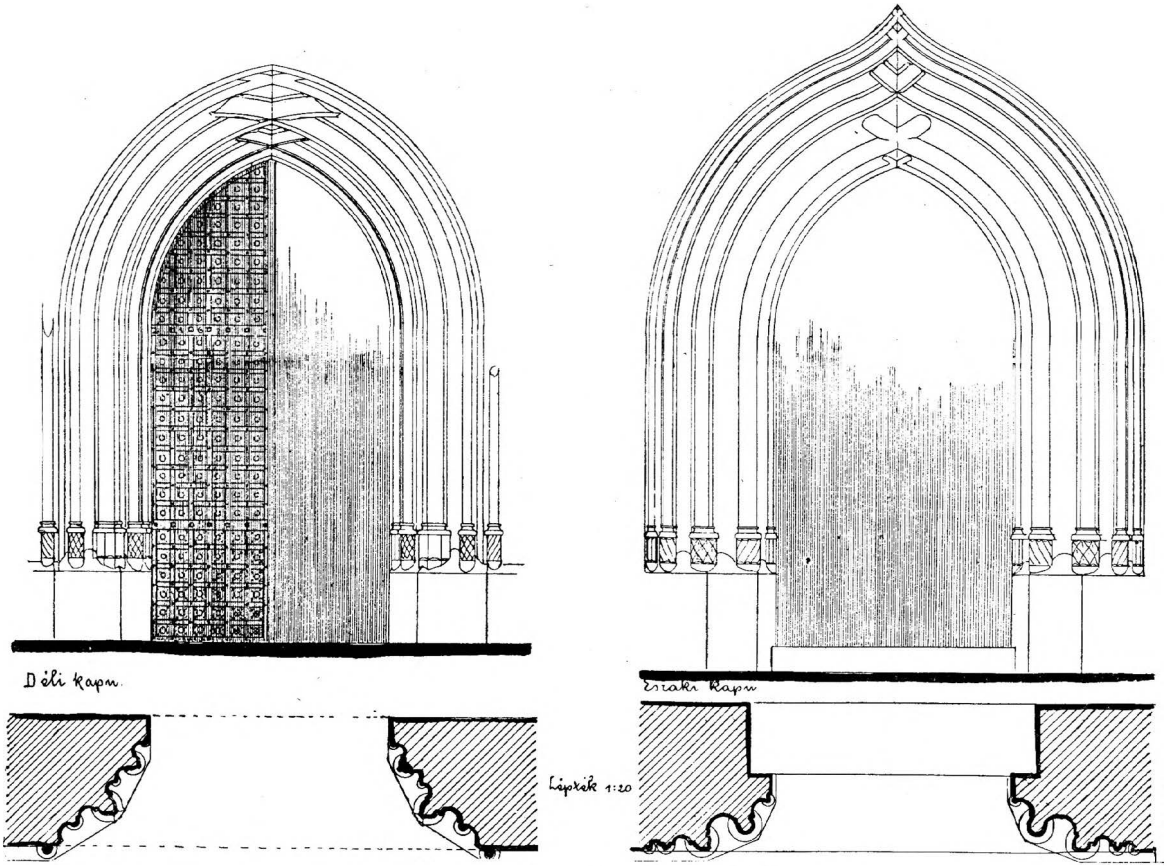

AZ AVASI TEMPLOM CSUCSIVES KAPUI.

A műemlékek országos bizottságának rajztárában. **Felvette: Sztehló Ottó.**

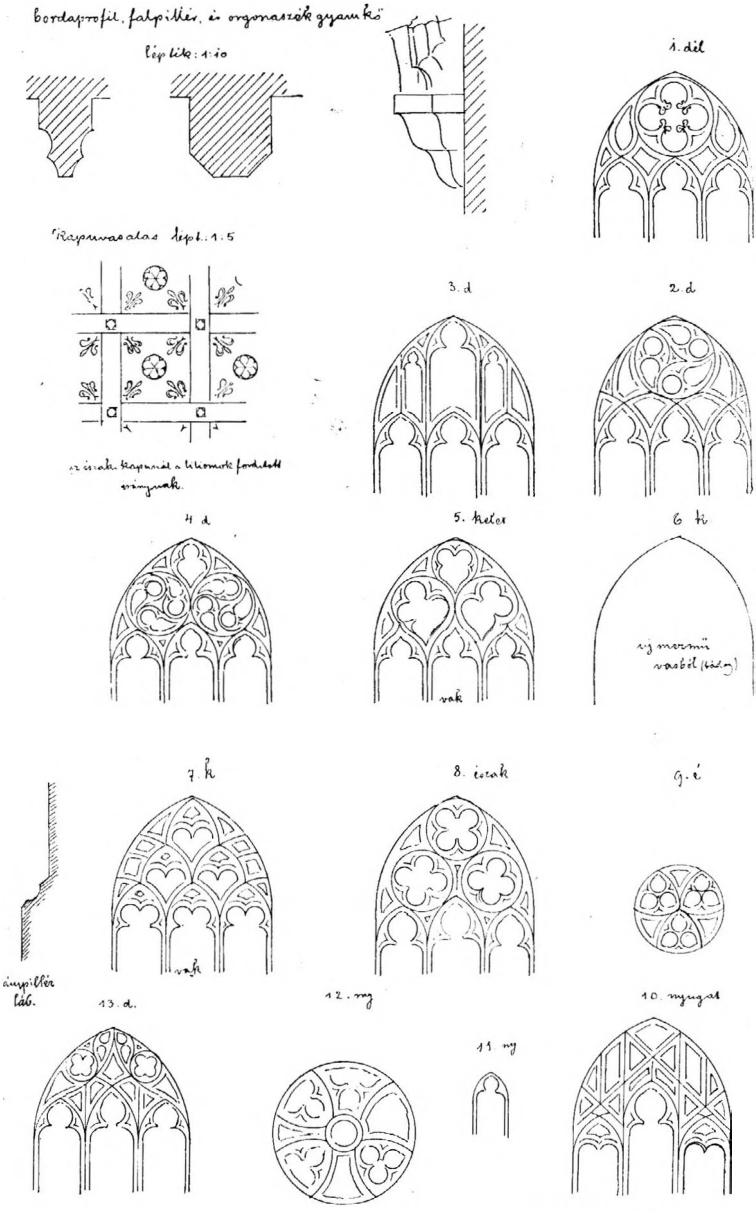

AZ AVASI TEMPLOM ABLAKAINAK MÉRMŰVEI ÉS EGYÉB MŰRÉSZLETEI.

A műemlékek országos bizottságának rajztárában. **Felvette: Sztehló Ottó.**

A mérművek gazdag változata feltűnő. Az ajtóvasalás liliomdiszítése az Anjouk korára utal.

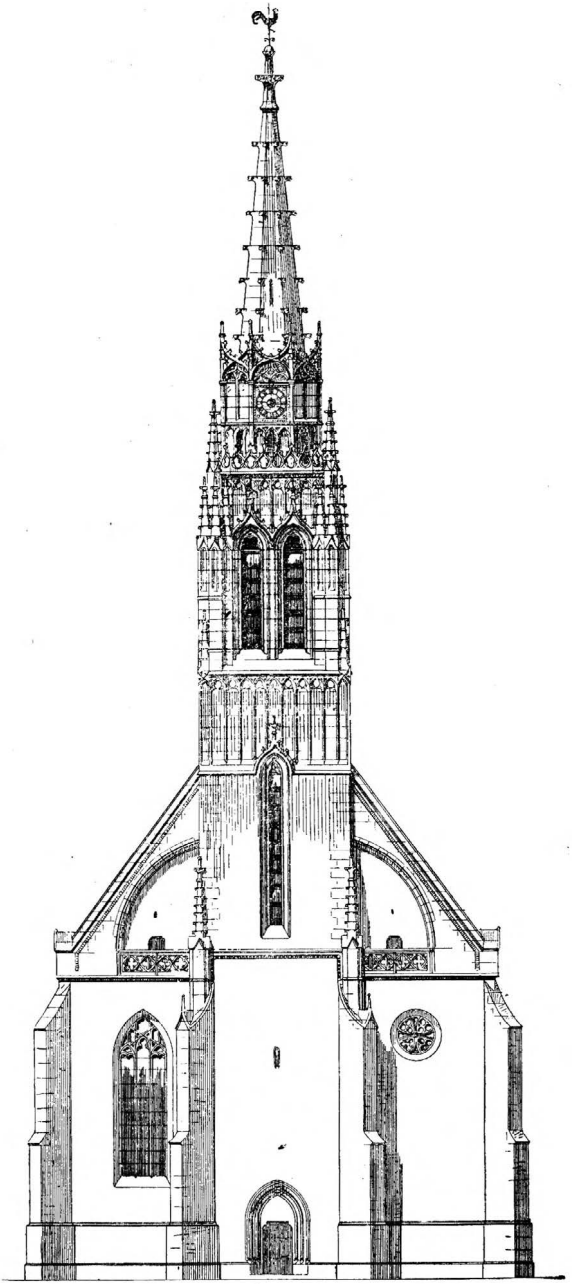

AZ AVASI TEMPLOM HELYREÁLLITÁSI TERVEZETE.

ségletre fát venni, s mivel ujabb időkben ezen jogukban a tisztviselők akadályozták őket, vagy csak pénzért és ajándékért engedték meg; ezt a visszaélést a jövőre megtiltja s továbbra is meghagyja és megerősiti őket előbbeni jogaikban.[1])

Ugyanaz nap kelt másik parancslevelében pedig oltalmába veszi városunkat a szomszédos Nagy-Zsolczán hatalmaskodó Szemere család ellen, a kik a Sajó folyó által képezett határainkat háborgatták.[2])

Ez időtájt azonban Kassa városának többszöri sürgető kérésére áru megállitási jogát kiterjesztve, oly szabadságot engedélyezett, mely a mi kereskedelmünket hosszu időkre megbénitotta. Meghagyta ugyanis, hogy a lengyel kereskedők csak Kassáig jöhetnek, ott áruikat eladni, esetleg raktározni tartoznak, de beljebb az országba nem mehetnek. Már is kezdődik a rivalitás a két város között, melynek később annyi nyomára fogunk még történetünkben akadni.[3])

[1]) Okmánytár. III. k. 46. sz. 72. lap.

[2]) U. o. III. k. 47. sz. 73. lap.

[3]) Szádeczky Lajos Dr. fölolvasása a M. Történelmi Társulatban 1882. január 5 én.

III. FEJEZET.

ZSIGMOND KIRÁLY MISKOLCZOT SZABAD KIRÁLYI VÁROSSÁ TESZI. SZABAD PLÉBÁNOS VÁLASZTÁSI JOG. Ó ÉS ÚJ MISKOLCZ. THEMEHÁZA. XV. SZÁZADBELI BIRTOKOSAINK. HERCZEG LÁSZLÓ MÁTYÁS KIRÁLY VITÉZE. MÁTYÁS KIRÁLY MISKOLCZON. FELMENTÉS A DIÓSGYŐRI TERHEK ALÓL. VÁMMENTESSÉG AZ EGÉSZ ORSZÁGBAN. BORSZABADALMAK. EGYHÁZBIRÁSKODÁSI PRIVILEGIUM. VÁROS MALMA. SZEGÉNYEK HÁZA A MINDSZENTEN. SZÜZ MÁRIA TEMPLOMA. MISKOLCZ, MINT A MEGYE SZÉKHELYE. BEATRIX KIRÁLYNÉ PRIVILEGIUMA. A DIÓSGYŐRI VÁR A XV. SZÁZADBAN. A GYÖRI PAULINUSOK. FENNMARADT MŰEMLÉKEK.

Már előző fejezetünkben emlitettük volt, hogy Zsigmond volt az első, aki a diósgyőri vártól való jobbágyi függéstől megmenteni s szabadon fejlődő iparos várossá törekedett tenni Miskolczot.

Ezen áldásos törekvését uralkodásának végső éveiben is folytatta s későbbi utóda Mátyás király, kinek politikájában a városok polgári elemének támogatása és fejlesztése, már kiváló szerepet játszott, — méginkább felkarolta ügyünket s privilegiumaival igazán elárasztotta a várost, ugy hogy fejlődésünkben a XV-ik század évei méltán csatlakoznak Nagy Lajos és Zsigmond korához, — fényre és virágzásra emelve városunkat.

Hogy végleg megszabaditsa a jobbágyi függéstől Miskolczot,
1405. Zsigmond, csaknem minden kétségen felül áll, hogy már 1405-ben szabad királyi városi rangra emelte. Az ugyanezen évben tartott két országgyülés elsejében, melyre a királyi városok

követei is meghivattak, különösen a városok ügye vétetett tanácskozás alá, az abban alkotott törvények csaknem kizárólag a városokat és polgárságukat illetik, a midőn egyszersmind a polgárok osztálya országos renddé emeltetett. A városok száma szaporittatott, a városi tanács első folyamodási hatósága megerősitetett s föllebbvitelre a tárnoki szék tüzetett ki s végül a vérhatalom vagy pallos jog (jus gladii), melyet az uri székek már gyakoroltak, a városi törvényszékekre is kiterjesztetett.

A szabad királyi városságot adományozó privilégium mai napság ugyan már nincsen meg, de még 1842-ben meg volt a város levéltárában a fentebb emlitett 1405-iki országgyülés decretumainak eredeti példánya, melyet a város követei hoztak onnan magukkal, akkorra pedig meg sem hivattak volna, ha nem lett volna Miskolcz már akkor szabad királyi város.[1]) 1405.

De nemcsak a köztudatban élt folytonosan a királyi városság, hanem meg voltak és meg vannak annak alaki bizonyitékai a mai napig is.

Meg van a városnak 1433-ból származó pecsétje, melyen legnagyobb kitüntetésül Zsigmond királynak arczképe látható és a „Sigillum Civitatis Miskolcz“ körirat. Már pedig „Civitas“ szóval csak a szab. királyi városok élhettek.[2]) Mint továbbá Ulászló királynak 1512. nov. 3-án Budán kelt okleveleiből kitünik, mint a szabad királyi városok általában, Miskolcz is zöld szinű viaszkot használhatott és függő pecséttel élhetett.[3]) 1433. 1512.

I. Leopold Egert királyi várossá tette s egészen uj pecsétet adott neki, melyet használt is 1694-ig, a midőn Fenesi egri püspök s a káptalan kérelmére azt visszavette, ugy a pecsét, mint a kir. városi szabadságlevéllel együtt.[4])

[1]) Kun Miklós. Miskolcz multja és jelenje, tekintettel jövőjére. Miskolcz, 1842. 14. lap. Kubinyi Vahot. Magyarország és Erdély képekben. Pest, 1853. II. k. 118. l.

[2]) I. kötet 146. lap.

[3]) Okmánytár. III. kötet. 98. sz. 155. l.

[4]) Fényes Elek. Magyarország geographiai szótára 1851. I. 297. l.

Századok küzdelmei alatt, melyeknek jelentékeny részéről irásbeli adatunk vagy feljegyzésünk sem maradt fenn,, ki tudja, nem vette-e el valamely hatalom mitőlünk is a szabadság levelet.

1405. 1405-ben egy Juan nevü, minden valószinüség szerint idegen származásu miskolczi polgár határpert folytat a Sajó mellett fekvő földjét illetőleg szomszédjával, miért is az egri káptalantól siet kivenni Zsigmond király 1399-iki oklevelének másolatát, melyben Miskolcz és Zsolcza határai vannak megállapitva.[1])

1411. Zsigmond 1411-ben márczirs 3 án ujabb kiváltságot adományoz városunknak. Ugy ó, mint uj Miskolcz polgárainak ugyanis azt a szabadságot adja, hogy a Szent István egyház, a mai avasi templomhoz tartozó plébánusát maga szabadon választhassa.[2])

Nem tekintve a nyert jog fontosságát, több szempontból érdekes maga az oklevél:

Először is magában Miskolczon van az keltezve. A jó viszonyt mutatja az, melyben a király a várossal áll. Bizonyára épen a templomot látogatta, a midőn az ügy a birák által elébe terjesztetett s mielőtt visszatért volna diósgyőri királyi lakába, talán épen a városházán ratifikálta az oklevelet.

Fontos körülmény, hogy a Szinva jobb partirészt ó-városnak, a baloldalon épült részt pedig épugy, mint manapság is nevezik uj városnak és pedig latinul c i v i t a s n a k mondja.

A két városrész annyira különállóan fejlődött, hogy az egész XV-ik századon át egészen a XVI-ik század közepéig külön bi-

1461. rája is volt. Igy 1461-ben Kun András Ó- és Kazay Imre Uj-

1480. Miskolcz birája volt. Egy 1480-ból fennmaradt adásvevési szerződésben, melynek értelmében Miskolczy Péter, miskolczi lakos telkét Kovács Istvánnak egy arany forintért és nyolcz sing szűrposztóért eladja, Sarlay György emlittetik Ó-Miskolcz birájának.

1503. Anna királyné 1503-ban kelt összes kiváltság leveleiben Szabó Demet Ó-Miskolcz és Tóth Lőrincz Uj-Miskolcz birái gyanánt

[1]) Okmánytár. III. 49. sz. 76. l.
[2]) U. o. 307. sz. 493. l.

említettnek. 1523-ban pedig Szalonnás Bálint Ó- és Szaáki György Uj-Miskolcz birája volt.[1] 1523.

Zsigmond 1415. április 15 én Constanczban kelt oklevelében Olnódi Czudar Péter bán és testvére Istvánnak a király és ország érdekében szerzett nagy érdemeiért, Borsod, Zemplén és Sáros vármegyékben számos birtokot adományoz. Borsodban Őrs, Olnod, Bába, Szederkény, Igriczi és Miskolczon is részbirtokokat, mely alkalommal városunk nevéhez oda teszi, hogy más néven Themeháza, ami annyival felötlőbb, mert e névnek ezen kivül sehol egyetlen okmányunkban sincsen nyoma.[2] 1415.

Közben jelentősebb, nagyobb fontosságu események helyett csupán egy-egy per vagy birtokváltozásról számolnak be gyér számu okmányaink.

Igy 1433 ban, az egri káptalannak április hó 21 én kelt ok leveléből értesülünk, hogy Palóczy Mátyus országbirónak Szegedi, máskép Syketh Balázs számára kiállitott kikiáltási parancs következtében Berenthei Miklóst Szent Péteren, Mohin és Miskolczon tartatni szokott országos vásárok alkalmával a király törvényszéke előtt való megjelenésre kikiáltással megidéztette.[3] 1433.

Majd Ulászló királynak Budán 1443. aug. 9 én kiadott okmányából tudjuk meg, hogy a szomszédos Csaba határában Tutai Imréné és Szuhai Vinczének tizenkét jobbágytelket adományoz, kiknek birtokba iktatása alkalmával Miskolcz királyi város képviseletében és az iktató királyi ember kiséretében jelen vannak Kereszturi Pál és Barchy Gergely esküdtjeink.[4] 1443.

A leleszi konvent által 1449. aug. 24-én kiadott bizonyitványból egyik XV-ik századbeli élelmes birtokszerző polgártársunkkal ösmerkedünk meg. Ez Miskolczi István fia Herczeg László, kinek Tarkövi Miklós a családnál gyermekkora óta cselédképen 1449.

[1] Brósz Károly Miskolcz város tisztviselői és cselédei a mult századokban. Borsodmegyei Lapok 1885. 101. sz.

[2] Okmánytár. 50. sz. III. kötet 77. lap.

[3] U. o. Függelék. 308. sz. III. k. 494. l.

[4] gróf Zichy család okmánytára 1899. IX. kötet 62. lap.

feljesitett hűséges szolgálataiért 50 forint értékig zálogba adja jakobfalvi birtokát.[1])

És ez a hűséges cseléd ember azután hogy kikerül a szolgaságból, hasonló hü szolgája lesz az országnak s vitéz harcsosa a királynak. Az igazságos Mátyás király éles szeme pedig meglátja a kis embert és siet megjutalmazni, emberré tenni, mint azt annyi érdemes jobbágyával tette.

1460. 1460-ban julius 19 én levelet bocsájt ki Egerből, Szapolyai Imre kincstárnok közbenjárására, melyben miskolczi Herczeg Lászlónak és testvéreinek Péternek, Gergelynek, Jánosnak és Mihálynak közös családi házát, mely Miskolcz város piaczán állott, minden adótól felmenti, oly módon, hogy az általuk fizetendő évi adót a királyi számadásba veszi s ily értelemben utasitja a diósgyőri várnagyot s annak utódait.[2])

A következő évben pedig Szikszón julius 13-án ujabb parancslevelet ad ki a király, mely most már a Herczeg testvéreknek egyenesen kiváló hadi érdemeit emlitvén föl, elrendeli, hogy tőlük még gyermekkorukban elvett s Miskolcz határában a Szinva folyón állott malmot, melyet a diósgyőri várnagy erőszakkal a várhoz csatolt, nekik azonnal adják vissza. Ez oklevélben a testvérek között még felemlitve találjuk Lucziát, férjezett Aranyműves Miklósnét.[3])

1466. 1466. január 2-án pedig mindezen rendelkezéseit ujból ün-
1489. nepélyes oklevélben adja ki[4]), melyet azután 1489. április 12-én Bndán Beatrix királyné hasonló ünnepélyes formában megerősit.[5])

Mint előző nagyemlékü királyainknak, Mátyásnak is kedvencz üdülő helye volt Diósgyőr. Alatta ugyan veszit politikai jelentőségéből, mert országos jelentőségü ügyeket és ünnepélyeket nem

[1]) Okmánytár. III. k. Függelék 309. sz. 495. l.
[2]) Okmánytár. III. k. 56. sz. 91. l.
[3]) Okmánytár III. k. 58. sz. 94. l.
[4]) Okmánytár. III. k. 61. sz. 101. l.
[5]) Okmánytár. 75. sz. 119. l.

intéz és nem tart falai között, de annál szivesebben pihen meg a gyönyörü helyen és vadászik a Bükk vaddús rengetegeiben.

1461-ben épen komoly ügy szólitotta vidékünkre, midőn az egész felső Magyarországot rettegésben tartó cseh rabló vezérek megfékezése végett, kik a tőlünk nem messze fekvő Vadnán és Galgóczban is megfészkelték magukat, személyesen állott hadai élére. A fáradságos hadjáratból visszatérve, ujból Diósgyőr várába szállt pihenni, mely alkalommal városunkat is meglátogatta. Ez alkalommal Kun András Ó-Miskolcz birája, Molnár Demeter és Fazekas Bálint esküdtekkel, valamint Kazán Imre az ujváros birája, Német Pál és Szabó Tamás esküdtek több rendbeli panasszal járultak felséges szine elé, melyek folytán augusztus hó 9-én Diósgyőrben kelt parancslevelében meghagyja, hogy azon jogtalan teher, mely szerint a miskolcziak eddigelé kényszeritettek, miszerint a diósgyőri várnagyokat és alvárnagyokat oda, vagy onnan elhurczolkodtassák; jövőre megszüntessék.[1]) Ugyanekkor felmenti a várost a várkapitány számára, eddigelé minden köböl bortól járt egy denárnak fizetésétől.[2]) 1461.

Budán 1467. május hó 20-án kelt priviligiumában pedig, hogy mint azt maga is kifejezi, Miskolczot népesebbé tegye, s távoli vidékek lakóinak is az oda költözésre kedvet szerezzen, annak lakosait mindenféle vám, vagy egyéb illeték fizetése alól fölmenti az egész ország területére nézve.[3]) 1467.

Utóbb, vagyis 1469. február 27-én Bécsben kiadott levelében a Diósgyőr várához tartozó helységekre, tehát Miskolczra nézve is kimondja, hogy aki azokban az utolsó négy év alatt házat épit, minden adó alól fölmentetik.[4]) 1469.

Városunknak már a messze középkorban egyik legfőbb jövedelem forrása a bortermelés lévén, biráink annak érdekében

[1]) Okmánytár. III. k. 60. sz. 98. lap.
[2]) Kun Miklós. Miskolcz multja, stb. 1842. 16. lap.
[3]) Okmánytár. III. k. 62. sz. 103. lap.
[4]) U. o. III. k. 63. sz. 104. lap

mindent elkövettek s gyakran vették igénybe a király jóindulatát kérelmeik és panaszaikkal.

1471. Igy 1471. január 26-án Diósgyőrben kelt parancslevelében meghagyja a várnagynak, hogy városunk lakosait a bortizedre vonatkozó szabadságaiban semmi módon ne háborgassa.[1])

Két nap mulva, vagyis január 28-án pedig ismét két nevezetes privilegiumot ad Miskolcz városának. Miután ugyanis az utóbbi időkben városunk lakosait mindenféle ügyekben különböző egyházi hatóságok folyton zaklatták, elrendeli, hogy jövőre őket bárminemű egyházi pörben csak is saját egyházi elöljárójuk elé lehessen idézni és senki más ne merje őket megidézni, vagy ellenök egyházi fenyitéket alkalmazni.[2])

Az érdekes protectionális levél magyarul következőleg hangzik:

Mi Mátyás, Isten kegyelméből Magyarországnak és Csehországnak királya stb. Minden, mi hiveinknek és minden praelátusunknak, praepositusainknak, apáturainknak, érsekeinknek és akármely eklézsiának, vicarusainak, akármely helyen a mi országunk határain belől, kik ez mi levelünket látandják és olvassák, Istentől kegyelmet és békességet kivánunk. Megjelenvén mi előttünk a mi Miskolcz városunk hü és körültekintő birái és hites polgárai, jelenték, hogy némely papok, plébánosok, barátok, sőt más gonosz és feslett életü egyének is, hol egyiket, hol másikat különféle idézetekkel zaklatják, ugyanezen mi polgárainknak nem kicsin busulásokra és károkra. Mi annak okáért mindezektől felszabaditani kivánván őket — ti hüségteknek és akarkinek is közzületek ezen levelünk erejével és a mi erős királyi parancsolatunkkal hagyjuk és parancsoljuk, hogy a miképen ezelőtt, úgy ennek utánna is senki közzületek akármely papoknak, plébánosoknak, parasztoknak és akarmely állapotban levőknek kényszeritésekre, a megnevezett birákat, polgárokat és községet, sem most, sem ennek utánna az ő maradékaikat ti előtökbe idézni, vagy

[1]) Okmánytár. III. k. 64. sz. 105. lap.
[2]) U. o. III. k. 65. sz. 106. lap.

őket egyházi vizsgálással terheltetni és elnyomattatni ne merészeljétek. Mivel hogy inkább akarjuk mi, hogy az efféle dolgok a főméltóságú zászlós urak által igazittassék és azoknak a mi miskolczi biráinknak és polgárainknak cselekedetek és idézésök ama rendeltetett uraknak megjelentessék, hogy igy mind jobbágyaiknak, s mind a megbántott félnek nyilvánvaló és világos törvénye szolgáltassék, amint megmutatja a dolognak mivolta és az igaz törvények folyása. Ha különben valamit ez mi jelen való parancsolatunk és végezésünk ellen cselekesztek, azt mi semmisnek tartjuk, és itéljük s magatok mentségét el nem fogadjuk, azért tehát ezen kivül másként ne cselekedjetek. Kelt Diós-Győrben, Szent Pál apostol megtérése ünnepének másod napján, Krisztus urunk születése után ezer négyszáz hetvenegy esztendőben. Uralkodásunknak harminczadik s koronáztatásunk után való hetedik esztendőben.

Második kegylevelében pedig a miskolczi jövevényeket mindennemű adófizetés alól felmenti s ily értelemben utasitja a diósgyőri várnagyokat és a város hatóságát [1])

De talán semmi sem bizonyitja jobban Mátyás királynak városunk iránti hajlandóságait, és mindenek felett való igazságosságát, mint a következő eset:

A diósgyőri paulinus barátok, hogy ottani szőllőhegyeiken termelt boraikat jobb áron eladhassák, a várnagy utján folyamodtak a királyhoz, engedné meg nekik, hogy azokat Miskolczon, a város piaczán levő házukban árulhassák. Mátyás 1472. junius 1472.
hó 25-én Diósgyőrött kelt priviligiális levelében[2]) meg is engedte nekik, hogy ily módon évenkint 10 akó bort eladhassanak.

A barátok siettek Miskolczon megkezdeni a bormérést s mi kor e miatt a város szolgái reájuk támadtak, fennen mutogatták a király ünnepélyes alakban kiállitott függő pecsétes levelét.

Városunk birái sem voltak restek, hanem azonnal felfolya-

[1]) Okmánytár. III. k. 66. sz. 107. lap.
[2]) U. o. III. k. 67. sz. 108. lap.

modtak a királyhoz, felvilágositva őt, hogy a paulinusok bormérése a város régi, sőt a király által is megerősitett borszabadságának ellenére van. És már augusztus 1-én kiadta Mátyás király budai várában kelt parancslevelét és utasitását Zbugyai István diósgyőri várnagya részére, melyben elmondja, hogy mivel ő nem tudta a miskolcziak azon régi szabadságát, mely szerint oda bort senki nem vihet be és nem árulhat, ennélfogva tehát többé ne engedje meg azt ott a paulinusoknak sem, daczára, hogy ő azt priviligiumában megengedte volt nekik, — mert ő tévedett.[1])

A királyi adószedők azonban a bortized beszedésénél, da czára minden régi szabadságnak, nyuzták, zsarolták a miskol-
1473 cziakat. Keserűen panaszkodtak is miatta a királynál, ki 1473. szeptember hó 26-án Budán kiadott parancs levelében a legszigorubb meghagyásokat bocsátotta ki ellenük a várnagyhoz.[2])

1478. Egy Miskolczi Péter nevű ember 1478-ban megszökött a katonai zsolddal. Miután miskolczi birtokos polgár volt, Mátyás javait lefoglaltatta s szeptember hó 20-án kelt levelében utasitja Zsoldos András diósgyőri várnagyot, hogy annak a Szinva folyón levő malmát ugyancsak miskolczi lakos Kovács Istvánnak adja át, mint a kinek azt adományozza.[3])

Még Mátyás halála előtt Diósgyőr királyi vár tartozékaival s igy Miskolcz is Beatrix királynéra szállván, ő is dicső férje szellemében támogatta városunk fejlődését.

A város három kerekü malmában régi jogszokás alapján az egyik kerék mindig az egyháznak őrölt, illetőleg hajtott jövedelmet, mig egy Csabán levő malom s a hozzá tartozó erdő és rét jövedelmei a mindszenti szegények házát és ispotályát illették. Másrészt a város birtokában levő egyes földek, a főutczán levő kő-

[1]) Okmánytár. III. k. 68. sz. 109 és Rupp Jakab Magyarország helyrajzi története 1372. Pest II. k. 87—94. lap.

[2]) U. o. III. k. 69. sz. 111. lap.

[3]) U. o. III k. 72. sz. 114. lap.

ház és egy szőllő jövedelme a Szent István egyházban levő Szent Mihály arkangyal kápolnájának alapjához tartoztak. Mindezen kérdések miatt János plébános és a város hatósága között nézet eltérések merültek fel, miért is a királyné de Priolis György esztergomi kanonokot küldte ki az ügy békés elintézésére. Kinek közbenjárására 1489. junius 23-án az egyezség létre is jött, 1489.
melyet a királyné Budán már junius 25-én meg is erősit.[1])

Az egyezség és béke azonban nem sokáig tartott, mert János plébános ujabb követelésekkel állott elő a várossal szemben, mire azután a magistrátus panaszára Visegrádról 1490. január 1490.
12-évről keltezve szigoru dorgáló levelet bocsájtott ki a királyné János plébánoshoz, szemére vetve, hogy nem véve figyelembe a városnak az összes templomok feletti jus patronatusát, a curián beperelte őket, sőt még az apostoli követ elé is vitte a dolgát. Megtiltja tehát neki, hogy a Szt. Mihály kápolna rectoratusa miatt még bármi izgágát is okozzon, hanem utasitja, hogy egyezkedjék ki a várossal, mert ha a város még ellene panaszkodik, rövid uton elfogja mozditani. Ily értelemben utasitja Chapi János borsodi főispánt is.[2])

A megyénkben később oly kiváló szerepet játszott Bük csa- 1460.
ládis ez időben tünik fel. Mátyás 1460-ban és Beatrix 1489-ben 1489.
adományozzák miskolczi birtokaikat[3]), köztük egy házat és malmot. Ugyanők utóbb a fentebb már emlitett Herczeg Péter birtokaiban is részesülnek, a mennyiben ennek Klára nevü leányát Horváth Japricza István, ismét ennek leányát Lucziát pedig Bük András vette feleségül.

II. Ulászló uralkodásával a nemzeti hanyatlás kora köszönt be. A különböző királypártok egymás ellen hadat viselve, polgárháboru dulja fel a békésen fejlődött vidékek culturáját. E zivataros időkben városunk körültekintő előljárósága siet magát a

[1]) Okmánytár. III. k. 76. sz. 120. lap.
[2]) U. o. III. k. 77. sz 123. lap.
[3]) Országos levéltár. Táblai oszt. 4. 1297. lap.

háboru pusztitásai elől oltalmazni. Ez előrelátás eredménye a ne-
1492. vezett királynak 1492. január hó 26-ikán Budán kelt parancslevele, melyben minden kapitánya, hadvezére, szekérmestere, valamint bármiféle katonái részére szigoruan meghagyja, hogy mivel ő Beatrix özvegy királyné városait: Miskolczot, Diósgyőrt és Keresztest királyi pártfogásába vette, ne merjenek ezekre szállani, a lakosok akarata ellenére élelmi szereket elvinni, vagy őket bármi módon háborgatni.[1]) Az érdekes oklevél szövege, magyarul következőleg szól: „Mi Ulászló, Isten kegyelméből Magyar és Csehország királya stb. Minden mi hadviselőinknek s minden mi hatalmunk alatt levő nemzetségeknek, tudniillik mind magyaroknak, mind pedig cseheknek s felségünk alá tartozó vitézlő népeinknek ugy lovasoknak, mint gyalogoknak s általában mindeneknek, kik ezen levelünket látják és olvassák, Istentől békességet kivánunk. Mivel mi a mi előttünk országló kegyes emlékezetben tündöklő Beatrix nevü királyné asszonynak Diósgyőrhöz tartozandó városait, ugymint Diósgyőrt, Miskolczot, Keresztest és minden hozzá tartozandó jószágokat védelmünk alá vettük s királyi oltalmazásunk és kiváltképen való gondoskodásunk és vigyázásunknál fogva ezen megnevezett Miskolcz városát és a városnak lakosait minden ti reájok való rohanásoktól, háboritásoktól és minden féle alá s feljárástokban épen és csendességben megmaradni kár nélkül akarjuk. Minekokáért hagyjuk és parancsoljuk hüségteknek, mostaniaknak és következendőknek, hogy mostantól fogva szorgalmas vigyázástok legyen arra, hogy senki közzületek a megnevezett Miskolcz, Diósgyőr és Keresztes városokban és Diósgyőrnek minden hozzá tartozó jószágaiban reájok sereggel menni és szállani, avagy a községtől és abban a Miskolcz nevü városunkban lakozó jobbágyainktól, valami eledelre rendeltetett marhájokat elvinni, avagy valami szin alatt nekik kárt tenni bárki is közzületek ne merészelje. Elolvasván pedig ezen levelünket, parancsoljuk azt a felmutatónak sértetlenül visszaadni. Kelt Budán, Szent Pál apostol

[1]) Okmánytár. III. k. 78. sz. 124. lap.

megtérése utáni ötödik napon, Krisztus születése után Ezernégyszáz kilenczvenkettedik esztendőben, magyarországi királyságunknak második, csehországi királyságunknak pedig huszonegyedik esztendejében.“

Miután pedig a királyi adószedők, szokott zsarolásaikat immár fokozott mértékben gyakorolják, ismét Beatrix királyné ugyan ezen év deczember 23 áról parancs levelet meneszt Esztergomból kecskeméti Patócsi Bertalanhoz diósgyőri várispánjához, hogy a miskolcziak azon panaszszal jöttek elébe, hogy ő és tiszttársai megsértették a város szabadságát, különösen a borkilenczed szedésével járnak el meg nem engedhető szabadossággal, ennélfogva meghagyja, hogy többé ez meg ne történjen, de sőt védje a miskolcziakat ezen szabadságukban.[1])

Miután pedig a zavaros időkben a törvények tisztelete, jogok megbecsülése s régibb királyok privilégiumának figyelembe vétele teljesen kimentek a szokásból, — városunk magisztrátusa sietett régi privilegiumait az ujonan trónralépő uralkodókkal mindég megerősitettni. Igy erősiti meg II-ik Ulászló is 1495. aug. 1495.
hó 12-én Budán Mátyás király privilégiumát, melyben az a miskolczi jövevényeket az adófizetés alól fölmenti.[2])

Hogy már ez időkben és pedig régibb időktől fogva a Szt. István avashegyi templomán kivül több egyház is létezett városunkban, több adatból tudjuk. A többek között a városnak egyik ünnepélyes okleveléből, mely 1497. szeptember hó 4-én kelt, a 1497.
Szüz Mária tiszteletére emelt templomról értesültünk. Ezen oklevélben ugyanis a város birája és esküdtjei elmondják, hogy miután a királyné a Pap Simon miskolczi polgár magvaszakadtával reá szállott birtokokat Staniol Gábor iródeákja utján a Szt. István és Szüz Máriáról nevezett egyházaknak ajándékozta, a város inditattva érzi magát hálás köszönetét ezen ünnepélyes oklevélben tolmácsolni.[3])

[1]) Okmánytár. III. k. 79. sz. 125. lap.
[2]) U. o. III. k. 80. sz. 127. lap.
U. o. III. k. 81. sz. 128. lap

Az egész XV-ik században s főleg Mátyás idejében a megye állandó székhelye városunk volt s gyüléseit is itt tartotta.[1]) A vármegye főispánjai, akik többnyire egyuttal a diósgyőri vár kapitányai is voltak, részint a várban, részint pedig városunkban laktak, a főbb megyei tisztviselőkkel együtt hozzájárulván a városi élet és ipar fejlesztéséhez.

1411. Főispánjaink voltak 1411-ben Szécsi Gál, 1412-ben Palóczy Máté,[2]) 1439-ben Szécsi János, 1440-ben Pelsőczi Imre várnagy és a székelyek ispánja, 1456-ban és 1457-ben Frangepáni Duino várnagy. 1461-ben és 1462-ben Gáji Gergely, 1464-ben és 1467-ben Horváth Gergely név alatt ugyan ő, 1468-ban Parlagi György, 1471-ben Neziger János, 1477-ben runyai Soldos András.[3])

A megyei közigazgatás székhelye lévén városunk, a fontosabb oklevelek itt adatnak ki s ennek révén értesülünk több nevezetesebb jog- és birtokügyletről.

Igy megtudjuk, hogy Kis Lőrincz miskolczi polgár szükségbe jutván, a gömörmegyei Szuha községben fekvő birtokát három
1475. arany forintért elzálogositotta[4]) 1475. április 3-án. Majd olvassuk,
1483. hogy Báthory István országbiró 1483. deczember hó 17-én rendeletet intéz Borsod vármegyéhez, inditson nyomozást, igaz-e, hogy Péter béli apátnak és Daróczy Andrásnak több jobbágyu-
1484. kat elvitték, több pedig megszökött. Ez ügyben a megye 1484. május 20-án Miskolczról tesz jelentést a királynak, előadván, hogy a panasz mindenben igaznak bizonyult.[5])

1483. 1483. május 15-én Papia Albert borsodmegyei ispánnak szintén Miskolczon kelt okleveléből pedig arról értesülünk, hogy runyai Soldos Tamás, Ládházi Egyedet fölszólitotta az általa

[1]) Dr. Csánki Dezső. Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. Budapest 1890. 166. lap.

[2]) Borsodvármegye főispánjai. „Borsodmegyei lapok“ 1892. 16. sz.

[3]) Csánki i. m. 193. lap.

[4]) Okmánytár. III. k. 70. sz. 112. lap.

[5]) U. o. III. kötet 74. szám 116. lap.

neki elzálogositott Bába nevü részbirtok kiváltására, vagy zálog vallólevél kiállitására, amit azonban Ládházi Egyed megtagadott.[1])

Ugyan ez évben egyik polgárunk Kovács István, a lapispataki uradalomhoz tartozó és Sáros vármegyében fekvő Kemencze nevü birtokot akarja elfoglalni, azonban ugylátszik jogtalanul, mert Lapispataki Gergely György és Gáspár, a Miklós fiai, ezen foglalás ellen a leleszi convent előtt ünnepélyes formában tiltakoznak.[2])

1491. julius 21-én pedig Szény Job alispán és szolgabirái 1491.
előtt Miskolczon Putnoki Pál, Kaza mezővárosában levő jobbágy telkét, Mellétheі Tamásnak öt magyar arany forintért elzálogositja.[3]) Hogy pedig Mellétheі uram jó szerző ember volt, meglátjuk abból, hogy a következő évben május hó 10-én ugyancsak városunkban Recsky István alispán előtt már Alacskai Jánosnak az Egres nevü pusztán birt jószágát veszi 12 arany forintért zálogba[4]) Ebből a birtokviszonyból azután elkeseredett per támadt, a melynek folyamán Szalonthai Balthazár alispán Miskolczon 1499-ben 1499.
vizsgálatot inditván, május hó 29-én bizonyitja, hogy Mellétheі Bereczk Tamás se maga, se szolgája által Alachkai János fiát Antalt nemesi házából s birtokából ki nem üzte, halállal nem fenyegette, s becsületsértéssel nem illette.[5])

* * *

A XV-ik század történetét a Hunyadyak dicsőségének fénye aranyozza be. E fényből nem egy sugár érinti a diósgyőri mulató várat s vele városunkat is. Épen ezen összefüggésnél fogva kell, hogy várunk történetei is érdekeljenek bennünket:

A XV-ik század elején nevezetes volt Diósgyőr történetében az 1412-ik év, melyben Zsigmond Olaszországra vonatkozó 1412.

[1]) Okmánytár. III. k. 310. sz. 497. lap.
[2]) Országos levéltár. Neo. Reg. Acta. Fasc. 1558. No. 2.
[3]) Okmánytár. III. k. 311. sz. 498. lap.
[4]) U. o. III. k. 312. sz. 499. lap.
[5]) U. o. III. k. 313. sz. 500. lap.

intézkedéseit Diósgyörött tette, s a velenczei háborut tárgyazó rendeleteit itt adta ki.

Május 2-án innen hatalmazta fel della Scala Brinoriót, Veronában és Viczenzában a római birodalom vicariusát, hogy számára hadi népet gyüjtsön, s a szükséges hadi készletről gondoskodjék. Ugyanazon nap hagyta meg innen Belluno és Feltri városok előljáróságainak, hogy a velenczei köztársaságnak ott leté teményben lévő pénzét foglalják le.

Majd május 3-ikán egy az aquilejai egyháznál üresedésben volt javadalmat Savorianoi Bertalannak adományoz.

Fontosabb azonban ezeknél május 5. napja, melyen számos nevezetes rendelet szintén Diósgyörött adatott ki. Nevezetesen:

Általános proclamatio Olaszország fejedelmei, grófjai és rendeihez, melyel Zsigmond az ottani viszonyokra vonatkozó uralkodási határozmányait hirdeti ki; különösen az egyház állása és jogainak fentartása tekintetében.

Királyi rendelet, melylyel Marczali Miklós, azelőtt erdélyi vajdát, és Maróthi János azelőtt macsói bánt, Aquilejába, Friaulba, a trevisói őrgrófságba, s általában Olaszországba és Lombardiába birodalmi biztosoknak küldi.

A király helybenhagyja azon engedményeket, melyeket vezére Ozorai Pipo Saravello ellőtti táborában azon évi január 3-án a bellunoiak számára kihirdetett.

Ugyanő, Blanka gebenai grófnő számára azon szabadalmakat és kedvezményeket erősiti meg, melyekben IV. Károly császár annak atyját Amadét részesitette.

Május 6 án Zsigmond király, a három bajor herczeg és görtzi gróf közti szövetség Frigyes ausztriai herczeg ellen, szintén Diósgyörött keletkezett.

Ezen időben tehát Diósgyőr még királyi vár volt, s ez maradt ezután még tiz évig. Garai Miklós nádornak egyik 1412. okt. 21-én az egri káptalanhoz küldött határigazitási parancsában
1411. Diósgyőr „possessio Regalis"-nak neveztetik, melynek 1411. no-

vember és 1416. januárban Palóczi Máté volt várnagya, ki 1424. testvérével Imrével együtt diósgyőri kapitánynak czimeztetik. 1416. 1424.

Zsigmond király második nejének Borbálának 1424. igen nevezetes javakat engedett által, melyeknek jövedelmei királynéi udvartartásának költségeit fedezzék. Ezen alkalommal Diósgyőr is, Miskolczal és egyéb tartozékaival együtt, valamint Cherép és Dédes várak is neki 60,000 aranyforintban inscribáltattak. 1424.

Borbála királyné 1427-től fogva gyakran tartózkodott Diósgyőrött; de ittlétének nem igen dicső emlékét hagyta hátra. 1427.

Ismerjük a királyné azon jellemzését, melyben Aeneas Sylvius (a későbbi II. Pius pápa) Borbálát határozottan és nyilvánvalóan erkölcstelennek mondja.

S a mennyiben „Ekebontó Borbála“ név alatt a magyar nép hagyományaiban is nem igen épületes szinekkel festetik, alig lehet kétségünk, hogy Diósgyőrnek fénye alatta tetemesen elhomályosodott.

Tudjuk, hogy Borbála királynénak saját várnagya volt Diósgyőrött, p. o. 1427. Benedek Domokos (der Strenge Damokussya Benedic vnser Purggraf zu Dyosgeur:) Tudjuk azonkivül azt is, hogy Borbála a Diósgyőr birtokával járó uradalmi hatóságot is gyakorolta. Egész itteni dicsőségének azonban 1439. azzal lett vége, hogy Albert király junius hó 11-én kelt rendeletével a várat és uradalmát Borbála királynétől visszavette, és saját nejének Erzsébet királynénak adományozta.[1]) Ezen rendeletében Albert elmondja, hogy ezen javakra Borbála magát a haza ellenségeivel való szövetkezés által tette érdemtelenné, miért is azokat tőle az országgyülés beleegyezésével veszi el. 1427. 1439.

Mint már fentebb láttuk, Mátyás király is többször tartózkodott Diósgyőrött; igy 1461. augusztus hóban, 1471. január végén, 1473. november hóban, 1475. szeptember kezdetén és 1478. deczember hóban. Arról azonban, hogy ezen időben Diósgyőrött fontos államügyek rendeztettek volna, vagy különben nevezetes 1461 1473

[1]) Okmánytár. III. k. 53. sz. 85. lap.

intézkesések történtek volna, többé nincs tudomásunk. Sőt minden körülmény oda mutat, hogy Mátyás király Diósgyőrt egészben azért látogatta, hogy uralkodása gondjai közt egynémelykor magányba vonuljon vissza, vadászattal mulathasson, és módjához képest az ezen vidék monostorainak tudós szerzeteseivel tudományos vagy müvészeti érintkezést cultiváljon.

Különben tudva lévén, hogy Mátyás a külső fényt is igen szerette, méltán sejthetjük, hogy ő Diósgyőrött szintén királyi állása és hatalma egész diszével lépett fel. S evvel összhangzásban állanak korunkra jutott, Diósgyőrre vonatkozó okmányai is. A mennyiben pedig „Miskolcz, Mezőkövesd, Keresztes, Mohy, s nyilván Diósgyőr mezőváros és az uradalom egyébb tartozékai is általa különféle kedvezményekben részesittettek, mindezek egyszersmind tanuskodnak arról is, hogy Mátyás király különösen a diósgyőri uradalmat virágzóvá tenni, s Diósgyőr mint kedves mulatóhelyének szépségét és fényét ujból emelni szándékozott.“[1])

Mint már szintén fentebb láttuk volt, Beatrix királyné, királyi férjétől tulajdonul nyervén a diósgyőri várat, alatta még jó darabig megőrzi fejedelmi fényét.

Egyik okmányunkból még a nagy király életében látjuk,
1482. hogy 1482. julius 17-én kelt királyi parancs folytán a királynő diósgyőri várnagya Morelli Bernát, a Kassa város emberein elkövetett erőszakoskodásért kivonul Semsére s a helységben a Semseyek birtokait mindaddig megszállva és lefoglalva tartja, mig kárpótlást nem fizetnek s a kassaiaktól elrablott leveleket vissza nem adják.[2])

[1]) Wenczel Gusztáv: Diósgyőr egykori történelmi jelentősége Pest. 1872. 8. r. 19—22. lap.

Ranzanus. Descriptio Hungariae. Index II.

Brósz Károly A diósgyőri vár történetéből. A miskolczi m. kir. állami polgári iskola Értesitőjében. 1894. 1—18. lap.

[2]) Teleki. Hunyadyak kora XII. kötet 221. lap.

Báthori. Adalékok a diósgyőri vár történetéhez Miskolcz. 1878. évfolyam.

Láttuk, hogy már a mult századokban is a vallásosság és művelődés karöltve miként virult föl a diósgyőri királyi vár közelében s mily messzeható eredményei voltak annak városunk és vidékének culturájára is.

Városunk vallásos polgárai kegyelettel s hálával tekintik a Bükk völgyeinek kolostorait és papjainak áldásos működését s szinte szokássá válik a végrendeletekben róluk is megemlékezni.

Igy Bálint miskolczi biró és Bakos Miklós és Keleméry Albert esküdtek által és 1416. április 11-én kiadott bizonyságlevél- 1416.
ből értesülünk, hogy Kis Miklós házát a Jézus Szent testéről és a Szentlélekről nevezett diósgyőri paulinusoknak hagyományozta.[1])

1453. április 22-én pedig Ó Miskolcz birája Pető János bizo- 1453.
nyitja, hogy Jakab, a Szt. Benedekről nevezett tapolczai kolostor apátja a miskolczi Szt. György hegyen fekvő szőlejének harmadrészét Orbán nevü gyóntatójának, a többit a Jézus Szt. testéről nevezett diósgyőri paulinusoknak hagyta, kik később Orbán részét is öröklendik.[2])

1458. nov. 28 án Fáber Sebestyén Ó Miskolcz birája esküdt 1458.
társaival egyetemben bizonyitja, hogy Gallus János pesti polgár a szikszói határban és a miskolczi Szt. György hegyen levő szőllőit a győri paulinusoknak hagyományozta.[3])

Pethő János pedig 1461. jauuár 26-án szintén a Szt. György 1461.
hegyen fekvő szőllejét oly kikötéssel hagyja nekik, hogy mig ő él, a jövedelem felét neki adják, holta után pedig egészen az övék legyen.[4])

Hogy adományaikkal királyaink is elhalmozták őket, már szintén láttuk. Maga Mátyás király is állandóan kegyelte őket. Igy tudjuk, hogy 1471-ben a diósgyőri vár erdeiben szabad 1471.

---

[1]) Okmánytár. III. k. 51. sz. 80. lap.

[2]) U. o. III. k. 54. sz. 88. lap.

[3]) U. o. III. k. 55. sz. 89. lap.

[4]) U. o. III. k. 57. sz. 93. lap.

makkoltatást,[1]) s több izben borszabadalmakat engedélyezet nekik[2])
1478. 1478. deczember 6-án pedig harkányi birtokukat, valamint Miskolczon és Csabán lévő malom telküket mindenféle adó, vagy más fizetés alól felmentette.[3])

Végül Beatrix királyné kiváltságlevélben engedte meg nekik, hogy az alamizsnákért természetben begyült sót, melynek árulása királyi jog, — ők a piaczokon szabadon árulhassák.[4])

Kétségtelen azonban, hogy a tudományokat és művészeteket oly mindenek felett magasra becsülő s azokban szintén járatos Mátyás, nemcsak javadalmakkal halmozta el a diósgyőri völgy szerzeteseit, — hanem pihenő óráiban maga köré gyüjtve őket, velök a kor tudományos és művészi kérdéseiről társalkodott és vitatkozott. Innen van, hogy e zárdák magasabb állásaiban s a közeli vidék papi és plébánosi stallumaiban ritka magas müveltségü férfiakat látunk. Igy gyakori közöttük a „Literatus“ elő
1453. nevü, a minőt 1453 ban Miskolczon találunk emlitve, a mikor ugyancsak városunkban Bálint plébános tudor és Mihály az iskola rectora, koszoruzott doctor volt.[5])

A diósgyőri vár műépitészeti szépségeiről s művészi fényéről sok régi feljegyzés emlékezik s még mai napig is meglevő csekély műrészletei is mutatják, hogy az azonkori Európa egyik legfényesebb királyi laka volt.

Ösmerjük Mátyás műszeretetét. Tudjuk, mily szenvedélyel ékesitette fel budai palotáját és épitette ki visegrádi várát olasz művészek remekeivel. Diósgyőr várában, mely már Nagy Lajos alatt fényesen kiépült gyakran mulatva, a bizonyára művészi alkotásokkal ékitett cisterczita és pálos monostorok közelében igen valószinü, hogy a vár diszitésén és szépitésén a saját magas mi-

[1]) Benger. Chronot. V. fej. XXXIII. sz. Rupp Jakab Magyarország helyrajzi története. Pest. 1872. II. k. 55. lap.
[2]) Okmánytár. III. k. 67. sz. 108. lap.
[3]) U. o. 73. sz. 115. lap.
[4]) Rupp J. i. m. II. k. 55. lap.
[5]) Okmánytár. III. k. 54. sz. 88. lap.

veltségű izlése szerint ő is foglalkoztatott építészeket és művészeket.

A vár közvetlen közelében lévő pálos zárda romjaiból Bartalos Gyula egri áldozó pap és jeles régiségbuvár csak nem régiben mentett meg és szállitott a m. n. muzeumba egy remek fehér márvány domborművet, mely tanuságot tesz róla, hogy Mátyás király korában mily magas foku műkincsekkel ékeskedtek vidékünk egyházai. Serédi Gáspár 1526-ban elpusztítván a templomot, a dombormű is megsérült, idővel a templom külső falára került, prédául a tudatlan emberek pusztító ösztönének.

Még igy, megrongálva, nyilván erőszakosan megcsonkitva is, legérdekesebb renaissancekori emlékeink közé tartozik, melynek ösmertetését Dr. Éber László után a következőkben adjuk: „A domborművű táblának, melynek anyaga szép, kékes, nyilván valamely felsőmagyarországi bányából származó márvány, szélessége 1·20 m., legnagyobb magassága 0·83 m., vastagsága 0·09 m. Az ábrázolás tárgya a keresztény művészetben legtöbbször előfordulók egyike. Középen a Madonnát látjuk, ölében a kisded Jézussal, mellette két női szent alakját, jobbra alexandriai szent Katalint, a kit a szöges kerék és a pálmaág, vértanúságának jelvénye jellemez, balra egy másik női szentet, valószínűleg szent Lúcziát.

A Madonna, a kinek alakja mindhárom közül a legjobban meg van rongálva, — a mellétől felfelé terjedő rész teljesen hiányzik — trónon ül és gyermekét ölében tartja. Alsó ruhája csak törzsének épen maradt részén és legalul látszik, a test többi részét súlyos, vastag, lágy szövetből készült köpeny fedi. Nyilván Mária vállait is betakarta, onnan lefelé terjedve reá hull a szék karjaira, a melyeknek végét képező gombok még a vastag szövet alatt is kidomborodnak, beburkolja a test alsó részét, végre legalul számos ránczczal törik meg.

A ruházatnak ilyetén elrendezésében a középkori, csúcsíves művészet hagyományos elemeinek az új művészet, a renaissance törekvéseivel való egyesülését látjuk. A középkor művészetében a

test szinte eltűnik a vastag lepel mögött, a szobrász csak annyit hagy födetlenül, a mennyit nem lehet eltakarni, nem a test formáinak kidomborításában, hanem a ruházat apró részleteinek változatos elrendezésében, minél több ránczban, élesebb törésben gyönyörködik. A mi domborművünkön is feltünő az a kedvtelés, a melylyel a művész olyan mellékes részeket, mint például a szék gombjaihoz símuló és onnan lehulló köpenyrészletet, kidolgozott, az alsó ruhának a köpeny alól kilátszó darabja pedig vastag, élesen megtört ránczaival épenséggel a csúcsives ízlésű művészet szobraira emlékeztet. E mellett azonban, még pedig döntő módon, érvényesül a renaissance-művészetnek az a törekvése, hogy a ruházatot a test egyes részeinek formájával és functiójával összhangba hozza.

A mezítelen test művészi ábrázolásán kívül épen e törekvés jellemzi az olasz renaissance szobrászatát. Ilyen értelemben beszélhetünk az antik szellem föltámadásáról. Eleinte többé-kevésbbé homályosan, a középkor művészi gyakorlatának mezébe burkolva jelentkezik ez az új irány, Jacopo della Quercia, Verrochio és Donatello gyakran nehéz, bő ruhákba bujtatják alakjaikat, egy-egy ráncz, éles törés, menten elárulja, hogy az ő művészetük is a középkorban gyökeredzik, de a vastag, súlyos szövetek mögött is érvényesül az emberi alak egyes részeinek functiója, a fő motivum, minden szobrászi alkotásnak alapvető követelménye.

Az alak felső részéből kevés maradt meg. Látjuk a Madonna mellén függélyesen elrendezett ránczokat, a köpeny — úgy látszik — bal vállát és felső karját egészen eltakarta, míg jobb oldalt a gyermek mögött ki volt hajtva.

A kisded Jézust egész meztelenül ábrázolta a művész. Kissé nyugtalanul ül anyja ölében, jobb lábát megfeszíti, mintha föl akarna ugorni; anyja is alighanem azért fogja meg bal lábát, hogy a nyugtalan gyermeket baj ne érje. Minthogy jobb karjának csak töve maradt meg, bal karja pedig a domború felső részével együtt egészen elpusztult, mozdulatát csak sejthetjük. Való-

14. A DIÓSGYŐRI PÁLOS ZÁRDÁBAN TALÁLT XV-IK SZÁZADBELI MÁRVÁNY DOMBORMŰ.

szinü, hogy jó kedvében anyja felé nyújtotta ki apró karjait. Épen az olasz kora renaissance művészetben szokásos volt a kisded Jézus eleven, vidám, sokszor pajkos ábrázolása, ellentétben a középkor szigorúan vallásos művészetének hieratikus fölfogásával, a mely Máriát nem is mint anyját, hanem mint merev hordozóját állította oda a kis Megváltónak, a ki szintén többnyire mint kedvetlen mogorva gyermek jelenik meg.

Domborművünkön a legnagyobb dicséretre méltó a — fájdalom annyira megrongált — gyermeki test ábrázolása. A lágyság, az arányoknak az az alakulása, mely a zsírréteg eloszlásának következménye, rendkívül jellemző. A has finom rajza éles megfigyelésről és művészi érzékről tanuskodik. Különösen érdekes a gyermek épen maradt bal czombja. Míg a régibb hieratikus jellegű ábrázolások a kis Jézust rendesen sovány, beteges gyermek képében mutatják be, addig azok a művészek, a kik Olaszországban a xv. században munkásai voltak az egyházi művészet elvilágiasodásának, különös kedvtelésöket találták abban, hogy minél elevenebb, élethűbb gyermekalakot adjanak. A mi domborművünk alkotója megtalálta a helyes középutat.

A Madonna bal keze, melylyel a gyermek lábát tartotta, nagyon megcsonkult; sértetlen maradt a jobb keze, melylyel átöleli. Itt is az ujjak finom elrendezése, a lágy gyermeki testhez való szeretetteljes símulása az olasz művészetre emlékeztet.

A ruházatnak a csúcsives művészetre emlékeztető motivumai e mellett keveset nyomnak a latba, hiszen — mint említettem — a kora renaissance legkiválóbb olasz művészeinek alkotásai is magukon viselik ezt a vonást.

A Madonna domborművén sehol sincsen szabad tér. Mindenütt plastikus test, nehéz ruházat. Két oldalt a keret összeszorítja a köpenynek a székről lehulló részeit, alul külön, talapzatszerű tag, a melyen Mária lábai nyugodnak. A művész kiváló ügyességgel alkotta meg Mária ruházatának oly hatásos és kifejező nagy redőit, a kis Jézus testének finom mintázása éles megfigyeléséről

tesz tanuságot, sikerült bennük fölkeltenie az élő test hatását is a vastag lepel alatt.

A Mária lábai alatt, a keret profilján, sőt a talapzaton is átterjednek egy püspöki czímer fönmaradt roncsai. Magából a czímerből ugyan nem maradt meg semmi, a püspöki süvegnek is jóformán csak rajzolata látszik, de szerencsére épebb a két angyal, a ki a czímert tartotta. Ilyen részletekben mutatkozik az alkotó művész a legszebb világításban. A baloldali angyal, a kinek törzse és szárnyai meglehetős épségben maradtak fönn, míg testének alsó része és feje, mely a szárnyak fölső részével együtt a keretre szorult, valóságos kis remekmű. A könnyű, ujjatlan ruhába bujtatott kis gyermekalak mozdulata igen jól sikerült. Különös figyelmet érdemelnek a szárnyak. Gondosan, a legapróbb részletekig ki vannak dolgozva, a legnagyobb természethűséggel, nyilván közvetlenül valami madár szárnya után mintázva, a stilisálás minden nyoma nélkül. A jobboldali angyalból épen csak a szárnyak maradtak meg, ezek is hasonló gonddal, szeretettel kidolgozva. Rendkívül feltünő az a nagy tér, a melyet a czímer és az angyalok elfoglalnak.

Szerencsére a két mellékalak sokkal jobb állapotban maradt fönn az ülő Mária alakjánál. Lábuk ugyan a tábla alsó részével együtt hiányzik, arczuk is le van törve, de különben csak csekélyebb sérüléseket szenvedtek. A Máriától jobbra álló alak alexandriai szent Katalin. Helyzetének, állásának motivuma egyszerű. Testével szemközt fordul a szemlélővel, fejét kissé balra, a Madonna felé fordítja és lehajtja. Bal keze a mellette álló szöges kereken nyugszik, jobbjában pálmaágat tart. Szent Katalin álló alakja mindenesetre alkalmasabb tárgy volt a szobrászi földolgozásra, mint az ülő Máriáé, a melynél a művész folyton a hely szűkével volt kénytelen küzdeni. Bő köpenye jobb vállára van vetve, jobbra karja körül göngyölődik, majd széles, nehéz ránczokkal jobbra fordul és az alak egész alsó részét betakarja. Különösena középen, a jobb kéz alatt képez nagy, vastag tömeget. Ennek

a résznek a fölszíne letört és így tagozatlan voltában kellemetlenül hat. Szép, lehulló ránczokat képez az alak jobb oldalán, míg bal lába és a kerék között ismét ügyetlen, erőltetett módon torlódik meg. Minden bősége mellett azonban itt is — mint a Madonna alakjánál — teljesiti fő hivatását, a test formáinak föltüntetését. A jobb vállat és kart ugyan kissé soványnak mutatja, különösen, ha a túlságosan erőteljes, szinte elhízott, formátlan bal karral és kézzel hasonlitjuk össze, de hatásosan, igazán plastikus módon domborítja ki a lábszárak helyzetét. Ezért a hiányért kárpótol a részletek gondos, pompás kidolgozása. A fejnek, a mely fölött a fénykorog látszik, mellső része egészen elpusztult, megmaradt a szent fejét boritó kendő finom hajtásu alsó része és a két göndör hajfürt, a mely vállairól majdnem derekáig omlik le. Különös figyelmet érdemel a ruhaderék rendkívül finom díszítése, a melynek kivitele a firenzei ötvös-szobrászok gondosságára emlékeztet. A nyaknyílást és a középső szegélyt változatos nagyságú és csiszolású ékkövek díszítik, a mell két oldalát pedig ízléses renais-

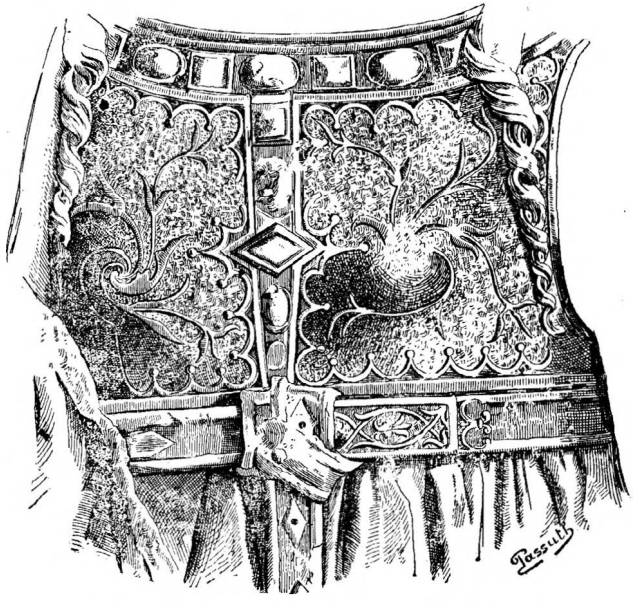

15. RÉSZLET A DIÓSGYŐRI DOMBORMŰBŐL.

sance hímzés borítja. Minden a legapróbb részletekig kidolgozva. Az öv, annak lecsüngő része, nemküiönben a finom művű csat, a legstilszerűbb renaissance viselet érdekes részleteit mutatják be.

Míg szent Katalint a fogas kerék egész határozottsággal jellemzi, nehezebb a Mária jobbja mellett álló női alak megnevezése. Jobb kezében még láthatók a pálmaág, a vértanúk jelvényének nyomai, bal kezében lábas csészét tart. A domborműnek épen ez a része erősen megrongált, ugy, hogy a csésze felénk fordult belsejében csak nehezen ismerhető föl két hosszúkás tárgy rajzolata, ezek a nyomok azonban arra vallanak, hogy Szent Lucia áll előttünk, a ki csészében hordja kiszúrt szemeit. Szent Katalin alakjának megfelelő módon van elhelyezve, de, bár itt is érezhető a hely szűk volta, sokkal sikerültebb amannál. Termete jóval magasabb, nyulánkabb, tagjai finomabbak, hajlékonyabbak és — ez a döntő körülmény — mozdulata teljesen következetes.

A domborműre vonatkozó számos kérdés közül az első helyet foglalja el rendeltetésének kérdése. Alakítása, szerkezete olyan, hogy mind az olasz kora renaissance művészetben előforduló fali oltárokhoz, mind pedig a síremlékekhez sorolható. Az első föltevés mellett szól az ábrázolás tárgya, mint a mely oltárkép helyét van hivatva pótolni, a második hypothesist a czímer kiváló helyen való alkalmazása és nagysága támogatja. Oltáron aligha alkalmazták volna a czímert ilyen kivitelben, ilyen szembetűnő helyen, míg síremléken alkalmas pótlása gyanánt kinálkozott az elhunyt plastikus képmásának, az olasz renaissance kori siremlékek legkiválóbb alkotó részének.

Evvel a kérdéssel szoros összefüggésben áll a domborművű tábla mesterének kérdése.

Mindenesetre tagadhatatlan, hogy az olasz, nevezetesen a firenzei művészettel kapcsolatban áll, egész felfogása, tektonikai szerkezete ábrázolásának módja arra vall. A xv. század második felében, főleg a budai renaissance hatása alatt bizonyosan jártak ilyenek hazánkban. Másrészt azonban az sincs kizárva, hogy magyar ember, az olasz szobrászat hatása alatt készíthette.

A márványtábla a pálosok diósgyőri templomát díszítette. Több hagyományunk van, a mely arról tanúskodik, hogy ezen szerzet tagjai között a művészi gyakorlat is talált hívekre. Dénes
1484. nevű pálos szerzetes készítette el 1484. körül a szent lőrinczi kolostorban Remete Szt.-Pál síremlékét, a melyet a szent életét ábrázoló 12 domborművű kép díszitett. Közülük egynek a töredéke, mely napjainkig fennmaradt, a szent menybemenetelét ábrázolja, a csúcsíves izlésű művészet formáival, schematikus rajzú felhőivel.

Még más művészekről is tudnak a pálosok évkönyvei. A szent lőrinczi kolostorban élt a xv. század második felében Antal nevű szerzetes, a ki fametszéssel foglalkozott, fennmaradt egy
1522. Lőrincz nevű festőnek az emléke, a ki 1522-ben halt meg, nemkülönben a XVI. század elején elhunyt Vincze szobrászé. Fön maradtak a várad-olaszi fájdalmas szüzről nevezett templom művészi kivitelű faragott padjai, melyeket állítólag szintén pálos szerzetesek készítettek. Fel lehet tehát tételezni, hogy a szóban forgó dombormű szintén pálos szerzetes műve, ha ez a feltevés nem is egyébb puszta hypothesisnél, a melyet azonban némileg a dombormű stilusa is támogat.

Épen olyan homály veszi körül a dombormű készíttetőjének személyét. A czímer, a mely a táblát díszítette, elpusztult és csak azt tudjuk, hogy püspöké volt. Első sorban Erdődi Bakócz Tamásra gondolhatunk, a ki az esztergomi kápolnával olyan fényes tanúságot tett a művészet szeretetéről, tudjuk azt is róla, hogy az egri székesegyházban a b. Szűz menybevitelének emlékezetére fényes kápolnát építtetett, nincs kizárva tehát, hogy mint egri püspök czímerével ellátott díszes oltárt készíttetett a pálosok diós-
1494. győri temploma számára.

Befejezésül csak utalni óhajtok egy másik lehetőségre. 1494-ben halt meg Diósgyőrött Zákoly János, az ottani rendház perjele, a ki mint csanádi püspök lépett a pálosok szerzetébe, visszautasítván a neki Ulászló királytól felajánlott kalocsai érseksé-

get. Szent élete miatt általános bámulat tárgya volt és így lehetséges, hogy halála után rendtársai egykori méltóságának jelvényével ékített díszes síremléket állítottak neki.“ [1])

Városunk középkori műemlékei, magas műveltségének emlékei s vallásos életének tanubizonyságai, régi egyházaink nagy része elpusztult. Mind a mellett a református egyház szent edényei között Mátyás király korának egy ötvös művével találkozunk.

Az egész mű csúcsíves modorban készült s benne a késő csúcsíves stylű „halhólyagosnak“ nevezett ötvös-művek egyik valóban szép példányát birjuk.

A kehely megfordított köpű alaku teste három részre oszlik a mely részek elválasztó vonalait szép kivitelü lomb- és gyümölcs diszek képezik. A három főrész gömbölyü és hosszukás halhólyag idomokból van összetéve, s ez azután a talapzaton is folytatását leli. A felső karima alját gothikus csipke-disz futja körül, a mely alatt az előbbeni gyümölcs és áttört lomb-disz váltakozva van elhelyezve, ugy, hogy egy-egy hólyagot választ el egymástól. A felső föliratos pereme alakja és kivitele azt látszanak gyaníttatni, hogy e kehely hajdan fedő felső részszel, vagy egy egészen hasonló tagpárral birt. És valóban összehasonlitva egy Nürnbergben a XV-ik században Walther Philip által metszett ily kettős diszserleg rajzával[2]) azt találjuk, hogy az kelyhünkkel vonásról vonásra megegyezik.

A kehely szárát (nodus) az egész mű styljének megfelelő csavart oszlop képezi. Ez oszlop azután az ismét halhólyagos talapzaton nyugszik. Ezek alatt igen szép és finoman áttört, már korábbi csúcsíves díszítés fut körül, a mely alatt az alap hat félkörű kiugrással fejezi be a művet, akként, hogy minden egyes íz közé egy-egy halhólyag nyulik le. Ez utóbbi tagokat azonban világo-

[1]) Dr. Éber László. Magyarhoni kora renaissance emlékek a nemzeti muzeumban „Archaeologiai Értesitő“ 1898. évf. 206—214. lap.

[2]) Carl Heideloff „Les ornements du Moyen age“ III. k. 22. füzet, 7 tábla, 36. lap.

san később rakták oda, mert az alsó peremén lévő felirat egy-egy részét mindenütt elfedik.

Maga a kehely kalapált ezüstből készült s ugy kivül, mint belül gazdagon van aranyozva. Magassága 31·8 cm., öblének felső átmérője 11·4 cm., fenekének vagyis talpának átmérője pedig 14·8 cm.

Talpának alsó karimáján bevésett nagy betükkel következő felirat áll:

„MISKOLCZI | GERGELY | URAM | AJÁNDÉKOZTA | A MISKOLCZI | TEMPLUM-
1649. BAN | ISTEN | TISZTELETÉNEK | KISZOLGÁLTATÁSÁRA | IN | ANNO 1649.“

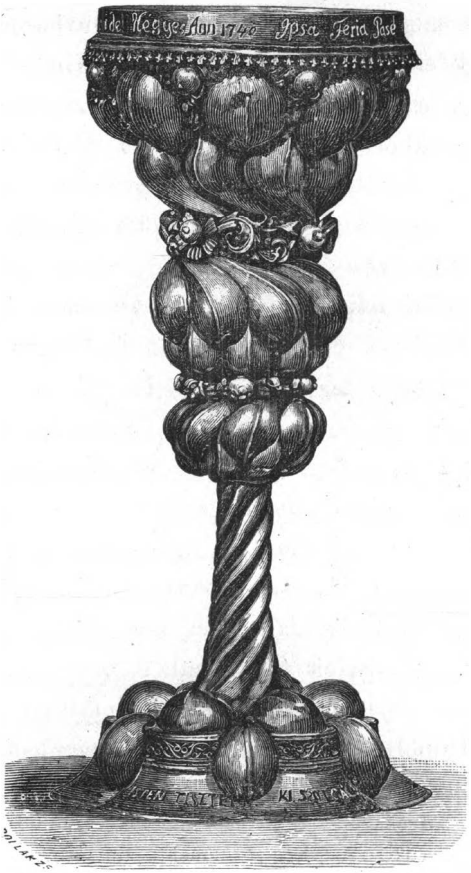

16. XV-IK SZÁZADBELI KEHELY A REF. EGYHÁZ KINCSTÁRÁBAN.

Felső karimáján pedig irott betükkel a következő ujabb felirat van bevésve: „Vetustate attritum novitati restituit, Joannes Szepesi de Négyes. Ann. 1740. Ipsa feria paschatos.“ 1740.

Egyébiránt az egész kehely készitésének idejét körülbelül a Mátyás király korára s mindenesetre a XV-ik század második felére kell helyeznünk.

A városi évkönyvek adatai között a következő följegyzést találjuk, mely kelyhünk történetét megvilágitja:

„Anno 1664. die 17. mart. Mi felül megirt birák regestáltuk 1664. az ur asztalához való ezüst és ón edényeket: Elsőbben is vagyon néhai Nemzetes Miskolczi Gergely kassai fürminder ur által adatott egy ezüst öreg pohár és egy tányér mind kivül belül aranyosok.“

Az emlitett tányér egy ostyatartó (patena) s csak annyiban érdekes, hogy rajta a Miskolczy család egy ezelőtt nem ismert czimere van bevésve.

A kelyhünk felső peremén levő latin felirat szerint, a régiség miatt megkopván a kehely, a husvéti ünnepek alkalmára. Négyesi Szepesi János ujitatta meg 1740-ben.[1] 1740.

Miskolczi Ötvös Gergely 1600—1609-ig a kassai ötvös mesterek czéhkönyvében fordul elő.[2] Utóbb ugy látszik visszatért szülővárosába Miskolczra s akkor ajándékozta egyházának kelyhünket, melyet valahol, talán még Kassán, vagy városunkban már mint régiséget vásárolt meg s a mely eredetileg áldomásozó profán pokál és nem egyházi rendeltetésű kehely volt.

Kassa város ötvösségének történetében olvassuk, hogy 1649- 1649. ben, tehát pokálunk adományoztatásának évében Kállay Mihály

[1]) Szerző. A miskolczi ref. egyház legrégibb kelyhe. Vas. Ujság. 1880. évf. 28. sz. Szép rajza jelent még meg Dr. Czobor Béla. Magyarország történeti emlékei az ezredéves orsz. kiállitáson czimű műben a XXXIV-ik táblán.

[2]) Mihalik József. Kassa város ötvösségének története. Budapest 1900. 231. lap.

ottani ötvös Miskolczy Gergelynek készitett egy aranyozott ezüst paténát.[1]) Valószinű, hogy ez lesz az, melyet annálisunk fentebb 1664-ben emlit, csakhogy ez esetben lehetséges, hogy két különböző Miskolczy Gergelyről lehet szó.

Bármiként áll azonban e kérdés, poharunk a letünt fényes századnak egyik kegyeletre méltó emléke gyanánt maradt reánk.

[1]) Mihalik József. i. m. 94. lap.

IV. FEJEZET.

A XVI-IK SZÁZAD CSAPÁSAI. ANNA KIRÁLYNÉ PRIVILEGIUMAI. SZABAD VÉGRENDELKEZÉSI JOG. BORSZABADSÁGOK. AZ EGYHÁZ ADÓMENTESITÉSE, ULÁSZLÓ SZABADSÁGAI. EGYHÁZI BIRÓSÁGUNK. A MINDSZENTI SZEGÉNYEK HÁZA. VÉDEKEZÉS A DIÓSGYŐRI VÁRNAGYOK ELLEN. ZÖLD PECSÉT HASZNÁLATÁNAK PRIVILEGIUMA, MINT A SZAB. KIR. VÁROSSÁG JELE. II. LAJOS KIRÁLY PRIVILEGIUMAI. VÁMMENTESSÉG. ÖNÁLLÓ TÖRVÉNYKEZÉSÜNK. PALLOS JOG. MISKOLCZI KORMOSI TAMÁS. KÉT ORSZÁGGYŰLÉS MISKOLCZON 1526. ÉS 1541-BEN. FERDINÁND ÉS JÁNOS ELLENKIRÁLYOK HARCZAI VIDÉKÜNKÖN. VÉDLEVELEINK. JAK LŐRINCZ KASSAI POLGÁR. TÖRÖK DULÁS KEZDETE. MOHI PUSZTULÁSA. EGER ELESTE. A KÉKMEZŐ. A MEZŐKERESZTESI CSATA. MEHMET BUDAI PASA FELDULJA VÁROSUNKAT. FERDINÁND PRIVILEGIUMAI. ADÓMENTESSÉG. A FEKETE ERDŐ SZABADSÁGA. RUDOLF PRIVILEGIUMAI. MISKOLCZI UJ NEMESEK. TŰZES KŐ ESSŐ. ÉHINSÉG. MAGÁN BIRTOK VISZONYOK.

A XVI-ik századdal szomoru korszak köszönt be hazánk történetében. Városunkra nézve is a szenvedések és pusztulás kétségbeejtő napjai, melyet csak az imént letünt fényes korszak visszasugárzó emléke s annak hagyományaihoz való rendithetetlen ragaszkodásunk világit néha be.

Pártoskodás, gyenge királyok alatt zsoldos hadak erőszakoskodásai, ellenkirályok harczai, a török életet és vagyont romboló dulásai s a természet csapásai, éhinség, földindulás s az égből aláhulló tűzes kövek, mint a zivatar egymást kergető sötét felhői

vonulnak el városunk fölött, ugy, hogy igazán csak az Ur hatalma tarthatott meg bennünket annyira, hogy még emlékezetünk is el nem pusztult.

Szegény sanyargatott jobbágy őseink, azonkorbeli városi és egyházi előljáróink a szülőföld szeretetének s az azért való sanyaru kűzdelemnek annyi fölemelő példáját szolgáltatták, hogy valóban megérdemlik nevük halhatatlanságát történetünk lapjain s vele a mi hálás emlékezetünket.

Akkor, a midőn jog, törvény és minden, a mi szent volt, naponkint lábbal tapostatott, csak egy fegyvere és védelme lehetett szegény elhagyatott s erőditmények híján minden ellenségnek kitett városunknak, — régi szabadságai, dicső emlékű királyaink privilégiumai.

Ezekhez ragaszkodott tehát a legerélyesebben és sietek azt minden egyes ujonnan trónralépő uralkodóval, vagy párttal ujból és ujból megerősitetni. Pedig hát ellenség ellen, mint látni fogjuk később, a hajdan oly nagy erősségű függő pecsétes levelek, az elvadult világban immár semmit sem értek.

De a külső ellenségen kívül a belső talán még többet ártott. Városunk, mint korona város, a diósgyőri várhoz tartozott s igy az ottani mindenkori várnagyok fenhatósága alatt állott. És a sors kereke milyen forgandó, mig az előző századokban e szomszédos vár királyi urai emelték virágzásra városunkat, addig a XVI. és XVII-ik század királyi helytartó várnagyai mindent elkövettek kiszipolyozásunkra s anyagi rontásunkra.

A régi traditióhoz hiven a diósgyőri uradalmat Ulászló is nejének Anna királynőnek bocsájtotta birtokába. Városunk birái siettek azért kegyeit megnyerni s nemsokára csakugyan egész sorozatával a szabadság leveleknek és megerősitéseknek dicsekedhettünk, melyek mind városunk iránt táplált kiváló hajlandósá gairól és kegyeiről tesznek tanuságot.

1503. 1503. február hó 11-én Budán keltezve, Szabó Demeter ó miskolczi, Tóth Lőrincz uj miskolczi birák, továbbá Filep Tamás

és Olajos Gergely városi esküdtek kérelmére, egyszerre három privilegiális levelet bocsájt ki számunkra, melyek közül az egyikben megerősíti Zsigmond királynak a jus patronátusra vonatkozó privilégiumát,[1]) a másodikban átirja Mátyás király szabadság levelét, mely szerint Miskolczon, idegen bort nem árulhat, — megtoldván azzal, hogy a ki ez ellen vét, a bevitt bort elveszti[2]) s a harmadíkban végűl szabad végrendelkezési jogot engedélyezvén városunk lakosainak.[3])

Már a következő napon pedig két ujabb szabadság levelet adományoz számunkra, melyek közül az egyik biztosítja azon jogunkat, hogy a menedék jog örökre való eltörlése mellett a gonosztevőket városunk területén még azon esetben is üldözhessük, ha szent helyre menekültek,[4]) a másik pedig kimondván, hogy a borkilenczed szedésnél az iródeákok az eddig szokásos iráspénzt nem követelhetik, eziránt Moré Sándor diósgyőri kapitányát szigoruan utasitja.[5])

Május 23-án pedig átirja férjének a miskolczi jövevényeket minden adófizetéstől felmentő privilégiumát s midőn azt megerősiti, egyszersmind kiköti, hogy az ő várához tizenkét munkást tartozunk küldeni.[6])

Még érdekesebb azonban 1504. május hó 13-án szintén Bu- 1504.
dán kelt kiváltságleve, melyben az avasi, Szt. Istvánról nevezett egyházat mindennemű adó alól kiveszi, oly kötelezettséggel, hogy annak mindenkori plébánosai tartozzanak minden szerdán misét mondani Szt. Anna tiszteletére s a királyné és utódai lelkiüdveért. Kikötvén, hogyha e misemondás elmulasztatnék, a kiváltság azonnal megszűnik; — minek ellenőrzésével, a város előljáróságát és diósgyőri várnagyát bizza meg.[7])

[1]) Okmánytár. III. kötet. 132. lap. 84. szám.
[2]) U. o. III. kötet. 133. lap 85. szám.
[3]) U. o. III. kötet. 134. lap. 86. szám.
[4]) U. o. III. kötet. 136. lap. 87. szám.
[5]) U. o. III. kötet. 138. lap. 88. szám.
[6]) U. o. III. kötet. 139. lap. 89. szám.
[7]) U. o. III. kötet 141. lap. 90. szám.

Becsessé teszi reánk nézve ezen oklevelet az a körülmény, hogy a főegyházon kivül még négy olyan egyházi épületet sorol fel, a melyek az utánuk járó földekkel együtt szintén adómentesitettnek.

Ezek a plébánia kőháza, a boldogságos szűzről, Szt. Mihályról és Szt. Benedekről nevezett házak, melyek mindannyian a piaczon feküdtek és melyek közül az utóbbi három, bizonyára kápolnát is képezett.

Lardisi Tádé az egri egyházmegye jószágkormányzója uj adókat vetett ki s kezdte beszedetni városunkban is. Anna ki-
1505. rályné 1505. szeptember 24-én kegylevelet ad a városnak, melyben az egri tizedszedőket ezen új egyházi tized szedésétől szigoruan eltiltja, meghagyván, hogy az ő birtokain a miskolcziak, mohiak, diósgyőriek és keresztesiek a tizedet a régi mód szerint fizessék.[1])

1507. De a király kegyét is nem kevésbbé érezte városunk. 1507. deczember hó 8 án Budán kelt oklevelében megerősíti Mátyás királynak a miskolcziaknak csakis saját egyházi előljáróságuk elé idézhetési jogát biztositó privilegiumát.[2]) Ugyanezen év október hó 9-én pedig pátens levelet ád ki, mely szerint zalaházi Zalay Tamás mesternek, miskolczi plébánosnak és utódainak a plébánosságban megengedi, hogy a minden szentekről nevezett, szegények kórházával egybekötött egyháznak, továbbá a Szent Györgyről nevezett s a határban fekvő, valamint a Szent Istvánról nevezett egyházban levő Szt. Mihály arkangyalról keresztelt kápolnának és oltárainak vezetését jus patronátusi joggal arra alkalmas személyeknek adományozhassák. Fontos és érdekes ez az adat reánk nézve ismét azért, mert látjuk, hogy a középkorban, mily bőven elvalánk látva egyházakkal és kegyhelyek gyanánt szereplő kápolnákkal s tekintve a királyi kegyet, mely századokon át

[1]) Okmánytár. III. kötet. 144. lap. 91. szám.
[2]) U. o. III. kötet. 148. lap. 93. szám.

éreztette áldásait városunkkal, fel kell tételeznünk, hogy azok műépítészetileg is kiváló alkotások valának.

Másrészt jogtörténeti szempontból érdekes az a körülmény, hogy a patronatusi jogot, mely a királyi tulajdont képező városunk területén minden ott létező egyházra nézve mindig a királyt illette meg, — ezuttal a plébánosnak engedi át.[1]) Annyival feltünőbb ez, mert hiszen a nevezett egyházak mindegyikének javai voltak, melyekre nézve, a királyi patronátusi jogot százados gyakorlat alapján mindig maga a város gyakorolta.

Sokat megérthetünk azonban, ha tudjuk, hogy a bizonyára jeles miskolczi plébános Zalay Tamás, egyszersmind Anna királynő titkára is vala.

A jó királyné iránti kegyeletből tűrte is a város ezt az állapotot, a mint azonban a királyné elhunyt, azonnal előállottak panaszukkal s Ulászló csakugyan nem is késett a jogorvoslattal. 1511. deczember 21-én kelt pátens levelében ugyanis világosan 1511.
elismeri, hogy a városon jogsérelem esett, a Zalaynak s általában a plébánosoknak adott kiváltságot visszavonta.[2])

Különösen a diósgyőri várnagyok folytonos tulkapásai ellen több más panaszszal is járult a város előljárósága a király szine elé, a melyre az, Lajos fiának cseh királylyá való koronáztatása végett Prágába kellvén sietnie, onnan 1509. április hó 12-én ki- 1509.
bocsájtott kegyes levelében siet megnyugtatni városunkat, hogy mihelyt visszatér Magyarországra, minden régi jogainkban meg fog védelmezni.[3])

Mint fentebb láttuk a patronátusi jogot illetőleg csakugyan kedvezően is döntött, 1512 ben pedig ünnepélyes oklevélben ren- 1512.
delte meg ő is, hogy a diósgyőri várnagyok változása alkalmával azok költöztetésével városunk terhelhető ne legyen.[4])

De legfényesebb jelét adta irántunk való királyi kegyének

[1]) Okmánytár. III. k. 149. lap, 94. szám.
[2]) U. o. III. k 154. lap, 97. szám.
[3]) Okmánytár. III. k. 153. l. 96. sz.
[4]) Miskolcz város levéltárában. Privilegiumok.

akkor, a midőn ugyanazon év november hó 3-ról kelt privilegiális levelében megengedi, hogy városunk hatósága hivatalos kiadványain, pecsétjét zöld viaszkba nyomva, használhassa.[1])

Ez tudniillik a szabad királyi városok megkülömböztető joga volt már a középkortól kezdve. Hogy pedig ez alkalommal városunk régi szabad királyi városságára történt hivatkozás, illetőleg, hogy előljáróságunk bizonyára azért kérte e külső formaiság ujbóli megerősitését, hogy ezen joga valahogy feledésbe ne menjen, az kétségtelen az oklevél szövegéből magából is, a mely világosan mondja, hogy ezzel a város régi szabadságát akarja megujitani. Másrészt azon tény, hogy a szóban forgó privilegium határozottan megmondja, miszerint a zöld viaszkot függő pecséten is használhatja, mint más czivitások, szintén a szabad királyi városság mellett bizonyit, mert olyat csak azok használhattak.

A magán és egyházi életről még mindig csak nehány birtokváltozást tárgyaló okmány szűk szavai értesitenek.

Igy olvassuk, hogy koromházi Korom Lőrincz özvegye, pesti
1500. Thewrek Balázs leánya, az egri káptalan előtt 1500. julius 25-én, városunk piaczán birt, romladozó állapotban levő házát és a Bábonyi bérczen fekvő szőllőjét hatvan magyar arany forintért eladja András papnak, a Szt.-Mihály arkangyalról nevezett kápolna rectorának.[2])

Majd arról értesülünk, hogy Bak Imre leánya, Beedra Tamás
1501. özvegye 1501-ben előljáróságunk előtt eladja, szintén a bábonyi bérczen fekvő egy irtvány földjét hat és fél forintért Bak Dénesnek, városunk polgárának.[3]) A miből azt is látjuk, hogy a közeli bábonyi bércz akkor még afféle erdős hely volt, a melyet akkortájt kezdtek irtogatni.

A Mohácsnál utóbb oly szerencsétlenül elesett II. Lajos király, ugy látszik, édes anyjától öröklé a diósgyőri regényes vidék sze-

[1]) Okmánytár III. k. 155. l. 98. szám.
[2]) U. o. III. k. 129. l. 82. sz.
[3]) U. o. III. k. 131. l. 83. sz.

retetét, melybe azután a királyi kegy városunkat is befoglalta. Mint atyja és anyja ugy ő is számos és nevezetes privilegiummal kivánta emelni Miskolcz városi fejlődését, iparát és régi vagyoni szabadságait. A diósgyőri boldog ifjukori emlékek nyilatkoznak meg a későbbi uralkodói sulyos gondok között, az ide vonatkozó királyi oklevelekben. Szinte költői szépen szólal meg e hang abban az armalisban, melyben 1521. deczember hó 4-én Kormosi Tamás 1521.
diósgyőri alvárnagynak és jegyesének Annának miskolczi előnévvel nemességet adományoz és Miskolczon a tapolczai apátság házának szomszédságában fekvő házát örök időkre minden teher alól felmenti.[1])

„Üdvözletünket és királyi kegyünket jelentjük néked Kormosi Tamás, diósgyőri várunk alvárnagyának és jegyesednek Annának". Igy kezdi a király. Majd azt mondja a többek között: „A kormányzás nehéz gondjai között sokkal jobban esik nekünk, ha nem királyi hatalmunk iránti félelemtől, hanem szeretettől és hűségtől környezve kormányozhatunk".

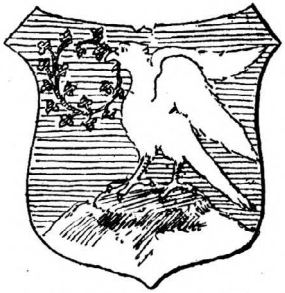

17. MISKOLCZI KORMOSI TAMÁS CZIMERE.

A czimer kék mezejében, csőrében borostyán-koszorut tartó fehér sólymot ábrázol[2])

Szabadságleveleink sorát 1516. május 1516.
18-án Budán kelt két oklevéllel nyitja meg. Az egyikben városunk és Diósgyőr községének polgárait áruczikkeik után mindennemü adó és vám fizetése alól felmenti.[3])

A másikban pedig Kolowrati Kosaczky Jánost diósgyőri várnagyát és tisztjeit szigoruan utasitja, hogy a miskolczi biró és esküdtek által tárgyalt ügyekben uj itéleteket hozni ne merjenek, ellenben a miskolczi polgárokat ugy az uj itéletek hozásának kiváltságában, melyet az előbbi királyoktól nyertek, mint egyéb más szabadságaikban is megvédjék és oltalmazzák.[4])

[1]) Okmánytár III. k. 171. l. 106. sz.
[2]) Siebmacher Wappenbuch K betü.
[3]) Okmánytár III. k. 156. l. 99. sz.
[4]) U o. III. k. 157 lap 100. szám.

Kiváló gondoskodása tárgyát képezte városunk önálló törvénykezési jogának megvédése, a mit bizonyit az is, hogy ugyanazon év aug. 5-én, emlitett diósgyőri várnagyához ujabb parancslevelet intéz, melyben meghagyja, hogy mivel egy speciális esetben, nevezetesen a Horváth György és Szalonnás Bálint közötti perben ezek magukat Miskolcz város biráskodása alul kivonták, daczára városunk erre vonatkozó régi jogainak: intézkedjék, hogy ez az ügy a rendes utra tereltessék.[1])

1516. Ugyancsak 1516-ban, deczember hó 6-án megerősiti anyjának, a miskolczi jövevényeket minden adófizetés alól felmentő privile-

1519. giumát.[2]) 1519. junius 20-án pedig tiltó rendeletet bocsájt ki a borkilenczed szedése körül felmerült szabálytalanságok ügyében.[3])

De legnevezetesebb privilegiuma mégis ugyanazon év junius 16-án kelt, midőn megengedi, hogy városunk hatósága mindennemű gonosztevőt szabadon üldözhessen saját területén s azok megbüntetésére nézve az átruházott királyi jog egész teljességével akasztathasson, kerékbe törethessen és lefejeztethessen, mire nézve nekik a pallosjog megadatik.[4])

É nevezetes szabadalom is egyik kiváló bizonyitéka városunk akkori kiváltságos helyzetének, a minővel csakis szabad királyi városok birtak.

Magát a pallosjogot, mint később látni fogjuk, őseink eléggé igénybe vették s néha talán, mint az már a kor szellemében benne volt, szigorúan is használták.

A joggal egyidejüleg szerezték be a kinzó eszközöket és a pallost is, a melyek közül ez utóbbi még ma is megvan.

A tompa hegyű, sima széles penge közepén egész végig széles vércsatorna fut. Keresztvasa sárgarézből készült, egyenes és szintén egyszerű sima, csupán két végén van kis kerek gomb. A két kézre való markolat rovátkolt barna bőrrel bevont s fent szintén sárga rézből öntve két arczú emberfőt ábrázoló gombban

[1]) Okmánytár. III. k. 158. lap 101. sz.
[2]) U. o. III. k. 160. l. 102. sz.
[3]) U. o. III. k. 163. l. 104. sz.
[4]) U. o. III k. 162. lap. 103. sz.

végződik, mely Jánust, az éber őrködés római Istenét ábrázolja.

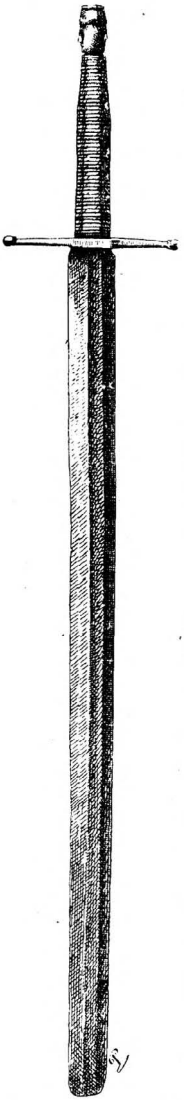

18. MISKOLCZ VÁROS PALLOSA.

A penge egyik lapjába akasztófa, a másikba kerék (a kerékbetörés jelvénye) van sárgarézzel beverve.

Az egész pallos hossza 1 méter és 1·5 c. m., melyből a markolat 20·08 c. m. A keresztvas 17·08 c. m. hosszú s a penge 5·02 c. m. széles.

A pallosjog jelvénye egy kar volt, mely kezében pallost tartott, s a melyet sokadalmak s nevezetesebb ünnepélyek alkalmával a város házára volt szokás kitenni. Ilyen jelvény felső magyarországi városaink birtokában még több meg van mai napig is. A mienk az idők viharában elkallódott.

Sokat köszönhetett városunk fejlődése annak a százados traditionális gyakorlatnak, hogy a diósgyőri vár és vele városunk is rendszerint királynéi birtok volt, akik azután mindig nagylelkűen támogatták ügyeinket.

II. Lajos király is 1522. február hó 2-án siet e hagyománynak megfelelni s a szóban levő birtokot nejének, Mária királynénak adományozza.[1]) 1522.

A ki már 1524-ben megerősiti királyi férje szabadságait városunk részére, ugy azonban, hogy ő is kiköt 12 munkást a vár munkáihoz.[2]) 1524.

E közben elérkezett a szerencsétlen 1526-ik esztendő, melyben a török rabigájába görnyedt az egész nemzet, s ezzel városunkra is hosszú szenvedések sora következett. 1526.

A mohácsi vész hirére általános csüggedés szállta meg a

[1]) Bécsi udvari kamarai levéltár 7. fasc. és okmánytár III. K. 173. lap. 107. sz.

[2]) U. o. III. K. 175. lap. 108. sz.

kedélyeket. A fejetlenség és zavar napról-napra nagyobb mérveket öltött. Várday Pál egri püspök, kit Lajos király még Bátáról küldc vissza a királynéhoz és Bebek János, mihelyt a mo-
1526. hácsi vész hirét vették, 1526. szeptember közepén Miskolczra gyűlést hivtak össze. Ezen gyűlés czélja az vala, hogy az ellenség további dúlásainak megakadályozása felett tanácskozzanak.

Ide érkezett több megye elkésett zászlóalja, számos úr és nemes. Szapolyay János és öt megye: Borsod, Heves, Gömör Torna és Abauj követeket küldtek e gyülésre.

A tanácskozás főtárgyát azon kérdés képezte: „mikép lehessen a török által elárasztott s fenyegetett országot megvédeni?“ A jelenlévő urak s követek abban állapodtak meg, hogy a „rendek minél előbb és minél nagyobb készülettel táborba szálljanak“ s Verpelétnél várják be Szapolyay János erdélyi vajdát, ki Miskolczra küldött követei által igérte, hogy „számos és jól felfegyverzett seregével minél gyorsabban megjelen“. Ezen gyűlés felhivta a felsőmagyarországi megyéket és városokat, hogy hadaikkal rögtön a kitűzött csatlakozási helyre induljanak.

A gyűlés egy másik határozata azon egyházi kincsekre vonatkozott, melyeket nehány hónap előtt a pápa engedélyével II. Lajos király az egyházaktól szedetett össze, hogy belőlök pénzt veretvén, a török elleni harcz költségeire forditsa. Miután azonban a harcz gyors fejlődése nem engedte, hogy Lajos király ezen tervét foganatosithassa, végzéssé lett, hogy ezen, az egyházaktól elszedett kincsek Kassára szállittassanak s ott pénzzé verettessenek. De ezen végzések nem lettek foganatositva, mert a szultán szeptember 26 án elhagyta Budát s Szapolyay, ki az elvonuló törököt megtámadni nem látta sem czélszerűnek, sem időszerűnek, Szegedről a Tisza balpartján felfelé haladva, Tokaj várába vonult, hova 1526. október 14-ére hivta meg az urakat és nemeseket, hogy a hon védelme felett tanácskozzanak.[1])

[1]) Magyar történelmi emlékek. III. oszt. Magyarországgyűlési emlékek I. K. Budapest 1874. 3—4 l. Bátori. Két miskolczi gyűlés 1526. és 1541-ben Miskolcz 1880. 46-ik szám.

Ezen közben Ferdinánd és Szapolyai János ellenkirályok között megindult az áldatlan harcz, mely mig egyrészről két ellenséges táborra szakitá a nemzetet, másrészt ujra és ujra a török zsákmányának dobá oda. Városunkra nézve is beköszöntött a legszomorúbb korszak, midőn falaktól nem védetvén, a folyton változó hadi szerencse arányában, hol egyik, hol másik tábor szállotta meg és fosztotta ki.

Borsodmegye területe s ennek székhelye előbb Eger, majd Miskolcz, e század összes hadjárataiban kiváló szerepet játszott. Ugylátszik közvetitő stratégiai megfigyelő pont volt, a melyet épen azért siet mindenik fél mentől hamarább megszállani. Hozzájárult Miskolcz geographiai helyzete. Egy mély völgy torkolatánál, melynek hátvédjét a diósgyőri vár őrsége képezte, az akkori hadi viszonyok között bizonyára legalkalmasabb hely, hogy ugy szólván a buda-egri és kassai út keresztezőjében feküdvén, egy megfigyelő hadtest táborhelyéül szolgáljon.

1528. január 1-én *Kacziáner Jánost*, Ferdinánd vezérét, 1528.
4000 német és magyar vitézzel Miskolczon találjuk, ki is innen a bécsi haditanácshoz irott levelében jelenti, hogy ő maga tegnap este ide érkezett s lovas és gyalog csapatai holnap itt szintén táborba fognak szállani. A kizsákmányolt városban és környékén azonban a csapatok élelmezése rendkivül nehézségekbe ütközik. Irja, hogy Pemplinger István is jelentkezett nála, kinek csapatai innen félmértföldnyire fekszenek. Ez a Várad felé való előnyomulást ajánlja. Ő a maga részéről helyesebbnek találná Kassa felé operálni. Kér tehát utasitást, hogy bevárja-e itt még vagy három napig a magyar huszárokat, vagy elinduljon.

Január 4-én pedig ujabb jelentést intéz innen magához Ferdinándhoz, melyhez mellékeli Kassa város főbirájának és Pekry Lajos huszárkapitánynak Egerből kelt levelét.

Ebben előadja, hogy mivel Pekry jelenti, hogy Török Bálinttal és a hozzá sietö egyébb csapatokkal két nap mulva hozzá csatlakozik, másrészt pedig Kassa annyira veszedelemben van,

hogy annak falaitól Zápolya csapatai már csak másfél mértföldnyire vannak, ő ma reggel Miskolczról Kassa felmentésére Aszaló felé kiindult. Tudatja egyuttal, hogy tegnap este, midőn vacsora után nyugodtan táboroztak Miskolczon, ugy látszik, kisebb ellenséges csapat betört a városba és nehány házat fölgyujtott; miután azonban reájok támadtak, fegyvereiket elhányva megfutottak, miközben 4 ember közülök elesett.[1]

1535. Időközben Ferdinándnak Bécsben 1535. deczember hó 13-án kelt parancslevelébőL értesülünk, hogy Kormossi Tamás a szerencsétlen Lajos király kedvencz várnagya s megnemesitett jegyese gyermektelenül elhaltak s miskolczi házuk magvaszakadás czimén Pempflinger Sebestyénnek, Borsodvármegye főispánjának adatott át, melyet ez azután Eperjessi Kristófnak adott el.[2])

Szapolyay János halála után nem állott helyre az ország egysége. Miután János király számos hivei urok tetemeit Székes-
1540. fehérvárott ünnepélyesen eltemették. 1540. szeptember végső napjaiban Rákos mezején gyűltek össze, hol Szapolyai kiskorú fiát János Zsigmondot egyhangúlag Magyarország királyává kiáltották ki.

1541. Mig 1541. szeptember 13-án több főur és nemes a Tokaj várában tartott tanácskozmányban Ferdinánd mellett nyilatkozott, addig a nagyeszű Fráter György 1541. október 18-ára Debreczenbe hivta össze az ország rendeit, hogy János Zsigmond hiveinek számát növelje. Ez mindenesetre nagy feladat volt, mert a török álnoksága, melylyel Budát elfoglalta, általános elkeseredést szült, gyanussá tette a török barátságot s rendkivül megfogyasztotta János Zsigmond pártfeleinek számát. Frater György ugyan oly czélból, mint előbb 1541. deczember 6-ára Sajó-Szentpéterre hivatott gyülést. Miután azonban Ferdinánd kapitányai s hivei ezen gyűlésen megjelenni vonakodtak s a főurak sem jelentek meg, a csekély számban összegyűlt nemesség nem érezte magát illetékesnek az egész országot érdeklő ügyekben határozni

[1]) Bécsi cs. és kir. hadi levéltár 1528.
[2]) Okmánytár. III. K. 187. lap. 119 szám.

s ugyanezen év deczember 21-ére Miskolczra ujabb gyűlést hivatott össze. Mindamellett kimondotta ezen gyűlés, hogy a haza érdeke kivánja, miszerint a nemzet egy uralkodó alatt egyesüljön, hogy a török ellen egyesült erővel felléphessenek. Néhányan a mellett nyilatkoztak, hogy ha Izabellának sikerül a török szultán által elfoglalt Buda várát visszanyerni, akkor meg kell hódolni fiának, János Zsigmondnak. A nagy többség azonban Ferdinánd mellett nyilatkozott.

Az 1541. deczember 21-re kihirdetett miskolczi gyűlésen tizenhárom megye: Abauj, Bereg, Bihar, Borsod, Gömör, Heves, Külső-Szolnok, Nógrád, Sáros, Szabolcs, Szatmár, Szepes, Zemplén és Ugocsa nemessége volt képviselve. Ezen gyűlésen mindnyájan egyértelműleg kifejezést adtak Ferdinándhoz való ragaszkodásuknak. Felhagyva az önsegély gondolatával, a királyhoz fordultak, követeik által tolmácsolták áldozatkészségüket és kifejtették a szenvedéseket, melyek a „hatalmaskodó főurak kiméletlen zsarnoksága által, évek óta sulyosodnak az alsó nemességre". E miatt kérik a királyt, rendeljen egy magyar kapitányt, ki az erőszakosan elfoglalt birtokokat törvényes tulajdonosaiknak adja vissza, a sérelmek és elnyomás ellen oltalmazza, a törvénytelen adókat és harminczadokat szüntesse meg, őket jobbágyaikkal együtt, kiket az alispánok és szolgabirák által megállapitandó számban fel fognak fegyverezni, a török ellen vezérelje, végre gondoskodjék, hogy mind a magyar, mind az idegen hadak a jobbágyok zsarolásától tartózkodván, saját zsoldjukból éljenek, nehogy az elnyomott szegénység jajkiáltásai az ég bosszuját kérjék le, vagy pedig — a mi több helyen történt — török területre kényszerüljön menekülni, s a törökökkel saját honfitársai ellen harczolni.[1])

[1]) A miskolczi gyűlés lefolyásáról nem birunk adatokat. Végzései és Ferdinándhoz intézett felirata ismeretlenek. De az utóbbinak tartalmát nem csak a királyi válaszirat ismerteti, hanem Lőcse, Bártfa, Eperjes és Kis-Szeben 1541. decz. 27-én Ferdinándhoz intézett felirata is, melyben a miskolczi gyűlés kérelmeit támogatják. Eredetije a bécsi titkos levéltárban. L. Irományok V. szám. Okmánytár. III. k. 187—191. l. 120. és 121. sz. a.

1542. Ferdinánd az 1542. év első napjaiban fogadta a miskolczi gyűlés követeit. Előterjesztésükre adott válaszában kijelentette, hogy a gyűlés megtartását, határozatait és kivánatait kegyelmesen tudomásul veszi.

Benső részvéttel értesült hű rendeinek szenvedéseiről, melyeket hőn óhajtott megszüntetni; azonban, bár Lajos király halála óta mindent megtett, hogy ezen „nemes és dicső országot“ egységre és összetartásra vezesse, jogai és szabadságaiban megtartsa, a belbékét megszilárditsa; igyekezetei nem vezettek eredményre. Egyébként biztositja a rendeket, hogy ezentul sem fogja őket elhagyni, s a közelebb tartandó országgyűlésen biztosai által közölni fogja javaslatait, melyek az országnak belső és külső ellenségeitől való megszabaditására vonatkoznak. A rendek ezen országgyűlésre küldjenek követeket és türelemmel várják be eredményét.

A király továbbá igéri, hogy haladéktalanul fel fogja hivni azokat, kik a nemességet és a jobbágyokat elnyomják, hogy további hatalmaskodásoktól tartózkodjanak; a királyi helytartót is utasitandja, hogy erre nézve a szükséges intézkedéseket tegye meg.

A mi a rendek által kért kapitányt illeti, hozzanak 2—3 alkalmas férfiút javaslatba, mire a közelebbi országgyűlésen elő fogja adni határozatát.

Értesiti a rendeket, hogy Frater György, Petrovics Péter és Kostka Szaniszló készek meghódolni, kikkel már is tárgyalásokat folytat.

A Csehországban s egyéb tartományaiban tartott gyüléseken a török hadjáratra jelentékeny haderőt ajánlottak meg és mielőbb 8000 könnyű lovast és 1000 martalóczot fognak kiállitani. Biztos reménysége van, hogy a speieri birodalmi gyűlés, melyre most készül utazni, nemcsak a Regensburgban megajánlott segélyt fogja megadni, hanem még nagyobb áldozatokat is hozand.[1])

[1]) A királyi válasz egykorú másolata Bártfa sz. k. város levéltárában. Közli Kovachich, Supplementum III. 179—183. II. L. Irományok. VI. szám. Okmánytár. III. K. 191. l. 122. sz.

A király e választ 1542. január 15-én adta ki. Már a kö- 1542.
vetkező napon teljesitette az abban foglalt igéretek egyikét, Perényi Péterhez, ki ellen a miskolczi gyűlésnek legtöbb panasza volt, rendeletet bocsátott, melyben meghagyta, hogy a törvénytelen harminczadok behajtásával, az alsó nemesség és a jobbágyok elnyomásával hagyjon fel.[1])

Ez alatt a török egyik hadjáratot a másik után intézte az országba s várainkat vagy az idegen zsoldosok adták fel, vagy hősi védelem után az óriási tulerővel szemben buktak el.

A háboru szenvedéseiből vidékünknek és városunknak is bőven kijutott.

Ott, hol a Kis-Kárpátok utolsó nyúlványa a Bükk, majd a Hernád völgye s a Mátra belesimulnak szépen a Tokajnál legközelebb elfutó Tisza völgyébe, két erős csombókot kötött jó őseink józan hadi tudománya. Az egyik Kassa, a mely alulról a felföld és a bányavárosok kulcsa, a másik meg Eger, a melyiket megint az Alföld kapujának vehettünk akkortájban. Oriztük is mind a kettőt, már a mennyire telt, amennyire lehetett; hanem valamennyi ellenségünknek is akadt mind a két helyen mindig valami keresni valója.

E körül a két hely körül azután négy-öt vármegyét, Gömört, Hevest, Borsodot, Tornát, Abaujt ugy lejárta az ellenség, hogy különösen a lapályos részök ugy nézett ki, mint egy letaposott nagy puszta szérű, a mi felett még a madár se állott meg pihenni.

Különösen jó B o r s o d vármegyének jutott ki ebből a csapásból a maga része. Ugy, hogy 1556-tól kezdve egész 1620-ig 1556
a kiküldött adószedők egyhangulag jegyezgetik a községek nevei után a „töröknek adóz", vagy „deserta" elpusztult. Népes községek örökre eltüntek a megye dúsviranyú rónáiról. — Igy

[1]) A január 16-iki királyi rendelet eredeti fogalmazata a bécsi titkos levéltárban. F r a k n o i V. Magyar országgyűlési emlékek 2. k. 284., 86. lap és B á t o r i. — Két miskolczi gyűlés. Miskolcz 1880. évf. 47. és 48. szám.

Chenik, Szolga, Tullus községek és maga a kir. privilegiumokkal bőven ellátott Mohi város is, melynek helyfekvését is csak terjedelmes ásatások után tudtam megállapitani kihalt térein.

1551. 1551-ben most már a törökökkel találjuk harczban vidékünkön Ferdinándot. Ez év mártius 12-én Münchenben és 31-én Bécsben kelt s Al-Dunához a váczi püspökhöz és Teufel Erasmushoz intézett levelében kérdi, hogy igaz e, mit Teufel ir, hogy Báthori 1300 lovassal rendelkezik; utasitja őket, hogy a harcz vonalát Egernek tartván, Miskolcz irányába tereljék és igy a basát ezen irányban kimozdulásra birják.

Ugyancsak Bécsből junius hó 1-én irja Teufel Erasmus kapitánynak, hogy intézkedjék esetleg Dobó Istvánnal, hogy az Egernél táborozott miskolczi és szikszai legényeket haza eresszék, miután e tekintetben az egri püspök és magyar kanczellár szót emelt.

Mint a következő évben lefolyt eseményekből látjuk Teufel nem fogadott szót Ferdinándnak. Mintegy 10—12 ezernyi olaszokból, németek és morvákból álló seregével a helyett, hogy a felvidéki nemességnek Füleknél táborozó hét ezernyi hadával egyesülni sietett volna; Drégely vívására ment. Aly pasa által azonban már Palástnál megtámadtatván, megveretett, maga a magyarok által Ördög Mátyásnak keresztelt vezér pedig elfogatván, később Konstantinápolyban vizbe fulasztatott.[1])

1552. Temesvár, Lippa és Drégely eleste után 1552-ben a győzelmes török hadakat Eger falai állitották meg, melyeket a hős Dobó dicsőségesen védelmezett meg. Az egri vár védelmében külön hadnagy alatt miskolczi vitézek is vettek részt.

1554. 1554. szept. 19-én Kékkőben kelt levelében elkeseredetten irja Márton deák, Pécsi János bozóki prefectusnak, „hogy megirhatja az oda fel való hadnagyoknak, hogy mig ők mulatnak (késnek)

[1]) Bécsi cs. és kir. hadi levéltár 1551. 3/6. 3/13 és 7/2 számok alatt. Szerző. „Megyei élet, adózási és árviszonyok Borsodvármegyében a XVI. és XVII. században". Századok. 1885. évf. és Borsodmegyei lapok. 1883. 1884. évf.

s feleségeiktől búcsúzgatnak, addig Filek vára elesik, még az miskolczi borban is nehezen fognak ihatni az bányákon. (pinczék) A pasa 18 ágyuval ma reggel indult Filek alá, Bebeket kergeti. A mi hadunk felől pedig semmit sem hallani.“ [1])

E szomorú viszonyok között egyébként meg nem védelmezhetvén, parancs és oltalom levelekkel igyekeztek királyaink a fel és alájáró és folyton zsaroló hadak ellen szegény városunkon segiteni.

Igy Ferdinánd Innsbruckból 1563. márczius hó 15-én utasitja 1563.
Verancsics Antal egri püspököt és Zay Ferencz felsőmagyarországi főkapitányt, valamint Kendy István szendrői és végül a diósgyőri várnagyot is, hogy Miskolcz városát oltalmazzák meg.[2])

Ugyanazon év április 1-én Bécsből Miksa király ugyancsak a fentebbi parancsnokokhoz és Pelényi Bálint és Horváth Záborszky János egri kapitányokhoz hasonló tartalmú rendeletet intéz városunk érdekében.[3])

A következő napon pedig Zay Ferenczhez ugyis, mint kassai kapitányhoz küld parancslevelet, szigorúan meghagyván neki, hogy a miskolcziakat se az egri, se a diósgyőri katonáktól ne engedje zaklattatni.[4])

Hogy azonban mindezeknek mily kevés eredménye volt, kitűnik abból, hogy városunk előljárósága már julius 30-án sürgős kérvényt intéz a királyhoz, melyben esedezik, hogy védelmezze meg őket a hatvani török bég, továbbá az ónodi hadak és Pesthy Ferencz kapitány tulkapásai ellen.[5])

Élt ez időben Kassán egy Jach Lőrincz nevű vagyonos polgár, a kinek Miskolczon is volt birtoka, háza és rokonai. Ez a vitéz férfiu a török szolgaság nehéz idejében annyi sokat tett a városért, hogy méltán tekinthették őt Miskolcz polgárának is. Nem

[1]) Magyar levelestár. I. K. 135. lap.
[2]) Okmánytár. III. K. 227 lap. 143. sz.
[3]) Okmánytár. III. K. 228. lap. 144. sz.
[4]) U. o. III. K. 229. lap. 145. szám.
[5]) Országos levéltár. Neo. Reg. Acta. Fasc. 723. No 41.

csak pénzzel segitette az előljáróságot, hanem mihelyt egy-egy török portyázás hirét vette, embereivel azonnal Miskolczon termett s vitézül szembeszállt s nem egyszer megverte őket. A török azután itteni házát bosszuból földig leégette, 250 ökrét pedig elhajtotta. Maga Jach Kassa felé igyekezvén, a hűtelen tokaji várnagy Németi Ferencz fogságába esett, honnan csak 600 frt váltságdij lefizetése mellett szabadult ki. Városunk tanácsa látván pátronusának ennyi baját; a hála érzetétől indittatva, Kalmár Kelemen főbirája által április 10-én kérelmet intézett a királyhoz, esedezve, hogy vegye Jach Lőrinczet pártfogásába és szolgáltasson neki igazságot.[1])

A következő években még fokozódott a török pusztitás. Verancsics Antal kir. helytartó és utóbb esztergomi érsek
1566. irja 1566-ban:

„Ez a tatár annyi égetést, rablást mivelt Magyarországban, hogy elkezdette Egernél, aznak az vidékét mind elégette, rablotta, onnan feltért Mohi felé, mind elégette ott az földet, onnatt felment az Szentpéter, végre az Sajó mellett Rimaszombatig, mindent elégetének, Tokaj alól feljütt egy falka tatár, Tarczalt, Szántót, Vidmánt, Gencet, Telkibánát, Szinát valami Kassáig faluk voltak, mind elégette, rablatta".[2])

Váltakozó szerencsével folyt a harcz s igy néha mi is ütöttünk
1577. egyet a törökön. A sárospataki krónikában[3]) olvassuk, hogy 1577-ben „Ferhát fileki bég, ki e várat 1560-ban lopva vette be, a szikszai sokadalomra reá üte. Sok népet és marhát vőn el, de az uristen békével el nem bocsájtá, hanem erősen megverték Szentpéteren tul minden hadával, október 11-én és Vadnánál a hegy és a Sajó között Prépostváry Zsigmond által; véle lévén a sárgák és veresek" (sárga ruházatu gyalogosok és veres huszárok).

[1]) Okmánytár. III. k. 230. lap 146. sz.

[2]) Verancsics Antal összes munkái. Közli Szalay László. Magyar történelmi emlékek 2. osztály. Irók III. k. 117. lap.

[3]) Toldy Ferencz. Sárospataki magyar krónika. Magyar történelmi tár IV. k. 1857. 43. lap.

1582-ben a török Mohi városát rabolta ki s egyuttal Ónodot 1582
is felégette. Visszafelé menőben azonban ötszáz magyar és német Hidvégnél megtámadta és szétverte őket.

Érdekes, hogy a török is megbecsülte bennünk a jó adóalanyt s nem egyszer pártunkat fogta. Igy 1591. április 12-én 1591.
Oszmán szolnoki beglerbég menlevelet állit ki több miskolczi lakos részére, meghagyván minden agák és beglerbégeknek, hogy utjokban védelmezzék és támogassák őket, mert igen fontos küldetésben járnak. Tudniillik kölcsön pénz után jártak, hogy a szolnoki bég által városunkra vetett sarczot kifizethessék.[1])

1599-ben ismét egész vidékünket kirabolta, végig dulta a török. 1599.
A megtorlásukra sietö magyar csapatokat Vámosnál tönkre verték. Sokat megöltek s még többet elfogtak, Szentgyörgy napján pedig Szendrő vidékét dulták fel a Csereháton át egész Forróig.[2])

1594-ben Pálffy és Teuffenbach vezérlete alatt Fülek meg- 1594.
vivására sietvén az egyesült császári és magyar hadak a megfigyelő hadtest már márczius hóban Borsodban táborozik. Innen márczius hó 25-én a Mohi mellőli erődített táborából jelenti Teuffenbach, Mátyás főherczegnek, táborba szállását. Egyszersmind mellékelve küldi Áron vajdának a török hadra vonatkozó magyar levelét.[3])

Végül a szerencsétlen 1596-ik esztendőben, fő védelmünk az 1596.
egri vár is török kézre került. A vad ellenség nem elégedett meg magával a vár zsákmányával, hanem az egész vidéket, három vármegye területén feldulta, miközben városunkat és Diósgyőrt is részben leégette, lakosainkból számosakat leölt és rablánczra füzött. Ugyanekkor pusztitotta el teljesen a föld szinéről Mohi városát is.[4])

Némely adatok szerint ez alkalommal a törökök a legnagyobb mészárlást csapatainkon a Kis-győr határában fekvő „kékmezőn“

[1]) Okmánytár. III. k. 260. lap 161. szám.

[2]) Toldy Ferencz: Sárospataki magyar krónika. Magyar történelmi tár. IV. 1857. 44. l.

[3]) Bécsi cs. és kir. hadilevéltár. 1594. 3/20. sz.

[4]) Szerző. A régi Muhi város romjai között eszközölt ásatások. Miskolcz 1879. 39—41. szám.

vitték véghez. A temérdek elesett magyar ott a helyszinén temettetett el s sirdombjaik állitólag ott máig is láthatók.[1])

Tisztázni kivánván a kérdést, felkerestem a „kékmezőt", hol csakugyan számos feltünő sirdombot találtam, melyeket nyomban meg is ásattam. Mindannyi a történelem előtti időkből való őskori hamvedreket tartalmazott. Csontvázaknak sehol semmi nyoma nem volt.

A királyi adószedő jelenti e szerencsétlen év végén, hogy Miskolcz egészen restantiában van, mert összesen 39 portája „a tatár elvitelek miá egész puszta."[2])

Városunkkal egyidőben égette fel s tette tönkre vidékünkön a török Görömbölyt, Tapolczát Mályit, Keszit, Nyéket, Petrit, Szögedet, Kisfaludot, Palkonyát, Tarjánt, Oszlárt, Százdot, Csabát, Papit, Noszvajt, Aranyost, Harsányt, Kistályát, Tárkányt, Szomolányt, Kis-Győrt, Sályt és Daróczot.[3])

E közben a harcz tovább folyik.

Már junius 6-án majd 15-én jelenti Prépostváry, a bécsi császári udvari haditanácsnak a Miskolcz, Eger és Kanizsa körül való apróbb harczok után, hogy Miskolczról a császári csapatok Hatvan felé vonulnak. Október 22-én pedig Gráczba küldött levelében Miksa herczeg jelenti, hogy Mező Keresztes irányában előnyomuló hadai Miskolczon keresztűl vonulnak a terepre.[4])

A császári sereg és Báthory Zsigmond erdélyi és Teuffenbach felső-magyarországi hadai, már október 18 án egyesültek a Sajó-Vámos melletti táborban. Számuk mintegy 60 ezer főre mehetett s 100 ágyuval voltak ellátva. Ezek is a Sajó-Vámoson tartott haditanács határozatából Miskolczon át Mező-Keresztesre meneteltek, hogy itt a Keresztes előtt folyó és a Csincse mocsaraiba vezető patak, mint védő szakasz mögött állást foglalva, a harczot a szultánnal fölvegyék.

---

[1]) Zombory Gusztáv, Miskolcz „Vasárnapi Ujság" 1862. évf. Pest, 483—486. lap.

[2]) Országos Levéltár. Borsodmegyei adólajstromok.

[3]) „ „ „ „ „

[4]) Bécsi cs. és kir. hadi levéltár 1596. 6/23. 10/7. 13/6. sz. a.

A szultán október 23-án két pasát 15 ezernyi hadosztálylyal küldött a kereszténvekre; de ezek visszaverettek és ágyúikat elvesztették. Másnap a török ismét megrohanta a magyar tábort, de újból visszaveretett. Október 26-án végre a szultán egész erejével át szándékozott kelni a mocsarakon, a keresztény had azonban és főleg Báthory huszársága oly hévvel támadta meg őket, hogy maga a szultán is megfutamodott és az utóhadban keresett menedéket. Az ütközet meg volt nyerve; a török sereg nagy része megfutamodott, a tábor és benne a szultán sátra, és 109 ágyu a keresztények zsákmánya lőn. De midőn ezek a diadal mámorában a viadallal felhagyva a martalékra estek, a zászlókat a pénzesládákra tűzték s azokon tánczolni kezdettek, a török lovasságnak egy véletlenül visszakerült osztaga által megtámadtattván, oly zavarba jöttek, hogy nemcsak a martalékot, hanem rendetlen futásnak eredve, saját táborukat is oda hagyták, melyet azután az ellenség 97 ágyúval együtt elfoglalt. A keresztény hadak vesztesége mintegy 15 ezer ember, a törököké pedig legalább 20 ezer ember. Miksa Kassára, Báthory Zsigmond pedig Diós-Győrre menekült. A szultán pedig Egerbe 10.000 főnyi őrséget hagyva hátra, visszavonult.[1])

A Csincse-patak melletti ütközet után megfutamodó császári hadak alig hagyják el Miskolczot, midőn a török nyomban utánok érkezik oda s az elszalasztott ellenség helyett a város lakosságát kinozza meg. Egy reménysége és mentsége lehetne még a vármegye busongó nemességének, kik utóbb az egri török közelsége miatt a megye székhelyét is kénytelenek Miskolczról Szendrőbe áttenni, — és ez a diósgyőri váracs volna. — Azonban már 1597. junius 17-én Homonnay István uram ő nagysága képében Bornemissza András protestál a nemes vármegye szine előtt, hogy „Diós-Győr vára, mely vár Nyári Pál uramnál és Török István uramnál közös, igen végház és erőtlen. Sem gyalog, sem lovas annyi ki abban egy végházban elégséges volna és ők nem is 1597.

[1]) Rónay Horváth Jenő. Magyar hadi krónika 1896. II. k. 132. l.

tarthatnak annyi lovast, gyalogot, kik az végház oltalmazására és vigyázására elég lehetne, mert annak az várnak az mi jószága volt, ugymint Miskolcz, Körösztös, Kövesd és egyéb faluk mind elpusztult, az kik éléssel és egyéb segitséggel táplálták az diósgyőri vitézeket. Találta meg generális uramat jámbor szolgája Homonnay István uram, hogy generális uram adjon ő felsége nevével D.-Győrbe segitséget, népet és certificálná az végháznak pusztaságáról és vitézeknek kevés voltáról. Nem hogy adott volna segitséget, sőt azt izente, hogy ha vagyon várok, oltalmazzák: a hol nem elégségösek reá, adják ő fölségének, én ő fölsége nevével megoltalmazom. Azért én protestálok, hogy ha az végháznak történik valami veszedelme, avagy elveszése, én oka nem vagyok semminek, mert debito tempore certificáltam, küldj népet az végháznak pusztasága és kevés népe voltáról. Mely protestaczióról levelet is vett ő nagysága".[1])

És ez időtől fogva csaknem egy századig nyögte szegény városunk a török zsarnokság sulyos igáját, mert nem volt többé senki se, a ki megvédelmezte volna.

Királyaink megtették, a mi hatalmukban volt. Városunk mindenféle régi szabadságát ujból megerősitették. Csakhogy mit adott ezekre a nagy pecsétes pergamentekre a török! Mindannyinál többet ért volna egy jól megépitett bástya-torony, például az Avas-hegy tetején, megrakva nehány ágyuval és öreg szakállos puskával. Csakhogy ez a mi jó elődeinknek sohasem jutott eszébe.

1550. I. Ferdinánd 1550. jan. 4-én Bécsben kelt privilegiális levelében megerősiti az előző királyok s különösen Mária királynénak városunkat minden adófizetés alól felmentő szabadságlevelét, ugy azonban, hogy a diósgyőri várhoz még mindig 12 munkást tartozunk szolgáltatni.[2])

Ugyanaz nap ünnepélyes oklevélben erősiti meg Lajos, Anna, Ulászló és I. Mátyás királyoknak szintén mindennemű adó alól való mentességre vonatkozó privilegiumát.[3])

[1]) Szerző. Megyei élet stb. „Századok" 1883. évfolyam.
[2]) Okmánytár. III. k. 207. l. 127. sz.
[3]) U. o. III. k. 209. l. 128. szám.

Már márczius 4-én ujabb kegyében részesit bennünket. Ugyanis Mehmeth budai pasa megrohanván városunkat, a többek között felégette Literáti (Deák) Jánosnak a piacz utczán Tánczos István szomszédságában és a „Piacz mellett való utcza“ sarkán fekvő házát. Miután pedig a támadás alkalmával maga Literáti is megöletett és senkije nem maradván, vagyona magvaszakadas czimén a koronára szállott; a király a szóban forgó légett házat és telket mészárszéknek a városnak ajándékozta[1])

Két nap mulva pedig megerősiti régibb királyaink azon szabadságát, hogy a miskolcziak áruiktól adót sehol ne fizessenek.[2])

Ugyane hó 10-én pedig egyszerre három privilegiális levelet állit ki számunkra. Az elsőben, a mult évben Mehmeth budai pasa csapatai által felégetett városunk gyors felépülését óhajtván, megengedi, hogy azok, a kik házaikat ujból felépitik, három évig minden adó alól felmentessenek. A második általános parancslevél, hogy városunkat régi szabadságaiban senki háborgatni ne merészelje s végül a harmadik ugyancsak parancslevél Balassa Zsigmond diósgyőri várnagyhoz, melyben meghagyja, hogy a miskolcziakat a „Fekete erdő“ szabad használatában ne háborgassák.[3])

1561. julius hó 29-én kelt parancslevelében meghagyja továbbá, 1561.
hogy a miskolcziak áruit sehol az országban fel ne tartóztassák s ha valakinek miskolczi polgárral pöre van, azt a miskolczi biró tárgyalja.[4])

Ugyanezen év szeptember hó 9-én pedig Seraphin Kristóf miskolczi polgárnak, városunkban a Sarlay György és Bakos András szomszédságában fekvő házát megnemesiti és igy minden teher alól felmenti.[5])

Majd 1563. november hó 20-án Pozsonyban kelt kiváltság 1563.

[1]) Okmánytár. III. k. 210. lap .129. szám.
[2]) U. o. III. k. 211. lap 130. szám.
[3]) U. o. III. k. 212—216. l. 131., 132. és 133. sz. a.
[4]) U. o. III. k. 221. lap. 138. szám.
[5]) U. o. „ „ 222. „ 139. „

levelében megerősiti Zsigmond és Anna királynénak a szabad plébánosválasztási, ugyancsak Anna királynénak szabad végrendelkezési jogainkat s végül Mátyás királynak bor behozatali tilalmát adományozó privilegiumait.[1])

Fentebb már megemlékeztünk Jack, vagy Jąkus Lőrincz kassai polgárnak városunk körül kifejtett érdemeiről. Ugy látszik ezen érdemeiért ezen év augusztus hó 22-én nemességet kap, mely alkalommal miskolczi curiája is megnemesittetik.[2])

1580. 1580. márczius hó 15 én Prágában kelt oklevelében, kishói Geszti Ferencznek, a diósgyőri uradalom akkori birtokosának kérésére, Rudolf király városunknak két vásár tartási jogot engedélyez, ami jelentékenyen hozzájárult későbbi gazdasági fejlődésünkhöz. Ugyanez oklevélben Keresztes és Mohi is nyert vásártartási jogot.[3])

1582. 1582. február 23-án a pozsonyi várban kiadott armálisában Rudolf király egyik polgárunkat Pap Istvánt és ennek leányait Piroskát és Ilonát miskolczi előnévvel megnemesiti, a török elleni harczokban való vitézi viselkedéseért. Czimere is ezt hirdeti, a mennyiben abban egy magyar vitézt látunk, a ki jobbjában szablyát, baljában levágott török fejet tart.[4])

1592. Ugyancsak ő, 1592. november 18-án Prágában kelt oklevelében, a homonnai Drugeth István nejének enyingi Török Eufrozinának, mint a diósgyőri uradalom földes asszonyának hatalma alá tartozó miskolczi ujváros-utczán fekvő s nemes czikóházi Czikó István tulajdonát képező házat, melynek akkoron szomszédai voltak: nemes Eördögh Péter, Szár Mihály és Kalmár Mihály — felmenti minden közteher alól és megnemesiti.[5])

Érdekes, hogy e ház tulajdonosa után nevezték el azután mindvégig az egész utczát „Czikó-utczának“ (most Kossuth utcza.)

[1]) Okmánytár III. k. 237. lap. 149. sz.

[2]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Acta. Fasc. 266. No 10.

[3]) Okmánytár. III. k. 251. lap, 157. sz.

[4]) Borsodvármegye levéltárában. Siebmacher. Wappenbuch. Supplement 90. l. Taf. 62.

[5]) Miskolcz város levéltára.

A következő év márczius 22-én pedig ünnepélyes privilegiális oklevélben megerősiti előző királyaink csaknem összes szabadalmait.[1])

Fentebb mér vázoltuk a sanyaru és zaklatott életet, mely csaknem az egész XVI-ik századon át a folyton duló harczok miatt osztályrészünk volt. Es fájdalommal constatálhatjuk, hogy nemcsak az ellenség a török, a német zsoldos had, hanem saját vérünk is pusztitott bennünket. 1563. április 10-éről keltezve ol- 1563.
vassuk városunk birájának, Kalmár Kelemennek a királyhoz intézett kérelmét, melyben panaszolja, hogy nemcsak a török van folyton a város nyakán, legutóbb is elhajtván 250 darab marhájukat, hanem még az ő Felsége tokaji prefektusa, Németh Ferencz is megsarczolta őket.[2])

Ezekben a szomorú időkben, valószinűleg valamely török égetés alatt veszett el a város régi pecsétje is, a mely még Zsigmond király idejéből eredt. 1580-ból ugyanis olvassuk a jegyzőkönyvben, 1580.
hogy a város uj pecsétet csináltat.[3])

Ugyancsak itt olvassuk, hogy 1596-ban Eger eleste s vá- 1596.
rosunk ujabb feldulatása után előljáróink és véneink ősi szokás szerint az avasi Szent-István templomban gyültek egybe, tanácskozandó a lerombolt és feldult város ujjászervezése felett.

És a háború borzalmait és inségét még a természet csapásai is növelték. Csaknem az egész századon át rendellenes az időjárás. Üstökösök és tüzes égi jelek láttatnak az égen, megrémitve az embereket. Azonfelül hosszu évek során át olyan szárazság volt, hogy semmi sem termett, s egész Európában éhinség uralkodott.

Évkönyveinkben 1560-ból találjuk följegyezve, hogy vá- 1560.
rosunkban tiszta időben dörgés és villámlással kisérve tüzes kő eső hullott alá, nagy kárt okozva. A kövek zöld és vasszinűek s kénszagúak voltak. Volt közöttük emberfőnyi nagyságú is. — A

[1]) Okmánytár. III. k. 261 lap, 162. szám.

[2]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Acta. Fasc. 723. No 45.

[3]) Akadémiai Levéltár. Vegyes 4. rét. 59. szám. Koronai Szabados Miskolcz városa jegyzőkönyveiből jegyzések.

meteorok közül különösen kivált öt nagy tüzes golyó alakú. — Egyike ezeknek a diósgyőri várba vitetett és a többiek Balassa Zsigmond által Ferdinánd királynak küldettek fel Bécsbe.[1])

1585. 1585. és 1586 ban a roppant szárazság miatt sem buza, sem széna nem termett az egész országban. Szabari Péter főbiró jegyzi be városunk évkönyvébe, hogy a buza szapuja 2 frt hallatlan áron kelt. E miatt éhinség pusztitott az országban, mit városunk is annyira megérzett, hogy a takarmány hiány miatt elhullott dög állatokat is megették s mégis sok ember éhen halt. Az emberek füvet s falevelet főztek s azt ették. „Végre — ugymond az évkönyv — ezen drágaságban olyan dolog is történt, hogy az ember az ő gyermekét megölte és eltemette, melyre az éhség vitte.“[2])

A sanyarú állapotok megbénitják a közgazdasági viszonyokat s innen van, hogy a különben oly tanulságos birtok változások szempontjából is csekély történelmi tanulságokat merithetünk e században.

1549. Révay Ferencz nádori helytartó 1549. május 24-én kiadja ujból I. Lajos király határjáró oklevelét, melyre azért volt szükség, mert városunk határának egyrésze felett ormosdi Székely Magdolna és Széchy Tamás maradékai pereltek.[3])

Ugyanez évben az egri káptalannak julius 25-én kelt bizonyság leveléből értesülünk, hogy Daróczi Tibold Zsigmond fia István, mivel anyja, Kenderessy Zsofia és ennek második férje, tehát az ő mostoha apja Kunovich Miklós, minden ősi apai javait, köztük miskolczi ingatlanait is elherdálták, Balassa Zsigmondot, Borsodvármegye féispánját kéri föl gyámjául.[4])

---

[1]) Istvánffy Nic. Lib. 20. fol. 394. Korabinsky Joh. Mathias. Geographisch-Historisches und Producten Lexikon von Ungarn Pressburg 1786. 8 r. 415—17. lap.

[2]) Okmánytár. III. k. 509. lap. Kubinyi Vachot Magyarország és Erdély képekben. Pest. 1853. II. k. 119. lap.

[3]) Okmánytár. III. k. 204. lap. 125. szám.

[4]) U. o. III. k. 206. lap. 126. szám.

A következő évben Balassa Zsigmond a miskolczi és csabai hegyeken fekvő négy szőllejét bérbe adja Ruszkai Dobó István egri várnagynak és Herény Loránt egri kanonoknak, ami bizonyára boraink keresettsége mellett bizonyit.[1])

1562-ben Tamási Egri János, az Egri Gábor fia eladta négy 1562.
szőllejét, melyek a győri oldal, a kőkőtő, a köveshegy és a bábonyi bércz nevű hegyeken feküdtek, továbbá két szántóföldjét, melyek közül az egyik a Szűz Mária kapuján kivül Besenyő felé, a másik pedig a Terencze hegyen feküdt, a diósgyőri kapun kivül eső „Hevesi kerte“ nevű gyümölcsösét, a Szinván álló malmát, s három pinczéjét, valamint a Derék, vagy Piacz-utczán fekvő curiája minden tartozékát Máthé Benedek és neje Dorottya, valamint Ambrus Máténak, még pedig mindösszesen 102 körmöczi aranyért.[2])

1563-ban Ferdinánd a Győry családnak egy házát Miskol- 1563.
czon nemesi privilegiumokkal látja el[3]) s ugyanez évben megbizza városunk előljáróságát, hogy Szerdahelyi Dersffy István két elpusztult házát adják el.[4])

1568-ban, a Forgách Simonné, született Pempflinger Katalin 1568.
tulajdonát képező s a Szent-György hegyen fekvő szőllő eladásra kerül.[5])

Ugyanezen évben Miskolczi Ambrus és Márk itteni curiájuk és szőlőjük iránt perelnek a Bükk-családdal.[6])

1570. április 24-én értesülünk róla, hogy szegény Fölgyi Pál 1570.
polgártársunkat a törökök rabul hurczolták s hogy fejváltságát nekik megtudja fizetni, kénytelen volt Kálnás hegyi szőllejét 66 frtért Máli Lukácsnak eladni.[7])

---

[1]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Act. Fasc. 1766. 69.
[2]) Okmánytár. III. k. 225. lap. 142. szám.
[3]) Országos Levéltár. Liber Regius. 25. k. 243. lap.
[4]) U. o. Neo. Reg. Act. Fasc. 11. No 54.
[5]) U. o. Liber Regius. 13. k. 619. lap.
[6]) U. o. Táblai osztály. 39.295. sz.
[7]) Okmánytár. III. k. 246. lap. 154. szám.

Ugyanez évben enyingi Török Ferencz a diósgyőri paulinusoknak városunkban fekvő két kőből épült malmát és házát, valamint szőllejét ezer magyar forintért bérbe veszi[1]) s e bérletet
1572. 1572-ben a patak ujhelyi paulinusokkal megujitja.

Ugyanez évben értesülünk, hogy Temesváry Mihály, Szendrő vár kapitánya elpusztult miskolczi házát s Bessenyőn általa ültetett szőllőjét, mely birtokok a tapolczai apátság alá tartoztak, Tolcsván lakó Vég Istvánnak 700 frtért eladta.[2])

1574. 1574-ben Olajosné, Balog Gergely leánya Sófia, egy curiára és a Szinván épült malomra a királytól nova donátiót kap.[3])

Okmányaink e században, sőt még a következőben is feltünő sok Szinván épült malomról értesitenek, a mi annak bizonysága, hogy ez ipar nagyon ki volt nálunk fejlődve, s hogy sokkal számosabb malmunk volt, mint csak a jelen század elején is. Természetesen azok nagyobb része csak aféle könnyű faalkotmány volt, mint az uszó malmok. Hogy azonban jól jövedelmez-
1580. hettek, onnan látjuk, hogy nagy keresletnek örvendtek. 1580-ban például azon a czimen, hogy pusztulóban van, az Olajos Sófia és öcscse Balog Boldizsár tulajdonát képező fentebb emlitett s a város alsó végén fekvő malmot Lorántffy Kristóf, Serafin Kristóf és Gombos Pál elkérték a királytól. Szerencsére a Balog árvák valahogy értesültek a dologról és sürgős felfolyamodással éltek a szepesi királyi kamarához.[4])

1582. Az egri káptalannak egy 1582. márczius hó 4-én kelt kiadványából ismét érdekes birtokváltozásokról értesülünk. Ezen oklevél szerint Bárczai Szaniszló és Herczeg Péter fia Miklós s leánya Klára, férjezett Csabai Horváth Elekné, valamint Miskolczi Ambrus fia János, ugyszintén felső-pulyai Bük András és neje Csabai Horváth István leánya Lucia, kinek bátyja néhai Csabai Horváth Japricza Gergely volt, megjelenvén a káptalan előtt,

[1]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Act. Fasc. 119. No 25.
[2]) U. o. Neo. Reg. Act. Fasc. 933. No. 21.
[3]) U. o. Liber Regius 13. k. 177. lap.
[4]) Okmánytár. III. k. 253. lap. 159. sz.

először Bárczai Szaniszló vallotta, hogy ő neki a Tömöry-testvérek minden csabai részjószágukat, szirmai birtokuk felét, miskolczi nemesi házukat, Csányt, Sziliczét, a Heő-folyón két malmot, két mészárszéket városunkban, a mely birtokokhoz csabai Horváth Gergely leánya, férj. Jánokinénak leánya, férj. Tömöryné, az ő anyjuk révén jutottak, 8000 frtért eladták neki s ő be is iktattatott, de mégis, mivel az 1520. szept. 23-án Lajos király előtt tett örökbevallási levél szerint, mely örökbevallás Csabai Horváth Gergely s Jánoki Ozvald között köttetett, minden fentemlitett birtok nevezett Horváth Luciára, férj. Bük Andrásnéra (ki t. i. Horváth Gergely testvére) kellett volna szállnia, ő, t. i. Bárczai kiegyezett vele s férjével ugy, hogy kivéve Sziliczét, a birtokok Bárczai kezén maradnak 10 évig, akkor 8000 arany forintért tartozik visszaadni Büknek, vagy utódainak. A leveleket, pedig, ha visszatartaná, a törvényszabta büntetés alá esik. — Herczeg Miklós és testvére Klára pedig azt vallották, hogy ők a Szinva folyón Miskolczon egy malmot nemesi házzal Büknek örökre eladtak 2000 csász. tallérért s 200 körmöczi aranyért. Végül Miskolczi Ambrus fia János hasonlag vallotta, hogy egy nemesi házat Miskolczon 400 forintért örökre eladott Büknek.[1])

Ez az itt szóban levő malom a Hunyad-utczában feküdt s egész az ujabb időkig Bükk-malomnak hivatott. A Bükk-féle curia is a város felső végén állott. Látjuk ezekből, hogy a Mátyás király korában birtokszerző vitéz Herczeg család vagyona miként száll át Csabán a Bárczayak és Horváthokra, kik azokat részben ma is birják s városunkban a nem kevésbbé nagy érdemü Bükkökre, kik eleinte azonban nem birlalhatták azt békésen, mert perrel támadtattak meg, a mikor is siettek Rudolf királytól parancslevelet szerezni, a ki azután 1598. márczius 18 án elrendeli, hogy a 1598.
fentebb ösmertetett bizonyitó erejü oklevelet a káptalan Bük György részére ujra adja ki.[2])

[1]) Okmánytár. III. k. 255. lap, 160. szám.
[2]) U. o. III. k. 265. lap 163. szám.

1586. Tibolt Gáspárnak 1586. augusztus hó 10-én a jászói convent előtt tett vallomásából értesülünk, hogy e jeles család városunkban folytonosan birtokos volt, a mennyiben ez esetben is a családnak Daróczon, Kácson és Miskolczon levő birtokaiból a megfelelő részt testvérének Tibolt Sophiának kiadta.[1])

1594. Batizy Mihály, enyingi Török István diósgyőri tiszttartója 1594-ben örök birtokába bocsájtja miskolczi Varga Bálintnak, a fogságból megszökött Molnár Mihály jobbágytól vett szőlőt [2])

1599. Fényes Katalin, Literáti Nagyszombathy György neje, városunkban fekvő házát és nemesi fundusát, valamint a „Férmezei“ szőllejét 130 frtért zálogba vetette Seraphin Zsuzsánnának, a ki viszont 1599-ben Kecskeméti Szabó Balázsnak adta azt zálogba.[3])

Ezzel azután be is zárulnak XVI-ik századbeli birtok viszonyainkról való ösmereteink. Mint már jeleztük volt, az általános szomoru közgazdasági viszonyok tükröződnek vissza ezekben is.

[1]) Országos levéltár. Neo. Reg. Act. Fasc. 1395. No. 3. és 1680. No. 29.

[2]) M. n. muzeum levéltára. Regestráltak.

[3]) Egri káptalan mint hiteles hely levéltára. A. 5. sz. 7. lap.

V. FEJEZET.

A DIÓSGYŐRI VÁR ÉS URADALOM a XVI-IK SZÁZADBAN. II. LAJOS KIRÁLY, MÁRIA KIRÁLYNÉ, BALASSA ZSIGMOND ÉS FÁNCHY BORBÁLA BIRTOKÁBAN. ENNEK ZSAROLÁSAI VÁROSUNKON. A VÁR JÖVEDELMEI. VÁROSUNK ADÓZÁSA ÉS SZOLGÁLMÁNYAI A VÁRHOZ. A VÁR A TÖRÖK, PERÉNYI ÉS ORSZÁGH-CSALÁD KEZÉN. DIÓS-GYŐR, MINT VÉGHÁZ. HANYATLÁSA. ELFOGLALJA A TÖRÖK. NÉMET KÉZRE KERÜL. TELEKI KAPITÁNY FELDULATJA. A DIÓSGYŐRI ÉS DÉDESI SZENT-LÉLEKRŐL NEVEZETT PÁLOS ZÁRDÁK PUSZTULÁSA.

A diósgyőri uradalom a XVI-ik században magánosok kezére jut, a kik abból mentől több hasznot igyekezvén huzni, egyrészt magát az uradalom központját, a várat teljesen elhanyagolták s romba dőlni engedték, másrészt pedig annak tartozékait s közöttük városunkat is minden módon sanyargatták.

A régi oltalmazó, a királyi vár, hova a jobbágy mindig elmehetett igazságot és védelmet kérni, — most mostohává lett.

Legkeservesebben érezte ezt Miskolcz városa, melynek lakosait a hódoltató török folytonos sarczolásai anélkül is földönfutókká tették.

Az 1514-iki országgyűlés 2. és 3-ik törvényczikkei alapján 1514.
Diósgyőr, mint koronai uradalom szerveztetik, de már 1515 ben 1515.
bajnai Bóth Endre s utána özvegye birja az uradalmat és igy Miskolczot is, zálog czimén.

1519. 1522. II. Lajos 1519-ben kiváltotta s a régi szokáshoz hiven 1522 ben nejének Mária királynőnek adományozta, a ki lakott is a regényes fekvésü várban, mit egykor egy latin és egy német felirat is bizonyitott, melyek a vár falába voltak befalazva.[1])

1527. 1527-ben a mohácsi vész után Mária királyné egykori kedves udvari hölgyének Pempflinger Orsolyának férje volt Diósgyőr várnagya. Ferdinánd hitvesét, Ulászló leányát Annát, születése óta Pempflinger Orsolya dajkálván, segedelmével az egész Pempflinger nemzetség előkelő s nagyobbrészt udvari hivatalba jutott. Maga Orsolya Kallnitzer Lenárthoz menvén férjhez, ez általa a diósgyőri vár várnagyává lett.[2])

1533. 1533-ban Pempflinger Sebestyén volt benne várnagy.

I. Ferdinánd uralkodása alatt Balassa Zsigmond volt Diósgyőr ideiglenes ura, de mivel hűtlenségbe esett, pörbe vette a királyi ügyek igazgatója, midőn azonban ismét visszatért a királyhoz, I.
1540. Ferdinánd 1540-ben e várat minden hozzátartozó birtokaival s a bozóki prépostság kegyúri jogával együtt 20 ezer arany forintért az ő és neje, Fánchy Borbála s törvényes fivérei nevére iratta.[3]) Balassa Zsigmond halála után neje a várhoz tartozó uradalmak felett s igy különösen városunkban hallatlan erőszakoskodásokat követett el.

1550. A régi királyi kamara levéltárában 1550 ből még ma is halomszámra meg vannak a város minden rendű lakosainak s magának a tanácsnak is panaszos kérelmei Balassa Zsigmond és neje Fánchy Borbála a diósgyőri vár akkori urai és várnagya ellen égbe kiáltó igazságtalanságaik miatt.

A szabók, csizmadiák, mészárosok és vargák czéhenkint testületileg folyamodnak szabadságaik megsértése miatt és sürgetik követeléseik kiegyenlitését.[4])

[1]) Podraczky József. A diósgyőri vár. Magyar történelmi tár. VII. k. 257. lap.

[2]) Jászay. A magyar nemzet napjai a mohácsi vész után. 525. lap.

[3]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Act. Fasc. 266. N. 1. Fasc. 31. No 62. és Liber Regius Sec. I. k. 292. l.

[4]) Országos levéltár. Neo. Reg. Act. Fasc. 723. No. 38.

Czykóházy János a róla még legutóbb is Czikó utczának nevezett helyen levő háza után a török pusztitására való hivatkozással kéri a reá vetett igazságtalan közmunkák elengedését.[1])

Legjobban jellemzi ezeket az állapotokat az az eset, amikor ugyancsak 1550-ben városunk tanácsa ujból panaszos követséget 1550.
küld a császárhoz és királyhoz Balassáné ellen; mely küldöttség ben Literáti Balázs, Iszkora Márton, Vincze Márton és Tejfeles Gergely vesznek részt; s Balassáné mig oda járnak, Sándor Benedek nevű hadnagya által feldulatja, elpusztittatja mindenüket, ugy, hogy mint Tejfelesnek a királyi comissáriushoz intézett panaszlevelében olvassuk, neki magának házában száz forintnál több kára vagyon.[2])

1560. körül ujra könyörögnek városunk birái és esküdtjei a 1560.
királynak, hogy immár csaknem teljes rabszolgaságukból szabadítaná meg őket. Sérelmeiket tiz pontban sorolják föl. Hogy éjjeli őrszolgálatot a diósgyőri várban nem tartoznának teljesiteni, hogy hordók készitése nem kötelességük, valamint gabonát aratni, őrölni nem tartoznának, sem szénát gyüjteni, hogy csak 12 emberrel s csak nappal szolgáltak eddig a várhoz, továbbá, hogy kocsival egyáltalán nem tartoztak szolgálni, valamint szőllőt kapálni sem, erdőkön fát vágni, drabantot adni, s végül vadászatokon hajtók gyanánt szolgálni, mely utóbbiakra is Balassa Zsigmond kényszerité őket.[3])

1561-ben Fánchy Borbála késznek nyilatkozott Diósgyőrt a 1561.
király birtokába visszabocsátani, ha a férje által fizetett zálogdij felét unokáiknak visszafizetik, sőt magát élte fogytáig a vár és uradalom birtokaiban hagyják. Ily alapon az egyezség létre is jött s a királyi kamara a tiz ezer forintot vissza is fizette.

E közben pedig Balassáné tovább is sanyargatta városunkat, miért is Ferdinánd király parancslevelet bocsájtott hozzá, meg-

[1]) Országos levéltár. Neo. Reg. Act. Fasc. 723. No 35.
[2]) „ „ „ „ „ „ 723. No. 40.
[3]) Okmánytár. III. k. 137. sz. 219. lap.

hagyva neki, hogy sem katonái által ne merjen erőszakoskodni, sem különösen borszabadságainkat ne sértse.[1])

Balassáné is utána járt azonban ügyének az udvarnál, minek az a furcsa eredménye lett, hogy ugyanezen év október hó 18-án Miksa Bécsből parancslevelet ad ki, melyben utasitja városunkat, hogy mivel özv. Balassáné vádjainkkal szemben ártatlanságát bebizonyitotta, neki, mint földesasszonyunknak továbbra is engedelmeskedjünk és hűségesen szolgáljunk.[2])

A sérelmek ilyen körülmények között természetesen még fokozódnak. Meggyőződhetünk erről a királyi kamara levéltárában.
1563. Ott találjuk az 1563-ik évből Iszkora Márton uram keserves panaszát javai feldulásáért.[3]) Ujváry Mátyás és neje Jula Katalin kérvényét, erőszakosan elvett szőllejük visszaadatásáért[4]) és Kovács Domokos érdekes panaszát, mely következőleg hangzik:

„Nagyságos uraim örökké való szolgálatomat ajánlom és hivségemet Nagyságtoknak, mint kegyelmes uraimnak.

Nagyságtokat emlékeztetem erre, hogy az elmult esztendőkben, mikor az szegény város az biróval egyetemben választott volna nyomoruságunkért Ő Felségéhez, akkor asszonyom ő Nagysága bosszuságból szolgáit házunkra küldötte, lovaimat elvitette és szolgáinak osztotta, kiken mostan is szemem előtt jargalnak (igy) és az Ő Felsége hópénzét most is arra veszik fel. Annak felette buzámat tarlóról elhordatta, kik miatt mostan is azon szegénységben vagyok feleségestől, gyermekestől, kire Nagyságtokat kérem, mint kegyelmes uraimat, hogy Nagyságtok ne hagyjon, hanem Nagyságtok elégitessen mint az én káromról. Nagyságtoktól kegyelmes választ várok. Nagyságtok hiv és szegény szolgája".[5])

Ugyancsak ezekre a szomoru állapotokra vet világot Ferdi-
1563. nánd királynak 1563. deczember hó 14-én kelt parancslevele, mely-

[1]) Okmánytár III. k. 141. sz. 224. lap.
[2]) U. o. III. k 140. sz. 223. lap.
[3]) Országos levéltár. Neo Reg. Act. Fasc. 70. No. 32.
[4]) U. o. Neo. Reg. Acta. Fasc. 266. No. 4.
[5]) U. o. „ „ „ „ 723. No. 46.

ben Fánchy Jánosnak és Gergelynek meghagyja, hogy a nővérük Fánchy Borbála által a miskolcziaktól hatalmaskodással elvett 68 akó bor árát azonnal adják meg.[1]) De azért már alig egy hónap mulva 1564. január 15-én ujból kénytelen Pesty Ferenczhez pa- 1564.
rancslevelet intézni, hogy vigyázzon, a diósgyőri adószedők ne zaklassák a miskolcziakat és különösen borszabadságaikat ne bántsák.[2])

Hogy pedig mindezek daczára még hosszu évekig milyen kétségbeejtők voltak a viszonyok, ide igtatjuk városunk előljáróságának 1580. táján, ugyancsak a királyi kamarához intézett fo- 1580.
lyamodásának nehány pontját:

„Minekokáért hogy mi az törököktől fejönköt és feleségönköt, gyermekönköt meg nem oltalmazhatjuk sanyaró fizetés nélköl, kire mostani esztendőben sem tudonk elegek lenni semmiképen. Nem tudonk hogy meghódolni, mert fizetést nagyot kévánnak. Minemő kegyetlen fenyegetéseket tesznek rajtonk. Nagyságtok az basa leveléből meg látá és mennyi sommát ez esztendőben fizettönk is Nagyságtok meg érti, fl. 1019.

Az szegény városnak a honnan az minemő segetsege lehetne, azokat idegenek foglalták kezekhez, az város privilegiumja ellen.

Az város vegen monoth (malmot) és szőlőköt, ki tulajdona vona az szegény várasnak, azt is mind más birja.

És ennek felette, az elmult esztendőben minemő nyomorúságokat és számtalan károkat, törvénytelen, méltatlan, hatalmasul az Nagyságos asszony (Fánchy Borbála) rajtonk mivelt és kétszáz huszonöt fél bort, ezer forintnál többet vött rajtonk és sok gyötrelmeket, ki miatt az szegény város teljességgel elfogyatkozott és teljességgel elfogyatkoztonk.

Ez nemes uraink is, kik közöttönk lakoznak az városban, az hódolásból, azok is magokat ki akarják venni, mert ők is ennek előtte az ő rendek szerent egyaránt fizettenek.

---

[1]) Okmánytár. III. k. 151. sz. 242. lap.

[2]) U. o. III. k. 152. sz. 243. lap és Országos levéltár. Neo-Reg. Act. Fasc. 992. No. 10.

És ennek előtte sokszor fiaink, atyánkfiai minemő méltatlan fizetés nélkül készeritettenek darabontságra, kik sokak halált kostoltanak bennek. Mely dolog mostan is közöttönk meg nem akar szünni, kik miatt mostanis az ő felsége várasából sokan el budostanak.

És minemő szokatlan, az szegény városnak privilegiomja ellen és törvénytelen bor árulások, honnan minekőnk szegényeknek semmi segetség nincsen az bor árulásnál, kiből oltalmazhatunk fizetésönköt.“[1])

A maga embereit különben ugylátszik, megtudta jutalmazni Fánchy Borbála is.

1562. 1562-ben, Diósgyőrben kelt ünnepélyes formáju levelében ugyanis Szabó Jánosnak, iródeákjának, mint mondja, néhai férje s neki magának is tett sok évi hű szolgálatai megjutalmazásául a miskolczi felső piaczon levő házát, továbbá a bábonyi bérczen és Szt.-György hegyen levő szőlleit minden közteher alól felmenti s egyuttal neki a holt Sajó közén egy rétet adományoz.[2]) A ki azonban Fánchy Borbálának olyan hiv szolgája volt, Miskolczon nem igen számithatott a fentebbiek után valami nagy tiszteletre. Balassáné halála után János deák is eladta miskolczi ingatlanait s ugylátszik sietett onnan el is költözni.

Az akkori viszonyokhoz képest a diósgyőri vár a XVI-ik század második felének pénzszűk világában igen tetemes jövedelmet hajtott, érthető tehát, hogy utóbb az ezt birtokló magánosok s a kincstár olyan kitartó harczot folytattak érte.

1563. Egy 1563. május hó 19-én kelt összeirás[3]) szerint várunkhoz tartoztak Diósgyőr község, Radistyán, Bábony, Parasznya, Kisgyőr, Petri, Varbó, Mohi, Mező-Kövesd, Keresztes, Csaba községek, továbbá a csabai Hejőn két malom, és annak mellékén egy szőllőhegy. A várhoz tartozott adózni végül városunk is, még

[1]) Okmánytár. III. k. 158. sz. 252. lap.
[2]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Acta. F. 723. No 26.
[3]) Okmánytár. III. k. 147. szám. 232. lap.

pedig a mondott évben 136 jobbágy telek és ház, 2 elpusztult és 5 külső telek után az ó városban és 108 ház után az uj városban. Az adózás alól ki voltak véve a nemesek és szerzetesek. Igy az ó városban nem fizettek a várhoz: a tapolczai apátság háza, Borbai Ambrus, Bakos András, Galófy özvegye, a diósgyőri pálosok háza, Gombos Pál, Matey Ambrus, Balogh Péter özvegye, Sándor Benedek, Vörös Mátyás, Tibolt István, Fánchy János, Nagy István, Bárczay Szaniszló, Latsa János, Balassa János, és Serafin Kristóf, az uj városon pedig Peliny Mihály, Czikó János, Nagy Antal és Tanda Péter. Az uj városon volt ekkor a törökök által elpusztitott 19 ház. Az ottani szegények házához tartozó mindszenten volt 22 zsellér ház, a Papszer, Tóth utcza és Pecze mentén volt 53 zsellér ház, a melyek az egyház és plébánosok részére teljesitettek szolgálatokat. E részen Vörös Mátyás és Tybolth István nemesek házai voltak adómentesek.

Két malom régi privilegiumok alapján nem tartozott a várnak szolgálni.

A nagy szőllő, a Szt. György-Hegyen levő „gyertyás“ szőllő, a közép szeren két szőllő, a tapolczai „Nádastó szőllő“, melyek mind magvaszakadás folytán szállottak a várra, szintén oda adóztak kilenczedet, gyümölcsben, borban, vagy pénzben.

A „királyréte“ nevü dűlő szintén a várhoz tartozott.

Készpénzben fizetett városunk a várnak az ó várostól Szt.-György napján 7 frtot, sajt váltságban 27 frtot, tojás fejében 52 frtot, Szt.-Mihály napkor 7 frtot, Karácsonykor 4 ökröt, 4 borjút, vagy pedig 16 frtot, továbbá búzát, vagy zabot 52 frt értékben, kenyeret 52 frt értékben, tyukot 27 frt értékben, s végül az ujévi negyedkor ismét 7 frtot. Az uj város fizetett Szt.-György napkor 14 frt 50 denárt, Szent-Mihálykor ugyanannyit s végül ujévkor egy ökröt, két borjút s ötven köböl sört, vagy e helyett 8 forintot.

Tartoztak ezenkivül a miskolcziak az erdőből, minden negyedik zsellér háztól egy szekér tűzifát és minden negyedik zsellér

háztól egy szekér szénát a királyi rétekről beszállitani a várba s végül a gyümölcstől és bortól külön kilenczedet fizetni.

Érdekes, hogy az épen tárgyalt jövedelmi összeirás, Diósgyőr község jövedelmeinél megemliti a vár közelében levő halastó és haltenyészde jövedelmét is.

Hogy a fent emlitett adóztatásokon kivül azonban mennyire beleavatkoztak a várnagyok városunk belső életébe is, érdekesen
1563. világitja meg I. Ferdinánd királynak 1563. julius hó 29-én Bécsben kelt parancslevele, melyben szigorúan utasitja őket, hogy a miskolcziakat, ha valamely első forumon elvesztett perüket felebbezni akarják, az uj itéletkéréstől vissza ne tartsák.[1])

Maga a vár, daczára az előzményeknek, Fánchy Borbála halála után 1563-ban a hozzátartozó egész uradalommal és igy városunkkal is, rokonainak Fánchy Jánosnak, Török Bálintnak és Vas Istvánnak adatott át. Az érdeklettek azonban siettek minden irányban óvást emelni ez ellen a családi uralom ellen. Kérelmek mennek a Felséghez és a kir. kamarához, egy részről a megye, másrészről a város részéről, hogy a vár és tartozékai a Felség és a vármegye hatósága alá visszahelyeztessék s városunk régi szabadságai megóvassanak.[2])

Az eredmény az lett, hogy a kiküldött királyi biztosok a várat
1564. csakhamar visszakebelezvén, II. Miksa 1564. november hó 9-én Bécsben kelt elhatározásával azt 63 ezer magyar forintért részben zálog, részben pedig királyi adomány czimén Perényi Gábornak adományozza.[3]) Perényi pedig még ugyanazon év deczember hó 15-én Füzér várában kelt végrendeletében a várról és uradalmáról következőleg rendelkezik:

„Jol lehet ez elöt mÿndenekröl kÿk en Byrodalmam alat

[1]) Okmánytár. III. K. 148. sz. 236. lap.

[2]) Országos levéltár Neo. Reg. Act. Fasc. 305. 6. sz. 266., 9. és 10. sz., 420., 38. sz. 722., 33. sz. 723., 5. sz., 917., 18. sz., 1718., 2. sz. és Rupp Jakab Magyarorsz. helyrajzi története. Pest, 1872. II. kötet 55. lap.

[3]) Miskolcz város levéltárában.

wadnak testamentomot töttem de az wr istennek kegÿelmes akarattÿából ees az en kegÿelmes wramnak Maximilianus czazarnak hozzam walo kegÿelmessegeből Bÿrodalmam öreghbẅlt györ warawal kÿt ẅ felseege adot ennekem Eeltemÿgh ees holtom wtan az kÿnek testamentomban kötöm Hatwan harom ezer forintigh hogÿ ẅ felsege meegh az hatwan három ezer forintot le nem tezÿ addigh Győr wara az kezeenel maraggyon kÿnek en testamentomba hagiom.

Azert erről Illÿen testamentomot tezek ha az wr isten kÿnek Irgalmassagawal ees hatalmassagawal tellÿes az egh es az föld magzatokot ad azoknak hagiom giőr warat az annÿokkal egÿetembe addigh megh Maximilianus czazar ẅ felsege az hatwan harom ezer forintot le teezi ollÿan peenzẅl az mÿnemẅ penzt en diosgyőr warayert attam ha penÿgh kÿt isten el tawoztasson ẅ felseegének holta törteennék azon modon az en maradekÿmtwl az ẅ felseege Maximilianus czazar az en kegÿelmes wram maradeky meghwalthassak le téwén eloezer az Hatwan harom ezer forÿntot ez hatwan harom ezer forÿntot ha le teezyk hagiom mynt megh ÿram ha isten magzatot ad azoknak az annyokkal egyetembe.

Ha penÿgh az wr Istennek akarattia az leezen hogy engem ez wÿlaghbol maghzat nelkẅl weegyen kÿ engedek ẅ zent felseegeenek vgÿs diczeertessék az ẅ zent neve. Illyen modon ha lenne diósgiőr warat meegh ẅ felseege az vagÿ az ẅ felseege maradekÿ az hatwan harom ezer forinton megh nem waltÿak addygh az en zerelmes feleseegem Byrÿa mÿnden Jöwedelmeewel ha az summa az hatwan harom ezer forÿnt megh leezen Hagiom az tyz ezer forintÿat azzonyomnak anyamnak ẅ kegÿelmeenek az tyzen harom ezereet Hwgomnak Homonnay Ferenczneenek ees az ẅ gÿermekÿnek.

Ez felet ez summabol marad negÿwen ezer forint mellÿet hagÿok az en zerelmes feleseegemnek Orzagh ÿlonanak.“ [1])

[1]) Radvánszky Béla báró. Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században. Pest, 1879. III. k. 101. és 102. l. Országos levéltár Neo. Reg. Acta Fasc. 996. No. 14.

Ezek szerint Perényi halála után a vár nejére, született Guthi Ország Ilonára szállott. Ez viszont nővérére guthi Ország Borbálára s ennek férjére enyingi Török Ferenczre hagyományozta.

1569. Ez 1569. augusztus hó 20 án Pozsonyban reversálist ad a 63 ezer forintról, illetőleg hogy ennek lefizetésén felül köteles a várat fentartani s régi szabadságaiban s a király iránti hűségében megtar-

1570. tani.[1]) 1570.ben történik Törökék beigtatása a diósgyőri vár és uradalma s köztük Miskolcz város birtokába is. Diósgyőrött ez alkalommal jelen vannak a miskolczi birák és esküdtek, valamint Keresztes és Mohi város előljárói is. Ez alkalommal Daróczy György, Terebes várának provisora a Homonnay-család megbizásából ellentmond az igtatásnak. mondván: „Kegyelmetek előtt, az mi urunk Homonnay Ferencz mind az ő gyermekeivel egyetembe, Homonnay Györgyel és Homonnay Fruzsinával az néhai Nagyságos Priny Örzsébet asszonytul nemzettekkel egyetembe ellene mond az Török Ferencz uram Győrbe való iktatásának annyiban, a menynyiben ő nekie mind az ő gyermekeivel egyetemben része vagyon Győr várába, minden hozzá tartozandóban.“[2])

Törökék azonban ennek daczára birtokba vették az uradalmat s Török halála után neje háboritatlanul tovább birtokolta, férje családja többi tagjaival egyetemben. Kitűnik ez abból is,

1572. hogy 1572. jan. 24 én a várban kelt adománylevelében Ország Borbála, tekintve nemes Hevesi Mihálynak, a miskolczi ref. prédikátornak, kiváló szolgálatait, miket ez néhai férjének tett, Miskolczon, az alsó piacz utczán egy házat, valamint a Szt-György szőllő hegyen a Szt. István szőlője nevű szőllőt adományozza neki, felszabaditván minden jobbágyi teher alól, a mivel a miskolcziak tartoznak a várhoz, utasitván eziránt várnagyát is.[3]) Az adományozott ház, mint az oklevélből olvassuk, a „derék piacz“ és a Szinva között feküdt.

[1]) Miskolcz város levéltára és Országos Levéltár. N. R. A. Fasc. 917. No. 12.

[2]) Miskolcz város levéltárában és Országos Levéltár. N. R. A. Fasc. 305. No. 6.

[3]) Okmánytár. III. k. 155. sz. 247. lap.

Utóbb Ország Borbála, Geszthy Ferenczhez megy nőül, ki 1581. táján testvérét, Jánost veszi maga mellé a vár kapitányává. 1581.
Maga Ferencz különben vitéz ember volt s ugyancsak a fenti évben az egri hadnagyok az ő támogatásával arattak győzelmet Nádudvarnál a szolnoki basán, hol a két ezer főre menő rabló török hadat felében levágták, felében elfogták. 1588. október 8-án 1588.
Rákóczi Zsigmond egri várnagy vitézeivel küzdöttek ismét a diósgyőri vár vitézei is, midőn Szikszónál a harácsoló négyszerte nagyobb török hadat legyőzték. A vitézek nagy zsákmánynyal és török fejekkel tértek vissza Diósgyőrbe.[1])

Időközben pedig örökösödés és házasságok útján városunk már a bedegi Nyári familia kezén van, a mennyiben Török Zsuzsánnát Nyári Pál vette nőül. A magán birtokosok azután jobbágyaikat és az egész környéket sanyargatják, mi miatt a királyi kamaránál és a megyénél is temérdek a panasz.

Igy 1595-ben Lorántffy Péter idézteti a megyei szék elé 1595.
az „Nagyságos Török Zsuzsánnát, az Nagyságos Nyári Pálnét," mivel ennek Mészáros Kelemen, Csoma István, Szabó Benedek és Szabó István nevű miskolczi jobbágyai az ő meghagyásából szolgáit megfogták, megverték és marháit elhajtották.

Ugyanezen évben Gombos János miskolczi nemes, nemes társai nevében is szintén a vármegye előtt protestál Nyáriné jogtalanságai ellen, s a maga részéről panaszt tesz, két tulkának a miskolczi pástról való elhajtásáért.[2])

Magát az ősi várat pedig tönkre teszi a kapzsi gazdálkodás, mely mindenben csak a saját hasznát lesi. Nincs, aki a tisztes bástyák védelmet nyujtó falait tataroztatná, elegendő fegyverrel s vitézzel ellátná. 1597. junius 17-én a vármegye jegyzőkönyve 1597.
következőleg panaszkodik ezen: „Homonnay István uram ő Nagysága képében Bornemissza András protestál azon, hogy Diósgyőr

[1]) Brósz Károly. A diósgyőri vár történetéből. — A miskolczi polg. isk. értesitőjében. 1894.

[2]) Borsodvármegye levéltára. Protokol III. 482., 487. és 546. lap.

vára, mely vár Nyári Pál uramnál és Török István uramnál közös, igen végház és erőtlen. Sem gyalog, sem lovag annyi, ki egy végházban elégséges volna. És ők nem is tarthatnak annyi lovast, gyalogot, kik az végháznak ótalmazására és vigyázására elég lehetne, mert annak az várnak az mi jószága volt, ugy mint Miskolcz, Körösztös, Kövesd és egyébb faluk, mind elpusztult, az kik éléssel és egyébb segitséggel táplálták az diósgyőri vitézeket. Találta meg generális uramat jámbor szolgája Homonnay István uram, hogy generális uram adjon ő fölsége nevével Diósgyőrbe segitséget, népet és certificálná az végháznak pusztaságáról és vitézeknek kevés voltáról. Nem hogy adott volna segitséget, sőt azt izente, hogy ha vagyon várok, ótalmazzák. Ahol nem elégségösek reá, adják ő felségének, én ő felsége nevével megoltalmazom. Azért én protestálok, hogyha az végháznak történnék valami veszedelme, avagy elveszése, én oka nem vagyok semminek, mert debitó tempore certificáltam, küldj népet az végháznak pusztasága és kevés népe voltáról, mely protestátióról levelet is vett ő Nagysága."[1])

És a megjósolt veszedelem bekövetkezett. A hadászatilag teljesen jelentéktelenné vált erőd nem volt képes egy erősebb tö-
1598. rök had támadásának ellentállani, s 1598-ban feldúlták azt. A vár és város menekülő népit pedig a Kőmála nevű hegyen túl, „Kék mezőn" tönkre tették.

Ezután pár évre királyi hadak vissza vették a várat, s német zsoldosokat hagytak benne, kik ott a megyei hajdukkal együtt teljesitettek szolgálatot. A hajduk azonban összeesküdtek, hogy az elvonuló németeket legyilkolják, s csakugyan, a mit sem sejtő német katonákat Diósgyőr és Miskolcz közt elterülő Bodó völgyén megtámadván, egy szálig legyilkolták. Csak egy német katonának sikerült megmenekülni, ki az öldöklésnek hirvivője volt. Teleki kassai kapitány ezt megboszulandó, a vár alatt

[1]) Borsodvármegye levéltára. Protocol. III. 540. l. és Podhraczky J. Magyar történelmi tár VII. k. 1860. 258. lap.

termett, s azt ostrommal bevevén, az összeesküvés fejeit halállal lakoltatta, a várat pedig megfosztotta minden ékességeitől, sőt még a vártemplom legnagyobb harangját is Kassára vitette.[1])

A hajdani fényes királyi mulató vár pusztulásával a vidék hajdani pezsgő élete és emelkedő műveltsége is kihalt. Mindent kiölt, romba döntött a török.

A régi fényes egyházak, zárdák és kolostorok, melyekről keletkezésük dicsőséges korszakának vázolásánál megemlékezénk, egymásután pusztultak el. Ekkor tünt el szinte minden történelmi nyom nélkül a dédesi pálos kolostor, a szentléleki zárda, melyről 1524-ben van utóljára okmányi adatunk, midőn Tamás volt ott 1524. a perjel. Tény az, hogy 1755-ben nevét már a régen elpusztult kolostorok jegyzékében találjuk.[2])

A diósgyőri pálos társházat előbb 1526-ban a pártharczok 1526. idején Serédy Gáspás zboróí kapitány, tehát honfi kéz dúlta fel, mignem azután 1550-ben a török végképen elpusztitotta.[3]) 1550.

[1]) Brósz Károly i. m. 16. l.

[2]) Országos levéltár. Acta Paul de Dédes 1—3. cs.

[3]) Rupp Jakab. Magyarország helyrajzi tört. Pest. 1872. II. k. 55. lap.

VI. FEJEZET.

EGYHÁZI ÉLET A XVI-IK SZÁZADBAN. ADÓZÁS AZ EGRI PÜSPÖKSÉGHEZ. A MINDSZENTI KÓRHÁZ. A PLÉBÁNOSI ÁLLÁS BETÖLTÉSE KÖRÜL FOLYT HARCZ 1534-BEN. OLAH MIKLÓS PÜSPÖK. TEMPLOMAINK. A PAPSZER ÉS EGYHÁZSZER. A TAPOLCZAI APÁTSÁG PUSZTULÁSA. A SAJÓ-LÁDI ZÁRDA. A REFORMÁTIÓ KEZDETE VÁROSUNKBAN 1530-BAN. HEVESSY MIHÁLY ELSŐ PREDIKÁTOR. BÜKK JÁNOS KATH. PLÉBÁNOS ÁTTÉRÉSE. AZ AVASI TEMPLOM A REFORMÁTUSOK KEZÉN. ELSŐ REF. ISKOLA A XVI-IK SZÁZADBAN. KÉT EREKLYE A XVI-IK SZÁZADBÓL. KÉT XVI-IK SZÁZADI SIRKŐ AZ AVASI TEMPLOMBAN.

A XVI-ik század folyamán az egyházi élet fejleményei is kiváló figyelmünket érdemlik. A régi egyházak és egyházi intézmények még állanak, de a hitelvek és szertartások reformálásának szellője már lengedez s szabadabb szellem hatja át az egyházi életet.

Városunk az egri püspöki megyéhez tartozik s egyházi tizedeit is oda fizeti. Az egri „Szt.-János könyve“ név alatt ösmeretes régi tizedlajstrom és összeirásban olvassuk, hogy ez időben a miskolczi egyházi kerülethez tartoztak: Nyék, Ládháza, Deta, Mályi, Kis-Tokaj, Vakarács, Görömböly, Nyalay, Kercsy, Petry, Alsó-Zsolcza, Arnolth, Csaba, Szirma, Senye, Diós-Győr, Boldva, Abod, Sajó-Szt-Péter, Szolga, Kisfalud, Kápolna, Lászlófalva, Bábony, Radistyán, Kondó, Parasznya, Warbó, Ludna, Vámos, Pálfalva, Keresztur, Ecsegh, Bessenyő, Kazincz, Berenthe, Iván, Har-

nócz, Barczyka, Chege, Kelecsény, Alacska, Barcza, Felső Zsolcza, Dusnok, Csécs és Korhi.

A tizenhatodik század első évtizedeiben fizetett városunk Egerbe évente 170 frtot gabona tizedbe és 600 forintot bortizedbe.[1])

Az egyházakat végrendeletileg hagyományokkal gazdagitani még mindig szokásban van. Igy az egri káptalannak 1507. decz. 1507.
20 án kelt bizonyságlevelében olvassuk, hogy Szirmay Mihály és csabai Horváth György a Jenkén fekvő földeiket és a csabai hegyen levő szőllőjüket a mindszenti szegények kórházával kapcsolatos egyháznak hagyják, ugy azonban, hogy lelki üdvükért misét szolgáljanak.[2])

Maga a Szt. Istvánról nevezett főplébánia, jó javadalmakkal volt ellátva s különben is tekintélyes állás volt, ugy hogy plébánosai rendesen kiváló egyházi férfiak valának. Kitünik az abból is, hogy mikor 1531-ben Márton presbyter és plébános meghalt, 1531.
Turzó Elek május 12 éről levelet ir Semptéről Oláh Miklós királyi kanczellár és püspökhöz, a későbbi esztergomi érsekhez, kérve, hogy a megüresedett állást adja Soklyósi László mesternek, pozsonyi kanonoknak s az ő jelenlegi káplánjának.[3]) Junius 23-áról pedig Prágából kelt levelében megujitja ezen kérelmét.[4])

Szeptember 26 án már Tamás egri püspök is beleavatkozik a dologba, s Kassáról levelet ir szintén Oláh kancellárnak, tudtára adva, hogy ő Czeglédi János presbyternek akarta volna a miskolczi plébániát adni, de a miskolcziak már mást választottak, s Pempflinger Sebestyén Borsodvármegye főispánja azt irja, hogy nem lenne tanácsos a polgárok akarata ellen más valakit oda vinni.[5])

Mindez pedig azt bizonyitja, hogy városunk polgársága daczára a legmagasabb helyekről jövő nyomásnak, nem engedett,

[1]) Kandra Kabos. Az egri főegyház Szent János könyve. Eger, 1886. 443., 486., 489., 500. és 506. lap.

[2]) Okmánytár III. k. 92. sz. 145. lap.

[3]) U. o. III. k. 109. sz. 177. lap.

[4]) U. o. III. kötet 110. sz. 178. lap.

[5]) U. o. III. k. 111. sz. 179. lap.

hanem ragaszkodva régi szabad plébános választási királyi privilégiumához, a felsőbb helyről ajánlottakat mellőzve, a saját emberüket választották meg.

És Oláh Miklós, bár húzta, halasztotta a dolgot, végre mégis kénytelen volt engedni, s mint Brüsszelből, hol diplomatiai kül-
1534. detésben időzött, 1534. január 11-én a diósgyőri alvárnagyhoz, Neszmélyi Demjénhez intézett levelében emliti, a miskolczi plébániát annak a jó embernek adományozta a kit neki Pempflinger Sebestyén ajánlott.[1])

Mig az uj plébános helyét el nem foglalta, viceplébános vitte az egyház ügyeit. Ez az Oláh embere volt ugyan, de utóbb ugy látszik elpártolt tőle. Az erélyes főpap messze külföldön sem fe-
1534. ledkezett meg egyházunk ügyeiről s a többek között 1534. január 11-én ennek is sürgető levelet irt, hogy az itteni viszonyokról, reá bizott magán ügyeiről és a tapolczai apátság ügyeiről mielőbb irjon neki Brüsszelbe.[2]) A vice plébános azonban egy szót sem irt.

Erre márczius 4-én Pempflinger főispánnak s régi barátjának irt Oláh, s miután nem régiben született leányának kivánta, hogy azt „Isten hosszú évekig boldogan tartsa meg“ — felkéri, hogy a viceplébánost sürgesse meg.[3])

A viceplébános azonban oly makacsul hallgatott, hogy szinte azt kell hinnünk, nem tudott irni, mert május 1-én kelt levelében Oláh ujból panaszkodik a főispánnak, s most már egyházi fenyitékkel fenyegeti a hanyag papot.[4])

Egyházaink ez időtájt orgonával is fel voltak szerelve, mit
1536. onnan tudunk, hogy külön orgonistája volt az egyháznak. 1536-ban Ferencz, aki azelőtt miskolczi orgonista volt, Gönczön borokat vásárolt hitelbe. Az ottani lelkész Hauer Sebestyén vállalt érte kezességet. Ferenczünk azonban a bor árával adós maradt s

[1]) Okmánytár. III. k. 115. szám. 182. lap.
[2]) U. o. III. k 114. sz. 182. lap
[3]) U. o. III. k. 116. sz. 183. lap.
[4]) U. o. III. k 117. sz. 185. lap.

el is költözött Bártfára. Hauer lelkész január hó 16-án kelt levelében kéri Bártfa város tanácsát, hogy őt a fizetésre felszóllitsák.[1])

Templomaink közül, mint már emlitettük, legrégibb a Szent István király emlékezetére szentelt fő plébánia-templom az Avashegyen.[2]) Ezután legrégibb volt a Mindenszentekről nevezett templom, vagy talán csak kápolna a Mindszenten, melyről azt tudjuk, hogy már 1507-ben e templomhoz tartozott az ottani szegények kórháza 1507.
is, melyet az emlitett évben Szirmay Mihály és csabai Horváth György javadalmaztak, midőn is szikszói Bathus János volt a templom lelkésze. 1563-ban ujra értesültünk e templom létezéséről, 1563.
mely is később, mint látni fogjuk, a szomszédos tapolczai benczés apátság sajátjává vált.[3])

Harmadik templomunk volt a boldogságos szűz Máriáról nevezett, egykor szintén plébánia templom, Uj-Miskolczon, vagyis a mai uj-városon a mostani minorita-zárda templomának helyén. Ennek keletkezése idejét pontosan nem tudjuk.[4])

Érdekes, hogy I. Ferdinánd 1563. decz. 14-én Bécsben kelt 1563.
parancslevelében utasitotta Pesty Ferencz királyi biztost és a diósgyőri várnagyokat, hogy a Papszer-utczában lakó jobbágyok a Szt.-István templomhoz és a Tóth-utczában levők a boldogságos Szűz templomához tartozván szolgálni, azokat egyéb szolgálmányokkal ne terheljék. Innen van az első utczának „Papszer“ s a másiknak „Egyházszer“ elnevezése is.[5])

A mindszenti egyház révén velünk szorosan összefüggő s közvetlen szomszédságunkban levő tapolczai apátsági zárda és temploma is a XVI-ik század szomorú harczai közöft pusztult el és pedig ez sem a török kezétől, hanem az ellenkirályok pártharczai

[1]) Okmánytár. III. k. 118. sz. 186. lap.

[2]) Nemes Antal. A miskolczi plébánia története. Magyar Sion II. kötet. Országos Levéltár Liber Regius Sec. III. k. 115. lap.

[3]) Rupp Jakab. Magyarország helyrajzi története. Pest. 1872. II. 105. l.

[4]) Országos levéltár. Acta publ. 14. cs. 40—47. sz. Liber Regius. Eccl. III. k 541. l. Schem. Cleri Agriensis 1871. 190. l.

[5]) Okmánytár III. k. 152. sz. 243. l.

közben magyar kéztől. Szapolyai hive és vitéz kapitánya Bebek
1533. dúlta azt fel és égette földig, ugy látszik 1533. elején, mert Oláh Miklós ez év junius 5-én irja Brüsselből Pempflinger Sebestyénnek, hogy a lerombolt tapolczai apátság barátjai végezzék a miskolczi plébánián az isteni tiszteletet és egyéb papi teendőket, mindaddig, a mig a leégett apátságot kijavitani, vagy ujból felépiteni sikerül. Igy kerültek a tapolczai barátok a mindszenti parochiára.[1])

Oláh püspök nagyon a szivén hordja az apátság ügyét s már a következő év január 11-én ujra ir Pempflingernek, kérdezősködve apátsága ügyeiről.[2]) Miután pedig a főispán időközben megirta neki, hogy Kaczianer huszárjai Bebektől visszafoglalták az apátság épületét, márczius 4-én sürgősen ir neki, hogy gondja legyen reá, nehogy jobban lerombolják, mint a hogy most van s küldjön ki annak rendbeszedésére provisort.[3]) Május 1-én pedig még mindig Brüsselből kelt levelében irja Pempflingernek, hogy köszöni az apátság érdekében tett fáradozásait, kéri, hogy már most, ha lehet, vigye bele vissza a barátokat, egyelőre élelmezzék őket a miskolczi ecclézsiáról, vagy adjon nekik élelmet ő Diósgyőrből, a mig uj termésük lesz. Ha azonban Bebek annyira lerombolta volna a templomot, hogy ott istentiszteletet tartani nem lehet, mint már korábban is irta volt, végezzék azt a barátok egyelőre Miskolczon.[4])

Egykoru feljegyzések szerint Bebek azért pusztitotta el az apátságot, mert az apát Ferdinánd király részére látszék hajlani. Az apáton magán iszonyu kegyetlenséget vitt véghez. Derékig földbe ásatta s czélpont gyanánt fegyvereseivel lövette. A szerzetesek részint leölettek, részint megmenekültek.[5])

[1]) Okmánytár III. k 112. sz. 180. lap. Szerző Magyar hadtörténelmi emlékek 1896. 248. lap.

[2]) Okmánytár III. k. 113. sz. 181. lap.

[3]) U. o. III. k. 116. sz. 183. lap.

[4]) U. o. III. k. 117. sz. 185. lap.

[5]) Knauz N. A Szt. Péter és Pál apostolokról nevezett tapolczai apátság története. Magyar Sion 1863. I/2. k. 593., 595—603. lap és az alsó miskolczi róm. kath. hitközség évi jelentése az 1889. évről. Miskolcz, 1890. 9. lap.

Schmith Miklós egyházi iró e pusztitás idejét 1538-ra teszi, a mit azonban megdönt Oláh püspök levele, a ki ezen eseményről már 1533-ban ir.[1]) 1533.

Az apátság pedig soha sem heverhette ki többé e csapást. Ugy látszik nem épülhetett föl többé s javai lassankint elidegenitettek. Igy olvassuk, hogy Temesváry Mihály, Szendrővár kapitánya Bessenyőn levő szőllőit és Miskolczon levő házát, melyek annak előtte a tapolczai apátság tulajdonát képezték, 700 frtért eladja 1572-ben tolcsvai Végh Istvánnak.[2]) 1572.

A közelükben fekvő szerzetek közül még a sajó-ládi remete szent Pál szerzeténck sarlós Boldogasszonyról nevezett helynökségi társ-zárdája érdekel bennünket, illetőleg érinti némileg történetünket, a mennyiben Csabán malmuk és városunkban házuk volt, melyben hajdanta korcsmájuk, mészárszékük és boltjuk volt. Maga a sajó-ládi zárda 1526-ban Serédy Gáspár által feldúlatott és sokáig szintén romokban hevert[3])

E közben karöltve a nemzet önállóságáért folytatott politikai harczokkal, mint az egész országban, városunk falai között is gyorsan terjednek el a hitujitásnak a lelkiismeret szabadságát követelő tanai.

Némelyek szerint már 1530 ban kezdődött a reformátió vá- 1530.
rosunkban, még pedig előbb ágostai hitvallásu egyház alakult, s csak később Dévai Biró Mátyás befolyása révén lett az helvét hitvallásuvá. Ezt látszik igazolni azon panasz levél, melyet Miskolcz város birája és polgárai küldtek 1563-ban I. Ferdinánd ki- 1563.
rályhoz. Panaszt emelnek abban: a törökök, Pesthy Ferencz, különböző férfiak és Fánchy Borbála ellen. A törökök ellen, hogy vadak, kegyetlenek, rablók, halálra kinozzák az embereket, mint Bacsó Jánost, kit 300 botbüntetéssel fenyitettek, hármat karóba huztak. Pesthy Ferencz ellen, ki „non augmentum novum niti-

[1]) Schmith Miklós Vita Episcoporum Agriensium.

[2]) Országos Levéltár Neo. Reg. Acta. Fasc. 942. No. 67.

[3]) Országos Levéltár Acta Conventus 1. cs. 23., 31. és 58. sz. Benger Chronot. V. fej. és Rupp Jakab i. m. Pest, 1872. II. k. 82. l.

tur, sed in ruinam et desolationem" a mindszenti kórházat elfoglalta, 63 helyett 100 hordó bort zsarolt. Különböző férfiak ellen, hogy jogtalanul bitorolják az egyház javait. Fánchy Borbála ellen („expositum sit, ea damna illata fuisse a magnifica Barbara Fanchy propter luteranismum et rebellionum quondam et ob in nobis damna intulire") azért, mert panaszt emelvén a király előtt ellene, hogy egy szőllőt gyökerestől kiirtatott, gabonájukat, borukat elvitette, a birót bebörtönöztette s fél évig hóhér módjára kinozta s 40 embertől téritvényt csikart ki, hogy az okozott kár s igazságtalanság miatt panaszt soha nem emelnek többé. Kérik ő felségét, hogy romban heverő templomukat helyre állithassák s a mindszenti kórház nekik visszaadassék.[1])

1554. Kétségtelen, hogy a genfi reformátor tanai már 1554-ben szélesebb körökben el voltak terjedve városunkban. Hevessy Mihály hirdette itt először enyingi Török Ferencz pártfogása
1567. alatt az uj evangéliumot. Ugyanezen férfiu volt az, aki az 1567-ki debreczeni zsinaton mint borsodi esperes és miskolczi prédikátor jelen volt, s erélyesen Kálvin tanai mellett nyilatkozott. Jó részt
1577. neki köszönhető, hogy városunkban már 1577-ben szervezett református egyház létezett. Midőn pedig a római katholikus egyház élén lelki pásztorával, Bükk Jánossal, kivéve a Péchy és Husvéti családokat, szintén a reformátiónak hódolt, teljes győzelmet ült a protestantizmus.[2])

1554. Maga az avasi főegyház, ugylátszik már 1554-ben a reformátusok kezére jutott a „Papszerrel" együtt.[3])

1566. Hogy a miskolczi református egyház már 1566-ban tekintélyes központi egyház volt, onnan is látszik, hogy lelkésze He-

[1]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Acta. F. 723. No 41. és Zelenka Pál. Emléklapok a miskolczi ág. hitv. ev. anyaegyház évszázados évkönyvéből. Miskolcz, 1883. 1. lap.

[2]) Bátori. Adalékok a miskolczi ellenreformátióhoz. „Miskolcz" 1880. évf. 32. sz. és Kun Pál Értesitő a miskolczi helv. hitv. ref. lyceum fő gymnásiumáról. Miskolcz. 1879. 3-ik lap.

[3]) Kubinyi Vahot. Magyarország és Erdély képekben. II. k. Pest, 1853. 119. l.

vessy mint borsodi senior igazgatja és rendezi a környékbeli kisebb egyházakat s 1568-ban pedig a borsodi egyházak képviseletében van jelen a kassai református zsinaton és irja alá annak végzéseit. 1586.

„A XVI-ik századi összes református zsinatok rendelik, hogy a lelkészek mellett minden egyházban tanitók is legyenek, kik félretéve minden más foglalkozást, hivataluknak éljenek, minden idejüket a református vallás tételeinek s az olvasásnak és irásnak betanitására forditsák, továbbá miután a reformátió, a nép felvilágositására törekvő elveinél fogva épen iskoláira forditott eleitől fogva legnagyobb gondot, biztosan állithatjuk — ugymond Kovács Gábor, hogy iskolánk Miskolczon az egyház megalakulásával egyidőben, tehát már a XVI-ik században, a város összes reformált vallásu lakosságának hozzájárulásával, a város pártfogása mellett nyerte megalapitását".[1])

„Általában még az ország azon részein, melyek a magyar király teljes hatalomkörébe estek, a katholikus papság mindent elkövetett, hogy elpártolt hiveit a római katholikus anyaszentegyházba visszatéritse. Miskolcz város lakosai háboritatlanul élvezték a reformátió vivmányait. Az uralkodó királyok nem tudták őket megvédeni a török szüntelen sarczaitól, de nem is bántották vallásukat."[2])

XVI-ik századbeli református egyházunk két becses ereklyéje maradt fenn mai napig a református egyház kincstárában. — Az egyik egy talpas áldozó pohár, a másik egy kis hozzávaló tányér. Mindkettő aranyozott ezüstből készült.

Városunk évkönyvébe ezekre vonatkozólag a következőket találjuk bejegyezve: „Arról való emlékeztetés, hogy Barnai Péter uram fő Biróságában Anno 1588. Asz Egri Vitézlő Bassó Farkas házastársa Bai Anna asszony csináltatta az ur Jézus Chrisztustól szerzettett szent vacsorának tiszteletire és ajándékozta meg 1588.

[1]) Dr. Kovács Gábor. A miskolczi ev. ref. főgymnásium története. Miskolcz, 1885. 6. és 7. lap.

[2]) Bátori f. i. m. Miskolcz, 1880. évf. 32. sz.

az miskolczi annia szent Egyháznak giülekezetit egy Pohárral mind tányérostól. Anno Domini, 1588. aug. die 17.“[1])

A pohár magassága 22·02 cm, szájának átmérője 10 cm. Vert és vésett munka. Talpa háromszorosan tagolt. Felső része hengerded s szája kiszélesedik. A talp kivert mivű növényi ornamentikával diszitett. A pohár hengerded testének alsó részén és felső pereme körül bevésett fonott, vonalas és növényi diszitmény fut körül, mint a minőt felső-magyarországi ötvösműveken a XVI. századból gyakran találunk. Középen hat sorban a következő föl-irat van bevésve:

„AZ VITÉZLŐ BASÓ FARKAS HÁZASTÁRSA BAI ANNA AZZONI CZINÁLTATTA AZ UR IESUS CKRISTUSTUL ZEREZTETETT ZENT VACZORANAK' TIZTELETIRE ÉS AIÁNDÉKOZTA MEG AZ MISKOLCZI ANIAZENTEGIHÁZNAK GIULEKEZETIT EZ POHÁRRAL. AN. DO. 1588. AUGUSTI' 17.“

19. A REF. EGYHÁZ POHARA 1588-BÓL.

[1]) Annales. Miskolcz város levéltárában és Szerző Miskolcz város évkönyveiből. Archaeologiai Értesitő. 1879. évf. 317. lap.

A kis ezüst tál tulajdonképen nem tartozik e pohárhoz, hanem egy a katholikus szertartásnak megfelelő kehely fedőtálczája, paténája az, mely jóval régibb is a pohárnál, a mennyiben a XVI-ik század legelejéről való s a felirat csak később vésetett belé. A kerek vertmívű kis tálczácska átmérője 16·04 cm., keskeny kiemelkedő peremmel. Bemélyitett belső részének közepén öntött és vésett műben az Isten báránya látható a zászlóval. Szélébe három sorba ugyanaz a fölirat van bevésve, mint a pohárba.

A régi szokás, melyet már középkori egyházainknál találunk, hogy kiválóbb egyének a templom alatti kriptába, vagy csak sirüregekbe temettetnek, — a reformátió korában is fenmaradt. Igy látjuk, hogy Miskolczi Ambrus, a diósgyőri vár várnagyának családja az avasi templomba temetkezik.

20. KEHELYTÁLCZA A REF. EGYHÁZ KINCSTÁRÁBAN A XVI-IK SZÁZADBÓL.

A két régi sirkő 1833-ban fedeztetett fel az urasztalától kelet felé néző első s második sorban levő székek között a felgyülemlett szemét alatt; a mikor azután bedeszkáztatott.

Az egyik sírkő a Miskolczi Ambrus kis fiáé, Miskolczi Istváné
1588. volt, a ki 1588-ban halt meg. E sirkő szélén a következő szavak vehetők még ki:

EGREGIAE AC NOBILISSIMAE. — — —
STEPHANO MISHOLTZIO 1588. BEATE — — — MOR-
TUO PARENTES MOESTISSIMI — ACERBO IN OFF.
DILIGENTES HOC MONUMENTUM FIERI CURARUNT.".

Középen egyenes sorokban pedig:

— — — LIS PUERO
QUEM DEUS OMNIPOTENS NIMIO DIGNATUR AMORE,
HUNC CITO MUNDANIS ERIPIT ILLECEBRIS
NE PERITURARUM CAPTUS DULCE DIUE RERUM
NEGLIGAT AETERNI GAUDIA VERA POLI
CEU HAC POSITUS STEPHAN MISHOLCZIUS URNA
HEU PROPERE SUBIIT — — — — — — — — —
HUNC IPSI TUMULUM MOESTI POSUERE PARENTES
FLEBILE CUM MULTIS OFFICIUM LACRIMIS".

Ezek felett nemesi czimer van kivésve, melynek mezejében kivont kardot tartó kéz, felette pedig jobbra félhold, balra csillag látható.

A másik sirkő a kis fiu édes anyjáé, született Illavölgyi Katalinéé. Ennek szélein a következő felirat olvasható:

„EPITAPHIUM GENEROSAE DOMINAE PIETATE, CASTITATE ET CLARISSIMAE MATRONAE ILLAVOLGII, CONJUGIS GENEROSI, AC EGREGII VIRI AMBROSII DE MISHOLTZ, PRAEFECTI ARCIS IDⓈGYÖR, QUAE VIXIT ANNOS 30. OBIIT DIE 29. APRILIS ANNO
1589. D. 1589."

Középen egyenes sorokban:

SIC CATHARINA VIRUM CHARUM CHARISSIMA LINQUIS
ET SUBITO — — — COELICA REGNA PETIS
SCILICET UT GNATUM POSSIS COMITARIEN ALMUM
BIS SEX QUI MENSES FINIIT ANTE DIEM.
LONGIUS AH CATHARINA MANE CHARISSIMA MECUM
ET MECUM MULTOS VIVE VALEQUE DIES.
SIT PROCUL ID, CHRISTUS TIBI NAM PATEFECIT OLYMPUM.
ET ME VULT SUPERIS INSERUISSE CHORIS
TU NE SCIRE FELIX COELESTIA — — OR AD ASTRA
TEMPUS ERIT, QUO TE LAETUS ET IPSE SEQUAR.

Ezek alatt szintén nemesi czimer áll, melynek paizsában két

egymás mellett álló egyenes kard látható, melyek felett közvetlenül egy csillag, fellyebb H. I. betűk, legfelül pedig félhold szemlélhetők. Alá a következők vannak vésve:

„ERECTUM A MARITO MOESTO, AMORIS THORALIS DECLARANDI ERGO.“

Miskolczy Ambrusról keveset tudunk. Czimere eddigelé ösmeretlen s egygyel szaporitja a régi nemesi Miskolczy családok sorozatát.[1])

1568-ban Miskolczy Ambrus és Márton, ez utóbbi a terebesi vár gondnoka, mindkét ágon levő maradékaikkal Miskolczon egy nemesi házba és tartozékaiba beigtattatnak.[2]) 1568

1582 ben Miskolczy Ambrus fia János, ezt a házat 400 frtért eladja Bük Andrásnak.[3]) 1582.

Az Illavölgyi családnak a másik sírkövön levő czimere eddigelé szintén ösmeretlen volt. E sirkő alatt magát a sírt is felbontották utóbb s Misley Károly akkori lelkész elbeszélése szerint egy egészen ép aranycsipkés vállfűzőt is találtak benne. Remélhető, hogy e becses két emlék nemsokára méltó helyére, a miskolczi muzeumba kerül.

Hogy a református egyház szervezkedése a XVI-ik század végén már teljesen be van fejezve városunkban, kitűnik a város jegyzőkönyvéből, hova minden fontosabb intézkedés be van vezetve. Igy olvassuk, hogy 1598. január 22-én az a végzés hozatott, mi- 1598.
szerint minden szőllőbirtokos, ha a diósgyőri, csabai, vagy kereszturi hegyen bir is szőllővel, tartozik évente egy köböl bort adni a rector fizetésébe, mert ugymond: „egyaránt fizetésre kötelezteték mindenek s mert lelki szolgájoknak fizetnek.“ Az értekezleten jelen volt Tholnai Vincze, Heves- és Borsod vármegyék egyházi seniora is.[4])

---

[1]) Lásd I. kötet 115. lap.

[2]) Fényes Elek. Magyarország geographiai szótára. Pest, 1851. II. kötet 100 lap.

[3]) Okmánytár. III. k. 160. sz. 255. lap.

[4]) Okmánytár. III. k. 510. lap.

VII. FEJEZET.

XVI-IK SZÁZADI TÖRVÉNYKEZÉSÜNK, JOGSZOKÁSAINK. A TANÁCS, A PAPSZÉKI, A BECSÜLETES POLGÁRI SZÉK. AZ ÁLDOMÁS. UKKON POHÁR. BORÁLDÓ. ÉVKÖNYVEINK. IPARTÖRTÉNETÜNK. PUSKAMŰVESEINK A XVI-IK SZÁZAD ELEJÉN. — A TÖRÖK IGÉNYBE VESZI IPAROSAINKAT. A MÉSZÁROS CZÉH PRIVILEGIUMA 1508-BÓL. A CZIZMADIA CZÉH SZABÁLYAI 1521-BŐL. — A KORCSOLYÁSOK. A VARGÁK. VÁSÁROK. TÖRÖK SARCZÓK. KIRÁLYI ADÓK. PORTÁINK PUSZTULÁSA. AZ AVASI TEMPLOM BEKERITÉSE. POLGÁRSÁGUNK TÖSGYÖKERES MAGYARSÁGA.

A XVI-ik század csapásai és sulyos küzdelmei messze kiható nyomokat hagynak városunk fejlődésének útján Az általános pusztulás, szegénység, sőt nyomor, az élet és vagyonbiztonság teljes hanyatlása a törökök nyomán, maga után vonja a közművelődés hanyatlását is.

E mellett vigasztalásul tárul elénk azaz érdekes kép, a melyet jogszokásaink s azonkori törvénykezésünk fejlődése nyujt.

A magán és büntető jog terén gyérszámu régi törvényeink voltak a mérvadók, melyek jelentékeny része, pul Szt. István törvényeinek némely szakaszai, többé már nem feleltek meg a kor viszonyainak. Az országos törvények mellett az esetről esetre kibocsájtott királyi rendeletek s utóbb Werbőczi hármas könyvének jogi elvei irányitották igazságságszolgáltatásunk menetét.

A fejlődésnek indult köz- és magán élet mellett a háborus évek nyomán támadt lazult erkölcsök uj és uj jogviszonyokat te-

remtettek, melyek között az anyagi és erkölcsi biztonság fentartásának sulyos feladata a törvénykezési és itélkezési joggal felruházott megyei, és városi hatóságokra háramlott.

Es e nehéz viszonyok között a népünk jellemében fekvő józan itélő képesség és igazságérzet, jogtörténeti szempontból mai napig is nagybecsű alkotásokat hozott létre statutumaiban s utóbb jogszokás érvényű itéleteiben.

Az igazságszolgáltatási forumot képezték a városi tanács, mely a pallosjog alapján élet és halál felett, különben pedig örökösödési, magán birtokjogi s kihágási ügyekben is fellebezhetlenül s az azonnali végrehajtás jogával itélt.

Az egyházi s némely örökösödési és kihágási ügyek viszont a „papszékire“ tartoztak.

Legérdekesebb intézményünk volt végül az u. n. „becsületes polgári szék“ mely már a XVI-ik század közepétől kezdve mintegy szabadon választott bíróság, nemcsak városunk polgárainak, hanem a szomszédos városok lakosainak ügyében is, mint felebbviteli forum itélkezett.[1])

Ezen érdekes jogi élet csaknem minden egyes mozzanatára vonatkozó jellemző adatokat, az itéleteket régi szokás alapján a város jegyzőkönyvébe igtatták, mely azokat az azonkori közművelődés és erkölcsi élet jellemző képével megőrizte számunkra.

Fájdalom, régibb jegyzőkönyveink elvesztek, bizonyára akkor, midőn a XVI-ik század közepe táján a török először égette föl városunkat. Jelenleg meglevő legrégibb jegyzőkönyvünk, illetőleg évkönyvünk 1569-től kezdődik. Érdekes, hogy a bekötési 1569.
táblára nyomtatott felirat szerint e kötet tartalma is eredetileg 1554 től kezdődött, de valószinűleg a kötés restaurálásánál 1721-ben abból kimaradt és elveszett.

Czime a következő:

[1]) Brósz Károly. Miskolcz város XVI–XVIII-ik századi törvénykezéséről és igazságszolgáltatásáról. Borsodmegyei Lapok 1885. évf. 93 sz.

LIBER. ANNALIS. IVRATORVM. CIWIVM, CIWITATIS. MISKOLC. TVDICE (igy judice helyett) PRIMARIO. BENE
1554. DICO. NYRO. ANNO. 1554.

RENOWATVM: EST TEMPORE: IVDICATVS D: STEPHANI: SZABO: ONODIENSIS ANNO. 1721.

E jegyzőkönyvbe, mely mint cziméből is látjuk, egyszersmint évkönyv is, feljegyezve találjuk a várost ért nevezetesebb történeti eseményeket, a fontosabb perekben hozott itéleteket, a városi tanács elvi jelentőségű határozatait, a statutumokat, továbbá a birtok változásokat is, miáltal valódi telekkönyv lesz az.

Végül azon szoros kapcsolatnál fogva, mely a város és az ujonnan alakult református egyház között létezett, ennek fontosabb ügyeit is bejegyezve találjuk évkönyveinkbe.

Az évkönyvnek rendetlen s változó irásából azt kell gyanitanunk, hogy a XVI-ik században még nem volt a városnak rendes jegyzője, hanem esetről-esetre felkért tanácstagok vezették a jegyzőkönyvet, aminthogy névleg csakis 1609-ben akadunk a jegyző nyomára.

Az esküdtbirák és tanácsbeliek osztoztak, mint a főbiró segédei, annak teendőiben. Önállóan itéltek a főbiró elnöklete alatt különféle polgári peres ügyekben, őrködtek a polgári szék határozatai és rendeletei végrehajtása felett, egyszóval gyakorolták és teljesitették azon jogokat és kötelességeket, melyeket a törvény vagy valamely királyi kiváltság a város lakóira ruházott. Számuk igen nagy ingadozásnak volt kitéve, s ugy látszik, hogy évenkinti megválasztatásuk a szükséghez képest, majd nagyobb, majd
1569. kisebb számban történt. Igy 1569-ben volt 24 tanácsbeli és 4 esküdtbiró.[1])

Törvénykezésünkre vonatkozólag ezen évből a következő érdekes feljegyzéseket találjuk évkönyvünkben:

---

[1]) Brósz Károly. Miskolcz város tisztviselői és cselédei a mult századokban. „Borsodmegyei lapok“ 1885. 103. sz.

„11. April. Kassay Szabó Mihály tiltatta vala Ebeny Estván örökségét, kire napot hagytunk vala ez 11. Aprilist és hogy arra nem jöhetett, erre levelet küldött vala, hogy több szorgos dolgai és peri volnának és ura nem jöhetne mostan, azért erre tudományt tett Ebeny Estván, hogy ő kész volt volna és Szabó Mihály ura nem jött.

11. April. Vincze Tamásné gyermeke, mivelhogy idétlen és nincsen alkalmas ideje a perhez, a mint plébános uram Hevesi Mihály papszékin találták, hogy 12 esztendős levén, szabadon perelhet az atyafiakkal, de addig nem Bana András, Szentmiklósi Domonkos, Szabó Pál és Balás diák jelen levén a plébános házánál a törvényen.

18. April. László Albert teszen tilalmat mind gyermekire a László Ferencz háza felől, kiben László János lakik a barátok háza ellenében. Későbbi: Anno 1573.23. April megelégedtenek és egyenesettenek egymással.

Eod. die. Eszes János hajtotta volt be a miskolczi barmot Zsolczára, kiért perelni akart Eszes Jánossal Tejfeles Gergely, kit Eszes János becsére vett, mely békének engedtek az uraim mind fejenkint, ily ok alatt, hogy valaki erre való képest mász szor ilyen méltatlan dolgot támaszt, tehát törvény szerint megbüntettessék, mert Eszes János mind espánt s mind feltámasztott volt és ugy vette el a miskolczi gyermekek elől a barmot, kiben főképen Bakos András volt a szerző.

Pankota Lukácsné törvénykedik Miskey Péterrel a betegvölgy szőlőért, a ki a Pankotáné fiaé Pandor Mátéjé volt és a törvény igy adatott ki, mivelhogy Pankotané az onokára keresi a Miskey Péter gyermekére, Miskey Péter is ugynazon gyermekre kereste, a szőlő maradjon Miskey Péternél a gyermekre, ki őtőlle való. Erre 40 fizetett Miskey Péter.“[1])

Művelődés történelmi szempontból is nagy becsűek az évkönyv azon bejegyzései, melyekben örökösödési esetekben az

[1]) Okmánytár III. K. 504 505. lap.

1577. öröklött ingatlanok vannak felsorolva. Igy 1577-ből ott találjuk László Arbertné marháinak jegyzékét. Vagyon ugymond a jegyzék, 13 tál, egy medencze, 1 sütő tekenő, 2 réz mozsár, 3 csobolyó, 1 p. czipellő, 2 kas, 1 sarkantyú, 2 bokor gereben, egy hitvány háló, 3 rosz láda, 4 kád, az egyikben egy kevés káposzta, 16 tányir, 1 lé szürő, 1 fa mozsár, 1 hitvány gerezna, 2 derekalj, 3 vas nyárs, 1 szőlö kés, 1 hordó félig lőrével.[1])

1579. Érdekes az az eset is, mikor 1579-ben az elvált házas társak közül a kiskoru gyermeknek az apa idegen gyámot kért kirendelni s az esküdtbirák széke egészen a modern kor humánus szellemében a kérelmet elutasitja, s a gyermek tutorául az anyát rendeli ki, mondván: „ez okkal, hogy az gyermek ő neki vére, 1579. tagja volna, az anyával mind egy volna.“[2]) 1579-ben találunk arra is két érdekes példát, hogy városunk becsületes polgári széke, mint már fentebb is emlitők, más városok, sőt más ország polgárainak ügyében is itélkezett. Igy olvassuk, „hogy böjt elő havának 3-ik napján az Krakkai polgárnak Guttetter Gáspárnak hattonk harmad napot, hogy mind jószágával előláljon és törvént teszünk neki“.[3])

A másik esetre nézve pedig a következőket találjuk bejegyezve:

1579. 1579. esztendőben Varga Demeter biróságában Hamus Stenczel, brazlai (boroszlói) polgár teszen mi előttünk tilalmat az Lipós Konczbol által, kassai embör által háromszáz forintig és neki vett 7 frtig, ez lött Boldogasszony havának 21 napján. Ennek hattónk egy egész holnapot, maga városónk és országónk törvénye tizenöt nap volna, de mivelhogy meszsze lakik, az okáért hattuk ez harmincz napot, addig eljárjon benne.[4])

A XVI-ik századbeli peresetekre vonatkozó feljegyzések évkönyvünkben, mint nyelvtörténeti emlékek is becsesek, de szá-

[1]) Annales. I. Miskolcz város levéltárában 55. lap.
[2]) Okmánytár. III. k. 507. lap.
[3]) Annales. I. 59. lap.
[4]) Okmánytár. III. k. 506. lap.

mos nagy becsű adalékot szolgáltatnak ezenkivül jogtörténetünk és művelődéstörténetünkhöz is. Igy különösen számos fontos adatot nyujtanak az „áldomás“, mint jogi formula történetéhez.

Ezzel a kérdéssel először 1868-ban Hunfalvy Pál foglalkozott egyik akadémiai értekezésében, majd Podhraczky József szóllott hozzá, a példákat a mi évkönyveinkből meritve.[1])

Hunfalvy 1877-ben ujra s most már az áldomásnál egyes vidékeken s különösen a hegyalján hajdan használni szokott Ukkon pohár révén irt az áldomásról.[2]) Nézetei ellen Révész Imre szállott sikra, azt vitatva, hogy az Ukkon szó a német Urkunden (bizonyitó okmány) szóból származik.[3]) Hunfalvy 1879-ben terjedelmes akadémiai értekezésben felelt, bebizonyitva, hogy az Ukkon pohár régi magyar eredetű s esetleg finn származásu. — Példái között ő is ismerteti városunk évkönyvének adatait, mely szerint adás-vevésnél elengedhetetlen jogi forma volt az áldomás, mely azonban eredeti formájában áldozat bemutatással járó szertartás és nem pusztán evés és ivásból állott.[4])

Podhraczky emlitett értekezésében még azt is mondja, hogy bizonyos, miszerint pertárgyaláskor mindenha azon személy lépett fel hiteles tanukép, aki az áldomást felköszöntötte, vagy az áldomáson jelen volt, s hogy a birák az ő vallomásuk nyomán hoztak itéletet; ezért az áldomás fölmondó törvénykönyvünkben és az oklevelekben régiesen „Pristaldus“, Poláldó; mostani kiejtéssel: „per-oldó“ És ezen állitásának legkétségtelenebb bizonyitékánl közli városunk évkönyvének egy adásvevési bejegyzését, mely ben szerinte Tanda Péter hites, mint „Peraldó“ szerepel.

---

[1]) Podhraczky József. Az „áldomás“ története. Századok. 1868. évf. 339. lap.

[2]) Hunfalvy Pál. Uj tudományok, uj előitéletek, meg adalék a finn-ugor népek történeteihez. Budapest, 1877.

[3]) Révész Imre. Irodalmi szemle. Magyar protestáns egyházi és iskolai figyelmező. Debreczen, 1878. évf. 19. lap.

[4]) Hunfalvy Pál. Ukkon pohár. A régi magyar jogi szokásnak egy töredéke. Akad. Ért. Budapest, 1879. 22. lap.

Podhraczky alapos történeti kutató volt, s városunk levéltárában sokat buvárkodott s több érdekes adatot tett közzé. Évkönyveinkből vett másolatait ma is az akadémia levéltára őrzi. Kétségtelen tehát, hogy a bizonyitékul fölhozott részt is maga másolta az eredetiből. És mégis megesett rajta az, hogy a XVI. század nehéz olvasásu irásában épen a döntő szót rosszul másolta, mert hogy kedvencz eszméje elfogulttá tette. — A kérdéses szó ugyanis nem peraldó, hanem „Boraldó“, a mi az áldomás szertartásának egyik tényezőjére vonatkozik, a ki a bort bizonyára valamely régen szokásos mondókával megáldotta. Érdekes, hogy Hunfalvy e szót tisztán érzéke után helyesen közli, holott reá nézve kétségtelen, hogy nem látta az eredetit, mert az idézet többi része tele van hibával.

1573. Évkönyvünk nagyérdekű feljegyzése különben az 1573-ik évről következőleg szól:

„Bornemisza Estuán az ő Annaual egyetemben czerélt egy Zőlőth Vzazy Lászlónétól, mel vagion az Zent gergj hegyen. — Egyik is, Másik is, az Vzazyné kyt adot Bornemisza Estuánnak vagion az Berthalom deák melleth, kyt Estuán deák adot, vagion az Veres mihálé melleth. Ehez adoth f. 40. Bornemisza Estuán Vzazynénak. Estuán deák az kyt adot Vzazynénak, azt megh mettette, megh nitatta, megh kapáltatta, de az Vzazyné Zőlőie parlagh volth, fedue, metetlen, ha penigh Vzazy Lászlóné az Zőlőth, kyt Bornemisza Estuán neky adot, penszien valakinek eladná, hát Bornemisza Estuán penszével hozzá térhessen mindenek ellen. Ezeknek áldomás italán volthanak. Első fő Byró varga Demeter, Boraldó Tanda Péther, Bakos Adrás, Váchy András, Senej Pál, Czepán vrban, Begere vrban, Zakos Ambrus zwch Anthall“[1].)

1593. Hasonló esetet olvasunk az 1593 ik évből följegyezve: „Ezen esztendőben, Meszaros Kelemen feö biró leven, uött egj Parlagh szőlőtt asz köszép szeren, az balintt Pap fiatul Giörgj Deaktul

[1]) Annales. Miskolcz város levéltárában. I. k. 33. lap.

flr. 15 melj szőlő hat Esztendője fordult hogj nem kapaltak, mos tan asz aldomassal egietemben harom frtot megh Elegiti asz tiszenkétt frtjárul, mykoron szüksege, és Ember korban Jutt, Ha Penigh eleb kjuannja is, Mindenkor kesz megh fiszettnj biró uram, asz aldomas Juok asz kik voltanak, Peter kovacz Tekes Gergelÿ, Szöcz Kalman, Horvath Ferencz kotust Giorgÿ Mihalÿ Deak és asz kétt eskutt: és asz ado es ueuő szemeliek."[1])

Továbbá a vármegye jegyzőkönyvében olvassuk egy Miskolczon kötött hasonló ügyletnél. „Az áldomást is én mondottam fel, mikor Molnár Máthénétul ezen lovakat Kovács Máthé megárulta."[2])

Kor és jogtörténeti szempontból hasonlóképen felette becsesek, évkönyvünknek a bünügyi esetekre vonatkozó feljegyzései. Különösen szokatlan az az eljárás midőn a bünös maga igiri a jegyzőkönyvben, hogy miután bünben találtatott, ezt beismeri, bánja és igiri, hogy többé hasonló bünbe nem fog esni, s a mennyiben ez mégis megesnék rajta, ám érje a törvény szigora, esetleg a halálbüntetés. Erre a tanács feltételesen megkegyelmez neki.

Általában a büntetések igen szigorúak voltak. Kisebb büntettekért is, mint a lopás, gyakori volt a hóhér által tüzes fogóval való megkinoztatás, sőt visszaesés esetében a halálbüntetés is. Különösen szigorúan büntették pedig az erkölcstelenséget, a paráznaságot.

Igy 1572-ben olvassuk, hogy Nesztay Tóth Györgynét kézi kalodával bünteti meg a tanács, mert egy pajkos férfi egy ólba bevitte magával, de bünben nem találtatott. Mindamellett az asszony a jegyzőkönyvbe igtatott fogadást tesz, hogyha többet efféle, vagy más feslettségbe leledzenék, tehát a „fejével érje meg." Erre azután az ura visszafogadta.[3]) 1572.

[1]) Annales. Miskolcz város levéltárában. I. k. 123. lap.

[2]) Borsodmegye levéltára. Jegyzőkönyv. VII. 783. lap. 1663. évből.

[3]) Okmánytár. III. k. 506. lap.

Kóródi, László aki valamelyes hivatalt viselt a városnál,
1583. 1583-ban mások előtt megsértette a tanácsot és az esküdtbirákat. Erre perbe idéztetvén, a jegyzőkönyvben fogadja, hogy „nyelvére kötötte magát, hogy soha még él, sem tanácsa, sem birája ellen ilyen méltatlan dologban fel nem indul, ha penig felindulna, avagy penig ez dologgal kérkednék valahol, tehát tulajdon nyelvével érje meg, ne fizetéssel.“[1])

1585. 1585-ben pedig nagykőrösi Kun Mátyás ad magáról hasonló szigorú reversálist, miután „kérkedék azzal, hogy törökké leszen, vagy oda rabot viszen, vagy valakit égetéssel fenyegetett“ s mert Szeder Péternek egy szablyáját elvitte. Ha hasonló bűnbe esnék „minden törvény nélkül valahol kézben akad, azon helyen halált szenvegyen.“ A megkegyelmezésnek különben egyik oka volt, hogy a fogoly, mint a jegyzőkönyv mondja, „ez mostani drágaságban az fogságban éhel meg ne haljon.“[2])

A középkortól kezdve szokásos vérbirságra nézve is érdekes
1593. statumot találunk az 1593-ik évről évkönyvünkben: „Vgian eszen esztendőben asz tanátz vraÿm vegesztenek igy asz bwntetesről, mÿkoron valamely ember vertt teszen egyik asz masikon, és perben indulnak felőle, ha ki követik asz békeségett, tehatt nem tartoszik ver birsaggal, hanem 2½ ghiraual. Hapenigh asz Birónak vertt és kekett mutatnak, és perben nem mennek, hanem esz alatt megh bekelnek biró hirenelkül és ki nem követik asz birotul, hatt esz az bekeségh, és öt ghirával tartoszik. Ha ismegh asz Biró mÿatt hogy Ispan, es biró és varason Jar esküttеuel megjaruan, es ha oly emberekett talalna kik vagdalnak, auuagÿ vernek egymastt és ha senkj nem foghatna is, tehatt asz Biró megh foghattja eötött, esz kalodaban vihetj es töruennjel nyullÿon hoszaja, és valamjt asz töruenÿ hosz, asz Biro asz szerentt Procedallÿon.“[3])

A városnak mint testületnek más idegennel folytatott pere

[1]) Okmánytár. III. k. 507. lap.
[2]) U. o. III. k. 509. lap.
[3]) Annales I. k. 123. lap. Miskolcz város levéltárában.

azonban már nem tartozott saját esküdtjei és tanácsa, hanem magasabb forum elé. Mégpedig egyházi ügyekben az egri szentszék s polgári perekben a királyi curia elé.

II. Maximilián igy rendelé el 1573. január hó 18-án Eper- 1573.
jesen kelt levelében, hogy Pankotai Ferencz egri kanonok azt a pert, mely Miskolcz város hatósága és Zalatnai Bertalan között egy malom és más ingatlanok birtoklásáért folyik, rögtön küldje a királyi curiára, miután az nem egyházi biráskodás alá tartozik.[1])

1596-ban pedig miskolczi Kádas, másképen Jaffer Miklós a 1596.
város határozatával szemben a vármegye utján tiltakozik miskolczi házának Visontay János által való bitorlása ellen.[2])

1597-ben pedig a vámosiak bepanaszolják ugyancsak a vár- 1597.
megyénél a miskolcziakat, hogy boraikat nem hagyják eladás végett bevinni Miskolczra, holott ők maguk ha szükség van beviszik.[3])

Tudjuk hogy e részben városunk jogait régi királyi privilegiumok állapitották meg. Nem is nyertek a vámosiak semmit tájékozatlan panaszaikkal.

Az utóbbi példákból egyszersmind látjuk a XVI-ik század szokott fellebbviteli forumait is.

Városunk fejlődésének történetében már a kora középkorban kiváló szerepet vitt polgárságunk iparral foglalkozó jelentékeny része. Az ipar egyes ágait, minő különösen a bőrkikészités, tehát a tímárság, a szűcs és csizmadia mesterség, továbbá a fegyverkovácsság, vagy kardcsiszárság, továbbá a nyereg és kerékgyártók mesterségét már a honfoglalás korában űzték őseink.

A királyság első századaiban uj fejlesztő erőt nyer ősi iparunk a betelepitett idegen nemzetiségű iparosokban. Szent István és Szt. László, III. és IV-ik Béla királyok keletről és délről a bizanti és olasz müvészeket s a franczia szerzeteseket vetélkedve igyekeznek

[1]) Okmánytár III. k. 156. sz. 249. lap.
[2]) Borsodvármegye levéltára. Jegyzőkönyv III. 365. lap.
[3]) Borsodvármegye levéltára. Jegyzőkönyv. III. k. 546. lap.

megtelepiteni. Majd hosszas harczokban megfogyott nemzetiségeink helyére behivják a német, szász, bajor, frank, thüringiai és flandriai iparosok egész tömegét. Vendégeinknek (hospites) nevezik őket, felruházzák mindazon jogokkal, melyeket a magyar alkotmány csak magyar embernek biztosithatott, sőt azonkivül is, a legbőkezűebben látják el őket szabadalmak és kiváltságokkal.

A tizenkettedik század végén még nem volt tulajdonképeni magyar városi rend; de már a tizenharmadik közepén a Kárpátoktól Adriáig s Pozsonytól Brassóig, egész sorával találkozunk a városoknak. És e hirtelen átalakulásnak indoka bizonyára első királyaink következetes józan politikája volt.

A fejlesztő városi élet szabadabb iránya s a mindinkább élénkülő iparmozgalmak hatása alatt szerveztetnek már a XIV-ik században Erdélyben, a Szászföldön és a Szepességen az első ipartársulatok és midőn még a XIV. század közepén a párisi Boileau által először egybeállitott czéhszabályok lassankint hazánk területére is utat törnek: a XIV-ik század végén s a XV. század elején országszerte megindul a czéhek alakitásának üdvös mozgalma. A XIV-ik században különösen akkor nyert nagy lendületet a czéh-
1376. alapitás mozgalma, midőn Nagy Lajos 1376-ban szabályozza az erdélyi szászok czéhét, a melyekben akkor már 24 külön mester-
1374. ség üzetett.[1]) Ugyancsak ő enged szabadságokat 1374-ben az eperjesi czéheknek.[2]) Az eddig ismert legrégibb czéhszabály pedig
1307. a kassai szűcsöké 1307-ből.

A XV. és XVI. század lesz azután ez ipartársulatok valódi virágzási kora. — A mint a középkor hűbéri intézményei kezdik magukat tulélni, a mint az elhatalmasodott olygarchák magának a trónnak is ellenszegűlnek s nem akarnak többé különbséget ismerni a nemesség s a királyság jogai között, a veszélyeztetett korona a

[1]) Dr. Szádeczky Lajos. A czéhek történetéről Magyarországon. Akad. Ért. Budapest, 1889.

[2]) Lasztókay László. Adalékok Eperjes sz. kir. város egykori kézműipar és kereskedelmi történetéhez. A kir. kath. főgymnasium értesitője. Eperjes, 1880.

városok polgári elemében látja egyedüli támaszát s bizalma és hálája jeléül oly privilegiumokkal halmozzal el azokat, minőkkel sok tekintetben az annyira kiváltságos nemesség is alig dicsekedhetik. — És e kiváltságolt városi élet falai között fejlődik oly nagygyá a középkori ipar és emelkedik mesés erkölcsi tekintélyre a czéhek intézménye.

És ettől fogva a közjólét és művelődés szempontjából is kiváló hely illeti meg történetünk lapjain munkás kezű iparos osztályunkat.

„Állitsuk csak ama rendkivüli jelentőségű s tiszteletet gerjesztő intézményeket, melyeket a munkásosztályok és ipartestüle tek alkottak, a történelemben is az őket megillető helyre, s mily világot vetnek azonnal egész körükre, — mondja Ipolyi. — Még a kardok csörgésén, a vivógépek s ostromágyúk moraján át is megértjük az orsók pörgését s az ülők ütését.“[1])

Már emlitettük volt, hogy már a vezérek korában, még inkább pedig Árpádházi első királyaink alatt, a királyi udvar, a megyék magvát képező várak, a székesegyházak s monostorok körül ott találjuk letelepedve s királyi szabadalom és oltalomlevelekkel bőven ellátva az iparosok számos faját, hogy ott utóbb mindenütt egy egy virágzó várost alapitsanak.

Igy lendűlt fel az ipari élet városunkban is, a közeli királyi mulató vár révén. Különösebben pedig a XIII-ik században veszi ez kezdetét, midőn környékünkön Apátfalván, Kácson, Tapolczán és Diós-Győrben fényes monostorok és apátságok emelkednek s a megtelepülő szerzetesek nem csak a tudományok első csiráit hozzák magukkal, hanem a kézművesség számos új faját is s Franczia országból mindenekfelett magukkal hozzák az akkor ott virágzó csudás alaku s a góthoknak tulajdonitott remek csucsives épitészetet is s közeli városunk iparos munkásaiból csakhamar valódi ipar és épitészeti iskolát alapitanak magok körül.

[1]) Ipolyi Arnold. A magyar iparélet történeti fejlődése. Századok. 1877.

Ez iparosok kezei alatt emelkednek föl később az avasi templom hatalmas csarnokai s Diósgyőr fényes királyi vár tornyai.[1])

Fájdalom, iparunk régi történetéről alig maradt fenn valami okmányunk; minek az az oka, hogy a czéhek iratai a török által felgyujtott városban két izben, legutóbb pedig az 1843-iki nagy tűzben s részben többszörös árvizeink alkalmával csaknem végképen elpusztultak.

Csak a XVI-ik században kezdenek gyér adataink egyik másik czéhünkről felvilágositást nyujtani.

Hyppolit, Mátyás király felesége Beatrix nővérének fia, mint nyolcz éves fiu, esztergomi érsekké neveztetett ki. A nagy király
1498. halála után 1498-ban a pápa a gyermek érsek helyére Bakács Tamást nevezte ki s viszont őt az egri püspökségre helyezte át. Hyppolit felváltva Olaszországban, Ferrarában és Egerben tartott udvart. Ezen udvartartásnak a modenai codexben fenmaradt szám-
1501. adásaiból sok, városunk ipartörténetére vonatkozó becses adatot ismerünk meg. Igy megtudjuk, hogy 1501-ben nálunk különösen magas fokán kellett állania a puskaművesség mesterségének, a mit bizonyit azon egész hazai iparunk történetében csaknem páratlanul álló eset, hogy az azon időtájban tűzérségéről annyira hires Ferrarába is Miskolczon készült puskákat visznek.

A szakadatlan háboruskodások szükségelte készletek kiállitására elégtelen volt ugyan a hazai ipar, s ugyanazért külföldi, különösen német, lőfegyverek voltak nálunk elterjedve; de ha solid, kitűnő gyártmányra volt szükség — az mindenha idebent készült. Különben is elég ügyesek voltak puskaműveseink, hogy a mint a külföldön egy-egy uj találmánynyal léptek fel, azt azonnal utánozzák. Ez volt az eset az épen ezen időtájt Németországban feltalált kováspuskával is, a melynek első példányát — ugyancsak a Hippolit-féle, modenai codex tanusága szerint, — az egri püspökség főkormányzója hozatta hazánkba. Ez oldaltgyúló fegyver

[1]) Szerző. Miskolcz ipartörténetéhez. „Közgazdaság.“ Miskolcz, 1880 évfolyam, 4 – 8. szám.

Egerből szintén Ferrarába küldetett, de előbb minden bizonynyal megtekintették azt a miskolczi puskaművesek; mert már 1508-ban, 1508.
vagyis a következő évben, ők is kovás-fegyvereket gyártanak az egri és ferrarai érseki udvarok számára. A mely körülmény pedig culturtörténelmileg is nagyhorderejű adat, mert azt bizonyitja, hogy e módon Olaszország közvetve általunk ismerkedett meg e fontos fegyver-szerkezettel.

A kováspuskák előtt, mint általában hazánkban, ugy Miskolczon is, kerekrejáró szerkezettel biró lőfegyvereket készitettek. Egy ilyen puska ára 4 dukat (87 frank 48 cent.) volt, a mi megfelelt négy magyar frtnak. Közönségesebbet azonban 2 frtért is (43 frk. 74 cent) készitettek.

Hogy a szomszédos Eger városa akkortájban mennyivel fejletlenebb kereskedelemmel és iparral birt, igazolja a szóban levő számadási könyv egy adata 1507-ből, midőn is egy famulast kel- 1507.
lett lóháton Miskolczra szalajtani czérnáért, adván neki költségeire 28 denárt, mert azt Egerben kapni nem lehetett.

Hanem hogy az általános szegénységben máskülönben általában milyenek voltak a viszonyok, bizonyitja számadáskönyvünk egy másik adata, mely szerint a Hyppolit szolgái uruk számára 1501-ben egy jó lovat kivánván venni, azt sem Miskolczon, 1501.
sem kilencz mértföldnyi kerületében nem birtak kapni. — Ugyanakkor megjegyzik, hogy városunkban gabonát sem tudtak venni.[1])

Egyébb iparunk XVI-ik századi fejlettségi állapotára nézve már a török hódoltság korából a városi levéltárban levő török levelekből látjuk, hogy egy alkalommal azért engedtetik el a kivetett sarcz, mert városunk lakossága készíti már évek óta a török császár fényes serege számára az ágyuszerszámokat, értsünk azalatt akár szij- akár kerékgyártó munkát.

Egy alkalommal pedig a bessenyői puszta haszonbére fejében a várostól a többek között egy bokor (pár) kést alkusznak ki, máskor megint az egri pasa csizmát kér a miskolcziaktól.[2])

[1]) Nyári Albert br. A modenai Hyppolit codexek. Századok 1870. é. 672. l.
[2]) Szerző Miskolcz ipartörténetéhez. Közgazdaság 1880. évf. 6. sz.

És itt már az ipari munka éreztette a maga áldásait, mert ha olykor a törökök rablásai rövid időre meg is bénitották az egyes mesterségek folytatását, addig másrészt azonkori iparosunk tapasztalhatta, hogy iparkészitményei árán megvásárolta veszélyeztetett szabadságát, s hogy a vad török kezemunkája kedvéért, melyre szüksége volt, kiméli mesterségét, kiméli életét és szabadságát. Mig a vidék népe a töméntelen fuvarozás és a várak körűli kényszermunkák terhe alatt nyögött, addig a miskolczi iparos nép, részint az ipar útján szerzett filléreivel, részint pedig készitményei természetbeni adózásával felszabadult a robot munkák terhe alól. A miskolczi molnárok, timárok, csizmadiák, kovácsok és kerékgyártók nagy becsben állottak a török előtt s az egri török pasák is, mint ezt fentebb is láttuk, gyakran igénybe vették munkáikat.[1])

Magas fejlettségű iparunk mellett kétségtelennek kell tartanunk, hogy már a korábbi századokban is czéhenkint szervezkedve dolgoztak különböző mesterségeket üző iparosaink. Mindamellett az idők viharában a reájuk vonatkozó irásbeli adatok elvesztek, ugy, hogy jelenleg legrégibb ipartörténeti okmányunk a mészáros czéhnek II. Ulászló királytól adományozott s Budán
1508. 1508. julius 23-án kelt privilegiuma.[2]

Tekintve, hogy ez egyike legrégibb czéhalapitó oklevelünknek s az azonkori ipari viszonyokat rendkivül érdekesen világitja meg, érdemesnek találjuk annak szövegét, a régies irályt megtartva, magyar nyelven egész terjedelmében közölni:

„U l á s z l ó, Isten kegyelméből Magyar és Cseh országok stb. királya. A dolog örök emlékezetéűl tetszett a mi felségünknek a jól végrehajtandó közügyre irányzott többi gondjaink között szándékunkat mindig úgy vezérelni, miszerint a hatalmunk alatt álló polgárok és népek rendje és egysége bőkezűségünk kel-

[1]) B r ó s z K á r o l y. Adalékok Miskolcz XVII. és XVIII. századbeli ipartörténetéhez.

[2]) O k m á n y t á r. III. k. 95. szám. 150. lap.

lemességétől érintve úgy számban, mint vagyonban gyarapodjék és ekkép az ő rájok kiterjesztett kegyünk a név örök emlékével általok s utódjaik által ünnepeltessék. Ennélfogva mindenek tudomására akarjuk hozni jelen levelünk rendiben, hogy a mi hiveink a mi Miskolcz városunkban lakozó becsületes és körültekintő összes mészáros mesterek némely polgártársaik útján Felségünknek tudomására hozatták, miszerint ők az ő tudományuk és mesterségük gyakorlatáról és gyakorlásáról bizonyos rendelkezést, mely czéhnek, vagyis egyesületnek nevezhető, örök megszabással és az alantirt czikkelyekkel hoztak és állapitottak meg, elsőben is a legjobb s legnagyobb Isten s az ő legszentségesebb sértetlen anyja örök szűz Mária tiszteletére, s azután az ő magán hasznukkal és könnyebbségükkel, alázatosan könyörögvén Felségünknek, hogy az effajta czikkelyeket nekik adni és engedélyezni, s az azokban foglaltakat mind helyeseknek, kedveseknek és elfogadottaknak tartani, s kiváltságlevelünk alakjába foglaltatni s azokat összes bennük foglalt pontjaikban, záradékaikban, rendelkezéseikben ugyanazon mészáros mesterek számára örök időre megerősiteni kegyeskednénk.

Mely czikkelyeknek rendje ekképen következik. Először is, hogy egy mészáros mester se merjen a vágásra rendelt időkben többet vágni, mint a másik, azután hogy a vágás tudományát saját kezével gyakorolni nem tudó mészáros ne tarthasson mészárszéket. Továbbá, hogy senkise üzhessen mesterséget közöttük, csak az, akit a mesterek közössége megválaszt. Továbbá, hogy azok a mesterek minden egyes évben egy, vagy két mestert, a kik nekik tetszenek, czéhmesterekké, vagyis az egyesület fejévé választhassanak és tehessenek, a kik tegyenek esküt nevezett Miskolcz városunk akkor létező birájának kezébe, hogy a nevezett egyesület minden ügyeit lelkiismeretesen gondozzák és annak szükségleteiről a mint az kell, és szükségeltetni fog, a mennyire erejük és hivataluk megengedi, gondoskodandanak és ha látják, hogy bárhonnan valami veszély fenyegeti a nevezett egyesületet, a melyet maguk egyedül megelőzni, vagy megakadályozni nem bir-

nak, kötelesek azt nevezett városunk birájának tudomására hozni és annak mind tanácsával, mind segitségével az egyesület veszélyben forgó dolgain segiteni, az egyenetlenkedéseket pedig, melyek a mészáros mesterek között bármi okoknál fogva támadnának, maguk a czéhmesterek kisértsék meg és törekedjenek elsőben is eligazitani és hogy ha valamelyik pörös fél nem volna megelégedve a czéhmesterek eligazitásával, mindjárt szabadságában álljon, pörét s ügyét nevezett városunk birája elé vinni s az előtt keresni. — Végezetűl, hogy a nevezett mészáros mesterek választhassanak ki maguknak egy oltárt, bármelyiket is akarják nevezett Miskolcz városunk plébániai egyházában s egy jó lelkiismeretű és dicséretes szokásu papot, bárkit is megválaszthassanak, a ki tartozik minden egyes napon, vagy héten, a mint vele úgy a fizetéséről, mint a mondandó istenitiszteletekről megegyezhetnek, istenitiszteleteket, s ugyanazon lelkek s az egész egyesület üdvére nevezett oltárnál miséket tartani.

Mi tehát tekintetbe vévén a fentnevezett mészáros mesterek üdvös és czélszerü kérelmét, hogy általuk az istennek imádása is gyarapodjék és igy a fent leirt törvények által megerősitett társulatuk nyugodtabban megmaradjon és fennálljon, úgy a fentnevezett mesterek fent előrebocsátott egyesületének rendszabásához, mint pedig az ugyanazon egyesület rendszabásának módját magukban foglaló fenti összes czikkelyekhez, amennyiben azok azon városunk és lakosai közjavára nem ártalmasok, s ahhoz ugyanazon városunk közönségének jóváhagyó akarata járult, adtuk királyi jóváhagyásunkat, de sőt adjuk jóakaró beleegyezésünket is, s azokat a czikkelyeket s az összes bennök foglaltakat, de egyedül csak ugyanazon mészáros mesterek, s az ő összes örököseik s utódaik számára örök érvényeseknek erősitjük meg. Mely dolognak emlékéűl s örök erősségéűl függő titkos pecsétünkkel, melylyel mint Magyorország királya élünk, megerősitett jelen oklevelünket véltük nekik engedélyezendőnek. Kelt Budán Szent Jakab apostol ünnepe előtti legközelebbi vasárnapon, az Urnak ezeröt-

száz nyolczadik, uralkodásunknak, a magyarországinak stb. tizennyolczadik, a csehországinak pedig harmincznyolczadik évében."

Ennél azonban sokkal érdekesebb a csizmadiáknak II. Lajos királytól Budán 1521. április hó 14-én adományozott czéh 1521.
levele. Szokásban levén uj czéh adományozásánál valamely már meglevő régi czéh szabályait adományozni, Lajos király a pesti csizmadia czéh szabályait adományozza a mi csizmadiáinknak. Ez okmányból megismerkedünk a XVI. századbeli hazai czéh-élet egész szervezetével s látjuk, hogy a legujabb korig érvényben volt szabályok az inaskodásra, a mesterré tételre, az özvegy mesternék jogaira stb. vonatkozólag mind már tulajdonképen e század elején keletkeztek, s a főbb elvekre nézve ugyanazok maradtak, csak épen hogy egyben-másban kibővitettek.[1]) Tartalma a következő:

„Mi Lajos Isten kegyelméből Magyar és Cseh stb. országok királya. Adjuk emlékezetül jelen levelünk rendiben, tudatván mindenekkel, a kiket illet, hogy becsületes Warga István polgár és czéh, vagyis egyesületi mester, s a mi Miskolcz városunkban tartózkodó többi csizmadiáink részére és személyében bemutattak és felmutattattak előttünk a mi Pest városunk birája és esküdt polgárai által régentén megállapitott s ugyanazon Pest városunk czizmadiáinak a módot és rendet szabályozó czéhleveléből, melyekkel t. i. azok czéhét, vagyis a csizmadiák egyesületét fent szokták tartani, kijegyzett és kiirt czikkelyeket alanti tartalommal. Könyörögtek tehát Felségünk előtt nevezett Miskolcz városunk csizmadiái, hogy mi azokat a czikkelyeket, s az azokban foglalt összeseket és egyeseket kiváltságlevelünkbe szórul-szóra átiratván, helyeseknek, kedveseknek és elfogadottaknak tartatni s azokat az ő és czéhük s egyesületük számára örök érvényűeknek kegyelmesen megerősiteni méltóztatnánk, hogy ép úgy, mint nevezett Pest városunk csizmadia mesterei az ő czéhükben, vagyis egyesületükben, ezekkel a czikkelyekkel élnek, úgy élhessenek ők is azokkal.

Ezeknek a czikkelyeknek tehát ez a tartalma. Először: hogy

[1]) Okm.-tár. III. 105. sz. 165. l. L. még: Győri történelmi füzetek 2. k. 1863. 283. l.

ennek az egyesületnek czéhmestere a mesterek minden dolgaiban szorgos gondosságu legyen és minél szorgalmasabban gondot viseljen, akarjuk, hogy a megválasztott vagy megválasztandó nekünk vagy utódainknak a választás után mutattassék be a czéhtársai által a tanácsülésben s tegyen rá esküt, hogy a fentiekre hűségesen fog gondot viselni úgy, a mint az a tanácsülésben neki utasitásba fog adatni. Mindezáltal akarjuk s határozzuk is szigorúan megtartani, hogy egy csizmadia se merészeljen addig itt szolgálni, vagy mesterséget űzni, mig csak a czéh-társmesterekkel azok összes fizetéséről s úgy a királyi, mint a mi saját[1]), valamint az ugyanazon czéhtársak szolgáltatásairól meg nem egyezik, mindazáltal nem hagyván el, hogy a nevezett mesterek szövetségükbe becsületes társalgásu és dicséretes, minden szennytől ment életű férfiakat vegyenek fel, a miért is szigorubban meghagyjuk, hogy az ilyen jövevénynek születés helyéről, törvényes származásáról, tisztességes társalgásáról irásbelileg kellőkép győződjenek meg, s egyébként felvenni ne merészeljék. Akarván végül, hogy mesterséget űzni akaró összes czéhtársaik ne kóborlók, hanem helyhez kötöttek legyenek s bárki is akar efféle jövevény mesterré lenni, legalább egy évig legyen köteles valamely mesternél mint legény szolgálni, s gyakorolni magát s kitapasztalván a mesterek őt s tudománybeli képességét, azok találják alkalmasnak a felvételre; s elmulván az esztendő, ha az ilyen méltónak találtatik, tartozik a czéhmester azt nekünk, vagy utódainknak tanácsülésben bemutatni, hogy az ilyen a mi városunk törzskönyvébe beirassék, hogy legyen a mi tagjaink közül való, egyébként ne vétessék fel. Nem mulasztván el mindazáltal, hogy az ilyen beirt s a mesterséget kellőkép űzni akaró a mesterség jótéteményének s tisztességének felvételéért czéhtársainak, tudniillik az összes mestereknek, az ő ajánlásának első napján a mesterek minden egyes asztalára elegendő mennyiségű három fogásból s egy pecsenyé-

[1]) t. i. a városi. Itt a mi mindig a városra vonatkozik, még pedig eredetileg Pestre.

ből álló lakomát, s egy akó bort, s végül kellő számú s jól készitett fogásokból álló vacsorát köteles tehetsége szerint ugyanazon összes mestereknek, azok minden egyes asztalához kellő mennyiségben, úgyszintén két akó bort adni, s azon vacsora alkalmával három arany forintot tartozik az egyesület pénztárába letenni, egyébként ne tekintessék a czéh társak között felszabaditott mesternek. Határozzuk mindazáltal, hogy két segédtárs so hase szabadittassék fel kölcsönösen egy mesterczég alatt, hanem az ilyenek egyenkint, kiki saját személyére legyenek kötelesek mesterségöket a fentebb kifejezett felszabaditásokkal felvenni. — Mindazáltal a czéhtársak között helyesnek akarjuk azt tartatni szem előtt, hogy ha valamelyik czéhtársuk isten akarátából elhaláloz, fiut hagyván hátra, ki ezen mesterség gyakorlója leend, méltányosnak tartjuk, hogy a meghalt apa mesterségének öröksége ép ugy szálljon fiára, mint a többi öröksége, bárkinek is ellenmondása e részben nem állván utját ennek. Mindazáltal az ilyen elhunytnak özvegye és leánya elégedjék meg a hátrahagyott felemesterséggel, a másik felére nézve akarjuk, hogy a fent leirt módon legyenek kötelesek magukat felszabadittatni. Azt is szentesitettük, szigoruan meghagyván, hogy a czéhmester a mi tanácsülésünkben letett esküje szerint vigyázzon s legyen körültekintő ugy a csizmadiák, mint a vargák számára készült irhákra és bőrökre, bármilyen fajtájuak legyenek is azok, hogy azok kidolgozásában ravaszság és csalás ne találtassék, a melyben ha az a czéhmester nem lesz kellő elővigyázatú, akarjuk, hogy a kárt szenvedettnek azonnal ő legyen felelős a kárért, mi tőlünk pedig hanyagsága miatt kérjen bocsánatot. Azt is jónak véltük, megtiltván mindenkinek, hogy a mi városunkon kivül tartózkodó kufárok, vagyis kereskedők közül senkise merje a vásári czizmadiák bármely munkáját és különösen az ország bármely részéből is származó sarukat, szekernyéket és fekete salavárikat a czéhtársak gyalázatára itt eladni és árusitani, de a Kassán készült munkákat, ha azok jóknak találtatnak, mint eddig, úgy ezután is megengedjük szabadon árulhatni,

minden más és egyenkénti vásári munkát, ha eladásra kitéve találtatnak, parancsoljuk a czéhmester által behordatni, melynek egy része az egyesület hasznára, a második a mi biránknak, a harmadika pedig a mi városunk akkor létező esküdt polgárainak és jegyzőjének szolgáltattassék át irgalmatlanul. Mindazáltal kiveszszük ez alól a mi összes kufárainkat, a kikről akarjuk, hogy maradjanak meg szabadon az ő jóváhagyott szokásaikban, s hasonlókép az országos vásárokat, a melyeket szintén meghagyunk szabadságukban, úgy, a mint azokat az ország boldog emlékű királyai szabadokká tették. Rendeltük azt is, hogy ha valamely czéhtárs kikészitett bőröket, vagy bármi más dolgokat, vagy nekik alkalmas készületeket vásárol itt, ha az a czéhtársak akaratából történt, azokkal kölcsönösen osztozkodni tartozik, úgy hogy a nevezett effajta dolgokból csak egy részt tarthasson meg, ép úgy, mint a többiek, a neki átadott rész feletti pénze pedig viszsza fog neki adatni és fizettetni. — Ugy szintén, mivel gyakran gyanú támad a czéhtársak között, azt állapitottuk meg, hogy egy mester se merje az ő legényét társul fogadni s azzal társaságban dolgozni, a melyben, ha valaki közülök megfogattatik, az ilyet a társai ellen elkövetett merészség miatt a mesterségtől megfosztatni akarjuk és a mi szabadságaink megsértéséért, melyet elkövetni merészelt, bocsánatunkat tartozik kieszközölni, a mint erre képes lesz. Hagyjuk továbbá, hogyha valaki közűlök a városnak rendelkezését s a mestereknek rendeletét, melyek ugyanis azok közönségének a közjóra megállapitott ügyére vonatkoznak, nyilvános helyen kikürtöli és lerántja, a korcsmában tudniillik, vagy máshol és azt beszéli, hogy azok tettei és rendelkezései nem helyesen rendeltettek, s erre két, vagy három hitelt érdemlő tanú van, az ilyen megfosztandó a mesterségtől, s ujból kérjen kegyelmet azoktól a mesterektől, ha kiérdemli. Azonfelül akarjuk, hogy senki a mesterek közül az ő községük rendszabásán felül legényének előreadni máskép ne merészeljen valamit, hanem ha a szokásos pénzzel, a ki pedig ezenkivül találtatik a mesterségé-

től is meg akarjuk fosztatni. — Azonfelül rendeltük, meghagyván nekik, hogy egy mester se merje az ő mesterségén lévő másik mester legényét vagyis apródját igéretekkel elcsalni. Azt sem mulasztván el, hogy azok a mesterek, vagy bárki is közülök ne merészeljenek bármi okból is elfogott vagy tolvajsággal bélyegzett legényt magához venni és maguknál tartani, csakis szabadok s minden gyalázattól mentesek, azt is hozzáadván, hogy ha a mesterek közül valaki azt a rendelkezést, melyet a tisztviselő czéhtársak az összejövetelükben (gyülésükben) a legények béréül vagyis fizetéséül határoztak, legényének elmondja, a mit pedig titokban akarunk tartatni, vagy e helyett más magasabbakat hirdet, továbbá valamelyik mesterre vagyis czéhtársra tisztességtelen szavakat mond, a czikkelyenként elősorolt fenti dolgokban a mi rendeletünk áthágóit a mesterségtől megfosztandóknak rendeljük, továbbá azt is szigoruan megakarjuk tartatni, hogy ha a kiszabott bért, vagyis fizetést illetőleg a mesterek rendelkezését és rendeletét elfogadni akaró legénytársak közül valamelyik a többi mesterek legényei közt kavarodást akarna támasztani, hogy őket a munka helyéről elvonja és kóboroljanak s ebből magok a mesterek valami kárt szenvednének; az ily rossz indulatú és makacs legényre nézve rendeljük, hogy se azelőtt, se jövendőre soha se engedtessék meg neki a munka gyakorlása és helye, az ezen rendeletünket áthágó mestereket pedig meg akarjuk fosztatni a mesterségtől s a náluk megfogott efféle legény soha mesterségre ne mozdittassék elő. Azt is határoztuk, hogy a czéhtársak közt ne találkozzék egy koczkajátékos, vagy éjjeli csavargó se, mivel minden ilyes rosszhajlamú, és efféle, vagy hasonló bűnnel vádolt egyént az ő kebelükből kilépni határozzuk, úgy, hogy soha többé ne legyen érdemes köztük helyet foglalni. Ugyanazonkép határozzuk az ugyanazon bűnökben leledző legé nyekre nézve is, hogy dobassanak ki az összes legények társaságából és soha többé vissza ne fogadtassanak. Ha pedig valamely legény akár saját mesterének asztalánál, akár bárhol másutt lo-

páson érettetnék, kötelességükké tesszük az összes legényeknek, hogy egy ilyen bünös tolvajra nyilvános helyen egyenkint három három erős és kemény vesszőcsapást mérjenek és azután mint valami rothadt testrészt dobják ki saját kebelükből. Végül úgy intézkedtünk, hogy ha a mesterek, vagy a legények közül valamelyik vagy valamelyen az Ur akaratából megbetegednének és a czéhmester vagyis a főnök egynek vagy többnek közülök megparancsolná, hogy virrasszon az illető betegnél vagy pedig az egyházi körmenetnél vagy fentnevezett oltár tiszteletére szükséges más isteni szolgálatoknál, vagy pedig a végtisztesség napján a rendes időben megjelenni nem akarna, vagy vakmerően elhanyagolná, az ezt áthágó egy font viaszkot és két pint bort tartozik fizetni. Ha pedig valaki a királyi rendeletekben találtatnék makacsnak, az ilyet a mesterségtől megfosztandónak akarjuk. Mindazáltal azt szigorubban meg akarjuk tartatni, hogy ha bárki is a nevezett czéhtársak közül fent előrebocsátott rendeleteinket, határozatainkat és beleegyezésünket áthágónak találtatik, fosztassék meg mesterségétől társaival szemben s tőlünk s utódainktól igyekezzék magának kihágásának minőségéhez képest a reászabott büntetés után bűnbocsánatot nyerni. Ezt sem akarván azonban elhagyni, hogy bárki is a czéhtársak közűl a gyűlésben vagy másutt egy vagy több czéhtársát tisztességtelen szavakkal illetné, két tanubizonyságra már elmarasztaltatván, egy ortot (kisebb pénz) köteles az egyesület pénztárába fizetni. Ezt is beczikkelyezvén végül, hogy bárki is a czéhtársak rendéből, ha az úristen akaratából átvándorolna a más világra, akkor a temetés napján köteles a czéhmester vagyis főnök az egyesület pénztárából félforintot folyó pénzben és egy font viaszt adni és kifizetni. Mi tehát, a fentnevezett Warga István czéh vagyis egyesületi mester s a mi fentnevezett Miskolcz városunk többi csizmadia mesterei részére a mi Felségünknek fenti módon átnyujtott és elfogadott fent előrebocsátott kérelmét királyi kegyelmességgel meghallgatván, és kegyesen elfogadván, a jelen kiváltságlevelünkben átirt összes czikkelyeket,

a szerint, a mint azok helyesen és törvényesen vannak s a menynyiben Felségünknek s a királynői Felségnek s a többi czéheknek vagyis egyesületeknek, úgyszintén nevezett Miskolcz városunk polgárainak kárára nincsenek, helyeseknek, kedveseknek, s elfogadottaknak tartván, összes záradékaikban elfogadtuk, jóvá és helyben hagytuk, de sőt elfogadjuk, jóvá és helyben hagyjuk jelen levelünk erejével. A miért is nektek, hiveinknek, a Krisztusban tisztelendő atyának, György úrnak, a pécsi egyház püs pökének s nevezett Diósgyőr várunk jelenlegi kormányzójának s nemzetes Horváth Gergelynek, a jelenlegi várnagynak, ugyszintén a jövendő kormányzóknak és várnagyoknak jelen levelünk erejével meghagyjuk, hogy Miskolcz városunk nevezett csizmadia mestereit s azok egyesületét tartoztok és kötelesek vagytok mindazáltal a mi, valamint a királynői Felség és ugyanazon városunk többi czéheinek, vagy polgárainak jogai, mint fent előre van bocsátva, épségben maradván, a fent előre bocsátott czikkelyekben mindig szigorúan és sértetlenül megőrizni, s mások által is megőriztetni s mást semmi módon ne merészeljetek cselekedni. Jelen levelünket pedig, melyet függő pecsétünkkel, melylyel mint Magyarország királya élünk, erősittetünk, annak elolvasása után a felmutatónak mindig visszaadatni parancsoljuk. — Kelt Budán, husvét utáni második vasárnap az úrnak ezerötszázhuszonegyedik, a mi uralkodásunknak pedig a fentnevezett magyar, cseh és stb. országinak hatodik évében.“

A mészárosok, különösen a diósgyőri várnagyoktól látván veszélyeztetve szabadságaikat, 1560 körül a királytól kérik azok- 1560.
nak, illetőleg Ulászló király adománylevelének megerősitését.[1])

1563-ban pedig sürgős panaszlevelet nyujtanak be a királyi 1563.
biztoshoz, melyben elmondják, hogy a diósgyőri vár ura Balassa Zsigmond igazságtalanul megbüntette őket a mértékért, mintha az a magyar királyi mértéknek nem felelne meg, holott a mivel ők mérnek sokkal nagyobb, mint a kassai vagy egri mérték.

[1]) Okmánytár. III. k. 136. sz. 218. lap.

Miután hajdan mindig a budai mértékkel mértek, rendelje el a commissariatus, hogy ezentul a kassaival élhessenek [1])

Ezt a zavaros kérelmet különben a kir. commissarius nem teljesitette. Ugylátszik, csakugyan volt valami hiba a mérték körül.

Mindamellett szabadságaikat sikerült ujból megerősittetni. I.
1563. Ferdinánd ugyanis 1563 november 20-án Pozsonyban kelt ünnepélyes formáju oklevelében átirja, megerősiti s részükre ujból kiadja Ulászló király fentebb ismertetett kiváltságlevelét.[2])

Ugyanez évben a szabók czéhe is panaszlevéllel fordul a királyi biztoshoz, kérve, hogy mint annak előtte a vár német nemzetiségű parancsnokai, ugy a mostaniak is tartsák meg őket régi királyi szabadságaikban és erőszakkal ne kényszeritsék a várhoz való munkára.[3])

A XVI-ik században bortermelésünk és kifejlett borkereskedelmünk mellett egy érdekes s ma már régen teljesen megszünt czéh is létezett városunkban; s ez a korcsolyások czéhe volt. Azt a létraszerű alkotmányt, a melyen a teli hordókat a kocsira fel és lerakni szokták, hivják ma is korcsolyának. Az ezzel életczél gyanánt foglalkozó s egyszersmint pincze kezelés-
1573. hez is értő emberek voltak a korcsolyások, kikről a város 1573 ban külön statutumot is alkotott. E szerint ha vidéki ember jött a városba bort venni, köteles volt legelsőben is a korcsolyásokat megkeresni s a borokat csak azokkal rakathatta fel, a mikor is egy fél régi magyar akó bortól, ha azt pinczéből vonták fel, 8 denár, ha pedig kamarából, 6 denár járt nekik. — Ha pedig nem akarná a korcsolyásokat igénybe venni, azt a birónak jelenteni köteles, a mikor is másokkal is felrakathatja, vagy maga is felrakhatja a bort, de a megszabott dij felét ez esetben is köteles a korcsolyásoknak megfizetni.[4])

A vargák régi czéhszabályai szerint egy mesternek csak

[1]) Országos levéltár. Neo. Reg. Act. F. 723. No. 43.
[2]) Okmánytár. III. K. 150. sz. 240. l.
[3]) Országos Levéltár. N. R. A. F. 723. No. 38.
[4]) Annales. Miskolcz város levéltárában. 34. lap.

két tanulót vagy legényt volt szabad tartania. Egy felmerült eset alkalmával 1589-ben a tanács elé került a dolog, a mikor 1589.
is ez teljes szabadelvűséggel kimondotta, hogy jövőre kiki akár hány legényt és tanulót is tarthat.[1])

Emlitettük volt, hogy különösen a XVI-ik század második felétől kezdve a török folytonos dulásai és sarczai miatt ipar és kereskedelem mennyire pangásnak indult városunkban, a minek a közbiztonság teljes hiánya volt az oka.

Maga a vármegye is közigazgatási hatóságával kénytelen volt városunkból elmenekülni. Igy 1550. előtt néhány évvel, midőn 1550.
Mehemed budai pasa dulatta fel Miskolczot. 1579 ben Mohi vá- 1579.
sában, 1582-ben ujra Miskolczon, 1590-ben Ónodon, 1592-ben Miskolczon, 1597-ben Vámoson, majd Aszalón székel a vármegye, mint azt jegyzőkönyvei igazolják.

De legjellemzőbb az azon kori állapotokra nézve a vármegye 1593-iki jegyzőkönyve, melyben olvassuk, hogy a pünkösdi ünne- 1593.
pek előtti szerdán tartott közgyűlésben határozatba ment, hogy a Mályi és Nyék közötti „Nyirő“, a Csaba—Emőd közti, továbbá a vattai, ábrányi és tardi utmelléki tölgyesek a birtokos helységek által 15 nap alatt kivágattassanak, nehogy azok továbbra is a keresztények vesztére törő pogányságnak leshelyül szolgáljanak.

Ilyen körülmények között hasztalan volt már 1580-ban két 1580
országos vásárunk, nevezetesen a nagy karácsony előtti szerdán és a másik husvétkor nagy szerdán[2]), mert bizony nem mert arra senki bejönni a vidékről.

Csak épen a borkereskedés ment valahogy Lengyelország felé s az ország felvidéki városaival, különösen Bártfával.[3])

De legjobban jellemzik XVI-ik századbeli közgazdasági állapotainkat az adók. A török nem igen vetett ki rendes adót, hanem sarczokat, a mikor mindent elvittek, a mi csak kapható

[1]) Annales. Miskolcz város levéltárában. 34 l.
[2]) Rupp Jakab t. i. m. II. K. 56. l.
[3]) Okmánytár. III. K. 134. sz. 216. lap.

volt. Ezekről alig van följegyzésünk, legfeljebb az évkönyvek egy-egy kétségbeesett panaszos pontja.

Ezenfelül kellett fizetni a királyi és az egyházi adót. A királyi adólajstromok fennmaradtak s ebből látjuk, hogy a XVI-ik század negyedik tizedétől kezdve a század végéig hogy pusztult évről-évre városunk, hogy fogyott porta száma s vele együtt adó

1544. birása. 1544-ben az uj törvény szerint portánként 2 magyar forintot kellett volna fizetni. Ugyanakkor subsidium czimén kivettetett 188 frt. Tényleg befizetett Balassa Zsigmond, mint földes ur miskolczi javaiért 86 frtot, szabad porták után befolyt 4 frt, az uj város lakói fizettek 34 frtot, a Megyes alja 22, a Nagy-Sebestyén utcza jobbágyai 1, a Hunyad-utcza 15, a Boldogasszony utcza 3, Kis-Kassa 5, a Mindszent 3, Fenovits Miklós 2, Horváth György 3 és a molnárok 8 frtot.[1])

1549. 1549-ben már nagy hanyatlást tapasztalunk. A kivetett subsidium 199 frt.

Van a városban a királynak adózó összesen 55 porta s a törökök által felégetettek helyén épült 26 uj ház, szolgák 6 portája, 5 jobbágy-ház, 6 porta malom, 8 leégett porta, továbbá a Megyesalján, Hunyad és Kis-Kassán 23 szegény porta. Mindezekért, Balassa fizet összesen egyizben 17 forintot és második negyedben 18 frtot.[2])

1552. 1552-ben. A kivetett subsidium 187 frt. Erre fizetett Balassa 60 frt, 72 denárt. A II-ik negyedben 100 porta után, a III-ikban már csak 20 porta után vettetett ki a királyi adó, mert a többi már a töröknek adózott. Elképzelhetni, milyenek voltak a viszonyok, midőn ugyanegy városban egyik utcza a magyar királynak, a másik a töröknek adózott. Ugyan ez évben találjuk a következő jellemző feljegyzést is az adólajstromban: „Az miskolcziaknak király leveli vagyon, nem adnak rovást, mert megkivánja tőlök az szabadság.“

[1]) Országos Levéltár. Borsodmegyei adó lajstromok 13. lap.
[2]) Országos Levéltár. Borsodmegyei adó lajstromok 89—90 lap.

A Megyesalja, Hunyad, és Kis-Kassa utczának 4 porta után immár 90 frt restantiája van, de mint az adószedő megjegyzi: „Ezeknek az király megadta szabadságukat, nem adnak rovást.“ Ez évben különben maga Balassa is restantiában maradt 55 miskolczi porta után 82 frttal.[1])

1553-ban Balassa fizet a következő miskolczi porták után: 1553.
55 rendes porta, 20 zsellér, 6 urasági béres, 8 leégett és 26 uj ház, valamint 6 malom. Ezeken kivül adózik még a Megyesalján, Hunyad és Kis-Kassán 60 porta és 23 zsellér porta.[2])

1554-ben Balassa a következő porták után fizet adót: 100 1554.
rendes porta, 23 zsellér, 61 uj ház és 12 elpusztult.

Érdekes e lajstromban a 61 uj ház felemlitése. Azt mutatja ez, hogy mily buzgón igyekezett városunk lakossága ujra és ujra felépiteni hajlékait, ha azt a török földulta és leégette. Ugyanez évben némi fölvilágositó adatot lelünk ezen adólajstromban a Kis Kassa nevű helyre nézve is, mely ma már teljesen eltünt. Bejegyezve találjuk ugyanis, hogy annak jobbágyai a sajó-szentpéteri plébániához tartoznak, de hogy elpusztulván, ez évben nem adóznak. Valószinű ezek szerint, hogy az a szentpéteri kapun kivül fekvő, de városunkhoz tartozott major, vagy tanya volt, mely 1554-ben a török által elpusztittatván, többé adólajstromainkban sem fordul elő. Neve okmányokban Miskolcz mellett önállóan fordulván elő, többen azt hitték, hogy külön község volt megyénkben.[3])

1555-ben 115 porta után Balassától csak 75 frt 49 denár 1555.
volt behajtható. A következő évben pedig már csak 25 frt. „A mennyit az egri török zsarnoksága mián össze lehetett szedni“, mondja az adószedő.[4])

1564-ben Iszkora Márton birósága alatt a következő porták 1564.
irattak össze adó alá: I. az Ó városon 137 rendes porta, 6 ujonnan épitett, 14 a pestis miatt elpusztult, 19 zsellér és 7 malom.

[1]) Országos levéltár, Borsodmegyei adó lajstromok 140. l.
[2]) Conscriptio generalis regni portarum Tomus LXI. folio 97.
[3]) Országos levéltár. Borsodmegyei adólajstromok 229. 309. l.
[4]) U. o. Borsodmegyei adólajstromok. 345. lap.

II. az uj városon: 78 rendes porta, 6 uj ház, 11 a pestis miatt elpusztult és 20 zsellér porta.[1])

1566. 1566-ban az összes portaszám városunkban 190 volt, de tekintve a török dulásra, a subsidium fizetése alól teljesen felmen-

1570. tetett.[2]) 1570-ben 193 portánk hasonló alapon mentes volt.[3])

1572. 1572-ben uj adólajstromot találunk, melynek czime: „a király rovásáról való regestrum, kit az ország az pozsonyi gyűlésben uj számlálásra rendelt, mely számlálásra városi esküt volt Kerepessy Miklós.“ Ez rólunk csak annyit jegyezhetett be: Miskolcz, 200 porta. Törököknek alávetve. Ekkor tehát már egy denárt sem fizethettünk a magyar királynak.[4])

Városunk terheiről különben legvilágosabb képet nyujt év-

1573. könyvünk. 1573 ból a következőket találjuk benne: Fő biró Varga Demeter, adó szedő, esküdt birák Csépán Orbán, Szász Antal, Poján Orbán, Szakos Ambrus. Agyjuk emlékezetére mindenkiknek, az kiknek illik. Fizettünk királ panaszát, tudniillik 160 frt. Szentgyörgynapi első ötvenkilencz pínzt, második Szt.-Antal napi huszonkilencz pínz, harmadik Szt.-Mihály napi 59 pínz. Ezt igazán befizettük. A basának lisztért, árpáért 450 frt. Ugyanez esztendőben Juzab diáknak régi adósságban 200 frt, császár adójában is még 230 frt, Gombos Pálnak régi adósság 121 frt 60 denárt. Hatalmas bégnek 300 frt, 250 frt adósság, a Pap István bíróságában felkért másfélszáz arany és száz forint apró pénz szintén ez évben lett kifizetve.[5])

1574. 1574 ben az adó alap 155, 1576-ban 180 porta, mig 1578-ban Varga Demeter biró 150 porta után 75 frtot fizet be. 1582-ben a porta szám 132-re száll le, 1584-ben ugyanennyi porta után 66 frt adót tudnak behajtani. 1588-ban már csak 100 porta az adó alap, mig végre 1596-ban már csak 63, majd 39 porta.

[1]) Országos Levéltár. Borsodmegyei adólajstromok. 439. lap.
[2]) U. o. „ „ „ 469 „
[3]) U. o. „ „ „ 488 „
[4]) U. o. „ „ „ 527 „
[5]) Annales. Miskolcz város levéltárában.

1599-ben városunkban az összes porták száma ugyan 309, de ebből a magyar királynak csak 3 porta adózik. Ekkor van bejegyezve az adó lajtsromba, hogy „Miskolcz a tatár elvitelek miá egészen puszta.“[1])

Ha nem volna olyan szomorú, szinte megmosolyogni való szegény Gortvai Miklós borsodmegyei adószedőnek a panaszos levele 1549-ből, melyben Miskolczról, márczius 19-én irja felebb 1549.
valójának, hogy senki sem akar adót fizetni. A szegények nem birnak, az urak pedig királyi szabadság levelekre hivatkoznak. Ugymond: egész járásából 50 frtot sem tud összehozni.[2])

Mint már emlitettük volt, a rendes adókon kivül a nagyobb csapást a sarczok képezték, melyekből e korban minden évben bőven kijutott városunknak.

Igy olvassuk évkönyvünkben, hogy mikor 1597. julius 1-én 1597.
Tokaji Ferencz kapitány megveszi Tokaj és Sárospatak várát, ő Felsége hadainak felesszámu élelmet kellett adminisztrálnunk az emlitett két vár alá. „Ezen esztendőben fenforgó zürzavaros állapotokra nézve kerittetett be palánkkal az templom.[3])

Szokás volt ugyanis e szomorú háborús években, hogy a polgárság legbecsesebb holmiját, sőt még élelmi szereit, buzáját, szalonnáját is a városban levő legerősebb épületbe, az avasi nagy templomba helyezte ládákban biztonságba. Hogy ezt jobban megvédelmezhessék a be-betörő ellenségtől, az emlitett évben erős palánkkal keritették körül az egész templomot.

A szomoru képet nyujtó adózási viszonyok mellett maguk ezek az adólajstromok egy másik örvendetes tényt is tárnak elénk, a tiszta magyarság képét.

Az egri püspöki várhoz tizedet fizető miskolczi polgárok lajstromát 1548-ból átnézve, 233 tősgyökeres magyar nevet találunk 1548.

[1]) Országos Levéltár. Borsodmegyei adólajstromok, 537. 548. 566. 707. 720. 730. 731. 743. 771. 781. és 813. lap.

[2]) Okmánytár. III k. 124. sz. 203. lap.

[3]) Annales. Miskolcz város levéltárában.

benne. Bizonyságát annak, hogy városunk foglaló ős magyar lakossága immáron annyi küzdelmes századon át megvédelmezte parányi birtokát s megmaradt tántorithatatlanul szülővárosa falai között.

Ott találjuk e jegyzékben a közönségesebb magyar neveken kivül a Kóródy, Tőkés, Kappanos, Csépán, Csapó, Tar, Soós, Csizi, Tengeri, Was, Czázay, Syonka, Egyed, Székely, Gyulay, Gályas, Bende, Gál, Szabari, Széchi, Száka, Deák, Nyilas, Bakos, Arnóthy, Gagyi, Fenes, Hölgyes, Bene, Szász, Gyurkó, Bárányos, Bejthe, László, Beke, Bontha, Keserű, Talpas, Palló, Szijgyártó, Lassu, Vasfejü, Latotgyártó, Mályi, Dakó, Szuhai, Bányász, Szappanos, Bajnok, Tury, Bereczky, Buday, Nyiry, Póchy, Antalfi, Kun, Hordógyártó, Csoma, Kámáncsi, Pográdi, Bak, Sarlay, Bordás, Bede, Halász, Bereki, Bajai. Tornay, Lantos, Vajda, és Bacsó régi magyar család neveket.[1])

Borsodmegye lajstromaiban pedig ugyancsak városunk polgárai közül s e század végéről a Szinyi, Matuznay, Moré, Marczi, Bellény, Czéczey, Szendy, Czykó, Hoczmán, Szán, Thybolt, Etre, Pelbárt, Booth, Romhány, Bory, Uj, Herédy, Mangó, Dersffy
1596. és Zeleméry családokat, sőt 1596-ban egy Hunyady Mátyás nevü jobbágyot.[2])

[1]) Okmánytár. III. K. 123. szám. 195. lap.
[2]) Borsod vármegye levéltára. Prot. III. 538. l.

VIII. FEJEZET.

TÖRÖK HÓDOLTSÁG. MISKOLCZI HAJDUK VESZEDELME A HEVESI ERDŐN. NAGY ANDRÁS HAJDUGENERÁLIS TÁBORA. HERR GYÖRGY NEMESSÉGE. TÖRÖK SARCZOK. PARANCSLEVELEIK. KURUCZOK ÉS LABANCZOK HARCZAI VÁROSUNK KÖRÜL. PETNEHÁZI DÁVID ÉS SEPETZKA KURUCZAI. VÉGBELI BUJDOSÓ VITÉZEK MISKOLCZI GYÜLÉSE. TÖKÖLY IMRE MISKOLCZI TÁBORA. RAGÁLYI ISTVÁN TÁMADÁSA. MURÁNYI ISTVÁN, PETRÓCZY ISTVÁN, TARDI IMRE TÁMADÁSAI. CAPRARA TÁBORNOK SARCZA. NYOMOR, ÉHINSÉG. 36 OLTALOMLEVÉL. EGRI PASÁK KÖZIGAZGATÁSA, IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSA. TÖRÖK VÉDLEVELEK. KÖVETSÉGÜNK A SZULTÁNNÁL. TÖRÖK ADÓZÁS. NEMESEINK MEGTAGADJÁK AZ ADÓZÁST. ADÓELENGEDÉSEK. SZULTÁNOK VÉDLEVELEI. VÁROSUNK TELJES ELSZEGÉNYEDÉSE ÉS PUSZTULÁSA. IV. MOHAMMED SZULTÁN LEVELE. FELSZABADULÁS A TÖRÖK JÁROM ALÓL. E KOR KULTURÁLIS EMLÉKEI.

Az egész XVII-ik századon át a háboru minden szenvedése, minden insége sujtja városunkat. A mult század végén a szomszédos Egerben megfészkelt török végképen rabigájába hajtja Miskolczot is. A törökkel való folytonos harczok izgalmain kivül e korszak szerencsétlen vallási háborui és egymást érő fölkelései is csapás után csapást hoznak reánk. A Bocskay, Bethlen, Rákóczy és Tököly-féle mozgalmakból egy-egy hullámverés mindig ér benünket is és rendesen nagy károkat okoz, mert daczára a sok keserű tanulságnak, mindvégig elfelejtettük bekeriteni, vagy bármiféle védművel ellátni városunkat.

Az erődítésekről való ez a könnyelmü gondolkodás általában magyar felfogás volt e korszakban és nagyban hozzájárult a török hódoltság oly nagy mérvü kiterjedéséhez. [1])

A sok királyi védlevél, s pasák oltalmazó irásai, mind nem használtak semmit „minden adófizetés és békekötés ellenére a töröknek — mondja Salamon — Magyarországon való egész uralkodása alatt szakadatlan volt a török hóditási törekvése és a magyar király területén való rablása. A török birta várak s a velök szemben állott magyar határvárak őrsége közt a dulakodás csaknem szakadatlan. Bárhol nyissuk fel azon időszak krónikáját, az egész hosszu határvonalon a Mátrától Adriáig folyton foly a guerilla harcz. Magában a békekötés éveiben sem szünt meg az. Csak annyiban állott a béke, hogy nagyobb várakat kölcsönösen nem ostromoltak a felek s tetemesb országos hadsereggel nem vivtak csatákat“.[2])

1602. 1602-ben szégyenletes dolog esett meg rajtunk. Portyázásra küldött hajdúink lerészegesznek s igy vagdalja agyon őket a török. A „Sárospataki krónika“ igy irja le az esetet: „A miskolczi hajdúk közül 20 vesznek a hevesi erdőn részegség miatt. Hatvani, szolnoki törökök mind rajtok voltanak; ugyan fekvő helyekben ütötték meg őket, talán csak heten szaladhattak el bennek.“[3])

Vigasztalásul szolgálhat azonban, hogy közrendű embereink között is vannak már olyanok is, akik vitézségükkel szerzik meg e korban is a nemességet. Ilyen Her György, a kit Bocskay
1606. István 1606 április 17-én Kassán kelt armálisával nemesit meg.[4])

1607. Az 1607/8-iki hajdu lázadás történetében igen jelentékeny szerepet játszott miskolczi Nagy András hajdú-generális. Tudjuk, hogy a Bocskay fejedelem adományaiból kiforgatott hajduság Rudolf királynak, mint „bálványozónak és német“-nek elűzését

[1]) Salamon Ferencz. Magyarország a török hóditás korában. Budapest 1886. 66. lap.

[2]) U. o. 107. lap.

[3]) Toldy Ferencz. Magyar Történelmi Tár, IV. 1857. 43. l.

[4]) Okmánytár III. K. 164. szám. 268. lap.

követelte és a törökkel is szövetkezve Homonnayt akarta a királyi székbe ültetni.

Ezen közben Nagy András 1608 április 3-áról Miskolczról 1608.
ir Illésházy Istvánnak és Thurzó Györgynek Érsekuvjárra, melyben a következő jellemző sorokat olvassuk: „Ezt is kíványuk az nemes országtól, hogy kösse erre magát, hogy soha erről az mi mostani feltámadásunkról meg nem emlékezik, az melyről adgyon az nemes ország minékünk kötés levelet. Mely dolog igy lévén és mihelyt az tekéntetes, nagyságos vezér, Aly passának emberét és parancsolattyát látván, mindgyárt megfordulunk és leszállunk Isten kegyelmességéből.

Sőt mostan sem támattunk volna föl, hogy ha az Commissarius urak minket meg tartnak vala az országnak igéretiben és fogadásában, de ez az dolog igy nem lévén és minket semmi adományban meg nem tartván, hanem falukról falukra és városokról városokra kergetvén bennünket dobbal, zászlóval, mely dolgot látván mind kicsintül fogván nagyig elkeseredvén, hogy az magunk nemzete miatt kellett ilyen nagy gyalázatot szenvednünk, — igy ennek okáért támadtunk föl, gondolván azt magunkban, jobb minékünk mind egy szálig meghalnunk, hogy nem mint a magunk nemzete miatt ilyen nagy gyalázatot vallanunk.“

Később Báthory Gábor alkudozván velük Nagy Andrásnak „nagyságos“ czimet, tanácsosi méltóságot, megfelelő jószágokat és Váradon való szabad lakást kötöttek ki. Utóbb azonban mégis azt olvassuk róla, hogy miskolczi birtokára vonult vissza.[1])

A törököket illetőleg az 1656-ik évről találjuk följegyezve 1656.
évkönyvünkben, hogy Csabánál nagyon megverték őket, ami miatt aztán mi rajtunk állottak bosszut.[2])

Hogy pedig ha reá került a sor, a keresztény hadak is épen ugy bántak velünk mint a török; élénk bizonysága Keglevits Miklós ónodi kapitány levele, a ki is 1639. november 11-én 1639.

[1]) Hadtörténelmi közlemények. 1893. évf. 80. lap.
[2]) Okmánytár. III. k. 520. lap.

azt irja főbiránknak, hogy a császár munkájára azonnal küldjenek száz embert, ásóval, kapával, tekenőkkel sánczot hányni, azonfelül egy hordó bort, kenyeret és abrakot: ami is ha meg nem történik, nemcsak városunkat dulatja fel, de a birónak is meg kell érte halnia.[1])

Ezt a hangot különben hazánkfiai és keresztény testvéreink kétségtelenül a töröktől tanulták el, akik az effélékben kifogyhatatlan szótárral rendelkeztek. E fajta rendeleteiket eleinte törökül küldözgették, de később azután holmi renegát diákok magyarul fogalmaztak nekik, ugy, hogy csak az aláirás és pecsét volt török.

1663. Kászon egri pasa 1663. április 30 áról következőleg ir hozzánk: „Ti keményfejü kurvafiak — hányszor uri czimörös levelünk járt hozzátok hogy Szolnokból az Császár buzáját fölhozzátok, ne lehessek oka szófogadatlanságtoknak vagy veszedelmetöket várjátok, igy levén kurva fiak ha fejetek, életötök s jószágtok szeretitök mindnyárt siettséggel menjetek Szolnokban az Császár buzáját fölhozni, ezt elne hallgassátok és sikettségre ne vegyétek, mertha egy hét alatt fölnem hozzátok az buzát, minden faluból két-két embert nyargallokat behozatunk és hidjétek bizonyosan, hogy körösztül nyársban veretünk, az melyet elsem kerülitek, és igy mely az anyátok csöcsiből tejet szoptatok, az is keserűre fordul. Ezért ugy nyissátok föl az szemeiteket, hogy megne bánjátok".[2])

Augusztus 22-én Kászon pasa főkajmekámja Muszli bég ir nekünk hasonló hangon: „Ti miskolczi birák és polgárok, fejetek, életetek vesztése alatt parancsoljuk, se éjet, se napot ne várjatok, mihelyt ez parancsoló uri czimeres levelünket látjátok, — ottan hamar sietséggel az négyezer kila árpát vigyétek az hatalmas Császárunk táborában, hol az árát megadják és azonkivül az kinek mi eladni való egyet mása élésből vagyon, — vigyék az hatalmas

[1]) Okmánytár III. k. 180 sz. 290. lap.

[2]) U. o. III. k. 198. sz. 311. lap.

Császárnak táborába pénzért árulni, ezt el ne hallgassátok és siketségre ne vegyétek mert elraboltattok."[1])

Október 19-én ugyancsak Muszli-bég hasonló nyájas hangon bizonyos mennyiségü köles beszállitását sürgeté, — miközben a késedelem fölötti csodálkozásában e szókra fakad: „ti nektek hány fejetek vagyon? azért éjet napot ne várjatok, hanem sietséggel induljatok, mert nyársban szurattok meg és fejeteknek vesztése következik."[2])

Az augusztus 22-iki rendelettel bekivánt négyezer kila árpát azonban képtelen volt városunk előljárósága előteremteni, — ugy, hogy annak felével még november elején is restantiában volt, mire aztán Hasszán pasa november 2-án Nógrádból kelt levelében azt a következőleg sürgeti meg:

„Ti Miskóczi birák, polgárok és egész tanács, szófogadatlan és kemény nyaku rosz ebek, eddig való parancsolatot csak siketségre hagyjátok, az Uj vár alá kivántatott két ezer kila árpa felől hitetlen ebek im azon vagytok, hogy fejemmel fizessem meg kurvák, de minthogy én fizetem meg jobb hirtelen tik egynehányan fizessétek meg hitetlen ebek, hitem szerint fejetekre parancsolom, egy órát-napot ne várjatok amaz reátok rendeltetett két ezer kila árpát éjjel-nappal minden késedelem nélkül vitten vigyétek Uj vár alá, én parancsolatomban hiven eljárjatok, ha fejeteteket szeretitek"[3]).

Még ezt az ijedtséget ki sem heverhette a tanács, mikor érkezik Helit egri pasának deczember 31-én kelt levele, melyben 19090 kila, óriási mennyiségü köles szállitását rendeli el, mondván: „mihelyt ez uri czimeres levelünket látjátok, ottan hamar sietséggel három ezer tizenkét kila árpát, és az tizenkilencz ezer kilenczven kila kölest szekerekre rakván vitest vigyétek uj várba, és uj várból levelet hozzatok, azt elne hallgassátok, mertha öt-hat

[1]) Okmánytár III. kötet. 200. szám. 312. lap.
[2]) U. o. III. kötet 201. szám. 313. lap.
[3]) Okmánytár III. kötet. 202. szám. 313. lap.

napig az élest elnem inditjátok, bizonyosan elhigyjétek, hogy az városlok közepén tizet közületek körösztül vasba veretünk“ [1]).

És hogy mennyire a lelketlenségig türelmetlenek voltak velünk szemben, mutatja az a körülmény, hogy a nevezett pasa nem átalotta ennek a rengeteg mennyiségü eleségnek a beszolgáltatá-
1664. sát már harmadnap, az az 1664. január 2 án kelt kemény hangu levelében megsürgetni.[2])

Mikor aztán teljesen lehetetlenség volt az efféle kivánalmaknak megfelelni, mit tehetett egyebet szegény városunk minthogy folyamodott, s követeket küldött fel egészen a szultánig. Ez azután
1683. néha csakugyan kegyesebb is volt mint a pasái. Igy 1683-ban a készülőben lévő hadjáratra négy ezer kila gabona szállitását vettették ki reánk, de felfolyamodásunkra. január elején Drinápolyban kelt s Ibrahim budai pasához intézett fermánjában végleg elengedé azt nekünk Mohamed szultán.[3])

Nem csoda ha ilyen arányu török sarczok után a császári csapatok már mit sem találnak Miskolczon. Igy Czobor Ádám
1672 jelenti 1672. november 28-án, hogy a katonaság részére szükségelt élelmiszerek városunkban egyáltalán elő nem teremthetők.[4])

A következő évben pedig I. Leopold király elrendeli, hogy a katonaság által városunk megsarczolása folytán okozott kár összeirassék és felbecsültessék.[5])

Mint többször is emlitők, nemcsak a török, hanem a labancz és kurucz hadak is egyaránt pusztitották e szomoru korban városunkat. Hogy e tekintetben milyen volt a helyzet, teljesen meg-
1677. világitja Cobb Farkas Frigyes kassai császári főkapitánynak 1677. szeptember hó 7-én hozzánk intézett levele: „esett értésünkre — ugy mond, — hogy naponkint, és óránkint kuruczok, tolvajok városlokba jövén — szabad akaratjok és kedvök szerint ott quár-

[1]) Okmánytár. III kötet. 203. szám. 314. lap.
[2]) Okmánytár. III. kötet. 205. szám 316. lap
[3]) Okmánytár. III. K. 251. szám. 365. lap.
[4]) Országos levéltár. Actorum publicorum Fasc. 36. No. 62.
[5]) U. o. Neo. Reg. Acta. Fasc. 1616. No. 29.

télyoznak, veletek társalkodnak, vendégeskednek, és ti oltalmaztok őket, fegyvert, puskaport, golyóbist szereztek számokra, és minden szükséges állapotokat ti provideáltok nékiek; azért akarunk ez patens levelünk által atyaiképen benneteket intenünk, egyszersmind parancsoljuk is erősen, hogy ennekutána aféle dolgokat ne cselekedjetek, tolvajokkal ne társalkodjatok, városotokba ne tartsatok, ne szenvedjetek, hanem mikor várostokban jönnek vagy csoportonkint, vagy seregestől, közönségesen rájok támadjatok és városotokból verjétek ki őket, mert egyáltaljában megvan parancsolva az mi kegyelmes urunk ő felsége vitézeinek, ha ez után a legkissebb vétekben az felül megirt dolgokban érik benneteket, mindjárt azt a birákat nyársba vonassák, városotokat pedig felégesssék, kire s szendrei commendans uramnak is adatott parancsolatunk szerint, szorgalmatosb vigyázása és gondja lészen. Mi azt nem ellenzük, ha töröknek az ő szokott adóját fizetitek is, de hogy kurucz (krucz) (így) tolvajokkal barátságosan éljetek, nállatoknál szenvedjétek, velek társalkodjatok, semmi uttal-móddal nem engedjük kegyelmes urunk ő felsége kegyelmes parancsolatjához alkalmaztatván magunkat"[1])

És érdekes, hogy magok a bujdosó nemes vitézek is tiltakoznak a „kurucz" névvel visszaélő csapatok üzelmei ellen. Igy 1678. október 24-én Miskolczon nyilatkozatot bocsájt ki ellenük 1678.
Pap Izrael. „Isten dicsőségéért, lelki testi szabadságért bujdosó végbeli igaz magyar hajduknak kapitánya" — mondván: „adom tudtára mindeneknek az kiknek illik, ez jelenvaló levelemnek rendiben. Mivel sok becsületes emberek requisitiójából keservesen való panaszokbúl értettem, hogy zászlókon és hadnagyságokon kivül némely istentelen hamishitű tolvajok is körülvaló vidékeken az mi szinünk és nevezetünk alatt lappanganának sok halhatatlan istentelenséget, tolvajságokat elkövetnek, otthon levő mind nemes rendet s mind pedig paraszti szegénységet sattzoltatnak, húznak,

[1]) Okmánytár. III. K. 227 sz. 344. lap.

vonsznak és kárositnak. Minthogy pedig e féle tolvajoknak kemény és rettentő megbüntetésére mind Istentől, mind pedig az uraktól ő nagyságuktól s ő kigyelmektűl kemény és erős parancsolatom vagyon, igaz magyari keresztyénységem tisztemhez való kötelességem tűlem is azt kivánja, minden rendbeli embereket, nemes vármegye becsületes tiszteit, falusi birákat és polgárokat mind fejenként közönségesen kérem ő kegyelméket illendő becsülettel, egyszersind az Istenre, lelkek idvességekre igaz magyarságokra kénszeritsék, valahol hadnagyságokon és zászlókon kivül az mi szinünk és kurucz nevezetünk alatt aféle nemességet és szegénységet sattzoltató és károsító tolvajokat hallanak lappangani, akármi névvel nevezendő kecsegtető helyeken kaphatják, vagy találják, mindenütt öljék, vágják, fogják és kergessék, a kiket pedig megfoghatnak vagy megkaphatnak, legitimo juris processu másoknak rettentő példájára, kemény és szomorú halállal megbüntessék, minden kegyelem nélkül, hogy mindaz bujdosó igaz magyar nemzet, annak tisztei, Isten az világ előtt eféle latroknak és tolvajoknak akármi szin alatt való elhallgatásában ne vádoltassanak".[1])

Ugyanezen évben Tököly Imre 20 ezer főnyi hadseregével vonult föl városunk mellett, keményen megsarczolva bennünket.[2])

Hogy általában nap nap mellett különböző ellenséges csapatok tamadásainak mennyire ki voltunk téve, látjuk évkönyveink feljegyzéseiből, melyek közül ez év deczember 19-éről találjuk beirva, hogy: „Petneházy Dávid és Sepetzka nevű lovas és gyalog kurucz hadnagyok késő estve igyekezvén feles lovasokkal és gyalogokkal Szikszó felől a városra, és valamely részeg katonák elől nyargalván az kapura, főbiránkat Busa Mihály urat (ki is akkor más becsületes tanácsbeli emberekkel az kapura oly véggel ment, hogy elérkezvén, a seregekkel reménkednék azon az hadnagyoknak, hogy ő kegyelmék vennék oly disciplinában az hada-

[1]) Okmánytár III. k. 231. sz. 348. lap.

[2]) Kubinyi Vahot. Magyarország és Erdély képekben. Pest, 1853. II. k. 120. l.

kat, hogy az város lakosival szépen bánjanak), egy katona azok közzül ugy lőtt ő kelméhez, hogy mindkét czombján által ment a golyóbis, mely sebben feküdt ő kegyelme tíz egész hétig".[1])

A végbeli bujdosó vitézek egyik fő gyülhelye éveken keresztül szintén városunk volt. Itt gyűltek össze egész Felső-Magyarországból 1679-ben is, itt tanácskoznak ügyeikről s innen intézik 1679.
leveleiket egyrészről a Mármarosban fekvő többi bujdosó rendekhez, kérve, hogy siessenek hozzájok csatlakozni, másrészt október hó 12-én levelet intéznek innen Teleki Mihályhoz, kérve ügyüknek az erdélyi fejedelemnél való támogatására s végül ugyanazon nap fordulnak kérelmükkel magához Apaffy Mihály fejedelemhez is, mondván:

„Édes hazánkra szakadóul függő, vérrel, rabsággal terhes felhőknek tartoztatásában ennyi időktől fogva Isten után mely állandóan fáradoztunk, világ tehet itíletet. Emellett magunk eziránt való erőtelenségét látván, Ngd kegyelmes patrociniumjához is alázatosan folyamodni s azzal Ngdat feltisztelni el nem mulattuk. — Mindazáltal mind eddig is micsoda előmenetele volt dolgainknak, Ngd bölcsen megitélheti. Azonban a hadak a német pártra seregenkint menten-mennek, a többinek is nagyobb része indúló félben vagyon, sőt titkos tractában is, hadbéli segitségét Ngdnak mindeddig is nem látván, az szokott kvártélyban sem lévén hadainknak békességes nyugodalmok. Sok szép lakott helyeinknek pusztulásra jutott állapotja, a föld népének az ő hallatlan insége égbe kiált."[2])

Kijelentik mindezekért, hogyha a fejedelem nem segiti őket, ők kénytelenek lesznek a béke tárgyalásokat a császárral megkezdeni.

„A Magyar hazából lelki testi szabadságokért elbujdosott, fegyvert viselő grófi, úri, fő és nemesi végbeli lovas és gyalog rendű vitézelő rendeknek" nevezik magukat, s mint aláirásaikból

[1]) Okmánytár III. k. 531. lap.
[2]) Okmánytár. III. k. 233—235. sz. 350—354. lap.

látjuk, gróf Balassa Imre vezérlete alatt ezen miskolczi gyűlésükön harmincz lovas és harmincz gyalogos kapitányuk vett részt, kik között ott látjuk Petneházi Dávid, Petrőczy István, Harsányi György, Forrai Bálint, Jánoki Zsigmond, Géczi István, Borbély György, Deák Pál, Zákány István és Palásti Menyhért jeles vitézek neveit.

A következő évben pedig már összes csapataikat itt vonták össze, a mennyiben junius 24-én Teleki Mihályhoz intézett leveléket a miskolczi táborból keltezik.[1])

1861. 1681-ben már magát Tököly Imrét találjuk a miskolczi táborba, hol a Zólyom felől érkező német hadakat kiséri figyelemmel, s honnan augusztus 13-án levelet ir Wesselényi Pálnak Hadadra, szemére vetvén, hogy úgy látszik el akar tőle pártolni, amit nem tanácsol neki, ámbár amint mondja: „im ugyan kegyelmetek nélkül is telünk egy tálra s tábort tehetünk.“[2])

Hogy a Tököly-féle hadjárat mennyi nyomorúságot hozott reánk, a leghivebben és legközvetlenebbül elmondja évkönyvünk-

1682. nek az 1682-ik évi julius 6-áról való feljegyzése:

„Az hatalmas budai vitézlő szerdár Ibraim basát rendelvén a győzhetetlen török császár méltóságos mostani fejedelem Thökölyi Imre urunk ő nagysága segitségére sokszámu lovas és gyalog törökökkel és tatárokkal is, melyek megindulva elsőben maga magyar hadaival kegyelmes urunk, Kassa városa mellett épittetett czitadella erősséget megvevén, annak utánna Kassa városát is obsidiálván, az egri basa az egri seregekkel elsőben menve segitségére oda, melynek városunkban való megszállásakor, nagy nyomorgatása, kinoztatása biránknak, tanácsinknak. Ismét a budai vezér a derék, táborral utánna indulván, die 5. augusti és Onodvárát meg szállván lőtette két nap, harmadnapra a várat feladták és a benne való németeket Szendrőig kisirtette. Onnét az egész tábor Kassa alá menve, Kassa városát is felad-

[1]) Okmánytár III. k. 237. sz. 355. lap.
[2]) U. o. III. k. 243. sz. 359. lap.

ták kegyelmes urunk számára. Onnét az egész magyar és török táborok Filek alá szállottanak. Oda érkezve Erdély országának is méltóságos fejedelme, kegyelmes Apaffi Mihály urunk ő nagysága az egész erdélyi hadakkal, holott erősen harczolván, sok számu törököknek el veszésekkel fel adgyák Filek várát is kegyelmes urunk hűségére és a várat a várossal együtt tűzzel felégettettve és porral széjjel hányattatva pusztán hagytanak. Ezen török járás miatt nagy inségben levén az egész város lakosai ugy annyira, hogy prédikátorinkat, deákinkat, biráinkat szekerekre rakatván a táborra gyalázatosan hurczolták és onnan is nagy kedvkereséssel szabadultak. Itthon városunkban is néhány hites embereinket erőssen megkötözvén, ló mellett pórázón egész éjjel hurczolták, kinozták, mely nyomoruságból Isten jóvoltából oltalmazza következendő biráikat. Item, következendő esztendőre török császár indulása alkalmatosságára vettetett városunkra a fényes portáról négy ezer kila árpa, melyet jóllehet sok kedv keresésünkre méltóságos fejedelem kegyelmes Thökölyi Imre urunk interpositiójára, a fényes porta megengedett ez egy esztendőben".[1])

Mégis talán az egész századnak csapásokban legborzasztóbb éve volt az 1685-ik esztendő, a mikor városunk a háboru 1685.
minden borzalmát átélte.

Május 1-én Ragályi János Szendrő kapitánya meglepte a városban akkor nagy számmal időző kuruczokat, kik közzül sokat levágott, sokat pedig fogságba ejtett A meglepett kuruczok egy része, egyéb menedékhely hiányában, az ódon avasi templom tornyába szorult. A németek pedig ostrom alá vették a tornyot és sarkából kiemelvén a templom ajtaját, a kuruczokat levágták. Ezen alkalommal égett le a templom tornya, mely azután egészen letöretett,[2]) s azóta nincs is tornya. Midőn a városban lévő kuruczok egy része már fogságba került, más része elesett, a felhevült német zsoldosokban felébredt a rablás vágya. Feltör-

[1]) Okmánytár III. k. 534 lap.
[2]) Magyar történelmi tár. Pest 1859. VI. k. 263. lap

ték a templom ládáit, s mivel az akkori idők szokása szerint sokan vagyonukat a templomban vélték biztonságban lenni, a város lakossága nagy kárt szenvedett. Hasonló fékezetlen vadsággal neki törtek a magánházaknak s kényök szerint raboltak. Ez alkalommal fosztatott ki a református lelkész laka, sőt az iskola is.

Ezen nagy csapás után egy másik nem kevésbé sulyos csapás érte a város szerencsétlen népét.

Ugyanis a török nem törődve az uralkodó drágasággal, inséggel, császári adó fejében „ezer kila buzát, vagy lisztet" vetett ki Miskolczra, melyet a város költségén Budára kellett szolgáltatni. A szorongatott s az egri basa által fenyegetet miskolczi nép, miután nem maradt más hátra, mint vagy ezen sarczot megadni, vagy pedig városát pusztán hagyva, a Bükk hegység rengetegeibe menekülni, az elsőt választotta, s daczára annak, hogy a mint a város könyve emliti, akkor „a búzának szapuja három négy forintokon járt" „sok költségével és fáradságával s maga éhenhalásával" megadta a hallatlan sarczot és saját költségén Budára szolgáltatta. De nemcsak élelemmel, hanem munkaerővel is kellett ez alkalommal a töröknek adóznia.

Mivel Ausztria akkori törekvése Buda visszafoglalására irányult, s erre az ozmán, mint a próféta előházára, valamint a birodalom kulcsára méltán volt féltékeny, mindent elkövetett, hogy ezen nevezetes pontot megtartsa. A szomszéd megyék lakossága parancsot kapott e nevezetes vár erődítése körűl robotolni. Miskolcz is kénytelenittetett e czélra 9 szekeret s 33 szarvasmarhát tavasztól őszig a Budán teljesitendő „császár műve" körűl foglalkoztatni.

Ezen szomorú eseményeket ujabb csapások követték, mert ugyanez évben Murányi István gyalog hadnagy számos hajdúval éjnek idején beütött a városba, s mivel a város a mult évben kivetett sarczot meg nem fizette, feldúlta a várost, elfogatta a szolgabirót esküdtjeivel s egynehány hites embereivel, őket megverette, elhurczolta a városból s addig tartotta fogva, mig a város a kivánt sarczot meg nem fizette, melyért, a mint a város

jegyzőkönyve mondja: „fizettünk nyargalót többet harmadfélszáz forintoknál, azonkivül a sok kár a szegénységen.“

Ugyan ez évben az öreg Petróczy István, a bujdosó magyarok egyik vezére, a birót Ónodra hivatta. A város főbirája e parancsra másod magával ment oda. — Utközben, nem messze Ónodtól, egy Tardi Imre nevű kurucz hadnagygyal találkozott, ki őket minden ok nélkül annyira megkinozta, hogy a szerencsétlen biró majd fél évig volt kénytelen az ágyat őrizni. Ugyan ezen Tardi Imre hadnagy ezen tette után Miskolczra jött s midőn másnap a birót hazahozták, a nép annyira felindult méltatlan s embertelen kinzásán, hogy a városban időző Tardi Imrét űzőbe vette. Ez nejével együtt s ezenkivül ötöd magával a nép dühe elől egy pinczébe menekült, melyből, miután a bőszült tömeg valódi ostromzár alatt tartotta, ki nem menekülhetett. — A nép azonban megunta a hosszas várakozást s tüzet vetett a pincze ajtajának, hogy a gonosztevőket kézre keritse, Tardi neje s egy kurucz nem állhatta a füstöt s átmászott a tűzön; Tardi Imre pedig, a ki magát a nép dühének ki tenni nem merte, negyedmagával a pinczében megfult. Tardi Imre atyafiai megtudván ezt, bosszut forraltak Miskolcz lakosai ellen, de nem árthatván a városnak, sok szegény, kezökbe került miskolczi lakost megcsigáztak és sokáig fenyegették a várost.

A kimerült és sokat zaklatott város lakosai azonban ezek után sem maradhattak békében. A Tököly ellen harczoló Schultz tábornok Rozsnyó alól parancsot küldött, hogy a város azonnal tizenkét ezer kenyeret szállitson fel táborába. Mivel a város az akkori inséges időben a kivánt mennyiséget hirtelen előteremteni nem tudta, Janka Pétert két hites tanácsbelivel küldötte hozzá, hogy a szigorú tábornokot megkérleljék; de ez Janka Péter kérelmeit meg nem hallgatta, hanem Lőcsére fogságba vitette, honnét csak ezer és egynehány tallérért váltatott ki.

Ugyanez évben a felső végbeli, úgymint Léva, Korpona Ajnácskő és Szendrő labaczkapitányai: Semsey András, Oláh Já-

nos, Ragályi János és Szuhay István meglepték s felégették Ónodot s számos foglyot és marhát hajtottak el onnét. Ezen száskahadak egy része városunkba is betört, felverte a házakat betört a városházára és kifosztotta azt. „Valamennyi élet, buza, tavaszi és zálogok ott voltanak, mindeneket elvittek, épen üresen hagyván a városházát", mondja az évkönyv.

Majd ismét, mintha új népvándorlás indult volna meg, követték egymást az osztrák hadak. Mercy Gáspár, Heussler Donát tábornokok, gróf Barkóczy Ferencz altábornagy, Balassa Ádám s több más végbeli kapitány nagy számu hadakkal Miskolcztól egy fél órányira eső Szirma-Bessenyőnél ütöttek tábort. Ezen hadak egyrésze Barkóczy Ferencz vezetése alatt Ónod elfoglalására indult, más része Schultz tábornagygyal Eperjes ostromára vonult, a harmadik hadsereg Szolnok felé vette utját.

Alig hogy ezen hadak elvonultak a Károly herczeg által küldött, szintén Eperjes ostromára sietö Caprara Aeneas tábornok jelent meg a város kapui alatt s hadteste számára 12 ezer kenyeret, egynehány száz köböl abrakot s bizonyos mennyiségű bort követelt, melyet a városnak szekerei s marhái odavesztésével kellett Kassa alá szolgáltatni.

Ónod bevétele után Balassa Ádám végbeli labancz kapitány öt zászlóalj hajduval a város alá jött, de mivel a városon átvonuló különféle hadtestek tábornokai által kiállitott védlevelek értelmében nem bocsáttatott be, hihetőleg e miatti bosszujában a legelőről a városi lakosok 500 darab marháját hajtotta el, melyek nagyobb része oda veszett. A város panaszt emelt e miatt, de sem elégtételt, sem kártéritést nem nyert. Caprara igérte ugyan, hogy a Balassa Ádám által elkövetett rablás tárgyában vizsgálatot tart, de ez csak igéret maradt. A város csupán annyit nyert panaszával, hogy ugyanezen parancsnok szigoru tilalmat bocsátott ki, melynek folytán tilos volt bárkitől lopott marhát venni.

Ezen kenyérben szűk és nyomorban gazdag időben, mondja

Brósz, rendkivül elszaporodtak a megyében s a városban a tolvajok és rablók, kiknek felkeresésében és kiirtásában Aszalay András alispán nagy buzgóságot fejtett ki, s a közbiztonság helyreállitása körül nagy érdemeket szerzett. Ezt a város jegyzőkönyvében következőképen találjuk följegyezve: „Az Ur Istennek bölcs tetszéséből az nemes vármegyénk akaratjából Vice-Ispánságra másodszor választatván Aszalay András Urunkat ő kegyelmét, ezen esztendőnek forgásában dicséretesen viselvén magát ő kegyelme, az nemes Vármegye akkorbeli Szolgabirájával és Esküdtjeivel együtt sok istentelen káromkodókat, lopókat, tolvajokat, vármegyénkben, kiváltképen Miskolcz városában törvényesen kiirtatott. Kire az Ur Isten ő Kegyelmeket az sok gonosz tevők, kigyomlálásában segélje és tartsa meg sok esztendőkig. A lábrakapott káromkodás pedig részint a sok átvonuló, részint a városban tanyázó féktelen katonaság erkölcstelenitő hatásának tulajdonitható.“ [1])

Hogy pedig ezek a hadjáratok mennyire tönkre tették Miskolczot, ismét legjobban bizonyitják a város évkönyveinek szavai:

„Ugyanezen esztendőben az sok alá és feljáró hatalmasok miá, három tábornak rajtunk által menetele miá. Mivel városunkon feles számú szekereket, vonó marhákat kévánván, az szegénység marhájiból annyira kifogyott és kipusztult, hogy nagyobbrésze városunk szegény embereinek, az kiknek ennek előbbiben hat és nyolcz ökrei voltanak, egy sem maradott, az szántóföldeket kapákkal kapáltatták, az erdőről és berekről az tűzre való fát hátokon hordották, sergestől a birák Egre (így) és más végekben gyalog jártanak.

Ugyanezen esztendőben az ur isten olyan drágaságot hozván tartományunkra, hogy itt Miskolcz városában négy forintnak felivel járt az buza, még csak kaphatták. Sokan az nagy drágaságban éhel megholtanak, jó maga biró emberek, gyermekek,

[1]) Brósz Károly. Egy év Miskolcz város zivataros múltjából. A miskolczi polgári iskola értesitőjében. 1879.

leányok és asszonyi állatok. Ebet, macskát az éhség miá meg ettenek.

Ugyanezen esztendőben az pogányságnak rettenetes nagy szorongattatása miá, mivel az esztendős rendes búzabéli adón felül kévánván az városon ezer kétszáz kila buzát és kétszáz kila zabot. Ebben az mostani nagy szükségben az szegénység hirtelen meg nem adhatván, mely miá hites embereink az egri tömlöczből szakadatlanok voltanak, egyik az másikat váltotta ki. Némelyek közzülök jámbor szolgálatjokat életek elfogyásával pecsételtenek be.“[1]) Ugy, hogy megérthetjük, miszerint számos egykoru feljegyzésben ezen egyetlen egy év eseményei után azt olvassuk, hogy Miskolcz teljesen elpusztult részint a török, részint egyéb hadak miá.[2])

De azontul sem volt sokkal különb a világ. Se az emberélet, se a vagyon nem volt biztonságban egy napra sem.

1693. A vármegye 1693. október hó 7-én felvett nyomozati jegyzőkönyvéből tudjuk meg, hogy a „kurucz világban“ Harsányi György Miskolczot tartván megszállva, Emődi Szuhay István feleségét, aki akkor Ónodba lakott, katonáival megfogatta, Miskolczra hurczoltatta, hol húzták, vonták és veréssel, szidással az akkoron az avasi templomban levő két ládáját hiti után kéntelenittetvén kivallani, ott azt felhasogatták és az abban levő egy király (vörös) szinű róka mállal bélelt mentéjét, ezüstös selyem övét és minden portékáját belőle elprédálták. Sőt Ónodi Török István hadnagy a mentét és övet karján vivén, Szuhay Istvánnét arczul verte és csapdosta.[3])

1687. 1687. november 11-én főbiránk kiszabadul a török fogságból, miről a következő meginditó sorokat olvassuk évkönyvünkben: „Isten ő szent felsége majd minden emberi reménység felett váro-

[1]) Okmánytár III. k. 538—542. lap. R. Horváth Jenő. Magyar hadi krónika II. k. 1896. 252. lap.

Kubinyi—Vahot. Magyarország és Erdély képekben. Pest, 1853. II. k. 121. lap.

[2]) Károlyi Árpád. Buda visszafoglalása 1686-ban. 1886. 137. lap

[3]) Borsodv.-megye levéltára Prot. XIII. 33. lap.

sunknak az elmult évi főbiráját Török István uramat az egri büdös tömlöczből — ellenségéből támasztván gyámolt, — szabaditotta ki, kiért Istennek legyen dicsőség. Kinek is megtekintvén a becsületes város majd egész esztendeig való keserves nyomoruságos állapotját és szenvedését, s ebből következett szegénységét, conferált 200 frtokat.“[1])

Hogy a háborus világ, a számtalan dulás alkalmávali öldöklést nem számitva mennyi véráldozatot követelt, kitűnik azokból a számokból, hogy évenként mennyi emberünket vitték el katonának.

1694 és 1695-bén formális sorozás volt városunkban a császári 1694.
csapatok első compániája számára, amikor az egyik évben 175 gyalog és 104 lovast s a másikban 188 gyalog és 142 lovas embert szolgáltattunk.[2]) Hogy ez milyen aránytalan áldozat, megérthetjük abból, hogy városunk ma, mikor népessége bizonyára legalább hatszorosa az akkorinak, évenkint összesen 115 ujonczot állit ki.

De jóval emelkedik a fenti szám, ha meggondoljuk, hogy ezenfelül mennyien mentek el önként a kuruczokkal.

1695-ben a Rabutin ezredéből való Bomon kapitány compá- 1695.
niabeli lovas, Varga Lukács gazdát borozás közben egy korsóval főbe hajitván, megölte.[3])

1697-ben julius 1-én bevétetvén Tokaj és Sárospatak vára, 1697.
Ő Felsége hadainak nagyszámu szekeret kellett a két vár alá küldeni.[4])

Az itt vázolt viszonyok okozták, hogy az egész megye tehetősbb lakossága lassankint bevonult lakni Miskolczra és Ónodba, hol mégis többen levén együtt, jobban megvédelmezhették magukat.

Egy hivatalos nyomozás alkalmából tudjuk meg, hogy megyénk Tisza melléki része 1698-ban csaknem teljesen el volt már 1698.

[1]) Annales Miskolcz város levéltárában és Kun Miklós t. i. munkája 21. lap.

[2]) Borsodmegye levéltára Prot. XIII. 1. és 13. lap.

[3]) Okmánytár III. k. 550. lap.

[4]) U. O. „ „ „ „

ekkor a török által pusztitva s rablók és tolvajok miatt nem volt senkinek sem bátorságos járása.[1])

Volt ennek a szerencsétlen háborus világnak egy szokása, ami utóbb igazán vigjátéki arányokat öltött és ez az óltalomlevelek, salva guardiák, mint elferditve mondták „salagvárdák" divatja volt. Ha valamiféle csapat barát, vagy ellenség megszállta a várost, annak parancsnoka — miután kellőleg megsarczolt bennünket, — kiadta a nagypecsétes, ékes levelet, hogy óva int mindenkit, nehogy zsarolni, bántani, vagy megszállni merészeljék Miskolcz városát. A XVII-ik századból egész kötetre való, nem kevesebb mint 36 darab ilyen óltalom levél van még ma is meg levéltárunkban, pedig bizonyára már sok hiányzik belőlük, mert arra is volt gyakran eset, hogy mikor biráink az érkező ellenségnek bemutatták az óltalomlevelet, elvették tőlük s ott nyomban elégették.

Különben pedig városunk annyi pusztulása mutatja, hogy soha sem hederitett reájok senki.

1636. Sorozatukat 1636. január 25-én Bornemissza Jánosnak, a végek alkapitányának Kassán kelt oltalomlevele nyitja meg.[2]) De már junius 30-án ő is szükségét látja, hogy egy ujabbat állitson ki[3]), melyben következőleg szól:

„Megtekintvén Miskolcz városának a sok hatalmaskodók és csavargók miatt való pusztulását, s ut mellet való lételét is, vettem kiváltképpen való oltalmam alá, megakarván ennek utána afféle hatalmaskodókat büntetni; ő felségétől nekem adatott tisztem szerint hagyom és parancsolom, minden renden levő uraimnak és barátimnak, hogy megnevezett Miskolcz városára senki zászlóstól, csoportostul rájok szállani, személyekben megbántani, marhájokban megkárositani ne merészelje, mert ha ki ez parancsolatom ellen cselekszik — kapitányoktul levelek nem lévén —

[1]) Országos Levéltár. Táblai. Oszt. 4. 228. sz.
[2]) Okmánytár. III. k. 176. szám. 285. lap.
[3]) U. o. „ „ 177. „ 286. „

megengedtem, hogy afféle hatalmaskodókat megfogjanak és Kassára hozzanak, kiknek érdemlett büntetéseket kell szenvedniek. Adtam pedig ez levelemet addig, mig főgenerális uramtól ujabb patens levelet küldök nekiek."

1639. junius 3-án az egri török pasa ad óltalomlevelet nekünk, hogy a városunkkal szomszédos hegyeken bérelt szőllők bérletében ne háborgattassunk.[1]) 1639.

A következő év november 12-éről Bornemisza János uram immár harmadik óltalomlevelét adja ki számunkra.[2])

1644. junius 1-én Serényi Pál, Szendrő várának kapitánya pedig a következő protectionálist állitja ki részünkre: 1644.

„Én kis-serényi Serényi Pál, az mi kegyelmes urunk az felséges harmadik Ferdinánd római császár és magyarországi koronás király, szendrei végházának főkapitánya, köszönetem és magam ajánlása után adom emlékezetül ez levelemnek rendiben mindeneknek, az kiknek illik, nevezet szerint pedig az mi kegyelmes urunk ő felsége tábori minden renden levő tisztviselőinek, mezei és végbeli s kiváltképen fileki és putnoki fő és vicze kapitányainak, hadnagyinak és minden renden levő hiveinek, hogy ez levelemet mutató Miskolcz városának minden lakosi, követek által hozzám Zendreöben beküldvén és pro maiori securiorique eorundem permansione, ezen patens levelemet kivánván tőlem, mivel magok sponte az mi kegyelmes urunk ő felsége hüségére hajlottanak, s akarnak is ahhoz állhatatosan ragaszkodni, én is azért mindaz, mi kegyelmes urunk ő felsége kiadott manifestuma és kegyelmes gratiája, s mind pedig Palatinus urunk ő nagysága méltóságos assecuratiója mellett s parancsolatja szerint is, kiváltképen való oltalmom, gondviselésem és protectiom alá vettem őket Kérek azért szeretettel minden felül megirt rendeket, sőt az mi megnevezett kegyelmes urunk, koronás királyi urunk ő felsége s Palatinus urunk ő nagysága nevek és authoritások alatt serio intek, és az

[1]) Okmánytár. III. k. 179. szám. 289. lap.
[2]) U. o. „ „ 181. „ 291. „

kiknek illik, hagyom s parancsolom is, hogy azon nevezetes Miskolczi várost lakosival együtt se városokban, határokban, sem pedig azonkivül valahol másütt közönségesen avagy privatim, sem személyekben s marhájokban és semminemű jószágokban, mint az ő felsége szárnyai alá vett hiveket meg ne merészeljék semmi lett uton, titkon, vagy nyilván háboritani s kárositani, és igy Palatinus urunk ő nagysága és az ő felsége generalisi eleibe busitó panaszokkal bocsájtani."[1])

Miután pedig Szendrő vára a következő évben kapitányt cserélt, Knöring Bernát uj kapitánytól, siet városunk hasonló kegylevelet nyerni, mit is az márczius 7-éről ékes német nyelven
1647. ád ki.[2]) 1647. junius 15-én Mehemet egri pasa ád ismét városunknak érdekes óltalomlevelet, mely a szabad költözést biztositja s a kor viszonyait is jellemző része következőleg szól: „mivel jövének mi előnkben az Miskolczi jámbor birák, panaszkodván azon, hogy városba jövén emberek régtől fogván ott lakoknak Ispahiájok fenyegetik, ki miatt ha úgy lenne, hogy megengednénk kivenni közülök, az hatalmas és győzhetetlen császár városa elpusztulna, viszont azt is jelentvén nekünk, hogy szolgák, özvegy asszonyok, leányok szolgálni, mesterlegények mesterséget tanulni jönnek városban, az olyanokat is fenyegetik az piribékek, kérvén, hogy az olyaténok és bántások ne lenne — mi az egész divánba egri urak törvény szerint eligazitottunk, hogy az, mely jövén jobbágyok öt-hat esztendőt ott az városban eltöltöttek, az törvény helybenhagyta őket, örökre ott lakhatnak, szolgák, özvegy asszonyok, leányok, mesterlegények szabadosan oda jöhetnek, hódolatlan és hódolt helyről szabadon lakhatnak, hitlevél nélkül, hogy az hatalmas császár városa épüljön, fogadunk uri hitünkre és tisztességünkre, hogy az mi török részünkről senkitől semmi bántások ne lehessen, bizvást jőjenek és az több jámborok között csendességben lakjanak, de azokat kiválasztván, hogy az

[1]) Okmánytár. III. k. 183. sz. 293. lap.
[2]) U. o. „ „ 184. „ 294. „

mely szablya viselő katonák véghelyből az városra lakni igyekeznek, azok különben ott ne lakha-sanak, hanem hitlevelet váltsanak az nagyságos pasától, igy bátorságos lakások lehet, osztán.[1])

1648 ban Szendrő vára ujra kapitányt cserél csatóházi Móré István személyében, ki is siet junius hó 29-én szintén óltalom levelet küldeni nekünk.[2]) 1648

A következő évben pedig maga III-ik Ferdinánd király ád ki részünkre ünnepélyes formáju védlevelet, melyet maga sajátkezűleg ir alá s melyben összes csapatait utasitja, hogy városunkat nemcsak hogy ne zaklassák, hanem oltalmazzák. Ezt Borsod és Csongrádmegyék gyűlésén a nádor kihirdetteti és Szendrő vár kapitányai láttamozzák.[3])

1660. augusztus 17-én ismét Homonnai Drugeth György kassai főkapitány állit ki Ónodban részünkre menlevelet.[4]) 1660.

Városunk birái a török császári tábor elé akarván menni, hogy némi adóelengedéseket kérjenek Dsafar váli 1663. julius 7-én óltalomlevelet ád nékik, hogy őket ezen útjokban senki ne háborgassa.[5]) 1663.

Tudjuk, hogy főleg a folyton fel és alá járó katonaság beszállásolása volt az egész korszak legnagyobb terhe városunkra nézve. Ettől akart bennünket jó Pető Zsigmond ónodi kapitány megszabaditani 1670. május 11-én kelt óltalomlevelében mondván: „Minthogy az sok rendkivül való quártélyozás, zászlóval való megszállás és katonák megszállási miatt Miskolcz városa annyira elfogyott, hogy nemsokára elkelletik pusztulni, ha mind ebben mennek el az vitézlő rendek. Mivel pedig az illetlen hatalmaskodást mind országnak törvénye tiltja, s mind nekünk O felsége tiszteinek incumbal, hogy effélék ellen tisztünk szerint 1670.

[1]) Okmánytár. III. k. 187. szám. 296. lap.
[2]) Okmánytár III. k. 191. szám 301. lap.
[3]) U. o „ „ 192. „ 302. „
[4]) U. o. „ „ 197. „ 309. „
[5]) U. o. „ „ 199. „ 312. „

procedáljunk; annak okáért minden névvel nevezendő, felül megemlitett rendeket akarok requirálnom, s az kiknek illik, tisztem szerint parancsolnom, senki is semmi lett ok alatt sem zászlóstól, sem magánosan reájok szállani, rajtok quártélyozni, vagy valami adózással s fizetéssel terbelni ne merészelje, sőt inkább minden oltalommal legyenek ő kegyelmeknek. Egyébbiránt szabadságot adtam arra, hogy az kik hatalmaskodók lesznek, szabadosan megfoghassák és kezemhez hozhassák az büntetésre; hanem megengedvén az egy illendő jó gazdálkodással — az kinek megszállása történik — azzal elégedjék meg. Bizonyos levén abban, ha ki min találtatik, efféle hatalmaskodókon mi esik —. magának tulajdonitsa.“ [1])

Hogy pedig mindez mennyire nem használt, elég bizonyitéka az, hogy már julius 31-én szükségét látja egy hasonló óltalomlevelet kiadni számunkra.[2])

Ezen közben Szendrő várába uj parancsnokul Schöning György Vilmos német ezredes rendeltetvén ki, ez is hosszu német védlevelet bocsájt hozzánk.[3])

1674. Lóczy János, a végbeli magyar hadak kapitánya 1674. április 23-áról, Poroszlóról ad ki védlevelet, mondván: „némely maga gondolatlanok sem az erős bosszúálló Isten, sem pedig az keresztény tisztek kemény és szoros tilalmával és büntetésével nem gondolván, az megirt város lakosit ujonnan is ottan-ottan, különbkülönbképen háborgatni, az városban házoknál, utczájokban és városokon kivül uton-utfélen, szőlőhegyeken, és akárholott találhassák prédálni, fosztani, verni, taglalni és netalán megölni, és sok uton-módon megnyomoritani és kárositani mostan is nem szűnnek meg és nem általják“, miért is azokat halállal fenyegeti, ha jövőre városunknak békét nem hagynak [4])

[1]) Okmánytár III. k. 212. „ 327. „
[2]) U. o. „ „ 213. „ 328. „
[3]) U. o. „ „ 216. „ 331. „
[4]) U. o. „ „ 217. „ 332. „

Miután pedig a török épen olyan gazdájának tartotta magát városunknak, mint a császár, illetőleg a magyar király, tehát a mellett, hogy a mit csak meglehetett mozditani, mindenünket elvitték, ők is óltalomleveleket adtak számunkra, melyben másokat intenek, nehogy azt tegyék. Ali egri pasa 1674. julius 9-én kelt 1674.
óltalomlevelében ezeket mondja: „térdet fejet hajtó és adófizető Miskolcz városi jobbágyaink, az becsületes Egri divánban supplicatiot adván és keservesen panaszolkodván, hogy az sok alá s feljáró katonáktól s hajduktól mindkét részről igen-igen sulyos terhök vagyon, kiváltképen az alsó magyar hadaktól, városokban bemenvén, az szegénységet verik, szidják, erővel borokat hordják, házokat törik, ládájokat hasogatják, ruhájokat viszik — úgyannyira, hogy a szegénység majd pusztulásra következik, ha terhök meg nem könnyebbittetik és meg nem orvosoltatik, melyet igy értvén az Egri becsületes diványos urak és agák egyenlő akaratjából adtuk ki kezökben ezen parancsoló uri levelünket, és hadjuk s erősen is parancsoljuk mindeneknek, kiváltképen az alsó hadaknak, lovasoknak és hajduságnak, kik győzhetetlen császárunknak köntöséhez ragaszkodván, saruja alá fejet hajtottak s magokat hiveinek nevezvén és ha hivségében végig akarnak megmaradni, semmi uttal-móddal Miskolcz városi jobbágyokat ne bántsák, hanem mely csatabélieknek utjok oda fordul az város kapuja előtt szálljanak és az szegénység ételt-italt mit adhat azzal elégedjenek, ezért mindenek megálljanak, mertha ezentúl is az szegénység panaszol ezért valamely csata csint fog tenni, az előljáró hadnagyot, kalauzt behozatjuk és öt-öt száz pálczát üttetünk az talpokra, ha ezzel is nem szűnnék, különben látunk az orvossághoz; mindenek igy legyenek tudósok az dologban.“[1])

Strassoldo Károly ezredes és kassai főkapitány Emőd melletti táborából 1675. szeptember 27-én bocsátja ki védlevelét, 1675.
melyben „a német, magyar és horvát vitézeknek és ide s tova járó,

[1]) Okmánytár III. k. 218. sz. 334. lap.

kóborló talpasoknak és fizetetlen szabad hajduknak", szigorúan meghagyja, hogy Miskolczra szállani ne merészeljenek.[1])

1677. 1677. julius hó 15-én ismét a bujdosó hadak több kapitánya Poroszlón állit ki óltalomlevelet számunkra.[2])

A következő év márczius 8-áról Turból keltezve ugyanezek küldenek ujabb védlevelet.[3])

1678. 1678. augusztus 28-án Kohári István füleki kapitány,[4])

1679. 1679. aug. 26-án ujból Pető Ferencz ónodi kapitány,[5]) 1680. február 20-án Tokajból ismét Srassoldo Károly,[6]) ugyanazon év deczember 7-én Kaprara Aeneas fővezér Kassáról,[7]) s ugyan-

1681. csak ő 1681. aug. 28,[8]) és 29-én,[9]) Hernád-Németiből bocsájtanak ki számunkra óltalomleveleket. Pető Ferencz kapitány a mi nagy barátunk pedig ugyanezen év szeptember 12-én emlékezik meg ismét rólunk; mely alkalommal a következőleg szól: „az vitézek, felettébb való gazdálkodással erőltetik a lakosokat és az mi nagyobb, az szőlő hegyeken kóborolnak, kazupokkal, kosarakkal, tarisznyákkal prédálják, immár vettem protectiom alá mind városostul, szőlőhegyestül ő kegyelmeket, ha ennek utána oly keményen bánnak velök, s szőlőjökkel is, szabadosan fogják meg, s hozzák kezemben akár kik legyenek azok; mindazonáltal kegyelmetek is Miskolczi uraim az illendő gazdálkodással legyen nekiek, mivel az ország is él azzal, s mi is közönségesen".[10])

1682. Gombos Imre putnoki kapitány 1682. január 7-én,[11]) és

[1]) Okmánytár III k. 223. sz. 340. lap.
[2]) U. o. „ „ 226. „ 343. „
[3]) U. o. „ „ 228. „ 345. „
[4]) U. o. „ „ 230. „ 347. „
[5]) U. o. „ „ 232. „ 349. „
[6]) U. o. „ „ 236. „ 355. „
[7]) U. o. „ „ 238. „ 356. „
[8]) U. o. „ „ 244. „ 360. „
[9]) U. o. „ „ 245. „ 361. „
[10]) U o. „ „ 246. „ 362. „
[11]) U. o. „ „ 249. „ 363. „

1683. november 20-án,[1]) Forrai Bálint bujdosó kapitány Nagy Turból 1682. november 13-án,[2]) Szobieszky János lengyel király Vág melletti táborából 1683. november 15-én,[3]) Ragályi 1683.
János szendrői alkapitány 1684. február 7-éről,[4]) Lotharingiai 1684.
Károly ugyanazon év julius 9-éről,[5]) gróf Csáky István felső-magyarországi főkapitány Ónodból 1686. május 15-én,[6]) Carafa 1686.
Antal tábornok ugyanazon év aug. 14-éről Belgrádból, 1670. 1670.
junius 27-éről Szerdahelyről, Spok János gróf, Heiszler Donát tábornok Bécsből 1694. márczius 24-éről,[7]) s végül Göcz János 1694.
tábornagy ugyanazon évből,[8]) adnak ki számunkra ujabb és ujabb óltalom és védleveleket

Ezekre az óltalomlevelekre természetesen a törökök egyáltalán nem adtak semmit, hanem számitván városunkat a hódoltsághoz, kezelték azt, mint saját tartományukat és pedig nemcsak rendes adókivetés utján, hanem azáltal is hogy administratiónkat is minden tekintetben kezükbe vették.

1642. október 22-én városunk előljárósága szorongatottsága 1642.
közben levelet intéz és küldöttséget küld Borsodmegye hatóságához, Szendrőbe, hol akkor a megye székelt,[9]) s felpanaszolva a törökökkel való bajaikat, tanácsot kérnek.

Elsőben is hogy Eger megvétele alkalmával annak környékéről sokan menekültek Miskolczra lakni, s most ezeket a török mind vissza akarja vinni a maguk régi lakóhelyére, hogy az ő jobbágyai legyenek. Továbbá netaláni verekedés, vagy ölés esetében vérdijat akar szedni s ha valaki veszekszik, vagy káromkodik, azután sarczot akar szedni. Ez utóbbi a legsiralma-

[1]) Okmánytár. III. kötet 254. szám. 368. lap.
[2]) U. o. „ „ 250 „ 364. „
[3]) U. o. „ „ 253. „ 367. „
[4]) U. o. „ „ 256. „ 369. „
[5]) U. o. „ „ 257. „ 370. „
[6]) U. o. „ „ 259. „ 372. „
[7]) U o. „ „ 262. „ 379. „
[8]) U. o. „ „ 263. „ 381. „
[9]) Borsodvármegye levéltára. Prot. III. 881. lap.

sabb és városunk legnagyobb pusztulására vezethet, mondja a tanács.[1])

Jól tudta a török, hogyha sanyargatásai folytán alattvalói, jobbágyai átszöknek a nem hódolt magyar tartományokba, hogy akkor az ő adóalanya fogy el lassankint, azért tehát nemcsak ezt igyekezett megakadályozni, hanem rajta volt, hogy a nem hódolt részekről is oda csalogasson másokat.

1645. 1645. deczember 21-éről olvassuk Mehemet egri pasa menedéklevelét, melyben elmondja, hogy miután értésére esett, hogy egy Szendrő várában lakó Kata nevű asszony akarna onnan kijönni és Miskolcz városában lakni a bátyjával „és hatalmas császárunknak, — ugymond fejet hajtani, mi fogadjuk úri hitünkre, tisztességünkre és becsületünkre, hogy a mi részünkről semmi bántása nem lészen, bizvást jöjjön és az több jámborok között bátorságosan lakjon.“[2])

1660. Ali vezér az uj budai pasa 1660-ban hatalmas sereggel szállotta meg Nagyváradot, miközben a vele ujonnan érkezett ázsiai vad martalócz csapatok a szomszédos vármegyék területén is rettenetes pusztitást vittek véghez. Ennek hire hozzánk is elérkezvén, sokan futásra vették a dolgot s kezdtek a Bükkbe menekülni, hol barlangok szolgáltak buvóhelyül. Ilyen volt mindjárt a vár mellett levő az a barlang, amelyről a népmonda azt tartja, hogy rajta keresztül az egri várba juthatni. E barlang még 1842-ben jódarabon járható volt, ma már azonban vizzel van tele. Ilyen barlangok voltak még a „Kecskelyuk“ és „Büdöspest“ (Pest szláv szó, kemenczét jelent), mindkettő a mai Hámor környékén. Megtudván ezt a pasa, augusztus 6-án sürgősen megnyugtató levelet küldött hozzánk, melyben a következőket mondja: „mivel megértvén, hogy az tatártól megréműlvén futó felét vettétek volna igy elakarnátok futni; annak okáért ne féljetek semmit is, hanem városában, falujában minden ember szabadosan,

[1]) Okmánytár III. k. 182. szám. 292. lap.
[2]) U. o. „ „ 185. „ 295. „

bátran maradjon meg, az kik helyekből kimozdultanak volna is, szálljanak vissza. Arassatok és szántsatok és vessetek, egyébbféle dolgotokat minden mezeit lássátok félelem nélkül, mert esküszünk az egy élő Istenre, hatalmas Császárunk fényes fejére, az Szent Mahomet prófétára, ugy megzaboláztuk táborunkban lévő török, tatár, kurtan vitézeket, hogy csak egyik is az Tiszán által nem megyen, és egy pénz ára kárt nem teszen, ha pedig egy pénz ára kárt teszen, hozzánk jövén, akár egyért kettőt adunk érötte.“[1])

1663-ban pedig Ahmed vezér tudatja fiával Ahmedgiráj 1663.
khánnal, miszerint a miskolcziak a császári táborhoz az iránt folyamodván, hogy a város mellett elvonuló török hadsereg által ne bántalmaztassanak, miért is utasitja őt, hogy a miskolcziakra gondja legyen és őket teljes védelmében részesitse “[2])

Hogy mennyire vigyázott a török a saját adózó polgáraira, a legvilágosabban igazolja a füleki pap esete.

1664. február 24-én Eger vár legénységéből Haszan csapat- 1664
főnök, Redseb T . . . . és Redseb zászlós a bíróság előtt feljelentést tettek az Egerhez tartozó Miskolcz város lakosai: Csapó István, Debreczeni János és Sós Péter birák, mint kezesek ellen.

Ugyanis Miskolczi Mihály nevű füleki pap, Fülek várából Kászim pasa idejében a váli útlevelével távozván, 2 hónapon át Miskolczon tartózkodott. Erről nevezett vitézek értesülvén, őt lakásán elfogták s az egri diván elé állitották. Itt Mohammed Efendi vizsgálóbiró elé kérdőre vonatván, miután útlevelét felmutatta, szabadon bocsájtatott, de egyúttal a bepanaszolt birák kezesekül jelöltettek ki azon esetre, ha nevezett pap miskolczi lakhejét elhagyva a háborús Fülekre visszatérne, avagy kardot kötve az ellenséggel tartana. Miután ujból azon hir érkezett, hogy a szóban levő pap mégis visszatért Fülekre, a kezesek a kádi elé idéztettek Egerbe, hogy a papért 700 ezüst gurus váltságdijat fizessenek. A kádi előtt kinyilatkoztatták, hogy érte-

[1]) Okmánytár. II. kötet. 196. szám. 308. lap.
[2]) U. o. „ „ 204. „ 315. „

sültek ugyan arról, miszerint a fent emlitett pap az egri bíróság elé állittatott ama vitézek által (kik ez alkalomból 50 ezüst gurust is akartak tőle kicsikarni), de már ekkor kinyilatkoztatták, hogy ama pap a váli útlevelével jár kel s a kezességi ügyről nem volt tudomásuk. Most is mondhatják, hogy ama pap csakis adás-vevés ügyében járt Füleken uti levele őt erre feljogositván, s ismét visszatérni szándékozik onnan Miskolczra, hol szülei is lakással birnak. „Mi is mindnyájan, mondák, kik két felé is fizetjük az adót, ha a spahik szolgálattétel végett a (háborús helyekre) hivnak, gyakran távol maradunk városaink és lakhelyeinktől.“

Ezen nyilatkozat után a panaszlók vádjaikkal a diván által elutasitattak.[1])

Még érdekesebb a másik eset, melyről Mohammed egri
1664. kádi által 1664. márczius 27-én fölvett jegyzőkönyvből értesülünk:

Csapó István, Sós Péter és Debreczeni János miskolczi birák arról vádolták be Bekr jancsár csapatfőt, hogy Kovács Mihálynál lakó két leányt Erzsikét és Esztikét, kik nála, mint nejének hugai Jenő bevétele után menedéket kerestek s azóta velök az adóterheket is megosztották, — erőszakosan elfogta s eladni akarta, daczára annak, hogy néhai Mohammed pasa vezir meghagyta volt, miszerint azoknak, kik ahdnámevel (biztosságlevéllel) ellátva valamely helyen menedéket találnak, s az adókat fizetik, legyenek azok kézművel foglalkozó férfiak vagy nők, diákok avagy papok, — bántódásuk ne essék. Nevezett Bekr erre a következőket válaszolá: „Tudomásom volt nekem is e biztosságlevél kiadásáról s arról is, hogy a Jenováról jött Erzsike és Esztike nevű leányok rokonuknál, Kovács Mihálynál húzódtak meg, de mivel néhány rája titkon hozzám jövén azt állitá, hogy hiszen ezek ellenséges földről kerültek ide s ellenségnek gyermekei, Jenova bevételénél pedig katonáimmal én is jelen voltam; — véltem jogommal élhetni.

Miután azonban megállapitatott, hogy a nevezett biztosság-levél e leányokra nézve is érvénynyel bir, ezek szabadon bocsájtattak.[2])

[1]) Okmánytár. III. k 206. szám 316. lap.
[2]) U. o. „ „ 207. „ 319. „

Látjuk e két esetből, hogy a török bíróság a magyar adózó jobbágyokat, szemben a török katonák kapzsiságával elkiismeretesen megvédelmezi.

Huszain egri pasa 1669. junius 7-én sürgős parancslevelet küld Miskolczra, mert arról értesült, hogy a vármegye holmi kóborló, tolvaj katonáktól egy gulya marhát vett el. Ezeket gondosan olvassák meg őrizzék s értesitsék a vásárhelyieket, mint akiké hir szerint a gulya. Ha baj lesz, 500 tallér büntetést fizetnek.[1] 1669.

1670. április 17-én pedig Muszli egri pasa biztatja városunk előljáróságát, hogy a kuruczokat, vagy bármely más pártiakat, ha a „győzhetetlen török császár jobbágyit és jószágit terhelik és fogyasztják," — verjék ki a városból[2] 1670.

Visnyó község a Szepessy Mátyás nemesi birtoka volt. Ő maga bent lakott Miskolczon. Történt, hogy a visnyóiak megtagadták neki a jobbágyi engedelmességet. Szepessy, Sali Buling egri pasához fordult jogorvoslatért; aki azután 1674. augusztus 2-án a szokott török kanczelláriai stilusban parancsolt reájok, hogy magyar földesuruknak „engedelmeskedjenek".[3] 1674.

1676-ban holmi kisebb portyázó csapat betört városunkba, hol amihez hozzáfértek, elrabolták sőt nehány „kurucz" városunk több polgárát meg is ölte. Az egri diván e tárgyban április hó 19-én utasitja városunkat, hogy hasonló támadások ellen erélyesen védekezzék, a kárt tett rablókat pedig nyomozza ki s lehetőleg állitsa az egri diván elé.[4] 1676.

A hódoltság, hogy ugy mondjam patriarchális viszonyaira azonban legjellemzőbb az az eset, ami ugyanezen évben akkor adta elő magát, amikor több szomszédos vármegye és város követséget óhajtott küldeni a szultánhoz, egyrészt, hogy hódolatát bemutassa, másrészt, hogy a reája rótt teher leszállitását kérje.

A követségbe kijelölt polgároknak azonban nem volt pénzük,

[1]) Okmánytár. III. kötet. 210. szám. 325. lap.
[2]) U. o. „ „ 211. „ 326. „
[3]) U. o. „ „ 217. „ 335. „
[4]) U. o. „ „ 224. „ 342. „

hogy ezt a nagy utat megtehessék. A jászberényi fő biró Ihos Mátyás, Jan Ferencz és Petta Mátyás miskolczi esküdtek, Abodi János gyöngyösi főbiró, szegedi Eötvös István, Bakos Gergely és Komlós János aradi esküdtek, Ihos István szentmiklósi esküdt, Kálmán János pesti polgár, Biró Gáspár, hevesiváni biró, Boroki Pál Sülről és Kun Benedek tehát az egri törökökhöz folyamodtak és Ali nevezetű ottani urtól 1200 frtot vettek fel kölcsön, — ugy s ez a legérdekesebb, hogy érettük az egri diván urai vállalták el a kezességet.[1])

A hódoltság szakadatlan apró harczai közben napirenden volt a kölcsönösen ejtett foglyok kicserélése. Az ilyen rabok csapatostúl mentek rendeltetési helyükre, élelmet és előfogatokat követelve, miközben nem ritkán kihágásokat is követtek el. Ebből is bőven kijutott városunknak.

1678. Mehemet egri pasa azért is 1678. április 23-án parancslevelet intéz városunkhoz, melyben meghagyja, hogy úgy magyar, mint török részről való rabok ilyen garázdálkodásai ellen magukat védelmezzék s hogy „dologtalan az rabok az városra ne járjanak és az szegénységet ne terheljék, hasonlóképen nektek is miskolcziak parancsoljuk, hogy az mely rab kezében mi czimeres levelünk nem lészen, az olyannak szekeret ne adjatok, sőt ha mely rabok erőszak szerint csint fognának tenni és úri parancsolatunkat nem hallgatják és meg nem tartják, azokat nevök szerint kik legyenek megtudván és hiröket hozzátok, hogy mi is őket kézre keritvén, megbüntessük.“[2])

Ugy a meghódoltatás alkalmával, mint később, különösen a sarczok behajtása alkalmával ugy Egerben, mint városunkban
1684. sok embert fogott el és börtönzött be a török. 1684. november 20-án a szerdár utasitja az egri agát és emint, hogy ezeket a foglyokat bocsássák mind szabadon s másrészt a csapatok részére folytatott liszt és árpa bevásárlást most már szűntessék be.[3])

[1]) Okmánytár. III. kötet. 225. szám. 342. lap.
[2]) U. o. „ „ 229. „ 346. „
[3]) U. o. „ „ 258. „ 371. „

A török hódoltság szomorú viszonyainak leghivebb képet bizonyára adóügyének ösmeretéből merithetjük. Erre vonatkoztatva mondja Salamon, hogy nem túlzott az az európaivá vált közmondás, hogy soha sem nő többé fű oly földön, melyet egyszer török ló tapodott.[1])

Mindamellett, hogy a mozlim jog szerint zsákmány volt a meghóditott föld, a mohamedánismus tulajdonjogot engedett s kivált kezdetben teljes tulajdonjogot az alávetett kereszténynyeknek: de olyformán, hogy a rájok vetett adó mintegy személyes szabadságuk és vagyonuk váltsága volt.

Az annélkül is nehéz viszonyokat még sulyosabbá tette városunkra nézve az, hogy a közöttünk lakó nemesek, akiknek nagyrésze pedig a vidékről a nagyobb biztonság okáért költözött közénk, a közteher viselésben semmiképen nem akart részt venni s a töröknek fizetett adókhoz egy fillérrel sem járult.

Városunk előljárósága megpróbált ez ellen mindenféle jogorvoslatot. Folyamodásának lett eredménye Thurzó György nádornak 1610 május hó 8-án Tokaj várában kelt s a miskolczi 1610.
nemesekhez közvetlenül intézett rendelete, melyben a következők foglaltatnak: „Miskolcz városának birái és polgárai keserves panaszolkodással adák elönkbe sok elszenvedhetetlen, szomszédságbeli töröktől való nyomoruságokat, különb-különbféle szolgálatot és fizetést, melynek elégig tételre magok elégtelenek levén, kegyelmetek ő vélek az adó megfizetésben semmikép egyet nem akarna érteni és őket reá segiteni, országunknak törvénye szerint pedig nemes embernek nem lévén nemes háza, annak tartozik fizetni az kiében lakik, mivel hogy azért Kegyelmetek is közöttök és polgári házakban lakik, az földes urnak szintén ugy tartozik Kegyelmetek is fizetni, mint ők. Annak okáért Kegyelmeteknek nádorispánság tisztünk szerint hagyjuk és parancsoljuk, hogy az megnevezett miskolczi városbeliekkel az török adófizetésben

[1]) Salamon Ferencz. Magyarország a török hóditás korában. Budapest, 1885. 194. lap.

mindenkor egyet értsen, és mindenben hozzájok accomodálván magát, mint ennek előtte, most is ugy kezükbe fizessen".[1])

Hogy azonban ez mennyire nem használt semmit, látjuk ab-
1638. ból, hogy még 1638-ban is kénytelen előljáróságunk a szepesi kamarához folyamodni ezen ügyben, keserves panaszát ekként adván elő: „mivel vannak városunkban oly nemes emberek, kik az idegeneknek való szolgálatban, adófizetésben és tisztviselésben nem akarnának velünk egyezni, sőt ha miben tisztünk szerint parancsolunk és kívánjuk közönséges jóra nézendő dolgokban szolgálatjokat, avagy fizetéseket, tehát átokkal szidalommal illetnek bennünket. Mint többi között nem utolsó közöttünk Szabari Péter uram ő kegyelme is, mert mikor hites embereink által kéretjük az reá rendeltetett török adót, rút gyalázatos szitkokkal szidalmaz bennünket. Nagyobb az, hogy pogányokhoz hasonló, keresztény emberekhez nem illendő nevezettel biró kék ebeinek nevezi hites polgárinkat. Ennél is nagyobb az, hogy azzal mer fenyegetni, hogy addig nem nyugszik, miglen minden terhes igákat szolgálatokat, melyek alól már egyszer felszabaditottak és immunisokká tettek az egri urak bennünket, ujabban városunknak lakosira vetteti és reánk rendelteti; melyből minemű kár, pusztulás következhesse nyomorult városunkat nagyságtok, uraságtok és kegyelmetek bölcsen megitélheti".[2])

Hogy pedig nemes uraimék mindvégig megmaradtak hazafiatlan álláspontjukon, látszik abból, hogy panaszunkra a vár-
1668. megye 1668. junius hó 13-án Szendrőben tartott közgyüléséből hozott itéletben marasztalja és kötelezi őket a török adók fizetésére.[3]) Bizonyára ezuttal is hasztalan.

Ami a török adókat illeti, amint már fentebb is emlitettük volt, azok hihetetlen különfélék voltak s nemcsak az időközönkint kivetett hadi sarczból, a rendes évi tized adóból, hanem jelenté-

[1]) Okmánytár. III. k. 165. szám. 270. lap.
[2]) U. o. „ „ 178. „ 287. „
[3]) U. o. „ „ 209. „ 322. „

keny részt azon ajándékokból is állott, melyeket időközönként a szultánon kezdve, minden török hivatalnoknak adnunk kellett. Be kell azonban azt is vallanunk, hogy volt a törökökben is emberség s ha látták, hogy egyáltalán képtelenek vagyunk fizetni, nem egyszer elengedték vagy leszállitották az adókat. Ilyenkor azután az ékes török levelek nagy örömet okoztak a városban.

E nagyérdekü török levelek, számszerint 44 drb., egy külön kötetben őriztetnek városunk levéltárában Jelentékenyebb részük török nyelven van irva, de az utóbbi időkben, mikor már magyar deákokat is kaptak, parancsleveleiket a saját érdekükben is magyarul iratták, mert hiszen a lakosság igy jobban megértette.

E levelek mindegyike sima, fényes fehér papiron fekete tussal van irva. A Szultánok levelein még most is ott van az arany porzó, amint akkor a betükre tapadt. A levelek alján van a kiállitó neve és mellette vagy alatta a kézjegy az u. n. thugra és e mellett a fekete festékkel lenyomott pecsét.

E pecsétek nem ritkán a koránból vett mondatokat tartalmaznak, de legtöbbnyire csak symbolikus jelvényekkel, mint a két pengéjü handzsár, virágok vagy madarakat ábrázoló rajzokkal vannak ellátva.

A fontosabb okmányok ezenkivül még külön hitelesitő lapot is kaptak. Ez egy sziv alakra vágott, rendszerint rózsaszinü papirlapból állott, melyre az irat rövid tartalma és a hitelesités vezettetett. Igy elkészitve azután viasszal és zsinórrral az összehajtott irat alsó jobb sarkához erősittetett. Az egész körülbelül a mi függő pecsétünknek felelt meg.

Ezenkivül a császároktól jött levél mindig rózsaszin, vagy sárga selyem szövetbe volt betakarva.

Ilyen mindjárt II. Oszmán szultán parancslevele, melyet 1621. május hó 22-én az egri beglerbéghez és kádihoz intézett s melyben szigoruan meghagyta, hogy mivel városunk panaszából arról értesült, hogy bár a kharadsot és tizedet pontosan fizettük s az ajándékokat is a beglerbeg, defterdár és eminek részére minden- 1621.

kor megküldöttük, mégis ezektől folytonosan túlkövetelések és a csizmapénz jogtalan behajtása által zaklattatunk: — ilyesmit többé ne cselekedjenek, hanem tartsák be a törvényes határokat.[1])

1629. 1629-ben a sulyos adók s egyéb terhek alatt roskadozva az egri divánhoz folyamodott előljáróságunk, hogy tekintettel a nagy szegénység és elemi csapásokra, a bérletösszegből, melyet a bessenyői pusztáért kellett volna fizetniök, valami elengedtessék, különben mindnyájan elvesznek. A diván Ali pasa elnöklete alatt elhatározza, hogy a mult évi összegből 100 kara gurust elenged, miről is igazolásunkra október hó 19-én oklevelet állit ki.[2])

Még ugyanazon évben az egri pasák és főurak türhetetlen zsarolásai miatt városunk nagy költséggel egyenesen a fényes portára, Konstantinápolyba küldte követül, bizonyára diszes ajándékokkal Szigyártó András uramat. Aki azután magával hozta az akkoron uralkodó IV-ik Murad szultán athnaméját, melyben ezeket mondja: „egri beglerbégséghez tartozandó Miskolcz városa jöve alázatos suplicatioja hatalmas füleinkben, megértvén nyavalyájokat és elviselhetetlen külömb-különbféle terheket, summájokban régi szolgálatjokban meg nem tartásokat, vévén ezen erős parancsolatomat megirt Miskolcz városában lakos jobbágyságinkat, köntösünkhöz ragaszkodó szegénységnek igaz ügyét felvettük, hogy az régi summájokban szolgálatjokban őket megtartván summájokat és szolgálatjokat feljebb ne vegyék, hanem lajstromunkban felkeresvén előbbeni vég Eger várához elsőben behódolt sommájokban megtartassanak, többet ne is tartozzanak, sőt eddigvaló helytelen adófizetéseknek dolga világosságra menvén, derék summájokból nekiek refundáltassék és az ezer forintokat letevén, semminemü ajándékkal ne terheltessenek, régi adósságban őket megtartván, ezen erős parancsolatom ellen vakmerőképen tusakodó szófogadatlan pasáknak és kajmakámoknak s méltó büntetéssel megbüntettetik és életelveszéssel fizet érette.“[3]) Hogy ez a levél az egri pasák-

[1]) Okmánytár. III. kötet. 166. szám. 271. lap.
[2]) U. o. „ „ 167. „ 272. „
[3]) U. o. „ „ 168 „ 273. „

nak nem igen hizelegthetett, annak különösen utolsó pontjából láthatjuk.

Ugy látszik ennek a rendeletnek a hatása folytán történt, hogy az egri diván 1631 junius 6-án ismét elengedett 100 kara gurust az évi adóból.[1]) 1631.

1633-ban pedig a cserépi várhoz való terhes szolgálat alól is szabadult városunk. Az erre vonatkozó török oklevél augusztus 7-én[2]) a magyar pedig augusztus 9-én kelt. Ez utóbbiban Mehemet egri pasa különösen kiemeli iparosainknak az egri vár körüli folytonos tevékenységét, mondván: „Jövének mielőnkben az miskolczi birák és polgárok, mivel hogy mi küldöttünk vala levelünket hozzájok, hogy ők az régi szokások szerint Cserép várához vizhordó szekereket küldjenek, megtalálván azért minket, mi is megtekintvén az szegény városnak olyan elpusztulását, megengedtük az Cserep szolgálatot, mivelhogy az hatalmas Császárunkhoz minden esztendőben 10 ágyu szerszámot épitnek, molnárokat, kovácsokat, kerekgyártókat küldenek; azonkivül Szolnokról az hatalmas Császár élését hordják, az mint reájok rendelik, ezenkivül törökül is adtuk kezekhez levelünket hogy ezben benneteket ne háborgassanak.[3]) 1633.

Mint többször emlitettük volt Eger elfoglalása után városunkat is rövid napok alatt behódoltatta a török, megszabva évi adónkat is. A szakadatlan harczok és inség folytán azonban városunk lakossága rohamosan fogyott s immár teljesen képtelen volt az eredeti adót megfizetni. Ezért kérte évről-évre annak ujabb leszállitását. 1635-ben is ujra folyamodnak, kimutatván, hogy miután több mint 300 háznak gazdája elhalálozott, az ezen házak után kivetett adók elengedtessenek. A diván május 13-án kelt rendeletével[4]) az évi 1150 kara gurus házadóból 50-et elen- 1635.

[1]) Okmánytár. III. kötet 169. szám. 274. lap.
[2]) U. o. „ „ 170. „ 275. „
[3]) U. o. „ „ 171. „ 276. „
[4]) U. o. „ „ 175. „ 284. „

ged, de kötelez bennünket továbbra is a 220 szekér takarmány s az egri fegyvergyárban 10 ágyutalp évenkénti beszállitására.

A közelben valami „kormos“ nevű pusztát is béreltünk a
1646. törököktől, mert egy török nyugta szerint 1646. január 4-én ezért 20 kara gurust fizetünk nekik.[1])

1648. 1648-ban a Rákóczy és a németek hadainak pusztitásai folytán 40—50 ház népe ismét elköltözött városunkból, miért is az ezekre kirótt adó és fuvarpénz elengedését kértük. Az egri diván ez alapon ujra elengedett 15 gurust, de az ágyutalpak szállitását s a szolnoki raktárból az éléstárba 300 kila buza szállitásának
1654. kötelezettségét továbbra is fönntartotta.[2]) 1654. szeptember 12-én pedig számos polgártársunk elhalálozása czimén 50 kara gurus adó ujból elengedtetik.[3])

Hogy városunk már ekkor a teljes végpusztulás utján volt számos egykoru adatból látjuk. Kitünik ez abból is, hogy a portára alkudozások végett küldött országos követeknek Wesselényi
1666. Ferencz nádor 1666. augusztus 27-én kelt utasitásában azt is meghagyja, hogy ha csak lehetséges, vigyék keresztül Miskolcz város adójának tetemes leszállitását, mert különben ez a város
1667. teljesen elpusztul.[4]) 1667-ben azonban a szécsényi vár bevétele folytán e várban nagyobb számu legénység elhelyezése válván szükségessé, ezek zsoldjának az egri kincstárhoz tartozó bérletek és fejadókból való fedezése czéljából ujabb kivetések rendeltettek el. Eger várában a diván tagjai, az összes agák és kiaják e czélból összegyűlvén, a falvakra és városunkra is ujabb 300 kara gurust vetettek ki, ugy hogy adónk ezzel ismét 1400 gurusra ment fel. Hogy azonban ezenfelül ne zaklattassunk, május 13-án külön pénzügyi temesz állittatott ki részünkre.[5])

Városunk a többek között a bessenyei pusztát is bé-

[1]) Okmánytár III k. 186. sz. 296. lap.
[2]) U. o. „ „ 190. „ 300. „
[3]) U. o. „ „ 194. „ 305. „
[4]) Deák Farkas. Bujdosók levéltára. 1883. 229. lap.
[5]) Okmánytár. III. kötet. 208. szám. 321. lap.

relte a törököktől. Ezen terület rét, szántóföld és szőllőhegyeinek terményeiért Ahmed csausnak, kinek kerületéhez tartozott, 1671 óta évenkint két részletben 90 kara gurust tartoztunk fizetni.[1]) 1671.

Ahmed egri diváncsaus leveléből pedig arról értesülünk, hogy ugyanezen évben városunk a hatvani szandsákhoz tartozó Tártni(?) nevű község bérleteért szintén 90 kara gurust és 2 tuczat kagylós (gyöngyház nyelű) kést tartozik fizetni.[2])

Daczára azonban két rendbeli török bizonyság levélnek is, melyet előljáróságunk gondosan őrzött, Ahmed csaus évről évre többet követelt a két bérletért, sőt be is perelte városunkat; minek folytán az egri diván elé került a dolog, mely is bizonyitékaink felmutatása után 1675. márczius 28-án kelt itéletével Ahmedet elutasitotta.[3]) 1675.

Mindez azonban nem használt, elannyira, hogy városunk ezt az ügyet is kénytelen volt egészen a szultánig vinni, IV. Mohammed azután Drinápolyból ugyanezen év május 12-én szigoru rendeletet bocsátott Ali egri pasához és a kádihoz, hogy bennünket zsaroltatni ne engedjenek.[4]) A diszes oklevél ma is levéltárunk-

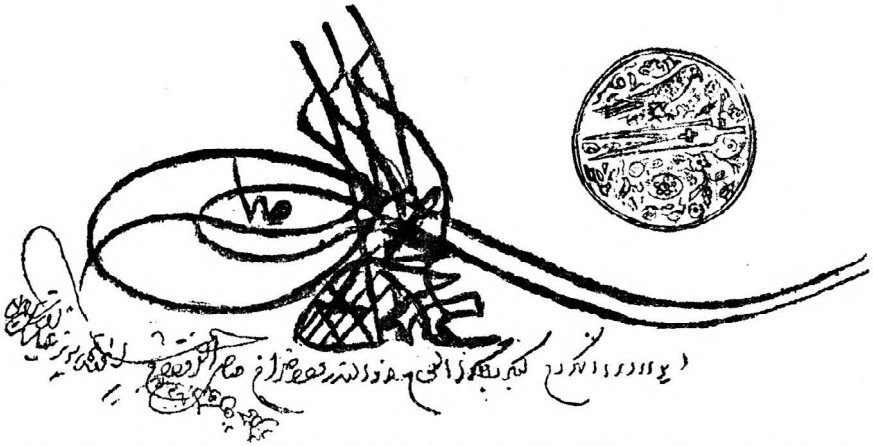

21. IV. MOHAMMED TÖRÖK SZULTÁN THUGRÁJA ÉS PECSÉTJE 1675-BŐL

[1]) Okmánytár III. k. 214. szám. 329. lap.
[2]) U. o. „ „ 215. „ 330. „
[3]) U. o. „ „ 220. „ 336. „
[4]) U. o. „ „ 221. „ 337. „

ban őriztetik, melynek kezdő sorait ide igtatjuk, hogy fogalmat nyujtsunk a császári parancs levelek formájáról.

Ismertetett okleveleiben maga a török is többször elismeri, hogy a reánk vetett adókat bármily áldozatokkal is, de mindig hűségesen és pontosan fizettük. Tanubizonyságai ennek mai napig
1681. is megőrzött török nyugtáink. Magából az 1681-ik évből hat ilyen elismervényünk van, hogy minden nemű bér és adóinkat pontosan megfizettük.[1])

Ezután már erősen hanyatlik a török hatalma. A hódoltság területe egyre szükebbre szorul s utóbb már csak az egri várat
1683. védelmezi. Utoljára még 1683-ból van okmányi adatunk[2]) a
1687. töröknek való adózásunkra. Midőn pedig a keresztény hadak 1687 deczember 12-én Eger várát csaknem egy század múltán ujra visszafoglalják, városunk is végleg felszabadul a keserves török rabság alól.

Hosszu idő kell azonban, mig e csapásokat kibirjuk heverni, még évtizedekig a török pusztitásra való tekintettel szállittatik le és engedtetik el rendesen a királyi adó egyrésze is.

1683. Igy 1683. február hó 12-én, a szepesi kamara elnökének Kassán kelt s tisztjeihez intézett parancslevelében a dézsmák leszállitása és helyes kivetése rendeltetik el, csakhogy e közben a kamara az erőszakos dézsma kivetést a németeknek tulajdonitja s azt rendeli, hogy a dézsma ezentul szintén ugy szedessék, mint „annak előtte a régi boldog időkben, mikor még a német birodalom az országban nem volt".[3])

1691. 1691-ben julius 5-én városunk a királyi kamaránál, pusztult voltára való hivatkozással a tized elengedését kéri.[4])

Nemeseink pedig sietnek magukat ujra kivonni minden közteherviselés alól, ami egyelőre sikerült is nekik, a mennyiben I.

[1]) Okmánytár III. k. 239. 240. 241. 242. 247. 248. sz. a. 357—363. lap.

[2]) U. o. 255. sz. 369. lap.

[3]) U. o. 252. sz. 366. lap.

[4]) Országos levéltár Benigne Resolutiones.

Lipót király, 1694. márczius hó 11-én Bécsben kelt kivált- 1694.
ság levelében megparancsolja adószedő közegeinek, hogy a miskolczi nemesek telkeitől ne merjenek bármi néven nevezhető adót szedni, hanem csakis jobbágytelektől, sőt mindenkinek meghagyja, hogy védelmezzék a miskolczi nemeseket e jogukban. — Csakis papi tizedet tartoznak fizetni, amely azonban katonai hatalommal rajtuk szintén be nem hajtható.[1])

A török hódoltatás és az azzal összefüggő adóztatás csupán a hadi jogon alapuló erőszak ténye lévén, a magyar király a hódoltatott területekre nézve szintén fentartotta adókivetési jogát s lehetőleg be is hajtotta azt. Hogy azonban ez inkább csak a közjogi elv megőrzése szempontjából történt s anyagi eredménye csaknem semmisem volt, látjuk az azonkori királyi adólajstromokból.

Igy 1600-ban 285 ház a töröknek s a magyar király- 1600—1620.
nak csupán 3 ház adózott. 1601-ben 173 ház mind a töröknek, 1603-ban 165 ház, 1604-ben 109 ház a töröknek adózik, 1605-ben már 45 ház iratik össze a király adójába. Igaz, hogy ebből 28 égett vagyon. 1609-ben már ujra csak 12, 1610-ben csak 8, 1613-ban 7, 1618 és 1619-ben 6 és 1620-ban épenséggel már csak 4 porta adózik városunkban a magyar királynak.[2]) 1696-ban 1696
pedig a hódoltatás megszüntével a szám egyszerre 145-re emelkedik.[3])

A Bükk völgyeiben s az Avas hegy alján ma csak mint mese tünik fel a századokkal ezelőtt lezajlott törökvilág, melyről pedig a szarkaláb betüs török levelek maiglan is hű tanuságot tesznek.

Temérdek küzdés, szenvedés emléke fűződik e korszakhoz és mégis nem vonhatjuk meg bizonyos tekintetben a töröktől elismerésünket sem, mert hiszen százados uralma alatt módjában lett volna birtokolt területeiből valódi Törökországot csinálni ; de ők

[1]) Okmánytár 260. sz. 373. lap.

[2]) Országos Levéltár. Borsodmegyei adólajstromok 826., 832., 842., 847., 859., 869., 877., 891., 903., 909., 923., 937. 948. lap.

[3]) U. O. 1013. lap.

nem bántották sem nemzeti szokásainkat, sem vallásunkat, sem nemzeti nyelvünket.

Általában a törökvilág temérdek csapásai és küzdelmei mutatták meg polgárságunk hazafiságát és szülővárosa iránti hasonlithatatlan ragaszkodását, mely az annyiszor kiirtott és földig égetett siralomvölgyéből mindig ujra és ujra felépitette a maga városát.

Mint egyebütt az országban, ugy városunk életében is kétségtelen nyomokat hagyott hátra a török uralom.

Mig egyrészről ugyanis a gazdasági termesztés gyümölcsei mindig veszélyeztetve lévén a törökök rabló kalandjai által, a földmivelési ágak feltűnően hanyatlani kezdenek és mig a török gyujtogatástóli félelemben a város külsőleg nem épülhet, addig az ekként megkötött erők mind egy térre, az ipar terére vetik magukat és a mit amott gazdaságilag veszitettek, itt a virágzó czéhek kebelében igyekeznek kárpótolni.

Eltekintve azonban a közgazdasági és culturális viszonyoktól, politikai tekintetben is fontos átalakulás tényezője lett a török uralom reánk nézve, a mennyiben a nép politikai közérzületét is lassanként ujjáteremtette.

A közös ellenség nyomása alatt ugyanis az eddig egymással folytonos surlódásban lévő pártok és vallásfelekezetek, a nemesség és polgárság közös érdekeiket felismerve, tömörülni kezdtek. A kurucz és labbanczban egyaránt honfiaikra kezdtek lassanként ösmerni, csak a törököt tartva ellenségnek. És eme átalakulása a gondolkodásnak szülte jó részben a török uralom bukását hazánkban, — városunkra nézve pedig a nyomás megszüntével további szabadabb fejlődésének és későbbi felvirágzásának alapja lett.

E kor emlékét regéiben és helyneveiben is fenntartotta népünk a mai napig. Igy tudjuk, hogy a „Nyakvágó“ és „Tetemvár“ nevekhez számos török lefejezésének mondája fűződik.

A nép költészete kétségtelenül dalokba is szedte az akkori eseményeket s igen kár, hogy azokból ma jóformán semmit sem ösmerünk. Magok a regék is, mik e korból fennmaradtak, oly

homályosak, hogy azokból történelmi tényekre következtetnünk csaknem lehetetlen, holott még csak a jelen század elején is „kutyafejü tatárokkal“ ijeszgették a dajkamesék a gyermekeket.

Sokan nem is gondolják, hogy a kis dalban, melyet gyermekkorában bizonyára mindenikünk annyiszor elmondott a csiga-biga felett, szintén e szomoru kor emlékét őrizzük gyermekeink ajkán:

„Csiga-biga nyujtsd ki szarvad
Itt jönnek a törökök,
Sós kutba vetnek,
Onnan is kiveszsznek,
Kerek alá törnek.“

IX. FEJEZET.

A DIÓSGYŐRI VÁR VISZONTAGSÁGAI A XVII-IK SZÁZADBAN. OSTROMOLTATÁSA ÉS LEÉGÉSE. UTOLSÓ KAPITÁNYA HALLER SÁMUEL. FÜGGŐ VISZONYUNK RÉSZBENI MEGSZŰNÉSE. LEOPOLD A VÁROSNAK ADOMÁNYOZZA „A PAP MALMÁT.“ A VIDÉKI NEMESSÉG MEGTELEPEDÉSE. BIRTOKVISZONYOK. GRÓF FORGÁCH ZSIGMOND, NYÁRI MIKLÓSNÉ, CSATÓHÁZI MÓRÉ ANNA, RÁKÓCZY ZSIGMOND, A SZEPESSY, BAKOS, SZIRMAY, ZÁKÁNY, LÓNYAY, KÉRY, KÁTHAY, CSERNEL, TIBOLD, BARÁTNOKI, BÜK, BÁRCZAY, ÉS DÖRY CSALÁDOK MISKOLCZI BIRTOKAI. VÁROSUNK BIRTOK SZERZÉSEI ARNÓT, FELSŐ-ZSOLCZA, BESSENYŐ, KELECSÉNY ÉS LÁDHÁZÁN.

A sors forgandósága, a történelmi fejlődés örök törvényei talán sehol sem nyilatkoztak meg olyan világos és szomoru képben, mint a városunk multjával olyan szoros kapcsolatban állott diósgyőri vár történetében.

Látjuk mint fényes királyi mulató várat, hol a középkor legszebb korszakában multunk legkimagaslóbb alakjai tartózkodnak, védelmezve és virágzásra emelve városunkat is. — Majd a XVI-ik században hatalmas főurak kezébe jut, kik nem csak magát az ősi várat hanyagolják el, hanem városunkat is sanyargatni kezdik. Majd jön a török s elfoglalja, a magyar visszaveszi tőle, de mindannyi csak rombol rajta: ugy, hogy a XVII-ik században már csak jobbadán rom az.

A történelmi jog alapján még mindig ura vérosunknak, de fejlődő iparával s felpezsdülő közéletével, daczára a török hódoltság sanyaruságainak lassanként messze tulszárnyaljuk a romokba dőlt hajdani sasfészket, melyből kiveszett a királyi szárnyas. — Mint üde ifju áll már e korszak végén Miskolcz az aggastyán Diósgyőr felett.

Az országgyülés még gondoskodni kiván várunkról, de rendelkezéseinek már nem bir érvényt szerezni.

Igy az 1602-ik évi 8. t. cz. 5. §-sa majd az 1608-ik évi 15. t. cz., 28-ik § s az 1630. 1635. és 1647-ik s több más évi országgyűlési végzések meghagyják Borsod és Torna vármegyék rendeinek, hogy Diósgyőr várát kijavitsák s ahhoz ingyen közmunkát adjanak, azonban hasztalanul. 1602. 1608.

1618-ban a német őrségek kihágásai miatt fellázadt karok és rendek követelik az 53-ik törvényczikkben, hogy magyar vitézek helyeztessenek bele. 1618.

Ezután vegyes magyar és német őrség volt a várban. Midőn a vár pusztulásnak indult, a vitézek kénytelenek voltak a vár külső udvarán kisebb házakban lakni, melyek biztosabb lakhelyet nyujtottak, mint a düledező vár falai. A német zsoldosok a XVII-ik században a vár nyugoti részében levő kis házukban és a még akkor épségben lévő két nyugoti külső toronyban laktak, mig a magyar vitézek a vár keleti részében emelt házakban vonultak meg.

Habár a vár most már hadászati tekintetben alig volt számbavehető s leginkább a török kalandozások megfigyelésére s némi ellenőrzésére felállitott őrállomásnak tekinthető, mégis részt vett a szerencsétlen, annyi ellenségtől marczangolt haza szabadságküzdelmeiben, mert mikor Kassa város 1644 márczius 14-én Rákóczi György hadainak meghódolt, annak hirére Ónod és Diósgyőr is kitűzték Rákóczi zászlaját s még 1648-ban is Egri István hadnagy alatt hatvan gyalogos, s Keresztes András kapitány alatt száz lovas vitéze volt várunkban a fejedelemnek.[1]) Ez év 1644. 1648.

[1]) Okmánytár III. k. 188. és 189. szám. 297. és 299. lap.

végén került ismét a császáriak kezébe. A császáriak azonban nem
1673. sokáig birták, mert már 1673. május havában az őrség a bujdosókhoz pártolt. Ekkor történt, hogy a hajduk a várból kivonuló német katonákat Miskolcz és Diósgyőr közt a Bodon völgyén meglepték s azokat egy öreg német kivételével mind meggyilkolták. Ez Kassára menekülvén, feljelentést tett, mire Teleki kassai kapitány 1500 emberrel Diósgyőr ellen vonult. Midőn az erősség egyik kapuja s a felvonó hid az ostromlók kezében volt, az őrség szabad lábra helyezte Korláth főkapitányt, 7 világi papot és egy jezsuitát, kikhez a véginségben segitségért folyamodott. A jezsuita kitüzte a fehér lobogót s a szorongatott várbeli magyarok azon föltétel alatt akarták a várat föladni, ha kegyelmet nyernek. A császáriak azonban csak azon föltétel mellett fogadták el a békeajánlatot, ha a főpártosok bünhödnek, mire az őrség átadta a várat; 15 volt császári katona halált szenvedett, a többieket Tokaj várába hurczolták s 170 pórt szabadon bocsátottak el. Ez alkalommal a vár is leégett s a vártemplom nagy harangja Kassára hurczoltatott

Ugy, hogy nemsokára méltán mondja róla Melith Péter: „Az mi az Diós Giőr állapotát illeti, mint kezdgiem irásom, azt sem tudom, nem lehetvén oly kemény magyar szűv, ki annak zép épületinek pusztulására fordulásán megh ne izonodnék és zomorkodnék, mely Fejedelmi épületnek en földönkön mását nem is láttam.“ Majd elmondja, hogy az teljesen romlásnak indult ugy annyira, „hogy még csak házának zsindelyezése és szép kápolnájának is vakolási szakadoznak. “Külső nagybástyái romlanak és egymástól elválnak, ugy hogy külső falai, ha meg nem előzik, a szép halas viz helyét töltik be.“

1662. Még ez utolsó pusztulás előtt 1662-ben készült várunknak egy helyreállitási tervezete, melynek mellékletét képezte az a rajz is, melyet már fentebb közöltünk volt. E szerint a vár már akkor is végkép el volt hagyatva. Nincs egy szál zsindely sem az a rajta Mindenen a pusztulás nyoma. A vár kapuja két kiváló toronynak

közepette oly roskatag állapotban van, hogy fennmaradása nagyon kétséges. A kapu már is annyira engedett a tornyok nyomásának, hogy alig lehet bezárni. A mennyiben az alap gyöngült meg és nem bir többé a tornyok sulyával, azok csak ugy lennének megmenthetők, ha két emeletük leszedetnék. A két sarok torony közötti nagy palota egészen a pinczéig romokban van. Bástyatornyok egészen elvannak pusztulva s a mellettük elvezető falazat leomolva. A külső védárok több helyen beomolva.

Mindez azonban a tervezet szerint akkor még négyezer forinton kijavitható lett volna és ebben már Melith „könnyü állapotot látott. A köve — ugymond — a várban hever leomolva a bástyákról, a vár jobbrészben mészkövön áll. A vár oldalából hányhatják a mészkövet. Az erdőbe egy puskalövéssel belőhetni. Fája lehet elég. Költsége kőmivesre, zsindelyre és zsindelyszegre kivántatik, egyébre nem.“ [1])

Lehet képzelni, hogy ily állapot mellett hogy tönkre tehette várunkat az utolsó ostrom. Valóban nem volt az többé egyéb, mint immáron megjavithatatlan puszta rom.

Ezután még olvasunk egy párszor diósgyőri kapitányról, de az már csak czim volt, vagy hogy csak a hozzátartozó uradalom felügyelőségéből állott.

1651-ben és 1652-ben Bornemissza János, Dőry István és Lónyay Zsigmond perelnek Haller Sámuellel, a ki erős kézzel kezdte összeszedni az uradalom szétforgácsolt birtokait.[2]) 1651.

Haller Sámuel a Haller György és Nyári Dóra fia volt s anyai jusson is jogot formált Győr várához, neje volt Károlyi Éva, a Károlyi Mihály leánya, ki is az egri török harczokon esett el. Hosszasabban laktak Diósgyőrt Mindkettőjöknek szépen festett

[1]) Kandra Kabos: Diós győr vára. Arch Közl. XIII. 1879. Báthori Adalékok a diósgyőri vár történetéhez. „Miskolcz“ 1877. évf. 10. sz. és Brósz Károly A diósgyőri vár történetéből. A miskolczi polgári iskola értesitőjében 1894.

[2]) Országos Levéltár Neo. Reg. Acta. Fasc. 712. No. 32. 868 No. 54, 879. No. 13.

magyar ruhás egykoru képit is ösmerjük a Haller codexből. Ez a Haller Sámuel volt minden valószinüség szerint a diósgyőri vár utolsó kapitánya [1])

A város tehát még mindig a diósgyőri korona uradalomhoz tartozott, de különösen a század végső évtizedeiben a török uralom hanyatlásának beköszöntével mindinkább kezdi kivonni magát annak fenhatósága alól s kárpótlásul a szomszédos községek határában szerez birtokokat, részben pedig nagyobb bérleteket.

Tizenhetedik századi birtokváltozásaink élénken mutatják, hogy egyrészt a vidéki nemesség a töröktől való félelemből inkább városokban igyekezett fekvőségeket szerezni s másrészt, hogy e korszak végén a török járom alól felszabadulva a közvagyonosodás mily rohamosan emelkedett.

A század első tizedeiben gróf Forgách Zsigmondnak sok szőllője volt hegyeinken, melyek közül egyet ezer magyar forint-
1615. ért 35 évre Szepessy Mátyásnak zálogba vetett.[2]) 1615-en bizonyos Herbstein miskolczi és szikszai bordézsmái fejében két ezer forintot fizetett neki.[3])

Bánffy Judit, Bedeghi Nyári Miklós özvegye, valamint Nyári Mária és Krisztina a diósgyőri uradalom egyes részeit örök-
1613. ség czimén birván, még 1613-ban is a diósgyőri várban laktak, a hol is a mondott év deczember hó 4-én 38 forintért zálogba adták egy a városunk Ujváros utczájában fekvő puszta ház helyöket Szőcs Istvánnak.[4])

1615. 1615-ben ismét arról értesülünk, hogy Nagy János, Horváth Mátyás, Kulcsár Mihály és Szombathy János miskolczi hajduk, királyi donatioból szerzett jószágaikra nézve a megye hatósága alól kivétetvén, a szepesi kamara alá helyeztetnek.[5])

[1]) Bonecz Ödön dr. A Haller grófok nemzetségkönyve. Turul. IV. k. 105. lap. Lásd a codex 272. lapját

[2]) Országos levéltár. Neo. Reg. Fasc. 726. No. 40.

[3]) U. o. „ „ „ 927. „ 30.

[4]) Szücs Sámuel. Borsodmegyei Lapok. 1886. 15. szám. Miskolczi okmányok a XVII ik századból.

[5]) Országos Levéltár. Neo Reg. Fasc. 1040. No. 39.

Csatóházi Móré Anna kiváló nemes asszony városunkban, aki szintén a török elől vonult ide s a vidéken levő jószágait eladva, itt szerzett birtokokat. Igy 1616-ban hasonló czélból eladja 1616.
geszti szőllejit.[1])

A Rákóczyak is nagyobb birtokosok voltak városunkban. György és Zsigmond 1617. aug. 17-én egy elpusztult házhelyet 1617.
100 frtért Szalay Andrásnak adnak el.[2])

Szerafi Imréné szül. Bakos Dorkó pedig 1618. márczius 1618.
hó 4-én a mindszenti kapuban levő nemes földjét 16 frtért zálogba veti öcscsének Bakos Jánosnak.[3])

Bedeghi Nyári István Szabolcsvármegye főispánja, városunkban levő fekvőségeiből 1634. május 30-án, egy a törökök 1634.
által elpusztitott házhelyet a Medgyesalján, Padáni Mihály diósgyőri ref. prédikátornak és nejének Nagy Erzsébetnek száz forintért zálogba ad.[4])

Ugyanez évben Tibold Gáspár és erdőtelki Szentmarjai Erzsébet miskolczi és sályi birtokaikon osztozkodnak.[5])

Ugyancsak ezen év február 28-án Varga Demeter a Papszer utczában megvesz egy házat Hajdu Mihálynétól, amikor is a város tanácsa előtt kötelezi magát, hogy az azért járó adót ugy a töröknek, mint a „magyar urnak“ megfogja fizetni.[6])

A bedeghi Nyári familia, mint fent már több izben láttuk örökösödés folytán a diósgyőri uradalom java részét s városunkban is számos telket birt. Nyári Borbála, Haller György özvegye ugyanez évben a „Német, vagy Czikó utczában“ egy házat 100 frtért elad Szabó Mihálynak, ugy azonban, hogy ez és maradéki, a Nyáriak minden maradékit szolgálni tartoznak.

[1]) Szerző gyüjteményében. Eredeti oklevél.
[2]) Országos Levéltár Neo. Reg. Fasc. 917. No. 13.
[3]) Miskolcz város levéltárában.
[4]) Okmánytár III. K. 173. sz. 278. lap.
[5]) Orsz. Levéltár Neo. Reg. Fasc. 1763. No. 41.
[6]) Okmánytár III. K. 512. lap.

Az erről szóló okmányban büszkén mondja Nyári Borbála hogy „Miskolcz városomban“ fekvő házamat stb.[1])

1637 Majd 1637-ben olvassuk, hogy Sóri Zsigmod a török rabságból való kiszabadulására 62 frtot vesz fel Rokonyi Jánostól, a Czikó-utczában levő házára.[2])

Ugyanez évben pedig maga a város ad egy elpusztult borházat és egy pinczehelyet a Szt.-György-hegyen Varga Jánosnak, melyért az csupán egy köböl bor áldomást fizet.[3])

1640. A Haller és bedeghi Nyári familia között 1640-ben folyt nagy zálogváltási perben a miskolczi ingatlanok is felsoroltatnak, közöttük fekvőségek a „Bedegh-völgyön“ a mai „Betegvölgyön“, mely tehát, mint látjuk, nevét a Nyári család előnevétől vette[4])

Zákány István, Borsodvármegye egyik szolgabirája, a ki
1643. városunkban lakott 1643-ban itt egy házat és a tapolczai hegyen a Nádas-tó tövében szőlőt birt.[5])

Ugyanezen év junius 26-án Szirmay Péter, a derék avagy piacz-utczában fekvő házát 269 frtért zálogba adja magának a városnak.[6])

1646. 1646-ban értesülünk, hogy Lónyay Zsigmond fekvőségeket bir városunkban.[7])

Ugyancsak ez évből értesülünk, hogy Rákóczy György is birtokos városunk határában s hogy ezen birtokai bérbe vannak adva, mely iránt az egri káptalan előtt perel.[8])

1652. Forgó Pál főbirósságában 1652-ben igen jól gazdálkodott a tanács, mert nemcsak hogy a városházát és az avasi tornyot ujon-

---

[1]) Miskolcz város levéltárában.
[2]) Miskolczi ref. egyház levéltárában.
[3]) Annales Miskolcz város levéltárában.
[4]) Országos Levéltár Neo. Reg. Fasc. 917. No. 15.
[5]) U. o. Táblai osztály 4. 180.
[6]) Szerző gyüjteményében, eredeti oklevél.
[7]) Országos Levéltár Neo. Reg. Fasc. 455. No. 27.
[8]) U. o. Ecclesiastica. Fasc. 56. No 40.

nan megzsindelyeztette, hanem egy uj mészárszéket és malmot, az u. n. darázsmalmot is felépitette.[1])

1656-ban Czigány Miklós és Kéry Mátyás egy nemestelek s az alszeren fekvő szőlő iránt perelnek.[2]) 1656.

A kiválóbb nemesek sorából csegekáthai Káthay Ferencz 1657-ben szintén birtokos városunkban.[3]) 1657.

Csernelházi Csernel Pál, diósgyőri, kövesdi, keresztesi, muhi és miskolczi ingatlanait 1660-ban 2000 forintért hat évre Szepessy Pálnak és nejének Csuda Zsuzsannának elzálogositja. Szepessy Pál pedig utóbb ezen jogát egészen nejére ruházza.[4]) 1660.

Barátnokiné Daróczi Tibold Zsófia ugyanez évben több házat bir a családjáról nevezett „Tibóldszeren“[5]) 1665-ben osztozkodásra kerülvén a sor, Barátnoki Istvánné, Zsigmondné, továbbá Ferencz és Magda öröklik e házakat.[6]) 1665.

Berzy Miklós és neje Talpas Dorkó 1664. deczember 10-én eladják a bábonyi bérczen fekvő szőllőjüket Szűcs Györgynek. A vételárban a készpénzen kivül árpa, köles, lencse és bor is szerepelnek.[7]) 1664.

Ugyanez évben Szepessy Péter is birtokos városunkban.[8])

Nemes négyesi Szepessy Pál Borsodvármegye alispánja megvásárolta végleg a nemes Csernel familiától előbb csak zálogban birt ingatlanokat. Ezek közül a „Török István“ nevű puszta házhelyet a „Medgyes Alján“ 280 magyar forintért 1667. október hó 9-én zálogba adja Bereczkó Györgynek.[9]) 1667.

Csatóházi Móré Anna ugy látszik, vagyonilag mind roszabbul áll, mert egymásután veti ingatlanait zálogba. 1668-ban 40 1668.

[1]) Kun Miklós. Miskolcz multja, jelenje stb. 1842. 23. lap.
[2]) Országos Levéltár Neo. Reg. Fasc. 994. No. 31.
[3]) U. o Neo. Reg. Fasc. 816. „ 63.
[4]) U. o. „ „ „ 1082. „ 10. és 1687. No. 41.
[5]) U. o. „ „ „ 31. „ 58
[6]) U. o. Táblai oszt. 4. 238.
[7]) Szűcs Sámuel. Miskolczi okmányok a XVII. századból. Borsodmegyei Lapok 1886. 15. szám.
[8]) Országos Levéltár. Táblai Osztály. 3.1546. sz.
[9]) Miskolcz város levéltárában.

1676. frton zálogosit el egy szőlőt[1]), 1676-ban pedig egy Geszten levő házhelyét veti zálogba 36 frtért[2])

Körülbelül hasonlóképen jár maga Szepessy Pál alispán
1669. uram is, a mennyiben az egész Csernel féle birtokot már 1669-ben kénytelen szintén 2000 frtért elzálogositani Szirmay Péternének. Egy kőházat azonban magának megtartott, miután azt már előbb kiváltotta volt a diósgyőri vár uri hatalma alól. Ez a ház és a fentebb emlitett megyes-aljai pusztaházhely tiszta nyereséget képeztek neki, mert mint előbb láttuk, az egész birtokért ő is csak két ezer forintot adott.[3])

Király János főbiróságában szép birtokot szerzett városunk,
1675. a mennyiben I. Rákóczy Ferencz fejedelemtől 1675-ben 2800 frtért megvette a határos Arnót, Felső-Zsolcza, Bessenyő és Kelecsényi négy birtokot, minden hozzátartozó zsellér és jobbágyával egyetemben. Ezen birtokok szépen jövedelmeztek a városnak, a
1678. mennyiben 1678 ban csak dézsmájokból 700 köböl buza jött be.[4])

A később is jónevű Poroszlay család egyik tagja Mihály
1676. miskolczi polgár 1676-ban eladja csáthi fekvőségeit.[5])

Ugyanez évben Kecskeméthy István és neje Csindon Dorottya megveszik Mikos Ilona asszony szőleit.[6])

1683. Bárczay János 1683-ban kelt végrendeletében összes birtokait, köztük csabai és miskolczi ingatlanait is 47570 frt és 4000 császári arany értékben. Szepessy Erzsébetnek hagyja örök zálog czimén.[7])

Ugyanez évben Szepessy Pál, István, Miklós, Péter és András fiaival egyetemben, miskolczi házukat és szőllőjüket el-

[1]) Szerző gyüjteményében, eredeti oklevél.
[2]) U. o.
[3]) Országos Levéltár Táblai osztály 3. 1546. sz.
[4]) Kun Miklós. Miskolcz multja stb. 23. lap és Kubinyi-Vahot. Magyarország és Erdély stb. 1853. II. k. 120. l.
[5]) Szerző gyüjteményében, eredeti oklevél.
[6]) Országos Levéltár. Liber Regius 23. kötet. 6—9. lap.
[7]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Fasc. 1384. No. 54.

cserélik Szirmay Péternek Erdőhelyen fekvő házával és szőlő jével.[1])

1686. julius 18-án Forgó Pál egri török rabságban sinylődvén, saját nejétől, Szép György Pannától 146 frtot vett fel kölcsön, hogy szabadulhasson s ezért neki a Szt.-György hegyen levő szőllejét köti le. Bizony furcsa világ volt az a török világ, de még furcsább feleség lehetett Szép Panna asszony.[2]) 1686.

Szepessy Pál ugylátszik 1690. táján halt el, mert nejének Csuda Zsuzsánnának ekkor adatnak át miskolczi ingatlanai: egy kőház, két malom, két elpusztult házhely, egy szőllő a miskolczi és egy a tapolczai hegyen.[3]) 1690.

Érdekes, hogy a Csernel Pál fia, az ifjabb Pál minden áron azon igyekezett, hogy az atyja által elidegenitett ősi curiát visszaszerezze. S ez sikerült is neki, mert 1691-ben olvassuk az oklevelekben, hogy immáron ifjabb Szepessy Pál a régi Csernel féle miskolczi ingatlanokat eladta ifj. Csernel Pálnak és Bálintnak.[4]) A megmaradt többi ingatlanok azután 1692-ben 3290 frt becsárban az özvegy javára iratnak.[5]) 1691. 1692.

Ugyanez évből értesülünk, hogy báró hallerkövi Haller Sámuel, a diósgyőri várnagy városunkban több ingatlant bir.[6])

1694-ben pedig a királyi kegy is gyarapitja városunk vagyonát, amenyiben Leopold Bécsben, márczius hó 15-án kelt ünnepélyes formáju levelében egy puszta ház helyett a „Mészár utczában“ és a „Pap malmát“ városunknak adományozza azon érdemekért, melyeket városunk, különösen Eger ostroma alkalmával a császári katonaság ellátása által szerzett.[7]) 1694.

[1]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Fasc. 1047. No. 25.

[2]) Szücs Sámuel. Miskolczi okmányok a XVII. századból. „Borsodmegyei Lapok“ 1886. 15. sz.

[3]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Fasc. 1152. No. 10.

[4]) U. o. Neo. Reg. Fasc. 1152. No. 24.

[5]) U. o. Liber Regius. 25. k. 161. l.

[6]) U. o. Neo. Reg. Fasc. 305. No. 8.

[7]) Okmánytár. III. k. 261. szám, 377. lap.

Ugyanez évben nyer Bük László némely ősi miskolczi ingatlanaira nézve uj donatiót.)[1]

1694. Illyefalvay István 1694-ben Dőry Andrásnak, kinek nevével később még gyakran fogunk találkozni, eladja a tapolczai „Kőkötő“ nevű hegyen levő szőllőjét.[2])

1696. 1696-ban a Szirmay testvéreknek városunkban levő javaikra vonatkozó jogaik Leopold által megerősitettnek.[3])

A következő évben olvassuk, hogy Csiszár Mihály és neje Kisfaludy Katalin városunkban curiát birnak.[4])

Ugyanezen évben Forgó János eladja a Szt.-György hegyen levő szőllőjét 200 frtért Janthó Ivánnak.[5])

1698. Dőry András 1698-ben Szentpéteren földeket, Görömbölyön curiát, s városunkban a Szt.-György hegyen szőllőt, az „Angyal völgyön“ pedig pinczét birt.[6])

Ugyanez évből értesülünk, hogy Szentpétery Imre és Ónodi Gáspár birtokosok városunkban.[7])

A következő évben pedig Váczy András és neje, Görgey Ilona több telek és szőllő tulajdonosai gyanánt szerepelnek.[8])

Ugyancsak 1698-ban szerezte meg maga a város Seraffi Dorkó maradékaitól azt a nagy curiát, mely a Peczétől a piaczig terjedt a Czikó utcza sarkán s a melyen később a „Lengyel ház“ állott.

1699. 1699-ben pedig Ládházán vásárolta meg a Bodolai testvérek ingatlanait, melyek hosszu éveken át szép jövedelmet hajtottak a városnak.[9])

---

[1]) Országos Levéltár. Liber Regius. 25. k. 380. lap.
[2]) U. o. Liber Regius. 25. k. 381. lap.
[3]) U. o. Liber Regius. 26. k. 114. lap.
[4]) U. o. „ „ „ „ 271. „
[5]) U. o. Táblai Osztály. 3. 181. sz.
[6]) U. o. „ „ 3. 201. sz. és Liber Regius 26. k. 277. l.
[7]) U. o. Liber Regius. 26. k. 230—37. l.
[8]) U. o. Liber Regius. 26. k. 591—600. l.
[9]) Kun Miklós. Miskolcz multja stb. 24. lap és Kubinyi Vahot. Magyarország stb. II. k. 122. lap.

X. FEJEZET.

EGYHÁZI ÉLET A XVII-IK SZÁZADBAN. A TAPOLCZAI APÁTSÁG. A DIÓSGYŐRI ÉS SAJÓLÁDI PÁLOSOK MISKOLCZI BIRTOKAI. A REFORMÁTIÓ GYŐZELME. BÜK JÁNOS PLÉBÁNOS ÁTTÉRÉSE. AZ AVASI TEMPLOM A REFORMÁTUSOK KEZÉBE JUT. DŐRY FERENCZ SZEREPE. GONDOSKODÁS A LELKÉSZEK ÉS TANITÓK FIZETÉSÉRŐL. A PAPMALMA. AZ AVASI TEMPLOM RESTAURÁLÁSA. TEMETKEZÉSEK E TEMPLOMBA. BAKOS BALÁZS SIRKÖVE. HARANGÖNTÉS. TEMPLOMI SZÉKEK ADOMÁNYOZÁSA. DŐRI FERENCZ SZÉKPERE. A FEKETE SZÉK. AZ EGYHÁZ RÉGI EDÉNYEI. KECSKEMÉTI ÖTVÖS PÉTER TÁLA. MISKOLCZY GERGELY ÉS VÖRÖS ANDRÁS AJÁNDÉKAI. A REF. ISKOLA ÉS TANRENDSZERE A XVII-IK SZÁZADBAN. TANDIJAK ÉS TANITÓI FIZETÉSEK. AZ EVANGELIKUSOK ÉS GÖRÖGÖK VÁROSUNKBAN MEGTELEPEDNEK.

A XVII-ik század sanyaru viszonyai között, a török járom alatt az egyházi élet szintén sokat szenvedett, de a reformátió városunkban mégis szabadon fejlődött, ugy hogy e század folyamán teljesen uralomra jutott.

A szomszédos tapolczai apátság javai szintén a törökök kezén voltak, kiknek kiüzetése után, mint az Esterházy Károly gróf egri püspök canonica visitatiojából kitünik, I. Lipót visszaadta azokat a rendnek, amely azonban szegénysége miatt az apátság templomát és székházát nem tudta többé felépiteni, hanem tagjait a mindszenti egyházhoz osztotta be, hol azok egészen a Bocskay-féle mozgalmakig végezték az egyházi teendőket.[1])

[1]) Magyar Sion ½ 1863. 593. lap és Foltin János. Az alsó miskolczi róm. kath. hitközség évi jelentése 1890. 10. lap.

1631. 1631-ben az apátságnak egy oltárnoksága volt a mindszenti templomban, mely Egri Dénes kanonoknak adományoztatott[1])

1634. 1634 márczius 28-án pedig II. Ferdinánd az apátságnak városunkban levő házát uj adományképen az akkori tapolczai apátnak Cseh Jánosnak és apát utódainak adományozza.[2])

A hajdan virágzó kolostorok a közelben is mind pusztuló

1620. félen voltak. 1620-ban értesülünk róla, hogy még a mult század közepén feldulatott diósgyőri pálos kolostor javait Bethlen Gábor 1300 frtért Rákóczy Györgynek adja el.[3]) Később a kolostor erdeje

1696. felett viszály keletkezett, melyből kifolyólag 1696-ban Lánczy Ferencz diósgyőri tiszttartó a közbirtokosság ellen pert inditott.[4])

Hogy azonban ezen birtokaikon kivül még egyébb ingatla-

1628. naik is voltak Diósgyőrött, azt onnan tudjuk, hogy 1628-ban az ujhely-sárospataki paulinusok két évre háromezer forintért bérbeadták győri, körömi, ládi, szentléleki és miskolczi birtokaikat Chernel György és Alaghy Menyhértnek.[5])

A török uralom alatt a sajóládi pálosok is menekülni voltak kénytelenek, ugy hogy csupán két áldozár maradt ott a rend

1609. birtoklási jogainak fentartása és megóvása végett. 1609-ben az egyetemes perjel Bratulich Zajez János a sajóládi kolostort is

1650. bérbe adta. 1650 után Nyáry Zsigmond diósgyőri főkapitány és Rimay István ugyanottani tiszttartó, az uradalomhoz tartozott némely miskolczi birtokrészeket ajándékoztak e rendháznak, de a melyeket szintén siettek bérbeadni.[6])

1683. 1683-ban Barilovich Lajos ujhelyi vicáriusnak Kassán január hó 27-én kelt leveléből értesülünk, hogy a sajó-ládi rendház tu-

[1]) Országos levéltár. Liber Regius. I. k. 354. és 370. lap.

[2]) Országos Levéltár. III. k. 172. sz. 277. lap és Országos Levéltár. Liber Regius. 17-ik kötet, 455. Rupp Jakab. Magyarország helyrajzi története. Pest. 1872. II. k. 105. lap.

[3]) Országos levéltár. Memorab. Conv. Acta Conv. 1. cs. 28. és 30. sz.

[4]) Rupp Jakab. Idézett műve II. k. 55. lap.

[5]) Országos Levéltár. Eccl. Fasc. 51. No. 34.

[6]) Rupp Jakab t. i. m. II. k. 82. l.

lajdonát képező miskolczi házat nemes Csonka Mátyásnak bérbe adták, ugy hogy az, e házban az ő boraikat kimérhesse.[1])

Városunkban a főegyházon kivül a mindszenti állandóan virágzott, mit abból is látunk, hogy a tapolczai barátok is odamenekülhettek. Megemlitendőnek tartjuk itt, hogy „Mindenszentek“ oltárnoksága 1622-ben Tolnay István a váradfoki, Szt. 1622.
Istvánról nevezett prépostnak s 1628-ban Eölnedi Albert egri 1628.
kanonoknak adományoztatott.[2])

Ezenközben a katholikusok és reformátusok között az apróbb villongások meglehetős gyakoriak. 1622. május 2-áról érte- 1622.
sülünk egy ilyen esetről, amikor ugyanis városunk, Dánffy Péter és Szijgyártó András nevű esküdtjeit hivatalos ügyekben Kassára küldvén, azokat ott az egri püspök elfogatta s csak általuk ott kölcsön felkért 300 frt letétele után bocsájtatta szabadon. Ugy látszik, hogy még katholikus korukból voltak egyházi tizeddel tartozásban.[3])

Régi egyházaink közül az avasi Szt.-István székesegyház s a Boldogságos szűzről nevezett ujvárosi templom ugy látszik, hogy javadalmazásai szempontjából már ekkor védelemre szorult, mert 1654. november 9-én III. Ferdinánd király megerősiti és ujból 1654.
kiadja I. Ferdinánd privilegiumát, mely szerint a Papszer, illetőleg a Tóth utcza lakói az emlitett két egyháznak tartoznak szolgálni.[4])

Nemes József a miskolczi plébánia történetében azt mondja, hogy ezt a privilegiumi megujitást Dőry Ferencz dusgazdag miskolczi földbirtokos vitte keresztül a királynál, mivel már akkor előkészitette volt az egész egyház áttérését a református hitre, már pedig III. Ferdinándtól nem remélhette volna a privilegium megerősitését, ha az egyház már akkor református

[1]) Országos Levéltár. Táblai Osztály. 4. 1441.

[2]) U. o. „ Liber Regius. I. k. 276. és 318. lap és Neo. Reg. Acta. 723, cs. 41. sz.

[3]) Miskolcz város levéltárában.

[4]) Okmánytár. III. k. 195. szám. 306. lap. és Országos Levéltár. Liber Regius. 19. k. 449—452. l.

lett volna. E mellett látszik bizonyitani az a körülmény, hogy
1657. 1657-ben Dőry hirdetteti ki e privilegium megujitást a megye közgyűlésén s hogy maga az eredeti privilegium jelenleg is a református egyház levéltárában őriztetik.

A tény az, hogy ezen időben — évét biztosan nem tudni —
1666. de mindenesetre 1642. és 1666. között Dőry buzgólkodása folytán Bük János rom. kath. plébános vezetése alatt az egész miskolczi kath. egyház egyszerre áttért a református hitre s ezzel az avasi székesegyház és ennek minden birtokai is a református egyházra szállottak. Jóllehet valószinű, mint azt már fentebb tárgyaltuk, hogy az avasi templom egyizben, bár rövid ideig már a XVI-ik században, mindjárt a reformátió kezdetén is az uj hit követőinek kezén volt.

Mint egykorú adatok igazolják, csupán a Husvéti és Péchy családok maradtak meg az ősi hitben.

1642. Borsodvármegye jegyzőkönyveinek tanusága szerint 1642-ben még a katholikus Tybold Gáspár birta a „Papszer utczát", mely róla „Tybold Szernek" neveztetett s melynek jobbágyai neki tartoztak fizetni. Ugyanezen évi jegyzőkönyv azt is bizonyitja, hogy a mészárosok ez évben Szüz Szt.-Margit tiszteletére, Szt.-Istvánn
1666. templomában misét szolgáltatni kötelezettek. 1666-ban azonban, mint azt a templom szentélyének magas zsindely tetőzetén látható bádog számok is igazolják, már a reformátusok fedték be azt első izben s igy már akkor annak birtokában voltak.[1])

1683. Az Avas tetején ugy látszik 1683-ban valami kisebb fajta kápolna állott, legalább a megye jegyzőkönyvéből Gellérfi István ellentmondásában arról értesülünk.[2])

Az egri püspök, Fenessy Gergely ugy látszik nem akart tudomást venni a miskolczi reformátióról, hanem követelte a mis-

1694

[1]) Nemes József. A miskolczi plébánia története Magyar Sion. Esztergom 1864. $\frac{2}{1}$ k. 345. lap és Rupp Jakab. Magyarország helyrajzi története. Pest, 1872. II. k. 87—94. lap.

[2]) Borsodvármegye Levéltára X. Protoc. 355. l. és Lukáts István jegyzete Kun Miklós művére, 20. lap.

kolczi nemeseken az egyházi tizedet, sőt 1694-ben eziránt pert is inditott ellenük.[1]) A jó urak azonban hivatkozva nemesi kiváltságaikra, nemcsak a püspöknek, hanem a városi előljáróság sürgetései daczára a református egyháznak sem fizették azt meg.[2])

A református egyház belső ügyeit illetőleg a város évkönyveiben 1650. május 8-án beigtatva olvassuk, hogy mily részletességgel gondoskodik a tanács az egyház lelkészének, a prédikátornak ellátásáról. Elrendeli, hogy a javadalmazására szolgáló szőllő kellő megmiveltetésére ezentul mindig biró választás idején egy tisztességes, haza és városa szerető, de Istenfélő embert válasszanak, aki azután e czélból a papszeresi jobbágyokkal szabadon rendelkezik. Aki ezek közül nem engedelmeskednék, egy forintig megbüntettetik, a mely pénzt azonban az illető felügyelő tartozik ugyanazon jobbágyokkal elinni. Ezen tisztre mindjárt Veres András meg is választatott.[3]) 1650. 1655.

1655-ben már két lelkésze van az egyháznak, a főpap és a prédicátor. Vas Gergelyné egy ujonnan ültetett szőllőt hagyományozván a Szt. György hegyen a deákságnak, azt a tanács ezek kezeiből kivette és a főpap jövedelmeihez csatolta. Miután pedig régibb határozatok szerint a főpap nyolcz köböl buzát, tiz forintot, egy hordó bort és egy hordó lőrét tartozott évenkint a második prédikátornak fizetni, ezentul azt is a város vállalta magára, sőt a szőllő munkáltatására ötven forintot szavazott meg, miért viszont a főpap tartozott az iskola mesterét asztalánál ellátni.

Ugyanekkor kikötötte a tanács, hogy ha kedd és pénteki napon temetés esnék, kötelesek a halottak felett a reggeli órákban is prédikálni. Ha továbbá egynél több halott lenne, kettőig egy forint, azontul minden halottul ötven pénz a prédikálásért a sallárium. Végül hogy ezentul minden szombati napon esteli könyörgést is tartoznak tartani.[4])

[1]) Országos Levéltár. Neo. Reg Fasc. 1745. No. 51.
[2]) U. o. Eccles. Fasc. 11. No. 38.
[3]) Okmánytár III. k. 517. lap.
[4]) U. o. III. k. 518. lap.

A következő évben a papmalmának miként leendő fentartásáról rendelkezik a tanács megszabván, hogy magát a házat, hajazatját, kőpadját mindig maga a város épitteti és tartja fenn s a gátakat a papszeresi és Tóth utczai jobbágyok tartoztak gondozni, mig a malomkövet, a gerendákat és zsilipfákat a közvagyonból vették.[1])

1669. 1669-ben olvassuk, hogy ugylátszik egy erősebb árviz folytán a malom kőpadja talpa fáival és lábaival leszakadt, amikor is azt a papszeresiek csináltatták meg, de siettek a város jegyzőkönyvébe igtattatni, hogy ez jövőre uzus nem lehet, mert ők most csak jószántokból tették azt.[2])

1661. Harsányi uramat 1661. január 12-én fogadja fel a város második predicatornak, ugy hogy esztendje jövő évre kiskarácsonykor teljék.[3])

A reformátusok kezébe kerűlvén az avasi templom, mint már más helyütt emlitettük volt, természetszerűleg átalakitották azt a saját egyszerű szertartásaikhoz mérten, miközben annak régi középkori műemlékeit megsemmisitették. Ezentul azonban magáról a templom fentartásáról hiven gondoskodtak. A szentélytető zsindelyzetére felszögezve látjuk a bádog számokat, melyek

1666. a tető megujiitásának éveit hirdetik: 1666, 1696, 1734, 1768, 1796, 1832, 1868. Ugylátszik minden 30—32-ik évben kellett átlag a tetőzetet megujitani, ugy hogy egy századra három restaurálás esik.

1668. 1668-ban a torony és kőpillérei renováltattak.[4])

Mint az előző időkben ugy most is szokásban maradt, hogy kiválóbb, érdemes férfiak és családok a templomba temetkeztek.

A XVII-ik század bizonyára számos temetkezéséből ma csak egy hosszukás négyszög alaku homokkőből készült sirkő maradt fenn. Ez a miskolczi Bakos Balázs emlékét őrzi, aki is az

[1]) Okmánytár III. k. 520 lap.
[2]) U. o. „ „ 527 „
[3]) U. o. „ „ 523 „
[4]) U. o. „ „ 525 „

egyház és katonai ügyek körül számos érdemeket szerezvén 80 éves korában hunyt el. Ezen emléket készitették 1642-ben. A 1642.
sirkövön fent domboruan s művészi munkában van kivésve a Bakos család nemesi czimere, még pedig ugynevezett beszélő czimer, amennyiben egy kecskebak a főalak benne. — A paizs két egyenlő mezőre oszlik, melyek közül az alsóban egy szőlőtőkére ágaskodó kecskebak s a felsőben egy egyenes keresztmarkolatu lovagkardot tartó szárnyas saskarom látható. A paizs felett a koronás sisakból növekvő sisakoromdisz egy pánczélos vitéz, melynek jobbjában kardot, baljában pajzsot látunk.[1])

Az emlék felső részén bevésve volt fölirat, nagyrésze ma már lekopott. Mindössze ennyi olvasható belőle: GROSA. DN. . . . FIERI. ANNO: MDCXLII.

A czimer alatti felirat vizszintes sorai már sokkal épebben maradtak meg s következőleg hangzanak:

EPITAPHIUM
GROSI DNI BLASY BAKOS DE
MISKOLCZ REI MILITARIS BE
NE EXPERTI NEGOTIORUM
REIPUB. CONSULTISS: DE
ECCLA OPTIME MERITI PLA
CIDE EX HAC MISERIARUM VALE
IN PATRIAM CAELESTEM EVO
CATI ANNO D: MDC. X AETATIS
SUE ANO 80.

Ezalatt pedig:

SI QUI MENTIS OPES CUI VIRTUTES . . .
VEL NATURA TULIT VEL DEUS . . .
HEC AB AVIS BLASIUS BENE NOBILE . . .
ACCEPIT BAKOS POSTER M TA . . .

A templom környékének érdekes képet adnak a nagy kőkoporsó forma siremlékek, melyek a XVII. és XVIII-ik században voltak divatban de a melyekről ma már alig betűzhetők ki a föliratok.

1655-ben a templomba való temetkezés egy ujabb példájá- 1655.
ról értesülünk, a mikor is Tibolt Zsigmondnak engedi

[1]) Siebmachers Wappenbuch. Supplementband 11. lap.

meg a városi tanács, hogy kisfiát az avasi templom belsejében temettethesse el, amiért viszont ő kötelezi magát, hogy a deákok éneklő helyéül egy becsületes chorust épitett a saját költségén.[1])

Az avasi templom középkori egyházi felszerelései között bizonyára műtörténeti becsű harangok is voltak, a melyek egyrésze azonban a torony leégése alkalmával, más része pedig átöntés következtében semmisült meg.

1648. Igy évkönyveinkből értesülünk, hogy 1648. márczius hó 12-én a nagy harang, halott temetésre való harangozás közben meghasadt s hogy annak ujból való megöntésére néhai Tóth Mihályné végrendeletében hagyott egy hordó bort[2]) A következő évben elodázhatatlan lévén már a nagy harang ügye, a városi tanács egy tiz mázsás harang megöntése iránt Virtt György harangöntővel alkudott meg, adván is neki mindjárt 50 frt előpénzt.[3])

A templom belső ügyeit illetőleg rendkivül érdekes a templomi ülő székek ügye. Mint más református egyházaknál, ugy nálunk is bizonyos kitüntetés és előkelőség számba ment a templom hajójában ülő paddal, vagy székkel birni, mig a zsellér nép, deákság és iskolás gyermekek a karzatokon foglaltak helyet.

A székek felett rendelkezni nálunk kezdettől fogva a városi főbirának és tanácsnak volt joga. Ők döntöttek a vitás kérdésekben, hogy örökösödés esetén kire száll a családi szék s viszont a város és egyház körül érdemeket szerzett férfiaknak ők adományoztak uj székeket és székhelyeket, mindannyiszor beiktatván azt örök emlékezetül a város évkönyveibe is.

1665. Igy olvassuk, hogy 1665-ben „az mely székben az Istenházában, avagy templomban Ketskeméthi István uram és Bodnár János uraimék mostan ülnek, mivel Bodolai Szabó Gáspár uram ugy kereste az Bodnár' János uram helyét, mint édes atyának, az holott régenten ült, törvény szerint keresvén. De mivel Bodnár

[1]) Okmánytár. III. k. 520. lap.
[2]) U. o. III. k. 516. lap.
[3]) U. o. III. k. 517. lap.

János uram, tanui vallatából nyilván kitetszett, hogy azon állapottal való székek, az mint annak előtte ott való ülése volt Szabó Gáspár uram atyának; az templom földének az vagy pádimentomának töltése és csinálása alkalmatosságával, s az székeknek újabb restauratiojakor ott való ülése, megbomlott Szabó Gáspár uram atyának, és csak magáé volt Néhai Borbély Gergelyé az a szék épen, és csak engedelemből esett ott való ülése Szabó Gáspár uram Atyának. Annakutánna pediglen meghalván Borbély Gergely uram, az akkori biró és becsületes tanács ő kegyelmék Kecskeméthi István uramnak adták és conferálták azon széket épenséggel fiúról-fiúra, úgy, hogy az kiket ő kegyelme Kecskeméthi István uram és gyermeki, azon székben ülni paciálnak, az ő kegyelmék szabadságokban álljon, a minthogy mostan is Bodnár János uram is csak az ő kegyelme Kecskeméthi István uram engedelméből ül azon székben, tovább is pediglen Kecskeméthi István uramot és maradékit azon széknek totalis birodalmában, mostan is a becsületes tanács ujabban confirmálja és pleno jure, ő kegyelmének adta, álván ennekutánna akár kinek is ott való ülése, presenti ő kegyelméknek auctoritásokban.“[1])

1668. ápril. 28-án pedig „Pap György kincstartó uram szol- 1668.
gálatját megtekintvén, az becsületes tanács adott az ő kegyelme feleségének is a templomban egy széknek való helyet, kit is maga költségén épitett meg.“

De legérdekesebb a Dőri Ferencz templomi székének a története. Az ő neve a reformátió ezen korszakának legérdemesebb egyházi férfiai közé tartozik. Ezen érdemeire való tekintetből a tanács a Szabari familia fiágon való kihaltával ezek ülő helyét 1662-ben neki adományozta.[2]) 1662.

Azonban a Szabari familia leányági leszármazói hét év mulva vissza követelték jussukat, mi ellen Dőri 1669. április 22-én a kö- 1669.
vetkezőleg protestál, „minthogy in anno 1662. az akkori becsületes miskolczi főbiró tanácsával együtt, azért, hogy ezen protes-

[1]) Okmánytár. III. k. 525. lap.
[2]) U. o. „ „ 523. „

tans templomban maga költségével kőbül praedikáló széket csináltatott, azon templomban néhai Szabari Péter uram fiui ágon levő defectusával azon miskolczi templomban lévő széki helyét Dőri Ferencz uramnak conferálta, és ő kegyelme is az Szabari székét onnét épen kitétetvén, az helyében uj széket csináltatott, és azóta pacifice absque omni contradictione birta. Ez elmult esztendőben peniglen nemzetes Miskolczi János uram, néhai nemes Kéri Mátyás uram özvegyét, Szabari Zsuzsánna asszonyt, megirt néhai Szabari Péter uram leányát elvévén, nem tudatik mi okra nézve azon Dőri Ferencz uram székibe kezdett járni és ülni, azon protestans hire akaratja és engedelme nélkül, nem követvén tőle, hihető néhai Szabari Péter uram jussát akarja preserválni felesége után. Mivel azért azon székben Miskolczi uramnak sem pediglen feleségének semmi deszkája, szöge és munkája nincsen, egyébiránt is pediglen a szék helyének collátiói eleitől fogvást a miskolczi biró és tanács authoritásában állottanak, ugy vagyon mostan is, és az protestánsnak is azon biró és tanács conferálta absque omni contradictione eiusdem domine Susanne Szabari et reliquarum heredum foeminini sexus ejusdem Petri Szabari. Annak okáért a dominus protestáns megemlitett Miskolczi János uram ő kegyelme ott és azon székben s mellette való ülésének semmiképen nem consentál sőt contradicál a modo in posterum, s prohibeálja is attul ő kegyelmét végre presentim contradictionis et protestantionis és kivánja ezen protestatioját s contradictioját városunk hites notáriusa által az város könyvében protocolláltatni pro futura cautela.“[1])

A székért való harcz azonban a következő évben még nanyobb arányokat ölt, mi az évkönyv következő feljegyzéseiből tűnik ki:

1670. Anno domini 1670. die 19 mensis martii. Mivel hogy az mely szék helyet az miskolczi templomban az prédikáló szék ellenében az Szabari Péter fiuágon lévő defektusával in anno 1662. Sós Péter uram biróságában az becsületes tanács és annak utánna

[1]) Okmánytár. III. k. 526. lap.

az egész város akkor nemine contradicente nemzetes Dőri Ferencz uramnak az Isten házához való affectiojára nézve jure perennále conferáltanak volt, és helyéből azon ó széket ő kegyelme onnét akkor kitétetvén, maga és maradéki számokra új széket csináltatott volt és azt majd kilencz esztendeig pacifice birta; abban a székben Miskolczi János uram az Szabari Péter leányát, a ki elsőben Kéri Mátyás felesége volt, ugymint Szabari Zsuzsánna asszonyt feleségül elvévén, az ő felesége jussával impetrálta és sok veszekedések után arra menvén az dolog, hogy az nemes vármegye ad punctum domine 19 praesentis mensi Martii viceispán uramat, felesszámu becsületes főemberekkel úgymint nemzetes és vitézlő Szuhai Mátyás, Zákány István, Zákány András, Lóczy János, Szomolai Nagy Pál, Bekényi András ónodi szolgabiró, Laskai János az ládi fejér barátok, Ónodi Kovács András, Dőri András itt való szolgabiró uraimékkal; item tiszteletes Szalóczi Mihály espéres, Szikszai, Aszalai predikátor; item Ternyei András és Beregi János itt való predikátor, Szendrei Márton harmaczi predikátor uraimékkal az szent eklézsia részéről; és ezen becsületes tanácsnak egy részével együtt ide Miskolczra kibocsátotta volna az végett, hogy azon villongó széknek állapottyát, melyeket tudniillik ő kegyelmek közül illetné törvényes uton eligazitanák; midőn azért azon deputatus convocatus becsületes külső és eklézsiai főrendek azon contraversiának decisiójához fogtanak volna: Elsőbben is ő kegyelmeket mind a két részről a szent békességre admoneálták ugyan, de ő kegyelmek egyébképen meg nem alkhattanak, nem akarván egyik is ő kegyelmek közül jussát cedálni; hanem az contraversia azon két részről megemlitett Dőri Ferencz és Miskolczi János uraimék között, ugy sopiáltatott, az magok egyenlő kivánságok szerint, hogy egyik is ő kegyelmek közűl, soha a módó inposterum azon székben és helyben ne üljön, hanem azon villongó szék helyéből kitétetődjék és annak helyében az fekete széket tegyék, hogy ott successiori semper temporibus megmaradhasson. Az, mely concordia és végzés azon deputátus és con-

vocátus becsületes külső és egyházi rendeknek, mindenkinek is egész tanácsnak és ezen városnak, akkor azon terminuson jelenlévő nem kevés számú rendeiből álló becsületes embereknek tetszésibűl is confirmáltatott. Ugy mind azáltal, hogy az helyett mind Dőri Ferencz uramnak, s mind pedig Miskolczi János uramnak is illendő és alkalmatos helyek mutattassanak; a mint hogy soluta eadem congregatione biró uram az becsületes tanácscsal, az itt való megemlitett két predikátorokkal, esperes és több predikátor uraimékkal felmenvén az templomban, Dőri Ferencz uramnak napkelet felűl a középső soron az úr asztala előtt, úgy mint a Szabó Miklós, Boldizsár Miklós, Boldizsár István és Izsó András uraimék székek előtt való helyet! (mivel annakelőtte is az ő kegyelme residentialis házához bizattatott az Hevesi familia által), a székek megszámzásával conferáltak, mind magának Dőri Ferencz uramnak, mind pediglen a két ágon lévő maradékinak, successorinak és az ő kegyelme defectusa után atyafiainak is jure perpetuo atták, mutatták és conferálták, megegyezvén abban is, hogy az Ur asztala felett való superlát onnét kitétessék, mivel az sok embereknek az predikátorokra való prospektusokban nagy akadályokra volt, a minthogy annakutánna Dőri Ferencz uram a széket meghányatván, maga költségével, azon helyen új széket csináltat, az, mely ő kegyelme maradékival és successorival együtt confirmáltatik és corroboráltatik. Az előtti villongó szék helyén peniglen megemlitett Dőri Ferencz uram ő kegyelme maga költségén egy uj fekete széket csináltatván azon helyre tétette örök emlékezetre, hogy azon szék mind az ő kegyelme s mind Miskolczi János uram, s azon deputátus becsületes főrendek ő kegyelmek akkori egyenlő tetszések szerint successivis ac perpetuis semper temporibus a modo inposteri azon helyben légyen a peniteáló személyek istenes ususokra. Ez rátióra nézve, hogy azon templomban a Dőri Ferencz uram és Miskolczi János uraiméknak külön-külön helyen kimutatott szék helyét senki bosszuságára kárára el nem vették, hanem vacáns és üres helyeken mutatták ki, és azon

előbbeni villongó szék helyén a kőláb mellett senkinek ülése ne lehessen."[1])

Ebben a perben a „fekete szék" többször szerepel, amely arra szolgált, hogy a bünösök és erkölcs ellen vétők istentisztelet alkalmával abba vezeklő ruhába felállani s a közönséget megkö vetni tartoztak. E korbeli igazságszolgáltatásunk tárgyalásánál különben még találkozni fogunk vele.

1672-ből ujra olvassuk: „Minthogy alkalmas és régtül fogvást való esztendők között is nem ért eddig, városunk lakosi közül senki, kinek terhesebb szolgálattya lett volna a főbiróságnak elviselésében, mint Dampsi Péter uramnak, ahoz képest a becsületes tanács megtekintvén az ő kegyelme becsülettel való szolgálattyát, adott a becsületes tanács az ő kegyelme feleségének a templomban egy széknek való helyet másodmagával, mindjárt a férfiak hátok megett, ugy hogy ő kegyelme megcsináltatván birja és birhassa az ő kegyelme felesége és successori örökössen. Item hasonlóképen Király János uramnak is becsülettel való szolgálattyára nézve adott magának a templomban Molnár András ülő székét."[2]) 1672.

Tizenhetedik századbeli egyházi életünk emlékei között kiváló figyelmünket érdemlik szép számban fenmaradt egyházi edényeink.

A református egyház hivei kezdettől fogva egymást igyekeztek fölülmulni az urasztaláról való gondoskodás nemes vetélkedésében. Aranyozott drága serlegek, kupák és tálak, valamint arany skofiummal varrott urasztalteritők adományozásáról számos érdekes följegyzést találunk évkönyveinkben.

Igy 1644. deczember 15-éről olvassuk följegyezve, hogy tolnai Borbély Gergely egy messzelyes ezüst poharat hagy az ur vacsorájának kiszolgáltatásához.[3]) 1662-ben pedig Vörös András hasonló czélra két aranyozott ezüst tálat hagyományoz.[4]) Ezek 1644. 1662.

[1]) U. o. III. k. 529. lap.
[2]) U. o. III. k. 529. lap.
[3]) Okmánytár. III. k. 516. lap.
[4]) U. o. III. k. 524. lap.

egyike ma is meglévén az egyház edényei között, itt képben is bemutatjuk:

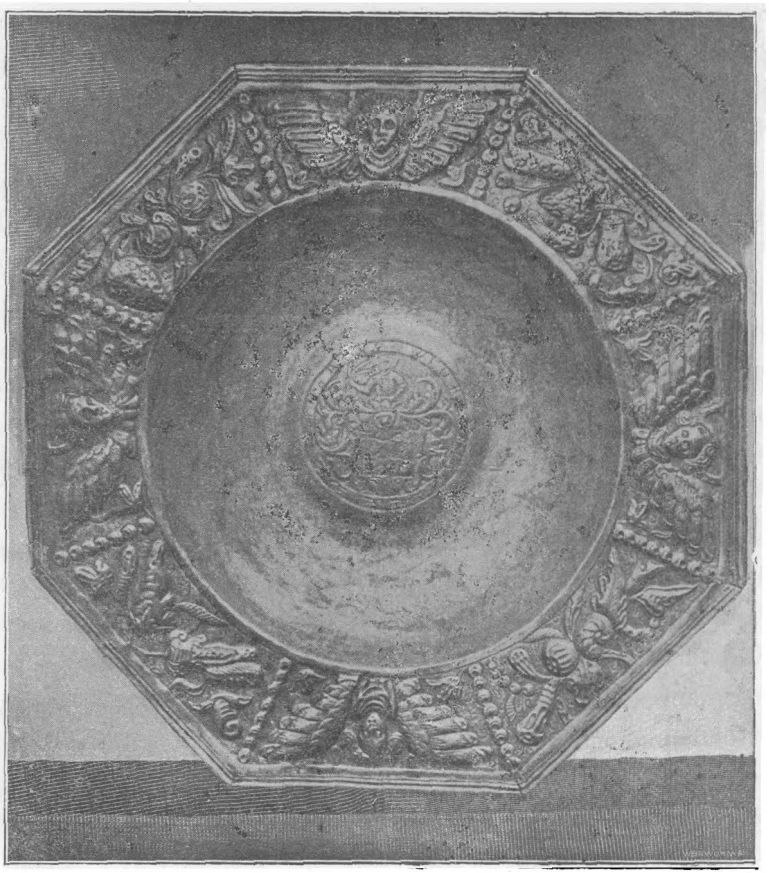

21. ARANYOZOTT EZÜST-TÁL 1663-BÓL A REF. EGYHÁZ KINCSTÁRÁBAN.

Formája nyolczszögletű, a milyen tányérok és tálak a XVII-ik század főuri asztali felszerelései között gyakoriak. A tál szélein a nyolczszögnek megfelelő mezőkön, melyeket egymástól gyöngysor választ el, váltakozva gyümölcscsokrok, és szárnyas angyal fejek vannak domboruan kiverve. Minden egyes gyümölcscsoport és minden angyalfej más-más. A tál ürege bemélyitett sima, mig

közepe ismét kidomborodik, hol babérleveles és köriratos keret közepén az adományozó czimere van kiverve. — A czimerpaizs mezejének lábából három buzakalász nő ki, felette pedig szárnyas griff látható. A sisakdisz növekvő emberialak, mely jobbjában három buzakalászt tart. Körirata: ANDREAS WEOREOS 1663. 1663.

Itt valószinűleg a trébelő ötvös tévedhetett, mert mint fentebb láttuk, a két tányér 1662-ben ajándékoztatott.

A tál szélessége, illetőleg átmérője 33 cm. A következő évben a tanács összeiratta az egyház birtokában levő felszereléseket, a melyről az évkönyvben a következő följegyzést találjuk:

„Anno 1664. die 17. mensis Aprilis. Mi felül megirt birák 1664.
registráltuk az ur asztalához való ezüst és ón edényeket. Elsőbben is vagyon néhai nemzetes Miskolczi Gergely kassai fürminder uram által adatott egy ezüst öreg pohár és egy tányér mind kivül-belől aranyosak. Másodszor vagyon 1588. esztendőben Basó Farkasné Baji Anna asszony által ajándékoztatott egy ezüst pohár és tányér az kiken nevek fel is vagyon meczve. Harmadszor vagyon egy öreg ezüst pohár, melyet hagyot volt néhai Sámsomdi Mártonné asszonyom. Negyedszer, vagyon néhai Vas Gergelynétül ajándékoztatott egy öreg ezüst csésze. Ötödször, vagyon néhai Győrffy Jánosnétul ajándékoztatott egy ezüst lábas pohár. Hatodszor vagyon 1663. esztendőben nemes Veres András uram ő kegyelme által ajándékoztatott két öreg ezüst aranyos tálak. Hetedszer. Vagyon ugyan ő kegyelmétől nemes Veres András uramtól de presenti ajándékoztatott két öreg virágos ón palaczkok és két öreg csatornás kannák. Nyolczadszor vagyon három öreg ón kanna és két ón tálak régiek. Kilenczedszer vagyon 1659. esztendőben nemzetes Dőri Ferenczné Palugyai Sófi 1659.
asszony által ajándékoztatott egy öreg aranyos kendő, melyen neve is rajta vagyon. Tizedszer vagyon más két aranyos kendő és egy abrosz asztalra való.[1])

Ezek közé kell soroznunk azt a kókuszdió serleget is, a melyet itten szintén képben is bemutatunk.

[1]) Okmánytár III. k. 524. lap.

A kókuszdió épúgy, mint a strucztojás és a ragyogó nautilus-csiga messze országok ritkaság számba menő terményei lévén, a XVI-ik század közepétől fogva gyakori szokás volt azokat aranyba és ezüstbe foglalva diszedényekké alakitani. Ilyen a mi

22. KÓKUSZDIÓ SERLEG A XVII-IK SZÁZADBÓL A REF. EGYHÁZ KINCSTÁRÁBAN.

serlegünk is, melyen művészi kivitelű öntött és vésettmivű aranyozott ezüst diszitményeket, női és férfi arczokat és bevésett növényi ornamentikát találunk.

A serleg kupájának gömbölyü felső testét a kókuszdió képezi. Magassága 22 cm Általában a XVII. század kiválóbb ötvösművei közé tartozik.

De legbecsesebb emléke a ref. egyház kincstárának mégis a XVII-ik századi hirneves magyar ötvös Kecskeméti W. (áradi) Péter által készitett nagy ezüst tál. Kecskeméti 1637 – 1680-ig dolgozott s hosszasan élt a szomszédos Kassán. Emlékét nemcsak nagybecsű ötvösművei, hanem mesterségéről magyarul irott könyvei is megőrizte.[1])

E műkincscsel Mihalik József foglalkozott behatóan,[2]) arról a következőket mondván:

„A miskolczi ev. ref. eklézsia kincstára két kassai származásu ötvösművet őriz, melyek azért érdekelnek bennünket különösebben, mivel készittetési idejöket s készitő mesterüket ki tudjuk mutatni. Az egyik ötvösmű egy 0·612 m. hosszú és 0.413 m. széles kerülék alaku, részben aranyozott ezüst urvacsora-tál, mely már, az 1884. évi budapesti ötvösmű kiállitáson is szerepelt s a kiállitás katalogusában IV. terem 2. szekrény 207. szám alatt röviden volt leirva, azonban anélkül, hogy a lajstrom szerzői a rajta látható városi hitelesitő- és ötvösbélyeget felemlitették volna.

Az urvacsora-tál készitője Kecskeméti ötvös Péter, a készités színhelye pedig Kassa, miként azt a tál peremébe beütött két rendbeli bélyeg alapján világosan konstatálhatni. A tál vert és vésett munka. Hajlott szélein, az elipszis nagy- és kis tengelyének végződési pontjain, zarándok kagylót (Pecten Jacobæus) tartó meztelen női alakok láthatók, melyek altestükkel a tálcza belső mezejébe érnek, ugy hogy mellök középső része esik a szél és tálfenék hajlásszögletébe. A tálcza rövidebb tengelyénél helyet foglaló alakoknál triton-farkakká alakul az altestük, a más két alaknál pedig ornamentális díszben szétfutva a tálfenék alját elboritják.

[1]) Ballagi Aladár dr. Kecskeméti W. Péter ötvös könyve 1884-ben.

[2]) Archaeologiai Értesitő. 1894. évf. 331. s. k. l. és U. a. Kassa város ötvösségének története 1900. 262. l.

A tál szélének azon részeit, melyek ez alakoktól szabadon maradtak, barokk-stylü s helylyel-közzel bevagdalt keret övezi, melyből ívekben aláhajló szalagon gyümölcskötegek — összesen nyolcz — csüngenek és töltik be azon tért, mely a kagylót tartó alakok karjai alá esik. A tál alakos és ornamentális része mindenütt trébelt, utólagosan czizelirozott és tűzben megaranyozott; az alapteret képező diszítetlen tér ponczverővel van dolgozva és sötét feketébe játszó kék színnel van befuttatva. Ez az alapszín azonban már több helyt lekopott, az aranyozás teljesen ép. A tál hajlott szélének üres mezőire a szentirásból vett idézetek vannak bevésve. A véset Kecskeméti Péter sajátkezű munkája s egyenként emígyen szól:

1. A MI ATyÁINK MINNYAJAN EGYLELKI ELEDELT ÕTTEK MIVELVNK, COR. 10. XV. 3.
2. A' LÉLEK AZ, A' MELY MEGELEVENIT, A' TEST NEM HASZNÁL SEMMIT. JN. 6. XV. 63.
3. A' KENYÉR MELYET MEG=SZEGÜNK AVAGY NEM CHRSTVS TESTEVEL VALÓ KÖZÖSÜLESÜNK=E? 1. COR. 10. XV. 16.
4. MEG=PROBALLYA MINDEN EMBER MAGAT, S VGY EGYÉK E' KENYÉRBÖL. 1. COR. 11. XV. 28.

Az első számú idézet elé, a tál szélébe van beütve a kassai ötvösczéh hitelesitő jele: a liliom, melléje P K, vagyis Petrus Kecskeméti mester jegye.

A tál közepén, kiemelkedő kerülékes mezőben, ismét feliratot találunk bevésve:

SZENT ISTENE DITSÖSSÉ=.
GÉHEZ A MISKÓLTZI KERESZTYÉN RE=
FORMÁTA ECCLESIAJÁHOZ VALÓ NAGY INDÚ-
LATÚ BUZGÓSÁGÁBÓL; MAGA KÖLCZEGEVEL CZINA=
TATTA E' SZENT EDÉNYT, IDVEZITÖ CHRISTVSA
SZENT TISZTESSÉGÉRE, NEMZETES NÉGYESI
SZEPESI JÁNOS BÓLDOG EMLÉKEZETE
FEN MARADASARA ÉS MÁSOK KEGYES
PÉLDÁJÁRA ANNO 1733.

E felirat értelme és tanusága szerint hajlandók volnánk a tál készitésének idejéül az 1773-ik évet elfogadni; hogy ez azon-

23. URVACSORA-TÁL A MISKOLCZI EV. REF. EGYHÁZ KINCSTÁRÁBAN, KECSKEMÉTI V. PÉTER MŰVE A XVII-ik SZÁZADBÓL.

ban helytelen volna s hogy maga a négyesi Szepesi János uramra, mint donátorra vonatkozó ezen felirat nem helyes, történelmileg nem hű s nem igaz, azt a következőkben fogom kimutatni. Addig is e helyütt utalok e tényre, melyből levonható a tanulság ez alkalommal is, hogy korábban keletkezett műemlékeken évtizedekkel később keletkezett valótlan dedicatio csakúgy előfordulhat, a mint előfordul későbbi évszám századokkal előbb keletkezett ötvösművön vagy másféle műemléken, a mely számból azonban még nagyon helytelen volna annak készitési évére következtetnünk.

A szóban forgó urvacsora-tál keletkezésének és Miskolczra való elszármazásának kipuhatolása ügyében, átnéztem a kassai
1671. ev. ref. eklézsia kincstárának legrégibb leltárait s ott 1671. nov. 21-iki kelettel a 2. szám alatt e feljegyzést találtam:

„Egy eregh Medencze, melyet N. Barnáné asszonyom csináltatott.“

1690 Továbbá az 1690. április 17-én Fogaras várában felvett leltárban, a 2. sz. a. ugyancsak e tárgyra vonatkozólag ily feljegyzés foglaltatik:

„Egy tarkásan aranyozott ezüst medencze, néhai Barna Ferenczné, Czeczi Dorkó asszony neve rajta.“

Végre az 1710. aug. 19-én felvett leltár igy ir róla:

„Vagyon egy mosdó forma eöreg medencze, virágos, circiter 132 lót; Szepesi János uramnál vagyon zálogban in fnis hung. 150. Ugyan emlitett feo curator (Kecskeméti Mihály) uram hazatul viteteodött el.“ Későbbi kézzel hozzáirva ez oldaljegyzet: „Szepesi ur kifizette az ecclesiat a medenczéből.“

Már e néhány adatból is világosan kitetszik, hogy a szóban forgó úrvacsora tálat, vagy a miként itt nevezik: ezüst medenczét nem Szepesi János uram készittette a miskolczi ev. ref. eklézsia

számára, hanem a kassai ev. ref. eklézsia részére özv. Barna Ferenczné, szül. Czeczi, (Csécsi) Dorkó asszony csináltatta azt, ki egyike volt Abaujmegye előkelő nemeseinek és a kassai ref. egyház legelső pártfogóinak.

Férje, Barna Ferencz, 1663-ban már nem él, ő azon- 1663
ban 1668. nov. 21-én leányával: Barna Kata asszonynyal, nemzetes Úsz István uram házastársával egyetemben a kassai ref. iskolában tanuló diákok javára conferál: 1. tiz köböl búzát, 2. húsz magyari forintot, 3. egy verő ártányt s végre 4. egy szapu lencsét, borsót s kását. „Ezeket penig, mondják az alapitó okmányban, mig Isten éltet szentül s fogyatkozás nélkül administrállyuk s administráltattyuk. Sőt átok alatt hagyjuk, hogy holtunk után is valakire maradni fog szakalyi nemes házunk s curiánk, cum omnibus pertinentiis azok is ugyanezt Istenhez való buzgóságokbul praestállyák, bár más valláson legyenek is (melyet isten távoztasson) sőt minden esztendőben kiszolgáltassák“ stb.[1])

Ezen hitbuzgó úri hölgy készittette a ref. eklézsia számára Kecskeméti Péter kassai ötvössel a szóban forgó medenczét, s mint donátor, a kor szokása szerint reá is vésette nevét, mit az 1690. évből származó leltár idevágó pontjának szavaival igazolva látok.

Az úrvacsora-tál később idegen kézre került. Ennek okát és részletes körülményeit nem fejtegetem, de ide igtatok két okmányt, melyeknek érdekes részletei mindent megmagyaráznak. Az első okmány a kassai ev. ref. eklézsia consistorialis tagjai által Kassán, 1738. decz. 4-én kiállitva így szól:

Minemű dolga légyen ezen árva refa kassai nemes Eklézsiának a Miskóltzi T. Nemes Eklézsiával in Anno 1710. tek. Négyesi Szepessy János urnak inhypothecált ezüst medencze iránt, nyilván vagyon a Tekin. Nemes Miskóltzi Rfa Ekklézsiának Tiszt. Túdós Prédikátorai és Tekintetes Curatorai előtt, melly dologban minthogy ennek előtte Miskóltzonn megfordult ezen dolgunkat folytató követeink referálták, hogy a Tekintetes Nemes Miskóltzi

[1]) Révész: Figyelmező. 1872. évf. VII. füz. 385—386. l.

Ekklézsia ha Tekintetes Négyesi Szepessy János úr az inhypothecáltatott ezüst portékáknak (sic!) supunquitását (?) tellyességgel megadni nem akarná (melyet nem reménlünk) casu in eo refundálni kész lészen, ex innata misericordia et justitia ita pustulante, kihez képest: minthogy az időnek mostohaságához képest szegény árva Ekklésiánk nagy szükségek között vagyon, úgy annyira, hogy az belső személyeknek is esztendőnkint való szolgálattyok bérit magunk tehetségünkbül le nem tehettyük, hanem ha más Úri rendek grátiája járúl hozzánk. Ezenn az útonn kintelenittettünk mostan is, ugyan árva Ekklésiánk V. Curátorát Nts. Szathmári Pál Uramat adjungáltt Egyházfi: Kecskeméti Sámuel Urammal együtt expediálnunk és authorizálnunk s Plenipotentiáznunk, hogy az Tekintetes N. Miskóltzi Ekklésiával fellyebb irtt dolog iránt minden jót végezzenek és ha annyi gratiája járúl a Nemes Ekklésiának, hogy contentumot tészen a supernatans summa iránt, felvegyék és a N. Miskóltzi Ekklésiának az emlitett ezüst edényt örökösen, minthogy ott is Isten dicsőségére fordittatott, cedállyák, casu tamen in eo: hogy ha a supernatans summát renuálnának a Tekint. N. Miskóltzi Ekklésiának Tagjai, vagy a kinek inhypothecáltatott megadni a mi árva Ekklésiánknak az ezüst portékánk resignáltatván, az hypothecaria summát le tészszük. Melly dologh nagyobb bizonyságára adjuk ezen Nemes Ekklésiánk Petséttyével megerősitett Levelünket. Cassovia 4. Xmbr. Anno 1738. Kassai N. Rf. Ekklésia consistorialis tagjai: Farkassanyi Pal m. p. Igaz János m. p Kereszturi Mihály m. p. és az egész communitás. (Pecsét lehullott.)

A kassai ref. eklézsia ezen levelére s kiküldött embereinek közbenjárására a miskolczi eklézsia az intézkedést négy nap mulva, vagyis deczember hó 8-án, már megtette, a mi kitűnik a következő okmányból: Mi aláb is meg irt Nemes Kassaÿ Reformata Ecclesianak Vice Curatora és Egjhazfia, úgymind ket részrül ezen

Plenipotentialisban denotaltt dolognak vegben vitelére exmittalt Deputatussi, Adgyuk tudtára mindeneknek, az kiknek illik ezen mi levelünknek rendiben, hogy minekutánna: Nemes Ecclesianknak még az régi időkben conferalt Ur Asztalához, avagy az Uri Vacsorának kiszolgáltatásához kívántató egy aranyas ezüst Táll ez előt bizonyos Esztendőkkel Ecclesiánk által Tekintetes Nzts Vzlő Negyessi Szepessi János Vramnak in et pro fuis Hgb. 158 abalienaltatott és titulált Ur által az Miskóltzi Nemes Reformata Ecclesia szükségére conferáltatott volna, noha ezen abalienatio akkori fő curator Uram által véghez menvén, annak in æternum stalui kelletet vólna, mindazonáltal ujobb e mai napon Titulalt Ur Ő kglme Istenhez és Ecclessiankhoz való kegyes és Istenes indulattyából Tiz Hollandiai aranyakat adott és Conferált, nemkülönben az Miskóltzi Nemes R. Ecclésia is fnos 5 ℔ 33. Mely ket rendbeli summa in universum teszen fnos 55 ℔ 33, mellyeket in is defectu absque omnii fel vevén, ujobban Nemes Ecclésiánk neve alat az megirt ezüst Tálhoz semminemű közit és jussat Ecclésiánk továb fen nem tartya, hanem aztat sokszor megnevezet N. Ecclesiara inperpetum transferallya, a mint hogj mi is transferallyuk pleno jure et cum effectu, melyrül adjuk ezen obligationalis Levelünket. Datum Mikoltz, Die 8a X-bris Anno 1738. Szathmari Pal, m. p. Az casai R. E. V. C. ppa. Kecskemeti Samuel, sajat keze × vonasa. (Sz és P betükből alakitott monogrammos pecsét, kétszer.)

E két okmány egész világos tanubizonyságát adja annak, hogy a szóbanforgó úrvacsora-tál a kassai ev. ref. eklézsia számára készittetett s hogy azt a most nevezett eklézsia 1710-ben nagy szükségből négyesi Szepessy Jánosnál 158 magyari forinton zálogba vetette, s hogy Szepessy János egészen 1738-ig csak mint hypothecarius creditor szerepel az ezüstedény körül.

A kassai eklézsia sanyarú anyagi helyzete miatt az elzálogositott jószágot évtizedeken keresztül nem bírta kiváltani s midőn az 1730-as évek végén pénzbeli viszonyai még nehezebbekké válnak, elhatározza, hogy elzálogosított ezüstmedenczéjét eladja a miskolczi eklézsiának, hiszen „ott is Isten dicsőségére fordittatott“ eddigelé is. Ezen adás-vevésben a miskolczi eklézsia s annak bőkezű pátrónusa: Szepessy János, szivesen egyeznek bele s a 158 frtnyi kölcsönösszegre, bizonyára tekintettel lévén az úrvacsora-tál magasabb értékére, de még a kassai eklézsia szorult helyzetére is, Szepessy uram ráfizet 10 hollandi aranyat, az eklézsia pedig 5 frt és 33 denárt, ugy, hogy az úrvacsora-tál örök időkre összesen 213 magyari frt és 33 denárért ment át a miskolczi eklézsia tulajdonába. Úgy kellett történnie, hogy később az eklézsia által rápótolt 5 frt 33 denárt Szepessy János uram az eklézsiának a maga pénzéből visszatéritette s azután az ezüstmedenczét oda ajándékozá az egyháznak. A tálról Czeczei Dorkó asszony nevét valamely miskolczi ötvös által eltávolíttatván, Szepessy a saját nevét vésette oda a dedikáló sorokkal együtt, visszamenő évszámmal, mert 1733-ban, az ajánló sorok keletezése idejében, a tálat jogos tulajdonának még nem mondhatta. Az okmányok tartalmából kitűnik még az is, hogy Szepessy Jánosnak nem volt jogában a dedikáczióba felvenni azon sorokat, hogy a maga költségével „csináltatta“ a tálat; lényegében azonban a dolog, a miskolczi eklézsia szempontjából, végre is mindegy, mert itt az ajándékozás tényére fektetendő a fősúly, de műtörténeti s históriai szempontból annyiban nehezteléndő e tény, mert könnyen tévedésre adhatna okot. Hátra volna az úrvacsora-tál készítésének idejét megállapítani. Ez, Kecskeméti Péternek pontos feljegyzései segélyével, sikerül is. Ha figyelmesen megvizsgáljuk ennek ötvöskönyvét, kassai feljegyzései között ott találunk egy „Tarkán való aranyozáshoz“ czimű jegy-
1667. zetet is. Megelőzi ezt az 1667. junius 10-én „Mátyás javallotta“-féle jegyzet, követi pedig egy 1668. márczius 15-éről. A tarkán való aranyozásról szóló reczept Tehát vagy még 1667-ben

iratott, vagy pedig az 1668 ik év legelején s ha tekintetbe veszszük, hogy Kecskeméti kassai mester korában időrendben, a végbevitt munkák eszközlése után, jegyzi fel észrevételeit, sokszor meg is nevezvén az ötvösművet, a melyhez ezt vagy azt a szert használta: talán nem tévedek, ha az úrvacsora-tál keletkezésének idejét a „Tarkán való aranyozáshoz" czimű feljegyzés keletkezése idejébe — 1667—68-ba — helyezem, annyival is inkább, mert maga az 1690-iki leltár is „tarkásan aranyozott" ezüstmedenczének nevezi as úrvacsora-tálat. Megerősíti e nézetemet még ama körülmény is, hogy Barna Ferenczné asszony, a fentebb bővebben megolvasható alapítványát is 1668. november 21-én teszi a református iskola tanulói javára.

A miskolczi ref. egyház kassai származású második ötvösműve az előbbeninél sokkal szerényebb tárgy: egy kerek ezüstből készített s megaranyozott patena, melynek átmérője 17·5 cm.

Szélébe levélkoszorúban elhelyezett czímer van vésve: ágaskodó oroszlán jobbra, jobb karmában buzogányt, baljában pedig három kulcsot tartván. A koronából kiemelkedő sisakdísz ugyanez, növekedőben. A patena bevésett körirata;[1])

∽ MISKOLCI ✱ GERGELY ✱ URAM ✱
AIANDEKOzTA ✱ MISKOLCI ✱ TEMPLUMBAN ✱
ISTENI ✱ TIZTELETNEK : KI : SOLGALTATASARA ✱
IN : ANNO ✱ 1649 ✱ DIE ✱ 13 MAIY ✱

A patena fenekén két bélyeg: a kassai liliom és M és K betűkből összetett mesterjegy van beütve. A K betű az M-nek utolsó szárához van forrva.

A kassai ötvösczéhben a XVI. század első évétől 1649-ig ily betűs mester csupán egy ismeretes: Kállai Mihály. A patena készítőjeül tehát őt lehet tekintenünk s a patenán előforduló monogramm, a kor szokásához híven, nevét latinosan: Michael Kállai, tartalmazza, annak kezdő betűiben. Valószínű, hogy ezen patena is elzálogosítás útján jutott Kassáról s

[1]) A czimer kiadva I. k 116. lap.

talán épen a kassai ev. ref. eklézsia által a miskolcziak birtokába. A fentebb közölt első okmány egy helyen négyesi Szepessy Jánosnál „inhypothecáltatott ezüst portékák-ról beszél; lehetséges tehát, hogy már régibb időben is történtek elzálogosítások, de mert az okmány idevágó része teljes és biztos támpontot nem bír nyújtani, inkább föltevés számba vehető e nézetem."

1664. Nézetünk szerint s városi évkönyvünk fentebb czitált 1664-ik évi feljegyzése szerint is, az utóbbi kis patena adományozója a miskolczi származásu Miskolczy Gergely, a ki 1600—1609-ig maga is ötvös volt Kassán.[1]) Ő később meggazdagodván, mesterségét felhagyta és Kassa város főrmindere, városi gazdája lett. — Azonban még később visszatérve, vagy gondolva szülő városára ajándékozta azt meg egyházi edényekkel.

Mint már az előző században, ugy most is szoros kapcsolatban a ref. egyházzal fejlődött iskola ügyünk is.

Dr. Kovács Gábor irja:[2]) „Mivel a felsőbb humanista iskolák a reformatió korának eszményei valának és azokat a külföldi iskolarendszerekkel megismerkedett, lelkesen apostolkodó iskola alapitóink, a hol arra a hely és az egyház viszonyai alkalmasaknak mutatkoztak, mindenütt felállitani buzgólkodtak: nagyon valószinű, hogy — valamint a környéken több s kevesebb ideig fenállott, és ezen korban alapitott szikszói abauj-szántói, gönczi, tályai, szepsi, szentpéteri, ónodi, szendrői iskolák, — tanintézetünk sem maradt sokáig a trivium tantárgyainál, hanem mint a borsodi senior (esperes) lakóhelyén, egy már azon időben tekintélyes számu lakossal biró város és ref. egyház kebelében levő s anyagi jobb helyzettel biró iskola kiemelkedett még az említett latin alsóbbiskolák közül is, és egy olyan kis collegiummá nőtte ki magát, melyben a kisebb növendékek mellett

[1]) Mihalik József. Kassa város ötvösségének története. 1900. 231. 270. és 271. lapokon.

[2]) Dr. Kovács Gábor. A miskolczi ev ref. főgymnásium története. Miskolcz 1885. 7—17. lap.

20—30 nagyobb tanuló is oktatást nyert a theologiai, philosophiai, rhetoricai és logicai ismeretekben.[1])

Ezen latin iskolák berendezésére nézve a legelső intézkedést az I. Rákóczy György által Szatmár-Németibe 1646-ik évben 1646. összehivott nemzeti zsinat végzéseiben s az ezen alapon Geleji Katona István superintendens által készitett canonokban találjuk, ahol a 94-ik canon az iskolatanitóknak első kötelességökké teszi, hogy „az ifjuságot a ker. vallás ágazataiban s a kegyességben képezzék, hogy a jelesebb irók felhasználásával bevezessék a müveltebb irodalomba, a görög és héber nyelv középszerü ismetébe s a tisztességes tudományokba, gyakorolják őket a fogalmazásban, szavallásban, vitatkozásban; ne legyenek hozzájok se lágyak, se szerfölöttt szigoruak, stb.“

Ezen általános elvek után az iskolaügy fogyatkozásainak javitása és rendezése végett Sárospatakon a zempléni, abauji, borsodi és ungi egyházvidékek által 1648. junius 20-án tartott 1648. részzsinat az egész tanrendszert meghatározta.

Ezen részzsinat ugyanis, — miután elrendeli, hogy a könyörgéseket és éneklést, továbbá biblia fejezeteinek olvasását és magyarázását az összes iskolákban latinul kell tartani — a nagyobb tanintézeteket négy osztályba sorozza, és szorosan megjelöli azok tantárgyait, hogy a rectorok se másféléket, se másképen ne tanitsanak.

Iskolánk itt (a hetedik pontban) azon nagyobb városok iskolái között emlittetik, a „hol a felnőttebb ifjak is nagyobb szám-

[1]) Lampe: Historia ecclesiae reformatae in Hungaria 578. lap. Scholae triviales in districtu hujus (Borsodiensis) senioratus sunt complures in omnibus ferme pagis majoribus, paulo florentiores in oppidis Szikszó, Szentpéter, Ónod, Szendrő etc. Miskolczini praeprimis et Rimaszombatini. Mox collegiis minoribus aequi parandae sunt fundatae scholae, in quibus praeter splendidam Ephoborum studentium catervam solent interteneri studiosi vulgo majores 20, 25. 30, interdum etiam plures numero, qui ab eruditis Ludimagistris exercentur in studiis Theologicis, philosophicis, rhetoricis et logicis. etc.

mal gyülhetnek össze és a hol a grammaticán, syntaxison, poesion kivül a retorica, azaz a kötött és kötetlen beszédben való tisztább ékesszólás is tanitható, sőt a logica és görögnyelv elemei is azoknak, akik a latin ékesszólásban már meglehetős előmenetelt tettek."

1648. Ime tehát ezen első irott bizonyság szerint iskolánk 1648-ban már nagyobb tanuló ifjusággal biró kifejlett középiskola, és annak rendezésére az emlitett négy egyházvidék közösen tesz intézkedéseket.

Iskolánk multjára nézve tehát kiváló fontosságu e részzsinat végzése és miután — a mint az idézett kútfőből világosan kitűnik — több hasonló társaival együtt már ezen időben a sárospataki collegium hatása alatt állott és tantervére, berendezésére, tanárai s tanulói iskolai viszonyaira nézve ezen főiskolát tekintette szabályalkotójául: kevés hiánynyal valóban megrajzolhatjuk iskolánk e korbeli tanrendszerének és berendezésének képét."

„A tanrendszerben való ingadozást nem sokára határozott intézkedések váltották fel tanintézetünkben. Ugyanis az 1635. évi junius 20-án tartott bodrogkereszturi zsinaton a püspöki kormányzattól való idegenkedés miatt a tiszai kerülettől elszakadt Zemplén, Borsod-, Gömör, Abaujvár-Torna-Sáros és az ungvári senioratusok
1679. függetlenül intézkedvén iskolai ügyeikben: 1679. február 9-én Gömör és Borsod egyesült egyházmegyék a miskolczi ref. egyház felsőpapszerutczai lelkészi lakában részzsinatot tartottak, melyen iskolánkra nézve a következő határozatokat hozták:

„Mivel az deákságon, neutralistákon és mendicansokon kivűl a tanulók közé felvett gyermekekből valók, ugy mint itt lakos becsületes emberek gyermekei és vidékiek, különbözést kellett a dologba tenni, a fizetés azért a szerint igy különböztetik meg:

Az itt való abeciarius gyermektől a rudimentáig limitáltatott huszénnégy pénz, denár 24, az vidékitől penigh az etymologhiáig egy-egy forint: I. fl.

Az itt való rudimentistától den. 50; az grammatistától den.

75; az syntaxistától fl. 1. den. 50; az vidéki etymologistától és syntaxistától egy tallér, tallér 1.

Az itt való poetatul fl. 1. den. 70; oratortul egy fl. 80 pénz, logicustul fl. 2.

Az vidékiektől poetatul fl. 2. den. 50; oratortul fl. 2. den. 75; logicustól fl. 3. idest három forint[1]).

Ezen határozatból látható, hogy 1678-ban, az egész országban felgerjedt és már hatalmas hullámokat verő ellenreformatió és üldözések daczára is virágzó állapotban van tanintézetünk és kifejlett gymnasiumi teljes tanfolyammal bir, melynek előkészitői, az elemi osztályok sem hiányoztak. Látható, hogy már ekkor központi tanintézet ez, melyben abeciariusok, elementariusok, conjugisták, grammatisták, syntaxisták, poéták, oratorok és logicusok tanulnak, még pedig nem csak helybeliek, hanem vidékiek is olyan nagy számmal, hogy az iskola kiadásainak könnyebb fedezhetése végett a város tanácsa jónak látja a partialis synodust a tandij felemelésére kérni, hogy a helybeli tanulók, kiknek szülői az iskola más terheit is viselik, előnyben részesittessenek a mind nagyobb számmal jelentkező vidéki tanulók felett. 1678.

Az intézetet egy rector vezette, a ki miután a reformátusoknál a tanitóság átmeneti szolgálat- és a lelkészi pályára előkészitő hivatal gyanánt tekintetett, rendesen a sáros-pataki főiskolának hittani tanfolyamát végzett ifjai közül hozatott és két három évi tanitóskodás után rendesen a külföldi egyetemek valamelyikét láttogatta meg, azon pénzösszeg segélyével, melyet ez állomáson, mint a főiskolához kötött academica promotión itt léte alatt szerzett.[2])

A rector mellett az alsóbb osztályok tanitását a köztanitók (classis praeceptorok) vezették, a kik részint a főiskolákból hozattak, részint az iskola végzett növendékei közül az évi vizsgák

[1]) Okmánytár III. k. 530. lap.

[2]) Dr. Kovács Gábor. A miskolczi ev. ref. főgymnasium története. Miskolcz, 1885. 7—17. lap.

után képességök szerint választattak ki az alsóbb osztályok tanitóiul s ez állásokat két-három, sőt szükség esetén négy évig is tartoztak betölteni azon jótétemények viszonzásául, melyekkel őket az iskola és az egyház közönsége tunulói pályájuk alatt segitette.

Általában tanintézetünk 1560 körül nyervén alapitását, a XVII. század letünő alkonyát már mint teljes gymnasiumi tanfolyammal, helybeli és vidéki számos növendékkel, egy rector igazgatása alatt több köztanitóval biró központi iskola érte meg, melynek fenntartását a város és annak ref. vallásu polgárai minden viszonyok és körülmények között szivükön viselték s áldozatkészségük által, mely főként a nagyobb deákok élelmezésében nyilvánult, tekintélyesebbé emelkedni segitették. A főfelügyeletet teljesitő Gömör-Borsod egyesült egyházmegye is gondot forditott ez intézetre s gyűléseiben végzéseket hozott annak anyagi felvirágoztatása érdekében, a mi azt mutatja, hogy ezen tanintézet a körűlte fekvő egyházvidékek ref. vallásu hiveinek szellemi előhaladására, a borsodi senioratus tekintélyének emelésére már abban a korban nagy befolyással volt.“

Eddig csak azt láttuk, hogy a tanitók eltartásáról tulajdonképen a mindenkori lelkész tartozott gondoskodni s hogy fizetésük ezenkivül állott a tanulóktól szedni szokott tanitáspénzből, néhány hordó majorsági és a hivek által összehordott u. n. cubularis borból, sabbatale és nundinalis pénzből, s a templomban részükre rendelt perselyben gyült segélyadományból.

A tanúlók szerdán és szombaton a rector által kivezettettek a mezőre játszani, a melyért csirkét és tojást tartoztak a rectornak fizetni. Ez itt pénzre volt átváltoztatva, s képezte a sabbatálét, mely később a praeceptorokat illette. A nundinalis pénz pedig országos vásárok alkalmával adni kötelezett ajándékpénz volt melyet a helybeli tanúlók fizettek.

1678. Végre 1678. febr. 9-én tartott miskolczi partialis synoduson a megállapitott tandijakon kivül a „mester“ fizetése is meghatároz-

tatott, még pedig következőleg. „Ezen didactrumon kivül Mester ur ő kglme esztendőnkint való sallariuma lészen: 1) A második praedicatornak minden szőllős gazdától obveniálni szokott cubulare boroknak directa medietássa. 2) Mensalis intertentiója lészen az első Praedicator asztalárul, hogyha penigh asztalhoz nem akarna ő kglme járni, szabados ő kglmének Predicator urammal ő kglmével bizonyos decordára és conventióra menni. 3) Minthogy penigh a Templomban celebrálandó Isteni Tiszteletnek idején, ugy az Hallotti temetségekkor is az Cantoria Mester uramot illetné, de quod melius esset, a becsületes város bizonyos fogadott Cantort tart, ki is egy részrül a Mester Uram éneklésbeli tisztit viszi végben, ezokáért esztendőnkint fizet Cantor uramnak Mester Uram huszonöt forintokat, idest fl. 25.“

Iskolánk tanitói közül a XVII-ik századból névleg fájdalom csak egyet ösmerünk s ez Pataky A. Mihály, ki 1617-ben jött ide és 1621-ben ment külföldi egyetemek látogatására.[1] 1617.

Az intézet jóltevői és alapitványosai között találjuk Tolnay Borbély Gergelyt, ki 1644. deczember 15-én a többek között 50 magyar forintot hagyott az iskola épületére.[2] 1644.

Legfőbb gondja azonban mindig magának a város előljáróságának volt az iskolára. Igy 1668-ból olvassuk, hogy ez évben rakattatott az oskolában kőből egy pincze és két auditórium és az mellette lévő mester háza is ezen esztendőben zsindelyeztetett meg.[3] 1668.

Az egyházi élet mozgalmait illetőleg, ez időtájt költöznek be hozzánk német és tót ajku evangelikusok, kik azonban akkor még az 1681-ik évi soproni országgyűlés 25-ik és 26-ik törvényczikkelyeiben anya-egyházi életműködésre jogositott szomszédos sajó-arnóthi anya-egyházhoz csatlakoztak.[4] 1681.

[1]) Szombathy I. Historia schola Sárospatakinae. 130. l.

[2]) Értesitő a miskolczi lyceumról. 1879. 3. l.

[3]) Okmánytár III. K. 525. l.

[4]) Zelenka Pál. Emléklapok a miskolczi ág. hitv. ev. anya-egyház évszázados életkönyvéből. Miskolcz, 1883. 2. lap.

1650. 1650. táján Macedoniából, a hóditó törökök elől számos görög család menekül hazánkba, a melyek közül egy jelentékeny rész városunkban telepszik meg s mint később látni fogjuk vagyonos és tekintélyes osztályt alkot.

XI. FEJEZET.

A TERMÉSZET CSAPÁSAI, TŰZ, DÖGHALÁL, FELHŐSZAKADÁS, ÉHINSÉG. RÁKÓCZY FERENCZ BIRTOKAINAK ZÁLOGBAVÉTELE. TÖRÖK ISTVÁN FŐBIRÓ KISZABADULÁSA. ÉPITKEZÉSEK. LEOPOLD A NEMESSÉGET MEGINTI. KÖZIGAZGATÁSUNK SZERVEZETE. A FŐBIRÓ. ENNEK HATÁSKÖRE. ESKÜJE. BIRÓVÁLASZTÁS. A TANÁCS. AZ ESKÜDTEK. A FŐJEGYZŐ. ENNEK FIZETÉSE. A KINCSTARTÓ, A VÁSÁRBIRÓ, A BORBIRÓ, A TOLMÁCS. A VÁROS CSELÉDEI, A KAPITÁNYOK, A MÉNESPÁSZTOR, A KORCSMÁROS. A VÁROSHÁZA INGÓSÁGAINAK LELTÁRA.

A háborus évek okozta szenvedéseken kivül a természet csapásai is bőven sujtották városunkat a XVII-dik század folyamán is.

Igy 1672. julius 30-án délután egy és két óra között rend- 1672.
kivül nagy szélben tűz támadván, a Czikó-utcza fele, a derék vagy Fő-utcza a Gellétffy István és Magyar Pap György házától kezdve a város végéig s a Szirma-utcza egészen a földig égtek. A borzasztó tűzben nemcsak a lakosok minden ingósága, hanem több gyermek, aggastyán és beteg ember is odaégett.[1])

Majd 1679. év végén és 1680. tavaszán a döghalál, a pestis 1679.
látogatott meg bennünket, a mikor is különösen ősszel, csak

[1]) Okmánytár III. K. 529 l. és Kubinyi—Vahot t. i. műve II. K. 120 l.

a kiket megszámlálhattak s a kiknek harangozhattak, többet temettek el ezerötszáz halottnál

Ezen esztendőben fogták fel temetőnek szükségből a győri-kapun kivül levő verő-oldalt.[1])

1691. 1691. május 23-án pedig felhőszakadásból keletkezett rettenetes árviz pusztitott, a mely teljesen hasonló volt az 1878-iki nagy szerencsétlenséghez. Az évkönyv a maga közvetlenségével a következőleg mondja el az esetet:

„Az áldozó napi sokadalom alkalmatosságával, délesti négy óra tájban, olyan rendkivül való essők, égszakadások voltanak, melyekhez hasonlót soha a mi atyáink se értenek. Az Pecze vize a völgyekről, hegyekről megáradván, sok házakat fundamentumokból felvett, a mezőre kivitte, sokakat félben szakasztott, barmokat, sertéseket sok erős sövényeket elhordott. Azután a Szinyva vize is az Bikről megáradván, rettenetes nagy zugással, házaknak, malmoknak, hidaknak, rontásával éjjel 10, 11, 12 órákig annyira rontotta szegény puszta városunkat, hogy az Toronyalja és Papszer-utczákon kivül, az egész városon kevés, ház maradott, a ki az árvizzel meg nem tölt volna. Kerteinket, épületeinket, edényeinket, szekereinket elhordotta, marháinkat megölte. Sokadalmi alkalmatossággal levén, sok idegen emberek a vizben holtanak, a lakosok közül is a házakban az vizben megfulattanak. Ezek közt az istennek rettenetes itileti között keservesebb dolog, hogy a szőllő hegyeinket a rettenetes zápor és kő esső annyira elrontotta, hogy földét is elmosta, szőllőtöveket, gyümölcsfákat öszverontott. Sok kárvallásunkat isten tudná kimondani, nem ember.“[2])

1685. 1685-ben, mint fentebb láttuk, városunk történetének legsanyarubb háborus esztendejében oly rossz termés s ennek folytán olyan drágaság volt, hogy a buzának szapuja négy forinton

[1]) Okmánytár III. K. 533. l. és Kubinyi—Vahott i. műve II. K. 120 l.

[2]) U. o. III. k. 544—5. lap.

kelt, minek folytán városunkban számosan éhen haltak, köztük jómaga biró emberek, gyermekek, leányok és asszonyok. Kutyát, macskát s mindenféle undoritó dolgokat a nagy éhségben megettek.[1])

A város beléletét illetőleg látjuk, hogy az általános nyomorúság közepette az ingatlanok ára mily rohamosan hanyatlik, — annyira, hogy például a város egy pincze helyet a Szent-György hegyen 1637-ben Varga Jánosnak egy köböl borért ad el.[2]) s 1637. ugyanakkor Csehi Mátyás, Lengyel Gergelynek, a „Betegh völgyön" fekvő szép szőllőjét huszonöt köböl boron veszi meg.[3])

A nehéz idők daczára a tanács a legnagyobb erőfeszitéssel is igyekszik a város jövedelmeit és javait rendben tartani. — Igy 1652 ben a városházát és a tornyot ujonnan zsindelyezteti, 1652. uj mészárszéket épittet s a város malmát is restauráltatja.[4])

1658 ban a templom és iskola bekerittetnek és befedettnek, 1658. 1662-ben nagy költséggel felépitik az iskola hidját, 1691-ben 1662. 1691. pedig a város közepén az iskola alatt és felett két uj hid épittetik.[5])

Sőt 1675-ben a város későbbi gazdasági viszonyaira is 1675. messze kiható dologra határozza el magát a tanács, midőn Rákóczy Ferencz fejedelemtől, ennek a szomszédos Arnóth, Bessenyő, Kelecsény és Felső-Zsolczán fekvő részbirtokait zálogba veszi, felvevén e czélra junius 19 én Ivócs Istvántól és nejétől Dőry Zsófiától két ezer magyar forintot kölcsön.[6])

E korbeli adózási viszonyainkról fentebb már szólottunk volt, mely szerint három, négy fele kellett adót fizetnünk. 1682-ben 1682. az az érdekes eset történt meg rajtunk, hogy Thököly fejedelem vizsgálatot inditott ellenünk és Pattantyus György adószedő ellen, mert a behajtott adót a királynak fizettük ki.[7])

[1]) Okmánytár III K. 541. lap.
[2]) Annales. Miskolcz város levéltárában
[3]) U. o. „ „ „
[4]) Okmánytár III. K. 518. lap.
[5]) Annales. Miskolcz város levéltárában.
[6]) Okmánytár III. K. 222. szám, 338. lap.
[7]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Fasc. 67. No. 2.

1687. 1687-ben nagy öröme volt a tanácsnak, mert mult évi főbirája Török István, a kit az egri török börtönbe hurczolt, mint a városi évkönyv november 11-iki feljegyzése mondja: „Majd minden emberi reménység felett, ellenségéből támasztván gyámolt kiszabadult, kiért Istennek legyen dicsőség. Kinek is megtekintvén a becsületes város, majd egész esztendeig való keserves, nyomoruságos állapotját és szenvedését s ebből következett szegénységét, conferált 200 frtokat.“[1])

Már előző fejezeteinkben emlitettük volt, hogy a városunkban lakó nemesség a polgársággal és tanáccsal folytonosan ellenséges lábon állt. Ez időtájt ugy látszik ismét kenyértörésre került a
1696. dolog, mert 1696. november hó 28-án Lipót király Bécsből, Miskolcz város panasza folytán parancslevelet intéz Borsodvármegye hatóságához, melyben meghagyja, hogy a nemesek kihágásait vizsgálja meg s általában a közterhek viselésére, adózás és katonai beszállásolás tekintetében való méltányos részvételre szoritsa őket.[2])

1698. Az idők jelét látjuk különben abban is, hogy 1698-ban a dohányzás ellen szigorú tilalom adatik ki, minek ellenőrzésére a dohányzók összeiratnak s kimondatik, hogy a dohányzáson kapott cselédek megbotoztatnak. Ugyanekkor vonul be hozzánk is a régi pengő és csengő pénz helyettesitőjeül az első bankó czédula. A városunkban tartott megyei gyülésen nagy felháborodást szült a budai commissio dorgáló hangu levele, melyre a megye azt válaszolta, hogyha igy ir, nem fog „engödelmesködni,“ sőt panaszt emel Ő Felségénél.[3])

Városunk igazgatásának belső szervezete a XVII-ik század folyamán rendkivül érdekes képet nyujt s szemben a szomszédos felső-magyarországi városok n é m e t mintáju közigazgatási rend-

[1]) A n n a l e s, Miskolcz város levéltárában és K u n M i k l ó s t. i. m. 21. lap.

[2]) O k m á n y t á r III. K. 265. szám. 384. lap.

[3]) K u b i n y i—V a h o t. t. i. m. II. K. 122. lap.

szerével, tisztán és önállóan fejlődött tősgyökeres magyar intézménynek bizonyul.

A város első tisztviselője a főbiró volt. Körülbelől a mohácsi vészig Ó- és Uj-Miskolcz külön közigazgatási szervezetet képezvén, két külön birájuk is volt.

A főbiróhoz csatlakozott a tanács, melynek tagszáma sokat változott. Igy:

1609 ben	volt	11	tanácsbeli			1 jegyző
1614-ben	„	18	„	5	esküdtbiró	„
1632-ben	„	13	„			
1641-ben	„	11	„	2	„	
1647-ben	„	11	„			1 jegyző
1649-ben	„	12	„			1 „
1650/54-ben	„	13	„			1 „
1655/56-ban	„	12	„			
1657/90-ben	„	13	„			1 jegyző
1691/99-ben	„	12	„			1 irnok (scriba.)[1]

Ezenkivül a város tisztviselői voltak a jegyző, a kincstartó, vagy pénztárnok, a vásárbiró, a borbíró, a tolmács, a kapitányok, a ménes pásztor, a város cselédei: a futosó kapitányok, a kisbirák, végül a szolgák: drabantok és hajduk, sőt a város borát mérő város korcsmárosa is.

A város első tisztviselője tehát a főbíró volt, kire nézve különösen is felemlitett föltétel volt, „hogy jó subjectum és qualificatus ember legyen, kit érdeme szerint becsülni kell".

Kötelességeit szépen mondja el az 1656-ik évi április hó 1656.
26-án tartott közgyűlésben megállapitott főbírói esküforma:

„Az egy örök Isten, ki atya, fiu és szent lélek teljes szent háromság egy bizony Isten tégedet ugy segélyen, ugy üdvezitsen, úgy áldjon meg és úgy boldogitson, hogy ezen Miskolczi bíróságodnak tisztében, az melyre választattál, tehetséged szerint híven,

[1] Brósz Károly Miskolcz város tisztviselői és cselédei a mult századokban. „Borsodmegyei Lapok" 1885. évf. 101. sz.

igazán el jársz, az Istent, az kinek képét viseled, igazán tiszteled, féled, szent parancsolatit őrzöd s oltalmazod (annak igaz szolgáinak, prédikátorinak, schola mesterének, jó gongyokat viseled, a templomot, parochiát és scholát hűségesen és szorgalmasan épitteted). Ez helynek minden kezedhez menő jövedelmét takargatod, nem fogyatod, nem tékozlod. Az városban semminemű jókat idegennek meg venni, város perjudiciomával, teljes tehetséged szerint meg nem engeded. Minden rendbélieknek, kik az te gondviselésed alatt lésznek, kicsinynek, nagynak, szegénynek, gazdagnak, nemesnek, nemtelennek, itt lakosnak, jövevénynek, szárazon s vizen járóknak igaz törvényt tészesz, igazságokat mindenekben ki szolgáltatod, téged Isten ugy segéljen. Ámen.“[1])

Már az esküből is látjuk, hogy a bírói hivatal viselése béke idején is nagy és sokféle teherrel járt. Ugyanis ő volt a „polgári szék“ elnöke, biró s egyszersmind végrehajtó egy személyben, a menynyiben a végrehajtás többnyire személyes vezetése alatt történt. Ő volt 1734-ig a helvét hitvallásu egyház gondnoka, ő tartozott ügyelni s ügyeltetni a város közvagyonára, egyszóval ő reá nehezedtek a város ügyei, bajainak minden gondjai. A török-kurucz-labancz-világban ő volt az, kit legelőször ért a pasák, hadnagyok és tábornokok haragjának villáma. Számos biránk vesztette el a háborus világban minden vagyonát, többen súlyosan megsebesültek, még többen szenvedtek szomorú rabságot, sőt akadt köztük nem egy, ki kötelessége teljesitése közben városáért életével is áldozott.

Ily körülmények között a XVI. és XVII-ik században a birói tisztet utóbb már senki sem akarta elvállalni, miért is a város az avasi templomban tartatni szokott tisztújító közgyűlésein évről évre szigorubb intézkedéseket hozott azok ellen, a kik a reájok eső választást és tisztet el nem fogadták.

Igy 1679-ben határoztatott, hogy:

[1]) Okmánytár. III k. 521. lap.

„Mivel a fő bíró választáson gyakorlatossággal mind a becsületes tanácsbéli személyek s mind városunknak első, közép és alsórenden levő tagjai és lakosi jelen nem voltanak, az régi nem szintén dícséretes szokás szerint magokat elrejtették és sokan elmentenek, az mint e mai szent napon is így történék a dolog; mely fogyatkozás miatt városunk egykor utólsó pusztúlást és romlást szenvedhet. Ez okáért, ez mai szent napon az Istennek házában a templomban una animi voto et consensu, nemine contradicente deliberáltatott, hogy a modo in posterum a bíróválasztásnak napján és terminusán minden gazda-ember sine discretione et personarum respectu és hasonlóképen az egész tanácsbéli személyek negyven-negyven forint büntetés alatt personaliter jelen legyenek, hogy így a közönséges munka annál is boldogabbúl folyhasson, alioquin contra contumaces et negligentes a megírt negyven forint irremissibiliter akármely néven nevezendő jószágából exequáltatik, melyet akkori jövendőbeli főbíránk tartozik praecise városunk hasznára exequálni mellette levő tanácsával, másképen ebben, ha remissiót teszen városunk birája defectusára irattatik. Hogy továbbá ennekutánna, a kit az Úr Isten városunk főbiróságának tisztire rendel és közönségesen választunk, azon személy tartozik a főbíróságot magára assumálni, alioquin fizessen in paratis városunknak kétszáz magyar forintokat".[1])

Azonban ez sem használt semmit, mert inkább előteremtette a megválasztott az akkori értékviszonyok szerint nagy összeget képező 200 frtot is, csak hogy szabadulhasson a bíróság életveszélyes tisztétől.

Ekkor azután az 1686. április hó 7-én tartott városi közgyűlés 1686.
a következő statutumot alkotta: „Az kit az Úr Isten az főbíróságnak tisztire városunk lakosai közzűl közönséges suffragiom által mutatand, az olyan ember magát kétszáz forinttal az bíróságtól meg ne menthesse, hanem tartozik előállani és felvállalni a bíróságot, egyébiránt az, ki vakmerőképen opponálja magát, vagy pediglen

[1]) Okmánytár. III. k. 532., 533. lap.

mások nem jóvalható példájáról himet varván, elvonja csak azért magát, hogy ideig imitt-amott lappangván, addig birót tesznek és azután visszajöhet, az olyanoknak minden névvel nevezendő jószágok városunk közönséges szükségére lefoglaltassanak és soha is sem maguknak, sem maradékjoknak vissza ne adattassanak".

„Továbbá mivel sokan találkoztanak eleitől fogva városunk lakosai közül, kik jólehet városunk közönséges szolgálatjára főbíráink mellett ismertettek alkalmatosoknak, mindazonáltal, minthogy közönséges végezésből nem volt az olyanok ellen, kik az közönséges szolgálattul simpliciter magokat megvonták, nevezetes büntetés statuálva, — esztendőnkint experimentaliter tapasztaltuk azt városul és közönségesen, hogy főbiráink tanácsait nem egy s két heteknek, hanem ugyan hónapoknak eltelésével állathatták helyben; most is azon vétkes példát követvén némelyek és nem gondolván az közönséges jónak nagy rövidségével, következhető végső veszedelmével, noha új bíránktól ő kegyelmétől mind házoknál becsülettel requiráltattak, s mind itt az közönséges helyen kényszerittettek arra, hogy bíró uram mellé tanácsnak esküdjenek, de mind ez ideig csak egy is magát eziránt nem alkalmaztatta; hogy azért ennekutánna az tanácsnak beállatásában hasonló rövidség és idővontatás ne legyen, unanimi voto et consentu statuáltatott, hogy az város lakosi közül valaki arra alkalmatos szolgálatra termett, értelmes ember bíró uramtól tanácsságra hivattatik és bíró uram requisitiojára annyivalinkább az város közönséges kivánságára biró uram mellé nem áll, s tanácsságra meg nem esküszik, az olyan emberek, minden személyválogatás és kedvezés kivül, vi praesentis statui, teljes hatalom adatott főbíró uramnak, akármi névvel nevezendő javaiból 100 frtig executiót tenni, non obstante nobilitari praerogativa meglévén az executio, azon esztendőben nyugodjék a damnificata személyi és annakutánna az következendő biró is kényszeríthesse sub eadem poena az tanácsságra.

Ugyanezen alkalmatossággal végeztetett az is közönséges

megegyező értelemből, hogy valaki ennekutánna akár férfi, akár asszonyi állat légyen — főbíránkat, vagy tanácsait és hites szolgáit akármiféle adószedés, vagy közönséges szolgálatra való kényszerités alkalmatosságával átkozzák, szidják és becstelenitik: az olyanok czitáltassanak a város székire és nyelvbirságban husz magyar forintokban marasztaltassanak“[1]).

Mindezeken felül pedig 1692-ben ujabb szigoru statutumok 1692.
alkottattak a birói és tanácsi hatáskör biztositására, melyek a következőket tartalmazzák:

1. Mivel mind Isten parancsolatja s mind a természet törvénye diktálja azt, hogy az előljárók érdemek szerint megbecsültessenek; azért valakit az város maga főbirájának választ, közönséges megegyezéséből és hittel kötelez azon tisztnek elviselésére, tartozik azt nemine exceptione minden bennlakos possessionatus, örökséges armálista nemes ember, ugy az szabad és jobbágy emberek is főbirájoknak elismerni, illendő dolgokban szavát fogadni és illendőképen megbecsülni. Bíró uram is a szerint városunknak felső, közép és alsó renden levő lakosait tartozik megbecsűlni.

2. A mely becsületes embereket post juramentalium depositionem városunk főbirája maga mellé vészen hites tanácsinak, városunk dolgainak mind törvényes itílettétel által, s mind más rendes uton való igazgatására azokat illendő s méltó is egyszersmind, hogy mind közönségesen, mind személyekben böcsülje, ugy minden ember, mint tanácsbeli hites személyeket, mivel hogy a főbiró bár jó subjectum és qualifikátus ember légyen is, de maga nem elégséges az közönséges terheknek viselésére és városunk dolgainak kormányozására; hasonlóképen ő kegyelmek is tartoznak városunknak felső, közép és alsó renden levő lakosit illendőképen becsülni.

3. Sokan találkoztanak ennek előtte városunk lakosi közül olyan maga gondolatlan, zabolátlan nyelvü emberek, az kik

[1]) Okmánytár: III. k. 542—3. lap.

bíráinkat és hites tanácsinkat, tiszteket illető dolgokban való kenyességekért (némelyek törvénytelenségre s némelyek penig kegyetlenségre magyarázván ok nékül tisztekben való szoros eljárásukat) nemcsak becstelenitették hátuk mögé, hanem coram szidalmazták, átkozták és tele torokkal és ekképen azokat megszomoritva, nagy boszusággal illették. Mely alkalmatlanságok, hogy ezután távoztattassanak mindenektűl, végeztetett közönségesen az: hogy ezután valaki fő biránkat, vagy hites tanácsot szidgya, átkozza és becsteleniti, ha szabad, vagy nemesség néküli lakos, városunk székire citátassék ad instantiam domini judicis primarii és külső emberek praesentiájában, observato juris processu érdemes büntetéssel büntettessék. Az jobbágyok részéről penig az földesúr requiráltattván, ha bocsátja az város székire jó; az hol penig nem, maga tartozik jobbágyáért impendálni. Ha penig nemes ember lészen, czitáltassék ad instantiam judicis nemes vármegye törvényszékire és főbiró uram precedáljon az ellen ad finálem usque cause decisionem, tartozván mi is ő kegyelmeknek mind költségünkkel, s mind fáradságunkkal állást állnunk.

4. Midőn városunk conservációjára, közönséges megedgyezésből, vagy egy vagy más eltávoztathatatlan szükségre, vagy valamely impositiót, adót, vagy contributiót felvetünk, azon adót fő biránk ő kegyelme, mellette levő tanácsbéli emberekkel és városunk kéncstartójával, minden személyválogatás nélkül, mind nemes és nemtelen, mind pedig az jobbágy embereken exigálhassa; sőt a kik adózni, s fizetni nem akarnának s az felvetett adót semmi uttal és móddal megadni nem akarnák, s ugyan csak refraktáin soknak találtatnának lenni, ez ilyeneknek ő kegyelmek nullam ipsorum obstantem nobilitari prerogativam, elsőben ha találtatik, házoktul annakutánna vagy pinczéjükből (azt akaratjok ellen is felnyittatván) szabadosan két annyi érő zálogjokat elvihessék és mind ilyen uton is az fel vetett impositiót exigálhassák: Ez aránt mindazáltal observáltassék az előbbeni szokás, ha az szükségtül nem kéntelenittetnek.

5. Midőn vagy az nemes vármegye, vagy más hatalmas és méltóságos urak parancsolatjából, szekerezés vagy gyalogszerrel való szolgálat kivántatik, kiváltképen az nemes vármegye determinátiója szerint valakik az ilyen szolgálatokkal tartoznak, ezekben is fő biránk és e becsületes tanács rendelése szerint városunknak lakosi engedelmeskedjenek, az marhás emberek béfogjanak, az gyalogszerekkel előáljanak, máskint a kik engedetlenek találtatnak, ha az szolgálatban való fogyatkozás miatt valamely kár követi városunkat, az olyantén engedetlen emberek javaiból teljék ki az kár, és máskint is mint nemes és közrendeket városunk főbirája, ugymint az szófogadatlanokat hat forintra büntethesse és annyit érő zálogját el is hozhassa, nem használván senkinek is nemesi szabadsága, ugy mindazonáltal, hogy tiszteink ezeket ne valamely bosszuság űzésből kövessék el.

6. Városunk fő birája az közönséges pástra, mezei vetésekre, szőllőhegyekre, egy szóval minden tilalmasdira szorgalmatos gondot viseljen és kiknek marhájokat béhajtják a tilalmas helyekről városunknak arra rendeltetett emberei, akkor főbiráink ő kegyelme, egy-egy forintot vehessen az tilalmasnak meg nem tartásáért. A megkárositttatott embernek pedig kárárul, juxta conscientiosam aestimationem légyen contentiája, hogy az is ne panaszolkodjék maga kárárul és valakik erőszak szerint ez ilyen hajtott marhákat az uton, városon, vagy kivül az mezőn erőszakkal arra rendeltetett embereink elől elvennék, fő biráink ő kegyelme saját magunk költségén az olyatén violensek ellen processust indithasson. A tilalomnak pedig eddig usuált szt. Mihály napi terminusa nem maradván helyben; hanem mindaddig kell megtartani, valameddig buzája, tavaszsza, szénája és minden haszonra való java az embereknek be nem takarittatik.

7. Midőn főbiránk ő kigyelme vagy az parochiák, vagy az scholánk épitésére, vagy szekerrel vagy gyalogszerrel való szolgálatot parancsol, abban is ő kegyelmének egy egy forint büntetés alatt tartozunk engedelmeskedni.[1])

[1]) Okmánytár III. k. 545—9. l.

Diósgyőri földesurainknak érdekében állott, hogy olyan főbiráink legyenek, akik az ő földesúri hatalmuknak hódolnak s elnyomási törekvéseiket támogatják.

Ezért habár nem közvetlenül, beavatkoztak olykor a biróvá-
1623. lasztásba, sőt 1623-ban bosszújokban hallerkői Haller György és bedegi Nyári, Diósgyőr akkori urai, nem restelték az egri pasát felszólitani, hogy a „Nemességből tegyen ő birót". Midőn pedig a török fenyegető leveleket küldött a városba, a miskolczi nemesség irásbeli panaszt tett az ellen s kijelentette: „annak okáért, ha mi jövendőben is esik a török miatt rajtunk, Ő nagyságok miatt esik, kiért mind Ő Felségét az mi kegyelmes Urrunkat, mind pedig az Nemes országot jövendőben alázatos panaszunk által requiráljuk."[1])

A főbiró mellett az esküdtbirák és tanácsbeliek osztoztak, mint a főbiró segédei annak teendőiben.

1656. Letenni szokott esküjökből az 1656-iki formuláéból a következőket tartjuk érdekesnek ide igtatni: „Miskolcz városa tanácsságának tisztiben, arra való választatásom szerint minden személy válogatás nélkül, minden én előttem perlekedőknek főbiró ur ő kegyelme mellett, adományt, barátságot, atyafiságot, haragot, gyűlölséget, inséget, minden bosszúűzést, kedvezést és egyszóval mindeneket hátravetvén, szegénynek, boldognak, lakosnak, jövevénynek, nemesnek, nemtelennek, úton, vizen járóknak, Isten és országunk s városunk törvénye, statutuma s szokása szerint teljes tehetségemmel igaz törvényt s executiót szolgáltatok, városunknak, biró uramnak és Istenünk dicsőségére, s városunk megmaradására minden jó közönséges igaz dolgokban köteles és illendő hű segitségemmel engedelmeskedem".

A városnak a főbiró után következő első tisztviselője volt a
1609. f ő j e g y z ő. Ugylátszik ez a hivatal csak 1609-től kezdve rendszeresittetett, s hogy ez ideig külön javadalmazott, hites jegyzője

[1]) B r ó s z K á r o l y. Miskolcz város tisztviselői stb. Borsodmegyei Lapok. 1885. 102., 103. sz.

nem is volt, és hogy e tisztet addig valamely esküdtbiró, tanácsbeli viselte, vagy a mi valószinűbb, hogy minden gyűlésen más és más volt az esetről-esetre választott jegyző. A város XVI. századbeli jegyzőkönyvei igazolják is a fentebbi föltevést, mert különféle s határozott jelleg nélküli irásuk járatlan irói kézre vall s elolvasásuk nagy nehézséggel jár. Azonban a XVII. század elejétől fogva többnyire szép férfias vonásokkal s szabatosan irt jegyzőkönyvekkel bír a város.

Teendőit esküformájában a következőleg fogadja: „Tisztemben minden én előttem perlekedőknek, személyválogás nélkül, szegénynek, boldognak, jövevénynek, lakosnak tehetségem szerint igaz törvényt szolgáltatok. Mindenféle missilis és örök avagy zálogos és perfolyta leveleit híven és igazán expediálom és városunk könyveiben minden beirandó dolgokat igazán protocolálok, az város regestromit helyesen és rendesen formálom és azokban az városnak minden jövedelmét, azoknak introitusit, expensáit és exitusit gazda uraimék relátiójokra igazán beirom, jedgyzem, nem computálom és nem rectificálom, az beiratásnak idején, pure és maculacom nélkül beirom és az számvevőknek is az szerint assignálom. Város gazdáját is az szerint készitem az számadásra, minden igéret, adomány és csalárdság kívül, városomhoz, birámhoz és a becsületes tanácshoz, minden igasságos dolgokban hű, jó, szófogadó s engedelmes leszek".[1])

Fizetését illetőleg kimondotta, hogy „Akármely időbeli notáriusa városunknak az adószedés járáson kivül való praebendáján akármely számadásbeli munkája continuálásakor sem Bor Biránktól, sem kencstartónktól bort avagy honorariumbely adomant ne kivánnyon, megelégedvén fizetésével."

Rendes fizetése, mely eleinte 60 magyar forint, 12 miskolczi szapu buza és két pár csizma volt, az 1690. év april hó 30-án hozott végzés folytán leszállittatott: „mivel a Notáriusságbeli tiszt vagy 1690.

[1]) Annales Miskolcz város levéltárában.

szolgálat nem oly terhes és munkás, mint ennekelőtte való esztendőkben volt, a Notárius fizetése leszen ötven magyari forint s ismét 12 miskolczi szapu buza és ugyan az elébbi szokás szerint két pár csizma egyébb rendes accidentiákkal.“[1])

A többi hivatalnokokat illetőleg a város irataiban a pénz-
1641. tárnokról (a kencstartóról) először 1641-ben történik emlités. Kötelessége vala „a város mindenféle kezéhez jövő jövedelmét, úgymint készpénzét, buzáját, abrakját“ stb. kezelni s ezekről időközönként számot adni. Tisztéhez tartozott továbbá az adókat beszedni s a késedelmezőktől, vagy azoktól, kik fizetni nem akarnak, a főbiróval vagy a tanácsbeliekkel „két anynyit érő zálogot elvinni.“

Ezután következett a vásárbiró, kinek kötelességei közé tartozott: a hiteles mértékeket kiadni, az eladásra hozott árúk valódi áráról a főbirót és a tanácsot értesiteni, őrködni, hogy a különféle áruczikkek a megszabott áron árultassanak, a vásáron támadt zavarokat lecsillapitani és a piaczi vámot beszedni.

A borbiró volt, aki a városi korcsmák számára szükséges borokat megvizsgálta, megvásárolta és kimérés végett kiadta; kötelessége vala egyuttal a hordók mérését, valamint a korcsmárosokat ellenőrizni. Fogadni kellett esküjében, „mennél jobb és alkalmasabb bort találok, azt nem más, hanem az becsületes Város számára veszem és vásárolom meg s tisztán, hiba nélkül az korcsmárosoknak kezekbe adván, azoknak kiárultatásában igaz és pecsétes ittczét, meszelyt, polturást és köblöt tartok.“ Végül a tolmács, mint neve is mutatja, a török, kurucz labanczvilágban, a török és német nyelven küldött levelek; üzenetek levelezője és forditója volt s mint ilyen esetről-esetre részt vett a tanács üléseiben is és egyuttal a katonák elszállásolásával is foglalkozott. Esküformája hivatását még inkább megvilágitja: „A becsületes város dolgait a német és más nemzettel is, ha az szükség igy hozza magával, igazán tractálom, senkit el nem árulok, se haragból, se bosszú üzésből

[1]) Okmánytár III. k. 544. lap.

senkit ki nem adok. A szállás dolgát igazán és jó renddel folytatom. A kik szolgálatomat kivánják, mindeneknek igazságosan szolgálok s tolmácskodom. A becsületes városházánál úgy másutt is, a mely dolgok folytattatnak, biró uram és a becsületes tanács között, azokat ki nem jelentem szárnyára nem repitem, hanem a titkos dolgokat titokban tartom.“ [1])

A város cselédei közül első helyen emlitendők itt az u. n. „futosó kapitányok“, „futosó“ vagy „kisbirák“, kik Szt. Mihály napjától — szent György napjáig, vagy szent György napjától szent Mihály napjáig tartoztak szolgálni s épen ezért félévi szolgáknak is neveztettek. Ezen szolgálattal tartozott, ha a sor reá került, a város minden fiatal polgára s ki e szolgálatot teljesiteni nem akarta, tartozott bizonyos megváltási összeget, mely rendesen 12 magyar forint volt, fizetni, vagy pedig ezen összegnek megfelelő értékű tárgygyal leróvni ebbeli tartozását. Hogy ezen szolgálat terhes lehetett, mutatja azon körülmény, hogy százakra rúg azok száma, kik hol bizonyos, a városnak fizetett összeg pénzen, hol egy tinóért, csikóért, vagy egy-két hordó borért szabadultak e terhes szolgálattól. A sanyarúbb háborus években tekintélyes jövedelme volt a városnak ezekből a tisztviselői váltságdijakból.

A futosó kapitányok száma a szükséghez képest változott 1649—1690. négy, 1690—1708 hat ilyen futosó kapitánya volt a városnak. Ezeket 1708-tól kezdve felváltották a város szolgái, „kik közzül mindennap hárman szoktanak fen szolgálni“, s a „kik mint a város jegyzőkönyve mondja — „sok ide s tova való küldöztetések és foglalatosságok miatt magok szállások vagy házokhoz nem mehetvén enni“ minden héten mindenikök két-két kenyeret kapott.

„Ezek közül egy mindenkor Biró Uram eö keme mellett tartozott felváltva szolgálatot tenni, kinek a szükség is úgy hozván, menten parancsolhasson.“

Ezen cselédeken kivül tartott még a város pásztorokat, kerülőket, egyházfit és harangozót. A *méne s pásztor* hivatalának

[1]) *Okmánytár.* III. k. 522. lap.

hatáskörét ismét érdekesen tudjuk meg esküformájából: „Fogadom, — úgymond, — hogy Miskolcz városa csordásságában mének pásztorságának hivatalában, teljes tehetségem szerint hiven és igazán eljárok, gondviselésem és pásztorkodásom alá bizatott marháknak, lovaknak szorgalmatosan gondjokat viselem, rulok számot adok. Az tilalmas helyeket, úgymint réteket, vetéseket és egyébb tilalomban lévő helyeket, tilalomban tartom az csordabeli marhákkal, ménesbeli lovakkal nem pusztittatom és rontatom. Ha mi idegen és eltévelyedésben lévő ló, marha a csordához, az ménes-hez akad, arról biró uramat, ő kegyelmét legottan tudósitom és ha mi beteg ló közöttök tanáltatódik, észrevévén azt is annak urának tudtára adni el nem mulatom. Minthogy peniglen az közönséges pénzbül immáron nyerges ló vétetődött, tovább az becsületes gazda embereknek lovaikat nyereg alá nem fogom, nem is vesztegetem. Az ménesbe a lovakat a rekeszben nem szorongatom, sem penig magam nem használom. Az csordabeli marhákat és borjukat rekeszbe nem szorongatom (a vidékről behozni szokott marhákat is biró uramnak is a tévelyedésben lévőket tudtára adom), hanem tehetségem szerint alkalmatos helyeken legeltetem, egyszóval hivatalomra néző minden dologban hiven és serényen eljárok.“

1691. Conventiója volt 1691-ben „10 frt készpénz, hét szapu buza, ruházatjára egy vég aba posztó, egy szűr, három pár csizma, két bokor fejér ruha s egy fekete süveg. Az mikor a város szolgálatjában jár étele. Ha mi a keze alatt levő szij, vagy nyereg szerszámból maga gondviseletlensége miatt elveszne, fizetéséből tudodgyék ki.“

Legvégül, mint emlitők, a város borait mérő korcsmáros is a tisztviselők közzé számit, amennyiben neki is esküt kell tennie a tanács előtt, a mely következőleg szól:

„Esküszöm az élő Istenre, ki atya, fiú, szent lélek, teljes szent háromság, egy bizony örök Isten, hogy ez becsületes Miskolcz városa korcsmárosságának hivataljában hiven és igazán eljárok, a minémű itczét, meszelyt és polturást borbirák uraimék kezemben adnak, azokkal igazán mérek, mint szegénynek, bol-

dognak. A mely borokat, pálynkát, avagy egyébb reggeli italokat és sereket borbirák uraimék kezem alá pecsét alatt adnak, azokat fel nem bontom, sem penig vizzel, vagy egyebekkel meg nem elegyitem s másokkal sem elegyitetem; hanem azokat tisztán árulom, sem penig magamat, annak szine alatt pénzen el nem adom. A kiárult borokból és serekbül s páláinkából álló város jövedelmét haszontalan helyre nem költöm, sem magam hasznára nem forditom; hanem az hová biró uram ő kegyelme, vagy az becsületes tanács, vagy borbirák uraim kivánják s parancsolják és rendelik forditani, oda forditom.“[1])

Bizon jó volna, ha ma is lehetne ilyen esküt tétetni a korcsmárosokkal.

A tanács a város régi becses iratait a városházán egy ládában őriztetvén, azokról 1683. május 1-én leltárat készittetett. E 1683
szerint:

1. Vannak királyi függő pecsétes levelek numero tizenhárom 13

2. Simplex pergaménán pecsét nélkül valók Nro. öt . 5

3. Papiroson irottak nro tiz, és az függő pecsétes leveleknek magyar catalogusával együtt tizenegy, az ládafiában komló között. Nro. 11

4. Királyok, nádorispányok, generálisok, kapitányok, hadnagyok és egyébb tisztektől adatott protectiónálisok nro. negyvenhat 46

5. Vannak török levelek nro. 8
Item anno presenti extrahált négy protectiónálisok. . . . 4

6. Ugyan törökül irott levelek nro. nyolcz 8

7. Vannak egy csomóban mindenféle quiétantiák, adós levelek és azoknak párjok huszonegy.

8. Vannak egy csomóban kötve városházairul, szőllőjirül álló levelek, nemes vármegyétől kiadott processussal együtt.

---

[1]) Okmánytár. III. k. 522. lap.

9. Vannak az skatulában emlékezetre való török levelek, más missilis levelekkel és nemes vármegye transsumptumival, méltóságos fejedelmi urak leveleivel együtt. Szántai szőllőrül és apátfalusiaknak az jancsárok fájáért kiadott százforintos obligatióirul való levelek.

10. Vannak régi őseinkről, eleinkről maradt fejér olvasott polturák egy hójagban tizennégy forint érők, hat pénz hijával.

11. Vannak két fejér gyalog gyolcs zászlók, kék fejtő az közepin.[1])

Hogy maga a városháza nem valami fényesen lehetett berendezve ez időtájt, azt megint abból a leltárból tudjuk meg, a melyet
1689. 1689. május hó 9-én Velezdi Mihály kincstartó vett fel a város házán található ingóságokról. E szerint volt ott: „Az városházában való hosszú társzekér, három egyes társzekér, az városházában való asztal szőnyegestől, egy kis vasazott láda, két fogas, három béllet lócza, lábra való vas, az hátulsó házban egy öreg asztal, egy hosszú láda, három hal tartó bárka, egy vigyázó várta háznak való deszka, egy öreg oszlop, kin az árnyékóra állott, két szállitó kád, egy törköly hordó kád, két szuszék, 4 fenyű hordó, egy zöld szánka, egy székszeres nyereg, az város pallosa, az Uj Pál láncza, két nagy láda, egy hosszú asztal, egy nagy ketrecz, egy bélyeges szapu, két város szapuja, egy negyedrész, egy fa itcze meszelyestűl, két ón itcze meszejestűl.“[2])

[1]) Okmánytár. III. K. 535. lap

[2]) Annales. Miskolcz város levéltárában.

XII. FEJEZET.

XVII IK SZÁZADI IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSUNK. POLGÁRI PEREK. PARÁZNASÁGI PEREK. BÜNTETŐ ELJÁRÁS. REVERSÁLIS. A FEKETE SZÉK. TÜZES FOGÓ. KERÉKBE TÖRÉS. FEJVÉTEL. HÁZASSÁGTÖRÉSI PEREK. KONDAI KIS MIHÁLY FŐBIRÓ HÁZASSÁGTÖRÉSI PERE ÉS LEFEJEZTETÉSE.

Amult század jogszokásai s az igazságszolgáltatás rideg és szigorú formái a XVII-ik században is tartják magukat.

1631-ből olvassuk, hogy midőn Csehi Mátyás Lengyel Gergelytől egy a Betegvölgyön fekvő szőllőt vesz, városunk törvénye szerint áldomást ittak.[1] 1631

Hasonlóképen látjuk, hogy midőn 1637-ben a város Varga Jánosnak egy pinczehelyet adományoz a Szentgyörgy hegyen, az annak „igazságát megatta.“[2] 1637

1632-ben Sipos Márton lopásban találtatott, miért is a város törvénye szerint fel kellett volna akasztani, mivel azonban a tanács előtt a város jegyzőkönyvébe is igtatott fogadást tett, tekintettel ifju korára, megkegyelmeztek neki, úgy azonban, hogyha még egyszer valamely bűnbe esik, halál legyen a fején.“[3] 1632

[1]) Okmánytár III. k. 511. l.
[2]) U. o. „ 514. „
[3]) U. o. „ 511. „

1635. Érdekes intézkedése volt a tanácsnak, 1635. márczius 5-én, hogy a perbeidézés idejét vasárnapra szabta meg, valószinűleg azért, hogy a hét munka napjait kimélje. Tanút vallatni azonban már nem volt szabad vasárnapon. A határozat különben igy szól:

„Az egész tanáts egyenlő értelemmel az idézés felől deliberaltak ilyenképen, hogy ha valaki a birótól idézetet kér és perest akar idézni, Vasárnap reggeli predicatiora és városunk régi ususa szerint nem szabad idézni, hanem az reggeli praedicatio elvégeződvén, akkor lészen egész nap elmentéig az idézésnek ideje, szabad idézni, hol pedig valaki történet szerint valakit találna reggeli praedicatio előtt idézni, minthogy nem legitime citált, a törvény más törvényre differaltassék. A tanuk idézése pedig, mind Hétfűn, Kedden szabados, de Vasárnap tanuvallást nem szabad szedni, és tanut nem szabad eskűteni.“[1])

Ugyanez évben az a nem kevésbé érdekes eset adta elő magát, hogy egy tanuvallomásból kitünt, miszerint a templomokhoz szolgáló „Papszer“ és „Tóthszeresiek“-nek önmaguk között hosszu évek óta megállapitott törvényeik és jogszokásaik voltak, melyek alapján az országos köztörvények s a város birájának mellőzésével egymás felett itélkeztek.

A városi tanács november 26-án kelt határozatával nagy felháborodással tiltakozik ez ellen, mondván: „Mivel a Papszeres és Tót-utczai jobbágyok között találtatott ilyen éktelen dolog, melylyel ugyan alkalmas ideig éltenek, hogy ők majd minden néműi vétkekért, úgymint szitokért, lopásért és több efféle büntetésre érdemes cselekedetekért (nem lévén semmi törvény szerint való birságok és privilegiumok a dologrúl) megbüntették egymást egy egy forintval az város biráinak nagy injuriájokra és birósági tiszteknek megvetésekre és megutálására. Mivel pedig nem csak a városnak közönséges lakosai által, hanem ugyan az felyül meg irott utczáknak régi megrögzött lakosi által is meg bizonyosodott

[1]) Okmánytár III. k. 513. l.

világosan, hogy soha semminémü cselekedetekért egymást meg nem büntették, hanem mindenkor az város főbirájáé volt ez a jus, és büntetésnek authoritása. Mindazonáltal mikor az praedicátor szőllőjére és malom gátjára hirdetett a tizedes, ha valamely azokrul az munkákrúl elmaradott, tehát az ucza megbüntethette egy pint bor áruig. Mi annakokáért közönségesen azt végeztük, hogy ennekutánna semminémü szin és mód alatt a megnevezett uczáknak lakosi ne merészeljenek az város közönséges fő birája tisztiben magokat egyeliteni, hanem az ő büntetések mint régi időben az mint volt, ennek utánna is csak azokon lehet egy pint borig. a kik a predicator szőlőjének és malom gátjának mivérűl elmaradnak; sőt ennekutána ha még efféle büntetésre érdemes vétket hallana az közöttök lévő tizedes, tartozzék büntetés alatt a város birájának hirré adni, nem különben mint a selyér szeresiek.“ [1])

Az 1639. április 18-iki tanácsi határozat azt az érdekes elvet mondja ki, hogy mind a vallatlan prókátorság eseteire kiszabott büntetés, mind a nyelvbirság összegének fele a jogkereső felet s másik fele a tanácsot illeti meg.[2]) 1639.

Az örökösödési eljárást illetőleg olvassuk 1643-ik évi évkönyvünkben, hogy az apa nagykoruvá lett leányának, minden jószága felét tartozott kiadni, ugy hogy mig az apa él, addig minden jószágnak felét ő birja, halála esetén pedig e fél résznek fele is visszaszáljon a leányra, második feleségére, a leány mostohájára pedig az apát illetett rész második fele essék. Ha az apa életében a jószágot eladni kivánná, ugy azzal első sorban leányát tartozik megkínálni.[3]) 1643.

Már XVI-ik századi büntető igazságszolgáltatásunk vázolásánál emlitettük volt, azt a szokást, hogy a bünös a város jegyzőkönyvébe igtatott reversálist adott magáról, hogy megjavul; ha pedig azt nem tenné, mily büntetés érje őt.

Igy 1632 ből olvassuk, hogy: „Sipos Márton mivel lopás- 1632.

[1]) Okmánytár III. k. 513. lap.
[2]) U. o „ „ 514 „
[3]) U. o. „ „ 515 „

ban találtatott volt, város törvénye szerint akasztófát érdemelt, noha mégis megtekintvén az atyjának és több jóakaróinak törödéseket (így) és ő neki is ifjuságát, engedtök halálát. Kötötte arra magát az egész tanács előtt, hogyha jövendőben akármely vétekben találtatik, tehát akkor törvény szerint halál legyen a fején".[1])

Ugyancsak olvassuk a következő év február 21-éről:

„Februarii. Én Tekse István, mivel nyilvánvaló lopásban találtattam, mely lopásért engem megfogván a miskolczi biró tanácsával igaz törvény szerint és érdemem szerint akasztófára itéltek, és ugyan ki is harangoztak az törvény szerint való büntető helyre, de mivel az én kegyelmes asszonyom Nyári Miklósné asszonyom ő nagysága mellettem felkelt, és ugyan erőszakkal tanács kezéből kivett — annak utánna az mikor ő nagysága jó akaratja volt, Miskolczra haza szállitott és én felőlem az tanácsot megtalálta, hogy ő kegyelmek engemet városokban jó kötésem szerint befogadjanak, kötöm azért erre magamat, hogyha én ennekutána valami neműi vétekben találtatom, csak két pénzt érő lopásban is, az meglett törvény szerint, minden haladék nélkül felakasztassak, sem földes uram, sem egy, sem más mellettem becsületi vesztése alatt fel ne kelhessék"[2])

1641. Majd tovább 1641-ből: „Én Tibot szeresi Szabó György, mivel ennek előtte való üdőben az böcsületes tanácsot nyelvemmel megmocskoltam volt, mely miatt magamtul megfizethetetlen fizetésben estem volna, de ő kegyelmeket böcsületes jóakaró uraim által megtalálván, engettenek meg ilyen formán, arrul az én utálatos cselekedetemrül. Hogy ha ennek utána azont cselekedném, és nyelvemmel avagy ez mostani tanácsot, avagy jövendőbelit, vagy közönségesen, vagy kiváltképen megmocskolnám és gyaláznám, s azt, az én gyalázat tételemet városban két emberrel, mezőben penig

[1]) Okmánytár III. k. 511. lap.
[2]) U. o. „ 512. „

egy emberrel megbizonyithatnák, teljességesen megválthatatlanul az nyelvem metszenék ki törvény nélkül".[1])

Közerkölcsiségi szempontból érdekes a következő eset: „Anno domini 1643. 29. septemberis. Én Máthé Istvánné, Herczeg Zsu- 1643.
zsanna adom tudására az kiknek illik, hogy én az minemű vétek ben estem volt ennek előtte, ugymint: ki az mezőn laktam az pajkos legényekkel, mely gonoszságomért halál volt volna fejemen, de Haller Sámuel uram ő nagysága intercessiójára az böcsületes tanács megendett ilyen formán: Hogy ha ennek utánna valami gonosz életre adnám magamat és megbizonyosodnék, minden kedvezés nélkül megölettessem.

Én Máthé István én is kötöm arra magamat, hogy ha én is tudván feleségemnek latorságát és mégis véle laknám, azon suplicium legyen fejemen, mely az feleségemén. Ez dologra mind feleségestül kezünket adtuk az böcsületes birónak és az egész tanácsnak".[2])

Jogtörténeti szempontból még érdekesebb feljegyzést találunk az 1650-ik évről: „Ugyan Beke András deák uram birósá- 1650.
gában ment végben minden dolgának állapotja, amaz régtől fogván bujdosó, és sok emberséges embereket nyughatatlanitó, gonosz feslett erkölcsü, mindenétől elfosztatott Szűcs Jánosnak, kinek elsőbben az nemes vármegyén lett gratiája annak utánna semmi lett okon, uton és módon ellene nem obstalható becsületes városunktól és lelki tanitónktól, az clarissimus Körösi Mihály uramtól, noha ez előtt Seres György uram biróságában ad mortem sententiáztatott volt, de ellábalván ex vinculis egy néhány esztendeig oda bujdosván egy latrával Lakatos Andrással; mostan immár csudálatos mesterséggel magát városunkban introdukáltatván, és négyszer fennállván az feketeszékben és köntösben, városunkban szabados lakása engedtetett, erős reversalist adván magáról, 1647. esztendőben".[3])

[1]) Okmánytár III. k. 515. lap.
[2]) U. o. „ 516. „
[2]) U. o. „ 517. „

1689. 1689-ben pedig Péter, máskép Vajda Erzsébetnek, „mind világos tanuk vallásából, s mind maga nyelve vallásából kitetszvén egy Czigány Marczi nevű czigánnyal egy ágyban való hálása, az honnan itélhetik nyilvánvaló paráznasága; ez okon deliberáltatott, hogy hóhér által az város piaczán megcsapattassék és az városbúl kiűzettessék".

Ugyanezen évben Medve Jánosnénak, „mind maga nyelve vallásából, mind elegendő és szavahihető tanuk fassiójokból világosan megtetszik (még pedig ura lenne) sokakkal való paráználkodása, az okokra nézve végeztetett, hogy hóhér által mások példájára feje vétessék".[1])

1691. A betöréses lopást egy esetben 1691-ben, midőn azzal a templom megszentségtelenitése is járt, oly szigorúan büntete a tanács, hogy a tüzes fogóval való megfogdostatást és azután a fejvesztést kegyelem gyanánt alkalmazza; — itéletében mondván:

1691. „Miképen ez jelen való 1691. esztendőben, gyertyaszentelő boldogasszony ünnepe táján a specifikált ember nem tudatik micsoda gonoszlélektül indittatván és ördögi szántszándékkal viseltettvén, nem gondolván az erős Mindenható bosszuálló Istennek parancsolatival, ki az vétkeket nem szokta elszenvedni és országunknak is rettenetes itilettel megbüntető törvényét nem tisztelvén, hanem ezen nemes Borsodvármegyében Miskolcz városában levő Isten dicsőségére szenteltetett templomot jó hajnalban feltörte és mint hogy ez mostani változó időben az szegénység az prédálók és tolvajok miatt, kicsiny javocskájokat magok szállásokon nem tarthatják, hanem az templomban. Ez okért az megnevezett bünös az templomban levő, Kormos János egy zsák buzáját és Nagy Mihály, Pap János szalonnáját ellopta, mely lopásban az Isten úgy annyira meggátolta, hogy az ellopott jószág is az bűnös kezénél találtatott, mely gonosz, istentelen cselekedetit az specificált bűnös maga nyelvével is megvalja, az mely embernek

[1]) Okmánytár III. k. 514. lap.

maga nyelve vallása ezer tanu ellene. Másképen is ezen megnevezett bűnös városunknak szolgája levén és harangozója, kezében járván az templom kulcsa, tudta is, lakatos levén állapotját az templom zárjának, s akkori szolgálatjában is levén suspiciok hozzája, kihez képest az dominus actor procátora kivánja, hogy ezen gonosz cselekedeteért, szentségtöréseért az bűnös, a Tripartitum Decretum első részének 15-ik titulusa és országunknak több erős törvényei, s érdeme szerint elsőben hóhér által erősen megkinoztattván, lófarkon meghordoztassék másoknak példájára, teste kerékkel megrontattván, ugyan kerekre vetessék.

Az megnevezett bűnös nem tagadja, egyszeri, templom segrestyéjéből buzának és szalonnának lopva való elvitelét, az többieket tagadván.

Deliberatum est: Minthogy az törvény eleiben állitatott Kerékgyártó Lakatos István in causam attactorieque maga nyelvével is megvallotta, hogy az Isten házától az buzát és szalonnát ő vitte el lopva, jóllehet annakelőtte is sok panasz és suspició volt hozzája, mely cselekedeteért nagyobb halálnak nemére is méltónak itéltethetett volna, de ex gratia sedis, az törvény találta, hogy több gonosz cselekedetének és társainak kivallásokért, hóhér által tüzes fogóval megfogdostassék és ugyan mások példájára feje vétettessék.“[1])

Nem kevésbbé szigoruan látjuk a betöréses lopást büntetve egy másik esetben, melyet az évkönyv következőleg ad elő:

„1693. esztendőben szent Iv{á}ny havának első hetében, nem tudatik micsoda gonosz lélektül viseltetvén, ezen megnevezett malefactorok Teleki János, Forgács György, Lovász Márton és Ádám Márton, sem Isten törvényével nem gondolván, sem ezen nemes hazának az latrok ellen fundáltatott erős törvényeiben expressált és statuált kemény büntetéstől nem rettegvén, az feljebb megirt tekintetes és nagyságos Hallerkövi Haller Sámuel úr ő nagysága pinczejét, mely vagyon ezen nemes Borsodvármegyében, megirt 1693.

1) Okmánytár. III. k. 533 lap.

Miskolcz városának határában, az Jézus kútja felett való pinczék középső sorában, napkeletről Nagy Péter pinczéje szomszédságában, éczakának idején tolvajul reá menvén meg lopták. Pincze házának náddal kötött héjazatját meghányván, az padrul egynehány oldal szalonnát, azonkivül hat héjat tolvajul elvittenek, az panaszló szenyvedhetetlen nagy kárával. — Minthogy penig efféle latorságok és tolvajságok, az ország törvényeiben nevezetesen VI. Tit. 15. P. Decret. Tripartitum. Item articulos 2. 1608. 50. 1548. 13. 1625. 40. 1630. 60. 1638. 15. 1655. 16. 1559. sub poena capitos tiltva vannak. Deliberáltatott. Minthogy az bünösök magok nyelvek vallásából, nyilván kitetszett, nemcsak az actióban fel tött, hanem sok izben, sok helyen cselekedett latorságok és tolvajságok is, és hogy az ellopott jószág is kezeknél találtatott, ez okon deliberáltatott, hogy több lator társoknak kivallásáért, elsőben hóhér által megkinoztatván, jobb kezek elvágattassék, annak utána mindenik felakasztassék.“[1])

A házassági perekben való itélkezések egyik jogtörténeti
1695. szempontból is igen érdekes példáját olvassuk 1695. junius 17-éről:

„Pásztor István, Istentelen gondalatyából feleségét magától elvervén, részegségében hittel mondotta vala azt, hogy ő tőlle csak elmenne, mert őneki, sem testének, sem lelkének nem kellene és többé feleségének sem fogná tartani. Mely cselekedetit birák uraimék benne nem akarván el szenyvedni, hogy dolgának jobban végire mehetnének, hivattak vala szemek eleiben; mely midőn megvilágosodott volna, maga vétkeit megismerte, melyeknek inditásokbul cselekedte vala azokot és azokat megszánván, bánván ő kegyelmeknek, kézbeadással 40 forintokig kötelezte magát ezen három dolgokra: Hogy feleségét az Poroszlai Lőrincz házától másuva lakni elviszi. 2. Hogy Miskolcziné vagy Barátnétul magát el veszi 3. és hogy feleségét ennekutánna, mint

[1]) Okmánytár. III. k. 549 lap.

keresztyén emberhez illik ugy tartja, életét az kegyes emberek életéhez confirmálja; kit ha nem cselekednék, az felül meg irt 40 forintokat biró ur tanácsával együtt, non obstante nobylitari prerogativi, akar mi névvel nevezendő javaibul szabadosan exequaltathassa.“[1])

De mindannyi között mégis az egész XVII-ik század legérdekesebb büntető és házasságtörési pere a Kondai Kis Mihály főbiróé 1698-ban. 1698

A főbiró Szent Mihály hava 19-én Szücs András jómódu gazdaemberhez volt hivatalos lakomára, honnan is hazatérve, esti 8 óra tájon a Szinva patak melletti egyik bózotosban, körülbelül a mai evangélikus templommal szemben, egy palánk-kerités mellett találkozott a lakomán szintén jelen volt György István Eörsik nevü rosszhirü asszonynyal. A főbiró vendéglátó gazdája három más polgárral reájok lesett s feljelentette őt.

A pert azonnal meginditották ellene házasságtörés és parázsnaság czimén.

Az összes periratok és tanuvallomási jegyzőkönyvek máig a város pivilegiumai közé kötve őriztetnek s ugy jogtörténeti, mint kulturális szempontból is rendkivül érdekesek.

Már ismerjük e kor rendkivül szigoru fölfogását az ily esetekben. A tanács és esküdtbirák talán azt is siettek megmutatni, hogy a törvény előtti egyenlőség elvének alkalmazásától még főbirájokkal szemben sem akarnak eltérni, elég az hozzá, hogy a tanács elitélő határozata a megyei szék elébe kerülvén, az, daczára a főbiró ügyvédje, Miskolczi István minden ékesszólásának és fáradozásának, helyben hagyatott s az itélet október 4-én kihirdettetett. Mely szerint a perben feltett bün, négy meghitelt szemtanu s a felek egyikének vallomása által beigazoltatván, különös terhelő körülmény gyanánt felhozván, hogy ezen tette által a főbiró viselt hivatalát meggyalázta; támaszkodva Szent

[1]) Annales. Miskolcz város levéltárában.

István királyunk törvényeire s a II-ik Lajos király által a városnak adományozott pallosjogra, Kondai Kis Mihály halálra itéltetett. György István Eörsik ellen a per szintén megindittatott, de miután kitünt, hogy más állapotban van, az itélethozatal szüléséig elhalasztatott.

Tompa Mihály „A miskolczi biró“ czimü szép balladájában költőileg is feldolgozta ez esetet. Azonban a költői szabadsággal élve, a történelmileg hiteles tényállástól eltérően ugy adja elő a történetet, mintha a vétkes nő rab lett volna s a biró őt a börtönben látogatta volna meg. A szép költemény im itt következik:

A miskolczi biró.

Ki vagyon már téve
Miskolcz városába,
Szép ifiú asszony
A siralom-házba.
Az egész életre
Nincs csak három napja,
Fejét holnapután
A pallos lecsapja.

Mit cselekvék, mit nem?
De nagy volt a vétke;
Fejére a törvény
Halált mondott érte.
Bámulók tolongnak
Ajtaján napestig:
S elitélt rabasszonyt
Jól, vagy rosszul festik.

De egy ifjú férfi
Tart oda legjobban,
Ki a mikor nézi,
Arcza lángra lobban;
Szerető, vagy testvér,
Ki oly nagyon szánja?
Ez ifjú ember a
Város főbirája.

Mig ezek igy mennek,
Elmulik a két nap;
Csak egy éjszakád van,
Szerencsétlen szép rab!
Hosszú is, rövid is, —
Hosszú gyötrelmével!
De rövid, mivelhogy
Az utolsó éjjel.

Egyet üt. Reggelig
Nem sok van már hátra;
Kivel imádkozva,
Készül a halálra:
Nincsen a fogolynál
Csak a lelkipásztor . . .
Az is megy — s ha eljön
Utószor jön másszor.

Lehajtja bús fejét,
Majd a mécsbe bámul;
Lágy selyem hajának
Dúsgazdag kontyárúl
Fekete fátyol csügg:
Önmagának gyásza . . .
Holnap mosódik le
Piros vérben ázva.

Nem pihent már régen, —
S erőt vészen rajta
Elkinzott test, lélek
Hosszú fáradalma;
Mig az örök csendben
Állnak a tornáczon:
Ledűl és elnyomja
Zavaros mély álom.

Most valaki nyit be
A siralom-házba,
— Keresztül vetődik —
Előtte két dárda;
De a mint az őrök
Az arczát meglátják,
A főbiró elől
Elveszik a dárdát.

Az ifjú a foglyot
Merőn, némán nézte;
Lehajolt kebléhez . . .
S az nem vette észre.
És csókolva ajkát
Sokáig, egyvégben:
Édes álmot érzett
Félalva, félébren.

De hogy felserkent s a
Mámorból kitisztult:
Kebléről borzadva
Ellöké az ifjút;
Ki az, — szólt remegve? —
Ki idejő orúl?
S halál leányának
Szerelmére szorúl?!

Azután megállott
Merőn, mint a márvány;
Révedező lelke
Az eseten járván;
Szemében még a kéj
Gyorsan hülő lángja . . .
Mig szivét a halál
Zord fagya elállja.

S szólt: Ki vissza rántál
E bűnös világhoz:
Szerencsétlen ifjú!
Öntetted elátkoz . . .
Bennem a halállal
Ültél ma nász-éjet . . .
A fagyos menyasszony
Még ma eljön érted!

Mig beszélt a rabnő
Reszketeg jós ajkkal:
Elrohan a biró . . .
Meghasadt a hajnal!
S mi nagy titkon történt
A siralmas lakban:
Őrök által reggel
Véletlen kipattan.

Elfut a tett hire,
S a népség fellázad:
Halálát kivánja
Város birájának!
A fagyos menyasszony
Hamar eljött érte:
Rabasszony vérével
Összefolyt a vére. [1])

Lévay József, Tompa Mihály költeményeinek sajtó alá rendezője e költeményhez irott jegyzetében azt mondja, hogy: „Végrehajtatott-e az itélet Kondai Kis Mihályon, nincs feljegyezve.“

Városunk évkönyvében azonban a mondott évből a következőket találjuk:

„Mindez üdeig is, a memoria hominum, oly nevezetes és elfelejthetetlen casus városunkban nem történt, ki esett városunk biráján Kondai Kis Mihályon, ki is nem gondolván, se nem is rettegvén az Isten és haza törvényét, az mely napon más gonosztevőket itél vala, ugyanozon napon, egyikével azoknak, ugymint György István Eörsik nevü tisztátalan személylyel paráználkodott, mely cselekedeteért, az városnak piaczán, hóhér által má-

[1]) Tompa Mihály: Összes költeményei. Budapest, 1885. III. k. 104. és 414. lap.

soknak rettentő példájokra 4-ik napján mindszent havának feje vétetett.“[1])

Kétségtelen tehát, hogy az itélet végre is hajtatott.

Évkönyvünk ezen lapja azonban XVII-ik századbeli igazságszolgáltatásunknak egy sötét lapja marad.

Ha átolvassuk a tanuvallomásokat, bámulnunk kell e per biráinak rövidlátásán, sőt rosszhiszemüségén.

Világosan kitünik ugyanis, hogy Kis Mihály főbiró egy szövetkezet áldozata lett, a mely őt tőrbe csalta.

A lakomán, hol vele a felbérelt Erzsók asszony folyton kaczérkodott, incselkedett, szakadatlanul itatták, ugy, hogy ingadozó léptekkel indult hazafelé. Erzsók asszony előre elment s ott várta a főbirót a Szinva-parton, azon hid közelében, hol neki okvetlen el kellett menni, hogy házához jusson. Itt elébe állt, megszólitotta s csakhamar azon keritès mellé csalta, melynek palánkjára fölmászva a négy tanu előre várt reájok.

Az Erzsók asszony elleni vizsgálat alkalmával kitünt, hogy már régebben más állapotban van. Ezért egyelőre felfüggesztették ellene az itéletet s időközben bizonyára futni hagyták, mert többé sem a város, sem a megye iratai között semmi nyoma, hogy valaha megbüntették volna.

Tehát mint látjuk, a XVII-ik században is vissza tudtak élni a törvények szigorával.

[1]) Okmánytár. III. k. 550. lap.

XIII. FEJEZET.

CZÉHEINK A XVII. SZÁZADBAN. A CZÉHEK BELSŐ ÉLETE. CSIZMADIÁK, BODNÁROK, SZÜCSÖK. A MÉSZÁROSOK MEGREDSZABÁLYOZÁSA. A CSIZMADIA-LEGÉNYEK SZTRÁJKJA. A GOMBKÖTŐK. ÁRSZABÁSOK. ÁRVISZONYOK. VÁSÁROK. VÁSÁRI RENDTARTÁS. LIPÓT KIRÁLY KÉT UJ VÁSÁRT ENGEDÉLYEZ. A VAGYONOSODÁS EMELKEDÉSE. VÁLTSÁGDIJAK. A BECSÜLETES POLGÁRI SZÉK ITÉLETI ILLETÉKEI.

Mint már emlitettük volt, városunk határa szűk terjedelménél fogva, lakosai számának gyors növekedésével a mezőgazdaság teréről mindinkább az ipar felé fordul. Kétségtelen, hogy mint az előző századokban, ugy a XVII. században még inkább virágzó czéhélet folyt itt, a melynek okmányi adatait azonban, fájdalom, a háboru és elemek csapásai csaknem mind elpusztitották.

A saját privilégiumokkal biró czéheken kivűl, minők a mészáros- és csizmadia-czéhek voltak, a többi czéhek a budai, illetőleg pesti és kassai czéhek szabályaival éltek s hogy a közönséges mesterségeken felül a művészi ipart is űzték, onnan tudjuk, hogy még a XVI. századból két ötvösünk neve maradt reánk, nevezetesen P é t e r mesteré 1574-ből és J á n o s é 1581-ből.[1])

Maga a czéhélet körülbelül ugyanazon módon és szabályok szerint folyt, mint az ország többi városaiban.

[1]) K a s s a város l e v é l t á r a. 3219/77. sz. és 3605. sz.

A czéhek élén a czéhmesterek állottak, a legtöbb helyen egy, de néha több is. Igy a mi csizmadiáinknak is egy öreg és egy kisebb czéhmestere volt.[1]) A czéhmestereket a czéh tagjai, a felavatott mesterek évenkint választják s legelőbb is a város birája és a tanács elébe vitték, a hol az esküt tett le, hogy kötelességét pontosan fogja teljesiteni. A czéhmester volt a czéh gondviselője, vezetője, érdekeinek védője, pénztárnoka, a gyűléseken és lakomákon elnöke; de egyszersmind a mesterek ellenőrzője, munkáik birálója s a czéh törvényeinek őre. Másrészről kifelé ő volt a czéh képviselője s a hatósággal és vásárló közönséggel szemben felelősséggel tartozott. Kötelessége volt a mestereket minden évben legalább négyszer magához gyűlésre hivni, továbbá, kettőt, vagy hármat a vének közül magához vevén, a mesterek műhelyeit bejárni, munkájukat megvizsgálni s a rosszul dolgozókat megbüntetni. Főkép vásárok előtt fektettek erre nagy sulyt, — ugy, hogy senkinek sem volt szabad addig vásárra menni, mig műveit két mester meg nem nézte. Később az ilyen munka-szemlét u. n. mívlátó mesterek végezték, a kik rendesen ketten voltak és például a mi csizmadiáinknál a czéhmesterrel együtt választattak.

A vizsgálatnál pontosan és részrehajlatlanul kellett eljárniok, különben őket büntették. A rossz munkát megbirságolták, vagy elvették és megsemmisitették, vagy, mint az állott hust, a kisebbre sütött zsemlyét, kenyeret, szétosztották a szegények közt. Az ötvösök magok tartoztak ezüst és arany műveiket a czéhmesterhez próbára vinni, a ki azokat jónak találván, ráütötte a czéh jegyét.

A czéhmester volt a mesteremberek peres ügyeinek elsőfoku birája.

A czéhmester előtt történt az inasok fogadása, fölszabaditása.

---

[1]) Szádeczky Lajos dr. A czéhek történetéről Magyarországon. Budapest, 1889. 34. lap.

Ő őrizte házánál a czéh ládáját s abban a czéhlevelet, jegyzőkönyveket, a mesterek és legények okiratait s a pénzt is. Nála tartattak a lakomák. Cséhmester csak feleséges ember lehetett.

Széles hatásköre miatt hosszas távollétét nehezen nélkülözték. Azért hozták a mi csizmadiáink azt a végzést, hogy „ha valahová útjok lenne, tartoznak magok képekbelit hagyni az öreg mesteremberek közül 1 frt büntetés alatt".

Rajta kivül még más tisztviselői is voltak a czéhnek, u. m.: az atyamester, a dékán, két bejáró mester, két mivlátó mester, szolgáló vagy ifju mester és végül ritkább esetben külön nótárius, mint a milyen a mi csizmadia-czéhünknek is volt.

Szolgáló, vagy ifju mester alatt a czéhbe legutóljára felvett mestert értették, a kinek egy esztendeig, vagy addig, mig ujabb tagja nem érkezett a czéhnek, különféle szolgálatokat kellett teljesitenie.„ A mikor a czéhmester parancsol, — mondja ismét a csizmadia-czéh levelének 9. artikulusa — a szolgáló mester a maga dolgát félretévén, megjelenjék a czéh házánál, ha lopás vagy tűz támad, más ifju mester is, a kinek a czéhmester parancsol."

Az ifju mester kötelessége volt lakomáknál a bort fölszolgálni, de nem volt szabad megrészegednie, hogy „udvarolhasson s hogy az öreg mesterek megborosodván, rájok vigyázhasson, azokat hazakisérhesse és másnap mindenről számot adhasson".

A tanuló inast 10—12 éves korában fogadták fel a mesterek. A szegődtetésnél az inas a csizmadiáknál 2 frt felvételi dijat fizetett. Ha kitöltötte apród éveit, felszabadittatott s legénynyé lett. A legénynek azután mesterré való kiképeztetéséhez föltételül volt szabva a vándorlás.

A miskolczi csizmadia-mesterektől megkivánták, hogy „elsőbben két esztendeig bujdossanak s azután tartoznak még egy mesteresztendőt kitölteni." Ezután remeket készitett s mesterebédet adván, maga is mesterré lett.

A vallásos érzület fentartása és fejlesztése a czéhszabályok egyik fő gondoskodási tárgyát képezte.

Erre vonatkozólag a bodnár-czéh levele a következőket mondja: „Szemünk előtt viselvén mind istenünknek parancsolatját s mind annak betöltésére mi kereszténi kötelességünket, hogy kezeink munkája után mind ez elmulandó életben, mind pedig az jövendőben testi és lelki áldását elnyerhessük, mindenek előtt Isten ő fölségének szolgálatja iránt eltökéllettük, hogy minden böcsületes bodnár mester legény, aki ezen privilegiális társaságban kiván élni, — az anyaszentegyháztól rendeltetett minden ünnepeket és vasárnapokat megszentelvén és kezei munkától megszünvén, azokon a napokon egyedül Istennek józan elmével s buzgó szivvel szolgáljon. Nem különben minden esztendőben esendő Urnapi processiotól senki, hacsak valamely helyes és törvényes okoktul nem impediáltatik, el ne vonja magát, hanem minden személyválogatás nélkül compariáljanak és szép rendben zászló alatt, égő gyertyákkal az processiot magok jelenlétekkel mind fogytig ékesiteni, — három font gyertyának oltárok szükségére, leendő büntetés alatt el ne mulaszszák. Ezeken kivül kétszer esztendőben, ugymint Szt. Pál fordulása napkor és Szt. Jakab ünnepkor tartozni fog minden becsületes bodnár mesterlegény a bejáró mesterekkel a templomban az oltáron, a legények költségén, első napon az élő, más napon pedig az megholt legények lelkekért mondandó szent mise alatt jelenlenni.“

XVII-ik századi czéheinket illetőleg a vargák uj statutumai-
1613 ról 1613-ból értesülünk,[1]) mig a szücs-czéh statutumait 1637-ből
1637 ismerjük. E statutum fő- és kis czéhmestert, notárius és szolgáló mestert emlit s mindenik számára külön hitformát állapit meg, nem feledkezvén meg a czéhbe álló becsületes szücsmester emberekről sem.[2])

A mészáros-czéhvel ez időtájt is sok baj volt, mert a hus

[1]) Egyetemi könyvtár. Lásd. Szádeczky f. i. munkája 101. lapját.

[2]) Dr. Kerékgyártó Elek Borsodmegye mult századi czéhéletéből. Borsodmegyei Lapok. 1884. évf. 103. sz.

árát minduntalan felemelték; mignem 1634-ben rászoritotta 1634.
őket a tanács, hogy e részben magukról a következő reversálist igtatták a város jegyzőkönyvébe: „Mi mészáros czéhbeli mesteremberek, mivel hogy az egész tanács és város akaratja ellen magunk vakmerőségéből az hust 3 pénzen kezdettük volt mérni, az mi czéhünknek régi rendtartása és privilegiuma kivül, mely dolgot az egész tanács és város nem szenvedvén, erős büntetéssel bennünket megakarván büntetni; egyen-egyen mi is vevén eszünkben ő kegyelmeket könyörgésünkkel megtalálván, nagy minden nehézen ő kegyelmek arra mentenek, hogy minket 1 fl. 14 d. 20 megbüntettek, melyet egész czéhül fizetünk meg. Mi is egyenlő akaratból kötöttük arra magunkat, hogy az mint ennek előtte minden időkben, ugy ennekutánna is az mi czéhünknek rendi szerint, minden dependentiánk az egész tanács és birótul legyen, és az város és tanács akaratja ellen ha valaha valamely időben efféle dologban méltóztatnánk magunkat — ugyanezen városi akkorbeli biró és tanács husz-husz forintig egyen-egyen bennünket megbüntethessen, és ezen kivül az egész czéhet az tanács erős büntetéssel megbüntethesse. Ez mostani méltó büntetéstől pedig ha valamely tanácsbeli urunkat, avagy biró urunkat maga személyében valami szin alatt való bosszusággal illetnénk, akármely uton, tehát az egész tanács ellen husz-husz forint büntetésen maradjunk személy szerint mindenik ellen. E szerint az egész tanácsbeli uramék is mindenjó akaratjokat igérték az egész czéhnek.“[1]) Mészárosaink ez időtájt mindent elkövettek, hogy Mindszenten is mérhessenek hust. De ott a tapolczai apátságé levén a jog, semmire sem mehettek, jóllehet a megyéhez is több izben folyamodtak ez iránt, mely ez ügyben 1644-ben vizsgálatot is rendelt, de 1644.
annak az lett az eredménye, hogy mészárosainknak Mindszenten mérni sohasem volt joguk és igy az most sem engedélyezhető.[2])

A mi mészárosaink azonban, ugy látszik, ügyes emberek vol-

[1]) Okmánytár. III. K. 512. lap.
[2]) Országos levéltár. Neo. Reg. Acta. Fasc. 944. N° 60.

tak. Nem hagyták abba a dolgot, hanem elmentek Egerbe Pál-
1647. falvy János kanonokhoz és 1647-ben kibérelték tőle hosszu időre annak Mindszenten levő „Szabadházom" nevü telkén álló mészárszékét és miskolczi házát s ezzel azután ott is széket nyitottak.[1])
1675. A csizmadia-czéh kebelében pedig 1675-ben az az eddigelé hallatlan eset történt meg, hogy a legények sztrájkoltak; kimondván, hogy egyelőre két hétig semmit nem dolgoznak. A városi tanács ez ügyben szigoru intézkedéseket foganatositott. Az egész ügy lefolyásáról a városi jegyzőkönyvben a következőket találjuk: „Die 10. Mensis Septembris. Mivel mostani fő csizmadia czéhmester Nemes Thernyik András, második czéhmeter Csapó János uraimék és az egész becsületes hites czéhmesteremberek vigyázván közöttük be vött rendtartások és ususok szerint való közönséges jókra: a becsületes társaságtól közönségesen kivánták, hogy minden legény külön külön az ő munkáját akkori becsületes czéhmester, avagy a becsületes czéh eleiben vigye és ott megvizsgáltassék az öreg czéhmester emberektűl, kinek kinek az ő munkája mint lészen, jutalma is a szerint rendeltessék azon becsületes czéhmester emberektűl. De nem tudatott micsoda vakmerőségtül és okoktul viseltettvén a megemlitett becsületes társaság a becsületes czéh ellen ellenkezett és helytelen való mocskos szókkal és cselekedetekkel illetvén a megemlitett czéhmester urainkat, privilegiumok ellen opponáltak magokat és egymás között személy szerint való társpohár 7 frt 9 denár büntetés alatt erősen megparancsolták, hogy egyis közzülök az urának két hétig ne miveljen, a melyre előttünk in facie sedis nostrae fatraltanak, sőt annak utánna azon becsületes társaság (kik heti béreseknek is mondattak) egymás között conspirálván a becsületes czéh ellen insurgálának és hites bejárójok Csizmadia Nagy Ferencz uram házára menvén, honn nem lévén megemlitett Csizmadia Nagy Ferencz uram, hanem felesége tilalmazása ellen is a ládája nyittatására egy lakatos legényt hivatván és hogy azon ládát a felesége oltal-

[1]) Országos levéltár. Neo. Reg. Acta Fasc. 1161. N° 28.

mazta volna, sok becstelen szókkal illették és az ajándékra esztendőnként szokások szerint való javokat per fas et nefas kivették és elvitték. Mely becsületes társaságnak hallatlan és jövendőben mások példájára hagyatott rendkivül való cselekedetit a becsületes csizmadia czéh közönségesen előadván és azon dolgokat a becsületes társaság is nem tagadván, azon egymás között fennforgó controversia törvénnyel igy sopiálodott: Elsőben: Minthogy a dolog és a rendkivül való cselekedet is nem kicsiny lévén közöttök, némely maga gondolatlan elmék conspiransok szerint insurgáltanak is volt, mellettek levő becsületes emberek instantiájokra nézve megemlitett becsületes czéhmester urainkat és a becsületes czéhet is közönségesen feljebb megemlitett becsületes társaságbeli személyek megkövették és illendőképen való becsületeket is megattak. Másodszor: Ez is közöttök világos dolog, hogy egymás között személy szerint való társpoharat 7 ft 9 denár büntetés alatt meg volt tilalmazva: Senki közzülök két hétig urának, gazdájának ne munkálkodjon, mely abéli engedetlen és hallatlan cselekedetekért itiltettenek volt büntetésül személy szerint azon társpohárra. De ebben is vigyázván mind a becsületes közönséges csizmadia czéhnek jövendőbeli hasznát és azon becsületes társaságnak is abból következtethető kárát és becstelenségét accordaltanak a becsületes tanácsal s egy hordósborral satisfactiót is töttenek. A becsületes csizmadia czéhnek pedig tizenöt forintokról. Harmadszor: Ezen dolgot a becsületes csizmadia czéh és a becsületes társaság közzül ha valamelyik violálná vel in toto, vel in parte, toties, quoties violatum et contraventum foret in poena violationis a meg nem álló fél a megálló fél ellen, mezőben egy, városban két tanúk által megbizonyosodván, husz forint vinculuma vettetett, kinek médiálása a megálló félé, fele akkori városunk birájáé, mely dolog ha a becsületes czéh előtt végben nem mehet, annak utánna ha a dolog, a szükség kivánja, városunk akkori becsületes birája és becsületes tanács előtt rekreáltassék.“[1])

[1]) Annales Miskolcz város levéltárában.

A régi magyar viselet századokon keresztül megkivánta a gondos, nem ritkán művészi kivitelü gombkötő-munkát, miért is a gombkötő-czéh városunk czéhéletében is kiváló szerepet játszott a XVII-ik században is.

1667. 1667-ben e czéh egyik kiváló mesteréről, Gombkötő Andrásról értesülünk. Ugyanis a diósgyőri uradalomban örökös Nyári Borbála és Nyári István „az néhai jó emlékezetre méltó Felséges második Mátyás, Magyarország királyának és római imperátornak étkeinek kostolója és szentelt vitéze 's komornyikja", tekintetbe véve a nevezett mesternek kilencz éven át való szolgálatait, valamint úgymond: „mesterségével való kedvünk keresését, Miskolcz városunkban levő s Balassa Péter házhelyének nevezett puszta házhelyünket, mely az Ujvárosban levő Boldogasszony utczájában fekszik", 200 forintért zálogba adja neki.[2])

E század folytonos háborui és török dulásai természetszerűleg mindenben nagy drágaságot idéztek elő. Különösen megdrágultak az ipari termékek, annyival inkább, mert kétségtelen, hogy egyes czéhek a szomorú viszonyokat arra használták fel, hogy készitményeik árát indokolatlanul fölemelték. A megyei és városi hatóságok e jogtalan s néha zsarolássá fajult áremelések ellen hivatalos árszabásokkal védekeztek, a melyek kulturtörténelmileg is nagybecsűek reánk nézve.

1634. Városunk tanácsa 1634-ben készitett egy ilyen árszabást, melyet a megye hatósága szeptember hó 13-án Aszalón, akkori székhelyén kelt határozatával hagyott jóvá, a következőleg szólván városunk lakosaihoz:

„Hogy az ur Isten Nagyságtokat és Kegyelmeteket sok jókkal, jó szerencsékkel, egészséges hosszu élettel, és kivánatos csendes békességgel virágoztassa szivünk szerint kivánjuk mind fejenként. Nagyságtoknál és Kegyelmeteknél nyilván vagyon, mily magok szeretők és fösvények legyenek ez mostani időkben, minden he-

[1]) Miskolcz város levéltárában.

lyekben az emberek, de kiváltképen az mesterséges tudományokkal élő kereskedő avagy complarkodo czéhbeli mester emberek elannyira, hogy semmit nem vigyázván Istenre, sem pedig keresztény felebarátjoknak épületére és előmenetelére, némelyek közülök akarnak csak magok kedvök és tetszésök szerint (nem függvén senkitől) minden mesterségek szerint való jutalommal sok keresztény felebarátjoknak fogyatkozásokra élni. Mivel pedig az mi szegény városunknak, majd közel száz esztendőtől fogván megrögzött szokása és törvénye observáltatott ebben, hogy midőn látták az városnak gondviselői az czéh és mester embereknek mesterségekkel való nem jól éléseket, és munkájokért felettébb való jutalomnak avagy bérnek kívánságát, tehát közönséges deliberatum szerint minden czehes rendeknek kiváltképen való limitatiokat, avagy mesterségekhez illendő regulákat praescribáltanak, és érdemes szolgálatjokhoz való jutalmat, fizetést és bért rendeltenek. Mi is azért már régtől fogván eszünkben vévén városunkban levő czéhbeli mester embereknek az ő munkájokért való törvénytelen kívánságokat, és érdemek felett való jutalomnak kívánságát, tetszet, hogy ez fogyatkozást illendő orvossággal megorvosoljuk. Melyre képest kiváltképen valo limitatiokat avagy regulákat irtunk. Mely limitatiokat avagy regulakat bizonyos legatusunk által Nagyságtok és Kegyelmetek eleibe producaltunk ez végre, hogy Nagyságtok és Kegyelmetek bölcs itéleti szerint az hol kivántatik, jobbitsa, supplealja és authentikalja is, mely jövendőben szolgáljon az mi szegény városunknak épületére és előmenetelére. Tagadhatatlan dolog, hogy az mi városunkban levő mester emberek között találtatnak nemes emberek is, kik nem kicsinyre difficultalják ez limitatiokat, sőt ugyan nem is akarják az limitatiok alá irattatott egy forint birság terhe alá adni magokat praetendálván nemes szabadságokat. De mi erre azt mondjuk, hogy minden Czéhnek privilegiumot az Miskolczi Birák és polgárok szerzettek és supplicáltak, melyből megtetszik, hogy nem az Czéhek az városnak, hanem az város mindenkor proscribált az Czéheknek.

Nagyságtokat és Kegyelmeteket kérjük, következendő jövendőbeli szolgálatunkért Nagyságtok és Kegyelmetek revideálván az limitatiokat, az kik méltok és helyesek — Nagyságtok és Kegyelmetek authenticalja, hogy igy mink is az Nagyságtok és Kegyelmetek authoritása után jóbb mogyjával igazgathassuk az mi szegény városunkat.“

Maga az árszabás a következő: „Először. Mivel mostan az tehén féle marha felette olcso, elannyira, hogy egy meddő tehenet megvehetni öt avagy hatodfél forinton, az melyre képest rendeltük, hogy mérjék az mészárosok fontját az husnak harmadfél pénzen. Másodszor. Az kovácsok, ha uj vassal vasaznak — nyolcz ökörhöz való kereket egyet, jutalma avagy ára legyen ötven pénz. Ó vassal ha vasaz — jutalma harminczhat pénz. Egy uj patkót ha kovács maga vasábul csinál és lóra felüt — az ára leszen kilencz pénz. Ó patkót ha felüt — az ára három pénz. Szántó vasnak élesitéseért két pénz. Csoroszlának levágásától és megélesitésétől három pénz. Szántó vasnak megnádolásáért az ki öreg — negyven pénz. Kapát kettőt ha élesit — egy pénz. Harmadszor. Kerekgyártó nyolcz ökörhöz való egy kereket ha csinál, legyen jutalma egynek nyolczvan pénz. Négy lóhoz való vékony kereket ha csinál egyet — az ára ötven pénz. Egy első szekér csinjának (soroglya) csinálásától ötven pénz, az utolsó csinjától harminczegy pénz, de ugy ha maga fájából épiti. Egy kerek talpnak felütésétől három pénz. Negyedszer. Egy scarlát, avagy gránát dolmányt hosszut — bagaziával béleltett ha az szabó mester emberek varnak — ára avagy jutalma egy forint huszonöt pénz. Egy scarlát avagy gránát nadrágot ha csinál — negyvenöt pénz. Egy gránát, avagy scarlát felső ruhát, mely körül sinoros — az ára egy forint. Egy garasia dolmánytól, mely bagaziával bélelt — jutalma hetvenöt pénz, ha posztóval béleli — ötven pénz. Keszniczer dolmányt ha csinál, negyven pénz. Keszniczer nadrágot ha csinál, huszonhat pénz. Ötödször. Az szűr szabók egy juhásznak való szűrt ha csinálnak, az ára egy forint hatvan pénz.

Az mely fertály hián két singes szürt csinál — egy forint negyven pénz. Másfél singes szűrt csinál — egy forint harminczhárom pénz. Hatodszor. Az varga mesteremberek egy öreg szekernye sarut ha tehén bőrből csinálnak, jutalma avagy ára nyolczvan pénz. Bak bőrből való sarut, mely térdig ér — hatvanöt pénz. Asszonyi állatnak való veres sarut ha csinál — ötvenöt pénz. Asszonyi állatnak való fekete sarut ha csinál — negyvenöt pénz. Tizenöt esztendős felserdült inasnak ha fekete sarut csinál — negyven pénz. Öreg embernek ha fejel — harminczhat pénz. Talpalásától husz pénz. Asszonyi állatnak ha fejel vereset — huszonhét pénz. Inasnak való czipőlistől husz pénz. Hetedszer. Az bodnárok kész uj dongából nyolcz hordót csináljanak egy forintért. Ó hordót csináljon tizenkettőt egy forintért. Nyolczadszor. A kapásnak a kapálásáért tizenkét pénz ha enni adnak, ha ételt nem adnak tizennyolcz pénzt adjanak. Az ültetőnek tizenöt pénzt, az homlitónak is tizenöt pénzt, az kapásnak kapálásától husz pénzt.“[1])

Ezen árak mellett érdekes világot vett még az akkori közgazdasági viszonyokra a megyei pénztárnoknak kiadási jegyzéke 1695. és 96-ból. E szerint „Sárosvármegyébe levelet vivő egy gyalog postának 5 rehnusi forint fizettetett. A nemes vármegyének számvevő széki levén Szendrőben, költetett a deputatus uraimékra két nap 24 ft 93 d. Vétetett egy őz György deák ur lakodalmára, 1 frt 5 denár, egy kötés papiros 6 frt, Fekete János szolgabiró az adó executiojára 13 forintot vett fel, Lévay Mátyás tisztviselőnek 11 napi diurnuma 6 frt 60 d., Kassára fuvar 5 frt 48 d., három köböl buza 6 frt 32 d., egy őz 1 frt 29 d., Budára hat lovas előfogat kocsival 45 frt 60 d., zacskónak való vászon 52 d., raboknak kenyérhez só 51 d., egy pléh a tömlöczhöz 36 d., egy lakat 60 d., egy ökörért kárpótlás 14 frt., Hubai 5 napi diurnuma Egerbe utazva 3 frt, ó bor 1 itcze 24 pénz, Borsodon levén ötödfélszáz muskatéros német, egy vágót vettek nekik a lakosok 28 forint, 11 katona a Budára viendő pénz mellé őrize- 1695. 1696.

[1]) Okmánytár III. K. 280–4. lap.

tül rendeltetvén, nekik 111 frt 16 d. A katonák meg nem elégedvén még 20 frtot kaptak, az iró deáknak 1 frt.“[1])

Az ipar s általában a közgazdasági élet fejlődésének mérői voltak a vásárok, melyek nálunk már e korszakban rendkivül látogatottak és élénkek valának.

Városunkban a heti vásárokon kivül ez időben rendesen két vásár esett évenkint: Az áldozó-napi, melynek jövedelmét a város és a Szt.-Lukács-napi, melynek hasznát a földes uraság huzta. E
1669. két vásárra, mint 1669-ből olvassuk: „oly sok árus szokott begyűlni, hogy csaknem üstök huzással és agyonszurásnak fenyegetődzésével is egymáson erőszakot tevén az sátornak való helyet gyakorlatossággal egymástól elvették. Ugyanazért több debreczeni kalmárnak az áldozói vásárra sátorhely adatik ki 3 tallér bérért.“[2]) Erre vonatkozólag az évkönyvben a következőket találjuk: „Az becsületes tanács pro meliori esse, városunk jövendőbeli becstelenségének eltávoztatását s azon becstelenségből eshető kárát viselvén előtte, Debreczen városában lakozó árus emberek: Mező Dániel, Pap Mihály, Nyirő Péter, Szegedy István, Pataki Péter, Kabai Gáspár, Szilágyi Imre és Kalmár Mihály uraméknak is instantiájokat megtekintvén, adta ő Kegyelmeknek az Ács János uram házától folyvást az Abadi uram háza szegletéig a májusban eső sokadalmi alkalmatossággal (mely áldozói vásárnak is hivatik) való nyolcz sátor helyet, a mig eltér (minthogy az akkorbeli sokadalomban eshető vásárban egyedül városunk birájának administráltak a vásárbiróval együtt) adván ő Kegyelmek is azon sátornak való helyekért három tallérokat a becsületes tanácsnak, ugy hogy ennek utánna azon vásári alkalmatossággal a megirt helyre más egyébb árus emberek ne rakodhassanak és ne is árulhassanak, — kirekesztvén az Októberre eső vásárt, minthogy a földes uré az.“ A kivánt rend azonban még mindig nem állott be, miért

[1]) Borsodvármegye levéltára Prot. XIII. 585—588. lap.
[2]) Annales. Miskolcz város levéltárában.

is. 1685-ben a következő statutum hozatott: „Mivelhogy min- 1685.
den respublicának, ugy azokban az városok és faluk is az jó rendnek és bevett ac longo etiam usu practikaltatott szokásoknak megtartásából az lakosoknak közönséges megmaradására lassan-lassan exurgáló hasznot; ellenben azoknak meg nem tartásokból, azzal való nem élésből, avagy azok ellen egy, vagy más uton becsúszott-mászott abususokból, gyakrabban nem várhatnánk egyebet kárnál és abból végre következhető nagy romlásnál. Ez okra nézve kévánván az város népei is, (most az többeket elmulatván) az közönséges piaczra inducálandó és eladandó jóknak árulásában, eladásában és vételében mepalt abususokat tólálni és az régi, megrögzött jó szokásnak az aránt való csorbaságát helyrehozni, unanimi voto et consensu statuáltatik, hogy ennek utánna akár városokból, akár falukból, közel vagy távol való helyekből akárminemű karban és állapotban levő emberek, nemesek, nemtelenek, városunkban buzát, rost, árpát, kölest, zabot és akármiféle leguminákat, ismét halat, gyümölcsöt és egyébb eladó jószágot szekerekkel be akarnak hozni, az olyanok tartozzanak elsőbben is városunk birájának, vagy eo absente substitutusának hirt adni, minek előtte bejönnének és biró uram hirével eladó jószágokat ugyan szekeren az közönséges piaczra hozni, vásárbiránktól pecsétes szaput vagy mérczéket kérni, letevén a város igazságát, s ezeket igy elkövetvén, ugy árulják, adják el osztán eladó jószágjokat az szokás szerint tizenkét óráig, és addig sem lakosnak, sem jövevénynek, vagy kivülvalóknak öszveséggel eladni, sőt még csak árulni is ne legyen szabad, sub poena 12 fl., hogy igy ne lehessen az szegénységnek s másoknak is méltó panasza, hogy az szükség idején pénzen sem vehet magának és háznépének táplálására az mi szükséges. Ha pedig városunk igazsága, jó szokása és ez mostani végezésünk ellen abusive, mint némelyek ekkoráig csak az magok hasznát űzvén és az város kárát s az szegénységnek is fogyatkozását csak semminek látván, afféle jószágot összeséggel ben a városban, a lakosok közzül valakik megárulni és összeséggel meg-

venni merészelnek, cujus cunque status et conditionis iidem existant, utuntur, gaudeunt prerogativa, azok is si presenti statuti tizenkét forint pénzben inconáljanak, melyet is az nemteleneken városunk birája és a b. tanács propria authoritate, az nemes embereken pedig cum assistentiae domine judlium juratim Assessorum ad hoc exmittendorum vel penes commissionem domini vice comitis ad instantiam exequalhassanak, modo simili et eadem poenam büntettessenek azok is, az kik az olyan jókat eladni behozó embereket szekerekkel udvarokon beszállani, az jószágot házaknál lerakni és árulni patiálják, avagy magok nyereségének örülvén, az közönséges piacznak megszűkülésével extra forum oppidi nostri in easdem vel vicinorum locorum teritorio az olyan eladó jókat öszveséggel megvenni presummeálják. Hoc declarato, hogy ezen végezés csak szinte az közönséges sokadalom alkalmatosságokon kivül observáltassék. És hogy mind az lakosok s mind az kivülvalók részére, ki-ki tudhassa magát ehez alkalmaztatni. Az város kapuin az kapusoknak legyen szorgalmatos vigyázások és csak egy szekeret is be ne bocsássanak városunkra, az város birája hire nélkül. Biró uram is pedig különben ne engedje bejünni az olyan embereket, hanem accepta sufficienti, hogy az város szokásához alkalmaztatják és az feljebb declarált büntetés alá submittálják is magokat, in casu renitentia. Az fazekas, vagy deszkás szekeres és áros emberek pedig tartozzanak harmadnapig árulni közönséges helyen jószágokat és addig összeséggel ne legyen senkinek, bár lakos legyen is, azt eladni és megvenni sub prae scripta poena flor. 12.[1])

A mindinkább fejlődő városi élet szükségleteinek az eddigi két országos vásár évenként nem volt elegendő, miért is a város és a földesuraság, a diósgyőri prefektus Báró Haller Sámuel ujabb vásárok engedélyezését kérték, mire azután Lipót király
1696. 1696. november hó 19-én Bécsben kelt oklevelében még két

[1]) Annales. Miskolcz város levéltárában.

ujabb vásárt engedélyezett és pedig az egyiket febr. 16 ára, Szent Julianna s a másikat augusztus 26-ikára, vagyis Sámuel napjára.[1])

Hogy a török pusztitás daczára városunk lakosai között számos jómódu, sőt az akkori viszonyokhoz mérten gazdag ember is volt, bizonyára jelentékeny részben az ipar és mindinkább emelkedő kereskedelemnek köszönjük.

1695-ből olvassuk a megye jegyzőkönyvében, hogy Boldizsár, 1695.
máskép Balla István miskolczi lakos „jó értékü ember volt, szép kölcséggel, arany edényekkel, sok jó ingó és indulatlan jókkal birt". Ugyanezen forrásból értesülünk, hogy mikor ennek neje meghalt, fiára három ezer tallért hagyott.[2])

De semmi sem illusztrálja ezt jobban, mint a birói állás betöltésénél szedett birságok. Fentebb már tárgyaltuk, hogy a törökök kegyetlenségei miatt a birói s egyébb városi hivatalokat nem akarta senki elvállalni. A város ezekre magas birságot szabott, amelyből a XVII-ik század második felében tetemes évi jövedelme volt, a mennyiben a város valamennyi jómódu emberét sorra választották.

Maga a város évkönyve elismeri 1685-ben, hogy Lakatos 1685.
Jánost csak azért választották meg birónak, mert tudták, hogy bármi áron is menekülni fog e veszedelmes hivataltól. 200 frtért azután fel is mentették alóla.[3])

1679-ben a tanács azt határozta e tárgyban, hogy aki el- 1679.
buvik, vagy eltávozik a városból a biró választás elől, 40 forintot fizet.

Basó Mihály uramról olvassuk 1690-ből, hogy „magát elégte- 1690
lennek itélvén az város gazdaságának elviselésére, vett egy bikát város csordája szükségére harminczhatodfél-forintokon, ismét egyébb városi kiadásokra adott 40 frt 30 denárt s a maga istenes szándékából igért a következendő szüretre az Ur asztalára egy átalag bort".

[1]) Okmánytár. III. K 382. lap.
[2]) Borsodvármegye levéltára Prot. XIII. 479. lap.
[3]) Annales. Miskolcz város levéltárában.

A következő évben pedig „Jósvai György a kincstartóságot magáról három esztendőkig elháritván, adott a becsületes városnak egy sárga kancza lovat, melyet adott Szentlászlai János ur alá bécsi utjára, a király dézmájában fáradozván ő kegyelme".

Csak a harangozói állást nem tartották veszedelmesnek, mert arra mindig többen is pályáztak. Vagy hogy a fizetés volt az ak-
1698. kori viszonyokhoz mérten nagyon kecsegtető. 1698-ban kapott 20 forintot, kilencz miskolczi szapu buzát, egy vég aba posztót, vagy e helyett 4 frt 80 denárt, továbbá kapta a harangozásért járó pénzeket és a prédikátortól minden temetéstől egy itcze bort.

Városunk azonkori tekintélyén kivül jövedelmeit is növelte
1690 azon az évkönyvben 1690-ben leirt praxis, hogy „midőn valamely külső helyekben, városban, avagy faluban két egymással perlekedő embereknek dolgok judicialiter revideáltatik s azon törvény valamelyikének nem tetszik s appellálja, ide az becsületes Miskolczi polgári székre, akkor tartozik az a személy 12 pénzt letenni, annakutánna, minekelőtte deliberátum functiónáltatnék, peniglen az triumphans személy az bevőtt és eddig usualt praxis szerint tartozik egy forintot letenni és azután az deliberatumot kézhez venni".

XIV. FEJEZET.

A RÁKÓCZI FÖLKELÉS. VÁROSUNK RENDKIVÜLI ÁLDOZATAI. MISKOLCZI VITÉZEK TOKAJ OSTROMÁNÁL. A VÁROS BEKERITÉSE. RÁKÓCZI HOSSZABB TARTÓZKODÁSA VÁROSUNKBAN. A FRANCZIA KIRÁLY KÖVETE. FŐHADI SZÁLLÁS. HADI MOZGALMAK. A RÁKÓCZI BIRTOKOK MEGVÉTELE. PÉNZVERDE. BERCSÉNYI, KÁROLYI MISKOLCZON. A MISKOLCZI GYŰLÉS HATÁROZATAI. A VÁROS ADÓSSÁGAI. NÉMET GENERÁLISOK ÓLTALOMLEVELEI. AZ 1741. ÉS 42-IKI INSURRECTIÓ. A GÖRÖG KERESKEDŐK HADI VÁLTSÁGA. A FRANCZIA HÁBORU ÉS UJABB INSURRECTIÓ. HADI FELSZERELÉS. PESTIS. A VÁROS ÁRKA. NAGY TŰZ.

A folytonos törvénytelen adóztatás, az udvar alkotmánysértő rendeletei, a német katonaság pusztitó zsarolásai és fosztogatásai s végül a vallásszabadság folytonos megsértése a XVIII-ik század elején nyilt felkelésre ragadta a nemzetet. Az elégületlenek egyértelmüleg II. Rákóczi Ferenczet választák vezérüknek. Midőn Rákóczi 1700-ban sárosi jószágán időzött, a franczia király követe 1700.
érkezett hozzá, aki pénzbeli és hadi támogatás igéretét hozta. Ezt a tárgyalást elárulták Bécsben és Rákóczit 1701. április 28-án el- 1701.
fogatván, Németujhelyt börtönbe záratták.

Rákóczival együtt fogták el párthiveit, Szirmay Endrét s a három Vay testvért, Ádámot, Lászlót és Mihályt. Sárosról jövet a foglyok Solani tábornok őrizete alatt városunkban két napi

pihenőt tartottak, mely alkalommal a „fogoly urakra“ 478 frt és 50 denárt költöttek.[1])

Ez alkalommal Rákóczi, Vissénaequé báró prefektusnak Miskolczon egy szép fekete angol paripát ajándékozott.[2])

Városunk egész lakossága, már ekkor lelkes hive Rákóczinak, mit nyiltan is bevallott. Ez volt oka, hogy Rabutin megsarczolta s a kimenekült lakosságot oda visszaűzte.[3])

Rákóczit hat hónapi keserves rabság után, nejének sikerült megszöktetni, ki is Lengyelországba menekült, honnan a hazából
1703. jött számos kérésnek engedve, 1703. tavaszán, hadcsapatok élén tért vissza s csakhamar egész Felső-Magyarországot meghóditotta.

Városunk lakossága, igazán mint egyetlen ember kelt fel mellette, csak az aggok, gyermekek és nyomorékok maradtak otthon. Az akkori lakosság számához képest, rendkivüli erőfeszitéssel 66 lovas és 190 gyalogossal szaporitottuk a szabadsághős hadait. Ezen csapat október hó 11-én vonult ki a városból Tokaj alá s részt vett annak ostromában, mely alkalommal kilencz polgárunk esett el. Ennek daczára, némely parancsnokok városunktól még több katonát követeltek, mire azután a fejedelem maga vett bennünket pártfogásába, tokaji táborából november hó 12-én kelt levelében meghagyván, hogy mivel „némely vitézlő“ hivei nem vévén tekintetbe, hogy Miskolcz városában feles számu szazan a nemes ország szabaditására kiállottak, az otthonn maradottakat is kiszállásra erőltetik, tehát a kik még alkalmatosak volnának a fegyverkedésre, ki ne mennyenek, mivel az Eger várába szorult ellenség miatt, odahaza is megkivántatik az ember.[4])

Ugyan e hó 21-én meghagyja Rákóczi a megyének, hogy

[1]) Kubinyi Vahot t. i. műve Pest 1853. II. k. 122. lap.

[2]) Történelmitár. 1900 évf. 384. lap.

[3]) Kubinyi Vahot II. K. 122 l. és Zombory Gusztáv Vasárnapi Ujság. 1862. 483. lap.

[4]) Borsodvármegye levéltára. Act. pol. mat. I. Fasc. I. fr. 263. és Brósz Károly: Miskolcz a Rákóczi forradalom alatt 1703—1706. A polgári iskola értesitőjében 1880.

Tokaj alá élelmi szereket szállitson. A megye Szakmáry Jánost bizza meg annak elintézésével.[1])

Az akkori állapotokat illetőleg, egykorú feljegyzés azt mondja, hogy „A megyén semmi rendes törvénykezés nem folyt. A vidéki nép mind a városba menekült. Igy Eger megvétele után, mikor Terczy generális Miskolczon quártélyozott, ott egy gazdánál három-négy tiszamelléki gazda is szállva volt. Rákóczi alatt az egész Borsodvármegye beborulva volt".[2])

Ezekre a viszonyokra való tekintetből a maga erejéhez képest sietett városunk magát megerősiteni.

Mint az évkönyv julius 2-ikán kelt feljegyzése mondja: „Ezen esztendőben keritetett be a város tövissel, az kuruczságnak ujabb feltámadásának alkalmatosságával." Hogy ez a tövis keritès nem sokat érhetett, azt képzelni lehet; de hát kőfalak épitésére nem volt pénz.[3])

Az 1704-iki tél rendkivüli szigoru volt, ugy, hogy nemcsak 1704.
a Bodrog, a Tisza, hanem a Duna is befagyott. A fejedelem, mint kiváló hadvezér, felhasználta ezt az alkalmat és Tokaj várát minden oldalról ostromoltatni kezdte, mire az őrség szabad elvonulás kikötése mellett feladta a várat.

A fejedelem a tokaji várban szép számmal talált ágyukat Eger ostrománál használta. Miután Tokaj várát leromboltatta, seregeit Miskolczra téli szállásokra vezette, a hová 1704. február 8-án vonult be, Miskolcz város jegyzőkönyve következőképen emlékezik Rákóczi miskolczi tartózkodásáról: „1704. február 8. A méltóságos fejedelmi felső-vadászi Rákóczi Ferencz Klmes Urunk miután Tokaj várát hosszas vitatása után accorda által megvette volna, szállott be feles hadakkal téli quartélyára Miskolcz városában és akkor a becsületes bírák alázatos instantiájára ajándékozott egy törzs ágyút, melyben 11 mázsa réz volt, melyet dirib-darab

[1]) Borsodvármegye levéltára Proth. XV. 1567.
[2]) Országos levéltár. Táblai osztály. 4.228 sz
[3]) Annales. Miskolcz város levéltárában.

rezekkel, melynek némely része az ecclésia kezénél volt letéve, némely ismét az város lakossai által együnnen s másunnan adattatott (melyről való lajstrom a város levelei között való fragmentákban írva vagyon) összeolvasztatván, ugyanitt Miskolcz városában egy Podolinszky György nevű lengyel által megöntetett, mely most a harangok közt a legnagyobb harang, mely most sok becsületes ember körülötte való munkájok s forgolódások után kezdetének elsőbben harangozni a Templomba való menetelre Orbán napján mely 25 Máji.“[1]) Ezen harang materiája közzé olvasztatott a város ládájában régen heverő tizennégy forintból álló poltura is.[2])

Ugyanakkor a város előljárói a fejedelem elé azon kérelemmel is járúltak, hogy a Bikk hegységben fekvő Fekete erdőhöz való igaz jogukat, mely szerint Miskolcz város lakosainak szabad volt ezen erdőből épület, tűzelőfát, valamint a mész- és szénégetéshez szükséges fát maguk számára szállítani, mely szabadalommal Nagy Lajos idejében ruháztattak fel s melyben ezen idő óta a magyar királyok által meghagyattak: őket újabban megerősítené. Rákóczi „látván Miskolc város lakosainak a Fekete erdőhöz való igaz jussokat — melyet ab antiquo privilegaliter usuáltanak, azon erdőnek szabad ususában a várost február hó 1-én Miskolczon kelt oklevelében confirmálta.“[3])

Ezen időben még Kassa, Eger és Szendrő erődeiben német helyőrségek valának elhelyezve, s Rákóczi miskolczi tartózkodásának főoka az volt, hogy ezen ellenséget szükség esetén féken tartsa s Miskolcz vidékét kicsapásai ellen oltalmazza. A tél szigorú volt ugyan, de ez azért Rákóczi rosszúl ruházott katonáit „kiket zsákmány és fosztogatás utáni égő vágy lelkesített“, nem akadályozta a kalandozásban. Rákóczi békén tűrte vitézei ezen

[1]) Ezen harang már régebben elhasadt, s anyagából uj harang öntetett.

[2]) Szerző. Archaeológiai Értesitő. 1879. 31. lap. és Bátori „Miskolcz“ 1879. évf. 4. szám.

[3]) Okmánytár. III. K. 409. lap.

vad erő nyilatkozatait, mert a mint maga mondja emlékirataiban, azon kellett lennie, hogy hadai számának híre féken tartsa a szomszéd helyőrségeket s megvallja, hogy serege néha „oly állapotban volt, hogy az ellenség részéről bölcsesség lett volna néha meggondolatlanul cselekedni.“ [1])

Midőn pedig a téli hideg áthidalta a Duna folyamát, a fejedelem, a ki nem volt arról értesitve, hogy az aldunai ráczok hódolatukat Károlyinak már bejelentették, Deák Ferencz és Ilosvay Imre ezredeseit küldé ellenök. Ezen vezérek Földvárnál átkelvén a Dunán, Kreuz tábornokot, ki a budai és több erősségbeli őrséggel, valamint Monaszterli rácz katonáival védte a Dunát, megverték és fogva küldték a Miskolczon időző fejedelemhez. Ezen tévedésnek azon szomorú következménye lett, hogy a ráczok szószegéssel vádolván a magyart, ezen időtől fogva határozottan az ellenpárthoz ragaszkodtak.[2])

A bécsi udvar megijedvén a magyarok győzelmeitől, valamint Károlyi csapatainak Bécsig terjedő portyázásaitól, parancsot küldött Széchenyi Pál kalocsai érsekhez, hogy értekezzék Bercsényi és Károlyival, kiket a béke elfogadására bírni igyekezzék. Bercsényi felszólitva lévén Széchenyi érsek által, hogy a békealkudozások végett találkozási helyet tűzzön ki, a Miskolczon időző fejedelemhez fordúlt ez ügyben, kinek beleegyezésével a Mosonymegyében fekvő lében-szent-miklósi vár s majd Ruszt városa tűzetett ki. Minthogy pedig mind a nádor, mind Széchenyi Bercsényihez azon kérdést intézték, hogy mi a Rákóczy felkelésének oka, a fejedelem miskolczi tartózkodását híres manifesztuma készitésére fordità. Ezen nagyhírű okmány ecseteli azon szomorú állapotot, melybe a nemzet Leopold uralkodása alatt jutott, elősorolja azon égbekiáltó igazságtalanságokat, „melyek emlékezete nem márványtáblákra, de minden élő magyar szívébe vérbetűk-

[1]) Hist. des révolution de Hongrie. V. 134.

[2]) Horváth Mihály: Magyarország története. Pest 1872. 6. K. 327. s. k. l

kel van bevésve". Elősorolja azon erőszakos, önkényes kormányintézkedéseket, melyek által a nemzetet alkotmányos jogaitól megakarták fosztani s igy végzi be: „Mi édes hazánk ezen járomból megszabadítása végett készek vagyunk feláldozni életünket, javainkat, utólsó csepp vérünket. Isten s minden angyalai s szentei s a keresztény világ előtt tiszta lelkiismerettel kijelentjük, hogy fegyverre kelésünk alatt semmi uralomvágy, semmi magánérdek nem lappang. Istenbe vetjük reményünk horgonyát, hogy maga az ég is harczoland mellettünk! . . . s a gondviselés valahára a hajdani boldogság biztos révébe vezetendi e sokat hányatott nemzet hajóját."[1])

Bercsényi gróf, miután a kalocsai érsekkel Ruszt városában értekezett, azt tanácsolta Széchenyinek, hogy e békealkudozások ügyében a fejedelemmel lépjen érintkezésbe. Az érsek tehát felszólítá e tárgyban Rákóczit, ki a békeértekezlet helyéül Gyöngyös városát tűzte ki,[2]) de e tárgyban az érsekhez február hó 5-éről, Miskolczról irott levelében külföldi garantirozók gyanánt a svéd és porosz királyokat, Lengyelországot és a velenczei köztársaságot köti ki.[3])

Miskolczi tartózkodása alatt természetszerüleg a telkelés összes ügyeit innen intézte a fejedelem.

Február 9-éről innen szólitja fel jogigazgatóját Szathmáry Jánost, hogy a Szolnok várában megdohosodott liszt helyett a várőrség számára szállitson oda sürgősen annyi más lisztet, a mennyivel ott levő hadai beérik.[4])

Ugyanazt február 11-én az iránt utasitja, hogy Eger várából kijött hadai között háromezer köböl gabonát osztasson ki.[5])

Ide érkezik hozzá Fervil lovag a franczia király követe s

[1]) Hist. des révol. II. 108.

[2]) Hist. des révol. II. 108.

[3]) Thaly Kálmán: A székesi gróf Bercsényi család. Bpest, 1892. III. K. 110. l.

[4]) Okmánytár. III. k. 410. lap.

[5]) U. o. „ „ „ „

innen február 16-án irja válaszát a fejedelem XIV-ik Lajos franczia királyhoz, melyben közli, hogy hozzá küldött követe utján értesült a király kegyességéről és pártfogásáról, mit továbbra is kér.[1])

Február 18 án ismét Szathmáryt utasitja, hogy a felsőbányai sorompókhoz és bányákhoz szükséges vaseszközöket csináltassa meg.[2])

Február 24-én pedig Lőcse szab. kir. városához intéz rendeletet a puska töltények tárgyában. Az érdekes rendelet következőleg szól:

„Hadi tiszteinknek s hadainknak sok rendbéli panaszokbúl értjük némely kereskedő embereknek lelkekismeretekkel, Hozzánk s a Nemes Országhoz tartozó kötelességekkel, hadaink iparkodása által naponként a közjónak promótiójára (előmozdítására) tartozó szolgálattal semmit is nem gondolván, a Ns. Ország szolgálatjának rövidségére, úgy hadaink szolgálatjában eshető fogyatkozásoknak okáúl, (hogy) az eddig csinált s mindenütt árulni szokott töltéseket, — mellyek kaszatöltéseknek hivattatnak, — megkissebbítvén, annak illendő árán felül árúlni merészeljék. Melly országos nagy kár és némellyeknek pártos indúlatjokbúl, Hozzánk s nemzetekhez (nemzetükhöz) való szeretetlenségekbűl származott cselekedet és csálárdság hogy ennekutánna megorvosoltathassék: a végre is azon csalárd mesterségekkel megkisebbíttetett töltések, golyóbisokkal együtt a régi jó kasza-töltések formájára csináltassanak, a szerint is hadaink fogyatkozás nélkül a Ns. Ország szolgálatjában való kötelességeknek eleget tehessenek: „Hűségteknek serio (komolyan) parancsoljuk, hogy e parancsolatunkat saját törvényhatósági terűletén kihirdettetvén, tisztviselőik erre serényen vigyázzanak és tegyenek oly erős rendeléseket, „hogy valaholott oly töltésekkel, puskaporral kereskedni szokott kalmárok találtatnak; ezen parancsolatunk mellett egy hét alatt, e mostani álnok, ravasz mesterségből készíttetett apró töltéseket azon régi kasza-

[1]) Okmánytár III. K. 411. lap.

[2]) Okmánytár III. K. 412. lap.

töltések formájára csináltatván, szabott árán, úgymint tizenöt pénzen (bokrát) adják.“ Egyébiránt, hogyha Hűségtek e dolgot egy hét alatt nem orvosolják: illető tisztviselőik kemény számadásra vonatnak, az apró töltéseket készítő és a helyeseket a megszabott áron fölűl áruló kalmárok efféle árúi pediglen el fognak koboztatni.[1])

Innen levelezik kiválóbb tábornokaival. Igy mártius 1-én innen irja Károlyi Sándorhoz Kismartonba:

„Isten minden szerencsés jókkal áldja meg Kegyelmedet atyafiui szeretettel kivánom.

Ezen szegény rab hív emberemet küldöm viszsza Kegyelmedhez, hogy szóval izent szabadulásának módját bővebben megmondja Kegyelmednek, melyet is ha lehetséges, kérem el ne mulassa. Az dolognak mi volta megmutatja, mennyivel tartozni fogok az Kegyelmed hozzám mutatandó hűségéért, s el is hitesse magával, hogy holtig való háladóságra fogja még maradékomat is obligálni. Mindazonáltal kérem azt is, hogyha igen jó módját nem látja, inkább expeditiojának békét hagyjon, ne talán tán nagyobb veszedelembe hozza szegényt. Mindazokat Kegyelmed elméjére hagyom, tudván, senkinek jobban nem committálhatom ezen dolgot. Ily sok nyomoruságban is szegény feleségem talált némely jóakarókat, kiknek is nála lévő pecsétemet adta jelül. Ha Isten Ausztriába adna szerencsét, kérem azoknak jószágát vegye tekintetbe, de kiváltképen gr. Theodor Sinsendorfét, mely is jól lehet az Dunán innen van. Tegnap irott levelemből meglátja Kegyelmed hozzá való igaz jóakaratomat, melylyel maradok Kegyelmednek igaz atyafiui szeretettel szolgáló F. P. Rákóczi m. pr.“[2])

Márcziusban hagyta el Rákóczi miskolczi téli szállását s

[1]) Thaly Kálmán. A kard, kézi lőfegyver és tölténygyártás történetéhez hazánkban, Hadtörténelmi Közlemények 1891. évf. 134. lap.

[2]) Géresi Kálmán. A Nagy-Károlyi Gróf Károlyi család oklevéltára. Budapest, 1897. Ötödik kötet 59. l.

seregével, a Tokajnál elfoglalt ágyuk és mozsarakkal Egervár ostromára indult.

Miskolczról minden fegyverfogható ember követte a rajongással körülvett szabadsághőst. 1704-ben nem kevesebb mint 567 1704.
miskolczi szolgált a fejedelem zászlói alatt A vármegyén meg is maradt egy összeirás róluk.[1])

„Azoknak nevek és számok, kik kglmes urunk ő Nga mellé az szabad, avagy mezei hadban mentenek. Hajduságra: Fő kapitány Kenyházi János uram ő klme ezerében. Másodszor: Azoknak nevek, kik lovas mezei hadban vannak: 1. Fő kapitány Deák Ferencz uram ő kglme ezerében. 2. Kapitány Ocskay ur ezerében. 3. Fő hadnagy Bikk László uram ő kglme seregében. 4. Kapitány Ónodi János Deák uram ezerében. 5. Labancz Miklós uram seregében. Harmadszor: Azoknak nevek, kik vice ispán urammal ő kelmével és az nemes vármegyével voltanak a táborra. B.R. Indultak ki a városból die 11. Octobris. A 1703. Lovasok. 1703.
Negyedszer: Azoknak nevek, kik ugyan vice ispán urammal ő kelmével s a nemes vármegyével gyalogrenden voltanak táborra.“

Ezek után elősorolja a lajstrom azok neveit, akik „A Tokaji s zólyomi ostromban és a halasi harczon a Ráczok miatt meg holtanak.“

Legvégűl pedig még 159 oly miskolczi polgárt sorol fel, akik „Nem voltanak táborban erőtelen és alkalmatlan voltok miatt.“ Ez utóbbi feljegyzés azért is érdekes, mert mindegyik név után oda irja az illető, hadképtelenségének okát is. Pul. „sánta, pupos, nyavalyás“ stb.

Október 1-én Bercsényi Miklós értesiti Borsodvármegyét, hogy a megyebeli katonaság Morvaországban jól viseli magát s mivel készpénzben fizettetik, a megyétől elébb kért gabona nem szükséges.[2])

[1]) Borsodvármegye levéltára. Politicorum Actorum Materia II. Fasc. I. frustr. 317. és Bátori. Miskolcz, 1879. 30—31. szám.

[2]) U. o. Proth. XV. 1583.

Mig országszerte folyt a harcz és hadi készülődés, addig Miskolcz otthon maradt iparosai különféle hadieszközökkel szaporitották a miskolczi hadi raktárt s midőn a beszolgáltatott művekért járó dij késett, október 1-én Miskolczon tartott megyei gyűlésen kérelmet intéztek Lónyai Ferencz hadi élelmezési s fölszerelési biztoshoz, hogy a Miskolczon lévő hadi raktárt más községbe tegye át s a lakosoknak különféle beszolgáltatott eszközökért járó dijakat fizesse meg, nehogy kénytelenek legyenek őt kérelmeikkel továbbra is terhelni.[1])

November hó 13-án Érsekujvárról érkezik a megyéhez a fejedelem ujabb rendelete, melyben minden tiz porta után egy vitézt rendel kiállitani, s meghagyja, hogy a hadi adót pontosan fizessék s a szökevényeket és tolvajokat üldözzék.[2])

Egyik előző fejezetünkben láttuk volt, hogy a városi hatóság I. Rákóczi Ferencztől megvásárolta annak, megyénk négy községe területén fekvő birtokát.[3])

Ez a birtok, a mely az ónodi várhoz tartozott és Bessenyő, Arnóth, Kelecsény és Zsolcza határában feküdt, ugylátszik a XVIII-ik század elején visszaszállt a fejedelem családjára, mert
1704. 1704-ben Munkácson kelt levelében II. Rákóczi Ferencz 1800 forintért zálogba adja ezt az egész birtokot városunk hatóságának.[4])

Ugyanez évben magához váltotta a fejedelem városunknak egy 2500 forintos kötelezvényét a szendrei német várparancsnoktól. Értesülvén erről városunk előljárósága, megkérte a fejedelmet, hogy ezt azt összeget ne hajtsa be rajtok. Az érdekes kérelmet a következőleg terjesztették elő: „Méltóságos Fejedelem, nékünk való jó Kegyelmes Urunk! Méltóságos emlékezetében lehet Nagyságodnak, hogy ennek előtte bizonyos holnapokkal a Nagyságod hűsége mellett levő miskolczi gyalog seregeknek alázatos istantiá-

[1]) Brósz Károly. f. i. czikke. 10. lap. és Borsodvármegye levéltára Proth. XV. 1581.

[2]) Okmánytár. III. K 412. lap.

[3]) Lásd e kötet 228. lapját.

[4]) Okmánytár. III. K. 417. lap.

jára, az szendrei német commendánsnál levő Miskolcz városának harmadfélezer forintokból álló adóslevelét méltóztatott Nagyságod Kegyelmesen kezéhez venni. Kiért az Ur Isten Nagyságodat szerencsés hosszu élettel álgya meg. Melyre nézve azon nemes seregben levő és a miskolczi teritoriumi jószágocskát biró vitézekre obveniált quantumok exactiójának suspensiója iránt Nagyságod Kegyelmesen parancsolni méltóztatott vala. Im azért Kegyelmes Urunk az meg nevezett seregben levő vitézlő rendeknek neveket és jószágokra obveniált quantumokat rendszerint a Nagyságod kegyelmes parancsolatjából alázatosan presentaljuk, nemcsak azokat, akik még most is élnek, hanem akik eleitől fogva a Nagyságod és a nemes ország igaz hűsége mellett véreket kiontván, megholtanak, feljegyezvén azokat is, kiknek a miskolczi határban jószágocskájok nincsen, mindazonáltal magok személyekben miskolczi lakosok voltanak és cselédeik actu most is városunkban maradtak. Kérjük azért nagy alázatosan jó kegyelmes Urunkat, Nagyságodat, hogy ha ezen Nagyságod gyalogseregében lévő miskolczi fiaknak specificált quantumok szintén nem adequálna is, város obligatoriájának declarált summát mindazáltal méltó tekintetbevevén Nagyságod, mindezen seregnek Nagyságod mellett éjjeli, nappali hív szolgálatjokat s mind pedig szegény városunknak ottan ottan megforduló és Nagyságod előtt is bizonyos sok költségét condescensiokat; méltóztassék ezen summának refundálását kegyelmesen condemnalni. Melyért Isten Nagyságodat szerencsés boldogulással megáldja. Mink pedig életünk fogytáig való alázatos kész engedelmességgel megszolgálni tehetségünk szerint igyekezünk“[1])

Természetes, hogy sokat érdeklődtek az iránt, hogy városunkban való többszöri tartózkodása alatt hol lakott Rákóczi. Egyik vélemény, a felvégen a Resovszky-féle telket jelölte meg, melyen később a Kohn Salamon-féle gőzmalom épült.

[1]) Miskocz város levéltára és Benkő Sámuel: Topographia oppidi Miskolcz. 1818. 80. lap

Sokan vitatták azt is, hogy Miskolczon erődítménye is lett volna a fejedelemnek, melyet önmaga várnak nevezett volna s hogy ez a régi varga-szin lett volna.

Nézetünk szerint ez a c a s t r u m szónak félremagyarázásából származhatott. Ugyanis a fejedelem egyes okleveleit következőleg keltezi: „Ex castris ad Miskolcz positis.“ Csakhogy itt a „castris“ tábort jelent s az egész keltezés magyarul következőleg szólna: „Miskolczra helyezett táborunkból“, vagy még rövidebben: „Miskolczi táborunkból.“

Bár tudjuk, hogy a fejedelem nagyobb csapatai sátorokban táboroztak, mégis az a körülmény, hogy városunkba épen téliszállásra vonult s hogy ez évben a tél nagyon szigoru volt, azt kell feltételeznünk, hogy a város házaiban voltak elszállásolva.

Hogy maga Rákóczi és udvara hol volt elszállásolva, fájdalom eddigelé nem volt megállapitható.

Az egyik hagyomány szerint a főutczán „a setét kapu“ mellett levő görög ház lett volna az. Erre a föltevésre a szóban forgó ház kapuja felett levő kőbe vésett czimer szolgáltatott okot, melyet a Rákócziénak tartottak. Ez a czimer jóval későbbi, Mária Terézia korabeli barok stylben készült s herczegi korona alatt négyelt paizsból áll, közepén szivpaizszsal. Az első mezőben a kettős kereszt hármas halmon, a másodikban a kétfarku cseh oroszlán, a harmadikban a magyar négy pólya s a negyedikben a szileziai sas, végül pedig a szivpaizsban az osztrák czimerpaizs van kifaragva. E szerint tehát egy osztrák főherczeg czimere, aki talán mint katonai parancsnok tartózkodott városunkban.

Többször képezte vita tárgyát az a kérdés is, hogy Rákócznak városunkban pénzverdéje lett volna,[1]) még pedig az Urak-utczájában. Erre a feltevésre leginkább azon körülmény szolgál-
1705. tatott okot, hogy 1705-ben és 1706-ban, a mely időszakban a a fejedelem hosszasan tartózkodott városunkban, egy ezüst huszas

[1]) Miskolcz hetilap 1876. évf. 46. sz.

és egy réz libertás veretett, amelyeken a pénzverő hely jegyegyanánt M. M. (állitólag Moneta Miskolczienzis) és C. M. (állitólag Civitas Miskolcz) van alkalmazva.

Az ezüst huszas előlapján rezézett keretben Magyarország czimere és Mo: No: ARGE: REG: HVNGA:, hátlapján a boldogságosszüz képe és HVNG. 1706 PATRONA. Kétoldalt M—M látható. A réz tizes előlapján Magyarország czimere 17—05 évszám és C—M betük, hátlapján PRO LIBERTATE és növényi ornamentika közepén X. van kiverve.[1])

Más szakemberek szerint az M betü Munkácsot jelzi, ahol tényleg volt pénzverde.

Hogy a katonaállitáson kivül mennyi temérdek anyagi áldozatába is került városunknak a Rákóczi féle fölkelés, mutatják a városi számadások adatai:

1705 január hó 5-én Egernél elfogott hét német tisztet hozott magával az alispán. „Azon arestált tisztek konyháira és cselédjek intertentiójokra hust administrált a város, in valore fl. 10. Bor penig költ reájok 298 itcze, per denaros 15, facit fl. 44.70. Abrak Cub. 8½ per flor. Facit fl. 10.20. In summa fl. 64.90. 1705

Ugyan az egri compániát (minekutánna kegyelmes Urunk hüségére állottanak) még három hétig tartotta a város, kiknek csak az szék husok extendáltatik ad fl. 60.48.

Die 7 január. Hat öreg ágyuk mellett lévő tiz pattantyusokra és 110 kisérő hajdu tiszteire erogált a város nyolcz napok alatt szék hust in valore fl. 9.60, bor 130 per 15 den., facit fl. 19.50, in summa 29. fl. 10. Egy másik jegyzék még jobban részletezi a kiadásokat. E szerint az egri német tisztekre a konyhára való vajat, mézet, szalonnát és egyéb holmi aprólékon kivül adott a város 6 flt, 360 font hust, 600 font kenyeret, 8½ köböl zabot és 300 itcze bort. Az egri kuruczokká lett száztizenhét gregarius németeket 18 napok alatt intertendálta a város,

[1]) Weszerle József. Hátrahagyott érmészeti táblái. Pest. 1873. F. Tab. V. No. 2. és 7. szám.

kikre obveniált 2016 font hust, 4032 font kenyeret. A pattantyusok és ágyukat kisérő hajduság hét nap alatt 840 font hust, 1680 font kenyeret, 1 és fél köböl zabot és 130 itcze bort fogyasztott. Die 11 január. Méltóságos generális Károlyi Sándor ur ő Nagysága és az ő Nagysága ezreiben lévő főtisztek feles cselédekkel szállottak be Miskolczra. Az ő Nagyságok és Kegyelmek konyháira erogált a város szék hus és egyéb nagy áru pertinentiákat, in valore fl. 33·95 den. Bort penig 1700 itczét, melyeknek az ára per 15 den. fl. 255. Item azokon kivül három hordó borokat, melyeknek az ára 60 fl. Item abrakot 40 köblöt s felet, fac. fl. 48·60. Summa 397 fl. 55. A négy nap alatt fogyasztott hus volt 565 font, kenyér pedig 1630 font. Item ő Nagysága és tisztei konyhájukon kivántatott s administráltatott vaj, méz, füszerszám és egyebeknek ára in universum teszen 17 ft, nem számlálván ide az utra való hét szalonnát, 30 itcze vajat s egyebet, melyet a város discredite adott.

Die 25 január. Méltóságos generális gróf Bercsényi Miklós Ur ő Nagysága Pexa Imre nevü sebes adjutánsa, öt szolgáival s hét paripával három hetek alatt lakott Miskolcz városában (magát gyógyittatván). Az idő alatt költött a város viczeispán uram ő kegyelme comissiójából az ő kelme asztalára ad fl. 4·50. Bort 56 itczét per 15. fl. 7·50. Abrakot négy köblöt, fac. fl. 4·80. In summa 16 fl. 80 den.

Márcz. 7. A franczia orator, mellette lévő főtisztekkel s feles cselédekkel szállott be Miskolcz városába, kiknek kegyelmes Urunk ő Nagysága parancsolatjából illendő provisiót tett a város: ugymint a konyhájokra kivántatott hus s egyéb nagy áru pertinentiák extendáltatnak ad fl. 19·20. Bor penig költ reájok 316 itcze, per 15 den. facit fl. 47·40. In summa 66 fl. 60. Item 56 lónak harmadnap alatt abrakot kellett adni 25 és fél köblöt facit 30·60.

Márcz. 4. A Méltóságos fejedelem társzekereit kisérő 210 hajduk, tisztek ebédelésre költött Miskolcz városa fl. 6·30, bort 9 itczét, fac. 1·35, sert 12 itczét, fac. 36 den. Summa 8 fl. 01.

Die 9 márcz. Majos Ferencz nevü kapitány öt zászlóalja katonákkal szállott be, költött a város a tisztek asztalára 4 f. 80, bort 35 itczét, facit fl. 5·25, sert 26 itczét, facit 1 ft. 04. 11.09.

Die 2. Máji Szinay Mihály nevű kapitány, Nemes Szepes és Sáros vármegyei 1000 hajdukkal szállott be. A tisztek intertentiójára erogált a város fl. 2.40., bort 35 itczét facit fl. 5.25., sert 35 itczét, facit fl. 1.40. Summa 9. f. 05. Item másfél köböl abrakot 1. f. 80. Die 8. Máji. Lengyelországból fegyvereket és puskaport hozó lengyel urakra költött f. 1.17. Bort 17 itczét, facit f. 2.50, sert 10 itczét, fac. 40 den. fl. 4.07.

Die 25. Máji. La Móth és De Blume nevü franczia tisztek artilleriát vittek Urunk O Nagysága tábora után; kiknek Csabához kellett adni két vágókat, melyeket vettünk ft. 15.99, item, egy hordó bort, melyeknek ára ft. 20. Summa 35. 99.

Die 6. Juni. Két zászlóalja tatároknak kellett Csabához kiküldeni 92 font hust, facit fl. 2.76, bort 39 itczét, facit fl. 5.85 fl. 8.61.“

Junius 14-én bizonyos Bremer nevü parancsnok 330 emberből álló három compániával száll meg és két napot és két éjjet tölt a városban, a kiket mindennel el kellett látni. Szeptember 24-éről olvassuk ismét: „Méltóságos generális gróf Barkóczy Ferencz Uram Ő Nagysága Szira György nevű hadnagya egynehány katonákkal küldetett a Nemes vármegyére az fellimitált bizonyos számu ezer kenyereknek és köblös abrakoknak exigálására, kik executióban lakván Miskolcz városában, kellett nekik erogálni 9 napok alatt ezeket: Hust a mészárszékből minden napra tizenkét két fontot, tészen 9 napon 100 fontot per 3 den. facit fl. 3.00. Hat tyukot per den. 15, facit 90 den., nyolcz csirkét per 6 den., facit 48 den., két kacsát 30, tizenhat kenyeret per 12, facit 1 fl. 92, bort 170 itczét per 21, facit 35 f. 70, sert és abrakot minden napra egy-egy köblöt. — Kilencz napra esik 9 köböl 9 fl. Item egy farkasbőrt, melyet kivül vidrával, belől penig veres fejtővel megkellett béllelni. Került

mind-összesen fl. 12. Item két rókabőrt 6 fl. 12 Summa fl. 69. 42.“[1])

A temérdek anyagi áldozaton felül április 29-én Bercsényi Miklós tábornoktól parancslevél érkezett, hogy minden tiz porta után egy ujabb jól fegyverzett és ruházott hajdu állittassék; ugy hogy ezen kivetési alapon Borsod, Heves, Gömör, Torna és Szepesvármegyék együttesen egy ujabb lovas és gyalogezredet állitsanak ki.[2])

Ugyanez év január 31-éről még egy összeirást találunk városunk levéltárában, melyben ujból 55 polgárunk neve olvasható, akik a fejedelem zászlói alá állottak. Soknak a neve után oda van irva, hogy „sebes“, vagyis hogy megsebesült. Ugyanott olvassuk, hogy Bencsik János viczehadnagy és Lakatos János zászlótartó a legutóbbi harczokon elestek s hogy ezenkivül a nagyszombati harczon 9, a tokaji ostromon szintén 9 és Zólyomnál egy emberünk esett el.[3])

1706. Az 1706-ik esztendő elején ujra városunkban üti fel fő hadi szállását Rákóczi s huzamosabban tartózkodván itt, innen intézi a fölkelés ügyeit. Itt fogadja és tárgyal külföldi követekkel s itt tartja meg január 25-étől kezdve a rendekkel, a senatussal és közgazdasági tanácscsal nagyjelentőségű üléseit. Ugy, hogy ez időkben nemcsak az ország, de a külföld figyelme is a városunk falai között folyt események felé irányult.

Mig egyrészről a fontos gyűlés előkészitésével foglalkozik a fejedelem, másrészt a hadi ügyeket sem hanyagolja el. Igy január 23-án és 24 én levelet intéz Károlyi Sándor tábornokhoz városunkból. Ezek egyikében meghagyja, hogy Máramaros vármegyét kétszáz katonának kiállitására és tartására kötelezze,[4]) a másikban a salétromfőzés és a hadsereg részére való sószállitás

[1]) Miskolcz város levéltára.

[2]) Borsodvármegye levéltára. Prot. XV. 1610. sz.

[3]) Okmánytár III. k. 418. lap.

[4]) Géresi Kálmán. A nagykárolyi gróf Károlyi család oklevéltára. Budapest 1897. V. k. 376. lap.

iránt intézkedik,[1]) s végül a harmadikban külömböző csapatok hadi mozdulatai felől értesiti.[2])

Bercsényit a fejedelem a gyűlésre Gerhart által külön hivatta meg, ugyis, mint a békebizottság fejét.

Bercsényi a császári békebiztos, Báró Szirmayval együtt sokat hivta Bruyninxot és Rechterent: menjenek vele a senatusülésekre Miskolczra. Sőt Stepneynek, az angol követnek január 20-ikán Bécsből Haley britt külügyminiszterhez irt jelentése szerint, maga a császár is kifejezte abbeli óhaját, hogy ő és békeközvetitő minisztertársai utazzanak le Rákóczi gyűlésére.

Azonban a mediatorok, úgy látszik a hosszas téli uttól borzadván, mindenféle ürügyek alatt mentegették magokat a személyes leutazástól, mivel az udvar részéről a magyaroknak adandó válasznyilatkozat correctségében nem biztak. De azt igérték, hogy mihelyt e nyilatkozatot megkaphatják, hivatalosan irni fognak a fejedelemnek és országtanácsnak b. Szirmay császári békebiztos által, aki Viza prépositt al és Okolicsányival mint társaival, okvetetlenül leutazand.

Az ily nagy vajudások közt megszületett császári nyilatkozat lényegét tartalmazó átiratát a mediatiónak a magyarokhoz, Stepney és Rechteren tüstént megszövegezvén s részükről aláirván, az utóbbi jan. 31-én érkezett vele vissza Nagy-Szombatba, a hol azt — miután Széchenyi érsekkel közölték és ő is helyeslé, — Hamel—Bruyninx szintén alájegyezte; úgy küldötték azután febr. 1-jén, éjjeli-nappali gyorsfutárral Szirmayékhoz Miskolczra, honnét Bercsényi azt már sürgette s a hová magok a mediatorok már talán úgyis későn érkeztek volna.[3])

Bercsényi, irja Thaly Kálmán, Sennyeivel, Gerhárttal

[1]) Géresi Kálmán. A nagykárolyi gróf Károlyi család oklevéltára. Budapest 1897. V. k. 374 lap.

[2]) U. o. 376. lap.

[3]) Archiv. Rákócz. II. o. II. k. 388. és 392 ll.

s a többi békebiztosok és senatorokkal január 20—21-kén indult utnak Nagy-Szombatból Miskolczra.

Miskolczon nemcsak a senatus, hanem mivel anyagi ügyek is tárgyaltattak, a közgazdasági tanács is együtt volt. Mivel azonban a rossz utak és zivataros téli idő miatt jan. 25-kén a senatorok egy része még nem érkezett meg: ámbár e napon a jelenvoltak már összegyülének a fejedelem szállásán, mindazonáltal eleintén csak bizalmas jellegü értekezletek („privata conferentiák") tartattak; az első rendes tanácsülés február 3-kán volt. Ekkor Bercsényi és Sennyei tőnek jelentést a békealkudozások eddigi folyamáról s a mediatió levele és az ügyiratok felolvastattak. A közbenjárók ama kifejezett kívánságának teljesitése, hogy a magyar békebiztosok, kiknek meghatalmazó levele eddig csak a fejedelem nevében volt kiadva, ezentul a Szövetkezett Rendek s illetőleg a Senatus részéről is hatalmaztassanak meg, — tekintettel a szécsényi IV-ik törvényczikkelyre, — elhatároztatott. Egyszersmind megbizatott minden senator, hogy az előterjesztendő békeföltételeken gondolkozván, a maga véleményét pontokba foglalva, egy későbbi tanácskozás számára ki-ki tegye papirra. Ez ügyben aztán több izben részleges conferentiák tartattak, a békepontok tervezeteinek vitatásával.

A febr. 4-iki ülésen a fejedelem a Szécsénynél megalkotott kormány-tanács tagjainak, a senatoroknak sorrendét állapitá meg sajátkezűleg irott jegyzéke fölolvasásával s egyhangu tudomásul vételével. A 24 senator között az 1. számmal megjelölt természetesen „Gróf Berchény Miklós" volt, mint akit már az orsz. rendek a „Primus Senator Regni" czimmel diszitének föl. Majd az udvari Cancelláriától (melynek fejei Ráday Pál s Jánoky Zsigmond valának) különválasztott senatoriális cancellária szerveztetett b. Sennyey István főcancellár alatt s igazgatójává Labsánszky János tanács úr tétetett; az előadó tanács-titkárok is (Aszalay Ferencz, Kántor István, Krucsay István, Ráthy Gergely stb.) kineveztettek. Az uj igazgató mindjárt előterjesztett a meg-

vitatásra három inditványt: 1. A béke előzmények ügyében a mediatiónak adandó válasz tervezetét, melyre nézve határozatba ment, hogy az a senatus nevében a cancellár által állitassék ki. 2. Avocatoria-pátens kibocsátásának eszméjét mindazon országlakosok számára, kik a nemzeti confoederatióhoz mindeddig nem csatlakozának s a római császár hiveinek vallják magokat. Egy ily nyilt levél kiadásának szükségessége egyhangulag elismertetett s a fogalmazat előterjesztésével a cancellária megbizatott. 3. Annak megállapitását, hogy ha a béketárgyalások sikere a kivánt czélt immár elérni láttatnék, a békekötés ratificatiójára miképen, tábori vagy miféle országgyűlésre és hová kelljen majd összehivni a Szövetkezett Rendeket? Azonban az ezen, még időelőtti inditvány fölötti döntés, mint a „dolgoknak folyásához alkalmaztatandó, — továbbra halasztatott."

A febr. 5-iki tanácsülésben olvastatott föl a mediationak legujabb, febr. 1-jén kelt átirata, mely a január 20-iki császári nyilatkozatnak a mediatió által szövegezet kivonatát tartalmazá mellékletképen. (Ez utóbbinak szövege a tanácsülés jegyzőkönyvébe is felvétetett.) A csak általános kijelentést magában foglaló nyilatkozat, természetesen épen nem volt kielégitő, s azonnal éles kifakadásokat idézett elő; de mivel — a mediatorok bölcs tapintatából — legalább sértő kitételek nem valának benne: elhatároztatott, hogy válasz fog rá adatni; hanem, hogy mily formában s minő stylussal? bővebb megfontolásra halasztották. Végeztetett azonban a Szövetkezett Rendeknek, vármegyéknek stb. nyiltlevéllel értesitése arról, „hogy csalhatatlan békességre czélozó praeliminariumokról traktálván, — mégis az Ausztriai Háznak mindeddig sem vehettük resolutióját, hogy bennünket szabad országnak és törvényeink szerint szabad országbelieknek agnoscálván, ilyenképen velünk békélni akarna; hanem most is szines igéretek által, örökségét praetendálván, jobbágyoknak tartani igyekezik", a mint ez az 1687-iki pozsonyi országgyűlés végzeményeire való hivatkozásból stb. nyilván kitűnik. Noha pediglen a „Confoederatió Instrumen-

tuma és Confoederatusoknak egyenlő conclamátiója ellen nyilván vagyon: Senki jobbágynak tartatni magát nem szenvedheti;" azért a királyi nyilatkozat ily felfogásával szemben az országtanács ünnepélyes tiltakozását emeli s egyuttal kinyilatkoztatja, hogy kész ugyan a békességnek további tárgyalására megbizottait kiküldeni, mindazonáltal a jelzett törvényes felfogás értelmében. Az ezeket bővebben kifejtő pátens tervezete fölolvastatván, jóváhagyatott, s maga e nyiltlevél, mindjárt ezen tanácsülésből való keltezéssel („Datum in oppido Miskolcz, ex Senatus Consilio, die 5-ta February 1706.") bocsáttatott ki a törvényhatóságokhoz.

Ugyanezen ülésből héttagú bizottság küldetett ki, a protestansoktól a Kollonics-időkben elfoglalt templomok visszaadása végett a szécsényi gyűlés által kirendelt vegyes bizottságok hatáskörében itt-ott fölmerült vitás kérdések fölülbirálására. Végre a jezsuita-rend folyamodványára, a külön magyar provincia alakitása czéljából, nekik még további (febr. 5-kétől számitandó) két havi haladék engedtetett, tekintettel arra, hogy rendi generalisuk mult évi oct. 27-én elhalálozván s helyette más még nem választatván: mindeddig nem kaphattak resolutiót az osztrák provinciától való elszakadásra.

A febr. 6. és 7-iki tanácsüléseket nagyfontosságú közgazdasági ügyek: az értékében csökkeni kezdő rézpénz további veretésének, a bányák míveltetésének, só, — harminczadbéli s egyébb kincstári jövedelmeknek, hadak fizetésének, portális terheknek kérdése stb. s az ezen ügyekben tartott előértekezletek febr. 1-én kelt terjedelmes emlékiratának tárgyalása vevé igénybe. A vélemények e kérdésekben természetesen nagyon elágazók valának, a mi sok vitára adott alkalmat. Voltak némelyek, mint Platthy Sándor consiliárius, kik a kényszerforgalmu rézpénznek fentarthatásában nem bizván, a hadviselés folytatására már ekkor közadók — és pedig minden Rendek által, osztálykülönbség nélkül, birtokaránylag viselendő hadi adó — kivetését ajánlák. (Rákóczi ugyanis, a történelemben talán egyedül álló példaképen, immár negyedik éve

egy garas adó beszedése nélkül folytatta a háborút, csupán a kincstári jövedelmek és idegen segélypénzekből.) Azonban a fejedelem arra hivatkozva, hogy a magyar nép éppen a németektől nyakába rótt elviselhetetlen adóterhek („portiók") miatt kényszerült volt fegyvert ragadni: idegenkedett mindennemű adókivetéstől, s nézetét a kormánytanács többsége osztotta. Hivatalos árszabályozásokat határoztak s mindenfelé — eléggé ismeretes — palliativ intézkedéseket tőnek tehát, a melyek alkalmasak valának a „kongó"-nak csúfolt Libertás-rézpénz forgalmát ideig-óráig még fentartani. Igy, hogy a rézpénz hamisitásának eleje vétessék, elhatároztatott, hogy azokra a boldogságos Szűz Mária parányi kis képe veressék.

A febr. 8-iki ülésben a mediatio febr. 1-ji átiratára adandó válasz tervezete (febr. 5-iki dátummal); továbbá az avocatoriális pátens fogalmazata (febr. 4-iki dátummal) olvastatott föl és hagyatott helyben. Egyuttal egy az utóbbihoz hasonló nyiltlevél határoztatott el és tüstént szövegeztetett is (febr. 8-iki dátummal) Horvát, Dalmát, Tótországok rendeihez, fölhiván őket a magyar confoederatióhoz csatlakozásra. A mediatióhoz szóló válasznak — melyben a senatus a fegyvernyugvás megkötésére való készségét s a további béketárgyalásokra, sőt a jó békesség megköthetésére is kellő utasitásokkal ellátandó meghatalmazottak kiküldetését tudatja, — hivatalos kézhezjuttatására gr. Bercsényi Miklós, mint a békebizottság feje és elnöke kéretett föl; ki is e megbizatásnak a mediatorokhoz intézett s részben sajátkezével fogalmazott kisérőlevelével mindjárt másnap, gyorsan és pontosan megfelelt.

Febr. 9, 10 és 12-én a békeföltételekről és a fegyvernyugvás módozatairól folytanak a tanácskozások, minden kérdés behatóan megvitattatván. A tárgyalások alapjául a fejedelem által előterjesztett békepontok tervezete szolgált, végre megállapodtak a meghatalmazott békebiztosoknak zsinórmértékül adandó utasitás szövegében, s az ujból Nagy-Szombatban folytatandó alkudozásokra a fejedelem és most már a confoederatió nevében is, béke-

biztosokul megválasztattak: gr. Bercsényi Miklós (mint elnök), b. Sennyey István cancellár, b. Károlyi Sándor tbk., gr. Csáky István, Galambos Ferencz, Jánoky Zsigmond, Gerhárt György, Kajaly Pál s Labsánszky János, egytől egyig senatorok. Ezek után még csak egy tanácsülés tartatott, febr. 16-án, amelyen az egyházi ügyekben a febr. 5-iki ülésből kiküldött bizottság jelentése terjesztetett elő s intéztetett el.

E legutóbbi ülésen azonban Bercsényi már nem vett részt. Ő ugyanis, a mint a béketárgyalások ügye s általában a fontosabb ügyek a febr. 12 iki üléssel el voltak intézve: e mondott tárgyalások siettetése végett, miután 13-án a mediatióhoz ujabb jegyzéket irt és küldött Okolicsányi Páltól előre, békebiztostársaitól nemsokára követve — Károlyi tbkot kivévén, kit a hadvezénylet az erdélyi csapatokhoz szólitott, — másnap megindula Miskolczról Nagy-Szombatba; honnét nejének aggasztó megbetegedéséről, valamint a harcztérről is mihamarabbi jelenlétét igénylő tudósitásokat vőn.

Bercsényi azt hitte, hogy — szövetséges államaik kórmányainak segélyével — talán sikerülend (a saját érdekökben is) I. Józsefre s udvarára oly nyomást gyakorolni, a melynek ez elvégre is ellent nem állhat: hazája jövőjéért aggodó tiszta lelke különösen idejét látta a hiú franczia igérgetések délibábjából fejedelmi barátját kiábránditani. Most, Miskolczon bő alkalma nyilt ebbeli nézeteit hőn szeretett ifju barátja előtt fényes elméje egész genialitásával, ékesszólása meggyőző erejével részletesen kifejteni és neki a „darabolt garádics fordulóján való megállást“ tanácsolni. Bercsényi gróf irányadó befolyása nem is téveszté el hatását Rákóczira; Thaly szerint az ő befolyásának tulajdonitják, hogy a fejedelem ezen tanácsülések idejetáján (még Miskolczon, vagy csakhamar reá Egerben) a franczia követet maga elé hivatván, tudatá vele eltökélését, a bécsi udvarral — a tengeri hatalmak közvetitésével — komoly békealkudozásokba bocsátkozni. És meghagyá: „Irja meg udvarának, hogyha a király (XIV.

Lajos) azt akarja, hogy a magyar rendek a hadakozást folytassák: szükséges rendes szövetséget kötne velök és Ő vele Rákóczival, úgy, mint Erdély fejedelmével. Másként magára vessen a király, ha a magyarok a kinálkozó kedvező alkalmat megragadják s József császárral megbékélnek".[1])

A miskolczi tanácskozmány általában oly nagy fontosságu volt a Rákóczi fölkelés történetében, hogy az esemény országos jelentőségénél fogva, helyénvalónak látjuk annak lefolyásáról Károlyi Sándor tábornok feljegyzéseit közölni.

„Anno 1706. die 30. Januarii. Az Confoederatus egész senatusának, Magyarország szabadságáért fegyverben levőnek, kegyelmes urunk m.- erdélyi fejedelem, Felső-Vadászi Rákóczy Ferencz ugyanezen Confoederatió Vezérlő Fejedelmének Miskolcz városában való jelenlétében lött első sessióban peragált acták:

1 mo. M. Fő Generális Bercsényi Miklós uram több adjunctusival megnevezett Kegyelmes urunk plenipotentiájával Szécsénben az universalis confoederatiónak gyűléséből az békesség tractájárul való relatiót tött.

2 o. Kinek alkalmatosságával Nagy-Szombat városában a felséges angliai Anna királyné plenipotentiárius mediatorával, s nem külömben az hollandiai confederatussival valami nemü akták voltanak egymás között, seriese szerint megolvastatott.

3 o. Melyek között az angliai mediator plenipotentiájában az magyar nemzet jobbágyának irattatván az austriai háznak, s több alkalmatlan terminusok is tétetődvén fel, azokat ő Nagysága repróbáltatta és ujabb plenipotentiát producáltatott; az hollandiaival, (ki böcsületesebben volt) acceptáltatott.

4 o. Az felséges Austriai ház követjének jelen létének alkalmatosságárul volt disceptatió, melyben ugy egyeztenek meg, hogy legyen Posonban, az confederatus magyarok részérül penig cum mediatoribus folyjon Nagy-Szombatban.

[1]) Thaly Kálmán. A székesi gróf Bercsényi család. 1470—1835. Budapest 1892. III. kötet 110., 506. 508., 511., 514—52. ll.

5 °. Scriptum által az mediatorok kivánták, hogy az megnevezett m. Generális is adjunctusival producálja plenipotentiáját, mellyet is denotált Kegyelmes urunk neve alatt remonstrált s acceptáltatott.

6 °. Azzal kivánták, hogy az mélt. Generális cum sibi adjunctis remonstrálja az egész confederatus magyar statusoknak békesség iránt való punctumit és kivánságit.

7 mo. Kire is az M. úr reponált, hogy valamik az felséges Austriai ház jobbágyának tartja Magyarországot, addig nem lehet az punctumokra menni, hanem renunciálván az haereditásnak, ugy mint örökös birodalmu uraságnak: azután gondolkozik rulla, s ugy az András király articulusáról.

8 ° Melyre az nevezett mediatió felelte, hogy az is a békességnek traktájához való, hanem tegyék aztat is azok közzé, mert egyátaljában attul nem recedál az Ausztriai ház.

9 ° Akkor disputatióra fogadtanak, és az jus haereditariumot distingválták in successionum et non proprietarium, kibül kihozódott, hogy igenis örökös successivus király, de nem örökös ura az statusoknak és az ország sem örökös jobbágya, kin megnyugodott az mediatió is.

10 mo. Annak utánna objicialta az m. Generális Erdély országát, mivel már Kegyelmes urunk választott fejedelme, kit az mediatió csak subticeálni láttatván, kivánta, hogy az békességnek első punctuma közzététetődjék.

11 mo Annak utánna az mediatió kivánt armistitiumot és lineát praetendált az Nitra vizéig, azonkivül az Duna mellett le Budáig, onnat Szolnokig, onnat Turra, Váradra egész Erdélyig, ugy hogy azon belől szabadon jöhessen mehessen és minden communicatiója lehessen; kin meg nem egyezhetvén.

12 mo. Az mélt. Generális is proponálta, hogy mivel instructiója az békesség punctumirul nincsen s annak continuálására penig securitas kelletik, mert az senatoroknak hadi expeditiók miá distrahálódni kelletik: azért igen is az suspensiójának az

fegyvernek consentiál, de ugy, hogy az linea az Vág vize legyen, Bécs felől az Lajta, Stiria széli, az Mura s Dráva vize, Eszék, Szeged, Jenő s az Maros és Erdélyben az Szamos Gyalutul fogva Beszterczc eleig; ea conditione, hogy az német Erdélybül ki ne menjen, se több hozzá ne mehessen.

13 °. Erre az mediatio sem állott reája, hanem irt Udvarhoz; mig az resolutiója nincsen, megvárattatik.

14 °. Ujabban kivánták az békesség punctumit, de mivel az megirt m. Generálisnál nem volt, relegált az m. Fejedelemre és Confederatióra.

15 °. Kire replicáltanak az mediatorok, hogy mivel az Austriai ház minden törvényeket igéri megtartani és az békességet végben menni, ad medium Februárii anni praenotati continuáljuk és adjuk be, kirűl az m. Fejedelemnek is az egész universalis statusnak irtanak, igy instituálván: Celsissimo principi Francisco Rakóczi, excellentissimis ac illustrissimis et reverendissimis, spectabilibus ac magnaficis, generosis item dominis, confederati regni Ungaria statibus et ordinibus etc.

Ezek között minemű caeremoniák exceptiójok egymás között voltanak, mind detegálta az m. Generalis ex scriptis; ki is folyt a 23 Okt. usque ad medium Decembris anni praeteriti.

Továbbra volt interlocutorie discursus, hogy az következendő tracta hol lehetne, hogy az felséges Austriai ház követjei is jelen lehetnének, kire az mediatió Posont jovallotta, de az m. Generalis nem acceptálhatta, hanem communi voto Szakolcza találtatott. De mivel mind az Confederatio részerül valo követeknek gvardiájoknak szükséges lenni, tartván az confusiotul az sem hagyattatott helyban, hanem ugy végződött ad ulteriorem dispositionem, hogy az császár követjei az tulsó parton *) az Morva mellett való városban, az mieink penig az mediatióval Szakolczán legyenek.

Ugyanaz discursusban az plenipotentiárul is volt emlékezet, kirül az m. Generális proponált quaestiókat.

Mindezeket csendesen meghallgatván Kegyelmes urunk és az

*) Egy szónak a hely ki van hagyva.

egész Confederatio senatusa, megirt m. Generalis uram fáradozását együtt adjunctisaval megköszönték.

Annakutánna denotált Kegyelmes urunk proponálta, hogy az jó békességet nem hiszi, hogy volna valaki az ki nem kivánná. Azért ő Nagysága kész tovább is allaborálni, hanem kivánja tudni, ha még lehet-é tovább is per plenipotentarios folytatni vagy sem. Kin interlocutorie pro et contra elég discursus volt és disputatio ha lehet-é vagy sem. Mind az által végre az egész senatus előtt mind az instrumentum confederationis mind a Szécsénben concludált articulosok előfordultanak és minden czikkelyeiben bőven megluminálttattanak és ugy per consequens votisáltanak. Mely egész senatus votumábul concludáltatott, hogy tudniillik:

Hogy igen is az jó békesség szükséges lévén, az medatiónak rescribáltassék és tovább is folytassa a Kegyelmes urunk, mint az Confederatiónak vezérlő fejedelme, az szécsényi articulus szerént együtt az senatussal. S noha azon articulus homályos, mindazonáltal, ha maga az tractában jelen nem leszen is, folytathatja per deputatos etiam confederationis commissarios.

Kire nézve intimáltatott az egész senatusnak, hogy kiki fáradozzon az békesség iránt való postulatumoknak punctuális votisatiójában, és in scriptis adja be.

Ezt elvégezvén, az rézpinz iránt bizonyos propositiók fordulván fel, magam deputáltattam m. püspök Telekesi István és az ariai püspök Petes András urammal és többekkel ruminálására, s azzal a sessio eloszlott.

Die 31. Januarii sessio nem volt, hanem az praemittált deputatióban munkálódtunk, holott is az propositio sub litera A. elolvastatván, lött iránta végezésünk sub litera B. s azzal végeztetett az relatiója ad senatum.

Die 1$^{ma.}$ Februarii ujabban deputáltattam az hadi dolgok iránt való projectumnak munkálkodásában, mely is vagyon sub litera C.

Die 2$^{a.}$ Februarii nem volt semmi sessiónk, hanem csak privatus discursusok.

Die 3. Febr. volt generalis sessiónk, holott is volt propositió, hogy mit irjanak és micsoda formában az mediátiónak. Itten sok külömb külömb disputatiók és difficultások exurgáltanak. Mert elsőben is az proponáltatott, hogy az senatusnak rendi in sessionibus votisationibus et expeditionibus miként folyjon.

Nagy sokára sessiójok az szécsényi articulus szerént deci(dá)lódott, hanem az cancellárius sessiója transponáltatott mindjárt az három praelatus után extraserialiter, ugy hogy votisatiója is együtt az praelatusokkal extraserialiter legyen, s annak utánna g. gróf Bercsényi Miklós uram, qua primus senator voxoljon, et sic per consequens az többi.

Az expeditiókban az m. Fejedelem cum senatu expediáltat per cancellarium.

Kinek directorának rendeltetett Lapszanzki* uram, egyik az senatorok közűl. Ezzel eloszolván, azonnal érkezék az mediatoroknak levele, az Udvar válaszával.

Die 4 ta. Februarii indicáltatik ujabb sessió, kiben is némelyek későn jelenvén meg, determináltatott: hogy az, ki ez után az órát negligálja, be ne mehessen az senatusban.

Annak utánna proponáltatik az mediatió levele és elolvastatik, kiben mivel az haereditás iránt igen homályosan lévén(igy) resolválva, volt discursus az replicájárul.

Kirül felette sok rendbeli disceptatió lévén, akkor nem decidáltathatott, hanem haladott más sessióra.

Második propositió volt az Jesuiták instantiája, kiknek is provinczialisok meghalása mia válaszok nem jöhetett, hogy elszakadhassanak az austriai provinciától. Azért adatott respirium nekik még két holnap, a 1 ma. Febr. anni hujus.

Die 5 ta. Febr. iterato proponáltatott; sub quo nomine adjanak választ és mi módon az mediatoroknak és az mediatiónak, kire akkor sem lehetett semmi determinatio.

Hanem hozódott elő Szirmainak, Okolicsányi Pálnak és Viza püspöknek hitletétel nélkül való közöttünk lételek, hogy vagy

*) Egy szónak a hely ki van hagyva.

menjenek ki az hazából; vagy az confederatióra esküdjenek meg; mely is bizattatott Sennyei István cancellárius uramra.

Annak utána volt beszéd azon m. urakrul és magyar rendekrűl, kik hazánkon és az confederatión kivűl vannak, és végződött az, hogy az confederátióra hivattassanak, cum declaratione, hogy ha nem jűnek — törvényes poenában incurrálnak etc.

Die 6ª Februárii ujobban vétődött elő a mediatorok levelére való választétel, kiben sok disputatiók után concludáltatott az egész senatustul, hogy adattassék válasz per modum rescripti az m. Fejedelem és senatus neve alatt sine subscriptione, és azon rescriptum includáltassék missilis levélben, kit m Fő Generális Bercsényi Miklós uram irjon qua primus senator az mediatornak.

Az rescriptumban penig világosan feltétessék hogy világosabban magyarázza meg mind az haereditást, mind az successiót, ugy egyebekre is replicáljon, valamiket az deputatió az utolsó replicájában feltött volt; mert hacsak más haereditaria provinciáihoz hasonló haereditásának nem renunciál, és szabadoknak nem resolvál bennünket, addig az traktában semmiképpen bele nem ereszkednek a statusok.

Második propositió volt az templomok foglalásában esett injuriákrul, melyeknek revisiójára deputáltattam magam és m. generális Barkóczi Ferencz és Petes András püspök uraimék.

Die eadem az megirt deputatióban consideálván, determináltatott, hogy az commissáriusok, interressatusok, s az adversa parsoknak is jelenlétek szükséges; azért citáltassanak, s az instantiák penig cum partibus adversis in scriptis communicáltassanak, s rescriptumát kiki beadván, abbul legyen discussiója az instantiáknak.

Az commissariusok excessusirul az inquisitio continuáltassék.

Nemkülönben az statusok között interveniált káromkodókrul is, kiknek executiójára deputáltassanak per districtus regni deputált commissariusok.

Die eadem 6 órakor estve meg ujabb sessióban mentünk Kegyelmes urunkhoz, holott is az hadi dolgoknak rendben való

hozása és generale regulamentuma ventilálódott és annak modalitásáról való scriptumok kezdettenek olvastatni tiz óráig éjszaka.

7. Februarii nem volt semmi sessiónk, hanem belső discursusok voltanak, kik pennára nem tétetődhetnek.

8. Februarii olvastattanak meg mediatorokhoz való expeditiók s nem különben az külső magyarokhoz, kik is melioráltatván helyben hagyattanak, és hogy Okolicsányi által küldessenek fel postán, concludáltatott. Szirmai, mint rabok szabadulásában az cartella mellett fáradozó deputatusa megmaradhat, elvégeztetett.

Hogy Horvátországnak is irattassék, és hivattassék ad confederationem, concludáltatott.

Nem külömben Erdély országa is, kinek, mivel activitása mostan az az ellenség miá nem lehet, resolváltatott, hogy a bujdosóban levő erdélyi statusok Máramarosban confluálván, minthogy Erdély országának része, az confederatióban lépjenek bé és legyen particularis colligatiója ad interim is Erdélynek magyarországi statusokkal.

Die eadem ujobban 6 órakor estve urunkhoz menvén, folyt az hadi reguláknak az ő olvastatása, annak correctiója, kinek alkalmatosságával sok külön-külön discursusok és disputatiók voltanak a haza dolgaiban.

Die 9 februarii ujobban sessiónk lévén kegyelmes urunknál ő Nagságánál, kezdődtenek az békesség iránt való postulatumoknak punctumi cum deductionibus et reflexionibus ad quodvis punctum olvastatni.

Mellyeknek első punctuma: az németnek bizonyos consideratiójira nézve az gvarantia. Kinek reflexiója az.

Hogy az anglus és hollandus mellé az svéciai és prussiai s lengyel királyok az respublicával együtt includáltassanak s ha az lengyelországi mostani scissiók nem engednék is, expost foglaltassék bele s mivel mind ezek között egy catholicus gvarans sincsen több az lengyelnél, prosupplemento az Velenczei Respublica adjungáltassék.

2 dum. András király articulusa az ő erejében való restitutiója, hogy végben menjen.

Reflexió: az által is contestálódjék az austriai háznak az magyar nemzeten való uralkodásának kivánságának megszűnése és reprobatiója.

3 um. Erdély országa is fejedelmével együtt legyen szabad, restituáltassék minden törvényeiben, szabadságiban, az erősségek adattassanak kézben simul cum partüs és az német menjen ki belőle s noha separáltatik Magyarországtul, mindazáltal nem avellaltatik az coronatul.

Reflexiója ebben: hogy Magyarországnak securitása legyen, szükséges Erdély országnak colligatiójának lenni vele, ugy hogy valamint az német nemzet zabolájának tartotta lenni, a contra mind német s török ellen gvaránsa legyen az erdélyi fejedelem és státusok az magyarországiaknak, hogy in casu unius vel alterius segitsék egymást.

Kinek megfelelésére hogy alkalmatosb legyen, inkább az egész Tiszán tul váló föld adattassék Erdély országához, az mint már több pacificatiókban is practizáltatott.

4 um. Minden külső országi hatalom és fegyver takarodjék ki az országbul, az egy királyén kivül Praesidiumok vitettessenek ki és restituáltassanak az országnak.

Reflexió: kinek alkalmatosságával, hogy az ország conserváltassék, erigáltassanak per districtus regni generálisok az kiknek statiójok az Vágon túl és innét való földön Ujvár, az kassai helyében Eger, Tiszán túl Várad, Dunán tul *) azok felében penig Generalissimus, Pest helyett Budán, nyolcz hadi fő tanácsokkal, az ki minden hadi dolgokat folytatna, menyi had kellessék az ország és praesidiumok manutentiójára békességben is, és annak fizetése honnat és miformán telhetik: sok disputatiók után sem egyezhetett meg az senatus, hanem projectumot committált

*) Egy szónak hely van hagyva.

róla csinálni, hogy 40 ezer ember continuo lehessen fegyverben; nem különben mundérungja és alimentatiója naturalékbul.

5 tum. Az magyar respublica állittassék helyre, és az ország adattassék vissza mint szabad ország.

Reflexio: Az palatinusi authoritas annak rendi szerint álljon helyben, és constituáltassék ad latus egész senatus 24 személybűl álló, s annak praesese maga, ad latus egy érsek, két püspök, az iudex curiae, az horvát országi bán, az thesaurarius, az fő-generalis, tavernicorum magister, az mágnások közűl három, az Dunán tul való földrül nemesek 3, Dunán innen is 3, Tiszán innet is 3, Tiszán tul való districtusbul penig 3 constituáltatnának. Esztendőben kétszer lenne senatus consilum, mellyen minden politicumok és oeconomicumok folynának, s hadiak semmiképen nem.

Az senatus penig continuo volna ad latus.

Az több regni bárók penig udvarnál lehetnének, és intraregnum az királynak az szolgálatot praestálhatnák.

Cancellarius loco eclesiastico lenne secularis, és cum authoritate restituáltassék elébbeni szabadságában, és törvények által circumscribáltassék ujobban.

Az Camara egészlen menjen ki és törültessék el, s helyében az ország főthesaurariusa constituáltassék. Minden dignitások az nationalistáknak conferáltassanak.

6 tum. Az királynak praetendált acquisticum jussa, akármi szin alatt lött legyen, toláltassék, és kinek kinek az ő igaz jussa restituáltassék.

Reflexió: Valakiknek vagy jure amoreim vagy penig sub praetextu rebellionis confiscáltattanak illegitime jószági, vi articulorum akar kinél találtatnak, restituáltatnak. Nem különben az egyházi jószágok is, valamelyeket abalicuált. Az jesuiták is sok consideratióra nézve hajtassanak ki az országbul, és az jószágok adattassék azoknak, az kiké volt, s az többi azoknak, kik helyettek iskolákat fognak tanitani és erigálni.

Ezen utolsó reflexiót reprobálván az senatus, suspendáltatott

ugy, hogy az austriai provinciától elszakadván, ha miben excessivusok voltanak, corrigáltassanak és emendáltassanak. Holott az sem, tehát jószágok vetessék el, és juxta fundationes 100 tallér annuatim minden jesuitára exolváltassék.

7 mum. Az rézpinznek folyása ha lehet extra regnum is inducáltassék, holott nem, intra regnum bizonyos (idő) határáig verettetvén, szabadon folyhasson in suo valore, és az végezés szerént az bányákban redimáltassék és commutáltassék.

8 0 Az bévetett három religio dolgában.

Reflexió: Az sopronyi és pozsonyi országgyűlésének tellyességgel abrogáltatni és el kell romlani, és ha szintén az successióban az örökösséget kellene is megengedni, nem különben, hanem csak az első szülöttnek és annak maradékinak successiójában, nem lévén egyébnek ottan is kötve.

Mindezen punctumoknak deductiói és reflexiói bővebb declarátióval voltanak, de az mint obiter kopiálhattam, essentialiter nem sokat különböz: reménlem mind az által in paribus is kézre kerithetem.

Adatott e mellé facultas, ex centuria gravaminum regni ha mik occurálnának, még ezekhez adni.

Die 10. Febr. publica sessióban az mediatorok ujonnan érkezett Bercsényi uramnak szólló levele olvastatott el, kiben revocálja magát iterato az haereditas iránt elébbeni irására. Az fegyver megszünése iránt penig jelenti, hogy az Udvar sem idegen, csak érthesse mint lehet hadainak subsistentiája.

Melyekre ezen három propositiók lettenek:

1 nio. Az haereditás iránt tovább is inhaereálni szükséges-é e minapi választételben.

2 0. Az suspensio armorum mi formában és meddig praetendáltassék.

3 0 Erdélyből bujdosóban levő magyarokhoz ablegatio, colligatióra invitálni cum confoederatis.

4 to. De modalitate ejusdem colligationis.

Az elsőre concludáltatott, hogy igen is inhaereáljunk e minapi végezésnek az haereditás ellen, és az békesség punctumi generalis terminusokkal tétetődjenek fel, s az manifestum concipiáltassék, s abbul sok injuriáink demonstráltassanak, citatis regni legibus, kit concipiál Kajali Pál.

Deputáltattanak penig az tractusra m. gen. gróf Bercsényi Miklós, Telekesi István egri püspök, ugyan magam és Senyei István cancellarius uram, Galambos Ferencz, Kálmánczai István, Jánoki Sigmond uramék.

Secundo. Az suspensio legyen meg, ha lineán megalkhatni, s Okolicsányi Pál menjen sietve az levéllel vissza, s ezen levélre csak m. g. Bercsényi uram replicáljon inhaerendo prioribus.

Tertio: Erdélyieknek sessiójok legyen, adják opiniójokat, s ha hajlandók, Máramarosban legyen gyülések, s oda a confoederatiótul menjenek ablegatusok és hijják az colligatióra.

Quarto: Az colligatió nem lehet mint statusokkal, hanem particuláris személyekkel, oly cautióval, hogy ha Istven boldogít bennünket, országostul öszvekapcsolják velünk magokat.

Ezen kivül is interlocutorie sok dolgok folytanak pro et contra.

Die 11. Februarii, az religióban való commissióban munkálódtam, ki is sub litera D. kitetszik.

Item Kegyelmes urunk előtt a hadi dolgokrúl való sessióban. Kiben Csongrád táján formáltatott egy corpus, annak statiójárúl, intertentiójárúl végeztünk.

Item az gyalog regularis regimenteket vettem rendben, és az lovasoknak lovokat repartiáltam per comitatus et civitates.

Az vármegyék zsoldosa iránt s ugy magok felől determinatiókat töttem, sub litera E.

Die 12. Februarii vétetődtenek mindazok expeditióban.

Die 13. az hadi tanácsban az egész országban levő tiszteknek és hadaknak fizetése determináltatott, sub litera F.

Item az suspensio armorumra való linea és modalitás concludáltatott, sub litera G.

Die 14. ejusdem az egész arteléríát vettük rendben, ugy, hogy mind fizetésérül, mind provisiójárúl végképen disponáltunk. Annak utánna t. nemz. Vay Ádám udvari főkapitány uramhoz mentünk együtt Kegyelmes urunkkal ebédre, holott vigan voltunk, mulattunk és töltöttük az napot és concludáltunk gyűlést.

Die 15. Februarii elbucsuzván Kegyelmes urunktul ő Nagyságától, m. Generalis Bercsényi uramtul, Forgáts Simon uramtul s több jóakaróimtul, jöttem el Isten jóvoltából, szolgáimat expediálván mind Hevesre mind penig Selymeczre.[1])

Csak a százados elnyomatás felgyülemlett keserűsége, a szabadságért és hitért való esengés s a fejedelem személye iránti rajongó lelkesedés magyarázhatja meg azokat az óriási erőfeszitéseket, melyekkel városunk e felkelés ügyét támogatta.

A szó teljes értelmében minden mozogni tudó ember fegyvert fogott városunkban és követte vakon Rákóczi zászlóit, a miben bizonyára nagy része volt a fejedelem személye egyéni varázsának, ki hónapokat töltött városunkban s a város népével nap-nap mellett érintkezett.

Amint a gyűlés után a fejedelem elhagyja Miskolczot márczius hó 9-én, Begányi Sándor kapitány ismét 68 lovast és 188 gyalogost szed össze és viszen magával Károlyi Sándor tábornok táborába. Igazi népfölkelés volt már ez, a minők a szabadságharczok idején szoktak csak támadni. Hogy nem igen fényesen lehettek kezdetben hadilag fölszerelve, abból látszik, hogy kettő után megjegyzi az összeirás, hogy „kardja van.“[2])

De már augusztus 31-én ujból personális insurrectió rendeltetik el, mert a német hadak Szolnok felől nyomultak mi felénk s Bercsényi táborában szükség volt az emberre. És csodálatos képen Miskolczon még mindig volt hadakozni képes ember, mert

[1]) Géresi Kálmán f. i. m. V. K. 381. l

[2]) Okmánytár III. k. 420. lap.

nem kevesebb mint 277 gyalogos vitéz szedelődzködött hamarosan össze és sietett a vitéz tábornok után.[1])

Időközben Rabutin császári tábornok sikertelenül próbálkozván Eger ostromával, élelem hiányában szenvedő seregével városunk alá érkezett. Bercsényi, hogy városunk ne legyen kénytelen Rabutin hadait kenyérrel ellátni, malmainkat mind előre felgyujtatta. Az e miatt bosszus tábornok erre német és rácz hadaival az egész várost felgyujtatta annyira, hogy a református lyceum kivételével az egész város porrá égett.[2])

Az 1707-ik esztendőből a következő érdekes feljegyzést 1707
találjuk évkönyvünkben, mely az akkori helyzetet élénken megvilágitja: „Minthogy az egész város közönségesen az német és rácz ellenség miatt meg égettetett és a város lakosi sokan (helyek nem lévén) falukra ki oszlottanak, jóllehet azokrul is convocáltattván, a mennyire telhettenek öszvegyültenek az oskolában levő nagy auditoriumban (melyet az ellenség az egész scholával együtt meg nem égetett volt) és elsőben is birák uraim ő Kegyelmek személyekben Nemes Faragó János uram tisztességesen elbucsuzott, melyre idősbik Szijgyártó András uram ő kelme becsülettel replicálván, szépen megköszönte birák uraiméknak ennek előtte való esztendőben s ugy ebben is eltöltött szolgálatjokat és kérte ő kegyelmeket a következendő esztendőben is tisztekben való bé állásokra. Kiváltképen Nemes Váczi András főbiró uram ő kegyelmét, mely kérésre magában szállván ő kegyelme és a pusztult városnak romlott állapotját respectálván, magát ő kegyelme az fő bíróság tiszti elviselésére hittel kötelezte.“[3])

Katonát azonban ismét tudtunk adni Rákóczinak ebben az esztendőben is kétszer is. A Csajági János brigadéros obester compániájából való Lökös Mátyás kapitánynak van levéltárunkban ezen év január hó 18-áról egy elismervénye, melyben igazolja,

[1]) Okmánytár III. k 424. lap.
[2]) Thaly Kálmán Rákóczi tár II. k. 134. l.
[3]) Annales Miskolcz város levéltárában.

hogy a reánk kivetett 47 gyalogosból 40-et átvett.[1]) Pedig már maga a fejedelem megsokalta a miskolcziak temérdek vér és pénz áldozatait, amit legjobban bizonyit Borsodmegye karaihoz és rendeihez intézett s Rozsnyón január 30-án kelt levele, melyben meghagyja, hogy miután az ezredek csonkán nem maradhatnak, azok kiegészitése a megye által foganatositandó; tekintve azonban a miskolczi lakosok fogyatkozott állapotját, „kivánnyuk azzal is megvigasztalni, hogy munderungjok és fizetések megadásától immunisok lesznek, melyek iránt tettünk magunk dispositiót.[2])

E korszak történetéből ösmeretes az ónodi országgyülés szomoru epizódja, midőn Rakovszky Menyhért és Okolicsányi Kristóf turóczi követek megölettek. Az avasi temetőben, közel a harang toronyhoz, a temető őrháza mellett hever egy fehérmárvány sirkő töredéke, melyet az állitólag itt eltemetett két szerencsétlen követének mondanak.

Junius 18-án, városunk harczolni már nem képes elöregedett gazdái a fentebb már emlitett Lökös Mátyás kapitányt bizzák meg, hogy a vidékről fogadjon fel és szereljen fel zsoldos hajdúkat. E czélra 1190 forintot és 4 puskát szedtek össze maguk között.[3])

Ezeknek a hajduknak nagy része azonban megszökött, kettő pedig s maga Lökös kapitány is elesett. A szökevények visszavitelére az ezred most már Szőke Ferencz főstrázsamestert küldte le. A szökevényeket az miskolczi gazdáknak kellett előállitani s „megfogyatkozott öltözetek, fegyverekre és egynéhány havi fizetésekre“ 664 forint 23 denárt kellett ujra fizetniök.

Ugyanez év szeptember hó 12-én a fejedelemnek a szomolyai völgyben levő táborában még 46 lovas és 61 gyalogos miskolczi vitéz volt, kiknek névszerinti jegyzékét most is birjuk.[4])

[1]) Miskolcz város levéltárában.

[2]) Borsodvármegye levéltára és Brósz Károly f. i. m. 15. lap.

[3]) Szerző gyüjteményében.

[4]) Miskolcz város levéltárában.

E közben Rákóczi szerencse csillaga lassankint aláhanyatlik s egyik császári hadsereg a másikat követi városunk falai között. A bölcs tanács mindent megtesz, hogy a várost ezek zsarolásaitól megmentse. E czélból az anyagi áldozatok egész tömege nehezedik ismét reánk. De megvolt az eredménye, mert hiszen nemsokára, mint a császár hű és buzgó alatvalóit a külömböző hadvezérek óltalom levelekben részesitenek bennünket. Igy 1709. nov. 22-én Sickingen báró tábornok Putnokon[1]), 1710. decz. 13-án De Viard ezredes Miskolczon[2]) és 1712. febr. 19-én gróf Pálffy János Szendrőben[3]) állit ki számunkra óltalom leveleket. 1709. 1710. 1712.

A vidékünket teljesen elfoglalt német miatt Tokajban és Sárospatakon a fejedelem emberei nagy izgalomban voltak. Igy 1710-ben október 16-án irja Ottlyk György főudvarmester, hogy a szüretelést hirtelen abba hagyták, mert az a hir terjedt el, hogy jön a német, illetőleg, hogy már Miskolczig nyomult előre. „De a kiküldött portyázó csapat megjövén Miskolczról, meghozta bizonyosan, hogy semmi sincs benne.“[4])

Tekintve az akkori közgazdasági viszonyokat, természetes volt, hogy a város a háborus világgal járó kiadásokat csak ugy tudta fedezni, hogy adósságokat csinált, a melyet azután később évek mulva tudtak csak visszafizetni.

Igy olvassuk évkönyvünkben, hogy 1714. január hó 26-án „Váczi András főbiró és Laxai János négy puskással Váradra küldettek, megvinni azon 4316 rénes forintot, a melyet még 1702-ben a város megvételekor kölcsön felvettek. Levenburgh komendánsnak pedig, aki várakozott, két átalag asszubor küldetik „ajándékba.“ A küldöttség utiköltsége 50 frtot tett ki. 1714.

Ugyancsak még 1702-ben kért föl a város kölcsön beszterczei Vinda Mihálytól hat ezer forintot, melynek évi kamatja 360 magyar forint és 12 hordó miskolczi jó bor volt.[5]) 1702.

[1]) Okmánytár. III. k. 431. lap.
[2]) U. o. III. k. 431 lap.
[3]) „ „ III. „ 432. „
[4]) Történelmi Tár. 1883. 396. lap.
[5]) Annales Miskolcz város levéltárában.

Ha uj csapatok, vagy quártélymester érkezett a városba, a tanács sietett ajándékokkal kinyerni jó hajlamaikat, melyek között mindig szerepelt néhány hordó, messze földön hires jó borainkból.

Igy november 16-áról olvassuk, hogy: „Az városon levő quártélyos ur Rudolfin uramnak ő Nagyságának, hogy a városhoz való maga jó alkalmaztatására és a jó komandónak megtartására nézve egy hordó ó bor, egy hordó ser és egy sertés offeráltassék, determináltatott, mely discretiónak representátiójára Sárkány István, Szentpéteri János és Szabó István uraimék rendeltettek.[1])“

Továbbá: Minthogy Nagyságos generális Cusányi uramnak ő Exellentiájának quártélya lévén Miskolcz városa, jóllehet személye szerint maga quártélyában jelen nem volt ugyan, s mindazonáltal maga quártélymestere által pretendálván az várostul bizonyos discretiót arra nézve, hogy idővel ő Excellentiája az nemes vármegyében megfordulván, a várost valamely vexával ne illethesse, tehát hogy ő Excellentiájának két hordós uj borok, az quártélymesternek penig maga itt való quártélyának szép alkalmaztatására nézve egy hordós uj bor, nomine discretione offeráltatni determináltatott.[2])“

A város kiválóbb hadvezérekhez háborus időkben messze földre követeket küldött, hogy jó indulatukat és protectiónális
1717. levelüket kinyerje. Egy hasonló esetből kifolyólag 1717-ben a következő érdekes feljegyzést találjuk évkönyvünkben:

„Notandum est. Ha mik az következendő protoculumokban elmaradtanak, azt nem egyébnek, hanem tulajdonicsa annak az olvasó, hogy az város ordinarius notáriusának az Tekintetes Nemes vármegye parancsolatjábul kelletett menni Landorfejérvárhoz, az Felséges Eugenius herczeghez és egyéb ottan lévő több méltóságokhoz; az Tekintetes Nemes Borsod vármegye követségében.“

A katonaság zsarolásai miatt számtalanszor emel a tanács

[1]) Annales. Miskolcz város levéltárában.
[2]) Annales. Miskolcz város levéltárában.

panaszt. Igy 1722-ben is. A mikor végre vizsgálatot is rendeltek 1722.
el ezen ügyben. A jegyzőkönyv azt mondja erre vonatkozólag: „Die 30. augusti. Kegyelmes urunk ő Felsége parancsolatjából, a mellett Tekintetes Nemes vármegye parancsolatjából és az inclita Bavarica Militia vicecolonellusával sub oriált controversiáknak investigatiójára és decisiójára kelletvén Budára ő Felsége ministerének lemenni, annak alkalmatosságával ezen város részéről is gravaminái iránt főbiró id. Faragó János uram, ad latus pedig Vetéssy Sámuel uram deputaltattanak budai követségre, hogy és miképen interteneáltatott vice colonellus ur. és hogy gravaminái is ottan a városnak a mellett representálják.“[1])

A Rákóczi-féle fölkelést a szatmári békekötés befejezvén, legközelebb az 1741-ik évben az osztrák örökösödési háboruban 1741.
Mária Terézia királyné hivta ujra fegyverre a nemzetet. A pozsonyi országgyülésen határtalan lelkesedés között megszavazott ujonczok és a nemesi fölkelés kiállitására a vármegyék sürgősen felhivattak. Ezek között Borsodmegye előljárt a csapatok felállitásában. Amint követe hazaérkezik Pozsonyból, már november 23-án tartott közgyülésükből irják gróf Esterházy Ferencz főispánjuknak:

„Nztes Szathmáry György Uramnak Posonybul lett megérkezésével mostani gyűlésünkben tett relátiójibul, Exciádnak nem csak az pénznek anticipátiójával, sőt az posztó és más egyébb nemű requisitumoknak szükséges megszerzésére és vásárlására tett hasznos dispositiójával kérésünkre hozzánk mutatott grátiájit értvén, alázatosan köszönnyük s egyszersmind azon megalkutt portékáknak lehozására, ezekre tett adósságaink lefizetésére, ugyan Miskolcz városa tanácsának egyik tagját, ugymint levelünket praesentáló Vajda Márton nevü becsületes embert, melléje rendelt két fegyveres emberrel együtt expediáltuk. Exciádat tovább is kérvén, hogy eő kelmét reája bizott dolgukban secundálni s egy-

[1]) Annales. Miskolcz város levéltárában.

szersmind az Commisárialica assignatiót is az szükséges Vecturák és praejuncturák iránt esoperálni méltóztassék".[1])

Az előző napról keltezve pedig gróf Szirmay Tamás ezredesnek:

„Mint Felséges Consiliumok intimatiójábul és Mélt. Palatinus Urunknak eő Exciájának is hozzánk bocsájtott kegyes levelébül, mind pedig Szathmáry Király György követ kedves atyánkfiának eő kelmének relatiójábul esvén értésünkre, hogy Felséges Asszonyunk különös érdemeihez s dicséretes qualitásaihoz képest az urat ezen ujonnan felállitandó gyalogság obesterségével condecurálni kegyelmesen méltóztatott; azon valamint szivesen örvendünk, ugy szintén egyenlő kivánságunkat óhajtjuk, hogy Isten eő Szent Felsége Felséges Asszonyunk hasznos szolgálattyára s hazánk oltalmazására fegyverét az Urnak boldogitsa, magát pedig Nemzetünk üdvösségére nagyobbakra vezérellye. E mellett értettük Szathmáry Király György Uramnak irott leveléből az Urnak, hogy az általunk felállitandó Gyalogság mundérozásához kivántató ólomgomboknak, kardszijjaknak és nyakravalókra szükséges bagariának megszerzésére maga szives készségét az ur velünk tapasztaltatni kivánnya; melyet mi nem csak nagy recognitióval veszünk, sőt mindazokon felül többeknek is, ugymint kard, lóding és nadrágszijjaknak megszerzését az Urnak bizodalmasan recomendállyuk, mellyeknek árárul, ugy arról is: — azon gyalogságnak német ingeketé-? avagy mint ezt, ugy nyakravalójokat is magyarosan? avagy azok őrvősen? — Nem különben más aprólékos apparátusokat, miképen kölletik elkészittetnünk? mentül előbb tudósitását az Urnak e végett elvárjuk, hogy mi is az uniformitást mindenekben observálván, az mi Felséges Asszonyunkhoz való buzgóságunkban s reánk obveniált gyalogságnak, hova hamarébb leendő felállitásában másoknál utolsóbbak ne tapasztaltassunk".[2])

[1]) Szepessy Béla. Az 1741—42-ik évi Borsodmegyei insurrectióra vonatkozó adatok „Borsodmegyei Lapok" 1887. év 9. és köv. számai.

[2]) U. o.

Deczember 14-én már báró Andrássy Péter tábornoknak jelentik, hogy tisztjeiket megválasztották s hogy a birtokosok és a nemesség 110 emberből álló zsoldos csapata s a 82 főből álló portális katonaság is a legközelebbi napokban fel lesz szerelve.

A hadi mozgalom székhelye városunk, mely ismét teljes erejével vesz abban részt. Kitünik ez Esterházy főispánnak Pozsonyból deczember 16-án kelt s a vármegyéhez intézett következő leveléből is:

„Sub dato 23-ae praeteriti mensis Nov. ex generali Congregatione in oppido Miskolcz celebrata, — Miskolcz várossa tanácsának egyik tagja, ugy mint ez levelem bemutató Vajda Márton által hozzám bocsájtott Tettes Ns. Vármegye levelének kezemhez vételét recognoscálván, szerencsémnek tartom, hogy a kivánta pénznek anticipatiójával és a fölállitandó militia szükséges requisitiumnak megszerzése iránt tött dispositioimmal a Tettes Ns. Vármegyének Complaceálhattam; a minthogy adandó alkalmatosságokban szives hajlandóságomat ennek utánna is megbizonyitani igyekezem. A minemű és mennyi Posztó megnevezett Vajda Mártonnak kezéhez szolgáltatott légyen a Contrahens Sidótúl, a Contractusnak ténorábúl ki fog teczczeni és eő klme maga is iránta szóval bővebb relatiót tenni. És mivel Ns. Torna Vármegyében kiállitandó seregnek számára is a posztót magával viszi többször emlitett Vajda Márton, azokért a Contractusban specificált maga quantumát a Tettes Ns. Vármegye kiméretvén, Ns. Torna Vármegyének is az ő részét megadatni ne terheltessék, mindazonáltal a contractus quantumát meghaladó presiduitásnak bonificatióját, vagy is árát praetendállya a Liferant: mert ugy mond a posztót ki nem mérette, hanem csak végszámra adta. Ötven pár flinták is küldetnek ezen posztóval együtt, de a kardok és pisztolyok (jóllehet, hogy a fegyvernek adminisztratora biztatott vala, hogy még pro 11-ma X-bris kezemhez fogja szolgáltatni) még meg nem készültenek, hanem most actu munkában

vagynak, mindazonáltal sürgetni fogom, hogy megkészitésében serénykedgyenek; mely is meg lévén, azonnal értésére fogom adni a Tettes Ns. Vármegyének, hogy mikoron kellessék érte ide hiteles embert expediálni. A Tettes Ns. Vármegye részéről általam a Győri magazinban administráltatott Gabonának Quantumát kimutatja az annectált Originalis quietantia, mely is per Comissariatum adjustáltni fog. Minthogy 60 mérővel ugyan több administráltatott, hogy sem a mennyi kellett volna, de ennek is meg lészen az ő bonificatiója. Qui in reilquo e. t. c.“

1472. A következő 1742-ik év január 2-án kéri a megye a főispánt, intézkedjék, hogy a katonaságnak adandó „fölöstököm“ terhe alól felmentessenek, e hó 11-én pedig Andrássy tábornoktól egy tisztet kérnek, aki állandóan Miskolczon tartózkodván, az adminisztrátióban segélyükre legyen.

Ugyancsak január 2-áról, Szirmay Tamás ezredeshez intézett levelében, a felszerelés munkálatairól tevén jelentést, irja a megye, hogy az egyenruhákhoz való ólomgombok szállitását egy miskolczi görögre bizta.[1])

Hogy milyen mozgalmas lehetett nálunk az élet, miután a szomszédos vármegyék csapatai is itt concentráltattak, érdekesen látjuk báró Splényi Gábor tábornoknak Szendrőből január 21-én a vármegyéhez intézett leveléből:

Tekintetes Nemes Vármegye! — Miskolczon mai napon celebrált conferentiából hozzám ide expediált ezen Nemes Vármegye deputatus substitutus Vice Ispány urtúl értettem, hogy azon Ns. Vármegyének gyalog militiáját concernáló mundur nagyobb részében még el nem készült volna, holott peniglen Tettes Ns. Heves Vármegyének az gyalog Contingentiája indubii ugy reméllem pro 26-ae aut 27-ae curentis cum omnibus necessariis requisitis Miskolczon statuáltatni és assentáltatni fog; mivel pedig azon Ns. Heves Vármegye, Nagy-Bánya és Eger várossa, úgy a Kis-Kunságból obveniáló gyalogságot oly véggel contra-

[1]) Okmánytár III-ik k. 449. lap.

háltatom azon Helységben, hogy együvé kapcsolván ezen Tettes Ns. Vármegye obtingensével leghamarébb Pozsony felé küldendő első Battallion formáltathassék. Ahoz képest adhortálom azon Tek. Ns. Vármegyét azon gyalogság mundurjának elkészitésében oly szorgalmatos gyorsaságot elővenni ne terheltessék, hogy az militia minden tovább való halasztás nélkül ad summum pro 26-ta Currentis, egész már tudvalevő minden ruházattyokkal hasonlóképen Szixóra statuáltassék, hogy ezen holnapnak végével ezekből igy formált Battalliont felküldhessem. Amaz puskáknak Pest városa praeclusiója miatt lett azon Nemes Vármegyében le nem hozhatását nézi? Oberster Szirmay Tamás úrral léven szemben, holnapután Eperjest tartandó Ns. Sáros Vármegye Gyűlésén fogom ezen dolgot conferálni eő klmével és ha lehetséges oly módot keresnem, hogy a mely Flinták más Ns. Vármegyékre már onnan felülről lehozattattak volna, ide adattassanak. Ellenben tali in casu ezen Tettes Ns. Vármegye az utolszor menendő Battallion számára kivántató Flinták administrátiójárul in tempore provideálni tartozzék, és mivel mintegy lehetetlenségnek látom, hogy midőn ez compagniák formáltatni fognak, Szikszóról három-négy napra ezen Tek. Ns. Vármegye legalább 900 embernek kivántató kenyérrűl, mely is regula mentaliter fog megfizettetni, in antecessu szükséges dispositiókat tétessen: mivel az Nagy-Bányai Gyalogságot is az mint elébb irtam, Miskolczra rendeltem, és könnyen azokkal az 900 embernek számát adaequálni fogja. A contrastiónak, Assentatiónak és mustránnak idején, hogy hadi főcomissárius és Oberster Szirmay Tamás uraknak, s azon Compagniákról lévő főtiszteknek illendő szállás adassék, a közember pediglen miképpen accomodáltassék, nemkülönben minémű uton Ns. Nyitra Vármegyében azon Battalionnak menni kellessék, bővebben megértette a Tek. Ns. Vármegye a Felséges kir. Consiliumnak az iránt tett intimatumábúl, melyre is praesentibus provocálnom magamat kivántam.

Január 28-án Heves megye csapatai már Miskolczra érkez-

nek, miért is gróf Szirmay ezredes sürgeti a vármegyét, hogy a maga embereinek felkészitésével siessen, nehogy sokáig ott kellessen Miskolczon élelmezni a hevesieket is.

Január 30-án ir Heves és Külső-Szolnok vármegye is Borsodhoz, melyben kéri, hogy 436 emberből álló csapatának városunkban leendő elszállásolása iránt intézkedjék. Február 3-án pedig e tárgyban a következőket irja:

„Jóllehet legközelebb mult kedden Nsgtokat Klteket kötelesen tudósitottuk, mikepen gyalogjainkat circa 3-tie Februarii Miskolcz felé expediálni kivánnánk, és azért requisitiónkat előre bocsájtottuk, hogy Nsgtok kltek Grémiumába belépvén, tovább progressusok felől in tempore szükséges rendeléseket tenni ne terheltessenek, de minthogy általunk denominált Föllebvaló Tisztek elégtelenek annyi számu gyalogoknak vigyázására úttyokban, alsó tisztekkel még provisusok nem lévén, hogy történhető rendetlenségeknek eltávoztatására annyival bátorságosabban most eleintén legalább is ad loco collectaculi Miskolczon penetráltassanak, tanácsosnak itéltük, hogy gyalogjainkat (gremiumunkbúl egynéhány vezérlő Comissáriusokat melléjek rendelvén, kik Miskolczig elkisérjék) Mező-Kövesdig szekereken expediáltassuk, kikhez való képest Nsgtok kelmetek szomszédságosan és teljes bizalommal requirállyuk, Mező-Kövesdre érkezendő gyalogjainkat (kiket reméllyük jövő hétfőn innen Gyöngyösről megindithattyuk) és fellebb irt okokra nézve szekereken Miskolczig promoveáltatni ne terheltessenek, abbéli szomszédságos jó akarattyát midőn adandó alkalmatossággal reciprocálni igyekeznénk e. t. c.“

Végre márczius 2-án jelenti a megye báró Splényi generálisnak, hogy 182 lovas Miskolczon megmustráltatott s a legközelebbi napokban utnak indul.

A Borsod vármegye által kiállitott egész hadi contingens, a tisztek beszámitása nélkül 192 lovas és 330 gyalogost tett ki.

A csapatok el is jutottak a harcztérre, azonban mint a vármegyének Esterházy főispánhoz intézett s október 8-án kelt je-

lentéséből látjuk, 83 ember közzülök szégyenletesen visszaszökött. A megye mindent elkövet, hogy ezeket visszaküldhesse. Október 15-ére Miskolczra mustrára rendeli őket, hogy felszerelésüket rendbehozza. Azonban mint október hó 30-ikán gróf Pálffy János nádorhoz intézett jelentésből látjuk, csak 18 embert sikerült a visszatérésre reábirni, annyival inkább is, mert időközben tisztjeik közül is többen visszajöttek és pedig részben azért, mert „Norinbergától Prága alá commandiroztattván, ötöd napig sem magoknak, sem lovaiknak semmi portiója nem lévén, s még negyednapig való várakozásra halasztatván, a nagy koplalást, tovább ki nem győzhették.“

Mielőtt a vármegye csapatai Miskolczról elindultak volna, nemcsak felesküdtek, hanem a megye által az általános hadi szabályok mintájára alkotott szigoru hadi articulusokra is kitanitattak, melyek szerint a szökés, vagy hitszegés halál büntetéssel sujtatott.[1]) Mint azonban láttuk, mind ez nem használt, mert nem volt meg a hadrakelt insurgensek lelkében az igazi lelkesedés.

Ugy az örökösödési, mint később a hét éves háboru azonban tovább is folytonos áldozatokat kivánt tőlünk. Igy 1754. Mis- 1754.
kolcz városából a mesteremberek 1000, a görögök 800, a zsidók 100, a czigányok 27, a nemesség 750 s a molnárok 41 forintot fizettek hadiadóba.[2])

Majd 1757-ben Borsodvármegyére husz ezer köböl zabnak és 1757.
árpának Pestre leendő felszállitása vettettvén ki, abból városunkra 1500 köböl esett, melynek azonban, mint Barkassy András főbiró uram mondja — „mind megszerzésére, mind felszállitására minthogy magunktól elégtelenek voltunk; kéntelenitettünk azon emlitett szükségre Nemzetes és Vitézlő Szűcs György uramtúl száz

[1]) Szepesy Béla. Borsodvármegye által 1742 ik évben felkészitett bandérium részére kiadott, hadi szabályok és utasitások. Borsodmegyei Lapok. 1887. évf. 1. és köv. számai.

[2]) Országos levéltár. Neo. Reg. Acta Fasc. 1165. N° 2.

hollandiai aranyakat két, vagy három holnapokig fel vennünk, mely jó akaratjáért mi is a közelebb jövő nyáron bizonyos fü beli jóakarattal fogunk ő Kegyelme iránt lenni.“[1])

1759. Két év mulva, vagyis 1759. október 16-án azonban már ismét 1000 forintot kénytelen a város fölvenni négyesi Szepessy Istvántól, hogy a kivánt zabot megvehesse s miután „marhás emberei elégtelenek“, azt a Pesthez közel eső falvakban igyekszik megvétetni, hogy a szállitás kevesebbe kerüljön.[2])

A következő évben pedig ifjabb Fodor Pál és Szántai István kiküldött tanácstagok, Jászárokszálláson Juhász Péter görög kereskedővel szerződésre lépnek, hogy „az városunk által a hadi segedelemhez adandó 2339 kila árpát megszerezze és a pesti hadi magazinba szállitsa. Köblét 28 garason számitva.“[3])

A város tisztviselői mellé ilyen kiküldetések alkalmával rendesen egy katonai kiküldött volt rendelve, akinek azután kedvét kellett

1775. keresni. Igy mikor 1775. Január 15-én a pénztárnok Szederkényre ment, a vele levő káplárnak vett czukrot 24 krért, ugyanannak accomodatiójára hal csikot 6 kr., 6 itcze bort á 5 x=30 kr., egy pint bort 8 kr. és egy gyertyát 6 kr.[4])

A következő évben, gróf Török Katalintól vétetett a város ennek emődi vermeiből 400 köböl zabot, köblit 51 krajczáron szintén hadi czélokra.[5])

Hogy itt-ott a régi virtus még élt az emberekben, látjuk abból, hogy a midőn II. József erőszakos ujonczozásait végre

1784. hajtatta, 1784-ben, Dávid Péter sárospataki legátus Miskolcz város piaczáról egymaga kivert 12 verbunkost.[6])

Eközben kitörvén a török háboru, ujabb és ujabb terhek vettettek ki a megyére, a melyet első sorban városunknak kellett fedezni.

[1]) Miskolcz város levéltára.
[2]) U. o.
[3]) U. o.
[4]) Szerző gyüjteménye.
[5]) Miskolcz város levéltárában.
[6]) Protestáns árvaházi képes naptár 1878. évf.

A mi görög kereskedőink testülete ekkor már igen tekintélyes és vagyonos osztályt képezett, akik jövedelmeik arányában mindig igénybe vétettek ily kivetések alkalmával. 1789-ben, mi- 1789.
dőn a hatóság a tömegesen átvonuló katonaság egy részét nállok is beakarta szállásolni, hogy magukat ez ellen biztosithassák egyelőre hat évre szerződést kötöttek a várossal. A görög companiát a szerződésben Demcsa János birájuk, Peszkár Athanázius és Gyemandy Emánuel kereskedők képviselték. E szerződés értelmében:

1. A Miskolczon lakó egész görögség immunitáltatik a Tettes quártéjozó militiának tartásától, forspontozástul, levélhordástul, utak és töltések csinálásától, város gazdaságától, rostálástól, tizedességtül, kaszálástul, széna csomózástul, mosástul és egyébb előfordulható hajtogatásoktul s minden személyt érhető terhektül.

2. A görögök egyedül csak a stabális tiszteknek fognak tartozni quartélyt adni, de altiszteknek, annyival inkább közkatonáknak reájok való szállitásával semmiképen nem terheltethetnek. Ha mindazonáltal megtörténne, hogy per transennam számosabb katonaság takarodna be egyszerre Miskolczra, példának okáért egész batalion s két több divisiók is, azon esetre tartozni fognak a görögök azon katonaság más tisztjeinek is quártélyt adni. De ugy, hogy a város köteles lészen szorosan vigyázni arra az ily alkalmatossággal, a görögök sem a többi miskolczi lakosok, sem pedig ők egymás felett ne terheltessenek ahoz képest.

3. Hogy a sor a görögökre szállitandó quártélyozókra nézve helyesen megtartasson akkor, a midőn a görögségre fog jönni a quártélyosnak bészállitása, főbiró uram tartozzon előre hirt adni a görög compánia által arra rendelendő személynek, az a görögök házai közül azt kimutassa, melyben a quártélyos rendszerint fog szállitattni s a rendelés illendően lehessen.

4. Mely puncto primo nevezett tehernek megváltásáért mi görögök fogunk fizetni a városnak esztendőnkint 225 R. forintot.

5. Ha a görögök közül valaki olyan találkozna, aki ezen

pactált summából reája háramlandó quótát önként nem akarná fizetni: tehát azon történetre tartozik a város a görög compániának illendő assistentiát adni, hogy az efféle morosus görögön az adósságot megvehesse.“ [1])

De a görögök uj hazájuk védelmére nemcsak a reájuk szabott terheket viselték hiven, hanem önkéntes adományokkal is támogatták a hadi kormányt.

1796. Igy 1796. szeptember 2-án 1200 kila zabot s október 26-án ismét 474 kilát, a következő évben pedig február 6-án hat katona
1799. felszerelésére 200 frtot s 1799-ben az országra kivetett másfél millió kila zab fedezéséhez szintén 200 rénes forintot ajándékoztak.[2])

A század utolsó éveiben a franczia háboruk alkalmával szólitotta a korona ismét talpra az insurrectiót. Megyénk és ennek élén városunk ismét tetemes áldozatokkal járult annak felszereléséhez.

A városunk által ekkor kiállitott lovasok felszerelésére a katonai commandó a következőket rendelte: Nadrág, mente, dolmány világos kék, mindkét felől dupla gombházakkal, sima fejir ólom gombokkal és pikkelyekkel s veres szőr zsinórral. Mente prém fekete bárányból lészen. Veres öv, fekete csákós süveg, ennek prémje veres galandból s arra ad distinctionem aliorum Comitatum veres pántlikából rósa. Csizmájok jó fekete bőrből. Magyar fejér aba köpönyeg. Nyeregre fekete bárányból kék posztóval prémezve, lóding és tarsoly kék posztóbul, veres zsinórral kihányva. Kardszij, lódingszij és pantallér veres bagariábul. Karabély és pisztolyok a mennyire lehet rezesek legyenek. Kantár, szügyellő és farmatring móldvai formán fekete legyen. Musikások, török síposok. Minden katonának pedig pányva kötele és ötnek egy bográcsa legyen.[3])

1797. Radvánszky Ferencz vezér 1797. böjtelő hó 10-én

[1]) Országos levéltár. Táblai osztály. 40. 61.
[2]) U. o. „ „ „ 40. 61.
[3]) Miskolcz város levéltára.

bizonyitványt ad arról, hogy Nagy János Miskolczról, mint kapitány ezen csapatoknál hét hónapig szolgált.[1])

E korszakban városunk ipara már annyira fejlett volt, hogy nemcsak saját felszerelési tárgyaink jelentékeny része nálunk készült, hanem azonfelől iparosaink a központi hadfelszerelési raktárnak is dolgoztak. Szentiványi ezredesnek 1799. junius hó 1799.
5-én Ó-Budán kelt levele a miskolczi hadi comandóhoz érdekesen világitja meg e vállalkozást: „Hogy mi 7-ik. Márcziusban ezen folyó esztendőben megegyeztünk az ott levő lakatos czéhvel 1000 pár sarkantyuknak huszároknak valóknak elkészitése és általszállitása iránt, mely sarkantyuknak elkészitésére és ide általküldésére mivel a miskolczi lakatos czéh magát kötelezte, hogy mentül hamarébb által fogja küldeni, azért is a miatt más rendelést nem tettünk, mivel pedig mind ekkoráig a sarkantyuk fel nem küldettek, arra való nézve kérettetik a Nemes hadi comandó, hogy az emlitett lakatosczéhet intse meg, hogy az emlitett ezer pár sarkantyukat mennél hamarébb nemcsak elkészitse, hanem minden késedelem nélkül a tudva levő helyre általvitesse.“[2])

A háboru pusztitásai mellett a XVIII-ik században a természet csapásai is meglátogatták városunkat. Igy 1739-ben az Er- 1739
délyből kiindult pestis is fenyegetett, de erélyes intézkedések elejét vették a nagyobb veszedelemnek. Hogy teljesen elzárhassák a várost, széles árokkal vették körül, illetőleg a már meglevő sánczokat kiegészitették. Az első védő-árok ugyanis már akkor készült, midőn tövissel is bekeritették a várost. Azontul vigyáztak reá, s ha valaki rongálta, vagy elszántotta, megbüntették. Mindamellett 1734-ben már olyan állapotban volt, hogy a kassai hadi com- 1734.
mandáns Rhenaud József felhivta a városi hatóságot, hogy az árkokat védelmi szempontból ujitsák meg. Ekkor elhatároztatott, hogy a város terjedésének megfelelően a mindszenti kapunál, a

[1]) Ludovika Akadémia „Közlönye“ 1901. évf. 671. lap.
[2]) Lakatos czéh iratai Miskolczon.

vendégfogadón túl vezetik, Győr felé pedig a Medgyes-alja kertjein tul kiterjesztik.[1])

A pestis veszedelem azután sürgőssé tette a munkálat végrehajtását s ekkor be is fejezték azt egészen, ugy hogy „kezdődjön a Csabai-kapunál és sucessive menjen a Szinva vizének folyásáig, onnan ismét continuáltassék az Szentpéteri-kapuig, onnét ugyan az Fábián-kapuig, az Fábián-kaputól pedig a Pecze-folyáson fel az Hunyad utczában levő házaknak kertek vége mellett néhai Tek. Nemzetes Borsy Mihály uram malmán innét az Avasig".[2])

1746. Ezután két izben a tűz tett nagy pusztitást. Igy 1746-ban, midőn a Papszer-utcza s a Avas és Jézus kutja mentén levő pin-
1781. czék égtek le[3]) s 1781-ben, midőn a pusztitó elem május 25-én reggel 8 és 9 óra között a minorita zárda közelében ütött ki s a város jelentékeny részét elhamvasztotta, amennyiben 204 ház, 257 pincze, borház, 107 istálló, szin és kamra, vagyis összesen 568 épület égett le. 27 ember szintén a lángok között lelte halálát. Készpénzben oda égett 7635 forint, kereskedelmi árukban pedig odaveszett 360,387 forint áru érték. A kormány e csapás után több évre leszállitotta, s részben el is engedte az adót.[4])

[1]) Annales Miskolcz város levéltárában.

[2]) U. o.

[3]) Kubinyi—Vahott. i. munkája. II. k. 124. l.

[4]) Vályi András. Magyarországnak leirása Budán 1799. II. k. 617 618. lap és Korabinszky Joh. Mathias. Geographisch, historisches und producten Lexicon in Ungarn. Pressburg. 1786. 8. r. 415. l.

XV. FEJEZET.

A XVIII-IK SZÁZAD VALLÁSI MOZGALMAI. A DIÓSGYŐRI PÁLOSOK ELTÖRLÉSE. A TAPOLCZAI APÁTSÁG. A MINDSZENTI TEMPLOM FELÉPITÉSE. A MUNKÁCSI GÖRÖG PÜSPÖKSÉG TAPOLCZAI ÉS MINDSZENTI JAVAI. KÜZDELEM A KATHOLIKUSOK ÉS REFORMÁTUSOK KÖZÖTT. AZ ELLENREFORMÁTIÓ. A MINORITA ATYÁK. A MINORITA ZÁRDA ÉS TEMPLOM FELÉPITÉSE. KATHOLIKUS PAPJAINK. A MINDSZENTI CSUPROS KÉP. A REFORMÁTUS EGYHÁZ BELSŐ ÉLETE. EGYHÁZI EDÉNYEK. AZ EVANGELIKUS EGYHÁZ MEGALAPITÁSA. TEMPLOMUK FELÉPITÉSE. A GÖRÖGÖK.

A XVIII-ik század vallási mozgalmai szomoru képet tárnak elénk. Mig maga a reformátió minden nagyobb háboruskodás nélkül, úgyszólván észrevétlenül jutott városunkban diadalra, addig e században engesztelhetetlen gyűlölködéssel gyúl ki a vallási harcz polgáraink között s a messze középkorra emlékeztető események lépnek fel az ellenreformátió nyomdokán, sötét képet nyujtva akkori közmüveltségi állapotainkról.

A városunkban birtokos szomszédos katholikus intézmények közül megemlitjük, hogy a diósgyőri elpusztitott pálos zárdát III. Károly király 1739-ben ujra szerveztette és javadalmazta, 1739.
minek emlékét a Felső-Győr szélén ma is meglevő földszintes zárdaépület éjszaki oldalán befalazva levő következő fölirat tartotta fenn:

„D. O. M. A.
Conventus SS. Corporis X ti de Dios-Győr
Ords S. Pauli primi Eremitae
fundatus olim A. MCCCXIII.
sub Carolo I. Hungariae Rege
Per Stephanum Borsod R. H.-Palat
Dotatus dein

Per divos Hungariae Reges
Ludovicum I. Mariam Sigismundum
Sed A. MDXXVI
iniqua Caspari Szered manu eversus
tandem
Sub Caesare Carolo sexto
iusto, pio, victore, felici
Hungariae Rege
Re aedificatus A. MDCCXXXIX." [1]

Nemsokára azonban az egész pálos rend eltöröltetvén, illetőleg feloszlattatván hazánkban, 1782-ben a diósgyőri zárdát is hasonló sors érte. A királyi rendeletet Szőllősy Ferencz diósgyőri korona uradalmi prefectus és Molnár András hajtották végre.

1782.

Az ekkor készült leltár szerint összes vagyonuk értéke 82,799 frt 37 krt tett ki, melyből 8645 frt 51 kr. készpénz, 1738 frt 29 kr. követelés, 14,209 frt kamatra kiadott tőke, 44,556 frt 45 kr. értékü földbirtok és ingatlan, köztük a miskolczi ház is, 8557 frt 47 kr. értékü épület, 3771 frt 04 kr. értékü ingóság és 1320 frt 41 kr. értékü templomi felszerelési tárgy volt. [2]

A kertben, még a paulinusok korából hatalmas almafák diszlenek; a kapu előtt gyönyörű hársfa jelzi azon helyet, hol hajdanában a templom állott. Csak éjszaknyugaton levő borházuk daczolt jobban az idővel. Zárdájuk kertjének végén a szerzetesek számára 1766-ban öntött kis harang szól maig is a felsőgyőriekhez, mig a másikat 1811. junius 11. a diósgyőri kath. toronyba vitték át. Ezen 1752-ben épült templom paulinus harangja kisérte örök nyugalomra a 93 éves korában 1844. táján elhunyt utolsó pálost, Kristóffy Gáspárt.

1766.

1752.

A mi a szintén közeli s városunkban is birtokos sajó-ládi zárdát illeti, ezeknek 1703-ban Rákóczy Ferencz védlevelet

1703.

[1] Podraczky József. Történelmi Tár. VII. k. 260 l. és Dr. Márki Sándor: A borsodi Bükk hegységben. A magyarországi Kárpát-egyesület évkönyve 1882. 247. l.

[2] Császár Elemér. A pálos rend feloszlatása. Századok 1901. 413. lap.

adott s miután 1713-dik évi július 30-dikán vizár öntötte el a vidéket, 1716-ban az ujonczképezdével bővitetett, ezért székháznak neveztetett társ ház javairól uj úrbér és összeirás készittetett, melyből látjuk, hogy ekkor egyebek közt az elpusztult Csaba helységben malmuk, Miskolczon házuk volt. 1713. 1716.

E miskolczi házukban a pálosoknak korcsmájuk, mészárszékük és boltjuk volt, s e hármas királyi haszonvétel megszüntetése végett a királyi jogigazgató a királyi tábla előtt pört indi-tott, melynek következtében 1761-ben csupán a bormérés szoritttatott meg, tiz három akós hordó bor kimérésére, minden más italnem kizárásával; de a mészárszék és bolttartási engedély meghagyatott nekik.[1] 1761.

Végre a kolostort illette a III. Károly király által 1732-ben engedélyezett hid- és töltésvám, valamint a győri erdőben ugyanazon évben engedélyezett faizás és mészégetés is.[2] 1732.

A még 1423-ban épült régi templomban 1716-ban megkezdett helyreállitása és ujra épittetése után 1719-ben a szentély alatt uj sirbolt készült, a mely teljesen 1720-ban fejeződött be. 1716. 1719. 1720.

Az uj kolostornak 1720-dik évi julius 28-dikán tétetvén le alapköve, csak 1737-ben épült fel teljesen, miután 1735-ben azonnal valóságos társházzá alakittatott, 1741-ben pedig a szerzet ujonczképezdéje is e kolostorban állittatott föl. E társház szintén egész 1782-ig állott, a midőn ez is feloszlatott. Leltár szerinti összes vagyona ekkor 284.043 frt. 50 és fél krajczárt tett ki.[3] Ebből a leltárból s egy per aktáiból látjuk, hogy régi házukon kivül 1758. óta már szőllőket és egy majort is birtak városunk határában a Bábonyi bérczen és a Kártyás hegyen.[4] 1737. 1741. 1782. 1758.

[1]) Országos levéltár. Neo. Reg. Acta. 1167. csom. 14. sz. Acta Conv. 1. cs. 23, 31. és 58. sz. Memorabilia és Benger Chronot. V. Fej.

[2]) U. o. Acta prov. 1. cs. 8. sz.

[3]) Rupp Jakab Magyarorsz. helyrajzi tört. Pest 1872. II. K. 82 lap.

[4]) Országos Levéltár. Táblai oszt. 4. 1441. szám és Neo. Reg. Acta 275. csom. 14. sz.

A tapolczai apátság, mint fentebb is láttuk, már sokkal közelebbi összeköttetésben volt városunkkal.

Miután a tapolczai apátsági épületek elpusztultak, az apátság tagjai a mindszenti plébániára költöztek. Ezek kétségtelenül Szent Benedek rendiek voltak, amit igazol az is, hogy kezdettől fogva a pannonhalmi anyazárda fenhatósága alatt állottak.

Elpusztult s megcsonkitott birtokaiból alig lévén valami jövedelme az apátságnak, sem kegyuri, sem pedig ama másik kötelezettségének nem volt képes eleget tenni, hogy hadviselés esetén a magyar király rendelkezésére bizonyos számu katonát állitott volna ki.

1715 Ezen oknál fogva III-ik Károly 1715. körül az apátságot végleg beszüntette, s miként már előbb kivételesen, úgy ezen időtől kezdve fenmaradt ingatlan javai királyaink által rendszerint egyes világi főpapoknak adományoztattak, még pedig a mint a történeti tényekből következtethető, azon czélból és határozott kikötéssel, hogy az illető javadalmasok, az ellenreformatio visszahatása alatt már akkor lélekszámban ismét jelentékenyen felszaporodott miskolcz-mindszenti r. kath. egyház irányában, az apátság által elhanyagolt kegyúri kötelezettségeknek kettőzött szorgalommal iparkodjanak eleget tenni.

Ezen időtől fogva jelentékenyen emelkedik a mindszenti róm. kath. hitközség, mert ama főpapok, akik Tapolczai apátok is voltak, az apátsági birtokokból nyert jövedelmüket készséggel áldozták mint kegyurak e hitközség javára, akik alatt azután egymásután jöttek létre máig is fennálló mindszenti egyházi épületeink.

Egyik ilyen tapolczai apát volt a XVIII ik század elején Petrik András egri kanonok, akit Rákóczi Ferencz nevezett ki apáttá. Ő a mai plébániatemplom helyén állott régi s Mindenszentek tiszteletére épült kápolnát befedette s e mellett sekrestyével és a szentély fölé helyezett tornyocskával láttatta el, melybe két kis harangot is helyeztetett.[1])

[1]) Dr Böhm János Egri egyházmegyei közlöny 1890. évf.

Utóljára 1726. augusztus 16-áról van róla értesitésünk, amikor az anyakönyv tanusága szerint Almásy Mihályt keresztelte. Ez esetben azonban őt gróf Althan Mihály Frigyes váczi püspök és áldozár bibornoknak meg kellett előznie, kit már 1713-ban mindszenti papjával a fizetés miatt pörösködni találunk, mely pörnek Keresztély szász herczeg, Magyarország herczegprimása vetett végett. Ezen apát veté meg 1728-ban a mostani diszes modoru Miskolcz mindszenti egyháznak alapját; azonban csakhamar 1734-ben meghalálozván, a megkezdett mű folytatását és bevégzését utódjának hagyta. 1726. 1713. 1728. 1734.

Máriássy Sándor fölszentelt tinini püspök fejezte be az épitést s látta el mindennemű szükséges butorokkal, fényes egyházi szerekkel és öltönyökkel. Ezt hirdeti a főkapu felett bevésett czimer és fölirat is:

DEO TER OPTIMO MAXIMO HONORI S. S. PETRI ET PAULI APOS/TOLORUM ECCLESIAM HANC MICHAEL AB ALTHAN SANCTAE ROMANAE/ ECCLESIAE CARDINALIS/ EPISCOPUS VACZIENSIS INCHOAVIT ANNO MDCCXXVIII./ ALEXANDER MÁRIÁSSY DE MARKUSFALVA EPISCOPUS THI/NINENSIS/ ABBAS DE TAPOLCZA TERMINAVIT ANNO MDCCXLIII.

Követte őt Foglár György püspöki helynök, ki egri kanonok volt, aki az apátsági ugynevezett „Mindszenti kuriát“ és az „Arany bárány“ fogadót épittette.

Utódja az apátságban már nem magyar főpap, hanem gróf Athembs Mihály Károly görczi érsek volt, kinek az országbóli távolléte miatt, az apátsági javak kezelésében teljhatalmú megbizottja Fáy Ferencz miskolczi plebános volt. Ennek idejében és befolyásával épült 1765-ben a templomunk tőszomszédságában máig fennálló ápolda, róm. kath. elaggott szegényeink befogadására. 1765.

A görczi érsek nem sokáig maradt az apátsági javak békés birtokában; mert hazai törvényeinkkel ellenkezvén a magyar egy-

házi javaknak külföldiek részére való adományozása: ez ellen felemelte tiltakozó szavát gr. Esterházy Károly akkori egri püspök, mint a kinek megyéje területén feküdt az adományozott egyházi javadalom; minek az lett a természetes következménye, hogy Athembs érsek kénytelen volt lemondani a jogtalanúl birt javadalom haszonélvezetéről.

Mária Terézia magyar királynő ugyanis beleegyezvén
1775. 1775 ben a munkácsi gör. kath. püspökség felállitásába, ennek állandó javadalmazására a tapolczai apátság birtokait adományozta volt, a nélkül, hogy adományozásához a miskolczi egyház kegyúri terheinek viselését is csatolta volna. Sőt ettől csakhamar egy felmerült kérdés esetében fejedelmi jogainál fogva a nevezett püspökséget végleg felmenté, s ezzel egyidejüleg egyházunk védnökségét hasonló módon a magyar királyi kincstárra ruházta át, mely azt mind e mai napig kezében is tartja.

1776. Az apátság birtokai 1776-ban Bacsinszky András munkácsi görög püspökre át is irattak.[1])

A mindszenti plébánia épületét már maga a kincstár épi-
1778. tette 1778-ban.[2])

Az apátság birtokait képezték ez időben Mindszent községében pinczék és korcsmák, a Jenke puszta, a Tapolcza, Görömböly és Valk községekben levő királyi haszonvételek, Csabán egy malom, Miskolczon a kuriában létező mészárszék, fogadó és sörház, a határban egy szőllő és némely apró szántóföldek és végül egy malom.

Ezenközben a reformátusok és katholikusok között az ellenségeskedés már kitört. Minden alkalmat megragadtak, hogy egy-

[1]) Országos levéltár. Neo. Reg. Acta. Fasc. 1802. N° 3.

[2]) Foltin János. Az alsó miskolczi róm. kath. hitközség évi jelentése. Miskolcz 1890. 13. lap. Továbbá: Rupp J. i. m. II. k. 87. és 105. lap. Magyar Sion. 1863. I/2. kötet 593—603. lap. Országos Levéltár. Neo. Reg. Acta. Fasc. 928. N° 13. és Fasc. 723. N° 41. Liber Regius Eccl. I. k. 276. 318. és 354. lap. Urbarium et Conscriptionum. 169. csomag 2. szám

más helyzetét megnehezitsék. Még 1715-ben Althan püspök egy malmot kezdett épittetni a Szinván, hogy ezzel a tapolczai apátság jövedelmét szaporitsa. A városi hatóság, melyben a reformátusok tulsulyban voltak, azonnal protestált az épités ellen, meghatalmazottakat küldött a szepesi kamarához és az ajándékokkal sem fukarkodott. 1715.

Erre vonatkozólag olvassuk évkönyvünkben: „Die 25. Marcz. Expediáltattak Sárkány István és Kosári György uraimék Kassára Méltóságos gróf és Camerae praeses uramhoz ő Nagyságához elsőben is ez okon minthogy az Abbatiának egy malom helyénél több nincsen az egész városon, mégis mást akar tisztelendő Talián uram, Méltóságos váczi püspök uram ő Nagysága commissiójából épiteni az város kárával. Arra nézve a Tekintetes Nemes Szepesi kamara méltóztassék impudiálni azon malom épitésében emlitett plébános uramat.

Die 1. Juni. Relátiót töttek Sárkány István és Kosári György uraimék magok kassai követségekről, declarálván ő Kegyelmek az Tekintetes Nemes Szepesi kamara resolutiója szerint, hogy az Pater Talián ur által váczi püspök ur ő Nagysága számára épitendő malomnak felépitése ellen minden uton módon resistáljon az város.

Die 6-ta. Juni. Determináltatott, irattassék az Tekintetes Nemes szepesi kamarának, hogy Tisztelendő Pater Talián ur által az Szinyva folyásán váczi püspök úr ő nagysága számára épitendő malomnak megakadályoztatása végett méltóztassék maga expediátusát denominálni és alákűldeni, avagy csak Böller uramnak az iránt committálni és az eddig tött épületet is aestimatióne mediám az városnak resignálni.

Die 1-ma. Juli. Expediáltattak Gyöngyösi Jó István és ifju Faragó János uraimék Kassára az Tekintetes Nemes szepesi kamarához oly véggel, hogy ottan az váczi püspök ur őnagysága uj malombéli épületét impediálhassák, mely is hogy annyiban inkább végben mehessen, tehát mind camerae praeses Szentiványi

uramnak, úgy Brankovich uramnak ő Nagyságoknak egy-egy általagos bor deputáltatott nomine discretióni. Camora secretárius pedig Gyöngyösi Gábor uramnak egy karmasin bőr, melyeket a modó representálni is kelletik az megnevezett uraknak. Gyöngyösi Jó István és ifj. Faragó János uraiméknak pedig úti költségekre rendeltettek hat rénes forintok."[1])

A tapolczai apátság birtokai a munkácsi görög kath. püspökség javadalmazásához csatoltatván, Bacsinszky András püspök
1777. 1777-ben a budai helytartótanácstól egy a Mindszenten felállitandó plébánia engedélyezését, egyuttal a mindszenti templom és klastromnak a görög katholikusok részére leendő átengedését kérelmezte.

„E kérelme folytán a helytartó tanács Borsodmegye közönségét kebeléből egy szükebb körü bizottság kiküldetésére és a kérelem érdemleges tárgyalására utasitotta. A bizottsági tárgyalás itt Miskolczon 1777. decz. 19—22. napjain tartatott meg. E tárgyaláson az egri érsek képviseletében Téglássy József apátkanonok, a munkácsi püspök képviseletében pedig Pasztélyi János kanonok voltak jelen. A bizottság elismerte a g. k. plébánia felállításának szükségét, de a templom és klastrom átengedését nem hozta javaslatba, de egy kápolna felállitását inditványozta.

1780. A helytartó tanács erre 1780. évben a diósgyőri korona uradalom felügyelőjét utasitotta, hogy Miskolczon, illetve Mindszenten elhelyezendő gk. lelkész és kántor mikénti ellá-
1797. tásáról a püspökkel együtt javaslatot terjeszszen fel. 1797. évben pedig értesitette a munkácsi püspököt, hogy a miskolczi gk. parochia végleges rendezésére a parochiális telek felállitása s a patronatusi jog eldöntése czéljából ujabb térgyalást rendelt, mely alkalommal a patronatusi jog a diósgyőri korona uradalomnak megajánlandó, azon esetben pedig, ha az a patronatusi jogot el nem fogadná, ugyanaz a vallásalapra lesz áthárulandó, a honnét

[1]) Annales Miskolcz város levéltárában.

a szükséges költségek kiutalványozandók lesznek, utasitja egyuttal a bizottságot, hogy a szükséges költségvetést állapitsa meg és terjeszsze fel. A bizottság a költségvetést 29275 frt. 39 10/72 krajczárban határozta meg".[1])

Az uj felekezeti plebánia felállitása azonban a gyorsan változó politikai és egyházi viszonyok miatt ezuttal teljesedésbe nem mehetett.

Ezenközben az ellenreformátió, vagyis a reformátussá lett város lakóinak a katholikus hitre való visszatéritése mind erélyesebben kezdvén működni, a két felekezet között a harcz mind elkeseredettebb lett, a mit eléggé illusztrál az is, hogy gróf Csáky Imre, mint gróf Forgács Simon főispán meghatalmazottja 1700-ban Borsodvármegye közgyűlésén tiltakozik az ellen, hogy 1700.
a tisztujitáson megválasztott protestáns vallásu tisztviselők a Szűz Máriára és szentekre nem akartak megesküdni[2]) De teljesen a minoriták megtelepitése miatt tört ki a küzdelem. Fájdalom, a református egyházi levéltár 1781-ben elpusztulván a nagy tűzben, e kort jellemző és felvilágositó számos értékes adatunk veszett el.

Hogy különben a XVIII-ik század elején még mily gyengén állottak a katholikus egyház viszonyai, igazolja azon körülmény, hogy mindössze csak husz katholikus család volt a városban s az is a mindszenti részeken lakott s hogy egyházi anyakönyvüket is csak 1702 ben kezdték ujra vezetni.[3]) 1702.

Az Ujvároson állott már a XV-ik században a boldogságos Szűz tiszteletére emelt templom,[4]) mely utóbb, évét biztosan nem tudni, a törökök által elpusztittatott. Romjai még 1713-ban is 1713.
részben fennállottak A régi épület rendkivül diszes és nagy

[1]) Szaffka Pál. Az uj plébánia Miskolczon. „Borsodmegyei Lapok" 1902. 78. sz.

[2]) Borsodvármegye levéltára. Prothoc. és Kubinyi Vahot t. i. m. II. k. 122. lap.

[3]) Molnár János bélakuti apát. Az anyaszentegyház történeti Kolozsvár 1788. IV. r. 159 l.

[4]) Lásd e kötet 73-ik lapját.

arányu csúcsives épitmény volt. A minorita zárda épitésekor a még fennálló részek is széthordattak, s a Pecze árkának kőfalába rakattak be, honnan a legujabb szabályozás alkalmával, midőn a Pecze árka a minorita zárda előtt betömetett, 1881-ben kiszedettek, tanuságot téve a hajdani egyház műbecsű voltáról. A diszesen faragott csúcsives stylű, itt-ott még polychromirozott mérművek nagy halomba hordattak össze az utczán. Kérelmet intéztem akkor a város és a vármegye hatóságához egyaránt, hogy e kövek valami módon megőriztessenek. Ma már nem tudok róluk felvilágositást nyerni, ugy sejtem valahová ujra beépittettek.[1])

Tallián Lajos miskolcz-mindszenti plébános látván, hogy a templomromok körüli puszta hely vásártérnek használta-
1713. tik, 1713. január hó 30-án tiltakozó kérvényt nyujtott be a megye rendeihez, melyben ünnepélyes óvást emel az ellen, hogy e szent hely „a katholikus lelkek megbotránkozására vásárhelyül adatott el s ez által profanáltatott és latrok barlangjává lőn". Ezért kéri, hogy a város főbirája utasittassék, miszerint a puszta templom telkén épült magánházakat romboltassa le, a vásártartást a vásárra hozott portékák elvesztésének terhe alatt tiltsa el s a helyet eredeti szent czéljára adassa vissza. E tiltakozás ellen még azon gyűlésen felszólalt Váczy András főbiró, mondván, hogy „az a hely, hol rendes vásárok tartatnak, a hozzátartozó jogokkal együtt vétel utján jutott a város birtokába és azt Ő Felsége rendeletére a szepesi kamara adta át a városnak. Mindamellett a megye február hó 21-én Mező-Csáthon tartott gyűléséből Tallián tiltakozását kiadta Miskolcz város tanácsának, hogy feleljen meg reá.[2]) A város válasza már a márczius 6-iki szentpéteri megyei gyűlésen tárgyaltatott.[3])

A reformátusok azonban a megye rendei között is tulsulyban levén, Tallián plébános tiltakozása eredménytelenül hangzott el.

[1]) Szerző jelentése a műemlékek országos bizottságának levéltárában, 1881/36. sz. alatt.

[2]) Okmánytár III-ik k. 434. lap.

[3]) U. o. III-ik k. 436 lap.

Az egri püspök egyházi adóban évenkint 500 rénes forintot és két hordó bort kivánt a várostól. A város azonban két hordó bort és csak 400 forintot akart fizetni és a sajó-ládi fejér barátok miskolczi korcsmájának regaléja miatt is 1715. május 25-én kö- 1715
veteket küldött a szepesi kamarára. „Hogy pedig a dolgok annyival inkább jobb módjával folyhassanak", felhatalmaztattak, hogy a kamara elnökeinek egy egy átalag borig menő igéretet tehessenek. Egyidejüleg Dőri László agensüknek is irtak Pozsonyba, hogy „a mostani uj Articulosokat egy exemplárban ne sajnálja ő kegyelme az város számára kivenni, nem különben e királyi dézsma iránt az Liber Regiust felhányatni és arról documentumot venni".[1])

Tizenkét év mult el vizeki Tallián Lajos óvástétele óta, midőn 1725-ben több borsodmegyei római katholikus család a királyi 1725
udvarnál a kegyesrendiek Miskolczra leendő telepitését kérte.[2]) Egyidejűleg és pedig május hó 11-én a Szt.-Ferenczrendi minorita atyák hasonló kérelmet intéztek Borsodvármegye rendeihez, melyben Didák Kelemen a rend magyarországi főnöke a következőket mondja: Magától értetik, hogy Ő Felsége ezen Mária ország iránt viseltető apostoli buzgalmában királyi tiszténél fogva ezen Borsodvármegyében is elrendelte az egyházak javainak s az elpusztultak pusztulása okainak megvizsgálását. Hinni lehet, hogy ezt a végre tette, hogy az alapitók szándékának elég tétessék, az elpusztult egyházak visszaállitassanak és a visszaállitottak az eredeti istenitiszteletre alkalmaztassanak." Ezután előadja, hogy mint a romok mutatják Miskolczon is volt hajdan a boldogságos Szüznek szentelt egyház, mely sok adományokkal ellátva, a szabadalom-levelek szerint a minorita rendűeket illeti. „Az idők zivatarában — panaszolja tovább — javadalmazásainktól megfosztattunk, sőt maga a fölszentelt hely is az egyháztól elvétetvén, vásári helyképen a hitetlen zsidók által profanáltatik. Nehogy Isten

[1]) Annales. Miskolcz város levéltárában.
[2]) Rupp J. t. i. m. II. k. 92 l.

méltó haragja e Mária országra fölgerjesztessék, kéri a vármegyét, terjeszsze föl azon kérelmöket, hogy e birtokaik nekik visszaadassanak.“ [1])

Ezek folytán a miskolczi helv. hitvallásu nemesek s egyéb lakosok is megijedtek, hogy a vizsgálatnak czélja, vagy legalább következése a vallási ügyekben is a századokkal előbb létezett állapotok visszaállítása és századok óta békében birt vagyonuknak tőlök elfoglalása, avagy ennek megkisérlése lesz. Ennélfogva a vármegye-gyűlésen, a bizottság megválasztását követő napon, élőszóval és irásban is erősen tiltakoztak a czélbavett vizsgálat megejtése ellen, hivatkozva a nemrég kibocsátott azon királyi rendeletre, a mely szerint a vallás ügyében minden változatlanul hagyandó mindaddig, mig az országgyűlés által kiküldött országos (t. i. a pesti) bizottság munkálkodását befejezi és a király a fölött határoz.

A vármegye az ügyet följelenté a helytartótanácsnak, mellékelvén mind Tallián plébánosnak és a városbírónak régi tiltakozásait a templomhely miatt, mind Kelemen rendfőnök fentemlített folyamodását, mind végre a miskolczi reformátusok tiltakozását. Egyszersmind e tiltakozásra vonatkozólag előadja, hogy a vallás ügyét kérdésbe sem vették; a gyűlés azon napján, melyen a bizottságot megválasztották, nagyszámu protestáns nemes jelenlétében a leiratot nemzeti nyelven is megmagyarázták, és akkor semmi kifogás sem merült fel. Hanem csak másnap, s akkor is a helybeliek tiltakoztak. Kéri tehát a vármegye határozatának megerősítését.

1725. Az ügyet a helytartó-tanács a király elé terjeszté, ki 1725. jul. 18 iki leiratában az intézkedés föntartása mellett elrendeli, hogy a miskolczi helv. hitvallásúak ellenállásukért példásan megdorgáltassanak, annyival inkább, mivel az illető alapítványoknak, jogoknak és egyházi épületeknek megvizsgálása egyáltalában nem czélozza azt, hogy az ágostai és helvét vallásúak gyakorlatának

[1]) Okmánytár III. k. 438 l.

azon állapota, melyben a pesti bizottság működése előtt és alatt volt, háborgattassék. Ugy látszik azonban maga a helytartó tanács is halasztani kivánja az ügyet, mert deczember 3-án utasitja a minoritákat, hogy mielőtt még végleges határozatot hozna, nyerjék ki a püspök engedélyét is.[1])

A város tanácsa pedig ugyanezen év szeptember 20-án tartott üléséből a következő határozatot iktatja évkönyvébe: „Miskolcz városa közönséges gyűlése alkalmatosságával unanimi voto et consensu elvégeztetett, hogy ha katholikus uraimék ő kigyelmek Miskolcz városa Ujváros nevű utczájában levő templom helyén akármi névvel nevezendő épület tételt kivánnak, avagy kivánnának most, vagy következendő időben tenni, avagy tétetni. Azt akkori biró uram ő kegyelme semmiképen meg ne engedje, sőt hogyha valamely keresztet ottan felállittatni tanálnának is, azt is ő kigyelme kiásatván, illendő becsülettel vitettesse az abbátiához. Azonban 1727-ben új fordúlatot vett az ügy; mert Borsy Mihály 1727.
borsodmegyei alispán, vejével, Melczer György borsodmegyei főjegyzővel, elhatározták, hogy „a majdnem egészen kiszorított katholikus vallás terjesztésére“ a minorita atyák letelepítését kérelmezik.

Borsy Mihály ezen szándékát Gr. Erdődy Gábor Antal egri püspöknek tudomására hozta, ki legnagyobb örömmel megigérte, hogy mindent el fog követni a czél sikerének biztositására. Igy aztán a minorita rend procuratora Benkő Módeszt, Bécsbe küldetett.

A helv. hitvallásúak a minoriták ezen szándékáról értesülvén, Döri András ref. nemes vezetése mellett majd 3 évig megakadályozták, hogy a minoriták a terület birtokába jussanak. Végre Didák Kelemen, kiérd. rendfőnököt és Auer Lipót az időszerinti rendfőnököt a minorita rend 1728-ban a pozsonyi ország- 1728.
gyűlésre küldötte, hol Kelemen, nehány főúr és országgyűlési követ ösztönzésére a Ferenczrendiek templomában a Karok és Rendek előtt oly meggyőző és érvekben gazdag szent beszédet

[1]) Okmánytár III. k 439 l.

tartott, hogy a terület átengedése iránti kérelmöknek, melyet gr. Erdődy Gábor Antal, egri püspök és gr. Károlyi Sándor is különösen támogattak, III. Károly magyar király helyt adott, megengedve, hogy a minoriták Miskolcz városába bevezettessenek és a kért terület nekik átengedtessék.

1728. E végből 1728. decz. 29-én a király Reviczky János Ferencz, szepesi kamarai igazgatót és koronaügyészt utasította, hogy a minoritáknak a régi egyház romjait a hozzátartozó területtel hasítsa ki és adja át. Kiköti azonban a király, hogy a minoriták egy okmányt állítsanak ki, mely szerint minden ezen egyházhoz hajdan tartozott javakról és jogokról lemondanak és a puszta területtel elégednek meg.[1])

A küldöttek Pozsonyból hazaérkeztek a nélkül, hogy a terület átengedéséről szóló felségi adomány-levelet magukkal hozták volna; végre gr. Erdődy egri püspök a királynál tett háromszori kihallgatása után az oklevelet megkapta, s visszatérvén Bécsből, azt a rendnek átaladta.

1729. A királyi adomány-levél 1729. február 24-én báró Meskó Ádám helytartósági tanácsos által kihirdettetett. Ugyanezen adománylevelet Miskolczon Reviczky János Ferencz szepesi kamarai igazgató és koronaügyész 1729. április 26-án a helybeli és vidéki nemesek, a városi biró és jegyző, továbbá Borsy Mihály megyei alispán jelenlétében, ellenvetés senki részéről nem tétetvén, szintén kihirdette.

Az átadott területen 14 házikó állván, ezeket a minoriták készpénzen vették meg, fizetvén érettök 139 magyar forintokat.[2])

Az említett rendelet kötelezi végre a várost, hogy azon tulajdonosokat, kik ezen puszta templom helyén telkeket birtak, egyenlő értékű területtel kárpótolja. A megkárosodott háztulajdo-
1745. nosok e részben csak 1745. január 15-én nyertek kárpótlást, s

[1]) Okmánytár III k. 441 lap.

[2]) Bajay Amand A miskolczi kir. kath. gymnásium története. Miskolcz, 1896. 5–8. lap.

számukra kihasittatott a „major háza előtt azon fundusok végében levő egy darab terrenum.“

A minoriták 1729-ben legelőször a templom épitéséhez fogtak, mely gróf Erdődy Gábor püspök és több jóltevő adományai folytán, a kolostor két szárnyépületével együtt 1734-ben teljesen 1734.
felépült.

Ez annyira elkeserítette Miskolcz város protestáns lakosait, hogy Gányi Ferenczet, a helybeli katholikus lelkész szolgáját, megverték, a városi római katholikus polgárok barmait a közlegelőről elkergették s több e félét vittek véghez bosszújokban.

A város különben a királyi határozatban sem nyugodott meg, hanem már 1728. október 3-án emlékiratot intéz e tárgyban ő 1728.
felségéhez,[1]) melyben czáfolja, hogy a boldogságos szűz Máriáról nevezett templom valaha a minorita rend birtokát képezte volna; hivatkozik az I. Ferdinánd király által adott okmányra, melyből eléggé kitűnik, hogy ezen templom sohasem volt a minoriták birtokában, hanem mindig parochialis egyház volt. Hivatkozik továbbá a Rudolf király által adott adománylevélre, melynek értelmében ezen egyházat, mely akkor már helvét hitvallásuak birtokában volt, kérelmére neki ajándékozta s emliti, hogy azóta a helvét hitvallásuak voltak háboritatlan birtokában. A minoriták azon állitását pedig, mintha a miskolczi római katholikus hiten lévők számára nem volna elegendő azon egy templom, melyet Althán, váczi püspök, a mindszenti majorban épitett, azt állitják, hogy ezen templom a miskolczi öt nemes és négy nem nemes katholikus családnak nagyon is elég, miután 16 öl hosszu s nyolcz öl széles tért foglaló hajója tizszerte nagyobb, mint szükséges s hogy az isteni tisztelet végzésére itt állandóan két pap van alkalmazva. Végűl a legmélyebb hódolat kifejezése mellett kéri a tanács ő felségét, hogy miután a minoriták a helytartótanácsnál s általa ő felségénél is minden erőmegfeszitéssel oda törekednek, hogy a boldogságos szűz Máriáról nevezett templom-

[1]) Miskolcz város levéltára. Proth. Liber II.

helyet megnyerjék, alázatos kérelmével ő felsége trónja elé járul, hogy a minoriták jogtalan követeléseit visszautasitsa.

„Hogy a protestáns férfiakból álló városi tanács mily ellenszenvvel, mily lázas ingerültséggel megtett mindent a mi a Minoriták távoltartására vonatkozott, bizonyitja Szentpéteri Jánosnak a város 1727. szeptember 10-én tartott gyűlésen tett jelentése a megyéhez felterjesztett kérelmük mikénti fogadtatásáról. Jelenti, hogy a megyei közgyűlés egynehány, hihetőleg protestáns tagja, oda nyilatkozott volna: „De mit is akarnak és kivánnak machinalni azon pater Minoriták, hiszen klastrom az ő helyek, oda bizony akaratunkból be nem mennek, ugy is alkalmatlanságokra vannak az szegény községnek.“ S örömmel fogadták a megye közgyűlésének azon határozatát, hogy a várost ez ügyben védelme alá vette s kérvényét „Kegyelmesen ajánlotta.“[1])

A fölépült minorita zárda főbejárata fölé a következő feliratot vésették:

DOMINICAE INCARNATIONIS JESU XTI SERVATORIS NOSTRI/ TEMPORE CLEMENTIS XII. MUNUS PAPA LETENENTIS/ SUB CAROLO SEXTO RESIDENTIA FUNDITUS EXSTO/ VOTO PRAELATI COMITUM DE STEMMATE NATI,/ ERDŐDY AB INSIGNI GABRIELIS NOMINE DIGNI/ RESTITUOR FLORI JURIS DE JURE PRIORI/ SIC ME PRIMORUM JAM POSSIDET ORDO MINORUM/ S. PATRIS ERANS CUNVLUM/ AERE PATRONORUM SURREXI AD CULMEN HONORUM/ OVOS SUPEREXALTO DEUS HOS BENEDICAT AB ALTO/ VIVIT ET VIVAT MARIA THERESIA ANNIS TER FAUSTISTER /OVE BEATIS CTEX C. DNUS FRAN: BARKÓCZY ANTISTES AGRIENSIS.

A vagyonosabb katholikus családok nemcsak kisebb-nagyobb pénzbeli adományokkal támogatták a minoritákat, hanem fekvő-
1725. ségekkel is gyarapitották a szerzet vagyonát. Igy 1725. táján a

[1]) Bátori Adalékok a miskolczi ellenreformátióhoz, III. Károly és Mária Terézia uralkodása alatt. Miskolcz 1880. évf. 33—41. szám.

Dőry család egy miskolczi házhelyet és a Szentmiklósy család tokaji curiáját ajándékozza nekik,[1]) mely utóbbit a királyi fiskus 1759-ben 1800 forintért megvásárol tőlük.[2]) 1759.

E közben a reformátusok visszatéritése, gyakran a legnagyobb erőszakoskodással s ujabb katholikusok betelepitése nagy erélyel folyik, annyira, hogy 1729-től 1805-ig az alig pár család képező hitközség lélekszáma 5500-ra szaporodott fel.[3]) 1729.

„Már 1728. martius 5-én érkezett a megyéhez a helytartótanács rendelete, hogy a hitehagyók felelősségre s büntetésre vonassanak.[4]) „Nagy lelki fájdalommal értesült a helytartótanács," mondja ezen leirat, „hogy ezen apostoli birodalomban sokan vannak, kik megfeledkezvén az isten iránti félelemről s lelkök üdvéről a kereszténység legnagyobb botrányára önkényileg elhagyták hitöket, és így nemcsak magokat, hanem gyermekeiket is tévedéseikkel megmérgezve, veszélybe döntötték. Ezek jegyzéke név és nem szerint összeállítandó s magok jobb útra térítendők, hogy a keresztény egyház ezen nyilvános botránya megszűnjék." Meghagyjuk tehát, — így végzi ezen leirat — hogy szorgalmatosan kutassátok, hogy hol, mily métely terjedt el, mi a hitét elhagyottnak neve, keresztneve és melyek mindkét nembeli gyermekei, hogy azok jegyzékét összeállítsátok, a mi tanácsunknak felterjeszteni kötelességteknek tartsátok és el ne mulaszszátok." 1728.

A megye azon kérdést intézte erre a helytartótanácshoz, hogy kik értendők az u. n. „apostata"-k alatt. A helytartótanács

---

[1]) Országos levéltár. Neo. Reg. Acta. Fasc. 1084. No. 18. és Fasc. 1163. No. 43.

[2]) U. o. 1163. No. 42. és 45. és Fasc. 1108. No. 46; továbbá Acta. publ. Fasc. 14. No. 40 és 47. Fasc. 17. No. 24. Fasc. 22. No. 49—55. Liber Regius. 4. k. 541. lap. Eccl Cam. Fasc. 57. No. 45—47. Schematismus Cleri Agriensis. 1871. 190. lap.

[3]) Nemes József. A miskolczi plébánia története. Magyar Sion. Esztergom. 1864. 2/1. k. 345. lap.

[4]) Borsodmegye levéltára. Polit. Act Fasc. VIII. frustr. 515.

1728. 1728. április 27-ről kelt átíratában értesíti a megyét: „Hogy apostaták alatt azokat kell érteni, kik az igazhitű római katholikus vallástól az 1701-ben Leopold által kiadott rendelet értelmében valamely nem katholikus hitre tértek át.[1]) A megye azonban, melynél a protestáns elem még erősen volt képviselve, ezen rendelet végrehajtásával, mint Brósz Károly, Bátori álnév alatt irott becses tanulmányában is mondja, éppen nem sietett.

A komolyabb ellentállás tanújelét adta Katona Pál, borsod-
1729. megyei követ, midőn az 1729-iki pozsonyi országgyűlésen, mint az adók felosztása végett kinevezett bizottmány egyik tagja, az akkor szokott törvényes esküt, melyben a Szűz Máriára és a szentekre tétetik hivatkozás, mint protestáns letenni nem akarta. Mi azután az országgyűlésen heves vitát támasztott. A protestáns és katholikus párt közti vitát csak a királyi biztosok csillapitották le, kik augusztus 8-án mind a két félt felszólitották, hogy ez ügyet eldöntés végett a király elé terjeszszék. Míg a protestánsok, a királytól kedvező választ remélve, megnyugodtak, Erdődi Gábor egri püspök, nem törődve a királyi biztosok javaslatával, Katona Pál borsodmegyei és Zsemberi Samu túrócz megyei követeket, kik a fent emlitett esküt letenni nem akarták, a helytartónács ajtónállója által a gyűlésből kivezettette s ellenök nyomban keresetet inditván, őket „a törvényes“ 64 forintnyi birságban elmarasztalta.[2])

1748. 1748. február 5-én, hihetőleg katholikus papjaik által támogatva, hat vén asszony lépett fel mint vádló és tanú, kiknek vádjai alapján a város és megye különböző részein számos befogatás történt. Ennek folytán 26 borsodmegyei nemes idéztetett a megye törvényszéke elé. Valamennyien a hirhedt „apostasia“ vádja alatt állottak. A vizsgálati fogságot csak úgy kerülték el, hogy alázatos kérelmökre a királyné egyenes rendelete folytán,

[1]) Borsodmegye levéltára. Polit. Act. Fasc. VIII. Frustr. 819.
[2]) Horváth Mihály. Magyarország története Budapest 1873. VII. k. 164. lap.

ügyök eldöntéséig szabadlábra helyeztettek, miután előbb adott becsületszó mellett igérték, hogy itéletök kihirdetése alkalmával pontosan megjelennek.[1])

Ezen a gyengébbek megfélemlitésére hozott rendszabályok csak keserűséget szültek s növelték a város lakosainak szenvedőleges ellentállását. A kormány ezen nyilt fellépésénél sokkal nagyobb kárt okoztak a már III. Károly által hozott, de tulajdonképen csak Mária Terézia alatt foganatositott rendeletek, melyek szerint a városban létező különböző protestáns mesterekből álló czéhek mellé katholikus czéhek állittattak s igy lehetővé tétetett azokat az ezekből eddigelé kizárt katholikusokkal megnépesiteni s a város kathotikus lakosságát tetemesen növelni. Ezen katholikus czéheknek adott szabályok első pontja a mestereket arra kötelezi, hogy a czéh költségén templomi zászlót készittessenek, az ünnepi körmenetekben s egyéb ünnepeken büntetés terhe alatt részt vegyenek. A helybeli protestáns mesterekből álló czéhek csak bizonyos, évenként fizetendő dij mellett menekűltek meg ezen áhitatoskodástól. Mivel pedig a protestáns mesterek közül sokan sem a katholikus egyházi ünnepélyeken nem vettek részt, sem a büntetés pénzeket nem akarták fizetni, Miklósy Ferencz miskolczi plébános panaszt tett e tárgyban s a megye különösen a makacs protestáns csizmadia czéh 206 ágostai és helvéthitvallásu mesterén 1779. május 4-én ilyen elmaradt büntetés pénzek fejében 1443 forint 30 krajczárt követelt. Majd Kovács György táblabirót küldte ki a végrehajtás foganatositására, a ki 850 forint 50 krajczár értékű portékájokat foglalt le, mely 1285 forint 43 krajczárért adatott el.[2]) A miskolczi ágostai és helvét hitvalláson lévő csizmadiák czéhe hiába folyamodott az ellen; hiába panaszolta, hogy a miskolczi katholikus pap az u.

---

[1]) Borsodmegye levéltára. Pol. Act. Mat XXIV. Fasc. VIII. fr. 830.

[2]) U. o. fasc. II. fr. 247.

n. örökmécs évi olajilletéke fejében 22 rhenusi forintot, s a körmeneteken való meg nem jelenés megváltásáért egy évre fejenként 2—2 rhenusi forintot követel rajtok. Hiába tagadják továbbá ezen kérvényökben, hogy Miklósi Ferencz elődjével Túróczi Imre plébánossal e tárgyban egyességre léptek volna; hiába kérik a megyét, hogy a lefoglalt javakból befolyt felesleget nekik visszaítélje, hiába panaszkodnak, hogy a végrehajtó minden mestertől 3—3 garast zsarolt, holott neki a törvény napidijúl csak egy forintot ítél s ő ily úton körülbelől negyven forintot hajtott be. A megye semmibe se vette panaszaikat és a helytartótanács november 3-án ismételve visszautasitotta kérelmöket, sőt
1780 1780. deczember 5-éről kelt rendeletében jóváhagyja a megye ezen intézkedését s parancsolja, hogy azon czéhmesterek, kik magukat a czéhes misék és körmenetek elmulasztása miatt reájok háramlott büntetéspénzek fizetése alól kivonják, mesterségök gyakorlásától eltiltassanak.

A miskolczi minoriták e közben egyre nagyobb tért foglaltak s befolyásuk a miskolczi katholikus világra mind inkább növekedett; különösen a szent élet hirében álló Didacus Kelemen helybeli minorita által. Ezen erdélyi, nemes származású férfi, ki theológiai túdor és két ízben a rend tartományfőnöke volt, — mint Benkő Sámuel Miskolcz egyik monographusa mondja,[1]) életét a hitterjesztésnek és istenes életnek szánta. Bőjtölés, virasztás, testsanyargatás és folytonos imádkozás közt tölté életét. Imáját rendesen arczra borúlva végezte. Alázatosság türelem s a többi keresztyén erények, valamint csodatételek által már életében a környék katholikusai által a szentek közé szá-
1744. mítva, meghalt Miskolczon 1744. april 28-án. Tetemei a miskolczi minoriták sírboltjában nyugszanak; sírját Erdődi Gábor egri püspök saját pecsétjével pecsételte le. A kegyes életű Didacus

[1]) Benkő Sámuel. Topographia oppidi Miskolcz historico medica Kassa 1782. Benkő Sámuel kortársa volt Didacus Kelemennek. Schematismus 1876. Agriae.

Kelemen még sokáig élt a város katholikus híveinek kegyeletes emlékében; s a buzgók véleménye a szentek közé sorozta, ugy, hogy az egri püspök 1775-ben szükségesnek látta a 1775.
parancsot kiadni, melynek értelmében szigorúan tiltatik Didacus Kelement, mint szentet, tisztelni. Ezen parancs Miskolcz minden római katholikus templomára kifüggesztetett.[1])

Bár az eredmény és haladás, melyet a katholikus egyház ily rövid idő alatt fel tudott e városban mutatni, igen nagy volt; úgy látszik, mégsem elégített ki némely köröket, mert nem egy esetben a kényszerités terére is léptek. 1752-ben egy ily eset 1752.
lázas ingerültségbe hozta Miskolcz protestáns lakosait. A városban t. i. az a hir terjedt el, hogy a miskolczi református lyceumba járó tanuló Szemere Ferenczet, a Vattán lakos özvegy Szemere Györgyné fiát, Baczonyi János katholikus borbély legénye különféle igéretekkel a minoriták templomába édesgette, onnét a klastromba csalta volna, hol a minoriták leitatták, édesgető, majd erőszakos móddal letartóztatták, rokonaitól, hitétől eltántorították, dugdosták, hollétét tagadták s azután Egerbe szállították volna. Igy hangzott anyja s rokonai vádja is.[2])

Azon egyének közül, kik e tárgyban Szőllőssy János helyettes vizsgáló biró által 1756. november 14-én ki lettek hall- 1756.
gatva, egyike sem volt szemtanú. Valamennyi csak Szemere Ferencz vagy Szemere Györgyné özvegyre hivatkozik. Az első tanú, Bárány Erzsébet asszony, vallja: hogy Szemere Györgyné fia, mig Miskolczon a reformátusok iskolájába járt, Baczonyi Jánosnál lakott s „hogy pedig azon időben Baczonyi János uramnál lévő pápista borbély legény külömb külömb igéretekkel csalogatta volna a Tisztelendő Pater Minoriták Templomába az nevezett ifjat, azt vallja a tanu, hogy nevezett Szemere Ferencz ifjú maga beszélte a mult télen a midőn Egerből a szemináriumból

[1]) A miskolczi plébánia régi jegyzőkönyve.

[2]) Borsodmegye levéltára. Pol. act. Mat XXIV. fasc. VIII. fr. 880.

maga édes anyja látogatására kijött volna, hogy őtet soha egy szóval sem csalta az Templomba az nevezett borbély legény, hanem magától önként ment a templomba, a hol is midőn tovább mulatott volna az nevezett borbély legény, az ifjú pedig megéhezvén haza akart volna menni, akkor a legkisebb erőszakos szóval sem tartóztatta, hanem egy garast adott nékie, hogy még egy kevéssé várakozna, majd együtt mehetnénk haza.“ Ugyan ezen tanú azon kérdésre, hogy van-e tudomása arról, hogy ifjú Szemere Ferenczet Egerben erőszakosan térítették ki, azt vallja, hogy „maga Szemere Györgyné asszonyom azt beszélte a fatensnek, hogy a midőn a fia a klastromba ment volna, utánna ment, hogy véle szólhasson, kinek is, midőn sírását meghallotta volna szintén egy barát jött előmbe, tudakozván tőlem, hogy mit keresnék, mondottam, hogy: „egy rabom volna ottan,“ a barát pedig felelt hogy nem tudja.“ Ugyanezen tanú előadja, hogy maga Szemere Ferencz beszélte el volna neki, hogy midőn egy nehány napig a minoriták elrejtve tartották, előbb Mindszentre vitték, a honnét bőrzsákban egész Teöredig (?) vitték, s onnét Egerbe, honnét kis idő mulva egy katholikus ifjúval elszökött, de Szemerén utólérve visszavitetett.

A többi tanú sem mond egyebet s csak is hallomás után van a dologról tudomásuk. Itt tehát a panaszszal fellépő zaklatott, fiát menteni akaró anya állitásai érdemelnek legtöbb hitelt. Hogy pedig Szemere Ferencz nem meggyőződése folytán s nem önként tért ki, bizonyítja szökése, mely mint kétségbe nem vont tény szerepel a Szőllőssy János által felvett jegyzőkönyvben.

1767. Ez ügy csak 1767-ben jutott befejezéséhez, midőn a magyar királyi Helytartó tanács október 12-éről kelt itélete folytán Szemere Ferenczet állitólag hitehagyási bűnténye miatt egy évi börtönre, hetenkénti két napi böjttel sulyosbítva, ítélte. A fogság helyéűl nem Miskolcz, hanem Eger városa tűzetett ki. Meghagyja továbbá ez itélet, hogy az ifjú az egri püspök s vallásos egyházi férfiak felügyelete alatt álljon, kik vele, a mennyire a fogság

engedi, szeliden bánjanak s reá hatni igyekezzenek.[1]) Alig érkezett le ezen ítélet a megyéhez, midőn az egri püspök, Esterházi Károly gróf, egy 1767. október 28 áról kelt s Borsodmegye főispánjához intézett levelében jelenti, hogy a hely, a Helytartótanács ítéletéhez képest, a nevezett ifjú számára készen áll és sürgeti, hogy küldjék el a fogoly ifjút a Helytartótanács ítéletének hiteles másolatával együtt.[2])

A miskolczi római katholikus egyház plébánosa, a nemes származású Fáy Ferencz (—1750—1759) kilencz évi pásztorkodása alatt igen erélyesen szolgálta egyházát. Midőn egy izben Nagy-Boldogasszony ünnepén fogatán a helybeli minoriták templomába hajtatott, hogy az ottani nagy misét végezze, látja, hogy az u. n. Forgóhidon egy protestáns kovács dolgozik. Megállittatja kocsiját s megparancsolja neki, hogy a munkával hagyjon fel. Midőn azonban a miséről visszatérve látja, hogy a kovács lankadatlanúl dolgozik, elfogatja embereivel és saját lelkészi lakában 24 botot vágat reá. Ugyanezen plébános volt az, a ki a Szent István első királyunk ünnepén hetivásárra szénát hozó csabai protestánsok szénáját meggyujtatta.[3])

A helytartótanács, hogy magának a protestáns férfiakból álló városi tanácsban is, melyből a katholikusok ki voltak zárva, a túlsulyt biztositsa, elérkezettnek látta az időt, hogy a városi hivatalok legalább részben katholikusokkal töltessenek be. Grassalkovich Antal Gödöllőről 1766. deczember 29-én kelt levelében meghagyja e város választó polgárainak, hogy miután a diósgyőri praefektus által, (ki 1756. óta az évenkénti városi tisztujitások alkalmával elnökölt) értesült „minémű rendetlenséggel, akaratossággal és botránkozással folytanak az előbbeni Restaurátiók“, ezentul választás alkalmával „csendességgel, engedelmességgel és

[1]) Borsodmegye levéltára. Pol. act. Mat. XXIV. fasc. VIII. fr. 877.

[2]) U. o. XXIV. fasc. VIII. fr. 873.

[3]) A miskolczi plébánia régi jegyzőkönyve és Nemes József f. i. plébánia története.

figyelmetességgel legyenek". Egyuttal parancsolja: „mivel a Pápista lakosok közt is vannak oly alkalmatosak és érdemesek, kik ezen városban is hasznosan és érdemesen applikaltathatnak, azért is vicenótáriust és két tanácsbelit emlitett praefectus uram mind magam, mind felséges kamara népével és hatalmával fog nevezni, és a magistratusban helyeztetni". Inti végül a város protestáns lakosait „a botránkoztató gyűlölségtől és pra dominiumtól" s ellenkezés esetén a felséges asszony sulytó haragjával fenyegeti őket. Erre a diósgyőri praefektus a két tanácsbeli állásra Gregorich Jánost és Lévay Mártont nevezte ki. — A város választó közönsége azonban ellent mondott s a királyi parancs leérkeztéig e „két vaccantiát" be nem töltötte, hanem kijelentette, hogy mivel Sárkány Mihálylyal, a város aljegyzőjével meg van elégedve, az aljegyzői állást más egyénnel betölteni nem engedi.[1])

1767. Ezen ellentállás azonban czélhoz nem vezetett. A város 1767. deczember 30-án tartott tisztujitó gyűlésén olvastatott fel a helytartótanács november 27-éről kelt parancsa, melyben mint királyi meghagyás tudtára adatik a város polgárainak, hogy a mult évben tanusitott ellenszegülést megbocsátja ugyan, de két tanácsbeli s az aljegyző katholikusok legyenek, s a diósgyőri praefectus felhatalmaztatik, hogy ellenszegülés esetén karhatalommal éljen. A város polgársága belátta erre, hogy itt minden ellentállás hasztalan s engedelmeskedett. Aljegyzőnek Bárány Márton, tanácsbelieknek Lévay Márton és Békény Lajos denomináltattak.[2]) A diósgyőri praefectus ezen időtől fogva évről-évre több és több katholikust „denominált" a városi tanácsba, miáltal a város szabad önkormányzata meg volt törve.

1767. január 9-én érkezett le a megyéhez a Helytartótanács rendelete, mely a protestáns papoknak megtiltja a halálra itélt protestáns rabokat a vesztőhelyre kikisérni s őket vigasztalni. Ez csak katholikus papoknak engedtetett meg. Azonban a miskolczi

[1]) Miskolcz város jegyzőkönyve. a. 1766.
[2]) U. o Proth. a. 1767.

reformatus lelkészeknek, ámbár a nevezett rendelet megengedi, hogy a halálra itélt rabot a protestáns lelkész börtönében felkereshesse s vigasztalhassa egyáltalán nem engedtetett meg ilynemü rabok látogatása. Ennek folytán Csay Márton és Szalay Sámuel, miskolczi református lelkipásztorok 1768. mártius 2-án panaszt 1768. emeltek a megye előtt, hogy ámbár a „tisztelendő páter minoriták“ „hol ketten, hol hárman“ egy bizonyos, halálra itélt református hitű rab körül tartózkodnak, őket a rab kivánságára teljességgel nem bocsájtják be. Kérik ennélfogva a megyét, hogy miután a miskolczi minoriták eléggé meggyőződtek, hogy az illető rab hitéhez ragaszkodik, őt legalább addig, mig kivitetik, meglátogathassák. Kérelmök elutasittatott. Ugyanezen lelkészek, mivel a városban lakozó ágostai hitvallásu hivek körül s ezek kivánságára a lelkipásztori teendőket merték végezni, a Helytartótanács 1762. julius 3-áról kelt rendelete folytán fejenkint 200 1762. forintnyi birsággal sulytattak s hivatáltól elmozditás terhe alatt ezek további gyakorlatától eltiltattak. Ezen összeget Túróczi Imre, miskolczi katholikus plebános, a mindszenti katholikus kórházra kérte, a Helytartótanács azonban augusztus 9-én kiadott leiratában értesitette a megyét, hogy Túróczi Imre kérésének hely nem adatik, miután ezen összeg más kegyes czélokra fog fordittatni. Csay Márton és Szalay Sámuel ezen összeget csakugyan lefizették; igazolja ezt Gosztonyi István pénztárnok, Pozsonyból szeptember 2-áról kelt 400 forintról szóló nyugtája.

1768. október 25-én Zittó Mátyás, Novák Márton, Szlavik 1768. Jakab, Vig László, Budai Lőrincz, Hideg József, Szlavik Györgyné és Prusz János, Csehországból származott miskolczi lakosok, állittattak törvényszék elé.[1]) A vád az volt, hogy Husz tanait követik, hogy vasárnaponként s néha hétköznapokon is Zittó Mátyásnál gyülnek össze, a hol imádkoznak s énekelnek; és hogy Zittó Mátyás tiltott könyveket osztogat ki.

A tanúvallomásokból valamint a kihallgatott cseh származásu

[1]) Borsodmegye levéltára.

férfiak bevallásából csak az tűnt ki, hogy nevezett egyének tót származásu helvét hitvallásúak s hogy azon kötelék, mely őket összetartotta s összehozta anyanyelvök volt, melyen Zittó Mátyásnak a Tizenhárom utczában fekvő lakásán együtt imádkoztak s énekeltek. A nálok talált könyvek: cseh biblia, bibliai történet, énekes, imádságos könyv és kathekizmus voltak. Ekképen a törvényszék, melynél akkor Keller Ferencz kanonok esperes, apátfalvi pébános mint felső Borsodmegye esperestje is hivatalból részt vett, nem talált semmi alapot elitéltetésökre.

Méginkább buzgólkodott az apostaták kinyomozásában Miklósi Ferencz esperes kanonok és miskolczi plébános, kinek
1773. különösen Bényei Pál miskolczi lakos ellen 1773 ban meginditott hajszája keltett megbotránkozást.

Börtönben sinylődtek s ugyan ez évben szabadon bocsáttatak: NagyKerékjártó János, Juhász János, kik miután nem bizonyosodott be reájok, hogy valaha katholikosok lettek volna, a Helytartótanács 1773. október 28-áról kelt rendelete folytán visszanyerték szabadságukat.

Nem ily szerencsés volt Telek Éva, nemes Erdős István neje, ki férjhez menetele alkalmával hitét elhagyta s a Helytartótanács 1773. október 18-áról kelt rendelete folytán hetenkénti két napi bőjttel súlyosbitott börtönre itéltetett. A Helytartótanács egyúttal utasította az egri püspököt, hogy számára egy pap rendeltessék, a ki őt fogsága alatt az igazhitű vallásra „kellemes és tetsző módon“ visszatéritse. Férje, börtönben szenvedő nejéért 1774. május 13-án következő kérő levelet intézett a vármegyéhez: „Tekintetes Nemes Vármegye nekem kegyes uram pátrónusom! Bölcsen méltóztatik a tekintetes nemes Vármegye reá emlékezni, hogy szegény feleségem Telek Éva kegyes rendeléséből a tekintetes Nemes Vármegyének esztendei rabságra sententiáztatott. Mivel pedig az esztendei raboskodáson felül három heteket eltöltött volna, instálom a Tekintetes Nemes Vármegyét, hogy alázatossággal mint már a maga büntetését elszenvedett személyt,

előbbeni szabadságával megajándékozni és azon keserves állapotjából, melyben mind e mai napig is kinlódik, kiereszteni irgalmasan méltóztassék. Mely kegyességért és irgalmasságért a Tettes Nemes Vármegyének a midőn alázatosan kérném és instálnám, maradok alázatos legkissebb szolgája Miskolczon lakos Erdős István."

Szabadon bocsáttatását azonban nem sikerült kieszközölnie. Oka ennek Miklósi Ferencz miskolczi plébánosnak Telek Évaról szóló s a megye által a Helytartótanácshoz felterjesztett jelentése volt.

Ezen jelentésben javasolja, hogy miután Telek Éva kitérni nem akar, mint makacs apostata az 1749-iki királyi rendeletek folytán kényszer munkával vagy számüzetéssel volna sujtandó. A Helytartótanácsnak azonban 1775. február 27-éről kelt rendelete Telek Évát bizonytalan időre ujra magán börtönre itélte. Erdős István 1776. április 30-áról kelt levelében ujra siralmas hangon kéri erőtlen vénségre jutott házastársa szabadon bocsáttatását. Végre 1776. julius 13 án ütött a szabadulás órája. A helytartó- 1776.
tanács e napról kelt rendelete szerint szabadon bocsáttatott, miután három évig az egyre sulyosbitott börtön kinjaival daczolva, felvett hitéhez hü maradt.

Hasonló szomoru sorsban, mint Telek Éva, részesültek Szabó Mihály és Dresznel Mária, miskolczi lakosok, hitök állitólagos elhagyása miatt, kik miután már egy évig börtönben sinylődtek, a m. k. Helytartótanács 1774. április 24-éről kelt itélete folytán 1774.
egy évi börtönre itéltettek. Miklósi Ferencz, miskolczi plébános, kinek már Telek Éva téritgetése körül kifejtett buzgalmát ismerjük, 1774. augusztus 4-éről kelt levelében jelenti a vármegyének, hogy mind a kettő makacsul ragaszkodik hitéhez s büntetésök sulyosbitását kéri. Borsodmegye alispánja az egri püspök tanácsából ez év augusztus 8-áról kelt levelében csakugyan jelenti, hogy mind a kettő fogsága a náluk tapasztalt makacsság miatt három hónappal meghosszabbittatik. Szabó Mihály neje született Túróczi Kata 1774. augusztus 29-én alázatos, könyörgő levélben

fordul a vármegyéhez, veréssel, éheztetéssel sanyargatott s betegség által sujtott férje szabadon bocsáttatásáért. Kérelme eredménytelen vala. A sanyargatás daczára is Szabó Mihály és Dresznel Mária állhatatosan megmaradtak hitök mellett, tanusitja ezt a Helytartótanács 1774. deczember 12-éről kelt ujabb rendelete, mely szerint mindketten, mint makacs és kitérni nem akaró apostaták, ujabban egy évi kényszermunkával összekötött börtönre itéltettek. A Helytartótanács 1775. julius 26-iki rendelete megengedi ugyan, hogy Szabó Mihály és Dresznel Mária, miután hitök elhagyása miatti büntetésöket kiállották, szabadon bocsátandók, ha kitérnek; de miután egyikök sem akart kitérni, még 1777. február 14-én is börtönben tartották; bizonyitja ezt az ezen kelet alatt, a megyéhez szabadon bocsáttatásukért esedező kérelmök.

Megemlitjük még Tekes István miskolczi lakost, ki egy évi
1777. börtön után sem akart kitérni s a Helytartótanács 1777. január 6-án kelt itélete folytán ujabb három havi börtönre és éheztetésre itéltetett. Másfél évig tartó börtönből következő szavakban esedezik a megyéhez szabadon bocsáttatásáért: „Tekintetes Nemes Vármegye! Nekem kegyes Pátronusom! Az én fogságomnak tömlöczéből reménykedem, hogy midőn már az én megsententiáztatásomnak egész esztendeje eltölt volna, sőt azontul is fél esztendeig raboskodom, rabságom vasait kegyesen megoldani és előbbi nemes szabadságomban visszahelyeztetni a tekintetes nemes vármegye méltóztasson, mely kegyelmességet szabadságomban élvén holtomig megszolgálni és hálaadó mindég lenni el nem mulatván s magamat a jóba tovább már foglalván holtig maradok a Tekintetes Nemes vármegye alázatos szolgája és foglya Tekes István miskolczi szegény lakos.[1]) Az 1777. julius 30-iki Helytartótanácsi rendelet kegyelmet adott neki azon feltétel alatt, ha a reá szabott 75 forintnyi pénzbirságot lefizeti.

A Helytartótanács tilalma ezenkivül kiterjedt a szellem mindazon termékeire, melyekben a szabadabb protestáns szellem nyi-

[1]) Borsodvármegye levéltára.

latkozott meg; igy például meghagyja 1780. márczius 16-án kelt 1780.
s a megyéhez küldött rendelete, hogy ha ezen könyv: „Sensa Romanorum Pontificum Clementis XIV. praedecessorum cum animadversionibus circa easdem. Anno 1776. Amsterdami“ valahol árultatnék, azonnal elkobozandó s a járás beli szolgabiráknak kötelességökké tétetik a könyvkereskedőknél motozást tartani.[1])

Az ellenreformatióval szemben természetesen a reformátusok is a tőlük telhető ellentállást fejtettek ki s a gyülölködés odáig fajult, hogy katholikus emberrel szóba sem állottak. A helyzetet érdekesen világitja meg gróf Erdődy Gábor püspöknek Deák Ferencz plébánoshoz Bécsből 1736-iki márcz. 7-én irt levele, 1736.
melyben a többek közt a következő jellemző sorok olvashatók: „értem Kegyelmed leveléből, hogy Miskolczon úgy megháborodtak az emberek, ha csak valakit pápistával szóllani is láttak, már is suspectus előttök, hogy pápistává lészen és magok egymást candidálják a pápistaságra.“[2])

Szomoru idők voltak ezek. Erkölcsi hatásukban talán a török időknél szomorubbak, mert mig amott a közös ellenséggel szemben egyakarattal védekezett a város ugy a hogy tudott, — most engesztelhetetlen gyülölködéssel csendes polgárháborut vivtak egymás ellen a város lakói.

A XVIII-ik századbeli katholikus világ egyik érdekes művészi emléke a mindszenti parochia előtt álló művészi barokk stylban, faragott kőből készült fogadalmi oszlop, a köznyelven ugynevezett „Csupros kép“, melyen a szeplőtlen Szűz Máriát ábrázoló, szintén kőből faragott alak áll.

Ezen oszlopot három hasonló anyagból faragott alak és pedig nepomuceni Jánosé, Lőrincz s Sebestyén szenteké diszité, — de 1878. év valamelyik viharos éjszakáján, ismeretlen kezek által

[1]) Bátori. Adalékok a miskolczi ellenreformátióhoz. Miskolcz 1880. évf. 36—41. szám.

[2]) Nemes József. A miskolczi plébánia története.

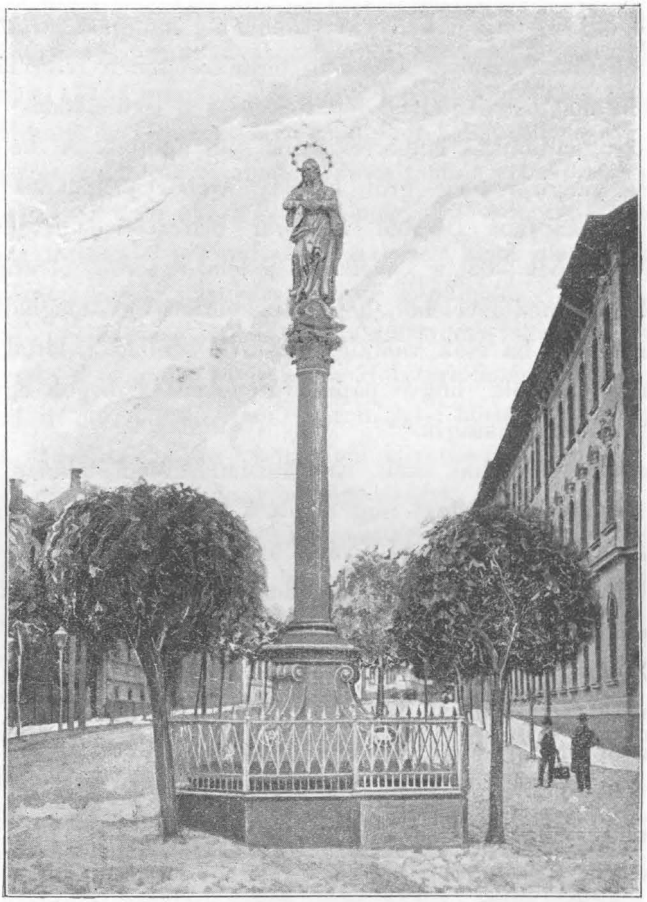

24. A MINDSZENTI CSUPROS KÉP.

ez alak egyikének feje eloroztatott és egy ronda fazék helyeztetett a törzsre.

E botrány inditotta Beller József akkori apátplébánost arra, hogy a különben is az idő vas foga által némileg szenvedett e három alakot egyelőre eltávolittatta.

Ennek megtörténte után az egyszerű oszlop boldogságos szűz Máriát ábrázoló alakjával, különösen Szele Gábor egri kanonok pénzsegélyével megujittatott.

E szobor az 1738-ik évben Deák Ferencz plébános, később egri kanonok miskolczi lelki pásztorkodása idejében emeltetett annak emlékére, hogy az országban ez évben dühöngött pestis városunkat ezuttal megkimélte. 1738.

Czélja volt ez oszlop emelésének, hogy gyülhelyül szolgáljon a hiveknek, hogy ott a kántor vezérlete alatt szombat esténkint ájtatosságukat végezve kérjék az egek urát, hogy Miskolcz város lakóit a pestis veszedelmétől a jövőre is óvja meg.

A kántorok most is lelkiismeretesen teljesitik kötelességüket, habár a hivek közül most már mentül kevesebben szoktak a szombat esti ájtatosságban részt venni.

Az oszlopon három felirat van bevésve latin nyelven, melynek elseje a mindszenti utczára, másik a plébánia, a 3-ik a hajdani „bárányka“ czimü vendéglő épülete felől olvasható; tartalmuk pedig a következő:

„Az Isten szeplőtlen szülője, magyar hon nagyasszonya, a kereszténynek segitője, a járványos dögvésztöli oltalmazója és a nepomuceni szent János védnök tiszteletére és dicskoszoruzott Lőrincz és Sebestyén tiszteletökre.“

„Magyarországot Istennek segedelmével kormányzó hatodik Károly alatt az orthodox miskolczi nép szentelte, hogy a járványos dögvésztől szabad és óva legyen.“

A lelkészi lak felőli feliratban foglalt évvers egyszer, a „Bárányka“ felőli oldalon való felirat háromszorosan tanitja, hogy városunknak ezen egyedüli egyházi közmonumentuma 1738-ban keletkezett. 1738.

Az eredeti feliratok igy szólanak:

Intemeratae
Dei
Genitricis
Magnae
Hungariae
Dominae
potentis
Christianorum
Auxiliatrici
Ab
epidemica Lue
Preservatri cis
ac

Temlom felőli oldalon.

DIVI
IonnaI s
Nepo MVC e n I
Honor I s
patron I
LaVrent II
Sebast I a n I
LaVreat I s
honor IbVs

Bárányka felől.

Deo
AVXIL Iante
Caro Lo seXto
Vngar Ia M
GVbernante

*

orthoDoXVs
MIskoLCIensIs
popVLVs
VOVet.
V ep I De MICa
LVe LIber
tVt Vs qVe
sex Vat Vr.[1])

[1]) Miskolcz 1879. 38. sz. Schlik Gyula czikke.

A benczésrendi lelkészhelyettesek után ki volt első mindszent miskolczi lelkész a világi papok sorából határozottan nem tudhatni. Valószinüleg Tallián Lajos, kiről már fentebb volt szó. 1717-ben cserneki Desewffy Eleket találjuk a mindszenti 1717.
lelkészi javadalmon. Ő kezdte meg a kereszteltek anyakönyvét ugyanazon évben. Minthogy azonban csak kis papirszeletekre irta, nehogy elveszszen, Greskovics Ignácz későbbi utódja szorgalmasan összegyüjtögette azokat, lemásoltatta s az eredetivel együtt beköttette. Halottak anyakönyve ezen lelkész alatt még nem volt, csak második utódja fogott ahhoz. — Fiókegyházak azidőben következők voltak: Csaba (jelenleg Görömbölyhöz tartozik), Hutta (j. önálló lelkészség), Varbó (szentpéteri parochia fiókegyháza), Diósgyőr (önálló parochia), Eörös (tart. Sajó-Szögedhez), Szikszó (önálló par. a kassai egyházmegyében), Aszalló (önálló par.), Felső-Győr (Diós-Győrhöz tart. fiókegyház), Görömböly (önálló par.), Bessenyő (fiókegyh. tart. a szirma-bessenyői egyházhoz). A most nevezett s önállással biró parochiák nagyobb része a régibb időkben is azzal birt. Csak ideiglenesen csatoltattak Miskolczhoz, hihetőleg papok hiányában.

Utánna következett Sebestyén János ki 1720-ban foglalta 1720.
el helyét. Mely parochiából mozdittatott elő Miskolczra, nem lehet tudni. Alatta a már emlitett fiókegyházakon kivül tartoztak még: Vámos (most par.), Ónod (most par.), Felső-Zsolcza (m. par.), Darócz (m. p.), Onga (f. egyh. tartozik a gesztelyi parochiához a kassai egyh. megyében), Ládháza (t. Mályihoz), Sajó-Keresztur (j. szirma-bessenyői f. egyház), Emőd (j. paroch.) Három évig s tiz hónapig lelkészkedett itt, hová ment el innét nem tudhatni.

Következett most 1724. Gányi Ferencz. Ő kezdte meg 1724.
először a halottak anyakönyvét. Haláláról az általa megkezdett anyakönyvi jegyzőkönyvben e sorok fordulnak elő: Die 30 a aug. 1729. Rndus D. Franciscus Gányi, Condam Capellanus Eminentissimi Domini Cardinalis Ab Althan (hic fuit Vacziensium Eppus, huius Ecclesia inchoator.) Mortuus, postquam teste Matricula

Baptisatorum profuisset Ecclae et Parochiae 5. annis et totidem mensibus, Deus det ei Requiem Sempiternam! Capellanus ab Althan dicitur ideo, quia fors Váczia Missus ad Miskolcz pro Curato succesit eidem.“

Utódja Deák Ferencz. Girincsi plebánosból lett miskolczi. Egyike a legtevékenyebb lelkészeknek. A protestánsok megtérítésében gróf Erdődy Gábor egri püspök jobb keze. Miért is első a mindszenti plébánosok közül czimzetes kanonoksággal diszittetett fel. A most emlitett püspöknek nagyon kedves embere lehetett, kitetszik az, a püspöknek hozzá intézett többrendbeli leveleiből. 1730—1741-ig munkálkodott a legnagyobb tevékenységgel, mignem a most mondott évben valóságos egri kanonokságra emeltetett. Lelkészsége alatt készittetett a b. Szűz Mária fentebb leirt diszes szobra mindjárt a parochiális ház mellett, melynek fentartására ajándékozta 20 kapás szőlőjének árát. Ennek kamatjából gyujtatik meg minden szombat- s Mária vigélyein a szobron levő mécs. Más 40 kapás szőlőnek árát a parochiának adományozta, melynek kamatját a plebánosok élvezik. A szegények mindszenti házáról sem feledkezett meg. Ennek is 60 kapás szőlőt ajándékozott, minek azonban jelenleg semmi nyoma sem létezik.

Követte őt Gusztinyi János Deák Ferenczne k előbb a girincsi, utóbb a miskolczi parochián utódja 1741—1743-ig. Ezen plébános alatt a fenteb emlitett fiókegyházak még mind a miskolczi anyaegyházba tartoztak. Miskolczról Sátor-Allya-Ujhelybe tétetett át, honnét csakhamar egri kanonok s végre nyitrai püspök lett. Neve irodalmilag is ösmeretessé lett. A többek között kiválik hires munkája: „Üdvösség mannája“, azaz: az Ur Jézus tulajdon szent testének és vérének sacramentoma, melylyel nem e Moyses fedele alatt ülő ó zsidóság, nem is az üres figurát állató ujitás, hanem Krisztusnak igaz hive a kegyelem törvényében érezhető jelek és symbolumok alatt elrejtett valósággal az örök életre táplálta tik. Eger, 1759. fol. II. kiadás 1769. fol. (E művet, mely tót forditásban is megjelent, Helmeczy István körösi helv. hitv.

prédikátornak Maiburgban 1743. megjelent „Igasság paissa“ ellen irta.)

Gusztinyi utódja volt Kelemen Lőrincz 1743—1747-ig. Diósgyőrt kivéve ugyanazon fiókegyházak jőnek elő lelkészsége alatt az anyakönyvekben.

Most jött Laukovics István emődi plébános. Némely fiókegyházakat kivéve a többiek még elég számosan Miskolczot ösmerték el anyaegyházul. E plébános idején végezte be Markusfalvi Máriássy Sándor tinnini felsz. püspök, egri kanonok s tapolczai apát az uj mindszenti templomot. Lelkipásztorkodott itt 1747—1749-ig, mely évben meghalt s az egyház alatti sirboltba tétetett örök nyugalomra.

Őt követte fái Fáy Ferencz. Hihetőleg Emődről a nemes Fáy család székhelyéről jött Miskolczra, a honnét, miután 1750—1759-ig vagyis 9 évig lelkipásztorkodott, püspöke gr. Erdődy Gábor közbejárására nagyváradi kanonoknak léptetett elő. Fáy Ferencz mint már nagyváradi kanonok s a tapolczai apátsági uradalom teljhatalmazottja épitette fel a miskolczi róm. kath. szegények házát erős, tömör anyagból, lerontván a régi, már végpusztulásnak indultat.

Fáy helyébe Turóczy Imre neveztetett ki plébánosnak Bodrog-kereszturról. Alatta tartottak több szerzetbeliek, különösen a jézustársasági atyák népmissiókat. Délelőtt- s után tanitották a népet a templomban s kivül körmeneteket s más ájtatos cselekvényeket rendeztek. E hitküldérek közül legnevezetesebb volt Henter atya. Midőn ez egy izben az ellenség szeretetéről erélyes s élénk szónoklatot monda, hirtelen megállt beszédjében s felhivá hallgatóit, hogy elleneikkel — ha lennének — rögtön béküljenek ki. Midőn e szokatlan felszólitásra senki sem jelentkezék, felállott Bárány Ferencz, az apátsági birtok főtisztje s mindenkit, kit talán hivatalos állásában megbántott volna, ünnepélyesen megkövetett. Ekkor az egész gyülekezet hangos zokogásban tört ki, mely többször ismétlődött s a legnagyobb ellenek szivélyesen ölel-

getvén egymást, bocsánatot esdettek egymástól. Azon időben, midőn a fentebb nevezett hitküldér délelőtt az egyház körül körmenetet tarta, történt volna mint a hagyomány tartja, hogy az egyházfeletti hegyen egy protestáns szőlőtulajdonos munkásaival beszélgetvén, ezeket következő szavakkal figyelmezteté a körmenetre: „Ahon ni a pápista bika kivezette már megint a csordát“ csakhamar a derült égen alig látszó felhőcskéből a villám lecsapott és őt munkásai közepette agyonsujtá. Túróczy meghalt 1766. Utódja lett

Keller Ferencz apátfalvi plébános, ki azonban csak kevés ideig viselé a parochiális terheket, hivataláról csakhamar lemondott 1769-ben.

Kellert követé Miklóssy Ferencz nagykállói lelkész. Alatta épittetett fel a parochiális egyemeletü ház, Görömböly fiókegyház lelkészsége idejében szakittatott el s alakittatott önálló parochiává, miáltal ugy is nem nagy jövedelmében nagy csökkenést szenvedett. Lelkipásztorkodása alatt támasztatott azon nehéz kivitelü kérdés, miszerint a parochia és egyház a város belsejében emeltessék, Mindszenten pedig csak közönséges beneficatus legyen. Ezen magában minden tekintetben jó gondolat életbe sohasem léphetett. A legnagyobb gondosság — s hüséggel kezelvén hivatalát, jutalmul előbb czimz. kanonoksággal tiszteltették meg, később egri papneveldei igazgató lett, megtartván miskolczi lelkészségét is, azonban egészségi tekintetből egy év mulva visszatért hivei közörömére, hol sok bajjal küzdvén a különféle felekezetek közt, nemsokára valóságos egri kanonoknak neveztetett ki. Csakhamar nagyprépost, püspöke halálával általános helynök, végre pedig nagyváradi püspök lett, hol áldásosan működvén 1780-ban megszünt élni. Végrendeletében megemlékezett egykori jegyeséről a miskolczi parochiáról is, melynek 1000 forintot hagyott. Ez összeg azonban az 1811-iki pénzkrisiskor 200 forintra olvadt le.

Miklóssy után következett Kállay György bogácsi lelkész, ki jóllehet lelkészi helyére törvényesen beigtattatott, még sem foglalá el azt, hanem Bujnyik Imre helyettes lelkész

által 5 éven át administráltatta. Ezen vonakodásnak oka volt, hogy a munkácsi püspök Bacsinszki András, mint tapolczai apát hallván, hogy Miskolcz városa belsejében alakulandó parochia tervben van, a mindszenti egyházat saját szertartásu hivei számára kérelmezte. Kérelme azonban dugába dőlt, de másrészről többet nyert, a mennyiben magát minden kegyuri terhek és a mindszenti plébánosoknak az előbbi latin szert. apátoktól folytonosan fizetni szokott 400 forint s terménytartozásoktól mint már fentebb is láttuk tökéletesen felmentette. Bacsinszky püspök felterjesztése folytán történt, hogy mint a megyében egyebütt, itt is a párbéli illeték hozatott be egyik jövedelmi forrásul. A nép ellentmondott s egész 5 év telt bele, mig e kérdés véglegesen eldöntetett. Ezen versengési időben Bujnyiknak sokat kelle szenvedni majd saját felizgatott hiveitől, majd pedig más felekezetektől, kik a türelmi pátenst visszatorlásokkal értelmezték. Eközben Bujnyik kineveztetvén bogácsi plébánosnak, Kállaynak akarva, nem akarva mozdulni kellett. Valamint kezdete, ugy folytatása hivataloskodásának felette terhes vala a sok kellementlenség miatt, melyet részint hiveitől, részint pedig a protestánsoktól tapasztalni kénytelenittetett, miket már el nem türhetvén, a parochiáról önként lemondott. Utána ismét lelkészhelyettes, Véber János vezette az egyházi ügyeket, végre érdemei méltánylatául az egri megye kanonokjává tétetett 1797-ben.

Utódjának Csomortányi Antal lőn kinevezve. Ő előbb az egri központi papnevelde jószágkormányzója volt; később Pestre helyeztetvén át az intézet, Csomortányi rendelkezési állapotba jött, mig nem a püspök ajánlása folytán 1787 ben miskolczi plebánosnak neveztetett ki. Később II. József császár halálával megszünvén érvényesek lenni rendeletei, minden egyházmegye — mint azelőtt — saját papneveldét állitott magának. Igy Egerben is rögtön visszaállittatott az intézet. Csomortányi hivatott meg igazgatónak kanonoki czimmel. De csak rövid ideig működött e hivatalban, mert már 1793. elején valóságos kanonoki 1787.

székben találjuk. Öregségi végelgyengülésben hunyt el 1813-ban. Végrendeletileg hagyott a miskolczi egyháznak 200 frtot s a szegények házának szintén annyit, a mester számára pedig 100 frtot.

1790. Utóda brezoviczai Horváth—Bugarin Gáspár lett 1790-ben harsányi plébánosból, utána csak kevésre czimz. kanonoksággal tisztelletett meg. Alatta vétetett körül a templom s parochiális ház erős csinos kőkeritéssel, a mellékoltárok kijavittattak és a római Krisztus Urunk sirjához hasonló sir a hivek ájtatos adományaiból készittetett. Neki köszönhetik utódjai, hogy e parochiának a koronai uradalomból 20 öl fa adatik. 1805-ben Fuchs első érsektől kanonoknak neveztetett ki. Meghalt 1816-ban.

Segédlelkész kettő van, kik a diósgyőri korona uradalomból huzzák fizetéseiket, valamint a plebánosnak fizetni szokott élelmi pénzt is.

1723-ik évtől kezdve a jelenkorig a következő segédlelkészek fordulnak elő a miskolcz—mindszenti anyakönyvi- és magán jegyzőkönyvek szerint.

Sartoris György, Vincze Gáspár, Szepessy János, Soos Menyhért, Kozoróczy József, Pinkai Appollinaris, min. r. áld. Albinyi Ferencz, Peresszeghy Gábor, Nátafalussy László, Loósz Ignácz, Sztavonszky Ferencz, Ócskay Mihály, Bujnyik Imre, Kovács Antal, Horváth József, Májer Mátyás, Knopp Jakab, Véber János, Kovács Mátyás, Mátyus János, Bodnár János volt pálos r., Szakatics Péter v. pál. r., Némethy Ignácz, Jankó András, Köckh József, Huszár János, Greskovics Ignácz.[1])

A XVIII-ik század folyamán a református egyháznak is kiváló, többnyire külföldön iskolázott papjai voltak, kik között számos messze földön hires szónok volt. Ezek teljes névsorát azonban fájdalom, az egyházi levéltár nagy része elhamvadván, nem tudjuk egybeállitani.

---

[1]) Nemes József. A miskolczi plébánia története. Magyar Sion. Esztergom. 1864. 2/1 k. 315. l. és Babik József. Miskolczon született és lelkészkedett r. kath. papok az irodalmi téren. Borsodmegyei Lapok 1889. évf 66. szám.

Az ősrégi templomot magát nagy gonddal tartották fenn. A hatalmas épület zsindelyezése mindig sok pénzébe került az egyháznak Igy 1700-ban fizetnek az ácsoknak készpénzt 140 forin- 1700.
tot, 12 szapu buzát, egy hordó bort, három hordó lőrét, egy oldal szalonnát, kétszáz font tehén hust, egy kősót, egy font borsót, egy véka kását, egy véka darát és két pár csizmát. E században még 1716-ban, 1745. és 1769-ben kellett a templomot 1716.
ujra zsindelyezni.

Az avasi templomban levő ülőszékek, mint az előző században, most is sok vitára adtak alkalmat. A családokban rendes örökösödés tárgyát képezték. Ekkortájt határozták el azt is, hogy a legnagyobb szék egy deszka hosszu s három személyre való legyen s hogy a meny, vagy férjezett leány addig ne járhasson a székbe, mig az anya él. A székben pedig az ül első helyen, aki hamarább jön.

Zabari János uram usus alapján kap egy széket, mert azt restauráltatta s a mi ellen a régi tulajdonosok elmulasztották protestálni.

Az asszonyok a férfiaktól külön ültek. 1701-ben olvassuk, hogy 1701.
egyik gazda ott kapott széket, a hol az asszonyemberek széke megszakad és véggel a kőlábhoz megyen.

Mindamellett, hogy minden egyes szék adományozása a város évkönyveibe igtattatott, olyan bonyolult jogi esetek és kérdések merültek fel azok körül, hogy 1708. november 22-én 1708.
ezeknek tisztázása végett általános nagy egyházi ülést kellett egybehivni.

1718-ban Sárkány Istvánné, Nagy Jánosné egy-egy széket 1718.
kapnak Vetéssyné asszonyom háta megett, az harangozók széki között. Ugyanakkor Szőlősi Miklósné, Biró Györgyné, Vatainé, Visontai Gáspárné és Ónodi Szabó Istvánné szintén egy-egy ülést kaptak a tanácstól.

Ugyanezen évből olvassuk a következő complikált szék esetet: „Boldisár Zsigmond ur engedte usque ad beneplacitum

Sárkány Pálné asszonyomnak az templomban Dőri Ferenczné asszonyom széki felének harmadrészét, melyet ennek előtte Pribék Andrásnénak engedett volt ad beneplacitum emlitett üdvözült Dőri Ferenczné asszonyom. Mely szék is emlitett Boldisár Zsigmond ur gyermekeire nézendő lészen."

1724. 1724-ből pedig a következő szék adományozást találjuk évkönyvünkben: „ Minthogy mostani alias Pataki Pál Deák ur házas társa Nemes Török Éva asszony, nemkülönben Mocsi András ur házas társa Nemes Török Mária asszony természet szerint való gyermekeinek tőlünk bizonyosan agnoscáltattanak, kiknek édes attyok néhai Nemes Török István ur, városunk mellett Egerbe a Török pogányságtul kemény fogságban tartatott és tömlőczőzést is alkalmas ideig szenvedett. Ezen tekintetekre és okokra nézve, megnevezett Török István ur két leánya, édes anyjoknak kimutatott templombeli székeken (mely is van a középső sorban Nemes idősbik Dőri András széki után és Gyöngyösi Andrásné asszonyomék széki előtt) ez időtül fogva általunk confirmáltatnak egy-egy ülésekben."

Továbbá „Rubi Istvánnénak az avas felől való ajtón belől, az hol az előtt a szegények asztala volt, a kőláb mellett engedtetett egy ülés".

E század elején javitják a külső, vagyis tetemvári temetőben levő, ma ugynevezett deszka templomot, mely azonban
1698. még a XVII-ik században épült, mert még 1698-ból olvassuk feljegyezve, hogy: Ebben az esztendőben zsindelyezték meg a külső temetőben levő istenszolgálatra rendeltetett helyet".[1])

Az egyházi épületek folytonos gondozása, javitása általában
1704. sokba került. Igy 1704-ből is olvassuk: „A kissebb parochiának (melyben tiszteletes Buzinkai Mihály második prédicátor ur ő kelme lakott) és az oskolabéli nagy auditóriumnak s egyebb classisoknak s házaknak kőfalai, a hol melyikben mi effektusai voltanak renováltattak. Hasonlóképen a templom külső kőlábai körül is, a hol

[1]) Annales. Miskolcz város levéltárában

mi romladozások voltanak megújitattanak. A mely munka körül, midőn egy szegény lengyel kőmives csigán épen a templom kőrakatja tetejében felvonatott volna, a kötél hirtelen elszakadván (lehető hogy a ládában levő mésznek és kőnek sok volta miatt) ugy esett alá a földre, hogy a fél czombjában levő csontok és bokáji összve törtenek s egyébb tagjait is igen megrontotta a kő, ki miatt, minthogy sok ideig gyógyult meg, — gyógyittatásért, és sérelmeért nem keveset kellett a városnak fizetnie.[1])

Már a XVII-ik század második felétől kezdve, tekintettel a hivek nagy számára két református parochia volt városunkban. Az egyik a papszeri az avasi templommal s a másik a deszka templomhoz tartozó. A papszeresi volt az első parochia. Ehez tartozott a papmalom jövedelme, a melyre nézve 1712-ben az 1712. esperes és a városi tanács között kapcsolatban az egyházi szőllők müveltetésével is nézeteltérések merültek fel. Rimaszombati Mihály esperes kérvényt nyujtott be a tanácsnak, melyben kifejti sérelmeit. Hogy ugyanis eddigelé a malomjavitás a város kötelessége volt s a malom köveket is mindig a város hozatta, csak minden egyes kő hozatalakor tartozott a városnak a prédikátor egy köböl lisztet adni. Mostanában mindezen teher reá háramlik egészen. Továbbá Szent-György hegyi szőleje elpusztul, mert nem homlittatja a város s végül, hogy az iskolamestert megfogyatkozott jövedelmeiből nem képes tartani. A mi különben is igazságtalan, mert inkább igy mond „a schola mester uram tartoznék a predicátornak, mivel sokszor, egyszer s másszor a scholában hasznos munkát tészen a predicátor“. A tanács mint mindig, ezuttal is sietett a szent eklézsia kivánságának eleget tenni s minden ponton orvosolta az esperes sérelmeit. A malmot a város javittatja, a szőlőt homlittatja, trágyáztatja s 25 forintot fizet az iskolamester tartásdijába.[2])

---

[1]) Annales. Miskolcz város levéltárában.

[2]) Okmánytár III. K. 551. lap.

A hivek a templomba járásban hanyagok kezdvén lenni,
1714. erre nézve 1714-ben a tanács a következő statutumot alkotta: „Minthogy ezen városban az Isten szombatjának megtartása, mind az gyalog embereknek, mind az lovasoknak, mind az szekeresekki s be való járások miatt lábra kapott, hogy a miatt Isten Ő felsége sulyos itiletit tapasztalható képen érezzük magunkon Istenünk Ő felsége tovább való itiletinek eltávoztatására nézve adatott hatalom főbiró uramnak, ő kegyelmének, hogy az becsületes tanáccsal egyetértvén, valakik az város lakosai közül az ő kegyelme jurisdictiója alatt vadnak: tehát akár nemesek, akár nemtelenek, hanemha legitime excusálják az Isten szombatján lejendő alá s fel való járás iránt birák uraimék előtt magokat, személyszerint egy egy magyar forintig büntettessenek. Akik penig nyakasságoktul viseltetvén az Isten szombatján lejendő ki s bejárástul meg nem szünnének, az olyaténok iránt a megirt büntetést duplázhassák ő kegyelmek.“[1])

Az egyház belső adminisztrátióját illetőleg érdekes, hogy ugyanazon évben, mint évkönyvünk mondja „Február 6-án Kosári György uram küldetett Tálya városa órás mesteréhez és harangozójához oly véggel, hogy invitálja az miskolczi harangozóságra. Ezen alkalmatossággal Kocsis ur költségére adattak 2 fl 72 denár.“

A prédikátorok meghivása iránt is mindig a tanács intézkedett, ami eléggé igazolja, hogy az uralkodó vallás a református
1715 volt. Igy 1715-ben olvassuk, hogy a Január 7-iki ülésben Szombati Mihály főprédikátor megmarasztása determináltatott. Ugyanakkor a második prédicátor Beréti Mátyás is megmarasztatott.

1717. Rimaszombati főprédicátor 1717. elhalálozván, helyére Tarczali Sámuel csáti prédikátor hivatott meg, ugy azonban, hogy egyelőre a második prédicátorságot szánták neki. Amit Tarczali magára nézve sértőnek találván, ezen hivatalra való erőtlenségével mentegetvén magát, azt el nem fogadta. Erre a bodrogkereszturi

[1]) Annales. Miskolcz város levéltárában.

papot Zsérczy Lőrinczet hivták meg a második prédikátorságra, aki azt el is fogadta.

Az első prédikátorságra Beréti Mátyást léptették elő. De ezt a kitüntetést megkeseritették neki, mert nyiltan figyelmeztették, hogy a miatyánkot tanulja meg tisztességesen elmondani. Ezt a figyelmeztetést ráadásul örök emlékül az évkönyvekbe is beigtatták. A mely szóról szóra igy hangzik: „Elméjére kelletik ő kelmének adni, hogy az uri imádságban a minemű szókat ne találntán szokott ő kigyelme elhagyni, tehát azon defectust ő kigyelme ennekutánna abban hadgya és ne is kövesse, hogy az szegény községnek is minden botránkozás nélkül lehessen azon uri imádsággal az isten házában élni. Hogy penig azon defectusa emlitett Beréti Mátyás uramnak annyival inkább ne médiáltathassék, tehát ő kigyelmének declarálni kell egyszersmind ezt is, hogy ha különben nem lehet, tehát irja le ő kigyelme az emlitett uri imádságot s ugy mondgya az Isten házában az Isten népével együtt és e szerint szoktassa ő kigyelme magát azon uri imádságnak minden hiba nélkül való elmondására.“[1])

Beréti azonban csakugyan nem tudta megtanulni a Miatyánkot. Elég az hozzá, hogy már 1718-ban Tarczali Sámuel csáti prédicátort találjuk a helyén, akit annyira megszerettek, hogy mikor 1720-ban követség jön érette, hogy a debreczeni prédikátorságra meghivják, kijelenti a tanács, hogy semmiképen el nem bocsájtják. 1718.

Ezidőtájt 1724-ben a kántor fizetését némileg megjavitják, de bizony igy is elég kevés az, mert készpénzben 25 ft., egy kő só, ötven véka buza, egy középszerü sertés pecsenyének és hat szekér tüzifa. Mint egy érdekes népszokásra világot vető adatot emlitjük fel a városi évkönyv 1720. április 7-iki feljegyzését, mely szerint a Szent Filep Jakab napján kántáló németeknek adatott egy hordó bor azért, hogy az templom, parochiális házak és schola ajtaiban nyirfákat ástak. A városi tanács folyton foglalkozván az egyház 1724. 1720.

[1]) Annales. Miskolcz város levéltárában.

1735. ügyeivel 1735-ben a többek között azt az érdekes statutumot hozza, hogy ezentul a temetéseket az egyház rendezi, főleg azért, hogy abból ne az idegen kereskedőknek, de a ref. egyháznak legyen haszna. Ugymond: „Akármely karban és rendben levő városunk lakosainak halotti alkalmatosságokbul, hogy ecclesiánk maga javára és subsistentiájára valamely hasznot prosperáljon, tehát elvégeztetett, hogy ecclesiánk négy rendbeli koporsóra kivántató materiáknak vásárlásárul és confectiójárul aptata dispositiót tégyen és azokbul akiknek minémű szinű fog kivántatni, a matéria kiadattassék, hogy városunk lakosai idegen nemzettül, azoknak gazdagitásával koporsóra kivántató materiát vásárlani ne kénszeritessék.[1])

Igy temettek azután egészen a XVIII-ik század végéig s hogy csakugyan olcsó volt a hivatalos taksa látjuk Csorba István
1797. 1797-iki temetésének költségeiből. A koporsó volt 51 krajczár, a harangozás 24, a kántor 34, 9 diák dija 40 és fél kr., 26 itcze bor 1 ft. 04 kr., két kenyér 36 és a prédikáczió 64 krajczár.[2])

1735. Ugyancsak 1735-ben mondta ki statutumban a város, hogy aki az avasi templom belsejében kiván temetkezni, az tartozik az egyháznak 400 magyar forintot fizetni. Mondván: „hogy valakik potior uraimék és az böcsületes város nemes és alsóbb renden levő lakosai közül magok meghidegedett testét parton levő ecclésiánk templomában temettetni kivánják elsőben is az olyatén személyek, vagy penig azoknak succesorai ecclésiánk szükségére conferáljanak és numeráljanak 400 fl. Hung.“

Négyessi Szepessy János és jóbbaházi Dőry András mindjárt jelentkeztek és kifizették a 400 forintokat.

A kegyes hivek a XVIII-ik században is gazdagon ellátták a református egyházat a szükséges egyházi edényekkel és felszerelésekkel. Különösen kivált adományaival négyessi Szepessy János, a ki nemcsak a régi XV-ik századbeli csúcsives kelyhet res-

[1]) Annales. Miskolcz város levéltárában.

[2]) A ref egyház levéltára.

tauráltatta meg, (lásd 90. lap) hanem 1733-ban az egyháznak 1733.
ajándékozta a hires Kecskeméti Péter ötvös által készitett aranyozott vert ezüst tálat is, melyről már fentebb volt szó (lásd 249. lap.) Erre vonatkozólag évkönyvünk a következőket mondja: „Die 4-ta mensis aprilis. Tekintetes nemzetes négyessi Szepessy János uram ő kigyelme, néhai boldog emlékezetű predecessorainak az ur Istennek háza körül gyakorlott példás jó cselekedeteiket követni kivánván, ugyan az ur Istennek házához való buzgó szeretetből az Urnak szent asztalához egy igen ékes formáju tiszta ezüstből öntettetett, aranynyal megfuttattatott és jeles virágokkal, superinscriptiókkal megpréseltetett tálát az szent kenyérnek abbul való osztogattatására csináltatni és consecráltattni kikivánt és népes ecclésiánknak ex pio zelo conferált is. Melynek valóra extendáltathatik ad r. fl. 200, mely kegyes és az Uristennek házához való szeretetiért az ur Isten ő kegyelmét szerencsésen éltesse, áldását és békességét uri házától ő kegyelmének meg se vonja.“

Fentebb már tárgyaltuk, hogy ez a tál még a XVII-ik században készült s hogy azt az adományozó nem csináltatta, hanem csak uj felirással láttatta el s hogy eredetileg a kassai református egyházé volt, a mely zálogba vetette Szepessynek, miután pedig kiváltani nem tudta, végleg birtokába bocsájtotta. Ugy látszik a történelmi hűség kedveért a kassai egyháznak erre vonatkozó levelét is annalesünkbe igtatta Szepessy. A hozzá intézett és Kassán 1733. január hó 19-én Bárczay László egyházi főcurátor által 1733.
irott levél következőleg szól: „Kegyelmed uri levele vételével azon zálogban lévő ezüst portéka iránt beszélgettünk együtt az ecclésiabeli becsületes emberekkel, végre resolváltuk is, hogy minthogy ugyis azon jószág Isten számára szenteltetett és kegyelmed is azon szent végre szánta, azért Istennek szent hirével csak legyen azon nemes ecclésiájé. Hahogy penig kedves urambátyám másvégre forditani kivánná, azon szentségen kivül, tehát valahogy tehetségünk szerint kiváltjuk és Istennek számára megtartjuk.“

Több apróbb tárgyon kivül még egy 39 c. m. magas aranyozott vert ezüst fedeles kannát is ajándékozott Szepessy az egyháznak. A czápás testü kanna fedelén fenyőtoboz van s füle kagylós csuklóval bir. A következő felirat van bele vésve: SPECTABILIS ac GR̃OSUS DN̄US IOHANNES SZEPESI de NEGYES In GLORIAM DEI et USUM ECLESIAE Bo: MISKOLCZIENSIS: FIERI Curavit. AŌ. 1739. Talpán Ladislaus Szetsi f. (ecit?) [1])

Nem kevésbbé becses az az áldozáshoz való másik aranyozott ezüstből készült, czápás mívű fedeles kanna is, melynek fedelén tulipántos gomb van. Felirata:

AZ ISTEN DICSŐSÉGÉRE AZ MISKOLCZI R: EKLÉSIÁNAK HASZNÁRA, UGYANAZON EKLÉSIÁNAK EZÜSTÉBŐL, LOVAS SZABO ISTVÁN UR KÖLCSÉGÉVEL KÉSZITETETT T. N. V. NÉGYESI SZEPESI ISTVÁN FŐCU-
1750 RÁTORSÁGÁBAN. ANNO 1750. DO. 22. OCTOBRIS.

Talpán bevésve: R. Szombati Ferencz. Misk. által. A kanna magassága 47 c. m. Szélessége 23 c. m [2])

1733. Évkönyvünkben az 1733-ik évről olvassuk, hogy „Erdélyi István uram ő kegyelme is népes eklésiánkhoz gyakoroltatott buzgó indulatjából és szeretetéből az szent keresztséghez szükségesképen megkivántató angliai cinből öntettetett egy igen ékes formáju kannát és tálat konferált.“

A ref. egyház XVIII-ik századbeli edényei között azonban legszebb az a kis aranyozott vert és vésett mivű ezüst áldozó pohár, melyet a csizmadia czéh készittetett. A kupa négy karéju hólyag formán domboru három mezejét domboruan kivert virágok, akanthus levelek s barokk stylű kagylók diszitik. A negyedik mezőben hasonló növényi diszitmények között babérkoszorúba foglalva látjuk a czéh czimerét, a csizmát, s a szerszámokat. A gomb,

[1]) A magyar történeti ötvösmükiállitás lajstroma Budapest 1884. IV. Terem. 69 lap.

[2]) U. o. 68 lap.

a szár és a talp hasonló gazdag diszitésü. A felső peremen bevésve találjuk: „Anno 1750. die 1 Juli. Föch mes. Ács István, kis céh mester Ágoston József uraiméknak idejekben az N. csizmadia céh csináltatta.“ A pohár talpán: Ujitatott a N. cz. által 1871-ik év január 17-én Fő cz. mester Rátz Károly, Nagy István egyházfi urak idejökben. 1750.

25. A CSIZMADIA CZÉH ÁLTAL KÉSZITETETT ÁLDOZÓ POHÁR 1750-BŐL.

Az asszonyok a férfiakkal vetélkedtek, az urasztalának megajándékozásában és feldiszitésében. Számos magyar stilü diszitményekkel, szines selyemmel s arannyal és ezüsttel himzett tuli-

pánokkal és granátalmákkal kivarrott urasztal teritő és áldozó kendő maradt fenn e korból az egyház ládájában, melyeknek kegyeleti értékükön felül ma már a hazai iparművészet történetének szempontjából is becsük van.

Himzések és egyházi edények egyáltalán boritva vannak kegyes feliratokkal. Igy olvassuk az egyiken: „Erdélyi Erzsébet, a miskolczi sz. ekklésiában először járulván urasztalához, ez kisded ajándékkal tisztelé az urat édes anya az Erdélyi István uram özvegye, Nemes Bornemissza asszony kegyes oktatásából, munkás szeretetiből, jószágok az urral való közléséből, el ne felejtkezzetek; mert ilyen áldozatokban gyönyörködik az Isten. Szabad akaratból áldozzál, mert a jókedvü adakozót szereti az Isten és az ő jótéteménye
1754. megmarad mindörökké.“ Annó 1754.

A harangok mindenkor az egyházi felszerelések művészibb alkotásai közé tartoztak. A mi egyházainkban is századok alatt sok ily harang megfordult. Fájdalom azonban, ha egyik-másik megrepedt, értékes anyagáért ujra öntötték s igy sok történelmi becsü régi harangfelirat semmisült meg.

1739. Igy 1739-ben öntet az egyház egy nagy harangot és egy csengetyűt. Az öntés iránti szerződést márczius 20 án kötik meg a gömör vármegyei Oláh-Patak községbeli Novák István harangöntővel oly módon, hogy az öntésért mázsánként 15 forintot kap s czinvásárlásra adnak neki 26 forintot.[1]) Azonfelül mondja városunk évkönyve: „lovainak intertentiójokra semel et semper fog adminisztráltatni egy szekér széna és két köböl abrak; köteles lévén még az egyház a conventión felül manuális embereket dictim prezentálni és az harangnak öntéséhez kivántató aprólékos materiálékot is administrálni, holott pediglen gyakorlott öntésbéli mesterségében defectus lenne, azt is magáéból supleálni tartozik. Mely munkájának mennél hamarébb való végben vitelére emlitett Novák István ur az innepek után való csonka héten lejövetelére magát obligálta.“

[1]) Református egyház levéltára Miskolczon.

Érdekes e két harang öntésének leszámolása is: „Az nagy harangöntéshez attunk — ugymond — matériát 565 fontot, melyben benne van az czin librum 44, melyet vettünk 31 ft. 70 denáron. A harangöntő maga is adott ezen haranghoz 24 fontot, tesz 589 librumot.

Megöntettvén az harang, comperiáltatott benne 520 font, megmaradott az harangtul 15, az többi decrescált 54 font; fácit librum 589.

Az nagy harangtul megmaradott matéria forditatott az kis haranghoz, libra 15, az csengetyűben az régiben tanáltatott 109, czint adtunk hozzá libr $19^{3}/_{4}$, veres réz is ment hozzá 25, facit librum $168^{3}/_{4}$.

Az uj csengetyűben tanáltatik libr. 128, maradott meg az csatornában libr. 34, defectusba ment librum $6^{3}/_{4}$, facit $168^{3}/_{4}$.

Obtingált fizetések mesternek igy lészen:

Az nagy harangban a felül megirt conscriptió szerint comporáltattván, matéria libr 520, az kicsinyben libr 128, utraque facit libr 648, melytől juxta conventionem obtingált fizetése a mesternek 116 ft. 64 den.

A mely czint adott a város a nagy haranghoz, abbul magának conservált a mester libr $5^{1}/_{4}$, facit 3 ft. 78 d.

A mely 20 font matériát adott odafel a mester, ahoz ismét adott harang-filének 4 librát in toto fácit 24, melyet restituáltunk a kis harangtul megmaradott 34 fontokbul, az residiumát penig 10 fontot forditottunk Tiszteletes Csáp Márton ur által adott matériának complanatiójában.“

Az ujonan öntött nagy harang feliratát is megőrizte számunkra az egyházi levéltár:

IN GLORIAM DEI, OLIM GENEROSUS GEORGIUS CSERNEL ME FIERI CURAVERAT. NUNC CONQUASSATAM ECCLESIA REFFORMATA MISKOLCZIENSIS USUI PRISTINO RESTITUIT 1739.

Mint a feliratból látjuk, a régi harangot Csernel György öntette.

Hogy különben a harangok leginkább a rendetlen harangozás miatt mily rövid életűek voltak, mutatja az is, hogy a most
1782. említett nagy harang 1782-ben ujra meghasadt, a mikor is 254 frt 24 kr. költséggel Egerben öntetett ujjá.[1])

1783. Az egyház különben ekkor már oly népes, hogy 1783-ban a Kádas utczai, ujvárosi és tetemvári lakosok kérelmet intéznek az egyházhoz és tanácshoz egy uj templom épitése iránt, mert ugy az avasi, mint a tetemvári temetői deszka templom elégtelen a hivek befogadására. Mint látni fogjuk ez az óhajtás csak a következő század elején mehetet teljesedésbe. Egyelőre a meglevő két templomban két-két isteni tiszteletet tartottak egymásután.[2])

Az egyháznak magának egyházi és iskolai épületein kivül levő csekély vagyonának, mely szántóföldek és szőllőkből állott évi jövedelme a rendes lelkészi és tanitói javadalmazásokra kellvén el, a rendkivüli kiadások rendszerint közadakozás utján fedeztettek. Igy mikor a minoriták ellen pereltek s az ellenreformátió ügyében a királyi udvarhoz követeket küldtek, a hivek között rendeztek gyüjtést, a melyet illetőleg a következő érdekes
1741. jegyzéket találjuk az egyház levéltárában: „Annó 1741. Regestruma Tekintetes Nemes Borsodvármegyének egy részében Augustana s Helvetica confession levő evangelikus uri és nemesi becsütes rendeknek, kik Istenes alamisnálkodás végett ezen esztendőben különösen meg fognak tanáltattni a végre, hogy szivekre vevén ami sok ügy és baj közé tétetett sorsunkat, Felséges asszonyunk ő Felsége udvaránál levő agensünknek subsistentiájára ő Felsége természeti kegyelmességeknek s igazságának királyi széki előtt folyó s folytatandó instantiáinknak előmozditására kivántató költségre, kiki ő Kegyelmek közül Istentől adatott értékek szerint adakozni méltóztassék. Isten ő szent felsége, ki nem az értékre, hanem a szivekre tekint, valamint hajdan nemcsak azoknak ajándékát, kik az sátorhoz ezüstöt, aranyat s egyébb drágaságokat

[1]) Református egyház levéltára.
[2]) U. o.

vittek, hanem azokét is, kik csak kecske szőrrel kedveskedtek, kedvellette és amaz özvegyasszonynak tiszta szivből adott egy fillérkéjét nagyra becsüllötte, — bizony mostanis kedvesen fogja venni és csalhatatlanul megfogja jutalmaztatni, akik ezen szent szándéknak elősegéllésére s Isten dicsőségének előmozditására tehetségek szerint, hacsak mivelis alamisnáskodnak, akik pedig mit adnak, minden illendőséggel és becsülettel kérettettnek, méltóztassanak ezen regestrumban nevek után feljegyezni, egyedül azon okból, hogy egy fillérig oda, az hová illik, az adandó alamizsna nemcsak be mehessen, hanem bemenése is bizonyos lehessen és tudva lehéssen mindeneknél, hogy azon alamisna, a mint Isten dicsőségére rendeltetett, egyébbre nem is fordittatik." Az adakozók között első helyen áll a „nemes város communitása", azután Szepessy János uram 20 frttal és az ő családjából György, István, Pál és Péter, továbbá Mocsáry Balázs, Máriássy László, Szemere György, Sisári Gábor, Zsóry György, Váczy András, Hosszufalusy Zsigmond, Bőr Márton, Bakos Mihály, Buzgány István, Otrokocsi Nagy János, Vadnay András, Palóczy János, Dr. Trangus Eliás, Bük Sándor, Diószeghi András, Csáti Szabó Mihály és György stb. Szóval a legkiválóbb református családok. Ezekhez csatlakoztak végül a czéhek és Zsolcza, Ónod, Csécs, Bába, Bikk, Papi, Szalonta, Igriczi, Csáth, Tarján, Keszi, Ároktő, Gelej, Nagy Mihály, Keresztes és Ábrány református lakossága is.

Ugy látszik, a korona előtt folyt külömböző perek aktáinál levén arra szükség, 1755 ben kéri a református egyház, hogy a tanács a városi jegyzőkönyvekben levő s az egyházra vonatkozó adatok kiirását engedje meg. 1755.

Az egyház azonkori számadásaiból sok érdekes mivelődés történeti adat is maradt reánk. Igy Mik Sámuel curátor 1748. számadásaiban olvassuk, hogy a kántor ur házában 28 üveg karikát tétetett az ablakba 28 polturáért, hogy pinczeásásért egy ölet 10 máriásba számitva, 4 ölért fizetett 13 ft 60 denárt. Továbbá a poéták házában, az iskolában és némely kamarákban 1748.

140 karikáért az ablakokban, ugyanannyi polturát, ami kitesz 4 ft 23 denárt, egy szekér tűzifa a deákoknak 1 ft 02 d, Patakra küldött levélért 60 denár, szőllőfedők napszámja 8 poltura, három körmöczi arany vétetődött 15 f 12 d, egy véka lencse és egy véka borsó 60 polturán 1 f 80, egy véka kása 3 máriás 1 f 02 d, napszámos embereknek 6 poltura, egy szál gyertya két poltura = 6 d, két szász kályha 9 magyar forint, a toronytul egy szekér darázskőnek a solához való vitele 2 poltura, 500 tégla 300 denár, a solában a kamarákban négy olasz kemencze csinál-
1761. tatása á 60 poltura = 4 ft 20, egy hordó 21 poltura. 1761-ből pedig a bevételekről a következő érdekes adatokat olvassuk: Kecskeméti gombkötő az feleségének egy templomi üléseért adott egy császári aranyat = 5 ft, négy hordó asszu bort hagytak 92 ft, az templomban levő perselyből bejött 120 ft 04, ugyanaznap a solában levő perselyből 77 ft 70, Széles András ülésért adott 10 ft, Kecskeméti gombkötőtől magának üléséért adott egy hollandi aranyat 4 f 95, a perselyből gyült 23-szori publicátióra 20 ft 74, az Szigeti legátusnak diák tartására adott Lipcsey ur csizmadiák czéhmestere 54 denárt, Szeresi Zsigmond uram az templom söpretésére fizetett 4 ft 50 pénzt, templom perselyből ismét 128 ft 18 pénzt és Nemzetes Gábori Györgyné asszony solabeli könyvekre testált 10 ft 20 pénzt.[1])

A sokféle zaklatásnak, melyeknek ez időben a reformátusok ki voltak téve, egyike az volt, hogy református lelkészektől nemességük igazolását követelték s kik nemességüket igazolni nem voltak képesek, gyakran állásukkal nem egyező lealázó bánásmódban részesültek. Tokai György miskolczi ref. pap nem volt nemes, vagy nem tudta többé nemességét igazolni. Ez inditotta arra Szathmári Király Györgyöt, a ref. lelkész nagy pátronusát, hogy kedvelt papjának nemességet szerezzen.

Levelet irt tehát 1759-ben Bécsbe Dömjén Gergely udvari ágensnek, hogy mi módon volna az lehetséges. Ez megirta, hogy

[1]) Református egyház levéltára.

1500 renes forint és két minden aparátussal elkészült lovas katonáért, vagy e helyett fizetendő 200 forintért megszerezhető. És miután ezen összeget lefizették Gáti alias Tokai György, valamint gyermekei: György, József, Zsuzsanna, Sára és Zsófia 1764-ben megnyerték az armálist s a következő czimert: kék és veresben hasitott pajzsban, koronás zöld hármas halmon hajlott kar veres mezben, markában irótollat tart, a pajzs jobb felsősarkában arany naptól, a balfelső sarkában ezüst, befele fordult holdsarlótól kisérve. Sisakdisz: veres és kék bivalyszarv között a kar. Takarók: kék arany, veres ezüst.[1]) 1764.

Miután gróf Grassalkovich Antal a királyi kamara elnöke, a királynő egyenes utasitása folytán 1755. aug. 25-én Miskolczon keltezett levelében városunk református lakosságának jogait és szabadságait biztositotta, a rég kivánt nyugalmas fejlődés korszakának bekövetkezését joggal remélhette a miskolczi reformátusság; — ami bár még évtizedek kitartó küzdelmei árán, — de a század utolsó tizedeiben lassankint csakugyan be is következett. 1755.

A XVIII. század második felében terjedt el városunkban az ág hitv. evangélikus, vagy köznyelven lutheránus egyház is. Hivei jelentékeny részben a felvidékről betelepedett németek és tótokból állottak, kikből azóta tiszta magyar hazafias polgárság, intelligens iparos osztály és vagyonos művelt középosztály fejlődött. Már a megalakulásnál is azonban a vezérlő elem a magyarság volt.

Az egyház fennállásának százados évfordulója ünneplése alkalmából Zelenka Pál fáradhatlan buzgalommal gyüjté össze az evangélikus egyház történetének adatait.[2]) Ezek szerint:

„Idegen ajku bevándorlottak közt német és tót ajku evangelicusok is jöttek és letelepedtek itten, kik közül azok, kik már jobban birták a magyar nyelvet, 1750. táján a ref. egyházhoz simultak, oda járogattak istenitiszteletre, azon egyház lelkészei 1750.

[1]) Turul. 1899. évf. 90 lap.

[2]) Zelenka Pál. Emléklapok a miskolczi ág. hitv. ev. anyaegyház évszázados életkönyvéből. Miskolcz 1883. n. 8. r. 256. lap.

által végeztették családaikban az egyházi cselekményeket, részint még azért is, mert az kényelmesebb s talán olcsóbb is volt, mert az arnóthi, akkoron tót egyház lelkészei, magyarul kellőleg nem tudtak.

Vegyes házasságban élők többje a róm. kath. egyház szol-
1761. gálatát vette igénybe. Megbizható feljegyzések szerint 1761-ig
1762. még csak 3 család kereszteltetett és eskettetett ottan. 1762-ik évtől kezdve azonban, mely idő óta a kath. papságnak járó stóla illetéket még az esetben is kénytelen volt az evangelikus nép megfizetni, hogy ha azok szolgálatával nem is élt különben, — mind nagyobb számmal végeztette ott egyházi cselekményeit, már csak azért is, hogy ugyanazon egy cselekményért két helyen kettős stolárét ne kelljen fizetnie.

1762. Az evang. egyház népe tehát 1762. évtől kezdve 3 felé szakadt. Egyik része annak saját anyaegyházához csatlakozék; másik része a református egyházhoz simult, harmadik része pedig a kath. egyházban keresett a lelkiekben kielégittetést.

Következménye lőn: hogy mig a ref. egyház felé hajlott tekintélyes részből, 100 család oda (kik, mikor és mely indokból, nincs megirva) nyilván áttért, — addig az egyházhoz hűek, hogy legyen összekötő kapcsul szolgáló egyházi élet közöttük, magán iskolát alapitottak s azt egy bérházban berendezték.

A különben is gyenge, most már két oldalról gyengitett kis leányegyházat, ily helyzetben találta II. József császár türelmi parancsa.

Ennek kiadását követő fél évre már, alakuló közgyülésre gyűl össze ez egyház népe. Radvánszky Fe-
1782. rencz kazai nagybirtokos s a borsodmegyei ev. egyházak főfelügyelője hivta azt össze s megtartotta Miskolczon 1782. április első napján a sajó-arnóti anyaegyház, és a miskolczi, diósgyőri, csabai és sályi hivek részvétele mellett [1])

[1]) Ezen alakuló közgyülésnek százados évfordulóját ünnepelte meg az ev. egyház kegyeletes módon 1882. április 2 ik napján. Lefolyásáról hű számot ad azon Zelenka Pál által szerkesztett „emlékkönyv“, mely a báró Radvánszky család költségére kinyomatott.

„Ezen 1782. évi április 1-én, Borsodmegye Miskolcz városában, nemes és nemzetes Radvánszky Ferencz ur, több vármegye első táblabirájának elnöklete alatt tartott alakuló közgyűlésen jelen voltak: Miskolczról: tek. ns. Metzner Károly ur, Borsodmegye táblabirája, ns. Dráskótzy János; ns. Pilarik György; ns. Herr János; ns. Kalauz János; ns. Vrana Péter urak; továbbá Raab Keresztély, Meltzer Dániel, Talabay András, Priehradszky György, Pepik János, Barzo András, Kis István, Debitzky András, Doborovszky Mátyás, Makovits Pál, Bárány János, Zajden Dániel, Markuschovszky András, Rusznak András, Bernáth Mihály, Hajdu János, Krahuletz Jakab, Tzupra Mihály, Adamus György, Panyithy András, Domby Samu, Králik Mátyás, Ludvig János, Elizeus János, Nosztitius Pál, Uretzky Mátyás, Csap György; — Arnóthról: tiszt. Krasznetz János lelkész, Keil János tanitó, Diós-Győrből: Varga Ezekiel, Kis Mihály, Titka Samu, Kuglits Pál, Kochlák György, Csizmadia Kis András, Fiffik György és János, Klein János, Puher Mihály, Kováts Márton, Csizmadia Kováts Mihály lakosok; — Csabáról: ns. Kosetz Izsák és Roskó Mátyás; Arnóthról: Tamás György, idősb Nagy Tamás Mihály, Spach Márton lakosok; végül Máthé István sályi lakos.

Minthogy az arnóthin kivül e megye kebelében több egyházgyülekezet nem volt, a jelenlevők egy szivvel és lélekkel kiáltották föl, hogy Miskolcz városában kell elodázhatatlanul gyülekezetet alapitani, minek kivitelét a diósgyőriekkel és csabaiakkal egyetértve és egyesült erővel magukra vállalták.

Ennek eszközöltetése és a leendő alapok kiismerése végett elrendeltetett a háztulajdonos és bérlő család apák és anyák összeirása, külön rovatokba volt veendő gyermekeik neme és száma, ismét más rovatba legényeik és inasaik, valamint mindkét nemű cselédeik száma, végül az utolsó rovatba az önként fölajánlott kegyes adományok voltak bejegyzendők, hogy az

igy keletkező alapot a szükséghez képest annak idején értékesiteni lehessen.

A népösszeirás öt nap alatt befejeztettvén, Radvánszky Ferencz elnöklete alatt egy küldöttség ment fel Bécsbe. Ott irta
1782. alá 1782. május 14-ikén a felség folyamodványt s beadta azt a fejedelemnek. A felség folyamodvány szövege:

Felség!

Alulirottak együttesen könyörögve kérjük:

1. Legyen szabad vallásunkat nyilvánosan gyakorolnunk s engedtessék meg nekünk Miskolcz városában templomot, paplakot és iskolát emelnünk.

2. Minket diós-győrieket és csabaiakat a katholikus plébános zsarolásaitól, melyet lektikák czimen szenvedünk, kegyelmesen fölmenteni.

A nyilvános vallásgyakorlat behozatalát következő okokkal támogatjuk:

1. Vallásunk szabad gyakorlatát minden városban az 1606. és 1608. országos törvények megengedik s ezzel kapcsolatban lelkészek tartásának jogát is megadják; ez tehát minket is megillet.

2. A körrendeletileg kiadott királyi leirat nyilvánosságra hozott szándékának leginkább megfelel, hogy e város összes lakói ép úgy, mint az egész megye területén egyenlő jogokat élvezzenek s igy a nyilvános istenitisztelet tartásának jótéteményét itt helyben annálinkább megérdemlik, minthogy a szomszéd távol fekvő Arnóthra járni fáradságos és költséges is egyszersmind; az öregek és betegek pedig ily körülmények között minden lelki vigasztól megfosztva voltak.

3. Elég tekintélyes számot teszünk, a mennyiben jelenleg a családok száma 351-re megy; ezek egyesült erővel a nyilvános istenitisztelet tartásához szükséges költségeket könnyen előállithatják.

4. Ha nyilvános istenitisztelet tartása engedélyeztetik Miskolczon, úgy a vallásunkat követő kézművesek Felségednek e

kamarai városába nagyobb számmal fognak letelepedni s ez emelni fogja a város népességét, fölvirágzását és ekkép a királyi kincstár anyagi hasznát is gyarapitandja.

A lektikák fizetésétől való felmentésünket a következőknél fogva kérjük:

1. Mivel az ág. evangélikusokra nézve az ország törvényei ilyesmit nem ismernek, sőt

2. mivel az 1647. a Felség által is szentesitett 12. törvényczikk az evangelikusokat attól feloldja, hogy a plebánosnak bármit is fizessenek.

3. A plebánosok ezen követelése minden világos törvény és királyi parancs nélkül csak úgy alattomban jött használatba; azért ezen tényt minden jogalapot nélkülöző s az adózókat terhelő visszaélésnek kell tekinteni.

Bécs, 1782. május hó 14.

Borsodmegyei Miskolcz és Diós-Győr városok és Csaba község ág. evang. vallásu lakosai.

Türelemmel várta e nép a fejedelem kedvező rendeletét. Addig semmit sem tehetett. Végre 1783. aug. 21-éről keltezve 1783.
kiadatott Pozsonyban a fejedelmi engedély. Tartalma:

A 3 város ág. evang. hiveinek folyamodására Borsodmegyéhez.

Méltóságos, Főtisztelendő, Tekintetes és Nagyságos Urak!

Igen tisztelt Uraink!

Borsodmegyébe kebelezett Miskolcz és Diós-Győr városokban és Csabán lakó ág. evang egyházhiveinek folyamodványa, a megyének erre vonatkozó véleményével ellátva s ide mult julius hó 8-án az ott állandó lakással biró családok törvényszabta számának kimutatásával s egyéb szükségesekkel fölszerelve, fölterjesztetvén: megengedtetik, hogy Miskolcz városában a legkegyelmesebb királyi helytartótanácsi végzés értelmében nevezettek magánisteni tiszteletet tarthassanak s az ide csatolt melléklet utasitása szerint, imaházat emelhessenek és lelkészt választhassanak, úgy azonban, hogy a katholikus plebánosnak s az egyház szolgáinak

minden jogai és jövedelmei, melynek élvezetében ez ideig voltak, ezutánra is épségben maradjanak.

Ezen leirat azon meghagyással küldetik le, hogy nevezetteket erről, valamint az előbb hozott végzésekről is kellően értesitsék és fölvilágositsák és hogy a fentnevezett kegyelmes meghagyásunkat valami uton végre is tul ne lépjék, arra felügyelni kötelességöknek ismerjék.

Kelt Pozsonyban, 1783. aug. 21-én.

Nitzky Kristóf, Skerletz Ferencz, Pretzeker Mihály.

A fejedelem ezen kedvező rendelete Borsodmegye közgyűlé-
1783. sén 1783. október 8-án kihirdettetett s a jelenvolt Radvánszky Ferencz főfelügyelőnek rövid uton kézbesittetett.

S ezzel az egyház ura lett saját sorsának. Következő napon (1783. okt. 9-én) tartotta szervezkedő közgyűlését. E napon szünt meg a leányegyház. E napon lett anyaegyházzá. Ezen nap az anyaegyház kezdő életének első napja.

Az evangelikus egyház létszáma 1782-ben.

Helyek	Nyelv szerint család			Lakik		Gyermek		Cseléd, segéd		Összes lélek szám
	magy.	ném.	tót	saját házában	zsellérségen	fi	nő	fi	nő	
Miskolczon	76	61	128	134	131	140	162	173	53	915
Diósgyőrött	79	—	—	64	15	83	56	11	6	291
Csabán	27	—	—	27	—	9	10	1	3	72
	182	61	128	225	146	232	228	185	62	1288
	371			371						

1783. Ezek között 32 nemes család. Az 1783. évi október 9-ikén, Sz. Háromság utáni 20-ik vasárnapon, az egyház ezen később is
1797. nevezetes napján, mely vasárnap 1797. évtől kezdve, a templom felszentelésének évről-évre megünnepelt emléknapja, megtartatott az alakuló közgyűlés Radvánszky Ferencz főfelügyelő elnöklete alatt miskolczi, d.-győri és csabai hivek részvétele mellett.

Ezen nevezetes első közgyűlésen:

Felolvastatott a fejedelem feljebb egész terjedelmében közölt engedélye, mely örömmel fogadtatott.

Metzner Károly táblabiró elnöklete alatt küldöttség választatott oly végből, hogy az a d.-győri kamarától beltelket és épitési anyagot kérvényezzen.

Az istentiszteletre nézve abban állapodott meg a három nátzio[1]) még pedig egyhangulag: hogy „mert Isten lélekben és igazságban imádandó, a testvér ref. egyházzal eddig is melegen ápolt egységét a szeretetnek fentartani kivánja ezutánra is; — mert ez által megkönnyiteni véli a ref. egyházba áttért 100 családnak visszatérhetését, s mert végül az egyház szegény volta is azt parancsolja, hogy e drága és költséges ceremonialék mellőzésével, összes erejét a belélet fejlesztésére forditsa: az oltárt, gyertyatartókat, albát stb. mellőzendi.“

Megállapitá a lelkész fizetését s első lelkészül Simonidesz Jánost választotta meg egyhangulag.

Megállapitván a tanitó fizetését, első tanitóul Major Mártont választotta.

Ugy a lelkésznek, mint a tanitónak beigtatása, Advent első vasárnapjára, november 30 ikára tüzetett ki.

Helybeli első felügyelőül: Metzner Károly táblabiró választatott akként, hogy mindenről tevén a főfelügyelőnél jelentést, fontosabb ügyekben vele együtt intézkedjék.

Pénztárnokul: Noszticzius Pál választatott, „kinek is a gyülés szine előtt adta át a főfelügyelő, a kezeihez begyült adományokat, nevezetesen: a beltelek felszerelésére begyült 107 forint 32 kr, kötvényeken 1381 frt 34 kr, aláirási iveken helybeliektől 1802 frt 30 kr, a diósgyőriektül 248 frt 01 kr, a csabaiaktól 115 frt 51 kr. összesen 3655 frt 28 kr. értéket.

A legszükségesebbnek u. m. pecsétnyomónak, perselynek, ládának beszerzésére a pénztárnok utasíttatott.

Kövesdy Jánosnak azon ajánlata, hogy ő bérnélkül engedi át házát az egyház czéljaira, ideiglenesen, azon kikötéssel azonban,

[1]) Igy neveztetnek a jegyzőkönyvben a magyar, német és tót atyafiak.

hogy az abban szükségesnek mutatkozó átalakitások az egyház költségére végeztessenek el s annak idejében állittassék az vissza, köszönettel vétetett ugyan, de mert ott az imaházat berendezni nem lehetett, nem fogadtatott el.

Főfelügyelő ur felkéretett, hogy az anyaegyháznak törvényesen megalakulását jelentse be ugy a kerületi felügyelőnél, mint a superintendensnél.

Ezen nevezetes gyűlés után megindult a munka minden irányban.

A deputatzió azzal tért vissza D.-Győrből, hogy a prefektus a város felső részén (a mostani serház utczában) hajlandó egy beltelket az egyháznak átengedni. Az egyház azonban a város vége felé elhelyezkedni nem akarván, uj deputatziót küldött Sályba báró Eötvös Ignátzné báró Szepessy Máriához a végből, hogy annak Nagy és Kis-Hunyad utczák közt elterülő beltelkére nézve tegyen vétel vagy bérleti ajánlatot. A báróné utóbbira lévén hajlandó, a beltelket s rajt levő házakat (a mostani parochialis beltelket) 25 arany bér mellett 1784. deczember elsejéig terjedő
1783. egy évre bérbe adta s az erre vonatkozó szerződést 1783. november 16-ikán Sályban aláirta. Ennek folytán az egyház a kuriális lakot (a volt földszinti házat) lelkészlakul, a vele szemben volt kissebb épületet (a mostani kertnek utczafelé fekvő részén volt, rég lebontott épületet) a tanitónak engedte át lakásul. A beltelek közepén volt nagy faépület ideiglenes imaházúl rendeztetett be s ebben 1783. november 30-ikán az első istenitisztelet megtartatott.

A második deputatzio átvette a főfelügyelő kezéből 1783. október 21-én kiállitott meghivó levelet s elvitte azt Sajó-Gömörre a megválasztott Simonidesz János lelkésznek kézbesités végett.

Simonidesz János ezt a meghivást nem fogadta el. Orosházára igérkezett el időközben. A deputatzió Klenótzra ment s ott a szintén jelölt Trsztyenszky János lelkésznek és kishonti főespe-

resnek ajánlotta fel a lelkészi állást. A lelkész e meghivónak elfogadásától vonakodék. Öreg és nem birja kellő módon a német nyelvet. A deputatzió nem tágit. Rábeszéli, biztatja, hogy a különben is inkább magyarokból és tótokból álló egyház szivesen ad neki egy évi határidőt a német nyelv megtanulására. Reá vették s örömhirrel tértek vissza.

Az egyház küldöttségről, szekerekről gondoskodik. Graff Jánost és Tornyos Jánost küldi Klenótzra, Herr Jánost, Clementis Istvánt, Noszticzius Pált és Rááb Krisztiánt pedig Sz.-Péterig eleibe.

A deputátzió november 21-ikén elindult s az uj lelkészszel együtt november 25-ikén tért Szt.-Péterre vissza, — innen a kettős deputatzióval november 26-án megérkezett.

Hogy az új lelkésznek és a leendő tanitónak legyen meg az, mire „legfőbb szüksége vagyon“ — szól a jegyzőkönyv — a diósgyőriek 3 öl fát hoznak a lelkész és 3 ölet az iskola részére; gondnok 4 hordó új bort[1]) ad a lelkésznek és egy hordó pálinkát a tanitónak, Herr János pedig 1 hordó ó bort ajándékoz a lelkésznek.

A megválasztott, ugy szintén az azok után felhivott Lovcsányi osgyányi, Kanka csekeházai és Sztranyovszky lónyabányai tanitók azért, mert a kivánt 3 nyelvet nem birták kellőleg, nem fogadván el a felajánlott tanitói állást, — az egyház 6—6 tagu férfi énekkart alakit minden nátzióból s azokat az iskolai ifjuság nagyobbjaival együtt a kántori teendőkkel, ugy az istenitiszteletek alkalmával, mint a temetéseknél megbizza.

1783. november 30-ikán Advent első ünnepén tartatott meg 1783.

[1]) Azon jegyzőkönyvi kifejezésnek és ezen ajándéknak kulcsa valószinűleg Trsztyenszky lelkész azon levelében van, melyet az a meghivó levél elfogadása után irt volt Radvánszky Ferencz főfelügyelőnek: . . . „a vokátort nagy rábeszélésre még is csak elfogadtam. Mikor ezt jelentem, nem hallgathatok el egy észrevételt, azt t. i., hogy mint az úr szőlőjének munkása, borjövedelmet a miskolczi nagy terjedelmű szőlőhelyekről épen nem kapok, holott nyilvánvaló, hogy nemcsak Isten igéjével, hanem kenyérrel is, borral is él az ember.“

az első istenitisztelet a lelkész beiktatásával együtt. Wallaszky Pál jolsvai lelkész német nyelven, Dráskótzi Krasznetz János arnóthi lelkész tót nyelven és a beköszöntő uj lelkész magyar nyelven tartá a szószéki beszédet.

Az első istenitiszteletre való kegyeletes megemlékezés okából elrendeltetett, hogy minden évben Advent első napján három nyelven tartassék külön-külön istenitisztelet s az imában II. József császár kegyelmi tényeért és életéért fohász bocsáttassék az Urhoz; offertorium legyen az egyház javára.

Az istenitisztelet nyelvére nézve történt megállapodás, hogy a németek hat istenitiszteletet kapjanak, magyar és tót istenitisztelet ünnepnaponként felváltva végeztessék; — a hétköznapi istenitiszteletek pedig minden nap délelőtt és délután, azon délutánokat kivéve, mikor temetés van, 3 óra körül tartassanak. A reformátusok harangozása a hivó ugy vasárnapi, mint hétköznapi istenitiszteletekre.

A temetésekre nézve: lelkész nem köteles minden temetésnél részt venni; nemesek a templomból temettetnek.

Két persely állittatik ki: „Gottes Kasten“ czimű, kettő a szegények javára, s minden hó első vasárnapján délelőtt és délután az egyház javára.

Huszonhat tagból álló presbiterium alakittatott. Ez volt az első egyháztanács. Miskolczról minden nátzióból 6, összesen 18, D.-Győrből 4 és Csabáról szintén 4 választatott abba.

A magyarok közül: Herr János, Tornyos János, Panyiti András, Csavajda István, Dombi Sámuel és Szabó Pál.

A németek közül: Raab Krisztian, Draskótzy János, Clementisz István, Brunner Márton, Graff János és Hartman Frigyes.

A tótok közül: Institorisz Ferencz, Barzó András, Vrana Péter, Ádám György, Talabay András és Albinyi András.

D.-Győrből: Kis Mihály, Lakatos György, Varga Ezechiel és Kuglis Pál.

Csabáról: Roskó Mátyás, Jakab János, Silak és Galanek Ádám.

Sirásónak fogadására egy deputátzió küldetett ki, oly utasi-

tással, hogy egy nagy sirnak vágatásáért 51 krnál, egy kis sir ásatásáért pedig 30 krnál nagyobb összeget ne adjon.

Az 1784. április 13-ikán kiadott meghivó-levélre Vénich György 1784.
hivatott meg kántor-rektorul. Syntaxisig kellett tanitania. Az algymnasiumunk eredete ide vezethető vissza.

1784. junius 20-ikán: iskolai utasitások állapittatnak meg s azok az egyház pecsétje alatt a tanitónak hitelesen kiadatnak. Iskolai felügyelőkül: Herr János, Pilarik György, Institorisz Ferencz, Raab Krisztian, Barzó András és Góts Mátyás választtatnak. Három vizsga állapittatott meg: József napja körül felügyelők és szülők jelenlétében, apostolok oszlása idejében 8 napig terjedő szünidővel és Teréz napja körül a nagy vizsga, november első napjáig terjedő szünidővel a „teljes patronatus“ jelenlétében.

Temetője nem lévén az egyháznak, a ref. egyház „kőporosi“ és „pipisdombi“ temetőjét kérte és megkapta temetkezési helyül.

Az egy évre bérben birt beltelket és házakat, a város és megye, sőt szükség szerint a helytartótanácsnak, többször sürgetett s a generális agens és Radvánszky főfelügyelő közbenjárásával kieszközlött engedélyére, az egyház 4000 v. frton megvásárolta, az adás-vevési szerződést az egyház nevében Metzner Károly felügyelő, Herr János és Raab Krisztián küldöttek Sályban 1784. deczember 6-ikán báró Eötvös Ignácznéval megkötték s a kialkudott 4000 vfrt. összeget több részletben 1785. május 5-ikéig ki is 1785
fizették. Az egyház birtokába jutott: a beltelek, összes épületeivel s a benn talált butorzattal, ingóságokkal, a szemben Szinvaközben levő halastóval, a Szinván túl volt „Szijgyártó“ nevű fundussal és a rajta levő rozzant lakházzal együtt, ugyszintén az Avason volt „Perecz“ nevű pinczével.

Az egyház szervezkedését, melyhez már csak a templomépités és temetővétel tartozott, egy hosszu és keserű harcz követte nyomban, mely 10 évig tartotta fogva és emésztette az egyház ifju életerejét s folytonos villongásban, sőt gyűlölködő ellenségeskedésben tartá az egyház hiveit.

A nemzetiségek boldogtalan bajvivása volt ez a czeremóniálék felett.

1783 Az istenitisztelet czeremoniáléira vonatkozó s 1783. október 9-iki szervezkedő közgyűlésben meggyőzőleg indokolt határozat elégedetlenséget idézett elő a németeknél csakhamar. Fokozta e bajt a lelkésznek járatlansága a német nyelvben.

Mindjárt az első hetekben (1783. deczember közepe táján) küldtek az elégületlen németek Ruffinyi János superintendenshez panaszlevelet, melyben kettővel vádolják a lelkészt: nem tud németül, egyházunk tanaival ellenkező módon, a ref. egyház módja szerint végzi az istenitiszteletet s szolgáltatja a szentségeket.

Erre deczember 22-én kelt leiratában intést küld a superintendens a bepanaszolt lelkésznek, s felhivja őt, hogy az ev. ritus szerint végezze az egyházi cselekményeket.

Most már Metzner Károly veszi át a szót s kimerítő felterjesztésben pártfogása alá veszi a lelkészt.

A bajnak csomója Radvánszky kezébe kerül. Egyháznagyokat hiv fel véleményadásra. Zay Péter egyetemes felügyelő, a leendő zsinatra utalja a kérdést. Csernyanszky János bányakerületi felügyelő lélekemelő fejtegetéssel helyesli az egyház határozatát. Báró Prónay Gábor, báró Prónay László, Podmanitzky László, Podmanitzky János, Pongrátz János és Radvánszky János együttesen aláirt nyilatkozatukban helyt adnak az egyház körülményei által indokolt elhatározásának. Mig a nagy tudományu Fejes György Szkálnokról, 3 ivre terjedő tudományos értekezésben, hivatkozással a XVI. és XVII. századok egyházi tudósaira, sűrűen idézvén azok állitását, erős kézzel tör lándzsát a czeremoniálék mellett, azoknak betűszerint alkalmazását, az ág. ev. egyház jellegének, sőt a hitélet postulatumának hiszi s credo alakjában vallja is.

Nem sokkal később Metzner felügyelő a superintendenshez
1784. intézett felterjesztésében (1784. jan. 24.) Dráskóczi Krasznetz János, Csekeházára költözött arnóti volt lelkészt vádolja a baj tu-

lajdonképeni okozójául, valóságos bujtogatónak nevezi őt, ki a békétlen hiveket pártolja, ingerli nemcsak, hanem még a miskolczi lelkész jogaiba vág akkor, mikor annak tudta és beleegyezése nélkül végez a miskolczi békétleneknél egyes papi cselekményeket.

A superintendens erre német nyelvű leiratában a békétlen németekhez fordul, (1784. április. 20.) s felhivja őket: egyházuk szeretetére, a hozott határozatoknak tiszteletben tartására s a legközelebbi zsinatig türelmes várakozásra, nem sajnálhatván eléggé rosszalni kellett eljárásukat.

A békétlen németek most már (1784. május 27-ikén kelt felterjesztésükben) nem annyira a ceremonialék miatt, mint és főleg Trsztyenszky lelkész személye ellen kelnek ki, panaszuknak s a szomszéd lelkész igénybevételének indokát a lelkész német nyelvben való járatlanságában vallván.

A superintendens most már (1784. jun. 8.) Radvánszky főfelügyelőt kéri fel gyűlés tartására és az ellentéteknek békés uton kiegyenlitésére. Nagy baj lehet Miskolczon — szól a superintendens — 40 német és 100 tót családfő ujra panaszt emel Trsztyenszky ellen, vádolván őt, hogy nem birja a német nyelvet, nem gondol a külső illemmel, hivatás nélkül végzi teendőit, nem látogatja a betegeket, szóval áldástalan az ő működése. Annyira jutott ott már a dolog, hogy a fejedelemtől kérnek lelkészt és az arnóti egyház lelkészéhez fordulnak, s hogy ha sem uj lelkészt nem kapnak, sem pedig Arnóthoz való csatlakozás nem fog nekik megengedtetni, — a helybeli róm. kath. egyháznál fogják lelki szükségleteiket kielégiteni.

Pottornyai János, az egyháznak előbb felajánlott 100 tallért a vármegyéhez intézett deklarátziójában visszavonta azon okból, mert az egyház az ev. ritust elhagyta. Az egyház per utján vette meg Potornyain azt a 100 tallért és . . . uj ellenséget támasztott benne maga ellen.

Venich György tanitó kérdőre vonatik a közgyülésben:

miért nem tartja magát a lelkész rendeléseihez, miért nem énekel ugy s énekli azt, mit a rend megkiván, botrányt okozván ez által. A tanitónak bocsánatot kell kérnie és igéretet tesz, hogy botrányt többé nem csinál.

A villongások ezen szomoru — sajnos csak első szakát —
1784. maga a lelkész fejezi be, ki is 1784. september 3-ikáról kelt lemondó iratában lakonikus néhány sorban jellemző módon ekként vesz bucsut:

„Nemes Ecclézsia! Szerelmes Atyámfiai az Urban!

A bölcs Isten mutatott mostanában ahhoz alkalmatosságot, miképen, mint a nemes ecclezsia, jómóddal megszabadulhasson a maga tudatlan és rosz életű papjától, a mint olyannak mutatták a sok rendbeli instantziák, — mind pedig a pap, elveszett jó nevét és becsületét visszanyerhesse. Nagy Hontmegyébe nemes kis csalomiai ecclezsiában vagyon hivatalom. Azt, midőn a nemes Ecclézsiának jelenteném, maradok minden keresztényi szolgálatokra lekötelezett Trsztyenszky.“

Öt nappal később megtartott gyülésen a többség e lemondást elfogadta s valami Kiszlányi nevűt alkalmazott helyettesül.

Az első lelkész eltávozása után a közbizalom Major Sámuel rozsnyói lelkész felé fordul. Feltételeket szab, melyeket az egyház teljesiteni nem képes Két izben történt levélváltás után sem sikerülvén a kiegyezés, csehorszagi Hermanseifenből Pozsonyba tért Hosszu János választatik második lelkészül. Deputátzió megy
1781. eleibe Pestre, s utóbbinak kiséretében 1784. november 14-ikén megérkezik.

Az uj lelkész beiktatásának kedvező alkalmát felhasználta az egyház az istenitiszteleteknek nyelvek szerint való igazságos beosztására: Ünnepről-ünnepre osztattak be a délelőtti és délutáni isteni tiszteletek: a magyarok 22 délelőttit és 21 délutánit, németek 22 délelőtti és 21 délutánit, a tótok 21 délelőtti és 22 délutáni istenitiszteletet kaptak. A kath. ünnepek sorából a tótok és németek számára rendelt istenitiszteletekre febr. 2., márcz. 25., jun. 29.

és deczember 8-ika vétettek fel. Advent első ünnepét kivéve, mikor, az első istenitisztelettartás (1783. november 30.) emlékére, 2 isteni tisztelet rendeltetett ismételve délelőttre és egy délutánra, a többi vasár- és ünnepnapok délelőttjein csak egy isteni tisztelet tartása vétetett fel.

Ezen istenitiszteleti rend a lelkész mellőzésével 1784. de- 1784.
czember 31-ikén tartott közgyülésen végleg megállapittatott, s ugyancsak a közgyülésből alkalmazkodás végett a lelkésznek nyomban megküldetett. A lelkész ezt visszautasitja, azon üzenettel, hogy mindaddig, mig neki a meghivó levél ki nem adatik, s neki az őt megillető hely a gyüléseken át nem engedtetik, azt magára nézve kötelezőnek el nem ismeri.

Hosszu a kisebbségben volt németekhez csatlakozék s azok kedveért önkénytes változtatásokat tett a ceremoniákon. A többség ez ellen felzúdult. Bepanaszlák őt Metzner felügyelőnél, a következőkkel vádolván őt:

„1. A mojzses táblákat nehány ember kedveért felvette és használja, az ecclézsia rendelése ellenére.“

„2. Tizenhat napig az ecclezsia hire-tudta nélkül távol volt.“

„3. Nem hallgat az előljárókra, azok rendeléseit nem teljesiti.“

„4. Saját mulatságáért elmulasztja a hétköznapi könyörgéseket, gyakran a kereszteléseket is.“

„5. Böjt 5-ik vasárnapján mi okból, nem tudható, kihajtotta a hiveket a templomból, mondván: „Ti ördögök fiai, menjetek ki Isten templomából, ne mocskoljátok be azt . . . nyitva az ajtó !“

„6. Ugyanazon vasárnapon az ecclezsia végzése ellenére ujságot hozott be: keresztet vetett reánk.“

„Mindezekből csak az tetszik, hogy ő kegyelme mindazokat a czeremoniákat, melyeket mi méltó okból elhagytunk s a valóságos isteni tisztelethez nem tartozónak vallottuk, de nem is szükségesek, apránként önkényt akarja becsusztatni.“

„Kivánja az ecclezsia, hogy több ily ujságokat önkényt ne hozzon be, — a communiónál, kenyér után azonnal adja a bort is; — a szegények ládája ecclezsiai tag kezelésére bizassék. Mindezekre adjon irásbeli választ ő kigyelme.“

1788. Hosszu viszont panaszt emel: 1788. (márcz. 4.) holmiját a kamrából kilopták, a kamara ajtaját befalazták, buzáját a lakszobában kénytelen tartani. Palánk tövében elhelyezett szénaboglyáját kövekkel rakták körül oly halomra, hogy azon a szomszomszéd lakók cselédjei éjjelenként átjárván, fáját elhordják. Kertje palánkja elbontatott, ültetvényére s virágos ágyakra köveket dobáltak, drága pénzen szerzett cseresznyéit kivágták, a honnan is — szól a lelkész — pápaszem nélkül is kitetszik, hogy az nem jó végre, nem Isten dicsőségére cselekedett dolog.

A bajnak három személyváltozás vetett véget.

Metzner felügyelő végleg visszavonult.

Vénich György tanitó, az arnóthi egyház látogatási jegyzőkönyve szerint, oda ment át lelkésznek. (1789.)

1791. Hosszu János pedig, 1791. november 1-én hagyta el helyét s felcserélte azt a pádári (Gömörmegye) lelkészi állással.

Ugyanazon egyházlátogatási jegyzőkönyv szerint: Nagy János, az osgyáni gymnásiumba rhetorikának és logikának professora

1789. hivatott meg rektor-tanitónak, ki is 1789. jan. 10-ikén kiállitott meghivó levelére, helyét 1789. febr. 8-ikán elfoglalá s tanitá a növendékeket syntaxisig. Risz Pál dobsinai tanitó pedig lelkészül

1793. választatott s 1793. január 13-ikán megérkezett.

A 4 év óta szünetelt templomépités most már ujból megindult s 1797-ben befejeztetett.

Ismételt kérelmére az egyház a d.-győri kamarától temető

1792. helyet kapott a gordonosi ut mellett (1792. máj. 29). Ez volt az egyház első temetője.

1794. 1794. május 30-ikán kezdé s azóta folyton magyar nyelven vezeti a gyűlési jegyzőkönyveket.

1796. 1796. május 20-án hunyt el Radvánszky Ferencz főfelügyelő-

nek hű élettársa Pulszky Éva Sajó-Kazán. Szeretettel csüggött az egyház sorsán, szorgalmasan látogatá férjével együtt annak istenitiszteleteit. Itt kivánt nyugodni. Itt nyugszik a templom nyugati beszögelésében elhelyezett sirboltban. Az egyházról 1000 forinttal és egy aranynyal drágán kivarrott kendővel az oltárra, emlékezett meg. A sirbolt felett, a templom falába illesztett márványlapon ily emlékirat olvasható:

„S. ac G. D. Evae Elis. Pulszky de Cselfalva, primum D. Ferd, Ujházy J. C. R. P. Regim. Joan. Pálfiani Vice Colonelli, demum D. Radvanszky de Radvan dilectissimae consorti Quae ut in vita constanti pietatis ardore et optimorum morum probilitate admodum claruit, ita morte placida ac beata DEO, inter devotissimas preces animam reddidit Sajó-Kazae d. 20. Maji. Unde in numeris, sponte Justa funebria facientibus Tumulo hoc condita est Die 31. Maji Anno 1796. Dignum hoc teneritudinis posuit Monumentum Moestissimus Marítus.“ [1])

A kőporosi és pipisdombi ref. temetőknek továbbra való használatára nézve nem tudván egyességre lépni, a diósgyőri kamarához intézett folyamodványra egy temető helyet kapott (1798.) 1798.
a kőporos tetején, annak végében volt lakóházzal együtt, mely utóbbiért 1 forint 30 kr. taksát fizetett s abba oly lakót fogadott, ki a temető felvigyázója is volt egyuttal.“

[1]) Tekintetes és Nemzetes Cselfalvai Pulszky Éva Erzsébet Asszonynak, elébb Ujházy Nándor, a Pálffy János-féle cs. kir. jeles ezred alezredese, azután radvani Radvanszky Ferencz szeretett hitvesének. A ki a mint életében állandó kegyességgel, buzgósággal és a legjobb erkölcsök jámborságával nagyon tündökölt, ugy csendes és boldog halálában is a legbuzgóbb imádság közben adta fel lelkét Istennek Sajó-Kazán május 20-ik napján. A honnan saját akarata szerint és a gyászszertartást rendezők akaratából ezen sirboltba tétetett át május 31-ik napján 1796. évben. A gyöngédségnek ezen méltó emlékét emelte a megszomorodott férj.

XVI. FEJEZET.

A REF. ISKOLA KÖNYV- ÉS IRATTÁRÁNAK FÖLÉGETÉSE. A CAROLINA RESOLUTIÓ. A REF. ISKOLA UJBÓLÉPITÉSE. AZ ISKOLA SZERVEZETE, TANRENDJE. A TANITÓK, TANÁROK. ISKOLAIÉLET, A TOGÁTUSOK. AZ ISKOLA TÖRVÉNYEI. TANÁROK FIZETÉSE. AZ ALUMNEUM. A TANULÓK SZÁMA. AZ EVANGELIKUSOK ISKOLÁJA. A MINORITÁK GYMNÁSIUMA. A JELENLEGI ÉPÜLET FELÉPITÉSE. TANMENET. A RATIO EDUCATIONIS. A MÁRIA EGYESÜLET. ISKOLAI SZINJÁTÉKOK A XVIII-IK SZÁZADBAN. A TANÁROK. A TANULÓK LÉTSZÁMA. AZ ELSŐ KATHOLIKUS ELEMI NÉPISKOLA.

Városunk iskolaügye kezdettől fogva szoros kapcsolatban fejlődött a külömböző vallásfelekezetek egyházi életével. Mindegyik felekezet igyekezett egyháza közelében iskolát emelni, hogy a jövő nemzedéket hitvallása szellemében nevelje.

Mint fentebb láttuk, a XVIII-ik század falaink között szomoru vallási villongások között folyt le. Ennek a küzdelemnek meg voltak a káros hatásai iskolaügyünkre is.

Ezek a viszonyok okozták azt is, hogy a tanügyünk ezen korszakbeli történetére vonatkozó adatok gyéren és hézagosan maradtak fenn; ugy, hogy világos és kimerítő képet nyujtani róla csaknem lehetetlen.

Másrészt azonban abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy e tárgyra vonatkozólag Dr. Kovács Gábor, Bajay

Armand és Zelenka Pál már részletes tanulmányokat tettek közé.

Az 1706-ik év szeptember 20-án a városunkba betört la- 1706.
banczoknak németekből és ráczokból álló hadai rabolván és gyujtogatván, református iskolánkat nagy csapás érte, mert bár magát az iskola épületet megkiméltek, annak könyv- és levéltárát megégették és szétszórták.

„Miután a város lakosainak tehetősebb része e pusztitás után falukra költözött, mint Kovács Gábor mondja[1]) a tanuló ifjuság is szétoszlott egy időre s igy az iskola is szünetelt. Nemsokára azonban ujra megkezdte működését. Első feladata volt a tanárikarnak, még a XVII-ik századból való s szintén elpusztult iskolai törvényeket „az előbbinek mintájára" ujból megalkotni, a melyeket aztán 1715-ben Nagymihályi Gergely rector a változott körül- 1715.
ményekhez idomit és az ifjuság hivatalnokainak kötelességeivel és eskü mintáival megtold s azon nagybecsü könyvbe vezet, mely „Liber legum scholae Miskolczinae" czimmel reform. főgymnasiumunk legrégibb eredeti okmánytárát képezi.

Minden két-három évben elküldött a városi magistratus két derék és tekintélyes tanácsost Sárospatakra, a kik „vivén magokkal egy ántalagos bort az általok adandó vendégséghez, egy aranyat pedig rectorprofessor uramnak kedveskedésül"; onnan — a bevett rendszer szerint — hittani tanfolyamukat bevégzett tehetséges és jóravaló rectorokat, többnyire a főiskola seniorát vagy contrascribáját, hozták ki az iskola vezetésére és igazgatására, a kik kötelességeiknek mindig hiven is megfelelni igyekeztek.

A város azonban mindinkább emelkedvén és a vidéknek még jobban középpontjává lévén: a tanulók száma iskolánkban annyira megszaporodott, hogy 1735-ben elérkezettnek látták az iskola 1735.
előljárói, a városi magistratus és a lelkészek az időt arra, hogy a reformátio korában, körülbelül 1560-ban a város költségén és

[1]) Dr. Kovács Gábor. A miskolczi ev. ref. főgymnasium története 1885.

telkén épitett földszintes és az idő viszontagságai által másfél száz év alatt megrongált iskolai épületet a tanulóság nagy számának megfelelő korszerű berendezésben ujra épitsék.

Ki is lett nevezve a városi deputatió, mely az épületet megvizsgálván, az épités tervet el is készitette; le is tétetett az uj épületrész alapja, melyhez a kő és épületanyag a város ref. vallásu lakossága által közös erővel hordatott össze, midőn egyházunk és iskolánk életében egy korszakalkotó esemény történt.

1735. „Az 1735-ik év deczember hó 28-án ugyanis nemes Miskolcz városa magistratusának, u. m. főbirájának és hites tanácsának az bevett rendtartás szerint practicalni szokott elválasztások iránt elektoria széket tartván, a midőn több sulyos dolgai és mostani circumstantiái között legterhesebb és szükségesebb requisitumának találta volna azt, hogy a maga magistratusa, (ki ekkoráig mind külső, mind belső moderatiókat vállain viselt) sok világi foglalatosságai miatt szent ecclézsiánk occurálható dolgainak folytatására és közelebb iskoláink épittetése körül kivántató vigyázásokra magánosan nem érkezhetnék, erre nézve tettszett vala emlitett B. városnak nemes ecclesia részéről való inspectióknak okáért felállitani egy curatoriale consistoriumot, melynek praeseséül és főcuratoráúl tek. nemzetes Markusfalvi Máriássy László uramat, a latere ő kelme mellé curatoroknak tek nemzetes és vitézlő Szepessy István, Nagy András, Bóldizsár Zsigmond, Óváry István uraimékat, ugy miskólczi főbíró nemzetes Kozáry György és első tanácsos Váczy András uraimékat, nemkülönben városunk előkelő tagjai közűl nemzetes Zsóry György uramat és Varga Mihály úramat, vicekurátorúl Lovas Szabó István uramat denominalni, attribuálván ezen nemes consistoriumnak oly activitást, hogy valamiket jó leikiismeretnek regulája szerint szent ecclésiánk külső igazgatásában hasznosnak és előmenetelesnek lenni adveniáland, mindazokat a maga factumának agnoscálván, pro ratis et vigorosis existimalni fogja".[1])

[1]) Városi jegyzőkönyv 1735. decz. 28 áról.

Ezen igen fontos és a messze jövőbe kiható határozatnak kétségkivül épen olyan fontos okának is kellett lennie, mert itt, a hol a város az egyház alapitása óta, tehát több mint másfélszázadon keresztül viselte a ref. egyháznak „mind külső, mind belső moderatióit", hogy ezen minden esetre fontos kormányzási jogáról, csak azért, mert „világi foglalatosságai miatt az egyház dolgainak is végzésére magánosan nem érkezik", külön e czélra összehivott közgyülés nélkül, egyszerüen az év végén rendesen tartatni szokott electoriaszékben, a történeti fejlődés semmibevételével egyszermindenkorra lemondjon, és főként olyan időben, mikor a város támogatására az iskolaépités czéljából a ref. egyháznak legnagyobb szüksége lett volna: bizonyára mélyebb és mindent megdöntő okának kellett lennie.

Tudjuk, hogy az 1670-ik év körül megkezdődött a vallási visszahatás és az ellenreformatio terjedni kezdett, melynek következményei gyanánt a protestánsok ismét üldöztetni kezdtek.

A sok sérelmes vallási rendelet között egy sem érintette oly mélyen a ref. egyházi ügyeket, mint a III. Károly által 1731. márczius 21-én kiadott királyi elhatározás (Carolina reso- 1731.
lutio), a mely csak azon helyeken engedi meg a szabad iskolázást a reformátusoknak, a melyekre már előbb királyi engedélyt nyertek; ott pedig, a hol ilyen engedélyt kimutatni nem tudnak, a tanfolyamnak a grammaticáig leszállitását követeli.

Ezen a reformátusokra nézve nagy aggodalmakat keltő s a jövőt reménytelenné tevő események után tényleg megjelenvén a Carolina resolutio, méltó okon lett az a városi magistratus „sulyos dolga" s „nehéz circumstanciája." Méltó okon érlelődött tehát meg az egyház és iskola ügyeit igazán szerető és előmozditani óhajtó városi hatóság lelkében azon megállapodás, hogy, mint az államhatalomnak nagy felelősséggel tartozó világi hatóság e veszedelmes időben a ref. egyház és iskolaügyét egy teljesen független egyházi testület vállaira tegye által, különösen,

hogy a már el is kezdett iskolaépitésnél összeütközésbe ne jöhessen az e tekintetben hozott szigoru törvénynyel.

A városi magistratusnak és gyűlésnek a felsőbb batóságágokkal az iskola épitése miatt gyanitott összeütközése nem volt alaptalan. Mert midőn a „nemeslelkű patronusok és kegyes hivek adakozásából“ a városi deputatió terve alapján az épités megkez-
1736. detett, 1736. május 3-án a továbbépités karhatalommal betiltatott. Ugyanis a május 2-án tartott megyei generalis gyűlésen az egri püspök „minden reménységen kivül megjelenvén, több injustitia közt a miskolczi oskola eránt a felséges Consilium ujabb inhibitionalis parancsolatját olvastatván, ujabban inhibeáltatta a miskolcziakat, hogy ő felsége további resolutiójáig leendő épittetéséről supersedeáljanak, ha pedig ugyancsak tovább is épittetni kivánnak, a vármegyebeli magistratus tiltsa meg azt és a mesterembereket megfogatván, hányassa börtönre.“ [1])

Az egri püspöknek a király nevében történt ily kijelentésére a megye Hódossy Gáspár szolgabiró, Koncsek Bernát esküdt és Szabadhegyi Ádám megyei fiskus aláirásával és pecsétjével ellátott parancsával az iskola továbbépitését betiltotta.

A reformált egyház előljárósága, miután a már megkezdett épitkezés és az udvarokra hordott 80 öl kő miatt sem tanitásokat tartani, sem benntlakni nem lehetett, ezen szorult helyzetében követül küldötte fel Szentpétery Andrást Bécsbe, hogy ő felségétől, III. Károlytól kihallgatást kérvén, az egyház esdeklő folyamodványát legalázatosabban terjeszsze elő, egyszersmind felkérte a prot. egyházi ügyek ismert patronusait, a Bécsben lakó Szathmáry Király Ádámot, továbbá Zsolczáról Vay Ábrahámot, gróf Telekyt, Kenessey Istvánt, ki a dunántulról is eljárt a sárospataki főiskola vizsgálataira, Patayt, az ágostaiak közül Radvánszkyt, Jeszenák Pált, ki III. Károlynak kedvelt embere volt és a po-

[1]) Egyházkerületi levéltárban B. pólcz I. fasciculus Nr. 2. Szathmáry K. Györgynek 1736. május 3-án irott levele, bátyjához, Szathmáry K. Ádámhoz Bécsbe.

zsonyi iskola visszaadatása ügyében 1734-ben igen eredményes buzgóságot fejtett ki, hogy felmenvén Bécsbe, „legyenek szószólók a felség előtt az iskola dolgában.“ [1])

A miskolczi egyház köldöttségének utját elegyengettetvén az engedély, — a helytartóság által meginditott s az iskola romladozó állapotát s kibővitésének szükségét bizonyitó vizsgálat alapján — megadatott; igy tehát „1737. october havában t. 1737
Csáji Márton és Jánosi Gergely lelkipásztorsága, Göböly Gáspár rectorsága és Sebestyén István kántorsága idejében az egész dicső épület befejeztetett.“ Méltán kiálthatott fel tehát Göböl Gáspár szivének örömében: „Szent és hatalmas istenünk! ki kezeidben tartod s tetszésed szerint kormányzod a fejedelmek és gazdagok szivét, örök dicsőséget zengünk azért nagy nevednek, hogy ellenségeink zsarnok haragját lecsendesitve, Muzsacsarnokunkat poraiból uj életre keltetted. Add óh jó istenünk, hogy belőle dicsőség áradjon reánk s nagyok és kicsinyek az evangelium világában neveltessenek falai között Urunk Jézus, ki vezérlő zászlónk vagy, oszlasd el — kérünk — elménk homályát, hogy téged ismerjünk vezérünknek, s a te békés országlásod alatt katonáskodjunk az evangelium harczterén; add óh Ur Jézus, hogy a sátán, a te országod ellensége, maradjon távol e falaktól, miglen eljövendesz Jövel Jézus Krisztus! Amen!“

Ettől fogva minden külső és belső háborgatástól menten, mind anyagi erejére, mind tanulóinak számára nézve folyvást gyarapodott.

Az 1749-ik év január 3-án, tartott gyülésben az egyház- 1749
tanács állandósitotta a rectori hivatalt, melyben ezideig 2—3

[1]) Szilágyi Sámuel agens Bécsből 1736. julius 20-án már a felől tudósitja Vay Ábrahámot, hogy a jövő hónapban referendára készittetik az iskola instantiája. „Most vólna — irja — szükséges bezzeg feljönni az urnak, (Vaynak) Pattay, Radvánszky, Jeszenák és Kenessey már feljönnek, gr. Teleky is jön. A 16 hordó bort pro negotio publico megkaptam és óhajtandó lenne, hogy azok még a conferentia előtt szétosztogattassanak.“ Egyházker. levéltár Bpólcz I. fasc. 47 nr.

évenként változtak a Sárospatakról hozott egyének; és a külföldi egyetemekről épen hazaérkezett s Tályán tartózkodó Szalay Sámuelt — a későbbi lelkészt és püspököt — hivta meg arra, a ki hivatalát az egyház hivőinek öröme és hű ragaszkodásának kifejezései között azonnal el is foglalta.

A rectori hivatal állandósitásával, — miután ez ideig a 3 éves rectorok az iskolákban laktak, — egy a tanintézeten kivül levő külön álló rectori lak épitése is szükségessé vállván; az egyháztanács e czélra saját hivei körében gyüjtést rendezett, a melynek szép eredményéből a rector professori lakot a felső papszer utczán (jelenlegi 15. szám) saját telkén fel is épittette.

1761 Szalay Sámul 1761. márcz. 13-án a Tokaji György lelkész halála után, helyére lelkésznek választatott, a rectorságban pedig utódának Miklós Sámuel hivatott meg, ki azonban előbb még a baseli egyetemre menvén, hivatalát csak 1763. jan. 28-án foglalta el. Helyette két évig Szilágyi István sárospataki végzett hittanhallgató tanitott.

Miklós Sámuel azon időtől fogva, midőn „ritka svavitásu deák oratióval“ rectori hivatalát elfoglalta, 1785. márc. 5-én bekövetkezett haláláig hiven és szorgalommal buzgólkodott abban, azonban 1782-ben elbetegesedett, és az egyház tanács „öregségére és beteges voltára való tekintetből illőnek itelte, hogy 22 esztendőktől való hasznos szolgálatai tekintetbe vétetődvén, tovább is marasztassék,“ sőt hogy a tanitás sikeresebb legyen és e tekintetben is alkalmazkodjék, iskolánk az anya iskolák rendszeréhez mellé conrectori és subrectori hivatalt állitott fel.

Az 1648-ban Sárospatakon megállapitott és lassanként az egyes iskolák körülményeihez idomitott tanrendszer vázlat utmutatása szerint folyt itt is a tanitás azon többszöri ingadozásokkal, melyeknek a rectorok 2—3 évenkénti változása által a század közepéig a tanintézet ki volt téve és azon hézagokkal, melyeket a tankönyvek ritkasága s a tankönyvek gyanánt használt kéziratok számtalan tévedése okozott, a mely körülmények között

rendszeres tantervről már csak azért sem lehetett szó, mert némelyik tantárgy — a tankönyvek hiánya miatt — néha egész éven sem adathatott elő és azt akkor kellett a tanulóknak pótolniok, midőn a tankönyvek Debreczenből, Patakról vagy Pápáról hónapok, sőt évek mulva megérkezhettek, a midőn az egyenlőtlenül beosztott tanhalmaz miatt túlterhelés állott elő.[1])

Ezen tanrendszerbeli ingadozás a magyarországi ref. iskolákban általában 1771-ig tartott, midőn nagy haladást képviselő rendszerével, a hires „Ratio educationis totiusque rei litterariae per regnum Hungariae et provincias eidem adnexas“ megjelent, és bár az iskoláik feletti szabad rendelkezési jogot féltő protestansok által gyűlölettel fogadtatott is, mind a mellett tanrendszerök bizonyos irányban való határozott kifejtésére — ezután tett intézkedéseikből nyomról-nyomra kimutatható — hatást gyakorolt s őket iskoláik czélszerű rendezésére ösztönözte.

Ez ideig tehát a miskolczi ref. tanintézetben sem találunk a régi rendszernél egyebet, azon ujitással, hogy Mária Terézia és József németesitő törekvései elől iskolánk sem zárkózhatván el, 1778. május 29-én a német nyelv is „introducaltatik a tantár- 1778
gyak sorába, lévén ő felségének kegyelmes igyekezete, hogy minden oskolákban a német nyelvnek tanitása felállittassék, különben is a közönséges jó is azt kivánná és mivel már egyéb anyaiskolákban is felállittatott“.

Az 1787-ik év azonban meghozta a régtől fogva óhajtott és 1787
szükségelt ujitást. Az egyház ugyanis a sárospataki iskola részére 1786-ban egyházkerületileg megállapitott tanrendszer alapján a 1786
külföldi egyetemekről, legközelebb Hanauból ez időben visszatért rector professorunk Komjáthy Ábrahám szakavatott tapasztalatainak érvényesitésével, uj tantervet alkot iskolánk részére is, melyben kiszabja ugy az egyes osztályoknak, mint a tanitóknak tanitandó

[1]) A közlekedés nyomorusága miatt még 1808-ban is a Márton Istvántól Pápáról megrendelt grammatikák, a melyeket ő Kis István könyvkötőhöz küldött Pestre, csak másfél év mulva hozathattak el Miskolczra vásárosok által.

tárgyait. E tanterv, melynek készitésében szakavatott férfiak vettek részt, a következő:

„1. Tisztelendő professor uram tanitson: Hétfőn és kedden reggel 7—8, délután 4—5 óráig Metaphisicát, 9—10 és 2—3-ig Logicát. Szerdán 7—8 Theologiát, 9—10 Logicát. Csütörtökön délelőtt Universalis historia, Geometria; délután szintén. Pénteken Stilus és Magyarország historiája, délután szintén. Szombaton Theologia és Logica. Vasárnap templom előtt Helvetica confessio.

2. Conrector uram tanitson: Hétfőn syntaxis magyarázatját, melyet az egész classis hallgasson. 9 órakor revideálja a laborokat, melyeket otthon dolgoztak. Erre legyen author német és deák Muzelius, magyarra pedig keressen ki alkalmatos authort. Délután Cornelius expositiója és resolutiója. Kedden délelőtt Retorica magyarázatja és laborok revisiója, délután Arithmetica. Szerdán Generalis conspectus Geographiae és az otthon Cellariusból kitanult szóknak és reguláknak repetitiója, délután vacal. Csütörtökön délelőtt Poesis az egész classisnak, a laborok revisiójával együtt; délután Flores poetarum. Historia, Poetica, Versio, Resolutio. Pénteken délelőtt syntaxis laborral együtt, hol deákul, hol németül; délután Arithmetica, az auctor legyen aritmeticus normalis pro schola grammatica destinata. Szombaton délelőtt Generalis conspectus geographiae stb. a mi szerdán. Vasárnap templom előtt Catechesis palatinatensis.

3. Subrector ur tanitson: Hétfőn deák grammaticát cum generalibus syntaxeos regulis. Kedden német grammaticát. Szerdán délig Arithmeticát, usque divisionem inclusive. Csütötökön Geographiát. Pénteken Cathechesist. Szombaton munkák revisioja, Resolutio, Variatio, Cellarius, et Regularum grammaticarum repetitio et Cura scripturae; délután Cantus.

4. A syntaxisták, poeták és rektorok egy classisban a conrector uram keze alá adatnak, ezen három classis elvégzésére adunk két évet.

5. A conjugisták és grammatisták egy classisban a subrector keze alá adatnak, ezen két classis elvégzésére adunk egy és fél évet.

6. A comparisták és duplicisták praeceptor keze alá adatnak.

7. A simplicisták, minthogy sokan vannak, egy másik praeceptor keze alá adatnak.

8. Az elementariusok más classisba mennek."

Ezen szabályzat szerint tanitott iskolánkban három tanár és három praeceptor tiz osztályt, u. m. elementarista, simplicista, duplicista, comparista, conjugista, grammatista, syntaxista, rektor, poéta és logikus osztálybelieket, melyek közül az öt felső gymnasiumi, az öt alsó elemi tankörbe tartozott. A tantárgyak — a mint láttuk, — a következők: 1) Vallástan. 2) Latin nyelv és irodalom. 3) Német nyelv. 4) Magyar fogalmazás 5) Általános történet és Magyarország története. 6) Földrajz. 7) Számtan és Méréstan. 8) Logica és Metaphisica. 9) Ének. 10) Irás.

A ref. egyházat 1786-ban szólitotta fel az egyházkerület 1786
utján a nagy Kazinczy Ferencz, mint „a kassai litteratus districtusban levő nationalis iskolák királyi inspectora" elemi iskolák felállitására, felhiván egyszersmind, hogy a normalis tanitás megtanulására a Kassán felállitott „capitalis" iskolába nehány — majd tanitóul alkalmazandó ifjut küldjön. 1786 ban az egyház — ennek következtében — Varsányi Ferencz, Csene István és Böszörményi András „kiszolgált praeceptorokat" saját költségén Kassára fel is küldte. 1787. jul. 28-án pedig, miután az egyház az iskolák fel- 1787
állitásában késlekedett, Kazinczy Ferencz az egyházi tanácsban megjelenvén, „a felsőbb rendeletekhez képest" az iskola felállitásának végső határidejéül 1787. szept 1-ét tűzte ki, tetszésére hagyván az egyházi tanácsnak, hogy akár a mixta nationalis iskola felállitásának költségeihez járuljon, akár felekezeti rendes normalis (elemi) iskolát rendezzen be. Erre azután az augusztus 28-án tartott tanácsülésben elhatároztatott és a püspöki hivatal utján a kir. tanfelügyelőnek is értésére adatott, hogy a ref. egyház kész normalis felekezeti iskolát állitani, de csak oly föltétel

alatt, „hogy ha a gymnásium eddigi jogai elismertetnek és az jövőre is épségben, minden mixtura nélkül állandóan meghagyattatik.“

1788 A három ifju 1788-ban haza jövén a tanitóképző iskolából, 100—100 frt. fizetés mellett hivatalukba a normalis iskolába be is állittattak; azonban ezen intézkedés nem sokáig maradt meg, mert II. József halálával, a mint keletkeztek, oly gyorsan is elenyésztek a mixta és normalis iskolák, miután az 1790—91. országgyűlés a ref. egyház szabadrendelkezési jogát az iskolai ügyekben is teljesen visszaállitotta.

Tanintézetünk is azonnal intézkedéseket tett főbb és lényegesebb dolgaiban.

Először is, tekintve, hogy az iskolát körülvevő fakeritések rozzantsága miatt a bentlakó deákok ellenőrzése teljesen lehetetlen; tekintve továbbá, hogy az ifjuság száma évről-évre növekszik, igy uj tantermekre nélkülözhetetlen szükség van: az egyháztanács elhatározta, hogy „az iskola épület északfelé való részét nyugatfelé a papmalom hidja irányában négy öl hosszuságban és négy öl széllességben emeletesre épiti ki, felül négy tanteremmel, alól pedig a kirajzolt épületekkel“, továbbá, hogy a Szinva felől való oldalon a vizáradás és az épület elcsuszamlásának meggátlása végett egy keménykőből való védőfalat húzat, melyre évenként bizonyos összeg pénzt fog forditani mindaddig, mig befejezve nem lesz.

A költségvetés és tervkészités szempontjából számbavétettek az iskola tőkéi is[1]). Ezek azonban bár az időhöz képest igen szép

[1]) A számbavevéskor 1790-ben az iskolának következő alapitványai jegyeztettek fel: Borbély Mihály 600 frt, Szepessy István 6000 frt, ugyanő 3000 frt, Szepessy Zsigmond 150 frt 60 kr, ugyanő 120 frt, ugyanő 126 frt, Szepessy Péter 367 frt 10 kr, ugyanő 599 frt 44 kr, ugyanő 4441 frt 68 kr., Kun András 60 frt. — Baczoni Cseke János 300 frt, ugyanő 300 frt, Fodor Pál 204 frt, Szathmáry Katicza 139 frt 80 kr., Görög Kiósza Mihály 20 frt 40 kr., Sonkoly Mihály 32 frt 64 kr., Putnoki István 12 frt 92 kr., Ötvös Istvánné Török Erzsébet 51 frt, Steier Jakab 180 frt, Putnoki Istvánné 51 frt. Összesen 17170 frt 68 kr.

összeget tettek, nem bizonyulván elégségesnek a tervbe vett épités költségeinek oly módon való fedezésére, hogy az épitkezés mellett a tanári fizetések alapja is megmaradjon: az egyháztanács elhatározta, a nyolczvanas években szigoruan tilalmazott, de az 1791. XXVI. törvény által újra megengedett gyűjtés utján, a prot. áldozatkészség igénybevételével óldani meg tervbe vett szép feladatát.

A ref. buzgóság most sem tagadta meg a multat és az egyház tagjainak lelkes fáradozását olyan szép anyagi siker koronázta, hogy az épités Klir Venczel épitőmesterre bizatván, 1791- 1791
ben megkezdethetett és a következő évben be is fejeztetett. Azonban a végleges átadás előtt az épület Szinvafelőli fala a talaj laza volta és a megbolygatott régi védőfal kevés tartó ereje miatt hasadozni kezdvén, szakértő bizottság vizsgálatára és javaslatára a fal mellé kőből erős támaszoszlop emeltetett és a kialkudott körülbelül 3000 frtot tevő épitési összeg csak akkor fizettetett ki teljesen a vállalkozónak, midőn 1797-ben a támaszoszlop jósága s állandósága az idő által igazolva lett és a Szinva felől elkezdett uj védőfal az előirányzott költséghez képest jól előre haladt, bár csak 1806-ban végeztetett be teljesen.

Ezen épités emlékére iratott fel az iskola falára a következő cronostichon, mely 1797-et tüntet elő: 1797

ArtIbVs IngenVIs, VotIVa et reLLIgIonI.
FLoret nVtrICIIs fInIbVs apta DoMVs. —[1]).

Ugyanekkor egy frescó festménnyel is diszittetett az épület főfala, mely koronásfejű szárnyas geniuszt ábrázolt, egyik kezében nyitott könyvvel s a másikban tollal. Ez az alak később az iskola pecsétjébe is fölvétetett.

1798-ban kimondta az iskolai tanács, hogy „miután eleitől 1798
fogva ugy vesszük mi a pataki Collégiumot és a miskolczi oskolát és akárkitől is nem másképen tartatnak ezek, mint azon egy

[1]) A tudomány s nevelés szent czélja előbbvitelére
Épüle fel s most már áldva viruljon e ház!

testnek tagjai", elhatározta, hogy a sárospataki főiskola tanrendszerét, (melyet 1795. május 10—13-áig Vay István consiliarius elnöksége alatt összegyűlt bizottság dolgozott ki, és Sárospatakon 1796. jun. 11-én hirdettetett ki és lépett életbe) iskolánkba is egész terjedelmében beveszi, e czélból julius 11-én Tóth András lelkészt és Szrogh Sámuel egyházi és iskolai tanácsost Sárospatakra el is küldte, hogy „az ottani tanitás módját leiratván, hozzák el, hogy oskolánk minden részben ahhoz alkalmaztathasson".

E tanrendszer vázlata a következő: A középiskolai tanfolyam nyolcz osztályra szabatik ugy, hogy a két alsó osztályban latin nyelv nem taníttatik. Az osztályok a következők: 1) nationalis vagy elementarius. 2) nationalis, 3) mixta vagy conjugista, 4) grammatica, 5) syntaxis, 6) retorica, 7) poética, 8) logica. A négy felső osztályba rendes és állandó professorok állittatnak „humaniorum professor" czimmel; a phisica, mathesis, természetrajz, neveléstan, gazdaságtan magyar nyelven adatnak elő és a mathesis, hazai jog, egyetemes földrajz, természetrajz, Magyarország története és a szépirás az alsóbb osztályokban is tanittatnak.

Ezen határozat alapján a tantervet keresztül vinni tudó tanerők szaporitásáról is azonnal gondoskodni kellett. Az iskolai
1798 tanács azért 1798. april 29-én — a tanterv elfogadásának ajánlásával egy időben — azt is javaslatba hozta az egyháztanács előtt, hogy a conrector 200 frt — és a subrector 130 frt. fizetése a didactrummal összeadatván s három egyenlő részre osztatván, három professori fizetés gyanánt használtassék, a húsz alumnus deáknak havonként fizetni szokott 3 frt pedig 2 frtra leszállittatván, a fennmaradó 200 frt is egy új tanári állás betöltésére fordittassék s a tanárok neve ezentul „humaniorum studiorum professor" legyen. A javaslat el is fogadtatott; azonban a 200 frt fizetésre „humaniorium professzor" nem vállalkozott a sok meghivott közül sem, igy kénytelenek voltak a negyedik új állást „mig alkalmas subjectum találkozna" az abecisták eddigi köztanitójával betölteni.

A tanterv teljes keresztülvitele tehát a tanárok csekély száma

miatt egyelőre nem sikerült; azonban mégis minden elkövettetett, hogy a mennyire a tanerő engedi, iskolánk a sárospataki tanrendszer szerint rendeztessék be. E czélból szabályoztatott ujra a tanévek száma és a tanfolyam is. Ugyanis „minden classisok kitanulására syntaxison alól egy esztendő, azonfelül pedig a syntaxisra és retorikára összekapcsolva, továbbá a poesisre és logicára együtt két-két esztendő határoztatott meg; egyik osztályból a másikba való előbbvitelre nézve pedig az eddig időközben is gyakorolt promoveálás eltöröltetvén, kimondatott, hogy ezután csak az „aratási vizsga alkalmával lesz lehetséges az alsóbb osztályból a felsőbbe való elővitetés, sőt a rosz tanuló be is marasztassék.“

A ref. iskola kormányzási joga 1735-ig magát Miskolcz városát illeti, melynek hatósága a lakosság általában reformált vallású voltánál fogva „az ecclesia mind külső, mind belső moderatióit vállain viselte“, igy az iskola ügyeinek rendbetartásáról közgyülésein intézkedett, akár a tanintézet külső állapotára, épületére, anyagi viszonyaira, akár rectorának hozatására, deákjainak fegyelmezésére vonatkoztak; tehát nemcsak a lelkészekre és egyházi gondnokokra bizta azokat, hanem közvetlenül maga intézte el; mert iskolánk azon időben nemes büszkeségét képezte Miskolcz városának, mely az intézet „szorgalmas épittetésére“ főbiráit ősidőktől óta mindig feleskette[1]).

Az 1735-ik évben a város, a már emlitett „sulyos dolgok circumstantiák“ miatt a ref. egyház vezetését egy curatoriale consistoriumra bizván: tanintézetünk minden dolgainak közvetlen intézője is ezen egyháztanács lett, s a város még a jóváhagyás jogát sem tartotta fel magának semmiféle egyházi ügyben. 1735

A főgondnokok díszes sorából első helyen magaslik ki né-

[1]) Csapó István főbirósága alatt 1656-ban a főbiró esküjében a következők fordulnak elő: „Az istent, kinek a képét viseled, igazán tiszteled, féled, szent parancsolatait őrzöd, oltalmazod, annak igaz szolgáinak praedicatorainak gongyokat viseled, a Templomot, Parochiákat és Scholát hüségesen és szorgalmasan épitteted.

gyesi Szepessy István, az ev. ref. egyháznak 1739-től 1767-ig huszonnyolcz éven keresztül buzgó főgondnoka, ki 1767. april hóban kelt végrendeletével iskolánk alaptőkéjéül kilencz ezer forintot hagyván, annak első halhatatlan emlékü jóltevője lett. Követte őt a főgondnokságban négyesi Szepessy Zsigmond cs. k. kapitány 1768. május 27-ig, ki alapitványai s tevékenysége által szintén megérdemelte, hogy az avasi nagy templom alatti sirboltba helyeztessék, a hol most is aluszsza örök álmait. Utánna négyesi Szepessy Péter következett, ki 1773. jan. 3 án halt meg, s elődeihez méltó nemes és fenkölt gondolkozásával, áldozatkészségével, alapitványaival az utódok hálaját szintén kiérdemelte.

A XVII. század vége felé a korlátlan számban választgatott egyháztanácsosok kétszázat is meghaladván, az igy nehézkessé vált testületben az iskola ügyeinek közvetlen vezetésére egy külön kormányzó testület alakításának szüksége állott elő.

1796 Ez hozta létre 1796. február 14-én az egyháztanács által kinevezett tizenhat tagból álló iskolai tanácsot, mely a tanintézet dolgainak intézését ez időtől kezdve felelősség és fontosabb dolgokban az egyháztanács jóváhagyásának kikérése mellett közvetlen átvette. Ez iskolai tanács élére ügybuzgó, a tanitás ügyével ismerős elnök az iskola kormányzó (director) állittatott, ki azt bármikor összehivhatta, s a kisebb ügyekben pedig — későbbi jóváhagyás reményében — maga is intézkedett.

Iskolánk, az alapitás utáni időkben, ha mint városi iskoláról fel nem teszszük is, hogy maga a lelkész által vezettetett, kétségkivül, mint alsóbb elemi iskola a főiskolák hittani folyamát végzett ugynevezett rector által igazgattatott. A legrégibb idő óta academica promotio volt ez, vagyis a sárospataki főiskolához kötött oly hivatal, melynek jövedelméből a két-három évre ez iskola vezetésére kihozott végzett theologus, rectorságának elvégezte után, magasabb kiképzése czéljából — a református tudósok általános szokása szerint — a külföldi egyetemeket meglátogatni, ott két-három évet bölcsészeti és hittani tanulmányokkal tölteni

tartozott. Az igazgatói hivatalnak ilyen betöltése aztán az iskolának gymnasiummá emelkedése után is a régi szokás szerint maradt, azon mellékes intézkedéssel bővitve, hogy a tanulóság nagy száma miatt a sárospataki főiskolából hozott rector mellé még kisebb tanitókat, praeceptorokat is hoztak az alsóbb osztályok vezetésére.

Igy változott a rectorság 2—3 évenként egész 1749-ig, a 1749
midőn január 3-án a tiszáninneni egyházkerületnek mint főhatóságnak engedélyével, az egyház állandósitotta azt, és a végzett theologusokkal való betöltés helyett ezentúl oly rectorokat igyekezett választani, a kik már a külföldi egyetemek látogatásáról visszatértek. Azonban az első ily megválasztott „akademikus“ bár több izben folyamodott az egyházi tanácshoz a „rector“ czimnek professori czimre való változtatásáért, ezt az egyháztanács 1782-ig, 1782
mig a con- és subrectori hivatal a rectorság mellé — a nagyobb classis praeceptorok változó állása helyett — fel nem állittatott, nem engedte meg.

Az 1782-ben állandósitott conrectori és subrectori hivatal 1809-ig maradt meg ez állapotában, s ekkor számuk még egygyel növeltetvén, „humaniorum studiorum professor“ czimet nyertek, melyet egész 1848-ig viseltek.

Az iskolamester tartása nagy teher volt az első lelkészre nézve és Rimaszombathy Mihály első praedicator 1712. junius 1712
29-én valóban panaszkodik is e miatt és a városi tanács elé terjesztett kérelmében „miután — szerinte — kétség nélkül vagyon, hogy a scholamester fizetése nagyobb az első praedicator fizetésénél,“ kéri magát e teher alól felmentetni; a város azonban megadván neki a „scholamester asztaltartására“ emberemlékezet óta a városi közcassából fizetni szokott évi 25 frtot, csak oly föltétellel marasztotta meg továbbra hivatalában, hogy „a scholamesternek vagy asztalt tartson ő kglme vagy pedig ezen tartásért megkivántató pénzt, és az ahhoz kivántató pénzt (t. i. a tartásdijat és a város által fizetett 25 frtot) az mesternek resolválja ő kglme.

1730 1730. január 3-án a városi tanács, mivel panasz tétetett a rector bormértéke ellen, melylyel minden szőllős gazda az ő részére mustot fizetni tartozott, (a városi jegyzőkönyv 1598. jan. 22-én hozott végzésénél fogva még azok is, kiknek a diósgyőri hegyen volt szőllőjük) elhatározta, hogy: „2) Az köblöt is penigh, melylyel scholamester ur borbeli annuale sallariuma beszedettetik, occupálják és sero investigálják birák uraimék és hogy ha augealtatott volna, in statum integrum et ad aequatum hozattassék, és város pecsétjével meg is pecsételtessék. 3) Scholamester didactruma penigh hogy investigaltassék, az is determinaltatott és abban is ha mi hiba és exorbitantia tapasztaltatik in bonum ordinem reducáltassék. 4) Az sabbatalénak scholamester ur által pénzre való átváltoztatása és az nundinalis pénznek az didactrumhoz való applicáltatása tovább meg nem engedtetik, mivel mind a sabbatale, mind penigh a nundinalis pénz est tantum accedentale, pro rato et fixo haberi non possunt, propter avitundum abusum.“

1736 Az 1736-ik évvel, midőn az iskola feletti rendelkezést a város teljesen az egyházra ruházta, megszünt a rectornak az első lelkész által való további élelmezése, hanem a helyett részére a malomból 14 köböl élet, vagy annak rendes piaczi ára 28 frt rendeltetett, e mellett megmaradt régi borfizetése, mely körülbelül 30 hordóra ment, 15 öl fája, didactruma a tanulóktól, sabbataléja és nundinalis pénze, melyekhez járúltak az iskolának temetésekre való kirendeléséért az egyháztanács által megszabott dijak (1749-ben egész oskola 24, féloskola 12 poltura.)

1782 Az 1782-ben felállitott conrectori és subrectori hivatal jövedelme a következőképen határoztatott meg. 1) A conrectornak 200 frt és accidentiák: u. m. privata instructione, minden tanulótól 1 frt, a promotioért 1 frt, ezen kivül leszen egy hordó bora a rectoréból és lakása az iskolában. 2) A subrectornak 125 frt, a vásárpénz és a tavaszi játszásért járó tojás és vacsora, a templomba ünnepek alkalmával kitett perzsely jövedelme s az általa tanitott gyermekek didactruma.“

Már 1714-ben a praeceptorok fizetése, a város tanácsa által következőleg határoztatott meg: poeseos praeceptoré 20 magyar forint, sintaxeosé 18, etymologistáé 16, stylistáké, vagy rudimentistáké 14, principistáké 6 magyar forint[1]). 1714

A következő évről ugyancsak városunk évkönyvében olvassuk, hogy „megtekintvén az város schola mester Nagymihályi Gergely uram ő kegyelme két esztendők alatt való itt lakása alkalmatosságával, az esztendők meddősége miatt lött csekély precensusát, ehez képest harmadik esztendőre való ő kegyeleme megmarasztása is, (hogy annyival is inkább belső hivatalbeli szent szándékában boldogulhasson) determináltatott, melyről tiszteletes Füleki András pataki professor uramat is tudósitani kelletik[2])

Ugyanezen év Január 20-áról feljegyezve találjuk, hogy „Schola mester hozására expediáltattak az nemes sárospataki collegiumba Gyöngyösi Jó István és Csóka Márton uramék, rendeltetvén ő kegyelme uti költségére tiz magyar forintok. Ismét az szokás szerint azon nemes collegium első rend tagjainak megvendégelésére nézve adattatott ő kegyelmek kezéhez egy általagos bor, melyet magokkal el is vittek ő kegyelmek".

Az 1717. Deczember hó 28-án tartott városi közgyülésben határoztatott: „minthogy az tavali példa nélkül való nyomorult esztendő miatt semmi beneficiuma nem jött be schola mester Bánhorváti János uramnak az szőlőhegyekből és a melyet ezen esztendőben percipiált is, még eddig ő kegyelme keze alatt lévén, pénzé nem fordithatta, hogy azért fel vött istenes szándékában annyivalinkább boldogulhasson és annak idejében az akadémiákra jobb kölcséggel mehesen. Tehát decernáltatott ez jövő esztendőre való ő kegyelme megmarasztása. Ugy mindazonáltal, hogy az következendő mesternek ezen determinátiót pro exemplo ne tarthassák. Tovább pedig elméjére kell adni mostani schola mester uramnak, hogy az ő kegyelme megmarasztása oly conditióval lészen, 1717

[1]) Annales Miskolcz város levéltárában.

[2]) U. o. „ „ „

ha magát az akadémiákra való menetelre manibus stipulatis fogja obligálni; máskint ezen determinació nem fog ő kegyelmének suffragalni".

Ugyanekkor kimondatott, hogy a mostani kántor ur következendő esztendőben is maga functiójában megmaradjon. Declarálni kell mindazon által ő kegyelmének, hogy minden Szerdán és Szombaton obligans lészen ő kegyelme mind az deákokat, mind penig az gyermekeket az éneklésre serényen tanitani. Hasonlóképen mind generalis, mind pedig partialis halottak alkalmatosságára és tisztességtételére sine discrimine personarum elmenni s becsületesen mind a háznál, mind penig az úton az halottnak kisérése idején énekelni".

1720 1720-ban kimondta a tanács, hogy az özvegy asszonyok és nőtlen emberek, az eddig adott félköböl bor helyett jövőre egy-egy egész köböl bort kötelesek fizetni ugy a papnak, mint az iskola mesternek.

Református iskolánk rendes tanárainak neveire s életrajzaira nézve, Kovács Gábor a következőket közli:

1) A XVII. századból csak egynek nevét ismerjük, ez Pataky A. Mihály, ki 1617-ben jött ide, és 1621-ben ment külföldi egyetemek látogatására.[1])

2. Simándy István, ki 1703-ban január 24-én magát továbbra is az Isten és a szent ecclesia szolgálatára ajánlotta s 1707-ig volt itt rector, a midőn külföldi egyetemre ment, a honnan visszatérvén, 1708 ban Sárospatakra választatott meg professornak a theologia és más felsőbb tudományok tanitására. Szombathy J. azt jegyezte meg róla, hogy ő tanitott Sárospatakon legelőször experimentalis phisicát. 1710-ben pestisben halt meg.

3. Kemleky Gergely 1707—1708.. Sárospatakról hozatott az iskola vezetésére, s ő irta meg az 1706. szeptember 20-iki pusztulás után az iskola törvényeit az előbbiek mintájára.

4) Váyi János. 1709—1710.

[1]) Szombathy J. Historia scholae Sárospatakinae. 130-ik lap.

5) Tunyogi Miklós. 1711—1713.

6) Nagy Mihályi Gergely. 1713-ban hozatott „ludimagister"-nek, és az iskolát 1716-ig vezette. Hivatalában pontos és rendes embernek kellett lennie, mert a Kemleky Gergely által fogalmazott iskolai törvényeket tanintézetünk „Liber legum Scholae Miskolczinae" cz. értékes okmánytárába vezette s igy a feledéstől megőrizte. Innen külföldi egyetemre ment, honnan haza jövén 1719 ben Sárospatakra hivatott theologiai tanárnak 300 frt és 20 köböl búza, 1 hordó bor fizetésre.

7) Bánhorváthy János. 1716—1719.

8) Szentpétery István. 1719—1721.

9) Csáji Márton 1722—1724. Mint sárospataki senior hozatott iskolánk igazgatására s innen 1724-ben Belgiumba ment egyetemre. 1726-ban visszntérvén, előbb kereszturi, majd aszalói, 1728-tól pedig miskolczi lelkész lett s ezen hivatalban 1745-ben a tiszáninneni egyházkerület superintendensévé választatott. 1770. junius 2-án halt meg.

10) Vatay János. 1724—1725.

11) Bánhorváthy Márton. 1725—1726.

12) Kispataky János. 1728. jan. 1-től 1729-ig. Sárospataki senior volt.

13) Dókus János. 1730—1731. Előbb a sárospataki főiskola seniora volt s már innen felelt azon kifogásokra, melyek seniori számadása ellen tétettek.

14) Szoboszlay István. 1731. decz. 28.—1733. Előbb senior volt Sárospatakon.

15) Kádas Mihály. 1734—1735. Rectorsága alatt az iskolát ujra épiteni kezdték.

16) Göböl Gáspár. 1736—1738. Rektorsága alatt az iskolaépités befejeztetett. Később valószinüleg pápai tanár lett.

17) Miskolczy Mihály, 1738—1740. A jegyzőkönyv „oskola moderator"-nak nevezte.

18) Bányay András. 1740—1741.

19) Tasnády István. 1741—1742.

20) Szűcs István. 1743—1744. Sárospatakon contrascriba volt.

21) Kolláti János. 1745—1746.

22) Várady Mihály. 1747—1749 A rendes időn tul viselvén rectori hivatalát, az egyháztanács négy aranynyal „kedveskedett“ neki.

23) Szalay Sámuel. 1749—1761. Született 1712-ben; iskoláit Sárospatakon végezte, ott 1743-ban senior is volt. 1744-ben Rimaszombatba ment rectornak, a honnan nem sokára külföldre ment, s az 1748-ik év utólján visszatérvén, egyideig Tályán, valószinüleg születése helyén tartózkodott, a honnét Rimaszombatba hivatott meg lelkésznek, mely hivatalra magát meg is igérte; azonban 1749. január 3-án, a miskolczi ref. egyház az eddig 2—3 évenként változó s az azon időhöz képest igen szép jövedelemmel biró rectorságot megörökösitvén: őt hivta meg az iskola vezetésére. Rimaszombat azonban már magáénak tartotta és csakis ugy bocsátotta el, hogy az eddig érette járt küldöttség minden költségei megtérittetnek, a melyet Miskolcz szivesen is megigérvén, őt azonnal elhozta s „itt mindenféle élelmi szerekkel, főzelékkel, borral, sertéssel kedveskedtek neki fizetésébe való betudás nélkül.“ Tanári hivatalát 1761. marc. 18-áig, általános tekintélynek örvendve folytatta, a midőn Tokay Györgynek az egyház második lelkészének halála után, helyére miskolczi ref. lelkésznek választatott. Ez állomásán szerzett érdemei méltánylásául 1770. jul. 1-én az egyházkerület superintendensévé választatván, nagy buzgósággal folytatta hivatalát 1792. julius 12-én 80 éves korában bekövetkezett haláláig. Végrendeletében több jótékonyczélu hagyományai között iskolánkra 500 frtot hagyott.

24) Szilágyi István 1761—1763-ig. Sárospatakról hozatott arra az időre, mig a megválasztott, de külföldre ment Miklós Sámuel elfoglalja hivatalát.

25) Miklós Sámuel 1763—1785. Szalay Sámuelnek

lelkészszé való választatása után azonnal meghivatott az iskola vezetésére, ő azonban csak oly föltétel alatt fogadta el ez állomást, ha megengedtetik, hogy előbb még külföldre mehessen. 1761-ben tehát Sárospatakról egyenesen Bazelbe ment és a miskolczi ref. egyház engedélyével 1763-ig ott is maradt. E saját képzésére forditott idő alatt egyházunk még 25 aranynyal is segitette. Visszatérvén 1763 január 28-án „ritka svávitású deák orátióval foglalta el" hivatalát és 1785. márc. 5-én bekövetkezett haláláig közkedvességű rectorprofessora volt intézetünknek, kit Borsodmegye nemes családai szép szónoki tehetségéért halotti orátiók tartására igen sokszor felkértek. Ezen oratiókat halála után barátja Barczafalvy Szabó Dávid sárospataki tanár gyüjtötte össze és adta ki 1790-ben Pozsonyban és Komáromban.

26) Beregszászy Pál 1782—1784. Miklós Sámuel 1782-ben elbetegesedvén, mellé conrectornak hozatott Sárospatakról s a poétai classist tanitotta.

27) Felsővályi Nagy Ferencz 1783—1793. Született Felső-Vályon Gömörmegyében 1765. szept. 30-án. Gymn. iskoláit Sárospatakon kezdte s Miskolczon végezte be, mely után 1783-ban a grammaticai osztály tanitására „subrector" czimmel gymnasiumunknál maradt 1793-ig, midőn a zürichi egyetemre ment, a hol a theologián kivül főleg a görög és római irodalom tanulmányozásával foglalkozván, két év mulva a háborus idők miatt visszatért s nem sokára Dorogma választotta meg lelkészének. 1798-ban novemberben a sárospataki főiskola hivta meg ez állásából humaniorum professornak s hivatalát 1798. nov. 11-én el is foglalta és 1819-ig folytatta, midőn az egyházkerület bizalma az exegetica és egyháztörténelem theologiai tanszékére emelte. Nagy lelkiismeretességgel végzett tanári hivatalának terhei és folytonos irodalmi munkássága azonban különben is gyenge testi erejét nemsokára fölemésztették s 1820. január 15-én 54 éves korában meghalt. Mint műfordító igen tekintélyes irodalmi férfiu volt.

28) Komjáthy Ábrahám 1785—1792. nov. 18. Mik-

lós Sámuel halála után, még külföldről Hanauból hivatott meg a rectorprofessori állás betöltésére. Miután az egyetemi éveket épen elvégezte, elfogadta s az egyház költségén hazautazván, azonnal el is foglalta hivatalát. 1792-ben azonban világi pályára óhajtván átlépni, november 18-án állásáról lemondott s valószinüleg ügyvéd lett. Egy ily czimü munkája „Disputatio juridica de venia discedendi e civitate a principe impetranda. Trajectum ad Rhenum 1782“ ösmeretes.

29) Rajczy András 1785. jan. 27—1809. A csaknem haldokló Miklós Sámuel mellé hozatott Sárospatakról conrectornak és 1809-ig a syntaxist, retoricát, poésist, mellékesen a németet is tanitotta. Ekkor leköszönt hivataláról, melyet 25 évig viselt s nemsokára meghalt. Óhajtása szerint neje Halászy Mária 1815. jan. 20-án kelt végrendeletével 1000 frtot hagyott iskolánkra.

30) Várady Gerzson 1792—1820. Született Erdő-Bényén Zemplénmegyében; iskoláit a sárospataki főiskolában végezte, honnan külföldi egyetemre ment. Visszatérte után a vásáros-naményi egyház hivta meg rectorának s ez állását 1792-ben cserélte fel iskolánk igazgatóságával, melyre az egyház által a Komjáthy Ábrahám elmenetele után meghivatott. Mint nagytekintélyü és jeles képzettségü emberről emlékszik róla az egyházi jegyzőkönyv. 1820-ban bényei lelkészszé választatott.

31) Kovács Károly 1793—1795. Nagy Ferencz helyett hozatott subrectornak s a conjugistákat és grammatistákat tanitotta, majd az egyesült syntaxisták osztályát vezette 1795-ig.

32) Dálnoky Nagy Sámuel. 1795—1827. Született Ónodon, Borsodmegyében 1774-ik évben, hol atyja lelkész volt. Iskoláit a sárospataki főiskolában végezte, a honnan mint végzett theologus 1795-ben a Kovács Károly elmentelével megüresült subrectori állásra hivatott gymnasiumunkba, az inferior és superior syntaxisták osztályainak tanitására. Az 1809-iki szervezés alkalmával „humaniorum studiorum professor“ czimmel a poétákat tanitotta. 1826-ban elbetegesedvén, az előljáróság deák prae-

ceptort rendelt mellé az inferior syntaxisták vezetésére. 1827-ben halt meg. Irodalmilag is munkálkodott. „Az elszenderedett nyugvó tetemeket keseregve kisérő Melpomené avagy halotti énekek“ czimű munkája, melyet Miskolczon 1823-ban Szigethy Mihály adott ki, az időhöz képest több szép hangulatú halotti éneket tartalmaz.

Tanintézetünk már a XVII. század közepén nagy tanulókkal birván: valószinü, hogy már ez időben ugy volt az intézet berendezve, hogy a kisebb tanulók a nagyobbak gondjaira bizattak, sőt ugy látszik, hogy a rector, a ki a nagyobbakat tanitotta, a kisebb növendékekre nézve rendes időben csak ellenőrző volt, azaz vigyázott, hogy az év elején a nagyobb deákokhoz általa tanitás végett beosztott kisebb tanulóság azok által gondosan vezettessék a tantárgyakban; azért is minden szorgalomszak végén vizsgálatot tartott az osztályokban és ha valamelyik növendéket gyengének találta a kiszabott tananyagban, a jelenlevő felügyelő deák figyelmét reá azonnal felhivta s a hiányt vele kipótoltatta. Igy fejlődött ki ezen magántanitóskodásból a praeceptorság intézménye, mely a XVIII. század kezdetén már kétféle, u. m. privatus és classicus praeceptorság, azaz a privatus praeceptorok, mint nevelők készitgették elő a növendékeket a tanórákra, a classicus praeceptorok (köztanitók) pedig az alsóbb osztályokat vezették, mint azok tanárai.

A közköltségen tartott s az iskolában lakást és pénzbeli jótéteményeket élvező deákok az iskolai törvények által előre kötelezteték arra, hogy tanfolyamuknak elvégezte után, ha az iskolának reájok szüksége lesz, 3, sőt 4 évig is viselendik a köztanitóságot: az iskolai előljáróság a közvizsgák után rendesen gyűlést tartott, melyen első időben a rektor, később pedig az iskolai szék ajánlatára az alumnus deákok jelesebbjeiből a szükséges számú kisebb praeceptorokat megválasztotta.

Ha pedig megtörtént, hogy az iskola s annak jóltevői által három-négy évig tartott alumnus deák e választáskor kijelentette,

hogy ő praeceptor lenni nem akar, azon jótétemények megfizetésére kötelezteteti, a melyeket itt tanulása alatt az intézettől nyert, ellenesetben nem kapott bizonyitványt, hogy tanulmányai folytatására a főiskolák el ne fogadhassák.

A nagyobb praeceptorokat illetőleg pedig az iskolai előljáróság vagy saját költségén tanittatott nehány ifjút valamelyik főiskolában, hogy szükség esetén bármikor visszahivhassa, vagy a főiskolák igazgatóinak közbenjárását vették igénybe, hogy alkalmas egyéneket nyerjenek e czélra. Igy tanittatott az iskola két ifjut 1739—1741-ig Pozsonyban, igy küldött Kármán András
1754 losonczi rektor több izben (1745-ben is) praeceptorokat; 1754-ben pedig épen ez okból határozta el az iskolai előljáróság, hogy a köztanitók hiányából eredő kellemetlenségek kikerülése végett ezentul mindig a sárospataki főiskolából fog praeceptorokat három éves kötelezettséggel hozatni. E határozatát egész 1782-ig tartotta fenn, ekkor azonban e praeceptorságok helyett felállittatván a conrectori és subrectori hivatalok, nagyobb köztanitók hozatása fölöslegessé vált. 1754—1782-ig a sárospataki főiskolai ifjúság a miskolczi ref. iskolai praeceptorságokat valóságos jótéteményeknek tekintette, a minek bizonysága az is, hogy midőn
1775 az egyház 1775-ben a rendes időn túl is megmarasztotta a praeceptorokat, az ezen állomásokat elnyerni óhajtó ifjak Sárospatakról folyamodványt intéztek egyháztanácsunkhoz, hogy ereszszék el őket, „hogy más érdemes subjectumok is ezen kevés promotióval és beneficiumocskával élhessenek.“

Ezen „beneficiumocska“ pedig állott az iskolaépületében többekkel közös szobában nyert lakás, fűtés és inas-tanuló által való kiszolgáláson, a ref. hivek által naponkint szolgáltatott élelmezésen kivül 1752-ig körülbelül 25—60 frtig terjedő évi fizetésből, egy-egy hordó congest borból, 1752-től kezdve pedig 100—100 frtból állott, melyhez mellékjövedelmül járult a vidéki tanulók által (extraneusok) fizetett tandij; mert a helybeliek, minthogy szülőik a praeceptorok élelmezésére házról-házra főztek, tandijt

nem fizettek; továbbá az alsóbb osztályból a felsőbbe való elővitelkor (promotió), minden tanuló által fizetett ajándékpénz (40 krtól 1 frtig), valamint a magánuton tanitott uri privátusoktól járó évi két-három máriás. Az 1730-ik év előtt — ugy látszik — az Avason a gyöngyvirág-, rózsa- és mogyorószedés, valamint szerdán és szombaton némi curatió (vagy vacsora) is jogaik közé tartoztak, azonban az 1730-ik év január hó 3-án tartott városi közgyűlés ezen „beneficiumocskát“ tőlük elvette.[1] 1730

A mi a köztanitók kötelességét illeti, azokat az iskolai törvények mellett az iskolai élet szükségei és a szokás fejtették ki. Mint az öt alsó osztály rendes tanitói a tanrend szerint kiszabott órákon (délelőtt 7—10, délután 1—4 óráig) tartoztak „szüntelen classisaikban lenni“ még akkor is, ha egy gyerek volna is az iskolában (1748), temetésekre, templomba, ünnepélyekre tanitványaikat elvezetni, ott közéjök ülve, reájok vigyázni, őket illemre, a felsőbbek iránti tiszteletre, az iskolai törvények pontos megtartására szoktatni, osztályaiknak előmeneteléről az év utolján az egyházi elöljáróság és vizsgáló-bizottság előtt nyilvánosan számot adni. Ezeken kivül szedték a fapénzt és tandijat is, és azok egy részével az egyházi pénztárnoknak beszámoltak. A rector távollétében s megbizása esetén őrködni tartoztak a tanintézet mind külső, mind belső dolgaira.

A nagyobb praeceptorok a tanitás ügyét érdeklő kérdések és intézkedések feletti tanácskozásra a rector által tartott gyűlésbe mindig meghivattak s ott véleményeik tekintetbe vétettek. Káplán nem léte esetén egyházi szónoklatokat is tartottak s a kántor helyett sokszor énekeltek, midőn ezen szolgálatokért természetesen mellékdijazásban is részesültek, például elmenetelökkor néhány

[1] A városi jegyzőkönyvben 1730. jan. 3-áról van: 5) A gyöngyvirágszedés, rózsa és mogyorószedés az classicus praeceptoroknak quod annis practizált vendégeskedésekkel együtt a modo imposterum tollaltassék. 6) Hasonlóképen ugyanaz classicus praeceptoroknak szerdán és szombaton eddig gyakorlott curatiójuk is tollaltassék.

(3—8) aranynyal, vagy a tett szolgálatokhoz képest borral, buzá-
1749 val, sőt 1749-ben száz font hússal ajándékoztattak meg.

Ezen kötelességeik pontos teljesítésére nemcsak a törvény által intettek, hanem az iskola előljársága által köztanácskozási
1730 határozat által is több izben figyelmeztettek. 1730. január 3-án például a városi tanács elhatározta, hogy „8) Ennek utánna penigh sem classicus, sem privatus praeceptoroknak az gyermekeken eddig végben vitt mód nélkül való kegyetlenség és verés meg nem engedtetik, hanem kiki maga tanitványait paternis et placidis verbis
1748 et virgis oktassa és tanitsa.“ 1748-ban pedig az egyházi tanács megparancsolja nekik, hogy tekintélyöknek megőrzése czéljából „ha lotthoz, templomba, emberséges emberekhez longában (hosszu, papos öltöny) és pálczával mehetnek, de szinte pálczával és a
1763 helybeli deákokhoz képest magokat felsőbbeknek tartsák.“ 1763-ban pedig az itt levő deákok primariusaivá eskettettek, és rendes fizetésükön felül a felügyelésért 20—20 vonás forintot kaptak.

Fegyelmi tekintetben pedig éppen azon törvényeknek tartoztak engedelmeskedni, mint a többi deákok. Ha vétettek a törvény ellen, pl. kapuzárás után kivül maradtak a városban, vagy engedelemkérés nélkül vendégségbe, vagy vendéglőkbe találtak elmenni, igen szigoruan meg is büntettettek. A nagyobb praeceptorok pénzbirságra és elzárásra, a kisebbek 24—28 órai elcsukásra, sőt 12—30 pálcza-ütésre is büntettettek, amely szigoru elbánás azzal indokoltatott, hogy azok, akiknek az ifjuság előtt jó példát kell mutatni, ha vétenek a törvény ellen, kettős büntetést érdemelnek.

Első önálló kútforrásunk az ifjúság iskolai viszonyaira nézve
1706 azon iskolai törvény, mely a könyvtárnak 1706. szept. 20-án a rácz és német hadak által történt elpusztitása után az előbbiek
1708 mintájára Kemleky Gergely rector által 1708-ban készittetett, melyből a tanulóság azon időbeli viszonyait legjobban megismerhetjük.

E törvények érdekesebb pontjai:

Minden nap, időről-időre, reggel és estve a szokott órában a tanulók mindnyájan gyűljenek össze az Auditoriumban, s egy elzengett ének után forduljanak hálaimákkal Istenhez, ajánlják szent kegyelmébe magukat, hozzátartozóikat, s ez intézetnek minden nagylelkü pártfogóját s kérjék áldását munkájukra s egész életükre. Az egyes könyörgések után végül bibliát olvassanak. A ki ezen ünnepélyes isteni tiszteletről elmarad, mindannyiszor 12 denár pénzbirsággal büntettetik.

Valahányszor az igazgató valamely köztiszteletben álló egyén temetésén az ifjuság részvételét elrendeli, az iskola felsőbb és alsóbb osztályai kivételnélkül tartoznak megjelenni, főleg ha a patronusok, egyházi tanácsosok, vagy nagyobb hivatalnokok valamely családtagja hal meg, készséggel kell résztvenniök a végtisztességben.

Minthogy az ember lénye tudvalevőleg két részből: lélekből és testből áll, szükséges, hogy a tanulók lelke ment legyen minden gonosz indulattól, a harag, gyülölet, tunyaság, és magánbosszú nemtelen érzelmeitől, testük pedig érintetlen maradjon a bűnöktől, káromkodás, hazugság, aljas beszéd, dalolás és adomázásoktól, ugyszintén a gyakorlati elpuhitó s keresztyén emberhez épen nem illő tánczolástól, csoportosulás, veszekedés s más hasonló cselekedektől. Egyéb nemes szórakozást azonban nincs miért kerülniök. Az ez ellen vétők 25 denárral büntettetnek, ismétlődés esetén a büntetés megkétszereződik. Ugyanez sujtja azokat is, kik iskolához tartozó egyének, főleg tanitóknak udvar-keritéseit lehuzzák, vagy az iskola épületeit megrongálják s azokon átmászkálnak.

A kik ezen intézetet, mely a Múzsák hajléka, idegeneket is behiva, tivornyázás és mindent betöltő mámoros kurjantgatásaikkal latrok és dőzsölők barlangjává, nyilvános korcsma- és bordélyházzá teszik, vagy a tanitói illemmel össze nem férő bármely tettet követnek el, a tanintézetből kizáratnak. Ugyancsak ily büntetés alá esnek azok is, kik több társaikkal korcsmákban dorbézolnak.

A ki pedig magánházhoz hiva, valamely családi lakomában vesz részt, az illemet mindig szem előtt tartva, megjelenésében, étkezési modorában komolynak és illedelmesnek, a vendégek iránt pedig udvariasnak mutassa magát. Az utczákon nem szabad csatangolnia, hanem siessen haza, mert a ki a rendes időnél később tér vissza, 12 denárral büntettetik, ha pedig az egész éjszakát távol tölti s hitelt érdemlő tanukkal nem tudja igazolni, hogy tisztességes helyen volt, első izben 25, másod izben 50 denárral büntettetik, s ha harmadszor is ismétleli, intézetünk kebeléből kizáratik.

Heves beszédet, valamint bárminő durva és goromba kifejezést iskolánk minden kisebb és nagyobb osztályu tanulójának egyiránt szigoruan megtiltunk. Miért is, ha az erről tanuskodó jel (signum) valamelyik togatusnál marad egy éjszakán át, minden éjszakáért 14 denárt fizet. A kisebb tanulók fölött e tekintetben praeceptoraik és fölebbvalóik őrködnek kötelességükből kifolyólag.

Minthogy pedig a ruházat is épen úgy, mint a beszéd a lelkületről tesz tanuságot, minden növendékünktől ez intézetnek megfelelő ruházatot követelünk. Tartózkodjék tehát mindenki a csakis idegeneknél szokásos öltözködési modortól. Különösen alsó kabátja (tunica) legyen mindenkinek térdeig érő. A togatusoktól ugyancsak azt is megkivánjuk, hogy hajzatuk hivatásukhoz illően simára nyirassék, s ne omoljon fürtökben vállaikra. A kik e tekintetben szabályainknak nem engedelmeskednek, mint ilyenek, iskolánkban meg nem tűretnek.

A dohányzás, kártya, koczka, s más a szentirásban meg nem engedett szerencsejáték élvezése minden tanitványunknak szigorúan tiltva van. E tekintetben éberül felvigyázni az iskolai seniornak kötelessége hivatalából kifolyólag. Ha valaki ily vétségen rajta kapatik, első izben 30, másodizben 60 denárral büntettetik, harmadizben már az igazgató elé idéztetik, ki aztán a vétség nagyságához képest belátása szerint szab reá büntetést.

Minthogy a togatus diákoknak nemcsak erkölcsben s isteni bölcsességben, hanem viseletök- és ruházatukban is Krisztus tanitványainak kell magukat mutatniok: épen azért, ha akár hivatalosan, akár magánosan az iskolán kivül kell megjelenniök, tisztességes öltözetben, talárjukat nem vállaikra vetve, hanem kiöltve, s hogy lábszáraik is fedve legyenek, végig legombolva jelenjenek meg. A subscriptiora szintén ily öltözetben kell megjelenniök, ha a különbeni visszautasitás által magukat compromittálni nem akarják.

Bizonyos lévén, hogy a tanuló-ifjuságnak a katonai fegyverek, főleg a pisztolyok (sclopetum) használata a tanulásra nézve hátrányul szolgál s a tudományok elhanyagolását vonhatja maga után; minthogy különben is az iskolában nem a katonaság, hanem a tudomány fegyverét illik forgatni, az ifjuságnak már csak jól felfogott érdeke is azt kivánja, hogy a fegyverek használatától, mindennemü katonai gyakorlatoktól tartózkodjék.

Minthogy az iskola az ifjuságnak közös lakóhelye, az éjjeli őrködésnek is közösen kell történnie. Ezért megköveteljük, hogy a tanulók mindnyájan rendre végezzék az éjjeli őrködést. Aki ezt elmulasztja, három napig szakácskodik, vagy fizet 34 denárt.

Minthogy pedig az anyanyelv használata tudománynyal foglalkozó ifju ajkára éppen nem illő, aki mégis ennek használatán rajtakapatik, fizet 14 denárt, vagy mindannyiszor egy-egy éjszakán át őrködni tartozik.

Tanintézetünk, bár 1735-ig teljesen a város magistratusának felügyelete alatt állott, igy mintegy a város iskolájául volt tekinthető, mindamellett, miután a lakosság általában véve reformált vallásu volt, az iskola az egyházzal ekkor is oly szoros viszonyban állott, hogy ugy a templomi, mint a temetési éneklést itt is az iskolás gyermekek, a recktor s később a kántor vezetése alatt végezték, éppen, mint ma is a falusi egyház községekben. Midőn később az iskola latiniskolává, gymnásiummá nőtte ki magát és az alsóbb osztályok mellett néhány nagyobb, bölcselmi 1735

tanfolyamot hallgató deákja is lett: a temetések diszesebbé tételének czéljából, ezen nagyobb deákokra ruházták az éneklés teljesitését és a szolgálatok viszonzásául az ilyen togatusok részére az iskolákban adott lakáson kivül a város polgárai házanként és utczánként sorban főztek. Ezen köztartás a nagyobb deákok számát hirtelen megnövelte, főleg miután a lakáson és élelmezésen kivül többféle jótéteményben is részesültek. Ugyanis a kisebb tanulók a rector által közöttök kiosztatván, azokat ugy az egyes órákra előkészitették, mint erkölcsi magaviseletökre vigyáztak és ezért tőlök bizonyos mérsékelt fizetést nyertek. (1740 körül három máriást egytől.) Továbbá gyertyapénzt kaptak szobánként az iskolától s részökre vasárnaponként a templomban persely volt kitéve, amelyből a begyült pénz szorgalomszak végén a senior által egyenlő részletekben osztatott fel köztük. Szünidőnként és ünnepek alkalmával felkeresték az iskola vidéki patronusait némi segedelemért, szüretkor pedig hordóval jártak sorban a szőllőkön és azt a városi polgárok vagyonosabbjai rendesen tele töltötték mustal, ugy, hogy bő termés idején 10—12 hordó bort is összegyüjtöttek.

Ezen nagyobb deákok, kik a temetési szolgálatokon kivül a templomi dictálást, gyakran — főleg kántor nem léte esetén — az éneklést, sőt segédlelkészek hiányában sokszor egyházi szónoklást is végeztek és az alsóbb osztályokban 2 - 3, sőt 4 éven keresztül is köztanitóskodni tartoztak, az iskolában laktak nehány,
1740 illetőleg 1740-től kezdve hat szobában, melyeket lager, siberia, pokol, menyország stb. nevekkel neveztek el egymás közt. Mindenik szobában volt velök egy-két kisebb inas tanuló, ki a szobát tisztán tartani, a kályhát a bentlakó deákok által vett fával fűteni, vizet hozni tartozott, ebéd és vacsora idején pedig a senior által kijelölt házhoz elment s onnan a deákok számára az előre való bejelentés alapján — elkészitett ételeket elhozta, s a legnagyobb lakószobában felteritett asztalra elhelyezte. A deákok mindenik szobából összejövén, az iskolai senior előlülése és imádkozása

után helyet foglaltak s az ebédet csendesen fogyasztották el, miután egy közülök — „kinek illendő portiója meghagyatott“ — mindig bibliát olvasott az ebédlés ideje alatt. Az ételmaradékok a felszolgáló kis tanulók között osztattak fel, akik közül, ha valamelyik az iskola által vett edényeket eltalálta törni, azoknak ára az általa kiszolgált deákoktól részére fizetni szokott illetőségből vonatott le a senior által.

Reform. egyházunknak a tógátus deákok tartásánál szokásos ezen százados rendelkezését azonban 1771-ben megbolygatták a 1771
helytartó tanácsnak rendeletei. A megye által ugyanis 1771-ben a helytartóság parancsára ezen iskolánknál szokásban levő köz élelmezés véglegesen és szigoruan betiltatott. Az egyháztanács tehát 1774. deczember 27-én — az e tárgy megfontolására kine- 1774
vezett küldöttség véleménye alapján kénytelen volt deákjaink segélyezését más módszerinti intézkedéssel elhatározni.

A terv teljesedésbe is ment, az alumneum fel is állittatott, s abban két deákra és két inasra naponként egy és fél font hús és főzelék, hetenként a deák részére 14 fontos, az inas tanuló részére 12 fontos kenyér rendeltetett, főzőházúl pedig az iskola egy régi épülete (a jelenlegi felső papszer utczai 14. számú tanári lakás) jelöltetett ki. Ezen alumneumban 1775-től kezdve több 1775
olyan ágost. ev. vallású ifjak is nyertek élelmezést, a kik Magyarország felső vidékéről, Szepes, Sáros, Liptó megyékből a magyar nyelv megtanúlása végett városunkba s iskolánkba jöttek. Ezen alumneumban tápláltattak továbbá 1783. és 1784-ik évben, később 1783
1805-ben is minden fizetés nélkül azon cseh vagy morva lelkészek gyermekei, kik az ezen időben Cseh- és Morvaországban ujonnan alapitott ref. egyházak lelkésziül főiskolánkból oda kiköltöztek, de fiaikat hazai tanintézetekben óhajtották neveltetni.

A tógátus deákok száma azonban az 1788-ik évben nagyon megfogyott, a melynek oka az volt, hogy az iskolánkból Sárospatakra menők „semminemü gradussal nem vigasztaltattak meg“, miután ez időben nálunk a geometria és phisica nem tanittatott

oly mértékben, mint az Sárospatakon kivántatott. Még inkább
1790 meglátszott a deákok számának hanyatlása 1790-en, a miért is az egyházi előljáróság — aggódván az eddig általok teljesitett szolgálatok teljes elmaradása miatt, — ennek oka felől őket ki-
1791 kérdezte. A togatusok erre 1791. deczember 13-án a következő s a tanárok által is megerősitett relatiót adták irásban az egyháztanácsnak. „A deákok számának apadása a következő okból állt elő: 1) Az alumniumban az ellátás nagyon szűk, s csak ebédre terjed ki, mig az ez előtti időkben, szerdán és szombaton, a közönséges játszásnak idején vacsorát is adtak. A sátoros ünnepekre némely kegyes jóltevők által küldött ajándék hús s más e félék nem osztatnak ki, hanem az ünnepeket követő mindennapi élelemre tartatnak fel és ekkor is ép ugy koplalni kell mint más-
1789 kor. 2) Kevés a promotio. 1789-ben az ecclésia még a deákoknak járó congest bor harmadrészét is elvette a könyvtár gyarapitására. 3) A deákok Sárospatakon is megkevesedvén, oda mennek, mert ott jó ünnepeket kaphatnak, ugy, hogy ottani jövedelmük vetekedik az itteni senior jövedelmével, az itt maradók pedig még a rendes grádusba sem vétetnek fel Sárospatakon. 4) Igen sok a temetés és a templomi szolgálat, érette pedig kevés a fizetés, a privátusok is csak egy huszast fizetnek egész évre. Régen névnapokon és lakodalmakon magoknak sokat kereshettek, de most még cántálni sem szabad. Fizetésök is kevés, didactrumot se szabad szedniök.“

A 23 deák emez előterjesztése, miután őszintén kijelentették, hogy a jövő évre majd mind Sárospatakra fognak menni, az egyháztanácsot gondolkozóba ejtette, s az eddigi szűk élelmezést hetenként két font hussal és egy fél kenyérrel megjavitotta, s elhatározta, hogy a hivek három hónaponként az alumnusok pártolására fel fognak szólittatni a templomi szószékből; egyszersmind a kegyadományok beszedésére könyvformáju kilencz perselyt csináltatott, az egyházkerület pedig megkéretett, hogy a miskolczi deákoknak ugy az ünnepre járást, mint a suplicatiót engedje

meg, melyet az 1792. oct. 16-án meg is adott. Továbbá felemelte 1792
a privát tanitás díját egy máriásról (33 kr.) háromra, ujra megadta a senior és contrascriba választás jogát a deákoknak; azonban mindennek sem lett egyelőre eredménye, mert 1792-ben már oly kevés deák volt iskolánkban, hogy az egyházi szolgálatok teljesithetése czéljából kénytelen volt az előljáróság Debreczenből kérni togatusokat, honnan nyolczan el is jöttek s utazási dijokul 2—2 frtot is kaptak.

Az 1774-ben felállitott alumneum megszünt létezni, a főző- 1774
ház subrectori lakás lett, a husz alumnus deák pedig havonként 3—3 frt fizetést kapott az eddigi élelmezés helyett, azon temetési, praeceptori és didactralis dijakon kivül, amelyekben eddig is részesült.

A XVIII-ik század közepén divatban volt a polgárok neve estéjén csoportosan összegyülni s az ablak alatt énekelni, amelyért bizonyos ajándékban részesültek. Ezen szokás az ünnepi kántálásokkal együtt 1780 felé annyira elfajult, hogy a tanulóság, mely 1780
e régi jogára igényt formált és a mester inasok közt, kik az ajándékok által csalogatva, szintén kezdték magok között ezen eltanult jó szokást meghonositani: gyakran véres verekedés ütött ki, ugy, hogy a belőle származott sok kellemetlenség miatt azt a megye kértére 1781. november 19-én a helytartótanács határozottan betiltotta.

A deákok, vagyis a bölcsészet-hallgatók kétfélék voltak. Azok, akik az iskola jótéteményeit élvezték, köztartásban részesültek, vagy később segélypénzt kaptak: togatusoknak, azok pedig, akik az iskola semminemü jótéteményében nem részesültek, publicusoknak neveztettek. A togatusok majdnem mindig papi, vagy jogi pályára lépő szegényebb sorsu egyének voltak; a publikusok pedig rendesen gazdagabb földbirtokosok gyermekei.

A togatusok a fapalánkozattal és a Szinva felől őrkarókkal körülvett iskolaépületben laktak, melyben a jórendet az ifjúságnak — fentebb a törvényekben már emlitett — hivatalnokai

őrizték. Mindezek daczára azonban mégis sokszor megtörtént, hogy a bezárt kapu mellőzésével tultették magokat a magas palánkon, meglátogatván a szigoruan tiltott tánczházakat, komédiákat és korcsmákat, és csapongó jókedvökben a polgárok békés nyugal-
1730 mát is sokszor megzavarták. Már az 1730. január hó 3-án tartott városi közgyülés végzéseinek 1-ső pontjában mondja, hogy „Az becsületes város lakosainak az scholabeli immorigerus togatus ifjak által véghez vitt és ennek utánna is viendő injurialtatásokat birák uraiméknak czenzurára venni illő dolog és rei veritate érdemlett büntetését hogy kiki elvegye, determináltatott.“ Ezért határozta-
1749 tott el 1749-ben, hogy „a togatusoknak lakadalmakon, czehek lakásán két párnál többnek megjelenni, vagy ott sokat inni, énekelni tiltatik, csak köszöntéssel tiszteljék a társaságokat.“ Igy tiltatott meg szigoruan a táncz is.

A büntetések valóban kemények voltak. Ha a gradusban lejebb tevés, az alumniumi jótéteménytől két három hónapra, félévre vagy egészen megfosztás nem használt, s ha illetlen viseletök miatt adott kötelező leveleikben tett fogadásaik daczára ujra elfeledkeztek magokról, az előljáróság kimélet nélkül kiszolgáltatta a legelső deák részére is a megszégyenitő botütéseket, és pedig nem kis mértékben és alkalmazta melléjök a koplalással s munkával összekötött bezárást. 12—15 botütés a kisebb, 25—30 a nagyobb vétségért az iskolai előljáróság és minden classisból két tanuló jelenlétében, a megszokott büntetések közé tartoztak; 48 órai elzárás kenyéren és vizen munkairással összekötve elég eszköz volt a megcsökönyösödöttebb kedély megpuhitására. Ha pedig mindezek nem használtak, nem utasitották ki egyszerüen a tanulót, hanem az iskola udvarán, az egész ifjuság jelenlétében 30-ig vágván, „deáki ruhájából csúfosan kivetkőztetvén, „kicsengették“ a tanintézetből.

1791 A tanuló ifjuság lelkesedésének szép példája már az 1791—92. iskolai épités alkalmával, a deákok által e czélra magok között gyüjtött összeg; szép példája, hogy Szathmáry György deák

1797-ben az egyházért — a melyet sziutén egy katona adására kötelezett a kormány — insurgens lett. 1797

A mi a tanulóság számát illeti, a Nagymihályi Gergelytől kezdve 1749-ig vezetett névsor szerint (Liber legum Scholae Miskolczinae) beirott togatusok száma: 1704—49

1704-ben 2.	1720-ban 14.	1736-ban 14.
1705-ben 4.	1721-ben 12.	1737-ben 17.
1706-ban 4.	1722-ben 6.	1738-ban 16.
1707-ben 10.	1723-ban 18.	1739-ben 7.
1708-ban 13.	1724-ben 9.	1740-ben 3.
1709-ben 7.	1725-ben 10.	1741-ben 10.
1710-ben 13.	1726-ban 19.	1742 ben 8.
1711-ben 6.	1727-ben 8.	1743-ban 20.
1712-ben 9.	1728-ban 12.	1744-ben 5.
1713-ban 17.	1729-ben 22.	1745-ben 8.
1714-ben 12.	1730-ban 9.	1746-ban 10.
1715-ben 15.	1731-ben 7.	1747-ben 7.
1716-ban 9.	1732-ben 9.	1748-ban 12.
1717-ben 18.	1733-ban 12.	1749-ben 2.
1718-ban 8.	1734-ben 7.	
1719-ben 18.	1735-ben 14.	

Ezek azonban — miután a bölcsészeti tanfolyam ezen időben öt évig tartott tanintézetünkben — nagy részben mind az öt év alatt itt maradván, oly nagy számban voltak, hogy már 1730-ban nem győzte őket a város tartani és január 3-án tartott közgyűlésében a „togatus ifjaknak számuk restringáltatik minus ad numerum 20, majus vero ad numerum 25.“ 1730

Az 1765 ik évtől kezdve — több évi kihagyással meg lévén a tanulók névsora, a következőkben azoknak számát egész a legujabb időig megtalálhatjuk.

Évek	Bölcsészet hallgatók		Poéták	Retorok	Syntaxisták	Grammatisták	Conjugisták	Comparisták	Declinisták	Simplicisták	Elementaristák	Inas tanulók	Összesen
	Togatus	Publicus											
1765–66	18	23	9	—	30	74	25	39	56	47	55	—	376
1766–77	35	7	14	—	32	43	44	37	40	39	57	—	348
1767—68	32	7	11	—	31	41	38	51	32	50	49	31	373
1768—69	34	16	14	—	32	60	32	53	45	25	47	28	384
1769—70	34	17	13	—	38	42	51	38	34	41	83	25	365
1770–71	29	8	14	15	34	53	33	37	31	62	55	—	381
1773–74	29	8	15	15	32	34	34	41	44	55	98	—	405
1774—75	31	2	17	8	32	35	34	38	41	62	95	29	424
1780–81	26	11	18	8	37	41	39	47	46	46	141	—	459
1782—83	33	5	11	12	32	49	39	38	49	53	129	—	441
1783—84	28	6	12	13	46	49	45	38	52	51	118	—	460
1791—92	24	13	16	—	31	53	42	29	72	112	112	—	504
1792—93	13	13	15	—	40	61	26	37	39	54	77	—	375
1794–95	24	7	19	—	66	53	66	57	49	49	117	—	507
1796–97	25	4	33	—	31	86	45	30	46	34	35	—	368

1706 Iskolánk könyvtárát 1706-ik év szeptember 20-án a városba betört német és rácz hadak elpusztitották s megsemmisitették.

1749 Az iskolai rectoria 1749-ben az egyházkerület engedélyével állandósittatván, az egyháztanács egyszersmind elhatározta, hogy a tanintézetben ujra könyvtár állittassék és miután arra maga is ajánlott bizonyos évi összeget, a hiveket is felszólitotta annak pártolására. A tanitézet pártfogói nem is rettentek vissza az áldozatoktól, sőt a könyvtár alapjára részint pénz-, részint borbeli
1751 adományokat oly mennyiségben ajánlottak, hogy 1751-ben lehetővé vált annak számára a pesti bibliothekából számos könyveket
1760 hozatni, 1760-ban pedig már az ajándékozások és vétel által oly szépszámu könyv halmozódott össze, hogy azoknak feljegyzésére és rendezésére az egyháztanács bizottságot nevezett ki, mely kiküldetésének becsületesen meg is felelt.

Igy növekedett aztán könyvtárunk évről-évre városunk- és felekezetünknek a tanügy iránt érdekkel viseltető egyénei pártfo-
1797 gása és az iskolát fenntartó egyház gondozása mellett. Az 1797-ik évben a kettős példányok száma is oly nagy volt, hogy elhatároztatott, miszerint „a könyvek rendbeszedetvén, a duplumok és hasztalan könyvek adassanak el.“

A természattani előadások, a mennyire a viszonyok megengedték, már az első időkben kisérletekkel voltak összekötve. Az iskola előljársága e czélból már 1799-ben több „phisicum instru- 1799
mentumot“ is hozatott és mivel ezen eszközök sokba kerültek, az iskola patrónusainak támogatását kérték ki. Igy 1798-ban az is- 1798
kolai tanács, a jeles képzettségű s külföldön járt Szathmáry Király Pál kapitányt, ki magánuton a természettudományokkal kedvtelésből foglalkozván, több ahhoz szükséges eszközzel és szerekkel birt — fölkérte, hogy ha életében nem is, de halála esetén hagyományozza azokat iskolánknak[1]).

Az ág. hitv. evangelikus egyház az iskola ügyében már az 1782-iki szervezkedő gyülésben intézkedik. Ez időben a mis- 1782
kolczi evangélikusok gyermekeiket az eperjesi iskolákból évek előtt meghivott Martsek György magántanitó által tanittatják, még pedig majd egy, majd más lakos által kibérelni szokott házban; — ezen tanitó a latin nyelv elemein kivül a magyar, német és tót nyelvet, az olvasást, vallást, számtant és egyéb kisebb tárgyakat egész a gramatikáig bezárólag tanitotta. Fáradságáért a lakáson kivül kap évenként tisztelet dij czimén 30 R. forintot, továbbá hetenként minden gyermektől 3 krajczárt; télen minden gyermek után 1 szekér fát, vagy ennek fejében 51 krajczárt.

A következő évtől kezdve az egyház iskolájában a gyermekek 2 tanitóval a syntaxisig, 1793-tól kezdve pedig a gymna- 1793
siumi tárgyakban külön „rektor professor“ kezelése alatt tanittattak[2]).

A katholikusok XVIII-ik századi tanügyét illetőleg, főleg Bajay Amand buzgó kutatásai révén tudjuk[3]), hogy „a minoriták 1729-ben történt megtelepedésök után azonnal az iskola fel- 1729

[1]) Lásd még Finánczy Ernő Dr. A magyarországi közoktatás története, Mária Terézia korában II. k. 1902. 392. lap.

[2]) Zelenka Pál fentebb idézett munkája 5. s. k. lapjain.

[3]) Bajay Amand. A miskolczi kir. kath. gymnásium története. Miskolcz, 1896. 8. r. 216. l.

állitásához fogtak, melyben először az ifjuságot az elemi tárgyakra kezdették oktatni, azután a grammatikára, végre pedig gr. Erdődy Antal Gábor, egri püspök beleegyezésével a minoriták által vásárolt és nekik e czélra kijelölt telken levő házacskában a gram-
1751 matikára és syntaxisra. Ezt 1751-ig folytatták. Midőn pedig az iskolák nagyon megrongálódtak, — minthogy csak sövényből és tapaszból állottak s szalmával meg náddal voltak fedve — elkerülhetlenül szükséges volt uj iskoláról, főleg pedig uj telekről gondoskodni, melyen az iskolát fölépiteni és abban az osztályokat elhelyezni lehetne.

Azért, hogy a társház keritésén kivül fekvő telket meg-
1748 nyerhessék, 1748. és 1749-ben Ferenczy Tóbiás rendfőnök gr. Grassalkovics Antalhoz, akkori kincstári elnökhöz intézett levelében lefestette az iskolák sanyaru állapotát, ki, miután erről személyesen is meggyőződött, a városnak és tanácsnak szóbelileg megparancsolta, hogy a minoritáknak iskolájuk részére valamely alkalmas telket jelöljön és hasitson ki. A városiak azonban ez ügyben semmit sem tettek.

Ferenczy Tóbiás utódja Dudás Incze, az ügyet sürgette és kérvény utján megkereste ugyancsak a kincstári elnököt, de ez sem vezetett óhajtott sikerhez. Végre a pozsonyi országgyűlés alkalmával Ladányi Elek, a minorita-rend dékánja, Maternyi Elek-
1751 kel Pozsonyba ment, hol ügyességével 1751. junius 26-án előbb a magyar udvari kincstárnál járt eredményesen, azután pedig a kincstárnok ajánló levelével ellátva, Mária Teréziánál kieszközölte az engedélyt arra, hogy a minoriták társházának szomszédságában levő és iskola épitésére való elégséges telket hasithasson ki; Mária Terézia egyszersmind ennek végrehajtására főbiztosul és megbizottul Rottenstein Ignácz, egri sótárnokot okmányilag kinevezte. A nevezett megbizottat 1751-ben augusztus 8-án Dudás Incze a társház kocsiján Egerből Miskolczra hozatta, hová Borsodvármegyének tisztjei is összehivattak.

A minoriták a birót és hatóságot a szentpéteri országutra

vezették ki s ez a terület jelöltetett ki az iskolák telkéül. Minthogy pedig a telekből csak egy részt akartak adni, a minoriták e telket nem fogadták el, mivel a hely és tér a kitüzött czélra elégtelen és nagyon posványos volt s igy eredmény nélkül szétoszlottak. A minoriták most ujra a magyar kir. udvari kincstárhoz folyamodtak.

Mivel azonban a minoriták királyi biztosa késedelmezett és jelentését még nem mutatta be, melyet gyorsabban kellett volna felküldenie, a város időközben azzal vádolta a minoritákat a magas kincstárnál, hogy ők iskolák czimén voltaképen majort akarnak épiteni. Erre azután a magas kincstártól a minoriták fenti kérvényére azon válasz érkezett, hogy ezuttal elégedjenek meg azon telekkel, mely nekik kitüzetett és kijelöltetett.

A minoriták meghallván a városiak félszeg jelentését, Dudás Incze levélben magát és a társházat azonnal tisztázni törekedett. Erre a kincstári elnök kegyesen azt válaszolta, hogy a minoriták legyenek egy kis türelemmel addig is, mig maga le nem jön ezen vidékre, a mikor az iskola területét is meg fogja tekinteni.

Mivel pedig a kincstári elnök, ki ezen időben Egerben időzött, az iskolához czélszerü telket igéreténél fogva meg nem tagadhatta, azért az ezen időbeli rendfőnök, Szabó István Egerbe ment és a kincstári elnök elé járult, kit esedezve kért és sürgetett, hogy a kijelölt telek, mely egyik oldalról 12 ölet, a másik oldalról pedig 7 ölet tett, ez utóbbihoz adva még 5 ölet, erről az oldalról is 12 ölre hosszabbittassék meg.

Erre végre másodizben 1752. május 26 án a már fennemlitett kir. biztos Rottenstein Ignácz, Egerből ismét Miskolczra küldetett, ki azután a nemes vármegye ugyanazon tisztviselői, a városi biró és hatóság előtt véglegesen és kincstárilag a telket 38 öl hosszuságban, szélességben pedig mindkét végén egyenlően 12 ölben kimérte és kijelölte. 1752

A telek kijelölése és átadása után a minorita társház és a város között egyezség folytán a telek mindkét végén a minoriták-

nak valamivel több jutott, a telek közepén azonban, mely rézsutosan állott ki, hogy a leendő új út görbe ne legyen, a minoriták engedtek valamit. Igy azután 1753. junius 4-én Dudás Incze házfőnök az igy kiigazitott telken iskolát kezdett épittetni, azt az utcza sarkán épült czédulaházzal egy vonalban helyezte el és zsindelylyel fedette be.

A felépitett iskolát Piros Gellért, Dudás házfőnök utóda, sövénynyel vétette körül, azt sárral megtapasztatta, jó anyagból kályhákat rakatott és a termeket uj padokkal, ajtókkal és ablakokkal látta el. Az igy elkészült iskolát végre 1753. november 15-én megnyitották és használatba vették.

1753

Az iskola két nagy teremből állott s mindegyik terem 4 ablakkal volt ellátva. Volt még benne egy kályhával ellátott előszoba is. A társház udvara felől pedig az épület folyosója futott végig. Ezen iskola felállitására a minorita társház körülbelül 350 magyar forintot költött.

Meg kell még emlitenünk, hogy az utcza kiegyenesitése czéljából, a telek azon részén, mely a minoritáknak jutott, két házacska állott. Az egyikért, mely városi czédulaház volt, s melyben a városi tolmács lakott, semmit sem fizettek, mivel ezt a város lerontatta és elhordatta. A másikért azonban, melyben egy alsóbbrendü ember lakott, 16 magyar forintot fizettek a minoriták. Az iskola tehát valamint a multban, ugy jelenleg is az ujonnan készitett szentpéteri út mellett fekszik; nyugoti oldalán a társház keritésével, éjszaki oldalon pedig az új czédulaházzal határos, mely azonban jelenleg már nem létezik.

Mivel pedig ez iskola időközben annyira megrongálódott, hogy már 1773 ban beomlással fenyegetett, azért Tercsák Mózes alispán Knáisz Mihály házfőnököt gyakrabban ösztönözte egy uj épületnek szilárdabb anyagból való épitésére. Ezen czélra Buja Antal nevü nemes görög ember 1000 frtról szóló kötvényét a társházra ruházta, minek következtében az uj iskola alapja 13 öl hosszuszuságban kiásatott. A legjobb reménynyel a szegletkövet Tercsák

1773

Mózes tette le, segitve Tiszta Ferencz, vizeki Tallián Ignácz és Károly, továbbá gombosfalvi Gombos Ferencztől. Ez az épület, melynek épitése 1773. május 24-én kezdetett meg, folytattatott és tető alá helyeztetett, jelenleg is áll. Minthogy azonban a fennevezett nemes görög embernek vagyona időközben lefoglaltatott, emlitett kötelezettségének nem felelhetett meg; igy azután költségek hiánya miatt az épités egy időre be lett szüntetve.

Időközben a tanügyek országos szervezése alkalmából a vármegyéhez királyi leirat érkezett, mely 1776. augusztus 29-én a 1776
vármegyei gyűlésen felolvastatott. Ebben a királynő Borsodvármegyének meghagyja, hogy jövőben vagy a paulinusok, kiknek Sajó-Ládon és Diósgyőrött voltak kolostoraik, vagy a minoriták tanitsanak 600 rh. frt fizetés mellett. Ekkor került a gymnasium a tanulmányi alapra. A vármegye a minoriták pártjára állott, kik ugy is birtokában voltak az iskolának.

1777-ben Szabó Anzelm házfőnöksége alatt, részint a mino- 1777
riták költségén, részint pedig adakozások utján befolyt összegből, végre az épités befejeztetett s homlokzat tétetett e felirattal: Gymnasium erectum cura et industria PP. Ordinis Minorum Conventualium 1774. A folyosó kikövezetett, ablakok, ajtók és hályhák állittattak. Erről tanuskodik Benkő munkája a 22-ik lapon „Scholae. Gymnasia duo patent; unum Patrum Minoritarum hisce temporibus novissime exstructum, in quo laudabili industria quatuor Scholae traduntur etc.“

Az első főigazgatói látogatás 1777. aug. 13-án történt meg.

A gymnasiumnak két hivatalos pecsétnyomója volt 1778-tól, 1778
az egyik ezüstből ezen felirattal: Sigill. Scholae Grammaticae Miskolcziensis, 1778; a másik vasból ezen körirattal: Sigillum Gymnasy Miskolcziensis, 1778.

A minorita ház történetirója megörökitette azon napot, melyen a második félévi vizsgák alkalmából Török Lajos gr. kassai tank. főigazgató is jelen volt ekképen: 1788. jun. 24. Juventus scho- 1788
lastica subit examen semestrale secundum in praesentia Illustris-

simi Domini Comitis Török Districtus hujus Supremo Directore.

1791 Minthogy 1791-ben a minoriták lemondottak a tanitásról, a kassai tank. főigazgató az egri püspökhöz fordult, hogy rendeljen catechetát, nehogy a vallástanitást világi tanárokra kelljen bizni.

Erre a levélre Esterházy Károly gróf egri püspök felszólitja a rendfőnököt, hogy a rendtagok közül a miskolczi gymnasiumhoz küldjön egy egyént, ki a catechetai teendőket végezni fogja. A rendfőnök az egri püspök óhajának eleget is tett, a mennyiben a gymnasiumhoz egy catechetát rendelt.

A világi tanárok alig négy évig tanitottak a miskolczi gymnasiumban. Igazgató ezen idő alatt is minorita rendü pap volt.

1794 A miskolczi katholikusok ugyanis 1794-ben Ő Felségéhez folyamodtak, hogy a gymnasium ismét a minoritákra bizassék.

1794/5. tanévben a gymnasium Ő Felsége kegyes rendelete folytán tehát ismét a minoritákra bizatott; Ő Felségének ezen határozatát a helytartótanács leiratban tudatta a rendfőnökkel.

1794 A rendfőnök 1794. október 2-án felterjesztette a tanárok névjegyzékét Török Lajos gr. kassai tank. főigazgatónak.

Az igazgatói tisztet eddig Bogner Máté min. r. pap viselte, kinek Aradra történt áthelyezés után Ő Felsége, Dudássy Antal min. r. papot nevezte ki igazgatónak.

A minoriták azonban a tanitásról részint azon okból, *mert a német nyelvet nem birták*, részint *pedig a tanári fizetések csekély volta* (600 frt) *miatt*, melyből *magukat fentartani nem tudták*, lemondottak és a gymnasium fokonkint világiaknak adatott át; 4 év mulva azonban Esterházy Károly gr., akkori egri püspök és Borsodmegye közbenjárása a minoritáknak, illő fizetés mellett, ismét visszaadatott.

A miskolczi kath. gymnasiumban a jezsuiták által 1599-ben végleg megállapitott „Ratio Studiorum“ szerint folyt a tanitás

1726 1776-ig, vagyis a „Ratio Educationis totiusque rei Literariae per Regn. Hung. et Provincias eidem adnexas 1776“ — megjelenéséig.

A „Ratio Studiorum“ a gymnasiumi tanfolyamot öt osztályban szabja meg. Az I. osztály classis infimae grammaticae (majores parvistae, minores parvistae, declimistae, minimistae, legistae, incipientes alosztályokkal); a II. osztály mediae classis grammaticae (principistae); a III. osztály supremae classis grammaticae (grammatistae) nevet viselt. a IV. és V. osztályról azért nem teszünk itt említést, mert 1730—1778 ig csakis a fentemlitett osz- 1730—78
tályokból állott a miskolczi kath. gymnasium.

A fősuly a latin nyelv tanitására volt fektetve, — Irásbeli munkák, szombatot és szünnapokat kivéve, naponkint adattak be, versek (t. i. a III. o.-ban) hetenkint kétszer, görög feladat egyszer.

A gymnasium osztályainak száma ebben az időben kettő, két tanár vezetése alatt akkép beosztva, hogy a két tanár négy év alatt négy osztályt tanitott ki. Az I-ső osztályt képezték a parvisták. A II-ik osztályt a principisták. A III ik osztályt a grammatisták. A IV-ik osztályt a syntaxisták. A két osztály ugy volt beosztva, hogy az egyik tanár a parvistákat és a principistákat, a másik a grammatistákat és a syntaxistákat tanitotta.

A heti szünnap kedd és csütörtök egész nap. Az ünnepeken kivül az első félév végén volt a farsangi nehány napi kis vacatió és május hóban 3 napi szünidő. Iskolai bizonyitványt csak azon tanulók kaptak, kik az intézetből kiléptek. A tanulók előmenetelét, az ugynevezett classificatiót a tanév végén ünnepélyesen felolvasták. Nagy szünidő szeptember és október.

1778-tól 1782-ig a miskolczi gymnasiumban csak 3 gram- 1778—82
matikális osztály volt, 1782-től 1807-ig a humaniorák osztályával szaporittatott.

A gymnasiumban az osztályrendszer uralkodott. Vizsgálatok minden félév végén tartattak. A tanulmányokban való előmenetel minden tanév végével nyomtatott érdemsorozatok által tétetett közzé. A classificatio még ez években sem volt az anyakönyvekbe bevezetve, csak az osztályvizsgálatok eredményéről terjesztettek fel a főigazgatósághoz havonként jegyzőkönyveket.

Heti szünnap csütörtök egész nap; nyáron kedd délután is szabad volt. Szünnap volt még ő Felsége születésnapja, májusban 3 nap a majálisra. Nagy szünidő szeptember és október hónapokban volt. A tanitásra délelőtt, délután harmadfél óra volt szentelve. Télen a reggeli tanitás 1/2 8, délután 2 órakor; nyáron délelőtt 1/2 7, délután 1/2 3 órakor kezdődött.

Mária Terézia halála után fiával és utódával, II. József császárral, más elvek jöttek a trónra, melyek különösen iskolai és egyházi ügyekben az előbbiektől jelentékenyen különböztek. Behozta a német nyelvet mint tannyelvet az iskolákba és elmozditás terhe alatt megparancsolta, hogy a tanitók a német nyelvet háromév alatt elsajátitsák, s senkit, ki a német nyelvet nem érti, s e nyelven irni és olvasni nem tud, a gymnasiumba föl ne vegyenek. Ő hozta be legelőször a tandijat, mely a gymnasiumokban egész évre 6 frt volt, s havi előleges részletekben kellett fizetni. Uj tantervet dolgoztatott ki, mely 1788/9. tanévben lépett életbe, melyben az oktatás menete, kivéve, hogy a görög nyelv a humanóriákban kötelezővé tétetett, lényegesen nem változott, csak a fegyelem szenvedett sokat. A nagy szűnidőtt julius és augusztusra tétette át.

II József halála után uj tanügyi korszak vette kezdetét. II.
1790 Lipót 1790. febr. 20-án kiadott rendelete következtében a latin nyelv azon ellenszenv következtében, mely a német nyelvnek hivatalban és iskolában való használata iránt mutatkozott, ismét oktatási nyelvvé emeltetett a humanióràkban, a grammatikai osztályokba pedig a magyar nyelv hozatott be. Az egyideig szintén német nyelven irt kibocsátványok, tanügyi rendeletek helyét is latin szövegüek válták fel, a tandij pedig eltöröltetett.

Az 1790/1. országgyűlésen uj tanterv kidolgozásával országos bizottság bizatott meg s ennek megállapitásáig a Mária Terézia alatti tanrendszer visszahelyeztetett.

1745 A kath. gymnasiumban a Mária-egyesület 1745-ben alakult. Ez egyesület a vallásosság élesztésére létesittetett, szervezete

a következő volt: Elnöke rendesen egy tanár; a felügyelőt, két segédet, titkárt és tanácsosokat a tagok saját körükből választottak. Az elnök többször összehivta a tanácsot az ünnepélyek rendjének, a tagok erkölcs-fegyelmi s tanulási állapotának, az ujból felveendő tagoknak megvizsgálására. A tagok kötelezve voltak Szűz Mária tiszteletéül az irgalmasság cselekedeteinek gyakorlására, pl. tudatlanok oktatására, az eltévelyedettek megtérítésére, a hitben és erényben ingadozók erősitésére. Kötelesek voltak naponkint szent misét hallgatni, minden hónap első vasárnapján a gyónást és áldozást elvégezni, lelkiismeretöket megvizsgálni, testöket böjtöléssel, kemény helyen való fekvéssel, szúrós öv (cilicium) viselésével, ostorozással sanyargatni.

Mária Terézia elrendelte, hogy a Mária-egyesületekbe csak harmadosztályu grammatisták léphetnek.

József császár a Mária-egyesületeket 1784-ben egyszerüen eltörölte, halála után azonban 1790. tavaszán csakhamar ismét föléledtek és működni kezdének. 1784

1795. decz. 28. 14511. sz. kir. rendelettel a Mária-egyesületekre nézve a következő intézkedés tétetett: Az ifjuság délutáni összejövetelei minden vasárnapon tartandók meg Ezen összejövetelekben a hitoktatók a Rat. Educ. és a legujabb kir. rendeletek értelmében adják elő a keresztény igazságosság kötelességeit, az Isten, uralkodó, maga iránt, más magasabb és alsóbb ranguak iránt való kötelességeket; oktassák az ifjuságot, a mint az hajdan szokásban volt, elméletileg és gyakorlatilag vallás- és erkölcsdolgokban; mondassanak imádságok a Boldogságos Szűzhöz, mint az ifjuság pártfogónőjéhez és más ájtatosságok; történjék erkölcsbirálás, korholják a hibákat és alkalmazzanak intéseket mintegy utasitásul a polgári és keresztény élethez. Minthogy azonban mindennemű társulatok a Mária-egyesületekkel együtt már évekkel ezelőtt az egész országban eltöröltettek, a tanulók fentebb elrendelt összejöveteleinek nem szabad társulatok szinezetével birni; különösen el kell maradnia a Mária-egyesületek ünnepélyes szer- 1795

tartásának az azokhoz gyüjtetni szokott pénzadományokkal együtt. A mult században a jezsuita gymnasiumokban szokásos szinelőadások a minoriták iskoláiban is divatban voltak. Már a legalsó osztálytól kezdve játszottak a tanulók. Az előadások latinul, néha — különösen ha nagyobb közönségre akartak vele hatni — magyar nyelven tartattak.

E szinjátékoknak czélja az volt, hogy a tanulókat a nyelvben való gyakorlás mellett, a társalgásban is ügyesekké tegyék és mulattassák, s még ezeken felül úgy a tanuló ifjuságra, mint a közönségre a darabok előadásával hassanak, ha egyébért nem, a tanintézet megszerettetéseért.

Az előadott szinművek a tanárok vagy mások által irt vallásos, történeti és alkalmi darabok voltak, s nálunk latin és magyar nyelven adattak elő.

Gymnasiumunkban ily szini előadásokat rendesen augusztus hóban, rendkivüli esetekben pedig egyes egyházi vagy világi főurak, pártfogók látogatása alkalmával ezek tiszteletére rendeztek.

Igy 1753-ban gr. Esterházy Ferencz, borsodmegyei főispán tiszteletére a tanuló ifjuság a „Pomum Theodosii Imperatoris“ czimű szindarabot adta elő, mely nyomtatásban is megjelent. A szereplők nevei:

Theodosius Imperátor. *Joannes Valentovics* Libert. Synt.
Eudoxia Imperatrix. *Nikolaus Usz* Nobil. Convict. Gram.
Paulinus. *Ladislaus Bornemisza* Nobil. Convict. Synt.
Placidus Paulini amicus. *Nicolaus Mattyasóvsky* Nob. Convict. Gram.
Chrysaphius. *Stephanus Mattyasóvszky* Nob. Convict. Gram.
Maximus servus. *Antonius Usz* Nobil. Convict. Gram.
Pollio servus. *Stephanus Volenszki* Princip.
Aulicus Primus. *Joannes Bodo* Nobil. Minor Parv.
Aulicus Secundus *Alexander Szatureczki* Nobil Princip.
Aulicus tertius *Ludovicus Szent-Györgyi* Nob. Major Parv.
Adrianus Sub-Praefectus. *Josephus Harsányi* Nob. Gram.
Invidia. *Emericus Viczmándy* Nobil. Princip.
Suspició. *Mathias Tamaskovics* Synt.
Mendacium. *Thomas Holló* Nobil. Gram.

A szindarab teljes czime:

Pomum Theodosii Imperatoris
Pro
Primitiis Spectaculi Theatralis
A
Praenobili, Nobili, ac Ingenua Scholastica
Juventute in ludos Scenicos dalum in Gymnasio
Miskolcziensi O. M. Conventualium
Ac
Honoribus
Excellentissimi, Ac Illustrissimi
Domini Domini
FRANCISCI
E Comitibus
ESZTERHÁZY
De Galantha Perpetui In Fraknó,
I. Comitatus Borsod Supremi Comitis, Generalis Equitatus S. C. R. Majestatis Actualis Intimi, et Consilii Regii Lucumtenentialis Consiliarii, Excelsae Tabulae Septem-Viralis Assesoris, Tavernicorum Regalium Magistri; ac Partium Cis-Danubianarum Commendantis Generalis etc. etc.
Nec Non
Illustrissimorum, Spectabilium, Perillustrium, et Generosorum Dominorum, Dominorum Ordinarii, ac Substituti Vice Comitum, Judlicum et Assessorum, totiusque Universitatis Alte-fati I. Comitatus Borsodiensis; Dominorum Patronorum Gratiosissimorum, Colendissimorum in pignus perennalis gratitudinis humillime
Oblatum
Die 10. Mensis Augusti 1753.

Ezen kivül van még a Minorita-rend levéltárában két teljesen kidolgozott szinmű 1763. évből, melyek közül az egyik latin nyelven, a másik magyar nyelven iratott. A szerző neve ismeretlen. Az egyik czime: „Vinculum Mutuae Conjunctionis“, ez áll 3 felvonásból s mindegyik felvonás öt jelenetből s daczára la- 1763

tin czimének, magyar nyelven van irva, az „Epilogus“ belőle hiányzik; a másiké: „Actus Declamationis Unicus“, ez három jelenetből áll s latin nyelven van irva.

Az első szinmű első felvonásából, mely nyelvészeti és irodalom-történeti szempontból is érdekes, itt három jelenetet közlünk mutatványul:

Actus Primus.
Scena Prima.

Bertulphus zelat Iter Hyerosolymitam.

Bertulphus Mi haszna csak ezen világot szolgálni
Lelki üdvösséget pedig el mulatni,
Az eleink nem igy Szoktak tanitani,
és nem ilyen példát előnkbe nyujtani.
Nem Szántak Istenért azok fáradságot,
fel se vettek sok féle ájtatosságot,
látogattak messze Szent helyt és Országot,
hol Krisztus el végzett Sok Szárandokságot.

Oogn. I mus. Méltóságos Urunk honnét most Származik
ez a gondolattya? S=hova Szándékozik?
jobb ha köztünk itten Uraságod lakik,
hogy sem ha el hagyván messze el bujdosik.

Bertulphus. *Jobbnak Látczik* néktek világra tekintvén,
és annak mulandó jószagit Szemlélvén,
de a jövendőkrül tovább elmélkedvén,
boldogabb világon testet öldökölvén.

Oognat 2 dus. *Testi Öldöklések* s=ajtatosságok,
minden féle jóban foglalatosságok,
mindenütt lehetnek, alkalmatosságok
adatnak, a kiknek vagyon kivánságok.

Bertulphus. *Könyveket*, s=eleink életét olvasni,
azoknak nyomdokit meg is nem követni,
nagyobb bolondságot ennél nem üzhetni,
mert ez akarattal volna jót megvetni,
Sokszor eleinkrül olvastam könyvekben,
mint jártak Sogáig a szentelt helyekben,
hol Krisztus szenvedett, nagy könyvezésekben,
töltötték az időt, és elmélkedésben.
Haza jutván vissza szüntelen elmékben
forgott ezen helyek szentsége, életben
el nem feledkeztek errül, viselésben
azért meg maradtak végig igen szentben.
Azokat követvén én is ügyekezem
mind Jerusalemben, mind pedig föl tettem
Krisztus szenvedése helyét a hol lelem,
hogy mind azt meg nézem bőcsüllőm s=tisztelem.

Oognat. 3 ius. *Arra tökéletes* nagy sziv kivántatik
mert az fáradsággal nagygyal végeztetik,
feleség, és jószág nehezen hagyatik
pedig bizontalan ha többször láttatik,

Bertulphus. *Mulandók* mind ezek illyent ne szóllyatok,
minden földi jókat Sokkal inkabb hagyok,
kivált ha lelkemnek hasznot indithatok,
ezt gondolvan inkabb velem indullyatok.

Scena 2 da.

Ansberta Bertulphi Conjunx precibus nititur eum a propositó dimovere verum in cassum.

Ansberta. Oh *szerelmes* társom szomoru hirt hallok!
hogy innét, hol dolgok mindenek boldogok
el menvén költőzőt a hol Barbarusok
laknak, és hol vannak fene Vad országok.
Kérlek ne vállalj fel olly félelmes járást,
hanem Szándékodban most tegyél változást
senki nem add erre tanácsot s=jó vallást
szánny enkem, ki teszek előtted nagy sirást.

Bertulphus. *Ne búsúlly* fölőtte igen, s=ne bánkodgyál,
dolgomrúl, bál módon igy ne gondolkozzál,
nem ok nélkül való dolgom abban bizzál;
te azért héyában ne is siránkozzál.

Ansberta. *Hogy ne siránkoznam?* Annyi veszedelmet
magamban gondolvan, s=hajó töredelmet,
a melly követheti hamar kegyelmedet,
a ki tengeren jart illyet sókat nézett.
Ottan vad emberek, s=praedáló tolvajok,
vándorolnak sietvén hol jőnek jamborok,
azok meg fosztatvan lésznek nálok rabok,
éltek mentségeért adatnak sok Saczczok a *vagy Aranyok.*

Bertulphus. *Ne tarcs* édes tarsom ollyan tudatlannak,
Tenger járásában olly tanulatlannak,
mert jol tudom módgyát tenger járásának,
jól tudom mi voltát azon vad Országnak.

Ansberta. *Ha még* sem szűntetnek ezek szándékidtól,
tekintcsd bár csak honnét és kiktől tavozol?
hazádtól, és kedves szűlő udvarodtól,
sok jó barátidtól, s=kedves polgáridtól.
Mely jó lehetnének néked itt dolgaid
mindenkor volnának szép csendes napjaid —
mert olly nagyok, s=sokak a te gazdagságid
hogy nincs másod néked olly nagy birodalmid.

Bertulphus. *Amiket* elé hosszatok mind kedvesek,
de világi kedvek nem elégségesek,
feltett Szándékimtúl hogy meg szűntessenek,
mert nem földi dolgok a mellyekre nézek.
Hanem én Istenre, s- lelkemre tekintvén,
és az üdvősséget lelkemnek keresvén
ezt fel tettem, azért te ez ellen lévén
Isten ellen támadsz nagy vétket mivelvén.

Ansberta. *Ugy e tehát* ugyan ezt csak végben viszed?
engemet el hagyván csak útadot vészed;

ha tehát csak ugyan másképen nem lehet
hadgyuk mindenünket és vigy el engemet
Mert ha itt maradok ki leszsz gondviselőm?
illy sok terhek kőzött kicsoda segitőm?
egy esztendeig is igy többet gyötrődöm,
mintsem százig, nem lészen soha őrőmöm,

Bertulphus. *Idétlen gondokat* mit forgátsz elmédben?
mert olly embereket hagytam cselédemben,
hogy távúl létemet sem veszed eszedben,
viszsza térésem is lészsz rővid üdőben.
Hogy ha reménteln nagy károm történnék,
arrúl mit tehetek? honn is történhetnék,
kik haláltúl félvén a Tengert kerülték,
sokan otthon ágyban halálokat lelték.
Ellenben melly sokann tenger vizén voltak.
és nagy félelmében Halálnak forgottak
Isten kegyelméből megis meg maradtak,
azon kegyelmében én is bízom annak. *Egreditur Bertulphus.*

Ansberta. *Tehat boldogtalan!* Árvájúl maradok?
egyebet mar ejjel, s=nappal nem csinálok,
hanem nagy bánatban szűntelen csak sirok,
nincs olly keserüség kit meg nem kostolok.

Scena 3-tia.

Bertulphus vix Terram Sanctam attingens in Barbarorum manus incidit una cum Socys.

Bertulphus. *Immar én szerelmes* társaim őrülljünk,
mert a kivant partot el értük őrvendgyünk,
majd el érjük czéllunk kiért ide jöttünk,
és dolgunk végezvén haza vissza térünk.

Socius I mus. *Hálá légyen* néked Fölséges Istennek
hogy szinét láthattuk ennek a szent Földnek,
a melyen volt helye te szenvedésednek,
és a kin eszköze lőtt üdvősségünknek.

Socius 2 dus. *Nagy zőrgés* hallatszik meszszünnen jaj félek,
ezek a Barbarus, és gonosz emberek,
nékünk itt valahol azért inczelkednek
hogy minket a nehéz rabságra vessenek.

Socius 3 tius. *Jaj! mit tegyünk* immar ezeknek kezeket
hogy el kerülhessük s=kegyetlenségeket.

Bertulphus. *Szaladjunk* előlök, mert soha terheket
el nem viselhettyük; ne lássuk szineket.

Barbarus I mus. *Jertek átkozatok* innét nem szaladtok,
héjjaban futkostok, mar rabjaink vadtok.

Bertulphus. *Valamenyen* vannak menyégben Istennek,
Jupiter s=Machometh ezek altal kérnek
ezek nyavolyások, Iégyen engedelmek,
hogy megbeszélhessék mi voltát Ügyőknek.

Barbarus 2 dus. *Nekünk* senki sokat itt ne predikalljon,
hanem rővid szóval, s=igasságot mondgyon.

Socius I mus. *Mi nem* jöttünk ide semmi gonosz végre,
hanem csak e földnek kis szemlélésére.
Barbaris 3 tius. Lanczokat, köteleket, s=békot majd szemléltek,
majd egy bűdös temlecz fenekre tétettek.

Hogy még a későbbi időkben is adtak elő szindarabokat a tanulók, bizonyitja a miskolczi Minorita ház történetirója, ki még a helyet is följegyzi, hol e szindarabok nagy közönség előtt előadattak.

Igy 1777. aug. 12-én az évkönyvekben ez a följegyzés ta- 1777
lálható: P. Professor Supremae Grammatices Classis Produxit Comediam in publico Oppidi foro, Ubi Coetus Cothurnariorum Occasione fori distrahit Cothurnos in concursu plurimorum tam Nobilium, quam Civium.

1777. aug. 29. P. Lucas Professor Parvae producit Generalem probam exstructo Theatro in Curruli prius decenter Mundato hora 4 pomeridiana, cui interfuerunt Patres omnes Conventuales.

1777. aug. 31. Absolutis de more Vesperis produxit Comediam Hungarico Idiomate Praefatus P. Professor in concursu omnium fere Dominorum Comitatensium et quam plurimorum Dominorum Oppidanorum.

1794. márcz. 13-iki rendelettel azonban már az ifjuságnak 1794
megtiltatott szini előadásokat tartani.

Mint a fentebbi feljegyzésekből is látjuk, ezek a szini előadások azon korban esemény számba mentek városunkban. Nem ritkán a városház nagytermében tartattak s a növendékek s azok szülőin kivül a város és megye intelligentiája is részt vett azokon.

1776. aug. 12-én adta ki a m. kir. helytartótanács a gym- 1776
nasiumok országos szervezésére vonatkozó rendeletét. E rendeletnek első pontja szerint az országot 8 tankerületre osztották. A miskolczi gymnasium a kassai tankerületbe osztatott.

Főigazgatók voltak: Péchy Gábor (világi) 1776—1786. Gr. Török Lajos (világi) 1786—1796. B. Sahlhausen Mór (világi) 1796—1811.

Igazgatók. Dudás Incze 1744—1753. Piros Gellért 1753—1754. Pál Imre 1754—1755. Dudás Incze 1755—1757. Petró Vincze 1757—1758. Maternyik Elek 1758—1759. Petró Vincze 1759—1761. Braun Bernárd 1761—1762. Miksi Zsigmond 1762—1764. Petró Vincze 1764—1766. Szelej Benedek 1766—1768. Petró Vincze 1768—1771. Knáisz Mihály 1771—1774. Petró Vincze 1774—1776. Szabó Anzelm 1776—1777. Dravics Dónát 1777—1778. Szabó Anzelm 1778—1779. Sztanya Sándor 1779—1780. Spiesz Incze 1780—1783. Bogner Máté 1791—1794. Dudásy Antal 1795—1796. Prisznek Rókus 1796—1806.

Tanárok. 1744. Juhász Máté (mag. parvae) Bór Timót (prof. synt. et gram.) 1747. László Bódog (prof. synt. et gram.) 1750. Borbás Ignácz (prof. synt. et gram.) Szepessy Fábián (mag parvae). 1751. Ujfalusy Dávid (mag. parvae). 1752. Divényi Tibor (prof. synt et gram.) Kaminszky Ipoly (mag. parvae). 1753. Ports Nicefor (mag parvae). 1754. Frandics Adrian (mag. principiorum). 1755. Dobray Balázs (mag. parvae). 1756. Kovács Péter (prof. synt.) Kristoffy Anasztáz (prof. princip.) 1757. Szlizanszky Lambert (prof. princip.) 1759. Szabó Anzelm (prof. synt.) Héja Bálint (prof. princip.) 1760. Boskovits Péter (prof. synt.) 1761. Lanner Ignácz (mag. parvae et cat.) 1762. Horváth József (prof. synt.) Kocsis Imre (mag. parvae et cat.) 1763. Knáisz Mihály (prof. synt.) Kocsis Mansvét (prof. parvae). 1764. Kovács László (prof. parvae et cat.) 1765. Svajczer Keresztély (prof. parvae). 1766. Kovács Boldizsár (prof. synt.) 1767. Fekete Román (mag. parvae.) 1768. Gallovics Joakim (prof. synt.) Olle Henrik (prof. parvae). 1769. Pál Lajos (prof. synt.) 1770. Brodányi Károly (prof. synt.) Pál Lajos (prof. parvae). 1771. Lindemann Narczisz (prof. parvae). 1772. Schenauer György (prof. parvae). 1773. Kersnerics Lajos (prof. parvae.) 1774. Rezner Korzin (prof. synt.) Mészáros Ágoston (prof. parvae). 1775. Somogyi Elek (prof. parvae). 1776. Presznek Rókus (prof. parvae). 1777. Világi Mátyás (prov. parvae.) 1778. Szautner Lambert (mag. parvae.) 1779. Záreczky Auguszt

(prof. synt.) Kovács Primus (prof. gram.) Dudásy Antal (prof. princip.) 1781. Vagner Szaniszló (prof. synt.) 1782. Pereszlényi László (prof. synt.) Bogner Máté (prof. gram.) 1783. Tóth Kamil (prof. 1. gram.) 1795. Dluholuczky Hubert (prof. 2. hum.) Patonyi Tádé (prof. 1. hum.) Kiss Bernárd (prof. 3. gram.) Peer Jáczint (prof. 2. gram.) Heiszer Bónó (prof. 1. gram.) 1797—1800. Piguli Samu (prof. 2. hum.) Kelemen Antal (prof. 2. gram.) Mihály Gábor (prof. 1. gram.)

1730-tól 1774-ig a tanulók nem voltak bejegyezve. Csak 1744-ben rendelte el dr. Pál Imre, minorita-rendfőnök, a névkönyvek rendes vezetését. Régibb időben, midőn az előadási nyelv a latin volt, tetemesen szaporitotta e tanintézet népességét Galiczia is, a mennyiben évenkint jelentékeny contingensét szolgáltatta az itt tanuló ifjuságnak. 1730—44

Tanév	Tanulók száma	Tanév	Tanulók száma	Tanév	Tanulók száma
1744.	45	1754.	132	1764.	133
1745.	57	1755.	147	1765.	167
1746.	40	1756.	133	1766.	165
1747.	127	1757.	179	1767.	202
1748.	129	1758.	143	1768.	168
1749.	126	1759.	162	1769.	182
1750.	116	1760.	166	1770.	149
1751.	147	1761.	138	1771.	129
1752.	148	1762.	157	1772.	133
1753.	142	1763.	183	1773.	111

A katholikus gymnasiumon kivül az elemi népiskola is a XVIII-ik század első felében keletkezett.

„A mindszenti templom körül végeztetett munkákon kivül ugyancsak M'a r i á s s y Sándor tapolczai apát épitette a katholikus hitközség részére az első népiskolát is. Kitűnik ez ama leveleiből, melyeket a templom épittetésének ideje alatt, az akkori miskolczi plebánoshoz G u s z t i n y i Jánoshoz irt.

1742 És e levelek egyikében 1742. évi február 16-ról keltezve adja többek közt Mariássy a miskolczi plebánosnak az utasitást, hogy az apátsági bérlővel Srajnigerrel, az iskolák és a sörház épitése iránt proiectumot tétessen. — „Akarnám, úgymond, hogy a sörház kőbűl épűlne, s óhajtanám, hogy ha az iskolák épitésétől tégla felmaradna, az kovácsműhely, vagy más épület emelésére fordittatnék.“

A Mariássy mint kegyúr által saját leveleinek bizonysága szerint ekkép épittetett iskolát pedig kétségkivűl a máig fenálló és a kincstár gondozása alatt levő zárda-utczai népiskolában kell felismernünk.

Nem hagyhatjuk itt emlitetlenül továbbá még azt sem, hogy a zárda-utczai népiskolának a kincstár általi gondozását, — eltekintve a kötelesség eredetétől és a folytonos gyakorlattól, — még külön irott szerződések is biztositják.

Ilyen többek közt, hogy csak a legfontosabbat emlitsük, azon
1784 szerződés, mely 1784. évi julius 4-én, a hitközségünket akkor személyesitett városi hatóság és a diósgyőri m. kincstári uradalom közt köttetett, a mely szerződés egyik pontja világosan mondja: „hogy az iskola épületek, úgy a tanitó mesterek helyeinek fentartása, mind a dominiumot, mind a várost illeti oly formán, hogy kézi segitséggel és a materialéknak vecturájában (beszállitásában) a város segédkezni tartozik; egyébiránt valami pénz kivántatik akár reperátióhoz, akár újonnan épitéshez: azt egyedűl a dominium fogja fizetni a város concursussa nélkűl“ [1])

[1]) Lásd még Molnár Aladár A közoktatás története Magyarországon a XVIII ik században. Bpest. 1881. és Finánczy Ernő Dr. A magyarországi közoktatás története Mária Terézia korában 1902. II. k. 332—340. lap.

XVII. FEJEZET.

VÁROSUNK MEGVÁLTÁSA. AZ 1715. évi 104-IK TÖRVÉNYCZIKK. POZSONYI ÉS BÉCSI KÖVETEINK MŰKÖDÉSE. AJÁNDÉKOK A FŐMÉLTÓSÁGOKNAK. ADÓSSÁGAINK. A HALLER CSALÁD JOGIGÉNYEI. A GRÓF GRASSALKOVICH ANTALLAL KÖTÖTT SZERZŐDÉS. A QUANTUM ÉS BEHAJTÁSA. GRASSALKOVICH PRAKTIKÁI. BIRTOKOSSÁGUNK JOGAINAK TELJES ELVESZTÉSE. BIRTOKVISZONYOK A XVIII IK SZÁZADBAN. VÁRMEGYEHÁZ ÉPITÉS. MOZGALOM A SZABAD KIRÁLYI VÁROSSÁG IRÁNT. DIÓSGYŐR MINT ROM.

Városunk ujabbkori anyagi felvirágzásának és fejlődésének nagy akadálya volt az, hogy területe a diósgyőri koronauradalom tartozéka volt s igy egészen 1848-ig attól jobbágyi függésben állott.

Közel másfélszázados harczot folytatott városunk, hogy e helyzetből szabaduljon. E küzdelem szülte már a XVIII-ik század második felétől kezdve a szabadkirályi városi rang elnyerése iránti mozgalmat is. Azonban mindhiába; jólétünk áldozatul esett gróf Grassalkovich Antal fékezhetlen kincsszomjának, ki mint a kincstári kamara elnöke a legerőszakosabb utakon, a legnyilvánosabban intézte az államügyeket a maga hasznára.

Városunk területének tulajdona a királyi koronauradalomé levén, ugy maga a város, mint a nemesek és nem nemesek birtokaikat csak zálogban birták. A XVII-ik század végén dúlt háboruk kiüritvén az állampénztárt, szivesen vétetett volna, ha városunk valamely tetemes összeggel megváltja magát. I. Lipót királytól, Dujardin báró kormányzása alatt 1700-ban rendelet is 1700
küldetett hozzánk ez irányban, azonban a Rákóczy-féle mozgalom csakhamar akadályokat gördített az ügy elébe.[1])

Az egész dolgot különben még bonyolódottabbá tette az a

[1]) Nemes József. A miskolczi plébánia története. Magyar Sion. Esztergom. 1864. $^{2}/_{1}$ K. 345. l.

körülmény, hogy a Haller család örökösödési leszármazás czimén Diósgyőrt birván, annak régi tartozékaihoz és igy városunkhoz is jogot formált. Maga báró Haller Sámuel, mint kapitány Diósgyőr várában lakott. Haller a vármegyét bizonyitási eljárásra hivta fel, de a Kassai János szolgabiró és Váczi András miskolczi biró által megejtett tanuhallgatások csak azt bizonyitották, hogy Hallernak városunkban szerzett jogai mind erőszakosság és önkény utján keletkeztek.

1702 Szerecseny András miskolczi lakos ugyanis 1702. julius hó 7-én azt vallja, hogy van ugyan Hallernak városunkban két jobbágya, de azok nem miskolcziak, hanem csak itteni birtokaira felügyelni vannak itten. A Megyesalján libertinus nemes emberek és nem jobbágyok laknak, akik csak egy tallér taksát fizetnek. Szőlőhegyeinkből évenként mintegy 20 hordó bort kaptak Hallerék. Miskolcz városában pedig ezelőtt mintegy hat évvel Haller erővel foglalta el azt a helyet a piaczon, hol most mészárszéket és pinczét épittetett. E mellett almáskert és kender föld is vagyon, „de egyet sem tart meg egy eke szántani.“ Az áldozói vásárt is nem régiben foglalta el a várostól, mert az jövedelmezőbb volt a Sámuel és Juliánna napi vásároknál. Négy más tekintélyes tanu ugyanezt vallotta.[1])

Időközben a visszaváltás ügyéből kifolyólag a királyi ügyek igazgatója pört inditott városunk és több városunkban lakó ne-
1702 mes ellen. E pör egyelőre 1702-ben egyezséggel fejeztetett be, mely szerint kiköttetett, hogy a miskolcziak szab. mezővárosuk területén birt ingatlanokat, a Haller, Bossányi, Szepessy és Csernely-féle birtokrészekkel együtt a többi között azon feltétel alatt válthassák meg, hogyha 25 ezer frtot fizetnek, mely esetben bor és husmérési joguk továbbra is, illetőleg 25 évig megmarad s végre a város területének eladása esetében az elővételijog a városé.[2]) Ezen

[1]) Ref. egyház levéltára Miskolczon.

[2]) Rupp Jakab. Magyarország helyrajzi története. Pest 1872. II. k. 55. l. és Országos Levéltár. Contr. és Transac. VII. k. 20.

egyezséget I. Lipót király Bécsben, 1703. április 11-én kelt rendeletével helybenhagyta.[1]) 1703

Csaknem ezzel egyidejüleg azonban a helyzet ujabban azzal complikálódott, hogy a kincstár a diósgyőri uradalom egyrészét a Haller családtól visszaváltotta s ugyancsak 1703-ban 15 évre bizonyos feltételek mellett zálogjoggal gróf Erdődy Gábor egri püspöknek és gróf Buttlernek, mint Almásy János és Fáy László képviselőjének adta át[2].)

A 25 ezer forintot különben birtok arányban kivetette a város lakosaira s nagy nehézséggel hajtatta be[3].)

Mindamellett nagyobb áldozatra is hajlandó volt, csakhogy végleg felszabadulhasson, miért is a királyi kamarához 1712. junius 8-án és julius 15 én intézett folyamodásában 90 ezer forintot ajánl fel városunk, — de kéri ősi jogát a „Fekete erdő“ használatára nézve is visszaállitani.[4]) Ez utóbbi kérelmet Rákóczi Ferencz teljesitette már Miskolczon 1704. február 1-én kelt parancslevelével, de a melyet az uj kormányzat figyelembe nem vett.[5]) 1712 1704

Csak III. Károly alatt 1715-ben került a dolog ismét tárgyalás alá, amikor is a 104-ik törvényczikk szószerint a következőleg intézkedik felőlünk: 1715

„Ő felsége kegyelmes hozzájárulásával az határoztatott: hogy a diósgyőri vár és fekvő jószágok birtokát, a melyeket különben a kir. fiscus a Haller család kezéből biróilag vett át, mindkét részről helyezzék vissza abba az állapotba, melyben a legközelebb lecsilapitott mozgalmak előtt volt, s ugyanezt az ügyet törvé-

sz. és Neo Regest. Acta. Fasc. 1196. 24. és 25. sz., továbbá Fasc. 1760. No. 45. Fasc. 1066. No. 29. F. 1196. No. 26. és Okmánytár. III. k. 399–404. lap.

[1]) Okmánytár. III. k. 404. lap.

[2]) Rupp Jakab. Magyar orsz. helyr. tört. II. K 55. l. és Országos Levéltár Contr. és Transact. III. K 44. sz.

[3]) Országos Levéltár Neo. Reg. acta. F. 1196. No 27. és 30. sz.

[4]) Országos Levéltár Benigne Resolutiónes.

[5]) Okmánytár III k. 409. l.

nyesen s érdemileg ujból vizsgálják meg s a Haller özvegy bizonyitsa a bizonyitandókat.

1. §. Mely czélra országgyűlési birákul Ő Felsége kinevezi: Koháry István és Erdődy Sándor grófokat, Tolvay Gábor bárót, Nagy István nádorispáni itélőmestert és Okolicsányi Pált.

2. §. Épen ugy, mivel tudva van, hogy Miskolcz kiváltságolt mezőváros a diósgyőri várhoz s uradalomhoz tartozik, ezt a várat s uradalmat pedig az ország közszükségei tekintetéből, az 1608. évi koronázás előtti 22. t.-czikk tanusága szerint, az ország rendeinek megegyezésével bizonyos pénzösszegért (ellen nem állván, hogy koronai jószág volt) elzálogositották.

3. § Ennélfogva a karok és rendek másfelől azt is tekintetbe véve, hogy a fent emlitett város (sőt ugyancsak Diósgyőrvárához tartozó más helyek is) az ő előbbi állitólagos zálogos uraiknak fizetett s ennekutána igazolandó összegen tul és pedig a mondott Miskolcz városa negyvenegyezer forintnyi, némely más helyek pedig szintén nevezetes összeget fizettek s adtak a királyi kincstár s közjó előmozditására:

4. §. Ezért a karok és rendek mondott Miskolcz városát ama negyvenegy ezer forintnyi összegre, a többieket pedig egyenkint a részükről az előbbi módon fizetett s igazolandó összegre nézve biztositják.

5. §. S addig is, mig ez összegeket ugyanezen városbelieknek, s a mondott helyek mindegyikének, vagy azok utódainak le nem teszik s ki nem fizetik, a diósgyőri uradalomba való visszakeblezés alul felmentetteknek nyilvánitják."

Ezen közben városunk kéz alatt folytonosan azon igyekezett, hogy Bécsben és Pozsonyban megnyerje az intéző köröket arra nézve, hogy egyszer s mindenkorra megválthassa magát. E végből ügynököket és követeket járatott és tartott éveken keresztül nagy költséggel a két helyen. Évkönyvünk sok érdekes adatot
1722 tartalmaz erre vonatkozólag. Igy 1722. november 17-éről olvassuk: „A városi tanácsban Aszalay Ferencz uram ő kegyelme egy ne-

hány rendbéli Bécsből és Pozsonyból datált leveleire Miskolcz városa dolgában discurtálván, tetszett az unanimi voto et consensu, hogy egy becsületes érdemes expertus ifju ember expediáltassék el Pozsonyban Aszalay Ferencz uram mellé segitségül az város dolgának folytatására. Amint hogy mivel Tekint. ordinarius vice ispány uram ő kegyelme jelen levén több potior uraimékkal, az ő kigyelmek sok szép kérésére reá adta magát Nemzetes Bükk Ferencz uram, hogy Pozsonyban fel mégyen Aszalay uram ő kegyelme mellé város dolgainak folytatására, hogy pedig üresen ne essék az ő kigyelme felmenetele, végeztetett, hogy pro discretione vétessenek tizenkét átalagos asszu szőllő borok, melyeket ott fenn oly méltóságos uri rendeknek offeráljanak, akiknek illik és ugyanakkor pro viatico ő kigyelmének rendeltettek száz rénes forintok, melyben Keresztesi uraimék és több interessatus compossossorok is proportionale concurráljanak, melyben ha nem concurrálnának a követség munkájából kimaradnak és magok dolgainak folytatására magok költségén tartoznak invigilálni". Továbbá egy hónap mulva, deczember 17-éről: „Biró uram ő kigyelme begyüjtvén a becsületes város népét, holottis potior uraimék közül biró uram requisitiójára és hivataljára alkalmasint be jöttenek, nevezetesen pedig: ordinarius viceispány Tekint. Nemzetes Borsy Mihály uram és Szepessy János, Deöry András, Boldizsár Zsigmond, Mocsáry Balázs, Peden István, Szentpétery János, Óváry István, Kozáry György uraimék is, melynek alkalmatosságával titulált Deöry András uram Bikk Ferencz uramnak Bécsből és Pozsonybul ő kigyelmének intitulált városunk redemptiója iránt való, nehány rendbéli leveleit publice exhibeálván communicálta az egész communitással, melyekbül értvén városunk dolgainak oda fel való folytatását; de mivel, hogy meg szükült ő kigyelme oda fel: intertentiójára illendő költséget kiván felszolgáltattatni, ha ugyan tovább is fenn kelletik város dolgainak folytatására maradni, mind az ő kigyelmének kivántatandó s mind a város dolgai körül megforduló dolgoknak előmozditására nézendő ugy discrétióknak meg-

szerzésére tartozó és czélozó költségeknek fundusárul és azoknak megszerzésérül, ugy az Felséges udvarnál megigérendő auctionalis summárul anticipato discurálván, primum et ante omnia determináltatott, hogy ezer magyar forintok szereztessenek. Ennek meg szerzésének módalitásával ugy végeztetett, hogy kinek mennyi forintokból áll jószágára imponált quantuma minden forint után hic et nunc fizessen annyi egy egy polturát, ide ebben nem értődvén az megigérendő auctionális summának impositiója. Mely bészedendő költségre való summábul, hogy Bükk Ferencz uraimék intertentiójokra felküldgyön az becsületes város, az is determináltatott, mely két száz rénes forintoknak megszerzése, hogy admaturáltathassék önként maga pretitulált vice ispány uram száz rénes forintokat igért kölcsön adni. Ugy hasonlóképen Szepessy János uram ő kegyelme is száz rénes forintokat, mivel késedelmet nem kiván az pénznek felküldése. Az megigérendő auctionalis summa a város redemptiojáért legalább tiz ezer rénes forintok, legfeljebb pedig tizenkét ezerek legyenek".

1727 1727. április hó 24 én a sokáig huzódó ügy nyélbeütésére Szentpéteri János 1 frt 80 denár napidijjal Bécsbe és Pozsonyba küldetett. Utja egyengetésére a kor szokásaihoz hiven több rendbeli ajándékot vitt magával, melyeket a város titkos jegyzőkönyve a következő érdekes jegyzékben örökit meg: „Városunk ujabb megvételének munkálkodásában és annak jobbrenddel lehetőbb folytatására, az alább rendel specificált oblatumok, kinek és hová mi, felül megirt követ atyánkfia által offeráltassék, ekképen következik: 1) Referendárius Gyöngyössi Gábor urnak, ő Nagyságának 100 aranyak conferáltattak. 2) Director Grassalkovics Uramnak 50 aranyak adattassanak. 3) Camerae praeses Erdődi György uramnak ő Excellentiájának egy pár átalágos asszu-szőlő borok conferáltassanak. 4) Pozsonyban Camerális tiszt uraiméknak egy pár átalagos asszú-szőlő bor designáltatott, mely közül egynek egy, másnak is egy konferáltassék, mely is felül megirt követ atyánkfiának dexteritására bizattatik, kinek és hová mi offerál-

tassék. 5) Bécsben vigyen el magával megint követ atyánkfia circiter tizenkét aranyakat, melyekkel magának ismeretséget és utat szerezvén, nyithasson. 6) Intertentiójára és egyébb expensákra is adattatott megint követ atyánkfiának 100 rénes forint. 7) Vitt el magával emlitett követ atyánkfia város pecséte alatt emanált tiz rendbeli albakat". Miután pedig a követ későbbi jelentésében és leszámolásában egy szó sincsen arról, hogy ezen ajándékokból valamit visszahozott volna, kétségtelen az a szomoru tény, hogy azokat a fenti főméltóságok elfogadták. Hogy mennyire megbizott a város követében, bizonyitja a discrét jegyzék 7-ik pontja, mely szerint tiz albát, vagyis a város pecsétjével ellátott tiszta lapot vitt el magával, melyekre a szükség szerint a várost kötelező kötelezvényeket, vagy nyilatkozatokat irhatott.

Szentpéteryvel egyidejüleg küldi ki a tanács ugyanez ügy sürgetésére Gyöngyössi Jó Istvánt a kassai kamarára. A kassai adminisztrátor valószinűleg szintén némi discrét ajándékok átnyujtása után igen szivesen fogadta követünket s neki a következő nyilatkozatot tette: „Igen szerencsés órában serkent fel mostan az város maga ujabb redemptiója iránt, kivált hogyha rationabilis, avagy notabilis summát conferálni kiván maga ujabb redemptiójában és hogyha az város nem kivánja valamely kicsiny summával az Tekintetes Nemes Adminisztrátiót ludificálni, igy lévén az dolog, az város is ugy bizhatik maga ujabb redemptió jának megnyeréséhez".[1])

Szentpéteri János visszaérkezvén Bécsből, elszámolásából látjuk, hogy bizony az ajándékok néha igen apróra elforgácsolódtak. Igy Király Ádám ágens három, a pozsonyi kamara Konkel nevű secretáriusának két arany s a referendárius iródeákjának már csak egy arany jutott.

Már junius 3-án azonban a tanács ujra utnak inditja, fejenként 72 denár napidijjal, a szepesi kamarára Farago Jánost,

[1]) Annales Miskolcz város levéltárában.

Wetéssy Sámuelt, Szentpéteri Jánost és Fodor Pált, Dőry Andrásnak pedig Pestre ad megbizatást.

Ugyane hó 30-án pedig Szabó Jánost Pestre küldi kifizetni azt a száz arany adósságot, amelyet Szentpéteri János uram bécsi utja közben ottan Neander János görögnél, mindenesetre a vele vitt albák egyikének utján, csinált. Mely alkalommal discrét ajándék gyanánt két hordó bort is vitt magával.

1728 1728 végén Szentpéteri János ismét 56 napig egyfolytában volt Bécsben követségben, mely alkalommal magára 179 ft 52 denárt költött. „Ebből a kocsisoknak Bécsig és onnét visszajövetelinek alkalmatosságával Posonyig, Posonytul fogva pedig Pestig az hajósoknak (mivel a Duna vizén esett ő kegyelmének lejövetele) fizetett 31 ft 44 denárt."

A következő év május 1-én pedig azt határozta a tanács, hogy Szentpéteri urammal most már magát Boldisár Zsigmond főbiráját küldi fel Grassalkovich Antal urral tárgyalni, Bécsbe. A biró napidija 3, Szentpéterié pedig 2 rénes forint leszen. Egyuttal utóbbinak eddigi sok fáradtságát tekintetbe véve, a tanács 50 forint jutalmat szavaz meg, s megengedi, hogy három hordó bora a város korcsmájában kiméressék.

Május 13-án indulnak meg s a redemptióra vonatkozó iratokon kivül magukkal viszik a városi levéltárból a város határjárási oklevelét, II. Rudolf és I. Leopold privilégiumait, valamint tiz darab albát, melyek rendeltetését már ösmerjük. Saját költségükre 270 és kocsi fogadásra 48 magyar forintot vittek magukkal. Május 16-án pedig ajándékoknak való tiz átalag asszu bort küld utánuk a tanács, melynek Bécsig szállitásáért ismét 40 ft 80 denárt fizettek.

Egyidejüleg a szepesi kamarára is mennek ismét követek oly utasitással, hogy a megváltásért legfeljebb 15 ezer forintot igérjenek.

A bécsi követek junius 11-én érkeznek vissza s ők már azt jelentik, hogy a harmincz évre terjedő megváltásra kénytelenek

voltak az ajánlatot 25 ezer forintra fölemelni. A tanács elhatározta, hogy Szentpéteri uram azonnal visszaküldendő Bécsbe. Addig, mig oda jár, miskolczi és hegyaljai szőlleinek és egyéb gazdaságának a város költségén való gondozására és vezetésére pedig Gyöngyössy Jó István küldetik ki.

Szentpéteri, Gyöngyössi Gábor referendárius részére ismét 50 aranyat és Grassalkovich részére két átalag asszu bort visz magával.

Ugyanakkor öreg Dőry András és Abády István Kassára küldettek, kik is az ottani kamarai adminisztrátiónál Fisser uramnak 40 arany, báró Sztáray uramnak két átalag asszu, Vlaim urnak két hordó ó, Secretárius urnak egy hordó ó, vicze-director urnak két átalag asszu, Senkh urnak egy hordó uj és Ternyei urnak egy hordó ó borból álló ajándékokat osztottak szét.

Miután pedig a város már ezeket a költségeket sem győzi, nemhogy a 25 ezer forintot meg tudná fizetni, megbizottakat küld ki a tanács kölcsönök szerzésére. Igy Dőry András másodmagával a váradi káptalanhoz küldetik.

Egyidejüleg a város, Csaba község határában fekvő birtokainak megváltása is követeltetett a Kamara által. Mit megtudván a csabaiak, illetőleg nehány ottani birtokos, városunk birtokait ők akarták magukhoz váltani, s a kamarához ajánlatot is nyujtottak be. Mire városunk sürgősen utasitja bécsi követét, hogy a város nevében a csabaiak által igért összegen felül igérjen ezer magyar forinttal többet. Hasonló utasitással küld két megbizottat a szepesi kamarára is.

Pár nap mulva pedig aziránt ir a tanács Bécsbe Szentpéterynek, hogy miután a városban négy uj vendégfogadó épitése szükséges, azokra nézve is nyerje ki oda fent az engedélyt.

Időközben a Szentpétery hegyalyai szőlleiben szüretre szükséges hordókat a város ökrös szekerén szállittatja el a tanács.

Október 28-ára érkezett vissza Szentpétery, de már deczember 3-án ujra visszament, ujabb utasitásokat és ujabb átalag asszu-

borokat vivén magával. Utasitásában állott a következő érdekes pont is; „Az urat Director Grassalkovics Antal uramat, ő kegyelmét megudvarolni el ne mulassza, minthogy halattatik, hogy régi szolgálatyának restantiájában, az urnak ezen városunktul adattandó summábúl kegyelmesen ő Felsége conferálni kiván circiter florenos R. 10.000 Mely dolog igy lévén, követ atyánkfia városunknak az urtul megnyerhetné. Annak kivántató contractusnak való albát is vigyen el jóreménység alatt magával ő kegyelme".

1730 1730-ban még mindig folyik a dolog Bécsben, amikor is Szentpétery mellé második követül Ötvös Ferenczet is kiküldik, aki Lokmájer urnak 50 arany ajándékot visz magával. Ugy látszik Szentpétery az ujabb követ kiküldetését bizalmatlanságnak vette, mert mikor legközelebb jelentéstétel végett visszajött, nem akart többé Bécsbe menni, de a tanács szigoru határozatot hozott, hogy miután az egész dolgot ő kezdte s neki van ott már ismeretsége, tehát fejezze is be. Háznépének és itteni cselédeinek két szekér tűzifát és két sertést küldtek ajándékba. Egyuttal utasitásba adták, hogy az Ő felsége részére ajándékképen megajánlott tizezer forintot kétezer forinttal s a megváltásért ajánlott 25 ezer forintot ötezer forinttal emeljék fel, ugy azonban, hogy akkor a megváltási idő harmincz év legyen, ugy, hogy minden évre ezer forint essék. Amennyiben pedig ugy látszik, hogy Lokmájer ur Ő méltósága még mindig ellenzi a dolgot, igérjenek neki husz aranyat, vagy ahelyett bort.

A szeptember 23-án tartott tanácsülés most már Máriássy Lászlót küldte ki Szentpéteri mellé, még pedig ugy, hogy egyenesen fölébe helyezte, ami abból is kitűnik, hogy neki 3 ft napidijat rendelt, mig Szentpétery csak 2 ftot kapott s a pénz is Máriássynál állott. Egy darabig csak meg voltak együtt, de az év vége felé annyira összevesztek, hogy a tanács végre felmentette Szentpéteryt a követségtől. Máriássy pedig utasittatott, hogy fogadjon ott egy állandó ágenst, akinek rendes évi fizetést fognak adni. Utóbb pedig még Gábri Mátyás és Nagy And-

rás tanácstagok küldettek ki Bécsbe Máriássy segitségére. Máriássy utiköltségeiből, mint korjellemző adatokat érdemes felemliteni, hogy Pesttől Pozsonyig 15, Pozsonytól Bécsig 5 s visszafelé Pesttől Egerig 8 és Egertől Miskolczig 4 forintot fizetett. Szállás'rt Bécsben 3 ftot fizetett s midőn el akartak jönni, „alkalmatlan esős idő levén, kelletett penig az Méltóságokat eljárni, az kocsisnak kellett adni 1 Rénes forintot.“

De különösen érdekes az ujabb ajándékok jegyzéke, amely nemcsak azt mutatja, hogy mennyi temérdek pénzébe került ez az ügy városunknak, hanem hogy követeinknek valóban milyen kényes helyzete lehetett s milyen ügyesen kellett kikeresniök az alkalmakat az irnoktól kezdve az Excellentiás urakig való ajándékozgatásra.

Grassalkovichnak vettek két bőrös ládát, Staremberg Ő Exciája és Lokmájer ur kaptak egy-egy átalag asszubort és sok pénz kelt el Ő Excellentiája Augustini nevű diákjának többszöri boroztatására. Secretariusa pedig 6 ftot kapott.

„Az Felséges Aulicán levő concipista Ferschner ur felesége számára vásároltatott egy vadna friss vajnak ára 2 frt volt.“ Maga a concipista ur 12 aranyat kapott. Ugyanakkor Gyöngyössy referendárius számára vétetett 5 frt 17 kr. ára tok hal.

A következő év elején pedig Nagy András uram, Zsóri György és Erdélyi István társaságában fejenkint egy magyar tallér napidijjal mennek Bécsbe s ott a következő ajándékokat osztogatják szét: gróf Starenberg ő Ex.-nak 4 átalag, Detraxtain (Dietrichstein) ő Ex.-nak ugyanennyi, Lokmájer urnak 2, Báró Zieter és Taonát uraknak 2—2 átalag asszúbor, Gyöngyössy Gábor referendáriusnak három tuczet arany és négyoldal szalonna, Fresner concipista urnak 10 arany, Tarczali Zsigmond urnak 6 arany.

Hogy pedig mindezeket s magát a legközelebb kifizetendő váltságdijat is fedezni tudja a város, — mint már fentebb is emlitém adósságokat csinált. Igy 1729—1731 ig jolsvai Bolló

Imrétől 4000, nagyváradi lakos Buttsi Mihálytól 6000, ugyanoda való Ország Máriától 2000, Kubinyi Miklósnétól 1500, Brájer János beszterczebányai lakostól 11786 frt 96 denárt, Békéssy Mihálytól 1000 s a gyöngyössi barátoktól 5000 forintot vettek fel. A Brájer uramtól átvett pénzzel egy kis baj is történt. Nevezetesen a kölcsönösszeget háromszorra küldte meg s az első szállitmánynak 5 körmöczi arany, a másodiknak 150 és a harmadiknak 32 forint hija volt.[1])

1731 Végre 1731-ben hosszu évek küzdelme s temérdek költekezés után III-ik Károly a neki ajándékképen felajánlott 12000 forintért s a kincstárnak fizetendő 25000 forintért ujabb 25 évre megváltottnak jelenté ki városunkat, illetőleg terjeszté ki a zálogos időt.

Ugyanez év 28-án a király átirja és megerősiti a szepesi kamara 1702-ik évi s a fiscus és a diósgyőri uradalmak közti visszaváltási perben kelt levelét és szerződését, valamint I. Lipótnak 1703. április 11-én kelt protectionális levelét. És ugyanez nap eladja városunknak 1000 forintért csabai rész birtokát,[2]) melyet azután aug. 2-án Mária Terézia királyné is megerősit.[3])

III-ik Károly április 28 iki okmányának előterjesztése mellett már 1731. aug. 17 én kérte városunk a csabai birtokba való beigtatását,[4]) de az nem ment ezuttal sem olyan könnyen, mert maga a közbirtokosság, amely már az általános megváltásra nézve is ellentétben állott városunkkal, ellent mondott ennek a beigta-
1734 tásnak s igy hosszadalmas pert provocált, mely még 1734-ben is folyt.[5])

E közben a diósgyőri koronauradalmi birtokok megváltásának ügye is folyt, melyre nézve a Haller-familia nem hagyta

[1]) Annales Miskolcz város levéltárában és Országos levéltár Neo. Reg. Acta Fasc. 1196. No. 30

[2]) Okmánytár III. k. 444 - 448. lap

[3]) U. o. 449. lap.

[4]) Országos Levéltár Neo. Reg. Acta. Fasc. 1311. No. 36. 37.

[5]) U. o. Fasc. 929. No. 38 és Fasc. 1150. No. 23.

jussát s 1737. május 14-én B. Haller Sámuel főstrázsa- 1737
mester főbiránkhoz fordul, hogy adatokkal és okmányainkkal támogassuk.[1])

Mindezen közben a királyi kormány, illetőleg a kamara a legönkényesebben s minden jog és törvény ellenére sanyargatta és zsarolta városunkat, mely a kényszer hatása alatt kénytelen volt alázattal tűrni és jólétét hosszu évtizedekre feláldozni. Elannyira, hogy már a vármegye is megsokalta a dolgot s megpróbált segitségére lenni városunknak. E czélból a tényállás kideritésére a többek között 1738 január 17-én is tanukihallgatást 1738
eszközölt, mely alkalommal nemes Dőry András uram, aki mint városunk követe a szepesi kamarára volt kiküldve, azt az érdekes vallomást teszi, hogy mikor megjelent Eperjesen Dominkovics János itilő mester előtt, sőt a város régi privilégiumát presentálta, nevezett itilő mester azt mondta: „Isten engem ugy segéljen, ha olyan donátiót praesentálnak is, a mely egy mértföldre érne is, nem acceptálom "[2])

1744-ben pedig, noha a kikötött 25 évből még csak 12 év 1744
telt el, azon indokolással, hogy uj uralkodó jutván a trónra, azzal ujra egyezkedni kell, Grassalkovich keresztül vitte Mária Terézia királynőnél, hogy városunk ujabb megváltásra szólittatott fel, a mikor is a kegyes királyné a zálogos évet az előbb kikötött 25 év elteltétől számitandó ujabb 40 évre terjeszté ki, azonnal leteendő 48 ezer forintért, a melyre az akkori háborus időben igen nagy szükség volt. Ennek fedezésére eperjesi Pulszky Sándortól 48 ezer forintot vettünk fel kölcsön, kinek is jóindulatát a kamaton felül hat átalag asszúborral szolgáltuk meg.[3])

Ezen összegből 33.582 frt. 30 krt a lakosokra jószágaik arányában vetettek ki, a többi 14.412 frt. 70 krt. pedig a köz-

[1]) Okmánytár III. k. 448. lap.
[2]) Országos Levéltár. Táblai osztály 4. 1297. sz.
[3]) Annales Miskolcz város levéltárában és Kun Miklós t. i. műve 27. lap.

jövedelmekből és a város tulajdonát képező ingatlanok, telkek,
1745 földek és házak eladásából fedezték. Igy 1745. febr. 5-én e czélból adják el a városnak a „Gyöngyvirág utczában“ fekvő házhelyét 20 frtért Takács Jánosnak.[1]) Hogy pedig semmi régi jussunk meg ne maradhasson, a csabai rész jószágot, melyet III. Károly király 1000 frtért nekünk eladott a kamara kincstári ke-
1751 zelésbe vette s a királyné 1751. julius 18-án kijelentette, hogy csak ugy hajlandó teljesen átengedni nekünk, ha ujabb három ezer forintot fizetünk érte.[2])

1755 De az ujabb megváltás óta alig mult el tiz év, amidőn 1755. május 26-án városunk a királyi tábla elé idéztetett s Grassalkovich által barátságos egyezkedésre szóllitatott fel azon czimen, hogy most már nem egyes cyclusok, hanem örök megváltása iránt intézkedjék városunk. Városunk tanácsa nyomban kijelentette, hogy az ő Felsége s a királyné iránt viseltető jobbágyi hódolat és ragaszkodásnál fogva, perbe szállani egyáltalán nem kiván, hanem kész az egyezségre. E mellett azonban sérelme orvoslására gondolt. E czélból április 21-én Steinidger Jánostól 1000 frtot vettek fel. Mint a kötelezvény szövege mondja: „A Tettes királyi táblára Pestre, közelebb jövő május havának 26-ik napjára az egész város evocáltatván, ennek orvoslására a Felséges udvarhoz küldendő városunk követjeinek kivántató szükséges kölcségre s városunk dolgainak mind a királyi táblán s mind egyebütt leendő folytatására vettünk fel.“[3])

Bécsbe küldött követségünk az iránt esedezett, hogy a korábbi jogerős szerződésszerű egyességek alapján városunk régi állapotjában még 32 évig meghagyattassék, melyért is hajlandó városunk minden évben a királynő ő Felsége nevenapjára még 1000 körmöczi aranyat fizetni. De mindezen ajánlatok el nem

[1]) Miskolcz város levéltára.

[2]) Országos Levéltár Neo. Reg. Acta. Fasc. 1165. No. 28 és Fasc. 1499. No. 15.

[3]) Miskolc város levéltára.

fogadtattak. Grassalkovich egészen más alapra helyezkedett s külön egyezkedett városunk hatóságával mint jobbágyokkal s külön a városunkban birtokos nemességgel. Aminek egyik káros eredménye az lett, hogy a nemes és nem nemes lakosok közötti eddigi szép egyetértés és testvéri kapocs fölbomlott. A nemesek a velük kötött külön szerződés értelmében javaik szabad használatában tiz évre meghagyattak. A városunkkal kötött 1755. augusztus 24-én Miskolczon kelt s önállóságunkat minden téren megbénitó egyezség pedig a következőket tartalmazza: 1755.

„Gróf Grassalkovich Antal, úgymint főudvari magyar kamarának Praesesse: adom tudtára mindeneknek az kiknek illik, hogy minekutánna Miskolcz városának contribuens községe fölséges asszonyunknak az kiváltás iránt való kegyes szándékát megértvén, maga jobbágyi engedelmességét s asszonyához és felkent koronás királynéjához való buzgóságát és szeretetit azzal is bizonyitotta, hogy maga investitionalis summájának liquidatiójára azonnal lépett és noha a kiváltásnak uj esztendő napig való halasztását s a pénzének is letételit csak akkorra kivánta, arról való inscriptionalis leveleit mind az által különös assecuratiómhoz képest azonnal resignálván, instált azon is, hogy jövendőbeli maga jó rendit, megmaradását s a közdolgainak kormányozását és jobbágyi kötelességét tudhassa, s az iránt teljes securitása lehessen: kihez való képest midőn a miskolczi nemesség maga fundusainak bizonyos esztendőkig zálogos jussal való birodalmában Ő felsége különös kegyelmességéből meghagyatván, többé a város községében nem számláltatik s e szerint a városnak contribuens lakosira fog szállani magokra mind a közönséges tehernek viselése, mind a szükséges jó rendnek tartása, mind pedig az igazságnak kiszolgáltatása, azért ily rend tétetik közöttök, s e szerint rendeltetik jövendőbeli jobbágyi kötelességnek: 1-ör mindaz camarális birodalomnak kezdete, mind az publikumnak teljesebb administratiója azt hozza magával, hogy a jövő uj esztendő napján legyen a birónak és tanácsnak választása, kik iránt az uraság ugyan az országban

bevett szokás és mód szerint az érdemes subjectumoknak candidatióját (melyet a cameralis Praefektus fog tenni) magának reserválja, de a candidatusok a város lakosainak szabad választására hagyattatnak. 2-or. E szerint fogja a város esztendőnkint maga magistratualis restauratióját observálni és noha azon nemesség, a ki inscriptionalis fundusokat bir, a város községét többé nem ingrédiálja, a bíróságtól mindazáltal és a tanácstól nem excludáltatik, ha az érdemesek azt továbbra is magokra vállalni kivánnák, mert ugy lehet a városnak nagyobb boldogulását remélleni, ha nagyobb experientiáju, törvénytudó, érdemes, emberséges emberek által is kormányoztatik s vezéreltetik a város. 3-or. A birónak segedelmére lévén szükségesek a tanácsbeliek, ezeknek száma tizenkét személyre szabattatik, kiknek kötelessége lészen, valamikor a biró tanácsot hirdet, összegyülni és a közjóban munkálkodni, s a szegénységnek megmaradását, könnyebbségit folytatni ; ugy nem különben gazdagnak vagy szegénynek egyaránt igazságot szolgálni. Noha az igazságnak kiszolgáltatására szabad lészen a birónak csak hetedmagával is consideálni és törvényt tenni. De ha valamely fél az urasághoz appellál, tartozik a magistratus maga itéletét az uraság eleiben terjeszteni. 4-er. Szabad ugyan a birónak és tanácsnak a lakosok között akármely dolgokat civilis causákat és praetensiokat elintézni, s a roszszakat, engedetleneket büntetni, sőt a külső praetendenseknek is a városiak ellen igazságot tenni; mértékletes lészen azonban a magistratus, hogy a szegények magok vétkiért is pénzre ne büntettessenek s azzal ne enerváltassanak, hanem a vétkeknek s rosszaságoknak minemüségéhez képest vagy rabsággal, vagy pálczákkal fenyittessenek. Szükséges néha kivált a tehetősbeknél, a pénzbeli büntetés is; declaráltatik mind az által, hogy a birónak s magisztratusnak husz forintnál fellyebb (e levén törvényes eleven dija a parasztnak) büntetni senkit sem lehet. 5-ör. Az illyetén és más akármely pénzbeli büntetéseknek különös cassája legyen, s azok mindenkor inprotocolláltatván, notarialis assignátio mellett a város percep-

tora által incassáltassanak, a kikről különös számot fog adni csak a magistratusnak. Az olyatén büntetésekkel pedig minden fertály esztendőben a magisztratualisok notáriussal együtt osztozkodhatnak. Azokból a birót harmadrész fogja illetni, a kétharmadrész pedig a notarius két portiót vévén, egyenlő osztályra menjen a tanácsbeliek között. 6 or. A notarius három rendbéli protocolumot tartson; első lészen, kiben a város publikumát és javát illető dolgok inprotocoláltatnak, azok tudniillik, a kik a Nemes vármegye, vagy az uraság által parancsoltatnak, vagy quártélyos és verbováló militia iránt occurálnak, vagy önön magán a város által is a közjónak és rendnek megtartására determináltatnak. Második lészen a kiben a várost illető mind contributionale, mind vármegye domestica cassáját illető quantumnak repartitiója, sőt ha néha a szükség ugy hozza magával a városnak domestika impositája is inprotocoláltatik. Noha reményleni lehet, hogy erre nem mindenkor lészen szüksége, mert a városnak közjövedelmeiből egyéb közszükségei superáltathatnak. Harmadik lészen: a kiben egyedűl a lakosok instantiai, panaszai és a magisztratus előtt tractálandó akármely dolgok improtocoláltatnak: ezeket kivánja a jó rendnek megtartása. 7 er. A contributionale quantum a n. vármegye domestica impositájával együtt nem a fundusokra s házakra (a mint némely helyeken igazságtalanul practicáltatik) hanem a személyekre s azoknak mindennemű facultásira, ugymint gabonára, borra és mindenféle marhákra; item a mesterembereknél azoknak mesterségeire, istenes proportióval repartiáltassék s aszerént annak idejében exigáltassék. 8-or. Hiteles perceptort válasszon s rendeljen a város, a ki mint a contributionalis s egyéb impositionalis pénzeket és a városnak közjövedelmeit is incassálja; mit, mennyit és kitől incassáljon pedig, az mindenkor sub extradata naturiali város pecsétje alatt adattassék ki nékie; Quietantia nélkül semmit sem erogáljon, sőt particularis akármely város szükségeire se tegyen erogatiot a magistratusnak különös assignatioja nélkül. Történhetik ugyan, hogy

időt nem szenvedhető alkalmatosságokban a biró magánosan is assignálhat, de az ilyetén assignatiot a biró tartozik mindnyárt az első tanácsban referálni, hogy a maga assignatioja a magistratualis assignatioval felváltódjék. Adattassanak a város lakosainak könyvecskék, kikben a perceptor tartozik mindnyárt cum initio novembris kinek-kinek obligensét, ugy nemkülönben de tempore in tempus praestatioját is beirnija. Ez a végre szükséges, hogy annak idejében a perceptornak számadásaival ezen könyvecskék confrontáltathassanak. 9-er. A perceptor esztendőnkint maga számadásait beadja s azokat a magistratus és a községből is rendelendő ahhoz értő deputatusok revideálják. Kiknek vizsgálását az uraság magának is reselválja, mivel a cassának jó administratiojától függ főképen a szegénységnek megmaradása és a városnak is gyarapodása. 10-er. Tiltatik azonban kemény büntetés alatt, hogy a városnak nevében annak akármely szükségeire az uraság hire s engedelme nélkül adósságokat contrahálni ne lehessen, mert mostani egész adósságából a nemességgel és várossal lett transcutiom szerint megnevekedvén a város, reményleni lehet, hogy a jobb administratio mellett többé a város nem adósittatik. 11-szer. Hogy pedig a város és annak lakosi jobban subsistálhassanak, a mely két darab szőlőt és két pinczét birt in communi a város, az tovább is a contribuens communitásnak közjövedelmére és hasznára hagyattatik, ugy mindazonáltal, hogy abból a kilenczedet kiadni tartozik. 12-er. És mivel az uraság a nemességtől már is alkalmas fundusokat appertinentiával együtt váltott s fog is váltani, azért mindazoknak appertinentialis rétjei s földjei is ingyen a lakosoknak közrebocsájtatnak, nem kivánván Miskolczon az uraság a lakosoknak jobb megmaradására nézve semmi majorságot tartani. 13-or. És mivel az uraság a lakosoknak terhét abban is könnyebbiteni kivánja, hogy kivált a most rendelt contractioval a militia házanként ne quártélyozzon, hanem kaszárnyában lehessen (kire tudni illik addig is, még a N. vármegye által jövendőre az iránt másképen disponáltatik, a piaczon

levő nagy vendégfogadó házat rendeltem és modificáltatom), hogy mindazon militiának, mind pedig a fő tiszteknek számára a város tűzi fát készpénzen venni ne kénytelenittessék s ebben is az uj uraságnak atyáskodó segedelmét és gondviselését tapasztalhassa, a diós-győri erdőkből százhusz öl fa resolváltatik esztendőnkint számokra, ugy mindazonáltal, hogy azt a város megvágassa s maga szekerein annak idején el is hordassa. 14-er. Remunitálván a nemesség a ládházi és csabai portiokban lehető maga jussának az oda való fiscalis egész portio, rétek, szántóföldek és páscumok is conscriptio szerint mind egészlen a város lakosainak engedtetnek és közrebocsájtatnak, ugy mind az által, hogy curialisok lévén, azon portiok minden vetésekből és szőlőkből a nyolczados dézsmát az uraság magának reselválja. 15-ör. Hogy városnak maga mindennapi szükségeire és a magistratusának s a város szolgáinak fizetésére fundusa lehessen, esztendőnkint az uraság cassájából háromszáz rhen. forintok resolváltatnak a városnak, kiket az 1-a jan anni venturi 1756 minden fertály esztendőnek végivel csak a város perceptorának quietantiájára fölvehetnek. Ezen felül pedig egy korcsma is egész esztendő által engedtetik a városnak, de nem oly véggel, hogy a magistratualisok az magok borait árultassák azon, s azt magánosan használják, hanem elsőbben is a város szőlőiből való termés árultassék ki, azután pedig ugy oeconomizáljon a város a borok vételével, hogy a korcsmának jövedelme lehessen s abból maga közszükségeit pótolhassa. 16 or. És noha a malomhoz sincsen jussa a városnak, azon közszükségeire nézve mind azáltal, az mely malmot ekkoráig birt, az is a városnak engedtetik. 17-szer. És mivel ily nevezetes városban a biróság és egyébb magistratualis hivatal s annyi népnek kormányozása, és az mindennapi igazságnak kiszolgáltatása nagy teherrel s maga dolgainak és gazdaságának nagy fogyatkozásával jár, méltó, hogy ennek magistratusa bizonyos fizetéssel provideáltassék, aki e szerint rendeltetik:

1-o. Főbirónak	Rh. fl.	120.
2 o. Vicze birónak ugyis mint tanácsnok		60.
3-o. 11 tanácsbelinek pr. fl. 24		264.
4-o. Notariusnak		100.
5-o. Perceptornak		100.
6-o. Kocsis 3 annyi szekérhez circa		100.
7-o. Város gazdájának		60.
		804.

Notandum: Fiscus, v. notarius, bor-biró és vásárbiró jövendőre nem lesznek szükségesek: az uraság fiscusa tartozván a városnak pártját fogni, a notarius is ezután maga a munkát elgyőzheti; bor- és vásár biró kötelességei pedig az uraság tiszteire szállanak. 18-szor. Végtére azért declaráltatik, hogy ezen város és annak lakosi mind mostaniak, mind pedig a városnak szaporodásával jövendőbeliek mindennémű robottól, uraság számára való szántástól, vetéstől, aratástól és fuvarozástól immunitáltatnak, hanem esztendőbéli census vagyis taxa fejében az egész város in concreto ezer ötszáz rhen. forintokat fog fizetni, s ezen summához a paraszt fundusokon levő nemesek is tartoznak a parasztokkal egyaránt concurálni, mely censusnak felét szt Iván napkor, felit pedig karácson ünnepeiben tartozik a város lefizetni. 19-szer. Assecuráltatik a város és annak lakosi, hogy ezen praestatiójában tiz esztendeig megtartattnak, s azoknak censusa, vagy taxája az alatt nem eleváltatik. Declaráltatik mindazáltal, mivel az uraság ezen városnak, ugy mint ezen tartomány fő emporiumának gyarapodását kivánja, az ujonnan excindálandó helyre szállitandó lakosok taxáját (aki minden egyenlő fundusból s háztól állandóképen csak négy rhen. forint lészen) az uraság a parte magának reserválja.

20-szor. Reserváltatik e mellett a miskolczi és csabai határban mindennemű gabona és bortermésből járó s földes uraságot illető kilenczed, a kit szokott büntetés alatt tartozik kiki az uraságnak kiadni. Reserváltatik egyszersmind, hogy Miskolczon teendő ura-

ság épületjeihez a városnak fönálló szekerei segedelemmel legyenek". És daczára e szomorú egyezségnek, városunk szegény elöljárósága kénytelen volt azt a következő alázatos záradékkal elfogadni és aláirni: Mi Miskolcz városának főbirája s az egész tanács és község ezen nagy kegyelmességét felséges asszonyunknak jobbágyi alázatossággal vesszük és köszönjük, s atyáskodó gondviselését és Istenes rendeléseit Méltóságos Gróf Camerae Praeses urunknak Ő Excellentiájának hálaadó szivvel acceptáljuk, s ezen regulatioban s assecuratioban jelentett praestatiokra azon idő alatt magunkat és successorinkat kötelezzük.[1])

Erre azután Grassalkovich már másnap kiadta városunknak, a királynőnek még május hó 24-én kelt oklevelét, melyben városunk református lakosságát minden javaiknak birtokában s vallásuk szabad gyakorlásában meghagyja és biztositja.[2])

Grassalkovich azonban nem volt az az ember, aki a félsikerrel beérte volna. Ő városunkat prédának tekintette, tehát azt teljes mértékben biztositani akarta magának. Ennek még némi akadálya volt az, hogy városunk a diósgyőri korona uradalomhoz tartozván, teljes kiszipolyozásunkkal tulajdonképen a m. kir. kincstár érdekeivel találta magát szemben a zseniális férfiu, ami annyival inkább kellemetlen volt reá nézve, mert hiszen a kir. kamarának ő volt az elnöke. Ezen azután ugy tette tul magát, hogy a királynőtől deczember 21-én, 16 évre zálogba vette az egész diósgyőri uradalmat, amelynek akkoron már a győri erdőségeken kivül legértékesebb alanya épen városunk volt.[3])

És ami ezután következett, az a legnagyobbszerű harácsolások egyike, a minőhöz fogható legfeljebb csak a kora középkorban esett meg, de a melynek akkoron tisztességes jogczime legalább a fegyver és nem a furfang volt.

Hogy ezt jobban megértsük érdemes, áttekinteni legalább

[1]) Okmánytár III. K. 452—458 lap.
[2]) Okmánytár III. k., 458. l.
[3]) Okmánytár III. k., 461. l.

a reánk maradt feljegyzésekből nyerhető képét akkori birtokosságunknak:

1754/55-ben telekkel, házzal és egyébb fekvőséggel biró főranguak és nemesek Miskolcz városában:

Gvadányi Ádám, Dőriné báró Nikházy Mária, zsadányi Almásy János consiliárius, vajai Vay Ábrahám consiliárius, négyesi Szepessy László consiliárius, fái Fáy László, Szatmáry Király György, négyesi Szepessy Zsigmond, István, Péter és Ferencz közösen, négyesi Szepessy György, négyesi Szepessy Pál, Nagy András, Óváry István, Böller Mihály tanitó, Sebe Mihály, sánkfalvi Steinecker János, Gabriel György főbiró, Fisser János megyei esküdt, Benkovics Pál itélő táblai segéd, felső-pulyai Bük Zsigmond, pécsi Péchy Antal, kubinyi Kubinyi László, Muraközy László, Sisári Gábor, Bizony György, márkusfalvi Máriássy László özvegye és fiai László és István, Bük László özvegye, csicseri Orosz Pál, Szirmay Péter özvegye, Szemere özvegye és fiai György és Ferencz, özv. Aszalayné és fia József, özvegy Lőcseyné, özv. Mocsáry Balázsné, Szontag László, Kecskeméty Miklós, id. Váczy András, ifj. Váczy András, Hosszufalusy Zsigmond, Boldizsár máskép Balla László, Gábriel Mátyás, özv. Szász Pap Györgyné és ennek fiai György és István, Szentpétery János, Hosszufalusy Sámuel, Szilvásy István, Abády János, Rácz Márton, Abády Mihály, id. Mile Sámuel, ifj. Mile Sámuel, Szegő András, Otrokocsi Nagy János, Draskóczi Czeper György, Draskóczi Czeper Márton, özv. Zsóri Györgyné és fiai, György és László, — Zsóry Zsigmond, id. és ifj. Szegő András, Muraközy Zsigmond, Ménesági György, Szij Imre, jobbaházy Dőry Lénárd, tomkaházi Tomka György, özv. Tomka Ferenczné és fia Ferencz, mikófalvi Bekény László és Lajos, Csiszár, máskép Hangya Ferencz és Pál, id. és ifj. Fodor Pál, Barkassy András, Gombos Pál, Balog Ferencz, Bajcsi György, Komjáti Imre, Csorba István, Kátai Miklós és János, Szerdahelyi György, Bodó György megyei jegyző, Palugyai Balázs, primóczi Szentmiklósy János,

Andrásházi Andreánszky János, Fercsák Mózes, gróf Gvadányi János és fia Sándor. Tisztán Miskolczon birtokos armalisták : Kecskés István özvegye, Győri Czakó Ferencz, Nagy Stefán Pál, Sűtő Kovács György, Csapó János özvegye, Isó István özvegye, Szilvási, máskép Bányai András, Szalontai János özvegye, Bacsó Mihály, Kutassy Pál, Kutassy Lőrincz, id. és ifj. Buzogány István, Szabó Márton, Deáki István, Csorba György, Vendég Bana István, Csontó István, Hidegh János, Both János, Simon Pál, Tóth János, Martinus Tályai, Kádas András, id. Kádas János Kádas Mátyás, ifj. Kádas János, Buday István, Kréló György, Boldog Péter, Boldog Mihály, Bengyőrgy János, Pető András, Pető György, Tekés János, András és György, Barsy István, Simon György, Barkassy János, Balajthy János özvegye, Jóczik Mihály, Barkassy István, Isó Mihály, Buja János, Palóczi Pál, Boros István, Bakos Ferencz, Rácz János, Rácz Zsigmond Szabó Gáspár, Szabó János, Buza István, Nagy István, Berecz András, Berecz János, Bana Mihály, Csorba István, özvegye, Ecsegi Kis Márton, Kis Galambos Gergely, Hevesi Mihály, Losonczy János özvegye, Kis Galambos Miklós és István, Kerekgyártó Tóth János, Kun Pál, Juhász János, Fejeő Márton, Czene István, Szűrszabó István, Sturmány János, Szőke Péter, Tekes István, Körei Nagy László, Bencsik János, Faragó Gergely, Sütő Kovács János, Csontó István, Vadnai András özvegye, Vadnay István, Vadnay András Sárkány Pál, Rósa Mátyás, Palóczy János, Fűzi András, Bodgál István, Szalontai András, Debreczeni Gábor, Simon Nagy János, Bodgal Ferencz, Kun János özvegye, Kun Mihály, Forrai István, Forrai János, Göndör Miklós, Török István özvegye, Török István, Czakó István özvegye, Czene János, Czene András, Rácz János, Isó István, Ansznorentaxner Mihály, Nagy Benedek, Nyirő András, Tóth László, Vadászi János, Nagy István, Somosy István, Kovács György, Erdős István, Boros András, Aczél János özvegye, Bakos György, Bathó Mihály, Bathó István özvegye, Majoros

György, Nyirő István, Bathó Péter, Király István, Kiss Imre, Juhász János, Zsóry Gábor özvegye, Lengyel András, Fűzi József, Csorba János, Her György, Árokszállásy János, Simon János özvegye, Sonkoly Márton özvegye, ifj. Czakó István, Csapó István, Sonkoly István, id. Rácz János, Katona János özvegye, Gombkötő Mihály, Szűcs Mihály, Lengyel István, Kerékgyártó Miklós, Vendég Bana György, Varga Berecz István, Sütő János, Erdély Gábor, ifj. és id. Debreczeni István, Debreczenyi Mihály, Debreczenyi György, Juhász György, Sztrog András, Tóth János, Rácz György, Csontó János, Visontai Gáspár, Busa Mihály özvegye, Ujj János, Visontai Mihály, Ács István, Czakó János, Kovács Zsigmond, Debreczeny István, Csótay András, Bartus János, Kenyeres Mihály, Teréki János, Ács Mihály, Csetneki György, Csorba Péter, Koczogh András, ifj. Tóth László, Bencsik István, Ecsegi Szűcs János, Takács János, id. Hajnal István, Koczog István, Kormos Pál, János és András, Tóth Kerékgyártó Mihály, Török István, Kopácsy György, Szúdi Ádám özvegye, Kovács Ferencz özvegye, Simon István és Mihály, Elek István, Gálffi János, Ágoston József, Zsérczi Nagy András, Berekszászi István, Hatvani Tóth özvegye, Kovács István, Somlyai Kiss Mihály, Molnár István és János, Kecskeméti Nagy György, Babos István, Kecskeméti Nagy András, Nyéki Faragó István, Szúdi István, János és György, Bartus István, Füleki István, Kecskés Gábor, Bérczi Mihály, Nagy Kecskeméti István, Bérczi János, Márton és István, Sass György, Somosy János, Soós Gergely, Berekszászi Mihály, Kopácsi Mátyás, Ipi István, Árokszállási Péter, Sonkoly János és György, Szilágyi Ferencz, Sonkoly Mihály, Ádám András, Simon István, Vajda Márton, Ecsegi Tóth István, Miskolczi György özvegye, Sütő Péter, Vályi András, Ecsegi Gergely, Kenyeres János, Simon Mihály, Otrokocsi János, Erdélyi Miklós, Sztrgoh Mihály, Erdős Takács János, Babos András, Makai Pál, Kálmán Péter, Donga György, ifj. Czakó János, ifj. Babos István, Herr János, Simon János, Nyéki

Faragó Márton, Isó András, Lengyel János, Miskolczi Mihály, Ansznorentaxner István, Márk Mojzsezs, Deres István, Vályi Sámuel, Vadnai Csapó István, Bodnár Mátyás, Putnoki András, Kopácsi Pál, Esztergomi Sándor, Somosi István, Balog György, Győri Czakó János, Sós György, Aczél János, Donga György, Soós István özvegye, Donga István, Ecsegi Szűcs András, Boros Mihály, Makai János, Végh István, Bingyörgy István, Török István, Pap Mihály, Hésel Márton, Bereczki Sámuel, Csorba György, ifj. Donga Ambrus, Molnár György özvegye, Palóczy Sámuel, Rácz Gábriel, Pap Sámuel, id. és ifj. Imri István, Imri Mihály, Imre, András és János, Szűcs György, Busa István özvegye, Kazinczi Nagy András, Szász Pap Mihály, id. Csorba István, Kovács Szabó János, Kovács György, Bérczi István, Kazinczi Nagy Mihály, Kovács Sámuel, Mihály és István, Ács András, Szarka György, Hajnal István, Ansznorentaxner Mihály, Aczél Mihály, Buga Mihály, Balogh Mihály, Berekszászi özvegye, Domkó Miklós, Csizmadia István, Elek András, Isó János, Kerékgyártó Tóth István, Kun István, Márk András, Otrokocsi András özvegye, Rácz Gábor, Simon Márton és György, Szij Ádám, Simon Mihály, Laksai János, Czakó András, Kádas János, Rácz Sámuel, Sonkoly Mihály, Török Ferencz, Nyirő András, Szabó Márton, Zsóry István, Vadnai András, Hidvég István, Sturmány János özvegye, Bengyörgy János, Mályi Katona István, Debreczenyi Gábor, Gyöngyössy István és Péter, Tóth Pál özvegye, Forgó Pál és István, Elek Miklós, Fóris Mátyás és Ferencz, Vadnai Mihály, Vályi László, Laksai Mihály, Donga Mihály, Isó János, Kovács Ferencz és János, ifj. Koczog András, Balajti János, Buga István, Tóth György özvegye, Otrokocsi özvegye, Somody Iván özvegye, Losonczy András, Kovács János, Cseke János, Somosy György, Simon Mihály, Rácz Mihály, Győri Czakó István, Balla István, Nagy Stefán György, Gondol Mihály, ifj. Lengyel András, Fűzi özvegye és fiai, Tóth János, ifj. Hideg János, ifj. Kiss Mihály, ifj. Czege István, Bodgál István, ifj.

Bérczi István, Koós Ferencz, ifj. Csorba Péter, Szabó István, Isó István, ifj. Ádám András, Kiss Márton, Kátai Mihály, Spék György Barkassy György, és Gábor, Miskolczi György, Gálos Mihály, Czakó Sámuel, Onodi Szabó István, György Deák Ferencz, Szabó András özvegye, Simon István, Szijgyártó Mihály, ifj. Csorba István, Szabó Ádám, Ecsegi Kiss István, Szőllőssy Márton, Fén Mihály, Fábik János, Rácz Ferencz, Petruska Márton, id. Czakó János özvegye, Czakó Márton, Aszalos Márton és András, Hunyadi László, Czeke Menyhért, Rósa Mátyás, Ádám Mátyás, Hubai István és György, Kenyeres György, Ádám György, Czakó György, Berecz Mihály, Tóth Nagy István, Hubai özvegye, Somodi Péter, id. Balogh Mihály és István, Fiók Gáspár, Szepessy István, ifj. Balogh Mihály, Dienes István, Balogh János, Soós Miklós és István, Donga Ambrus Ádám István, Marosi Mihály, Nagy Ferencz, Fekete György, Kosdi János, Nagy Pál, Bán András, Tóth Ferencz, Laksai István, Kalauz János, Ádám János, if. Kálmány Péter, Donga Mihály, Czikó Zsigmond, Szabó Pál, Tóth Péter, Szőllőssy Péter, Csáky Gábor, Borbély Ferencz, Ördög János, Gyöngyösi Jó Gábor, Donga János, Török Sámuel, ifj. Czakó Márton, Rácz István, Henis András, ifj. Tikes István, Harsányi György, Bakó Mihály, Takácsi Dániel, Balogh Péter, Szabó Fodor György. Összesen 542.

A város köztulajdonát képező épületek:

A serház, pályinka házzal együtt, előtte egy korcsma kőpinczével és faházzal, a „Jézus“ kutjánál, kőépülettel pincze, korcsma, házzal együtt, a városháza boltos pinczéjével, a piaczon a nagy vendégfogadó, a mészárszékek háta megett (a mai Czikó utczában) kőpinczével, faházzal egy korcsma, a nagy kvártélyház, a kis kvártélyház, a strázsa ház, a város korcsmája, a strázsa ház mellett pinczével, a malom két kőre, kőházával, nyolcz mészárszékek paulinusoknak (a győrieké) curiájával által ellenben boltos pinczével faház, a csabai kapunál vendégfogadó, kőállással és boltos pinczével, az ujváros egy korcsma kőpin-

czével faházzal, a Tetemvári kőből vágott pincze, kőházzal együtt, a czédula ház kőből, a verbunk ház, a major négy fundusai épületeivel együtt, a ládházi porczió.

A város appertinentiás fundusai voltak:

A városháza vagyon harmadfél funduson, Szirmai-féle fundus egy, a piaczon való vendégfogadó vagyon három funduson, a piacz háta megett a mészárszékek egy telken, a nagy kvártélyház két funduson, ugyan a mellett egy fundus, a melyen Dévai István lakik, a seres fundusból bir a város harmadrész fundust, Kura féle egy fundus, Szigyártó fundus egy, ugyane mellett tizenegy öl föld az utcza felől, Kosik fundus az ujvárosban egy, Farkas fundus egy.

Taxás funduskák:

Veres Jánosé, Sárosi Mihályé, Váradi Jánosé, Béres Jánosé, Terrai Mihályé, Csitneki Nagy Istváné, Dőry kifizetett fundusai, Vay Ábrahám féle, vármegyeháza fundusa, Papszer, Kalla Nagy Istvánné, Molnár Istvánné, Sütő Mihályé, Kállai Mihályé, Hegedűs Jánosé, Varga Mihályé, Juhász Jánosé, Kovács Istváné, Pap Mihályé. Mindezek város taxási voltanak[1].)

Már most ugy ezen, mint a városi közbirtokosságon kellett behajtani a megváltás fejében eddig fizetett és költött tetemes összegeket. Ez volt az ugy nevezett „quantum“ a mely szomoru emlékü szó tette tönkre birtokosságunkat.

A legutolsó kivetés alkalmából például Jósvai András, akinek volt a városban egy fél fundusa, a Szentgyörgy hegyen 21 kapás szőllője, az Avason pinczéje és egy kis ortvány földje, az akasztófánál 7 vékás, a Betegvölgyön 1 és $^3/_4$ vékás és 4 vékás földje, valamint egy kis ortvány rétje, tartozott fizetni 413

[1]) Országos Levéltár Neo. Reg. Acta. Fasc. 1165. No. 2. és 3.

frt és 11 denárt, jólehet a korábbi két nagy megváltás quantumából is tetemes restantiákban volt.[1])

Elannyira, hogy a birtokosság legnagyobb része ezen quantualis tartozásokkal annyira meg volt terhelve, hogy az birtokának értékét tetemesen tulhaladván, beállott a teljes fizetésképtelenség.

Szép vonás mégis ebből a nyomorúságból, hogy a Papszeren összeirt tanitók és 29 togátus, valamint 19 mendikás deák minden teher fizetésétől felmentettek.[2])

Ugy de a kamarának irántunk atyáskodó gondoskodással viseltető elnöke velünk kötött egyezségénél fogva belső administratiónk helyes menetét is ellenőrizni tartozván, nem tűrhette, hogy ezen quantuális tartozások ily rendetlenül folytak be, miért is szoritotta a tanácsot, hogy azokat nagyobb erélyel hajtsa be, holott ahoz semmi köze sem lehetett, mert hiszen a város a kincstárnak a megváltások diját régen megfizette, hogy pedig annak részleteit saját polgáraitól miként hajtja be, teljesen saját belügye volt s hogy milyen keserves feladat volt ez a tanácsra nézve, megitélhetjük
1736 abból, hogy már 1736-ban nem akadt a város polgárai között egy ember sem, aki ennek az igazságtalan és vérlázitó adóztatásnak behajtására vállalkozott volna, miért is kénytelen volt a tanács az egri német commendástól két német katonát kérni executornak, akik napi két garas fizetéseken felül, minden egyes megexequált féltől ismét két garast kaptak, s magának a commendánsnak két hordó bor küldetett Egerbe.[3])

A kir. kamara elnöke, a nemes gróf, aki ezt a helyzetet

---

[1]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Acta. Fasc. 1165. No. 25.

[2]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Acta. Fasc. 1165. No. 12.

[3]) Annales. Miskolcz város levéltárában és a ref. egyház levéltára 1755. Országos Levéltár Neo. Reg. Acta Fasc. 70. No. 32. Fasc. 67. No. 2. Fasc. 82. No. 14. Fasc. 92. No. 11., 19., 93., 94. Fasc. 94. No. 10. Fasc. 81. No. 60. Fasc. 1165. No 4., 9., 12., 25., 26.

hosszu éveken keresztül lépésről-lépésre mesterileg előkészitette, elérkezettnek látta az időt, hogy saját érdekében is tegyen valamit.

Megbizottai által összeállittatta azok jegyzékét, akik teljesen fizetésképtelenekké váltak s azután mindegyiküknek ajánlatot tétetett ügynökei által, hogy birtokukat megveszi. Mindannyian meghajóltak a kényszerűség előtt s városunk több százados, tősgyökeres, birtokos polgárságának és nemességének jelentékeny része sirva, egy fillér kárpótlás nélkül, koldusbotra juttatva, hagyta ott ősi curiáját.

Hogy ez a hihetetlen dolog hogy esett meg, a sok közül elmondunk egyet. Városunk és megyénk közügyeiben enyészhetetlen érdemeket szerzett Dőri András uram meghagyatott özvegye, báró Nikházy Mária asszony jólgazdálkodó férje után teljes uri kényelemben és egy gondtalan élet minden biztositékával maradott szomoru özvegységre. Tetemes mennyiségű szántóföldjei és rétjei maradtak, a „Toboly“ földén, a „Fármezőn“ és a „Nemesek akasztófájánál“, több szőlője, pinczéje, a város alsóvégén négy összefüggő telekből álló majorja s ugyancsak a város alsóvégén egy jól jövedelmező malma, a piaczon bérbe adott boltokkal ellátott nagy kőháza és végül a maga lakta régi nemesi curia voltak ingatlanai.

Mindezekre az utolsó kivetéskor egyszerre 7210 frt 41½ denár quantumot vetettek ki, amit az özvegy annyival kevésbbé tudott azonnal megfizetni, mert már a korábbi quantumokból is 3000 forinttal tartozott s az időközi kamatok rohamosan növelték a tartozás összegét. Az elszegényedés általános levén, a megszorult urnő sem bérjövedelmeit nem tudta behajtani, sem kölcsönhöz nem juthatott, amit megérthetünk, ha meggondoljuk, hogy az akkori pénzértékelés mérvéhez képest milyen nagy összeg volt a tizezer forintot meghaladó tartozás tőkéje. Az executorok a vett szigorú utasitáshoz képest már be is szállásolták magukat a bárónő curiájában, mikor egy pesti ügynök érkezett, aki egy magyar mágnás részéről 10.500 frt árat igért az egész birtokért, a

miért Dőryné szivesen oda is adta, megtartván magának curiáját és malmát. A szerződés megkötésénél kitünt, hogy a vevő mágnás gr. Grassalkovich Antal. Miután pedig a hátrálékos kamatokkal együtt az özvegy mint fentebb láttuk a vételárat meghaladó összeggel tartozott quantumban, nem kapott egy denárt sem. Hogy pedig neki se kellessék egy denárt sem fizetni s igy teljesen ingyen jusson a birtokhoz, azt úgy intézte el a genialis gróf, hogy utasitotta a várost, miszerint a szóban levő quantum nem levén behajtható, azt törölje, az eddig esedékes kamatokat pedig a kamarának valamely legközelebb esedékes fizetés alkalmával tudja be. Azt talán mondanom sem kell, hogy az adás vevési szerződésben özv. Dőrynének el kellett ismernie, hogy a 10.500 frt vételárat kétségtelen jó pénzben, valójában kezéhez vette. Utólag azonban még kisütötte a gróf, hogy a malom a diósgyőri uradalomhoz tartozik s igy azt meg azon a czimen vette el. Ugy, hogy Dőryné asszonyom csupán a curiájával maradt egy fillér jövedelem nélkül. Hogy élt meg belőle? az özvegyek és árvák atyja a megmondhatója[1]).

Ez időből találunk országos levéltárunkban egy hosszu lajstromot, melyben fel vannak sorolva mindazon miskolczi nemesek, akiknek birtokait Grassalkovich hasonló módon szerezte meg.[2])

Valóban csudálkoznunk kell, hogy ilyen viszonyok között
1744. képes volt városunk az 1744 ben Pulszky Sámueltől Eperjesről fölvett negyvenezer forintot meghaladó összeget, illetőleg annak
1756. utolsó részletét 1756. január 23-án megfizetni.[3]) Alighanem ujabb adósságokat kellett ezért is csinálni.

1760. 1760. aug. 27-én Grassalkovich ujabb szerződésre lép a miskolczi nemesekkel megváltásuk iránt, ugy hogy ismét 24 ezer forintot tartoznak fizetni.[4])

[1]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Ac'a Fasc. 1165. No 5. és 22.

[2]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Acta Fasc. No. 7.

[3]) Miskolcz város levéltára.

[4]) Okmánytár. III. K 466. lap és Országos Levéltár Neo. Reg. Acta Fasc. 275. No. 18. és Fasc. 1835 No. 84. Fasc. 1432. No. 9.

Ezt a 24 ezer forintot ujra kivetették, ugy hogy egy nagyobb fundus után 26 frt 40 denárt, kisebb után 8 frt 25 denárt s a legkisebb után 4 frt 45 denárt, egy kopár szőllő után 2 frt 20 denárt, parlag szőllő után 1 frt 10 denárt, pincze és borházért 3 frt 30 denárt s egy köblös föld után 99 denárt, egy kovácsműhely után pedig 5 frt 37 denárt kellett fizetni. Ez olyan teher volt, a mely nagyobb birtokokra nézve 150—400 forintot tett ki.[1])

Időközben pedig gróf Grassalkovich lassankint megfosztotta városunkat a vele kötött szerződésben általa biztositott jogoktól is. Igy 1765-ben az administratió költségeire a kamara által adni szokott 300 frtot beszüntette, 1772-ben a census 1500 frtról 2202 frtra emeltetett, majd a 120 ölfa jótéteményéről mondatták le a várost, később pedig korcsmáltatási és malomjogát is megtámadták. 1765. 1772.

A nemesség a Mária Terézia királynőnek 1760-ban fizetett 24 ezer forintért szabadságaiban ujabb 32 évre hagyatott meg. Eltelvén ez az idő ujból folyamodott szabadságának meghosszabbitásáért s a franczia háboru alkalmával 1796-ban ismét 20 ezer forintott fizetett be a királyi kincstárba. De kérelme többé figyelembe sem vétetett, sőt a királyi fiscus megtette a lépéseket, hogy a miskolczi nemesség földesuri terhek alá vettessék és robotozásra szoritassék. 1796.

Nem tartozik ugyan már városunk történetére, de a történeti igazság kedveért, megemlitjük, hogy városunk gazdasági történetében oly szomoru emlékü gróf Grassalkovich Antalnak a Duna és Tisza közén összeharácsolt fejedelmi vagyona, egyik utódja herczeg Grassalkovich Antal őrült pazarlásai révén alig másfél emberöltő alatt teljesen elpusztult és családjának magvaszakadt.

Fentebb már láttuk nemesi és közbirtokosságunk névsorát, a

[1]) Országos Levéltár Neo. Reg. Acta. Fasc. 1165. 29.

melyből kitűnik, hogy a XVII-ik század végső évtizedeiben és a XVIII-ik század elején, mint már jeleztük is volt, megyebeli vidéki nemességünk jelentékeny része bevonult lakni Miskolczra, hol előbb a török, később pedig a többi ellenség ellen biztosabb védelmet találhatott.

Emellett érdekesnek találjuk még felsorolni a nevezetesebb birtokváltozásokat, pereket, a melyek nemcsak a birtokviszonyokat, hanem általában azonkori gazdasági állapotainkat is élénk világításba helyezik.

1700. 1700-ban négyessi Szepessy Pál egy telekben nyer iktatást.[1]) Ugyanez évben nemes Nyirő András a Megyes alján ősi házat bir.[2])

1701. 1701. február 3-án Lipót király ünnepélyes oklevélben megerősit és ujból kiad jobbaházi Dőry András részére több oklevelet, melyek nevezettnek a Tapolcza közén és a Szt.-György hegyen fekvő szőllőire, a Szinván álló malmára és „Hevessy kert“ nevezetű fekvőségeire vonatkoznak.[3])

1702. Egri László, mint neje Kéry Zsuzsánna meghatalmazottja pert indit 1702-ben Császár Mihály és ennek neje Kisfaludy Katalin, valamint Dancs György és Borbély János ellen a Kéry család Miskolczon fekvő curiájának és bizonyos „Bánya présztája“ nevű elhagyott teleknek és egy szőlőnek visszabocsájtása iránt.[4])

1704. 1704-ben II. Rákóczy Ferencz fejedelem 1800 magyar forintért zálogba veti városunknak Bessenyő, Arnót, Kelecsény és Felső-Zsolcza határaiban levő ingatlanait.[5]) Már atyjától vásárolt 1675-ben városunk ugyanezen községekben fekvő birtokokat (lásd a 228-ik lapon). Lehet, hogy ezeket kivánta kikerekiteni városunk, midőn azok tartozékait most zálogba kérte.

[1]) Annales. Miskolcz város leváltárában.
[2]) Országos Levéltár. Táblai osztály. 3., 466.
[3]) Okmánytár I. I. K. 395. lap.
[4]) Fényes Elek t. i műve III. K. 101. tap.
[5]) Okmánytár III. K. 417. lap.

Nemes Németh András 1707-ben az ellenség által megron- 1707.
gált házát ujra épiti.[1])

A Baráthnaki család perel 1716-ban Borsy Mihálylyal és ne- 1716.
jével Semsey Sárával ezek miskolczi birtokaik felett.[2])

Nemes Keczer Anna birtokát 1718-ban Szepessy Pálnak, ez 1718.
pedig Lóczy Jánosnak elzálogositja.[3])

Izsó Dorottya 1717-ben Betegvölgyi szőllőjét eladja 30 Rénes 1717-1719.
forintért Gundelfinger Jánosnak és nejének Görgey Erzsébetnek. Akik ugyancsak jó vásárt csináltak, mert 1719-ben ugyanezt a szőlőt már 180 frtért adják el Szentpétery Jánosnak.[4])

1722-ben a Szepessy János háza mellett, a mai lutheránus 1722.
templom környékén levő halastó ügyében per folyik.[5])

1724-ben a magtalanul elhalt Szombathy János javait a sze- 1724.
pesi kamara a kincstár részére lefoglalja.[6])

Ugyanezen évben nemes Szepessy Pál eladja miskolczi házát és szőllejét Gönczy Erzsébetnek.[7])

1725-hen Borsodmegye törvényhatósága is két nagyobb tel- 1725.
ket bir városunkban.[8])

1733-ban Hamary János a Lórántházi familia birtokát birja 1733.
zálogban.[9])

Labancz István városunkban fekvő kőházát Csató Mihálynak 1740. junius 30-án, 900 forintért eladja.[10]) 1740.

Borsy Mihály elhalálozván, lányai Anna és Katalin 1741. 1741.
márczius 21-én Tibold-Daróczon megosztozkodnak. A városunkban levő szőllőket és házakat Almássy Jánosné örökölte, ellenben

[1]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Acta. Fasc. 1584. No. 51.
[2]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Acta Fasc. 1680. No. 33
[3]) Fényes Elek, t. i. műve III. k. 101. lap.
[4]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Acta. Fasc. 1107. No. 47.
[5]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Acta. Fasc. 1311. No. 31.
[6]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Acta. Fasc. 1073. No. 26.
[7]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Acta. Fasc. 942. No. 67.
[8]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Acta. Fasc. 1148. No. 14.
[9]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Acta. Fasc. 1295. No. 30.
[10]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Acta. Fasc. 1270. No. 9

a miskolczi malom, bor, sör és pálinka ház közösre maradt. Ez osztály miatt Katalin, kellemesi Melczer Györgyné perbe szállt a Fáyakkal.[1])

Ugyanez évben mikófalvai Bekényi Lajos és neje Csorba Erzsébet miskolczi fundusaikat eladják négyesi Szepessy Józsefnek.[2])

1745. Vajai Vay Ábrahám 1745-ben 8500 rénes forintért megveszi Kecskeméthy Miklós és neje Tornallyay Zsuzsánna kőházát.[3])

1746. Szilvássy, máskép Bányai István 1746-ban pereli városunkat és Szűcs Györgyöt egy telek visszaadása iránt.[4])

Ugyanez évben nemes Szepessy József, Bodnár, máskép Sartoris Mártonnal elcseréli szántóföldeit.[5])

1748. Kiszely Sándor 1748. október 10-én kelt végrendeletében összes Miskolczon és Szikszón levő javait nejére Kálnássy Máriára és Mária nevű leányára hagyja.[6])

1750. A szepesi kir. kamarai fiskalis 1750. november 2-án, Bódván örökösök nélkül elhalt Négyessy Szepessy József összes vagyonát s igy városunkban levő ingatlanait is lefoglalja a kincstár részére.[7])

1752. 1752-ben a nevezett testvére László kéri a kamarát, hogy a miskolczi ingatlanokat 1000 frt lefizetése mellett neki adják át. Miután rokonságát igazolta, kérelme teljesittetett sőt utóbb 3600 frt lefizetése mellett neki az összes hagyatéki javak átadattak.[8])

1754. 1754-ben azonban Fáy László bebizonyitani igyekszik, hogy az 1000 frtért átadott miskolczi ház őt illeti, miért is kéri azt neki átadatni.[9])

---

[1]) Országos Levéltár. Táblai osztály 4. 684.
[2]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Acta Fasc 928. No. 11.
[3]) Országos Levéltár Neo. Reg. Acta. Fasc. 1165. No. 8.
[4]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Acta. Fasc 267. No. 35.
[5]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Acta Fasc. 1047. No. 38.
[6]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Acta. Fasc. 1270. No. 10.
[7]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Acta. Fasc. 1373. No. 9.
[8]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Acta. Fasc. 1373. No. 29. 30 33.
[9]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Acta Fasc. 1140. No. 22.

Ugyanez évben városunk hatósága ládházi birtokait gyarapitja, a mennyiben báró Enyiczkey Jakabtól megvásárolja annak földjeit 800 frtért.[1])

Erdélyi István özvegyének, született Bornemissza Erzsébetnek a Mészár utczában fekvő elpusztult telkét Fáy Ferencz plébános 1756-ban 400 frtért megveszi.[2]) 1756.

Borsy Katalin, aki utóbb Fáyné lett, hogy örökösödési perében a miskolczi ingatlanokat megnyerhette, sokat köszönhetett rokona gróf Sztáray Imre pártfogásának, aki midőn Miskolczra jöttek lakni, még 10595 frt készpénzt is kölcsönzött nekik. Bécsből hazafelé jövet hozzájok akart szállni, de noha azt előre megirta nekik, a miskolczi házat üresen találta. 1759. november 24-én történt az eset, a melyen a gróf annyira felháborodott, hogy nyomban levelet irt, melyben a további barátságot s a kölcsönt is felmondta nekik.[3]) 1759

1765. aug. 8-án, Söregi Zsuzsanna néhai Rácz, máskép Kovács Márton özvegye városunkban levő háza, szőlője és pinczéje felett végrendelkezik.[4]) 1765.

Sturmann Sándor a Kristóf fia 1770–75-ig a Csetneki és Nánási familiák után házat, házhelyeket és földeket örökölt.[5]) 1770-75

1772-ben Nagy István, Oláh János, Szepessy Pálné és Csernel Pál folytatnak egymással birtokpert.[6]) 1772.

1778-ban Kenyeres György és társai részére 100 ölnél több elhagyatott hely méretik ki az Avas hegy tetején.[7]) 1778.

Bárczy Volfgang 1779-ben tetemes fekvőségeket bir városunkban.[8]) 1779.

[1]) Országos Levéltár. Táblai osztály. 1242. sz.

[2]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Acta. Fasc. 82. No. 14.

[3]) Szerző gyüjteményében eredeti levél.

[4]) Országos Levéltár. Táblai osztály. 3. 2176.

[5]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Acta. Fasc. 1775. No. 1–3.

[6]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Acta. Fasc. 1152. No. 27. 1478. No. 3. és 1485. No. 2.

[7]) Szerző gyüjteményében eredeti okmány.

[8]) Országos Levéltár. Táblai osztály 4. 699.

A királyi fiscus a Fáy, Almássy és Melczer családok közös
1785. tulajdonát képező s a Szinván álló malomra 1785. október 22-én végrehajtást vezet.[1])

Miskolczy János özvegye szül. Zabari Zsuzsanna, előbb Kéry Mátyásné a Boldogasszony utczában levő házát 200 frtért
1795. eladja Csiszár Mihálynak. 1795-ben.[2])

Ugyanezidőben Forgách Zsigmond és Motory Mátyás, Szepessy Pál örökösei ellen zálogváltási pert folytatnak. Az ingatlanok között szó van egy városunk határában fekvő szőllőről, mely maga 1000 fortért zálogosittatott el.[3])

Ugyanakkor birtokolt szőllőket hegyeinken Cháky László is.[4]) Czikóházi Czikó Mihály pedig egy curiát bir abban az utczában, mely róluk „Czikó utczának" neveztetett.[5])

A XVIII. század második felében különben miskolczi polgárok feltünő sok szőllőt birtak a csabai, görömbölyi és diósgyőri hegyeken.[6])

1726. A királyi kincstár 1726-ban telket ajándékozott és jelölt ki, uri jogainak fentartása mellett az épitendő megyeház számára. Maga, a két emeletes vármegyeház épülete, mely kőből faragott
1727. szobrokkal is vott diszitve 1727-ben épült fel, mint a kapuja felett levő évvers is mutatja: PonDero C'aVsarVM VIres, JVstosqVe Corono JVrIs patronos, CVnCtos qVoqVe DaMno fa'Vores.[7])

Az épület hátulsó kijáratánál:

Amiger ecce foris vigilat, dum ponderat alter: Ornat uterque, regit conjunctis viribus aedem: His procul invidia pulsa, concordia crescet: Concordes animi dicunt concordia jura.

---

[1]) Országos levéltár. Neo. reg Acta Fasc. 1433. No. 15.
[2]) Országos Levéltár. Táblai osztály 3. 502.
[3]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Acta. Fasc 1152. No. 3.
[4]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Acta Fasc. 1458. No. 29.
[5]) Országos Levéltár. Táblai osztály 4. 228.
[6]) Országos Levéltár. Neo reg. Acta Fasc. 1718. No 22.
[7]) Fényes Elek t. i. műve. III. k. 94. lap.

Az épület keleti oldalán:

Non amor atque preces, odium, nec dona, timores, Respectusque movent: redde cuique suum.

Az éjszaki oldalon: Iustitiae, quam cara Comes prudentia juris! Jure atque justitia floreat haecce Domus.[1])

Azon időben nevezetes épület volt. A Mindenes Gyűjtemény is irt róla és közölte a fenti feliratot.[2])

Ezenközben látván városunk lakossága, hogy a Grassalkovich-féle kötések minden hajdani szabadságától megfosztják és teljes romlásba viszik, hogy megmenthesse magát, a nemesek és nem nemesek 1783-ban egyesülten a királyi városságért folyamodtak. 1783.
Ennek következtében az előmunkálatok s különösen a határ felméretése meg is kezdetett, — miután azonban ennek költségeit a nemesek nem akarták viselni, csakhamar megszűnt az egész mozgalom.[3])

Ugyanezidőtájt hajdani fényes királyi várunk, mely sorsunkat annyi századon át uralta, a szomszédos Diósgyőr lassankint végképen elhanyatlik. A XVII-ik század közepén, 1650-ben ragyog fel még egyszer neve, mint a kialvó mécs utolsó lobbanása; Bornemissza János viczegenerális jelentése szerint ugyanis a törökök váratlanul megtámadták a várat. A támadáskor katonáink épen kint a szőlőkben szanaszét kapáltak, mikor egyszerre megszólalt a seregdob. Nagy Balázs emberei és Homonnai hajdui verejtékszakadva rohantak a városba és véres küzdelem után kiűzték a törököt. Azonban Rákóczi László emberei künt maradtak a szőlőkben és a cserjésben várták meg a török kiüzetését. Ezek — irja Bornemissza — inkább érdemlik a halált, mint az életet, s mint megbélyegzett emberek, vitézi életet soha többé nem élhetnek. De nem is akarnak, mert a győri asszonyok a leggyalá-

[1]) Joh Mathias Korabinsky. Geographisch Historisches und producten Lexikon von Ungarn. Pressburg 1786. 8. r. 415—17 lap.

[2]) Mindenes Gyüjtemény. 1790. évf. IV. K 96. l.

[3]) Kun Miklós. t. i. műve 40. lap.

zatosabb szidalmakkal illetvén őket, a városból az egész lakosság kaczagása közben kiűzték.[1])

Borsodvármegye hatósága a királyi kamara felszólitására
1736. 1736-ban megvizsgáltatja és leirja várunkat. Akkor már a tetőzet annyira hiányos volt, hogy az emeletek több helyt átszakadtak, körfalai omladozóban voltak és erőd jellege végképen megszűnt.[2])

[1]) Takáts Sándor. A magyar katona sorsa. Budapesti Hirlap 1903. 274. szám.

[2]) Venczel Gusztáv. Diósgyőr egykori történeti jelentősége. 23. lap.

XVIII. FEJEZET.

IPARTÖRTÉNETÜNK A XVIII-IK SZÁZADBAN. REFORMÁTUS ÉS KATHOLIKUS, MAGYAR ÉS NÉMET CZÉHEK. ÖTVÖSÖK ÉS EGY REMEKÜK. A CSIZMADIÁK, MÉSZÁROSOK, VÁROSI MÉSZÁRSZÉKEK, SZTRÁJK, ÁRSZABÁSOK, SZABÓK, EZEK HARCZA A SZŰRSZABÓK ÉS SZŰCSÖKKEL. A HELYBELI CZÉHEK VÁSÁRJOG VÉDELME. A SZŰCS CZÉH UJABB SZABÁLYAI. A KOVÁCSOK, LAKATOSOK ÉS ÉVKÖNYVEIK, TIMÁROK, MAGYAR VARGÁK, BODNÁROK, GOMBKÖTŐK, GUBÁSOK, ASZTALOSOK. ASZTALOS IMRE ÉS ISTVÁN REMEKEI. A FAZEKASOK UJ SZABÁLYAI. KALAPOSOK. MAGYAR STYLŰ MŰHIMZÉSEK. VASIPAR A HÁMORBAN. A MISKOLCZI KENYÉR. BORKERESKEDÉS. VÁSÁROK, VÁMOK. A GÖRÖG KERESKEDELMI COMPÁNIA. TEMLPOMUK ÉPITÉSE. BOLTOK ÉPITÉSE. ZSIDÓ KORCSMÁROSOK. VÁSÁRAINK JÖVEDELME.

A közműveltség fejlődésével, a polgári rend megerősödésével s az anyagi viszonyok megjavulásával a XVIII-ik század folyamán iparunk ujabb föllendűlést vesz s a czéhek kebelében szorgos és élénk élet folyik, melyet a század elején csupán a vallási villongások zavarnak meg némileg, midőn a reformátusoké mellett külön katholikus czéhek állittatnak.

Több uj czéh alakul, mig mások elveszett régi privilegiumaik és szabályaik helyett ujakat nyernek. Igy a csizmadiák a mindszentiekkel együtt 1754. évben, a tót és magyar vargák 1730-73.
1730-ban, a pékek 1749-ben, a fazekasok szintén a mindszentiekkel 1767-ben, a kőművesek, épitőmesterek és kőfaragók pedig 1773-ban nyernek ujabb szabályokat, vagy czéh alapitó privilegiumokat.[1])

[1]) Mindezek eredetije a budapesti egyetemi könyvtár gyüjteményében van. Lásd még dr. Szádeczky Lajos. A czéhek történetéről. 1890. 101. lap.

A szabályok mindinkább kibővülnek s a czéh tagjainak s a mesterségek minden képzelhető viszonyaira kiterjednek. Igy pél-
1702. dául csaknem minden czéhben ki van mondva már 1702-ben, hogy „ha valamely mester inast akar szegődtetni, hozza a czéh eleibe az inast az ő atyafiával, avagy egyéb tisztességes emberekkel, a kik meg tudják mondani, hogy micsoda nemzet és hogy igaz ágyból legyen; avagy mutasson nemzetséglevelet s két tisztességbeli személy légyen a kezes érette, hogy az inas 3 esztendeig fogja a mesterséget tanulni. Adjon pedig az inas a czéhnek 38 frt pénzt és két pint bort és hogyha a szegődött inas azonközben elszöknék és harmadnap mulva megint visszajönne, tartozik az egész czéhnek birságot adni 1 frtot. Hogy ha pedig fertály esztendeig lenne a czéhen kivül és azután jönne haza és ki akarná tölteni az apród esztendőt, tehát ujonnan szegődtessék be, minden igazságát megadván a czéhnek; ha pedig teljességgel elő nem állithatnák az inast, tehát a kezesek büntettessenek meg 10 frttal.“[1])

A század első felében szigorú árszabások bénitották meg czéheinket. Kétségtelen, hogy azok az őstermelésből élő birtokos nemességet akarták védelembe venni szemben az iparos osztálylyal, mely szorgalma révén mindinkább vagyonosodván, függetlenebb is kezdett lenni. A nemesség már a század elején többször emelte azt a panaszt a „czéhek ellen, hogy a megye limitatióját számba sem véve, készitményeiket szerfelett nagy áron árulják. Annyi tény, hogy a czéhfegyelem, melyet egy-egy városban élő czéh gyakorolt tagjai közt, kizárta a mesterek egymásközti versenyét; mindegyik tartozott kézművét, azon áron eladni, amint azt együttesen határozták. Ha továbbá tekintetbe vesszük, hogy ezen egyetértés gyakran a különböző városok czéhei közt is létezett: könnyen megérthető, hogy a czéhekben élő mesterek készitményeiket, az élelmi szerek olcsóságához képest aránylag drágán

[1]) Dr. Kerékgyártó Elek. Borsodmegye mult századi czéh életéből. Borsodmegyei Lapok, 1884. évf. 105. sz.

adhatták el. Ez okoknál fogva határozta az 1728. február 24-én 1728.
tartott borsodmegyei közgyűlés: „Mivel a kézművesek és munkások szokásba vették, hogy munkáikért szerfelett nagy bért követelnek, s oly merészek, hogy a lakosok valamint a nemesektől kényök kedvök szerinti bért kivánnak s ha azt megadni nem akarják, a kivánt munkák teljesitését megtagadják; határoztatott: hogy azon vakmerő kézművesek és munkások, kik illő bérért dolgozni vonakodnak, a szolgabirák által megidéztessenek s 12 botütéssel sujtassanak; a nemes származású iparosok pedig 12 rh. forintra birságoltassanak.“ A megye különben más eszközökhöz is folyamodott, hogy a kézművesek árúczikkeire nézve némi versenyt támasszon. Előmozditotta a városban letelepedni kivánó iparosok ügyét, nekik két, sőt három évre adómentességet adott és a kormány által ösztönözve, védő szárnyai alá vette a különféle katholikus czéheket, melyek külön czéhszabályok szerint czéhekké tömörültek. Ezen czéhszabályok mind abban egyeznek, hogy meghagyják az illető czéhnek, miszerint „saját költségén zászlót vegyen, melylyel minden esztendőben az úrnapi körmenet alkalmával kivonulni, és végeztéig ájtatoskodni tartozik,“ s a ki ezen körmenettől igaz ok nélkül elmarad, a parochialis templom részére két font viaszgyertyát adni tartozik. Ezen körmenetekben a helvét és ágostai hitvallásu mesterek is kötelesek valának részt venni. Köteleztettek továbbá, hogy a czéhpatronus napján, valamint minden kántorvasárnapon a parochialis templomban miséket tartassanak. Ezen ünnepélyeken a protestánsok is tartoztak megjelenni, ellenkező esetben „magistratualis büntetés alatt“ a templom szentsége előtt égni szokott örök mécs számára „saját erszényükből elegendő olajat venni tartoztak“. Természetes, hogy a protestáns kézművesek vonakodtak ezen körmenetekben részt venni s reájok büntetésképen rótt viasz és olaj árát megadni, melynek folytán a miskolczi járás szolgabiráitól sokféle zaklatást szenvedtek, igy például 1799-ben az ágostai és 1799.
helvét hitvallású 206 csizmadia mestertől az elmaradt templomi

viaszpénzek fejében 1443 forint 30 krajczárt követeltek, mely összeget a tőlük elkobzott és elkótyavetélt készitményeik árából rajtok nagyrészint meg is vették. — Azonban a magyar helytartótanács gondoskodása kiterjedt nemcsak a mesterekre, hanem a mesterlegényekre is, kiknek szintén külön „statutumokat“ adott. Ezen, kelet nélküli 30 pontból álló szabályok szellemének megértésére elég, ha itt azok 28-ik pontját idézzük: „Az urnapi Processión és annak Octaváján mind igaz Romai Catholica hiten levők, úgy Helvéti és Augusztana Confessión lévő legények is tartoznak megjelenni és ott végezetig áhitatoskodni, a ki pedig azon áhitatosságot helyes és elégséges ok nélkül elmúlattya, egy font, Parochialis templomra járandó viaszra Magistratus által büntetődjék.“[1])

Czéheink között a legjelentékenyebb helyet foglalta el, amennyiben munkája művészetszámba ment, — az Ötvös czéh. Mint már fentebb is emlitők, bizonyára a középkortól kezdve dolgoztak városunkban Ötvösök; mig a XVI-ik századtól kezdve már okmányi adataik is vannak működésükre. Igy olvassuk Kassa város jegyzőkönyvében, hogy ott 1581. junius 2-án egy János nevű Ötvös Miskolczról, Halász Gergely kassai lakoson egy bizonyos adósságot követel.[2])

A XVII-ik századból pedig 1665. szept. 8-ról értesülünk egy másik Ötvös Jánosról a következő egyébként is érdekes feljegyzésből: Miskolczi Ötvös János és Sós Péter vitték el mint kezességen Miskolczra az kassai óra gyártót ilyen conditióval, hogy tartozzanak ő Kelmét illendőképen visszahozni. Ha pedig török miatt történnék veszedelme, tartozzanak azon óra gyártót egész városul kiszabaditani.[3])

---

[1]) Brósz Károly. Adalékok Miskolcz XVII. és XVIII. századbeli ipartörténetéhez. Közvélemény. 1885. évf. 34. sz.

[2]) Mihalik József. Adalékok hazai Ötvösségünk történetéhez. Archaeológiai Értesitő. 1893. 329. l.

[3]) U. o. 329. l.

A czéh iratai fájdalom vagy elvesztek, vagy még lappanganak valahol, miért is még XVIII-ik századi életéről is csak szórványos adataink vannak.

Igy 1745-ből egy perből ismerkedünk meg Szécsi László miskolczi ötvössel, aki igen gonosz ember volt. Nemcsak több embernek feldolgozás végett reá bizott ezüstjét elsikkasztotta, hanem hamis pénz veréssel is alaposan gyanusitották. Bánhalmi Jánossal olyan egyezsége volt, hogy ez házát neki ajándékozta, de azért őt életfogytiglan eltartani tartozott. Ezt az embert folyton bántalmazta, mig végre véresre verve, miután egy másik polgárnak puskáját és lovát ellopta, családja hátrahagyásával megszökött. Bűttösi István debreczeni ötvös, aki mint legény szolgált nála Miskolczon, hosszas vallomást tesz ezen ügyben, megerősitve a fenti tényeket. A miskolczi ötvös házát is leirva elmondja, hogy az udvaron az ajtó közelében állott az olvasztó kóh.[1] 1745.

Mint tudjuk minden czéhben a felszabaditáskor remeket kellett készitени. Hogy milyennek kellett lenni ennek a remeknek nálunk, — nem tudjuk, mert nincsenek meg ötvös czéhszabályaink. Több czéhünk szabályait a szomszédos Kassától kölcsönözte, melynek ötvös mesterei országhirüek voltak. Igen valószinű, hogy ötvöseink is igy tettek.

A kassai czéh inasszegődtetésének egyik fejezete 1639-ben igy szól: „Az te tiszted az is leszen, hogy rezeket faragsz, lyukas tizenkét darabot, hogy mikor szabadon akarod mondatni magadat, azokat te tülled az becsületes czéhben elkérik, mert másképen szabadon nem mondanak, ezekhez tarcsjad magadat.“

Ezek a mesterremeket képező vésett lapok pedig a czéh tulajdona maradtak és nemcsak a ládát töltötték meg, de a czéhmester szobájának falait is diszitették. És ez nagyon helyes intézkedés volt, mert a tanuló ifjuság, az inasok és legények ezeket mindig mintákul használhatták s igy nemcsak a művészi technikát sajátitották el, hanem egyes motivumokat százados időszakokon át

[1]) Országos Levéltár. Táblai Oszt. 4. 3077.

föntartottak, ami különösen a magyar ornamentika szempontjából megbecsülhetlen szolgálat volt.

A miskolczi ötvös czéh hagyatékából két ilyen remeket ösmerünk. A két egyforma vörös réz pléh legnagyobb szélessége 9.08 cm. és legnagyobb magassága 9 cm. Ugylátszik egy kisebb czéh tábla, vagy egy óratok hátlapjára volt tervezve. A művészileg megkomponált növényi diszitmény magában foglalja a magyaros ornamentika legszokottabb virágalakjait, a tulipánt, szegfűt és százszorszépet. A vésés technikája rendkivül gondos és ügyes kézre vall. A rajz alatt szépen rajzolt mondatszallagot találunk, rajta a mester nevével: MARTINUS VASARHELI
1775. FETZIT és alatta két oldalt 17 — 75. évszámot.

26. Egy miskolczi ötvös-remek 1775-ből.

Az ornamentikából bátran mondhatjuk, hogy Vásárhelyi Márton ezt a lapot egyszerűen lemásolta a czéh ládájában talált valamely XVII-ik század végéről való remekről s hogy ugy ezt, mint fentebbi állitásunkat a motivumok százados leszármazására

nézve igazoljuk, mellette birjuk e lap hajszálnyira hasonló párját, a melynek ugyanazért rajzát nem is ismételjük, hanem csak a mondatszallag rajzát adjuk róla, melynek fölirata:

MICHAEL SZABÓ FECIT. 1825.

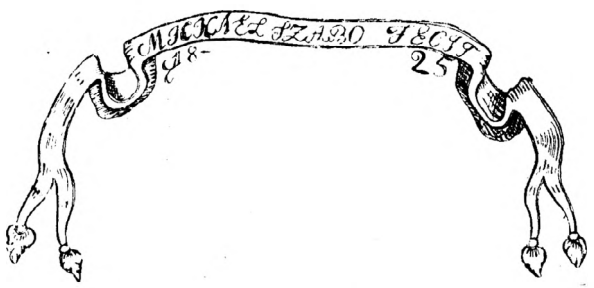

Vagyis Vásárhelyi Márton szép metszvényét ott találván az atya-mesternél, 50 év mulva szintén mesterremekül lemásolta Szabó Mihály is. A XVII-ik századbeli rajzminta leszármazott ekként egészen érintetlenül már a XIX-ik századba.

Egyébiránt a Vásárhelyi Márton-féle vésett rajzhoz csaknem hasonló mintákat látunk a XVIII-ik századból és a XIX-ik század elejéről a pesti czéh mintalapjainak levonatain is, sőt 1772-ből egy másik Vásárhelyit, minden valószinüség szerint az előbbinek rokonát Józsefet is megtaláljuk ott.[1])

A csizmadia czéh, privilégiuma régiségénél mint tagjai számánál fogva is legkiválóbb czéheink közé tartozott.

Mária Terézia által 1754-ben megujitott szabályaikban szin- 1754.
tén tulnyomó a vallásos irányu rendelkezés. Ilyen a következő pont is: „Tartoznak Nagyboldogasszony napján, mint a czéh patronusa napján, továbbá minden kántor vasárnapon az fölséges ausztriai háznak szerencsés, boldog és szüntelen való diadalmas országlásáért, ezen czéhbeli élők és megholtaknak megemlékezésével, a parochiális templomban misét tartatni, melyen a katholikusok megjelenni tartoznak, a reformátusok és lutheránusok fel-

[1]) Szerző czikke. Egy ötvösremek a mult századból. Magyar iparművészet. 1898. évf. 296. lap.

szabaditattak attól, de ugy, hogy a helyett a parochiális templomban szentség előtt tartani szokott s mindenkor tartandó egy lámpába kivántató olajt magok erszényéből megszerezzék.[2])

1797-ben ujra átdolgozzák és kiadják e szabályokat a következő czim alatt:

„Miskoltzi és Mindszenti Csizmadia Czéhbeli Mesterek: Első Czéh Mester Kövér N. László, Második Czéh Mester Lévai Márton és a következendő Czéhbeli Mesterek, ugymint: Nagy István, Szabó Péter, Diószegi András, Liptai Péter, Miklósi István, Szántai István, Kováts Márton, Sárkány Pál, Palótzi János, Dorossányi János, Dorossányi Mátyás, Horvát János, Váradi Ferencz, Kindornai János és több Betsületes Mesterek közönségesen. A' mi közönséges Miskolczi és Mindszenti Betsületes Czéhünknek akaratjából a Betsület: Ifjuságnak közöttök lévő rendtartásoknak elkövetésére és megtartására a Betsületes Czéh Articulusainak Párját Országunk Törvényével egyező B. Czéhnek Törvényeit ugyanezen nemes Czéhünknek függő Petsétje alatt ki adtuk, ilyen Articulusokban foglalván azokat.“

E szabályzatban is mindjárt az elején olvassuk: „Amely Mester legény a vasárnapi reggeli Predicatiót elmulasztja, annak büntetése légyen egy heti bér. Ha pedig a legény Római Catholica hiten való lejend, az is tartozik a fellyebb irtt büntetés alatt a Parochialis Templomban Vasárnapi reggeli Isteni szolgálatra el menni. Ha pedig a legény Augustana Confessión való lejend, tartozik az is vagy az Helvetica Confessión levők templomába, vagy az megnevezett Parochiális Templomban, az hová magának tetszik, feljebb irt büntetés alatt el menni . . . ki pedig oda fegyvert vinne, annak fél táls pohár büntetése legyen.“

Továbbá: „A mulatás közben pedig tartoznak a legények egyik a másiknak kezet adni, egymást megkövetni, tisztességben tartani.“

„A Mester legénynek mulatása ha történik nyolcz, legfelyebb

[2]) Eredetije a budapesti egyetemi könyvtárban.

kilencz estvéli óránál tovább ne mulasson sem egy sem más napon; éjtzakára pedig a szállására haza mennyen."

„A legények közül, ha valamelyiknek betegsége esnék, annak gazdája tartozik ételével, italával tartani. Ha pedig igen nehéz betegségbe esnék, tartoznak a legények az attyok házába vinni és ott rendre őrzeni és ekkor már tartozik a Társaság a közönséges pénzekből ételére, italára költeni."[1])

A két evangelikus vallásfelekezet különben igen szép egyetértésben élt, a minek szép bizonyitéka, hogy midőn 1796. szep- 1796
tember 17-én az evangelikus csizmadiák, épitendő templomukban felállitandó külön czéh karzat költségeire a református csizmadiáktól segitséget kérnek, ezek 50 forintot küldenek, mint irják: „kereszténi és felebaráti szives szeretetük világosabb jeléül."[2])

A mészáros czéh azért vergődött nevezetességre, mert ezzel volt a hatóságoknak, vármegyének és városnak századokon keresztül a legtöbb baja. A hús árát ugyanis mindig feljebb akarták emelni, s viszont a város tulajdonát képező mészárszékek árendáját folyton leszállitani kérték.

1710-ből is olvassuk, hogy „az mészáros mester emberek 1710
(kiknek is az székek iránt való árendájoknak terminusa már ujesztendő napra observáltatik) sok argumentumoknak allegatióival tettenek instantiát azon, hogy az székeknek árendája diminuáltatnék, de birák uraimék arra nem accedálhatván mind a két részrül ebben alkudtanak, és nyugottanak meg. Hogy az hat piaczi székektül fizessenek a városnak ötven-ötven magyar forintot, az város alsó (avagy Kura) házánál való mészárszéknek árendája (minthogy azon szék alábbvaló a többinél), engettetett ezen esztendőben negyven magyar forintokra".

1721-ben a meglevő hat mészárszék kevésnek bizonyulván, 1721
a tanács két ujabb szék állitását határozza.

[1]) Borsodmegye levéltára. Lásd: Dr. Magasházy Béla. A miskolczi czéhekről. Borsodmegyei Lapok. 1902. 29. szám

[2]) Annales. Miskolcz város levéltára.

Érdekes, hogy a mészárszékek jövedelmeinek tulajdonképen
1727 szinit sem látta a város, mert a katonai commandans, 1727-ben gróf Pálffy Miklós alezredes, később pedig gróf Czobor Imre az összes székekből hordatta a város kontójára a hust, ugy a maga konyhája szükségletére, mint szolgái, sőt kopói számára is. Elannyira, hogy ezek a kontók az év végével történt leszámoláskor rendszerint felemésztették az árendákat.

1718 A mészárosok pedig ismét keresztül vitték 1718-ban, hogy árendájuk 50 forintról 35 forintra leszállitatott.

1741 1741-ben a hus árának felemelését követelték. Miután pedig azt a hatóságok kereken megtagadták, elhatározták, hogy sztrájkolni fognak. Az érdekes esetet az évkönyvek következőleg örökitik meg. „Anno 1741. die 19. Decembris. Tartatott Miskolcz városa gyülése, melynek alkalmatosságával városunkban lakos mészáros czéhbeli mesteremberek személyek szerint jelen lévén viva voce magokat in facie presentis congregationis declarálták ekképen. Hogy magok tanult és gyakorlott mészáros mesterségeket ennekutána simpliciter és egyáltaljában continuálni és folytatni nem kivánják, hanem magok kezekrül letévén, végképen annak renuntiálnak, ugy hogy minekelőtte az mostani árendájuknak terminusa eljönne, az becsületes város maga mészárszékei iránt tempestive matura dispositiót és próvisiót tégyen, és maga teczése szerint előállitandó mesteremberekneknek exarendálván az mészárszékeket, folytathassa az becsületes város az mészárosi mesterséget.“

A tanács azonban tudta, hogy a mészárosok tisztességes haszonra dolgoznak, amit az is bizonyit, hogy ős idők óta mindannyian legjobb módu polgárai közé tartoztak a városnak, tehát nem ijedt meg, hanem a következő határozatot hozta: „Mely resolutiót is az becsületes város megértvén tett az megirt mészáros mesteremberek eleiben ilyen kérdést, hogy az mészáros mesterségnek végképen kivánnak-e renuntiálni egész czéhestül, avagy nem? Mely kérdésre avagy propositióra az mesteremberek directe és categorice nem válaszoltak in instanti. Ezokáért tovább való bő-

vebb consultatióra és categorice resolutiójuknak scriptó lejendő előadására megirt mesteremberekneknek terminus adattatik, ugymint az mostan reánk jövendő karácsonyi jeles innepi napoknak harmadik, avagy utolsó napja. Ugy hogy akkoron ordinárius biró uramnak ő kegyelmének irás által lejendő végső resolutiójokat peremptorie előadván, biró uram is következendő napon occasione restauratione sedis az város népe előtt proponálhassa és előadhassa.“ És ez a hosszu gondolkodási idő használt, megmaradtak mészárosaink továbbra is jómódu polgárainknak.[1])

Egyébbiránt kissebb igazságtalanságok ő rajtuk is estek. Ugyanis még 1571-ben egy fundust adott el a város a mészáros czéhnek. 1702 -benegyszerre azt kivánták tőlük, igazolják: mi alapon birják azt, s miután a régi bizonyságlevelet nem tudták felmutatni, mert azt másfél száz év alatt elvesztették, a város a fundust tőlük egyszerűen visszavette.[2]) 1702

„A húsnak s egyáltalán valamennyi áruczikk árának meghatározása a megyét illette, a felügyelet azonban első sorban a városi hatóságot. Ez alapitotta meg a földesurassággal egyetértve, azon rendtartási szabályokat, melyekhez ragaszkodniok kellett, s ha ezeket áthágták, érzékeny büntetéssel sujtották őket. Ha a mészárosok a megszabott árral meg nem elégedtek, a város utján kérték a megyét, hogy kedvezőbb árt szabjon. Igy például 1748. 1748 január 10-én kérték, hogy a fontos tehenhusnak árát öt pénzen árultatni engedje, mit a megye meg is engedett. 1790-ben pedig kérték, 1790 hogy a hús fontjának árát, mely akkor négy krajczár vala, egy fél krajczárral emelje. A megye hatósága azon föltétel alatt teljesitette kivánságukat, ha jó húst mérnek, ellenben ha rosszat adnak, oly árban fog méretni, mint a megye többi helyein.

A mészárosok egyébb rendtartási szabályait a városi hatóság a földesurassággal egyetértve állapitotta meg. Igy például 1752. 1572 február 14-én tartott ülésében következőkben foglalta össze a mé-

[1]) Annales. Miskolcz város levéltárában.

[2]) U. O. Miskolcz város levéltárában.

szárosokra vonatkozó rendszabályokat. 1. Hogy mindennap, kivált reggeltől délig elég hús legyen. 2. Hogy a mészárszékek a városban reggeli három órától esteli kilencz óráig nyitva legyenek. 3. Ha valamelyik mészárszékben hús nem leend, a büntetés első izben 6 rhenusi forint, másodizben 12 rh. forint, harmadizben a székek a czéh kezéből kivétetnek. 4. A mészárosok tartoznak mindenkivel illendő módon bánni, kiváltképpen óvakodniok kell a városi hatóság sértegetésétől. 5 Tartoznak minden vevőnek jó húst adni. 6. Melyik székben hány pénzes hús méretik, táblácskára kiirandó, egy rhenusi forint büntetés terhe alatt. 7. Ha valamely gazda ökrének lába kitörik, az ökör ára a székbiró által megbecsültetik s a hús kiméretik. 8. A székbiró kötelessége legalább minden harmadnap a mészárszékeket sorba járni s a birónak a tapasztaltak felől jelentést tenni.

Ugyanakkor engedélyt nyertek a mészárosok, hogy sertéshúst árulni nekik szabad legyen, s hogy a hentesek tolláltassanak, azonban a mészárosok tartoznak elegendő s jó húst mérni 12 rh. forint büntetés terhe alatt.

A megye azonban nemcsak a hús árát szabta meg, hanem a hivatalos árszabás kiterjedt az egyes termények és a legszükségesebb iparczikkekre is. Ezen a mennyiség és minőség szerinti árszabást, az u. n. limitatiót, a megye törvényhatósága a várossal együtt szigoruan tartotta fenn területén. Lássunk nehányat ezen megyei limitatiókból. Az 1706. julius 28-ik limitatió emliti, hogy: „I. búza, bor és tavaszi, minthogy azoknak az árát az időnek mivolta szokta felvinni és leszállitani, azért azoknak, ára nem limitáltatik, hanem aratás után. 2. a) Egy pár alföldi igen jó eöregh hízott és szép Eökörnek az Ára fl. 90. b) keözépszerűnek az Ára fl. 77. c.) Annál alább valónak fl. 50. d) Másutt termett s annál alábbvaló Seőre ökör párjának az Ára fl. 40. e) Mégh annál alább valónak párja fl. 30 stb. Kövér eökör és tehénhusnak fontja 6 pénz, alábbvalónak 5, Borjúhúsnak fontja 8. Bárányhúsnak fontja 6 pénz stb. Egy kikészitett eöregh eökör

bőr párja 12 forint stb. Egy kocsisnak való eöregh hosszú szárú csizma I f. 50. Egy pár lengyel saru I. f. 20. Egy egész talpalásért I f. 24, félig valóért 15 pénz. Asszony Embernek való új saru csinálásért, ha az gazda bőrt ád — 30 pénz.

Egy bokor karmasin csizma 5 forint. Egy pár sárga kordovány csizma 3 forint. Egy pár fekete kordovány csizma 2 forint 50 pénz. stb. stb.“ Ezen limitatió foglalja magában még a szijgyártók, kerékgyártók, kovácsok, lakatosok, csiszárok, szűrszabók, bodnárok, asztalosok, szabók, süvegesek, kötelesek, kerékgyártók, ötvösök, takácsok, szűcsök, gombkötők, kőmivesek munkáinak, valamint a kalmárok, fűszerszámosok, gyolcsosok áruinak, az arany és ezüstáruk, törökországi portékák árának limitatióját, nem különben a czigány kovácsok, a szőlőmunkások munkái s munkadíjainak, valamint végül a mész fa, és tyukmonynak (tojásnak) limitatióját.

Néhány mutatványt az 1755. április 14-iki limitatióból ide iktatunk: 1755

Egy-két font	10	unciás	buzakenyér	a	legfehérebb	lisztből	3	rh.	kr.
4	„	20	„	„	„	„	6	„	„
6	„	30	„	„	„	„	9	„	„
9	„	8	„	„	„	„	12	„	„
11	„	18	„	„	„	„	15	„	„
2	„	—	„	„	feketébb	„	2	„	„
10	„	—	„	„	„	„	10	„	„
Egy	16	unciás	zsemlye	vagy	szarvas	a legfehérebb	„	1	„	„
„	18	„	„	alsóbbrendű			„	1	„	„

Egy font	marhahus	2	rh.	kr.	12 darab	tojás	3	rh. kr.
„ „	borjuhus	3	„	„	Egy itcze	boreczet	6	„ „
„ „	bárányhus	1½	„	„	„ „	tej	1	„ „
„ „	juhhus	1¾	„	„	„ „	tejföl	4	„ „
„ „	disznóhus	3	„	„	„ lud		12	„ „
„ „	szalonna	4	„	„	„ pár	kacsa	12	„ „
„ „	„ sózva	7	„	„	„ „	tyúk	10	„ „

Egy itcze lencse, borsó	2	rh.	kr.	Egy pár csirke			6	rh.	kr.
„ „ kása	1½	„	„	„	„ pulykakakas		36	„	„
„ „ bab	1½	„	„	„	„ pulykatyúk		24	„	„
„ „ aszalt szilva	1½	„	„	„	„ kappan		10	„	„
„ font friss vaj	12	„	„						[1]

Szabók nevezete alatt már a középkorból kezdve három czéhet ösmertek nálunk; nevezetesen a magyar szabókat, a német szabókat és a szűrszabókat. A melyek közül tekintve a szűr ősmagyar eredetét, bizonyára az utóbbi a legrégibb eredetű.

Hogy mesterembereink a vidéknek is dolgoztak, bizonyitja
1717 évkönyvünk, mely szerint 1717-ben »determináltatott, adassék egy passuss ónodi Szabó István, csáti Szabó Mihály, tordai Szabó György és kisvárdai Szabó János czéhbeli becsületes mesteremberekнek ő kegyelméknek, melyel szabó mesterségöket néző árujókkal szabadon járhassanak ezen esztendőnek végéig mind innen, mind pedig túl a Tiszán Debreczen tájékáig esni szokott vásárokra«. Ők maguk azonban a városunkban eső országos vásárokon megjelenő más városbeli mesteremberekre ugyan-
1718 csak féltékenykedtek. Bizonyság reá évkönyvünk, hol is 1718-ból a következőket olvassuk: „Városunkban levő Nemes szabó czéh, jövén az becsületes tanács eleiben, jelentették panaszképen, hogy az külső, vagy extraneus czéhbeli szabó mesteremberek, városunkban celebráltatni szokott sokadalmaknak idején béjárván ide árujokkal contra inveteratam praxim első napokon is szintén úgy, mint az belső, avagy utolsó napjain is az vásároknak, némelyek nem kicsiny prejudiciumokra és károkra mesterségeknek az illő árujokat kiszokták rakni és árulni, nem gondolván semmit is az olyaténok mesterembereinknek sem szépen való kérésekkel, sem pedig intésekkel; holott a memoria hominum szabott rendi és szokása volt minden rendben és karban levő mesterembereinknek, mind első s mind utolsó, avagy belső napokon árulhattanak,

[1] Brósz Károly. Adalékok Miskolcz XVII. és XVIII-ik századbeli ipartörténetéhez. Közvélemény 1885. évf. 33. sz.

aminthogy városunkban lévő más egyébb mesterségbeli czéhes mesterembereink boldogemlékezetű Felséges és Kegyelmes magyarországi koronás királyainktól emanált privilégiumoknak indultuma szerint ezen praxist mindez mai napig dicsiretesen megtartották s observálták, ugy továbbis ezután általunk megtartatni kivánják és valamint hogy egyik, vagy másik czéhnek privilegioma suffragál néki, az első és utolsó napokon való árulásban, ugy az szabó mesterembereknek is használhasson és suffragálhasson ezután is, erősitve nem kicsinyég ez is pretensiójokat, hogy velünk együtt incorporátusok lévén, velünk egyetemben, mind külső s mind belső szolgálatokat, portióbéli fizetéseket, qvártélybéli onusokat és más akárminével nevezendő terheket egy szóval, lélekkel és egy vállal, egyaránt viselnek. Azért a modó etiám imposterim megnevezett mesterembereinket azon régtül fogván usuált praxisban mind első s mind utolsó napokon való árulásban manutenáljuk. Az külső mesteremberek pedig akármi névvel nevezendők, az belső, avagy utolsó napokon, hogy szabadosan, mint szabad vásárokban árulhassanak, az iránt való ususok nem precludáltatik. Holott tovább is az extraneusok első napokon való árulásoktul nem supersedeáltanak, hogy tudniillik az, kik engedetleneknek comperiáltatnak temere opponálván magokat, orvoslása és illendő büntetése lészen és ha mi kár az olyaténokat fogja követni, tulajdonitsák magok engedetlenségeknek.“ [1]) Ugyanemiatt tűztek össze a kassai szabókkal is, akik arra hivatkoztak, hogy őket, a szabad vásárjog Miskolczon annyival inkább megilleti, mert hiszen a miskolczi szabók tulajdonképen az ő privilegiumaikkal élnek. Városunk tanácsa azonban a maga czéhének fogta pártját. 1721. május 19-én a következő érdekes határozatot hozván: 1721

„Lévén Controversia szabad királyi Kassa városában lakó becsületes nemes szabó mesterségen levő emberséges emberek között és nemes Borsodvármegyében nemes Miskolcz városában hasonlóképen tisztességes szabó mesterségen levő becsületes czéhbeli

[1]) Annales. Miskolcz város levéltárában.

mesteremberek között, az emlitett Miskolcz városában annuátim esni szokott szabad vásárokban eddig gyakorlott első napján, az barom vásárnak az miskolczi szabó mesterek által observáltatott elsőségeknek és tulajdon magok számokra privilégiáliter usuáltatott szabadságoknak mivolta iránt.

Noha kassai becsületes nemes szabó czéh ugy vélekedett, hogy az miskolczi becsületes és nemes czéhnek privilégiumának acqvisitiója suboriált volna az nemes kassai czéhnek originálja-ból, mindazonáltal ezen miskolczi nemes szabó czéh donátiojának acqvisitiója még in Anno 1531. akkoron regnáló Kegyelmes Magyar és Csehországi Királytul Lászlótúl ? Ő Felségétül kegyelmesen obtineáltatott és annakutána akkori nemes Borsodvármegye vicispánjának és Diósgyőr várának tiszttartójának instantiájára s recomendátiójára, akkori boldog emlékezetű első Ferdinándus római császári és Magyarországi király több articulusi között az megirt szabó czéhnek tett ilyen confirmált árticulust, melyis hinc omni verborum mutationem ekképen következik: Advenis autem Sartoribus Magistris non sit usus vendendi, nisi in liberis Nundinis.

Mely megirt boldog emlékezetű első Ferdinándus kegyelmes császár és Magyorországi király urunk Ő Felsége confirmált articulusának kivánván homagiumunk szerint mindenekben engedelmeskedni, mindezekből kitetszik Miskolcz városában lakó szabó mesteremberek privilégiumának régisége, honnan, kitől és mióta régi elejek által obtineáltatott, sine omni contradictione alteratrius partis ab antiquo lett ususa és praxisa, melyre nézve hogy anynyival is inkább mind akkori, s mind mostani regnáló kegyelmes koronás király urunk Ő Felségéhez s kegyelmes parancsolatjához megmutatandó készségbeli homagiumunk kitessék, az Ő Felsége kegyelmes privilégiumának mindenekben kivánván alázatos homagiumunkat contestálnunk, ezen megirt miskolczi szabó czéhet in privilegio prementionati ac divae memoriae Regis ar-
1738 ticulo itéltük megmaradandónak lenni. 1738-ban pedig ismét a

városunkbeli szűrcsapó czéhhel gyült meg a bajuk, amennyiben ezek kezdték a szűröket maguk varrni és árulni.

A szűrcsapókat nem szabad összetévesztenünk a szűrszabókkal. A szűrcsapó mesterség inkább a gubás mesterséghez állott közelebb s a szűrök készitéséhez szükséges fehér és fekete posztónak kallatás utján való készitésében állott.

A szabók panaszára, nehogy a „szűröknek árultatásokban drágaság álljon elő", a tanács a szűrvarrást a csapóknak megtiltotta s egyben utasitotta őket, hogy „elegendő jó posztót az becsületes szabó mester embereknek az szűröknek varrásához adni el ne mulaszszák".

1741-ben pedig körülbelöl hasonló okból a szintén igen 1741
tekintélyes szűcs czéhvel keveredtek perbe, melyben október 24-én egy külön e czélra delegált s a vármegye és város hatóságából, a czéhek megbizottaiból és meghivott szakértőkből álló birószág döntött.

Részt vettek benne mint birák: felsőpulyai Bükk András Borsodvármegye vice ispánja, Négyessy Szepessy János és István, Márkusfalvy Máriássy László, Óváry István, Fodor Pál, Kozári György, Sóri György és Gabriel György tanácstagok. Ez a törvényszék előbben is kiadta ujból a tanács 1719. okt. 1719
17-iki határozatát.

Az érdekes végzés következőleg szól: „Mi Boldizsár Zsigmond Miskolcz városa főbirája és hites tanácsi, presente Generoso Domino Stephano Lendvai J. Comitatus Borsodiensis ordinarius commissario. Miskolcz városában levő szabó és szűcs két nemes czéhek között régtűl fogva az béllett mentéknek árultatások és eladások iránt villongásban lévő causájoknak decisiójára celebráltatott törvényszék alkalmatosságával ugyan Miskolcz mezővárosában az ott felül megirtt napon és esztendőben, ugymint Szt-Lukács napján megesni szokott sokadalomnak idején presentibus eotum et convocatis externis Dominus Artis Sartoriae custoribus eorundemque cehalium magistris videlicet Domino

Andrea Szabó alias Szivós Rimaszombathiensis et altero Domino Johanne Szabó, alias Balog Debreczeniensis, felűl megirtt Miskolcz városában lévő Szabó és Szűcs két nemes czéheknek czélmestereinek, ugymint Kisvárdai Szabó János és Szőcs aliter Pap János uraimék instantiájokra tettünk ilyetén közönséges végezést: Megvizsgálván és jól meghányván vetvén (kivált az Nemes országnak közönséges hasznára czélozván) Nemes Szabó és szőcs czéheknek egymás ellen való pretensiójokat és minthogy ezen forumot nem illeti akármely czéhnek is ő Felségétől kiadatott privatum privilégiuminak invalitatiója, relegáltatván inkább ad loca debita, kihez való képest mind az két feljebb megirt czéhnek az béllelt mentéknek árultatása és azoknak csináltatások az megirt okra nézve megengedtetik, ugy mindazonáltal, hogy egyik czéh az másiknak gyakorlott mesterségébe magát ne avassa, azaz a szőcs mesterember a szabó mesterrel varrattasson mentét, a szabó mester pedig a szőcs mesterrel béreltesse az mentét, illendő fizetése meglévén mindkét részint, minden privata vindréta és gyűlölség nélkül. Melyet hogyha magistratus uram ő kegyelme comperiál, vagy egyik, vagy másik fél mesteremberek között, toties, quoties in poena florenorum ungaricalium 12 constit. Comunicáltatik hoc tamen superadito, hogyha a szőcs mesteremberek béllés dolgában megfogyatkoznának, szabad légyen a szabó mestereknek Törökországi táblás bélléseket venni és azokkal mentéket béreltetni a szűcs mesteremberekkel. Mindenféle nyesteknek süvegekre való fölvarrása pedig fogja illetni a szőcs mestereket. Az Actorok pars az meg hallott deliberatiót köszöni interjecta tamen hac contradictione „hogyha a becsületes uri embereknek sietö munkájok szabó mesterember uraimék kezeken lévén, annak letételére, hogy kínszeritessenek szőcs mesterember uraimék munkájoknak kezekre való vételével, azt nem cselekedhetik.

Mely praemittált juditiaria deliberatio mostan is ezen nemes törvényszék által in omnibus suis punctis et clausilis meghagyattatott és confirmáltatott. Mindazonáltal az megnevezett két

becsületes szabó és szücs czéhek között mindez máiglan is urgeáló controversiának decisiojára Judicaliter exemptiáltatott ekképen Hogy mivel boldog emlékezetű 6-ik Károly császár és királyunk ő Felsége által az becsületes szöcs czéhnek kiadatott articulusoknak tenora szerint az bárány bőröknek és más akármely olyatén bőröknek, megvételek (melyeknek tudniillik kikészittetések a szőcs mesterség által szokott végben vitetni) egyedül a szőcs mesterembereket illeti, ahhoz képest az szabó mesteremberek ennek utána is in conformitate praeinsertae Judiciariae deliberationis in Anno 1719. Die 17 octobris peractae, a szőcs mesteremberekkel mentéket ne béreltessenek. Ezekérta szőcs mesteremberek is in tempore alkalmatos és jó béllèseknek és prémeknek megszerzések iránt elégséges provisiót tenni tartoznak és a szabó mesteremberek mentéiket alkalmatos és jó béllésekkel s prémekkel, nem pedig akármely alávaló vagy döglött bőrökből készült béllésekkel, helyesen minden fogyatkozás és csalárdság nélkül való munkatételnek végben vitelével megbérelni és elkésziteni obligáltatnak ilyetén modalitással: Először, hogy ezen Miskolcz városa ordinarius birája, mint fő czéhmester, hites tanácsával együtt az béllèseknek és prémeknek, ugyszintén az munkatételeknek illendő és helyes árát esztendőnkint az időnek mivolta szerint limitálván és kirendelvén, a szőcs mesteremberek azon limitátió szerint munkálkodni és az mentéket bérelni tartoznak, hogy magok tetczések és akaratjok szerint a szabó mesteremberekat, következésképen pedig országunk lakosait is ne taxálhassák. Másodszor városunk ordinárius birái által valamikor az alkalmatosság kivánja, hites emberek exmittáltassanak, kik is mind az két czéhbeli mesteremberek által végben vijendő munkatételt, nemkülönben az béllésekben és prémekben megeshető defectusokat, és károkat szoros hivatalbéli kötelességek szerint investigálni és akképen referálni tartoznak. Harmadszor. Mind az két rendbeli mesteremberek részéről, ha kik olyatének találtathatnának, kik az munkának, avagy béreltetéseknek árát kifizetni nem akarnák, avagy ki sem fizethetnék, tehát az olyaténokért azoknak czéhmes-

tereik és az egész czéh caveálni, azaz kezességet magokra venni tartoznak, hogy eképen mind a szegényebb és tehetetlenebb rendű mesteremberek conserváltassanak, mindaz jó harmonia az két czéhbeliek között observáltassék. Negyedszer. Mindezekben pedig az megirt két becsületes czéheknek czéhmesterei magok gremiumában levő mesteremberek iránt olyatén szorgalmatos vigyázással legyenek, hogy minden történhető defektusok és contraversiók eltávoztattassanak, avagy evitáltassanak, mivel azon két czéh között suboriállandó minden villongások és akárminemű controversiák avagy ellenvetések in mediate egyedül városunk ordinárius birái által fognak revidiáltatni, ugy hogy valakik ezen két rendbeli judiciaria deliberatiónak tenorához és contextusához magokat nem alkalmaztatják és birák uraimék által quotannis, az az minden esztendőnkint kiadandó limitatiót ad amussim nem observálják, hanem azoknak magokat ellenében vetni kivánnyák, nemkülönben hibás munkatételben, és alkalmatlan béllészeknek és prémeknek administrációjában, vagy pedig azoknak eltitkolásában comperiáltatnak, in tali casu toties quoties in poena florenorum rhenensium quadraginta, idest No 40 convinicáltassanak, mely poenalitás is közönségesen az czéhbeli mesterembereknek javaikbul indiscriminatim medio domini judicis oppidani indilate exequáltassék és annak fele része az biráké, fele része pedig az czéhé lészen. Minthogy pedig az privilegiumnak kiadattatása az igazságnak és jó lelkiismeret szerint való dolgoknak elkövetések végett szokott lenni, és ezen deliberátió is az közigazságnak adminisztratiójára exoperáltatott, ez okért hogyha az megnevezett czéhek ezen judiciaria deliberatio ellen iteratis vicibus magokat opponálnák és ezzel vissza élnének, in eo casu magok privilegiumát fogják amittálni, qui enim non utitur, abutitur és e szerint ha az privilegiumok nélkül el lesznek, nem másnak, hanem magoknak tulajdoniccsák."[1])

1743 A béke azonban nem tartott soká, mert a szűcsök már 1743. feb-

[1]) Annales Miskolcz város levéltárában.

ruár 14-én panaszt emeltek, hogy a szabók az 1741. október 24-iki végzés ellenére járnak el, mely pedig büntetést szab reájuk, „ha az u. n. táblás bélést s egyébb bőröket vásárolván, azokat az eladandó mentéket a szűcsök mellőzésével önmaguk béllelik". — A viszály még ezután 1747. nov. 26-ig tartott, mig nem a megye mind 1747
a két czéhet a város előbbi végzése alapján kibékitette.

A szűcs czéh most ismert legrégibb szabályzata 1637-ből 1637
való.[1]) Tekintve ez iparnak is őseredetét s népünknél való közkedveltségét, bizonyára szervezett testületet képezett már századokkal előbb városunkban is. Jóllehet XVIII-ik századi czéhszabályaink az összes czéheknél már mind egy sablonra készültek, mindamellett szűcs czéhünk szabályai sok oly eredeti és uj intézkedést tartalmaznak, hogy érdemes azokkal bővebben megismerkednünk:

„Ezen 1637-iki czéhszabályok bevezetésében említés történik, hogy már „a régi hajdanában" czéhszabályaik voltak, de hogy ezek a török világ zavarai közt elvesztek. A miskolczi szűcs czéh 1637. évből fennmaradt szabályaiból kitűnik, hogy a czéhmester választása a czéh kebelében a város főbirája által e czélra küldött két hites ember jelenlétében történt. A főbiró kötelessége vala a czéhszabályokban megállapitott rendtartás megtartása fölött őrködni.

A czéhbe álló mester tartozott 40 német forintot s a szabályokban részletesen körülirt mesterebédet adni, magát a czéh kiváltságainak megtartására hittel kötelezni s három remek munkát készíteni. Az első remekmunka egy férfinak való dolmányujjú galléros ködmönből állott, a második „egy vidrabőrből mivelt keztyű" vala, „melynek tenyere sárga avagy karmasinbőrből" készült. A harmadik remekmunka „egy három arasz ketskebőrből tsinált tsente ködmön"-ből állott. — Azonban ezen czéh meste-

[1]) A „Borsod Miskolczi Kulturegyesület" 448. leltári sz. a. őrzi múzeumában, 25 pontból áll, Rácz Károly által mer'tett papirosra másolva az elveszett eredeti példányról. Kötése szines kemény papiros, bőr-háttal.

révé csak az lehetett, a ki származását az u. n. nemzetséglevéllel igazolta, ha továbbá bebizonyitotta, hogy „mesterét igazán és jámborul szolgálta“, hogy „apród és inas esztendeit“ „czéhes és nem kontárhelyen“ töltötte; mert ha kontárhelyen tanult, kénytelen vala apród és inas-éveit a város valamely mesterénél ujra kitölteni. Ha ezen utóbbi eset fenn nem forgott, és a mesterjelölt a remekelés tűzpróbáját megállotta s fölvételt nyert a mesterek nemes czéhébe, kénytelen vala egy esztendő leforgása alatt megházasodni, ha ez a második esztendőben is elmaradt, büntetésül 50 itcze bort tartozott a czéhnek adni; a harmadik esztendőben már 100 itczére büntették, a negyedikben nem gyakorolhatta mesterségét mindaddig, mig meg nem nősült. A szűcsmester fiai a czéhbe való beálláskor, valamint azon szűcsök, kik valamely szűcsmester leányát vették feleségül, azon előnyben részesültek, hogy csak félmesterebéddel és fél beállásbeli összeg fizetésével tartoznak.

Ezen czéhszabályok 8-ik pontja meghatározza a legény fizetését, továbbá különbséget tesz esztendős mesterlegény és heti béres mesterlegény közt. Mig az elsőnek bére 8 magyar forint és „egy pár fehér öltöző“ vagy pedig ez utóbbi helyett egy pár „fehér csizma“ vala, addig a heti béres mesterlegény ügyességéhez képest hetenként 36 vagy 40 pénzt nyert fizetésül. Azonban ezen fizetés az emlitett legényeknek csak akkor járt ki, ha a szabályokban megnevezett mennyiségű munkákat elvégezni képesek valának. Emlitendő, hogy a mesteremberekeknek tilos vala a legényeknek nagyobb bér igéretével mestertársaik legényeit magukhoz csalogatni.

A tanulóinas tartozott szegődsége előtt két próba hetet kitölteni. Felszabadulása alkalmával tartozott a czéh ládájába 120 pénzzel, valamint köteles vala egyuttal a mestereket a szabályokban pontosan és részletesen meghatározott módon megvendégelni. Ezen alkalmatossággal a czéh szabadon bocsátotta az inast s mesterlegénynek nyilvánitotta, kötelezte azonban, hogy egy esztendeig,

mely „béres esztendőnek“ mondatik, régi mesterénél dolgozzék, ha annak nem tetszett, a czéh más mesterhez adta, mely évre fizetése tiz bárányból, két fehér öltöző és két pár fehér csizma vala s csak ezen u. n. béres esztendő elteltével nyerte az u. n. „Szabad levelet“, melyért a „deáknak“ (értsd ezalatt a nemes czéh iródeákját, vagy jegyzőjét) 12 pénzzel, a czéh pecsétjéért pedig egy tallérral tartozott fizetni.

A szűcs mester kötelességei közé tartozott még, a czéhmester meghivására a czéhben büntetés terhe alatt pontosan megjelenni, magát a czéhmester házánál tisztességesen viselni, s ha a czéhmester valamely beteg mestertársához rendelte, elmenni. Ha pedig mestertársai közül valamelyik meghalt, kötelessége vala a temetkezési költségek fedezésére 3 pénzzel járulni. Tilos vala végre mestertársai munkáit gyalázni.

A czéhbe álló legfiatalabb mester szolgáló mester nevet viselt, kinek tiszte vala: összejövetelek alkalmával az öregebb mestereknek szolgálni, az ételek és italokra felügyelni, esetleg azokat a czéh közös czéljaira beszerezni s a czéhmesterek összejövetele alkalmával mindaddig a czéhmester házánál maradni, mig a mesterek mind el nem távoztak.

Az artikulusok 25-ik és 26-ik pontja meghatározza végre a szűcsmunkák diját. Igy egy farkasbőr kikészitésért 60 pénz járt, egy rókabőrtől 12 pénz, egy nyest bőrtől 15 pénz, egy bárány-bőrtől 12 pénz, egy hiuzbőrtől 60 pénz stb.

Egy férfinek való galléros ködmön ára, ha a megrendelő bőrt ád, 150 pénz, egy asszonynak való ködmön, „ha mindent eleget ad hozzá“ 120 pénz; egy kalapforma kucsmától járt 36 pénz.[1])“

„A czéhnek, mint ilyennek szervezetével az 1799-ben meg- 1799
ujitott szabályzat — „Statutumok“ — ismertet meg bennünket. Sajnos, nincs módunkban kimutatni, milyenek voltak a legrégibb szabályzatok, a melyekhez képest a meglevő, „renováltatott“ ar-

[1]) Brósz Károly. i. cz. Közvélemény 1885. 31. sz.

tikulusok több tekintetben megváltoztak, hiszen maguk a mesterek mondják erre nézve, hogy a régi artikulusokat meg kellett változtatniok, mert elévültek: „Mostan pedig megavult állapotban lévén renováltatott most élő Betsületes Czéhbeli Szüts Mester Emberek ugy mint: Fő Czéh Mester Nemes Rátz János, Kis Czéh Mester Nyitrai Mihály, Notárius Nemes Palótzi János Uraimék és több érdemes Szüts Mester Emberek idejekben. 1799-dik Esztendőben, Mártiusnak 12-ik napján," — mondja a ránk maradt statutumok záradéka.

A szabályzat többszöri megujitásáról szól a fentebb idézett
1725 statutumok czimtáblája: „1637-ben felállitott 1725-ben és 1799-ben renováltatott statutumok". Ezeken kivül a czéhjegyzőkönyvek még egy harmadik, sőt negyedik renovációról is megemlékeznek.
1778 1778. jul. 26 án a „statutumok megujitására" 1 rajnai forintot és 26 krt. utalványoznak.

Az 1725-ben megujitott statutumok eredeti példányát Borsod
1761 vm. felszólitására 1761-ben beszolgáltatják a vármegyéhez.

Az 1725-iki originálé valószinűleg ép ugy, mint az 1637-ik évi törzspéldány örökre elkallódott. A meglevő statutumok historikumára a következő adatokat találjuk. 1797. feb. 26-án tisztujitó
1797 ülésen megbizatik a Fő- és Kisczéhmester, a notarius és három czéhtag a statutumok „megigazitására." Megsürgetett munkálatával e bizottság ugyanezen év márcz. 12-re készül el, mikor a javitott szabályzatot közgyűlésen felolvassák és megerősitik.

A megalakulás utáni században alig egy-két adat áll rendel-
1754—99 kezésünkre. Az 1754—99 ig fenmaradt czéhjegyzőkönyvek is rendkivül hézagosak, az egykoru városi hivatalos feljegyzések nyujtanak ugyan némi utbaigazitást, de semmi esetre sem kimeritő tudósitást. 1799-től tudásunk tetemes gyarapodást nyer. Ez időtől ugyanis teljes épségben ránkmaradtak a czéh jegyzőkönyvei, naplói, számadási könyvei és a czéhvel kapcsolatos „Legény-Társaság" összes iratai. A protokolumok a czéhujitásokon kivül sok olyan feljegyzést is tartalmaznak, mely a czéhet közelebbről

érintette s ezért egyező akaratból „promemoria“ jónak láttak megörökiteni.

A legaprólékosabbtól a legfontosabbig minden ügy a czéhüléseken nyert végérvényes elintézést. A kisebb („particularis“) üléseken csekélyebb fontosságu ügyek: inasszegődtetés, felszabaditás, remekszabás és ennek bemutatása, szóval a folyó ügyek kerültek tárgyalásra, mig a közgyűlésen („közönséges ülés“), a minő volt az év első hónapjaiban tartatni szokott tisztujitó („restauratios“ v. „reparatios“) ülés is, a czéhet egyetemlegesen érintő fontos ügyek kerültek tárgyalásra. Az ülések elnöke a czéhmester, megjelenésre kötelezett tagjai a czéhbe állt összes helybeli mesterek.

A czéh iratai közt két adatot találunk a régibb táblára vonatkozólag. Az 1785. jan. 6-án összeállitott vagyonleltár két tábláját emlit és az 1804. ápr. 1-én felvett jegyzőkönyvben olvassuk, hogy a czéh a „régi és elavult“ táblának ujjal való pótlását határozza el. A gyűlésekre való meghivás tehát a tábla járatása által történt, olyformán, hogy a főczéhmester a gondjaira bizott táblát „eleresztette“, azaz szóbeli, vagy irásba foglalt invitálással a sorban utána következő mesterhez vitte, a ki aztán továbbitotta az ő utána következő mesterhez s igy tovább; az utolsó, ha a tábla már megtette körutját, visszavitte a főczéhmesterhez. A tábla-járásra a stat. III. pontja a következő szigoru utasitást tartalmazza: „Annak felette, ha a betsülletes Czéh táblája valamely Mester Embernél meg hálna, büntetése lészen egy Rhenes forint (mai értékben körülbelül 80 fillér), ha pedig más háznál az hová az tábla vetődik, senki otthon nem lészen, tehát tartozik ugyan azon Személy más betsülletes mester Emberhez vinni.“ A főczéhmester a táblát „eleresztette“ minden közgyűlés alkalmára. Az egyes czéhtagok speczialis kivánságára összeülő particuláris gyűlés egybehivásáért, az illető a táblajáratásért időnként változó összeget tartozott előbb a czéhkasszába lefizetni. Erre nézve a statutumok XXIV. pontja intézkedik: „Hogy ha valaki a Nemes Czéh tábláját kivánja elbocsájtani a' Nemes Czéh Tagjainak egy- 1785

ben gyűlése véget; tartozik letenni két R. forintot.“ A táblajáratási dijak, valamint a közgyűlések alkalmával minden czéhtag által befizetett 6—6 kr. pénzösszeg a czéh egyik jövedelmi forrását képezte, melyből részben a gyűlésekkor rendezett reggelik és kisebb lakomák költségeit fedezték.

Szigoru szabályok kötelezték a mestereket az üléseken való pontos megjelenésre és komoly magaviseletre. „Ha a czéh Mester a Táblát akar melly órára elbotcsátja, a melly Mester Ember azt elvétné, és a meghatározott órára bé nem mégyen, Restaorátio alkalmatosságával büntetése lész egy Rhénes forint, hogy ha pedig bé jön: de óra utánn 30 krajtzár; egyéb Gyülléseken ha bé nem jön, 15 krajtzár, ha pedig bé jön, de a rendelt óra után 6 krajtzár, nem használván semmi némű mentsége.“ (III. stat.) — és: „Gyüllésünk alkalmatosságával valaki hir nélkül a Nemes Czéh Házából ki mégyen, vagy nem figyelmezvén, szükségtelenül beszélget, büntetése lészen 6 krajtzár“ (XIV. stat.) Ezen birságösszegek különben sokszor változtak. A czéhfeljegy-
1777 zésekből tudjuk, hogy pl. 1777-ben a tisztujitó ülésről való elmaradás 1 R. frt. 20 krral, elkésés („órárul elmaradás“) 12 krral, táblajáráskor meg nem jelenés 60 kr.-al büntettetett.

A czéhjegyzőkönyvekben számtalanszor olvassuk, hogy az előljárók dicséretes munkásságuk folytán hivatalukban „megmarasztaltattak.“ Ráab Krisztián pl. 25 évig volt főczéhmester, Csorba
1785 Sámuel 1785. január 13-án lemondott a czéhmesterségről, miután ezt 8 évig viselte „dicséretes szorgalommal“ stb. Ha a főczéhmester lemondott, helyére rendesen a kisczéhmester választatott, a notarius pedig előléptettetett a kisczéhmesterségre. Az ujonnan megválasztott czéhmesterek, — mint ezt az 1777. január 3-iki czéhjegyzőkönyv, már mint régi praxist emliti, — a meghivott városi főbiró előtt a czéh igazságára „meghiteltettek,“ azaz feleskettettek, hogy mindenben pontosan, hiven, becsületesen fognak a felolvasott törvények értelmében eljárni. A statutumok első pontja erre nézve mondja: „Ha a betsülletes Szűts Mesterek, ujonnan

Czeh Mestert tesznek, akkor kellessék a Várasnak Fő Birájától két betsülletes Hites Embereket magok köziben kikérni és a választott Czeh Mesterek, azon hites emberek előtt tartozzanak a Czeh igazságára megesküdni.“ A fő- és kis czéhmester eskü formája azonos volt és a következőkép hangzott: „Én N. N. esküszöm az élő Istenre, ki Atya, Fiu, Szent-Lélek tellyes Szent Háromság, egy bizony örök Isten, hogy én Miskoltz Városában lakó, Betsülletes Czehbeli Szűts Mester Embereknek Társaságában, Fő (v. Kis) Czeh Mesterségnek tisztiben és hivatalában tehetségem szerint hiven és igazán eljárok, a' Betsülletes Nemes Czehnek Articulusiban le tett minden némű igazságos rendtartást meg tartani és másokkal is megtartatni igyekezem, annak minden némű kezemhez jövő jövedelmét magam hasznára nem forditom, hanem inkább oltalmazom és takargatom és nem máshová, hanem az hová a' betsülletes Nemes Czeh kivánnya oda forditom. Minden rendbéli én előttem igazságot és Törvényt kivánó Embereknek, igaz Törvényt szolgáltatok: ha mi fogyatkozást és hibát a' betsülletes Nemes Czehbeli Mester Emberek között észre veszek, azt béhunt szemmel el nem nézem, hanem meg orvoslom és javitom. Egy szóval mindenben az Istennek ditsőségét, Felebarátunk javát és a' betsülletes Nemes Czehnek hasznát, tellyes tehetségemmel munkálódom, mellyre az Isten Idvezülendő Keresztyéni Hitemben ugy segittsen“.

A fő czehmester tehát első sorban őre volt a törvényeknek, a statutumoknak, melyek a beiktatás alkalmával a „czéhládá“-val együtt leltár mellett gondviselésére bizattak.

Czéhünk ládája ott látható kulturegyesületünk muzeumában. Körülbelül 1 m. hosszu, 60 czm. magas és széles, feketére festett fenyőfadeszkából összeróva, egyszerű, diszitménynélküli, de izléses. Belsejében a nagyobb rekesz a könyvek s irományok elhelyezésére, a kisebb (10—15 czm. szélességű), két fiókos rekesz pedig valószinűleg a pénzérték számára szolgált. A láda bubos tetején szintén látunk egy fiókot, melynek a czélját azonban még

valószinüleg sem tudjuk megmondani. Zárja fortélyos lakatosmunka, két — hosszabb és rövidebb — kulcscsal nyitható és zárható. A meglevő kulcsokon csüngő bojt a szűcsmunka valódi remeke.

1776 Az 1776. márcz. 8-ról szóló czéhjegyzőkönyv arról tudósit, hogy a láda birói letétben volt; hogy miért, arra nézve az 1754-ig visszamenő feljegyzésekben semmi adatot sem találunk.

1799 A régi czéhpecsétnek megujitását 1799. szept. 28-án tartott particuláris gyülésen határozták el. Lenyomatokból ismerjük: két egymás felé ágaskodó oroszlán, „Sigillum Cehae Pellionum“ körirattal.

A főczéhmester tisztét czéhtörvények irják körül. „A' Czeh Mesternek tiszti ez: hogy a betsülletes Czehnek rendtartására és igazgatására szorgalmatosan vigyázzon, ha valaki a Czeh igazsága, Törvénye és rendtartása ellen cselekszik, annak Törvény szerint való eligazitására Napot és Órát rendelljen és a betsülletes Czeh eleibe adja: melyet ha a Czeh Mester el halgat és el mulat először eféle gondviseletlenségért büntetése lészen két Réhnes forint, másodszor is harmadszor is a szerint; nemkülönben a mely Mester Ember azon dolgot illető Parantsolatot által hágja azon büntetésre méltó lészen“ (II. stat.) A czéhüléseknek ő az elnöke s mint ilyen, bőrrel bevont karosszékben ül, melyet
1783 az 1783. és 1785. évi leltárak is emlitenek. A megválasztott („beálló“) főczéhmester a XVIII. század első felére visszamenő adatok szerint beiktatása alkalmával egy aranyat fizetett „köszöntőkép.“ Részben ebből fedezték a tisztujitó gyülést követő lakomákat. Ilyen társas lakomák különben bármely czéhösszejövetel után is szerepelnek. Borra, czipóra, husra, fűszerre való utalványozások
1770 („resolválások“) a czéhládából sürün szerepelnek az 1770-ig visszamenő számodásokban. A főczéhmester „sallariuma“-kép az
1787, 1792 1787—89 és 90. évi czéhszámodások 4 Rfrt. 15 krt, az 1792. éviek pedig 4 Rfrt. 20 krt. tüntetnek fel.

A jegyzői, nótáriusi tisztséget is az évenként tartott restaurá-

tió-gyűlésen töltötték be. A megválasztott a következő formulával „hiteltetett“ meg: „Én N. N. esküszöm az élő Istenre, ki Atya, Fiu, Szentlélek, telljes Szent Háromság, egy bizony örök Isten, hogy Miskóltz Városában levő betsülletes Nemes Szűts Czehben Notariusságomnak tisztiben és hivatalában tehettségem szerint hiven és igazán el járok a' Nemes Czehnek minden általam kivántatandó irásit minden tekintetek kivül Fő Czeh Mester Uram, és az egész Nemes Czehnek parantsolatja szerint tökélletesen béirom, 's feljegyzem és Mester Ember társaimon kívül senkinek ki nem jelentem. Mellyre az Isten Idvezülendő Hitemben úgy segittsen.“

Ezen tisztségeken kivül még két funkcziónáriussal találkozunk; a szolgáló mesterrel és a szószólóval. Az előbbinek neve 1778 óta szerepel a tisztujitó gyülések jegyzőkönyveiben és pe- 1778
dig a legtöbbször ily formában: „N. N. a czéh szolgálatjára rendeltetett és hittel is kötelezteteti“. A szolgáló mester tehát nem választott; sorban kötelező hivatal volt ez minden czéhtagra két évig. Elég terhes funkcziókkal és kötelességekkel járt, azért látjuk, hogy a mesterek pénzzel váltják meg. A megváltási összeg változó, 1791-ben pl. 6·48 Rfrt., 1802-ben 8 Rfrt. Ritka esetek- 1791
ben, sulyos okok alapján (pl. betegség, nagy szegénység) a czéh váltság nélkül engedte el egyeseknek a szolgáló mesteri éveket, de ilyenkor mindig hozzáteszik: „személyére való tekintetből!“ Ugy látszik, hogy a mesterek nem szivesen viselték ezt a hivatalt, aki csak tehette, szivesen lerázta magáról a váltságdij lefizetésével.

A szolgáló mester „hit formája“ tájékoztat a velejáró kötelmekről:

„Én N. N. esküszöm az élő Istenre, ki Atya, Fiu, Szent, Lélek, teljes Szent Háromság, egy bizony örök Isten, hogy ezenn Miskoltz Városban lévő betsületes Nemes Szüts Czéh társaságban magamra vált Szolgáló Mesteri hivatalban tehetségem szerint hiven és igazán el járok Czéh mester Uraimék és az egész betsü-

letes Czéh érdemes Tagjai parantsolatjoknak mind az illendőségig nagy készséggel engedelmeskedem. A történhető sulyos betegségben lévő Mester Emberek és azokhoz tartandók iránt a szokott rendet fenn tartom, azok iránt való vigyázatra annak idejében, az időnek és a beteg nyavalyájának mi voltához képpest rendel: Személy válogatás nélkül Mester Embereket vetek és ki állitok. Halott alkalmatosságkor pedig a rendelt utolsóbb hat Ifiu Mester emberekkel együtt minden azon alkalmatosságra szükséges dolgokat Keresztyéni módra hiba és fogyatkozás nélkül, serényen és józanon véghez viszek. Egy szóval mind azokban, melyek Szolgáló Mesteri hivatalomra akármely részben nézendők, hiven és jó Lelkiesmérettel eljárok. Melyre a jó Isten idvezűllendő igaz Hitemben ugy segéllyen."

Csak az, ki tagja volt a szűcs czéhnek, üzhette joggal a szücs mesterséget. A tagok közt különbség teendő. Voltak helybeli és vidéki tagok. Ez utóbbiak a „landmeisterek", t. i. kik a czéh székhelyén kivül eső községekben, vagy városokban (pl. Szent-Péter, Szikszó) folytatták mesterségüket, inasokat szegődtettek, — kiket azonban a czéh tartott nyilván — szabaditottak és promoveáltak mester-rangra. A helybeli mesterekhez mérve kisebb joggal birtak, de kevesebb kötelességgel is. A czéhen kivül állók a „kontárok". Mesterember számba nem jöttek, ép azért a náluk tanult inasnak ujból el kellett teljes időre szegődnie valamelyik czéhtaghoz, ha qualifikált mesterségre vágyódott. A kontárkészitette ipartermékek árusitására a XII. stat. tanusága szerint sulyos birságot róttak: „Ha valaki Czehbeli Társaink közzül Kontár munkáját árulná, büntetése lészen négy R. forint először, másodszor pedig a Czehből ki rekesztetik."

Az inasbeszegődés aktusa a partikuláris czéhülésen történt, a melyen az illető jelentette, hogy kihez akarna szegődni, menynyi időre, minő feltételek alatt A czéh megvizsgálta a keresztlevelét és ha esetleg már másutt inaskodott volna, az ezt bizonyitó „Tanuló levelet". Ha rendben találta, a czéhládába tétette, a

honnan csak felszabadulásakor kapta ismét vissza a tulajdonosa. A mester ellen sem levén kifogás, a notarius az elszegődést külön e czélra szolgáló jegyzékbe foglalta (fenmaradt 1777—1878 ig 1777
terjedő évekről), mely feltüntette a szegődő nevét, illetőségét, a mester nevét, az inasi évek számát, az esetleges feltételeket és speciális kikötéseket, pl. hogy az illető inas aratási időre szüleihez távozhatik, hogy munkájokban nékik segitsen, de ennek fejében kötelezi magát, hogy gazdájának 4 köböl buzát szolgáltat, vagy hogy tanuló éveiből nehány hónapot a mesterrel történt egyezkedés szerint ennyiért és ennyiért megvált, stb. Záradékul mindég ott találjuk szegődőnek azon igéretét, hogy magát jól s becsületesen fogja viselni. Pl. „Czeh Mester Csorba Sámuel Uramnál állottam ujra be inasul két esztendeig Szűts Mesterségnek tanulása végett, a mellyben tartozom már ennek utána nagyobb hüséggel és serénységgel szolgálni, nem ugy mint Herr János Uramnál". Aláirva: „Én Fodor Laczi" (1783. ápr. 5.)

Már az elszegődés is aránylag elég nagy költséget okozott a szűcs mesterségre vállalkozóknak. Mikor valaki „beszegődőttett," táblajáratás, immatrikulálás s más czimen 4—8 Rfrt. közt váltakozó összeget tartozott a czéhládába fizetni. Pl. 1768 ban 3.96 1768
Rfrtot, 1769-ben 3·69 és 4·08 Rfrtot. Biztositékul arra nézve, 1769
hogy a szegődés kétoldalu szerződését az inas ne bontsa fel önhatalmulag.

A legény elégséges ok nélkül nem hagyhatta el a műhelyt, a melybe állott s már az 1784. máj. 24-i czéhhatározat szigoru 1784
büntetés terhe alatt utasitja a mestereket, hogy csak olyan legényt fogadjanak fel, ki előbbi munkaadója által kiállitott és az elmenetel okát is megjelölő „Levéllel" igazolja magát. A czéh a minő aprólékos rigorózitással sánczolta körül a mesteri tekintélyt a legényekkel szemben, ép oly pártatlan igazsággal védte ezeket amannak tulkapásai ellen. Csak egy példát emlitünk, melyet az 1787. évi jul. 22-i jegyzőkönyv örökitett meg: „Rajkó János 1787
Szűts Legény panaszt tevén a Ns. Czéh előtt az eránt, hogy

Pásztor Pál gazdája, őtet majd minden világosságra nem jött ok nélköl vexálni, kutyateremtettével, lelkeparáznitásával szidni, sőt verni való szándékát is kinyilatkoztatni s a katonák közzé adni is igyekezni: melyeket nem szenvedhet, a Legény az eránt alkalmas időben Czéh Mester Uramnak jelentést tevén, a Ns. Czéh félvén a rossz következéktől, őtet Gazdájától felszabaditani tetzett és Pásztor Pál Uramat 11 hetekig való hetibérének, in Sa. 3 Rfrtoknak és 51 kr. megfizetéséré itélte."

A vándorlási idő legrégibb adataink szerint három év volt. Az
1778 1778. jan. 5-én tartott rest. ülés különös nyomatékossággal hangsulyozza ezen időtartamot, „ennek jó" — hiteles „Levelekkel" való igazolását s csak „ha valamely elkerülhetetlen ok adódik, az Mester Ember Gyermekei eránt valamenyire elengedik".

1798 1798. febr. 26-án, mikor a statutumok megujitására nézve is intézkednek, a főczéhmester uj vándorlevelek beszerzésével bizatik meg. A márcz. 12 iki gyülés a bemutatott szövegezést elfogadja s ennek kinyomattatását az aug. 4-én Pestre vásárra menők gondjaira bizza. Nemsokára azonban egyik pozsonyi nyomdász ajánlatát fogadják el, megrendelnek 600 db. magyar és német szövegű vándorlevelet azon hozzáadással: „a rézlapok a nyomtatónál maradhatnak". Az uj, pergamen papirosra nyomtatott, czifraszegélyü kundschaftok 1800. jan. 2-ra megérkeztek s egynek árát a czéh 15 krban állapitja meg.

A miskolczi szücs „legény Társaság," mint a czéhjegyző-
1790 könyvekből kitünik, 1790-ben alakult. Törvénykönyvét, az artikulusokat, a kassai szücsök legényreguláiról másolják s ezért a nevezett év febr. 21-én 13·24 Rfrtot fizetnek. Február 24-én megrendeli a czéh a „Társaság" ládáját, mely 5 frtba kerül, a lakatosmunka rajta 6 frtba. A regulák 1790. május 26-ra elkészülvén, junius 27-én a két kulcsra járó ládával s a szükséges könyvekkel átadatott a megalakult „Társaság" előljáróságának. A felszerelésre a czéh 27.48 forintot költött. Adataink vannak, hogy a czéh később is többször segélyezi a „Társaságot." Igy

már a következő évben a társaság inventár feljegyzése szerint 6·48 frt. értékű bort ad ajándékba, 1792-ben pedig 4.0 frtot „re- 1792
solvál" a legénytársaság számára. A mesterek ellenőrző jogukat 3 „kirendelt" előljáró által gyakorolták. 1790 től minden rest. ülé sen kijelölik az atyamestert az „öregebb" (v. nagyobb) és „fiatalabb bejáró mestert" a Társaság számára egy évi tisztséggel. Ezek, mint a czéh érdekeinek képviselői és védői, első sorban felelősek az artikulusok pontos betartásáért. A legterhesebb és felelősségteljesebb volt az atyamesteri hivatal.

A társaságba való belépés minden, helyben tartózkodó legényre nézve kivétel nélkül kötelező, különben remeke nem acceptáltatik.

Aki a Társaságtól megvált, „bucsu-pénz" czimén 30—50 krt. fizetett. A jövedelmi forrásokhoz tartoztak ezeken kivül a regulákba ütköző cselekményekre, vagy mulasztásokra rótt büntetés pénzek. Érdekes büntetések vannak megörökitve az 1720-iki 1720
„bejárás"-ról: a) kettőt prüszkölt és csufolva félre rántotta a száját: 30 kr". b) „haja boglyas volt: 15 kr." c) orrfuvásért: 30 kr. d) másnak holmiját elakarta venni: 30 kr. e) hanyagul öltözött 30 kr.

„Midőn a beálló Személy a maga Remekét a' Czéhnek tetszése szerint elkészitette, akkor is megtartván a' Kántornak idejét, előbben is a Ns. Czeh részről a' beállásbeli summát 12 R. forintokat letevén egy bőrvederre 3 R. forintokat lefizetni tartozik és a Nemes Szűcs Czéh Statutuminak megtartására Hittel akkor kötelezteték." (XXI stat.) A mesterremek elbirálásában általában nagy rigorózitással jártak el, mire részint saját féltékenyen őrzött jóhirnevök, részint a „remek büntetések" kiszabásából eredő haszon inditotta őket. Az idézett statumok életbeléptetése előtt (1799 előtt) a jegyzőkönyvek nem egy lapja szól aránylag sulyos „remekbünteté"-sekről. A remekbirságok természetesen esetről-esetre, a hiba minősége szerint állapittatván meg, nagyon különbözők. Különösen sok remekhibáról szólnak az

1770—1800-ig terjedő czéhfeljegyzések. A mesterember fia itt is
1791 több elnézésre számithatott. 1791. aug. 20-án pl. Ifj. Kun János remeke, bár hibásnak találtatott, tekintettel arra, hogy készitője mester fia, „különös megegyezésből acceptáltatott". „És mely mester Ember az ilyen remekelő Személnek segitségére akar lenni és varrni segit, tehát a mennyiszer találtatik, hogy őtet valaki látya varrni akár reggel, akár délben, akár délután, büntetése 4 Rfrt. és ha ez által az ilyen segitő személy a maga segitségével fel nem hagy, a czéhből is kiutasittatik." A mesterember fia a beállási summa felét fizette. Ezt a privilegiumot él-
1785 vezte, — s 1785. aug. 9-én régi jogszokásként emlitik — az is, ki a mester özvegyét, vagy leányát vette nőül.

A statutom 21 pontja emliti a mesterséghez megkivántató „bőrvedreket". Már a legrégibb időtől fogva megkivánták s pedig vagy természetben, „in natura", vagy megfelelő pénzér-
1799 tékben. 1799. előtt minden beálló 2 bőrvedret szolgáltatott. A czéh ingóságaihoz tartoztak, leltároztattak és minden évben, tisztujitáskor a mesterek közt az idősbségi sorrend szerint használatra kiosztattak. 1790. jan. 14-én pl. 14 drb. kettesével kiosztott bőrvederről történik emlités a jegyzőkönyvben. Egy bőrveder meg-
1785 váltási összege 1785-ben 6 frt., később — a statutumok keltekor — 3 frt. Tűzvész alkalmával alkalmas vizhordó edényeknek bizonyultak ezek a vedrek, ezért a városi hatóság kötelezte a czéhet, hogy közbiztonság érdekében elismervény ellenében szolgáltassa be őket évenként a városházára, hol tűzesetekre készentartották. A hatóság ezen intézkedése érzékeny anyagi veszteséget jelzett a czéhre nézve, amiért is ezután a bőrvedrek megváltását nemcsak megengedte, de szivesen is fogadta. A bőrvedreknek az imént érintett rendeltetésére és felhasználására a cz. jegyzőkönyvek a
1791 következő adatokat örökitették meg. 1791. márcz. 9-én: „A Ns. Magistratustól 22 bőrvedrekről adott recognitió a ládába tétetett. Ugyanezen évben a városi főbiró átiratára 20 vedret szolgáltat-
1794 tak be a városházára. 1794. márcz. 3-án: „A Ns. Magistratustól

a feljebb muló 3 esztendőkben bejött bőrvedrek előadásáról irással megintetvén közös gyűlésünkben elolvastatott, egyszersmind felelés általunk adatott irásban.“

A helybeli mestereket belépés rendjében külön, erre a czélra szolgáló könyvben nyilvántartják. A mesterek listájából látjuk, hogy számuk 40—100 közt váltakozik. 1759-ben 40-en felül, 1761-ben 1759, 1761
és 62-ben 40 körül voltak, 1782-ben számuk 86-ra emelkedik. 1782

A szűcsmesterséghez szükséges nyersanyag beszerzése régebben a czéh által történt. Legelső adatunk erre nézve 1766-ból 1766
való. Ezen év kiadásai közt szerepel a többek közt ez a tétel: „Midőn a bárányböröket mind megszámlálásában, mind megvételében, mind pedig ehhez kivántató cirkumstantiákban eljártunk, erogáltunk kenyérre, husra mindössze 2·4 Rfrt.-okat“.

A czéhnek minden időben elsőrendű gondját képezte, hogy a szücs áruknak megfelelő helyi és vidéki piaczot teremtsen. Miskolcz s más városok árulóhelyeinek kérdése szinte állandó tárgyát képezi a czéhtanácskozásoknak. Helyben a szűcsmesterek régi árulóhelye, melyről adataink vannak, a város alsó végén, a mai „Borsod-Miskolczi-Gőzmalom“ környékén lehetett. Országos vásárokkor (főleg a Sámuel és Juliánna napon) a katólogus rendje szerint itt ütötték fel sátraikat. Ez az árulóhely a XVIII. sz. második felében, — a miskolczi szűcsczéh virágzása idején, — szüknek bizonyult. 1784. jan. 6 án, majd 1797. febr. 7-én meg- 1784, 1797
bizzák a főczéhmestert két más mesterrel együtt, hogy a városi előljáróságnál valamely tágasabb vásárhely megszerzése iránt lépéseket tegyen. A küldöttség mindkét esetben eredménytelenül fáradozott. Most a meglévő kereten belül igyekeznek számos czéhhatározattal a mesterek sokszor összetűző érdekét kiegyenliteni. Igy 1797. febr. 26-án az alkalmatlanságok és viszályok rendezésére kimondják, hogy a régi helyen, az utak meghagyásával 2 sorban a vásárt megelőző napon délesti 5 óráig épittessenek a sátorok. Aki erre az időre elmarad, a kárt magának tulajdonitsa.

„A mely Mester Ember itt az miskolczi Városban délutáni 2 órára az áruló helyen meg nem jelen vagy maga, vagy az munkájával együtt (1784. máj. 24-én délután 1 órát tüzik ki végső terminusul), magára vessen, hogyha ott helyet nem kap. És az Rendet megtartván, catalogus szerint épitsen sátort és a sátort előponyvával felépitvén és mikor sátort elbontani akarván, tartozik szomszédját megtudakolni, itt marad-e holnapig, vagy nem, ha nem, tartozik 5 óráig rá várni, különben büntetése 2 Rfrt.

A miskolczi szűcsök különösen gyakran a szikszói, debreczeni, rimaszécsi, kereszturi és egri vásárokon fordultak meg. Ellátogattak azonban még a pestire is, főleg a medardusira. Mikor
1799 1799-ben szóbakerült a vándorlevelek megujitása, a kinyomatás megbeszélését a pesti vásárra menőkre akarják bizni. A szikszói
1783 vásár kibővitésére már 1783. febr. 13-án 3 mestert küldenek ki. Napidijaik s egyébb költségeik a számadások szerint 6 R frtot tettek ki. A szikszóiak nem fukarkodtak az igéretekkel, mire
1784 ujból delegátusokat rendelnek ez ügyben, kik 1784. jan. 6-án referáltak utjukról a czéhnek és „a Helyrül való Levelet a Ládába
1791 beadták". 1791. szept. 26-án ismét megbiznak kettőt az alkudozásra: „relatiójuk a ládába tétetik". Rimaszécsen hosszu bérlet
1785 után 1785. jan. 6-án vásárolnak árulóhelyet. A kontár czéhet kompromittáló munkáért a mestert először megintették, majd pénzzel
1787 birságolták. 1787. ápr. 27-én pl. Kalauz Istvánt „kontárságáért" 2 R frttal büntették. Ugyanezen év jun. 22-én Boros Mihály bizonyos hibás munka eránt Főczehmester Uram, Raab Christián Uram által megszóllittatván, maga engedetlen és feslett fejességéért többször levén megintetve elmarasztaltatott 2 R frtig. Később (1788-ban) ugyanaz a mester ezért és „teleseléseiért" a a czéhből kirekesztetett.

A büntetési lajstromban sürün szerepelnek ezek és hasonló tételek: helytelen cselekedetért: 4 frt, — vásáron tanusitott illetlen magaviselétért: 1 frt, — káromkodásért, „lelke paráznitá-

sért," „parasztozásért" stb. változó összegek. Sokszor helyt adnak a bocsánatkérésnek, „a megkövetés"-nek is. Ismétlés esetén a büntetés sulyosbodik; pl. a legényre nézve oly módon, hogy vándorlevél nélkül bocsájtják utnak. Ilyen eset fordult elő 1789. 1789
febr. 6-án; a következőleg találjuk feljegyezve: „Székhelyi András a Ns. Czéhvel szembeszállván és a Lelke paráznitásával és parasztozásával Czéhbeli Mester Embert illetően, Cuntsaft nélkül elbotsájtani méltónak itéltetett." Még egymás munkáinak ócsárlása is tiltva volt: „Ha valamely Szüts Mester Ember más Szüts mester Ember müvét vizsgálván együtt is, másut is Városban, Vásárban, közönséges, vagy kivált képpen való helyen szóllaná, gyalázná vagy ótsárolná, büntetése lészen 1 Rfrt".

A polgári törvényekbe ütköző, nagyobb vétségeket néha maguk intézik el — pl. 1785. márczius 10-én mikor Vadnainét és 1785
legényeit lopásért a czéh „a maga Törvénye ereje szerint" büntette, — máskor meg — pl. 1790. nov. 5-én — a czéhbüntetés 1790
kiszabása után az illetőt a polgári hatóságnak is kiszolgáltatják mint ezt a stat. X. pontja előirja: „Ha valamelly Mester Ember Mester Ember társát akár itthon, akár Vásárba megkárositani kivánná, büntetése lészen négy R. forint, hogy ha pedig a kárositás a Nemes Czeh hatalmát haladná, Őtet illető Nemes Magistratusnak által adassék." Tiltva volt végül minden oly cselekmény, mely a mester tekintélyével össze nem fér, ezt a világ szemében dehonesztálja. A IX. stat. szelleme ezt világosan elárulja: „Ha valamelly közöttünk levő mester Ember valami dög nyuzásával, eb, matska és egyéb tisztátalan állatnak agyonverésével, vagy megölésében vagy pedig azoknak egy hellyből más hellybe való el huzásával magát meg motskolná, vagy tsak meg véresitené is, Mesterségén maradjon. Másképp eb vagy egyéb állat ellen maga oltalmára minden Ember tartozik ki kelni és maga tehetsége szerint védelmezni."

1770-ben beszerzi a czéh 2 példányban a hires I. Rákóczy 1770
György költségén, 1636-ban nyomtatásban megjelent, „Öreg

1771 Graduál" énekeskönyvet. 1771-ben 3 fogast csináltatnak a
1778 ref. templomban, 1778. jul. 26-án a ref. templomkar megfestésére 10·2 frtot, az ujonnan épülő templomra 43 frtot resolválnak. Ugyanezen czélra a következő esztendőben 9 frtot, az ágostaira
1796 4·3 frtot, majd meg mindkettőre 100 frtot adnak. 1796-ban a helybeli két ref. templomra 30—30 frtot, a ládházira szintén 30 frtot utalványoznak.

1783 A czéhház felszerelése az 1783. jan. 21-iki leltár adatai szerint állott a következőkből: 12 pár kés, 42 tányér, 1 rézkondér (valószinűleg bornak; elveszett), 1 bőrszék, 1 butykos (ez is
1785 bornak), 1 lócza. 1785. jan. 6-án: 16 pár kés, 43 drb. tányér, 1 bélyeg-vas, 2 tábla, 1 kondér, 1 nagybutykos, 1 hosszu lócza,
1790 1 ócska karosszék. 1790. márcz. 5-én elhatározták, miután „a nagy butykos is eltörött", — a czéhlakomáknál használt evőeszközöknek (számukból a mesterek számára is következtethetünk)
1759 — eladását. Boruk volt az inventárok tanusága szerint 1759-ben 10, 1763 ban 13, 1768-ban 6, 1770-ben 16, 1773-ban 12, 1774-ben 12, 1775-ben 4, 1782-ben 9 hordó. Jó minőségü lehetett, legalább erre enged következtetni az, hogy pl. 1776-ban 1 hordóval vesznek 13·26 Rft.-ért, 1769-ben 10 hordó eladásából befolyt 154 Rfrt. és 1776-ban 2 hordó bor 40.3 frt becsértékkel van feltüntetve.

Az évi jövedelmek forrásaik természetéből kifolyólag rend-
1766 kivül ingadozók. Ime néhány adat. Jövedelem volt: 1766-ban 77·76, 1768-ban 102·8, 1769-ben 280·77, 1770 ben 107·44, 1777-ben 139·84 frt. Az évi bevételekből fedezték a folyó kiadásokat. Főbb kiadási tételként szerepelnek: nyersanyagok beszerzése, adományok jótékony és humánus czélokra, deputátusok
1767 költségei. Érdekes pl. a következő, 1767. jan. 31-iki jegyzet: „Midőn Kenyeres Uram állapotjában Tettes Vicispán Uramhoz voltunk 3-an, onnan eljövén 5-en költöttünk kávéra és kosztra 30 denárt". Instancziák megirása, czéhmesteri salarium, ajándékok
1770 pl. 1770-ben a város főbirájának adtak „egy sapkát béléssel

együtt". 1771-ben pedig ugyanennek „dicséretben 5·16 Rfrtot" üléskor reggeli vagy vacsora. 1792-ben pl. egy reggelire, kávéra és zsemlyére költöttek 1·33 frtot, 1761-ben vacsorára, kenyérre, husra, főzelékre stb. 2·49 frtot.[1])

A kovács czéhről ez időszakban évkönyveinkből csak 1722-ben értesülünk, midőn olvassuk, hogy „A kovács mester- 1722
embereket hivatván a városházához biró uram, minthogy levél szerbeli szolgálattal ő kigyelmek is ugy tartoznának, mint a többi lakosok, de minthogy mesterségbéli szolgálatjok szükségképen kivántatik a városnak, a becsületes tanács egyenlő akaratjából végeztetett, hogy számszerint a mennyien vadnak, mindenik ezen mostan folyó egy esztendőben mesterségével személyszerint öt magyar forintig szolgáljon, mely szolgálatról kiki közzülök rovást avagy irást tartson magának hiteleses módon".[2])

A lakatos czéhet illetőleg már több és érdekesebb adatoknak vagyunk birtokában. Maga a czéh is előkelőbb szerepet vitt, mert annak kötelékébe tartoztak a fegyverkovácsok és kardcsiszárok, s a puskagyártók is és hogy mily jó hirnévnek örvendtek, onnan látjuk, hogy mint fentebb (357. lap) kimutattuk, a század végén a budai hadi commando is miskolczi lakatosokkal készitteti a huszárság részére a sarkantyukat.

A háborus évek pusztitásai közepett e czéh régibb iratai is elpusztultak. Jegyzőkönyvei egy részét utóbb lemásolták. E jegyzőkönyvekben 1700—1740-ig az ország történetének nevezete- 1700 - 1740
tesebb eseményei vannak, sok eredetiséggel följegyezve. Bár szivesebben vettük volna a czéh jegyzőjétől, ha e helyett a lakatos czéh életéről tartott volna fenn adatokat, mindamellett érdekesnek találjuk bő kivonatban ismertetni, — miután itt ott mégis czéh dolgokról is emlékezik:

„Protoculuma a' Ns. Lakatjártó Czéhnek, az 1825-dik Esz-

[1]) Vértesy Sándor. A miskolczi sütcsipar és multja. Ellenzék 1903. évf. 33—64. szám.

[2]) Annales Miskolcz város levéltárában.

tendőben, ujabban lepáriálta Fő Czéhmesterségében Simon János Uram az igen régibe megtörtént ugyan ezen Czéhnek elpusztulását még az 1700-dik Esztendőben az Rabutin járásakor, mivel akkor Miskoltz várossát megégette, a' feljegyeztetett Esztendőben Szent Miháj Havának 21-dik napján az ellenség.

1700 Az már feljegyeztetett 1700-dik Esztendőben Szent Mihály Havának Huszonegyedik napján Miskoltz városával együtt a' Ns. Lakatjártó Czéhnek minden jószága, levelei, donátiója, mind ládástul elprédáltatott, a' város egészben, mind a' pintzékkel együtt tűzzel megégettetett, a' mesteremberek is, kik meghóltanak, kik ide 's tova széledtenek, a' czéh romlásba maradott.

Ezen feljegyeztetett 1700. Esztendőn még először a' Rákotzy Ferencz Magyar Országra való jövetele ideje volt, még akkor a'
1703 czéh is megvolt. 1703. Esztendőben nem sokra mehetett, hanem Tokajt, Ungvárt megszállotta volt.

1704 1704. Kassa, Tokaj, Szatmár, Eger, Ungvár, Nyitra, mely tészen három vármegyének nagyobb részét, megszállotta. Az Rákótzy Ferencz, ezen nagy munkát béfoglalta az 1705. Esztendőben 1706. és 1707. 1708. 1709. 1710-dik Esztendőben fennállott a' magyarok fegyvere. A' Ns. czéhnek pedig semmi rendes fojamattya nem volt azokban az esztendőkben.

1711 1711-ik Esztendőben az donátió nagy költséggel Budáról haza kerűlvén az Ns. czéh kezdi magát rendbe szedni. Lakatos Ferencz uram választatik czéh mesterségre.

E o d e m. Letették az magyarok a'fegyvert, megbeszélvén a' császárral jómód alatt.

1712 1712. (?). . A' portió ismét a' nyakába száll az országnak. I. József császár meghal.

1713 1713 . . . A' Ns. czéh törvénnye helyre állittatott.

1714 1714. . . . E o d e m. Lakatos Ádámot tolvajságér felakasztották Die 19. Aprilisba.

1715 1715. . . . E o d e m. Ollyan gyeneralis commissió volt az országban, hogy különbség lett nemes, szabad és paraszt emberek között.

1716. Eodem felbontotta az Német a' Törökkel való frigyet, melly frigykötésnek még volt hat esztendő hijja. 1716

1717. . . . Eodem. Ifjú Bánya István a' köszöntő pohárt beatta a' Ns. czéhbe. Die 17. Februárii. 1717

Eodem. Megszállotta a' német császár hada nagy erővel Landorfehérvárát a' Török is nagy erővel feljött a' vár segitségére, a' Németet úgy megszoritja a vár alatt, hogy sem ide, sem tova nem mehetett.

Az Török egy levelet küldött volna bé a' várba Vékony János nevü magyar katonától, a' melly levélnek a' volt Continentiája, hogy bizonyos napon a' Török meg fogja ütni a' német tábort, hanem az várból a' sok jancsárság ki jöjjön egyik oldalára a' németnek.

De Vékony a' Török levelét a' Német táborra vitte, ottan más levelet csinált a' Német Török nyelven, azt irta bé, a' várban, mintha a' Török irta vólna, napot terminált, azt is, mintha a' Török irta volna, hogy bizonyos napon megvészi a' Német tábort, mihelyen meghallják a' várban, takarodjanak ki a' várból, hagyják pusztán, a' várbéli Török a' levélhez tartotta magát, — a' Török táboron pedig csak azon vették észre, mikor a' Német lármát ver az tábor körül. Az Török az Német körül erősen munkálkodik, de az várbeliek kitakarodnak, az várat minden emberi erő nélkül pusztán hagyják, az tábori Török észreveszi, hogy puszta a' vár szégyenvallással elmégyen, a' Német pedig a' puszta várba belészáll. Igy száll Landorfehérvár keresztény kézre.

Eodem. A' pogány Tatárság nagy baromi erővel kijött Szakmár vármegyében, kijöttében semmit nem bántott, de mihelyen meghallotta a' tábornak Vékony János miatt lett elárúltatását, elbúsúlván, három vármegyét u. m. Szakmárt, Ugocsát, Bereget úgy elrontotta, hogy ember a' romlásnak szörnyü voltát ki nem mondhatja, sem ki nem irhatja.

1718. . . . Eodem. Az égen nagy csuda látszott az országnak Lengyelország felől való részén karácsony havában. 1718

1720 1720. Die 26. Juli tétetett fel a' supellát a' prédikáló szék felébe Debreczenyi István és Bányai uraimék munkájok által

1722 1722. Debretzeni István marad még is a' czéh mesterségben Szendrei Lakatos István adta bé a' köszöntőt czéh mester választáskor.

Eoden mondatott szabadon Nagy András, 16-ik July.

1723 1723. July hólnapban olly rettenetes eső szakadás vólt az miskoltzi határban, hogy a' szőlőkben való kárt, nincs ember az ég alatt a' ki meg tudná becsülni. Egy nehány ember elveszett. Sok házat összerontott az malmokkal együtt.

1724 1724. Ezen feljegyzett esztendőben ő Felsége parantsolattyából olly generalis couscriptió vólt, a' mellyben minden embernek meg kellett mutatni az ármalisát, de sokat az ármalisokból elszedtenek vala, kinek a' maga nevére nem vólt, a' Libertinusokat külön, és a jobbágyokat külön irták.

1725 1725. Esztendőben vétetett ki a' nemesség a' portió és a' quártély tartás alól, úgy a' szekerezés alól, de olly erős taxa rendeltetett a' nemes vármegyétől, hogy nehezebb vólt a' portiónál.

1727 1727. Esztendőben tétetett a' nemes vármegye háza tetejére az ember formájára kifaragott kő.

1728 1728. Ugyanezen esztendőben egész tavaszon és nyáron kegyetlenképen uralkodott a' szárazság, de ősszel elkezdődött az esőzés egész új esztendőig uralkodott bő árvizekkel két rendben.

1740 1740. A' pestis uralkodott körülöttünk való vármegyékben bő mértékben, be is zároltattak sok helységek. Szikszó is.

Ezen pestis alkalmatosságával az országos vásárok eltolaltattak, és minden törvények folyási megtiltattak. Ezen vásárok megtiltásából pedig a' nemes czéhnek, és az akkori mesteremhereknek igen nagy károk következett, mert a czigányok rakásonként patkóltak a' csizmadiák szinjek ajtaja előtt, mellynek orvoslását nem vihettük végben, külömben hanem a' Tekintetes urakhoz kellett folyamodnunk, nem kevés discretiónkkal, azok között Viczespány

Urhoz és megegyezett akarattyából igért a nemes czéh azon Urnak a' maga részére szükséges csizmáknak sarkantyuzását és patkólását éltéig.“ [1])

Hogy különben milyen komolyan vették mesterségüket és szabályaikat, kitünik abból is, hogy 1714-ben az egyik mester a más- 1714
sik ellen rágalmazási pert indit a város tanácsa előtt, mert az őt, remek nélküli mesternek mondotta, „hogy tudniillik Bakos Mihály, Debreczenyi István uramat remeketlen mesterembernek mondotta volna és a mely remeket representált Debreczenyi uram a czéhben való állásának idején, azt nem ő kegyelme, hanem Bakos uram készitette volna, minthogy ezen Debreczenyi István uram kisebbségére czélozó szavait nem comprobálhatta Bakos uram, Arra nézve az becsületes tanács előtt Debreczenyi uramat szépen megkövette. Amellett, mivel azon becstelen szavai iránt tött deliberátiójával az becsületes czéhnek meg nem elégedvén Bakos; uram, becsületes convocátusokkal kellett azon törvényes decisiót revideáltatni és igy ezzel is az becsületes czéhnek nem sajnált Bakos ur kölcséget okozni, tehát ezen kölcségeknek repositiójára is, mely tészen fl. ungaricales 8, idest nyolcz, obligálta magát Bakos uram, tevén tovább azon háborgó felek abutriusque oly fogadást, hogyha ennek utánna valamelyik ezen dolgot ő kegyelmek közül egymásnak szemrehányná, azon szemrehányó személy toties quoties, negyven magyar forintig való poenát incurráljon. A több becsületes czéhbéli lakatos mesteremberek is pedig ezen alkalmatossággal singillatim manibus stipulatis obligálták arra magokat, hogyha valamelyik ő kegyelmek közül az megirt háborgó feleknek emlitett cselekedeteket felforgatná, vagy szemekre hányná, azon mesterember toties, quoties in poena fl. ungaricalium 12 convincáltassék.“

A czéh szabályai előbb 1718-ban, majd 1792-ben uji- 1718—1792
tattak meg. Ez utóbbiban egy érdekes fejezetet találunk a

[1]) Lakatos czéh iratai Miskolczon és Szerző „Adatok Miskolcz város ipartörténetéhez“. Közgazdaság. 1880. évf. 4—11. szám.

pléhek és zárak kinyitásáról. „Annyira gyarapodván — ugymond — az inas a mesterségben, hogy már a pléheknek és záraknak felnyitására alkalmatosak, nem szabad nekie a mestere hire nélkül nyitni menni, sem generális kulcsot kiadni senkinek. Ha pedig a mestere hirével megyen is nyitni, a házigazda, vagy gazdasszony hire és tudta nélkül a cseléd kivánságára, sőt sokszor a gazdasszony parancsolatjára sem szabad neki mindenkor nyitni; sem viaszba vagy más effélébe nyomot, vagy formának adott kulcsot kemény testi büntetés terhe alatt utánna csinálni ne merészeljen.“ Behivó czéhtáblájuk és pecsétjük e korból reánk maradt.

A tábla 9·6 cm. átmérőjü sárgaréz korong, mely kezdetleges mivű áttört és vésett munkában egyik lapján egy lakatot, két keresztbe tett kulcsot, két puskát és kalapácsot tüntet fel. Közepén rozetta, körül keskeny karimája van, melybe a következő fölirás van vésve: N. Debreczenyi István u. chémesterségé-
1718 ben. A rozetta körüli kisebb karimán: In Anno. 1718. Die 6. Oktobris. A rozetta ágai között Sz—il—a—si—, a készitő neve. A korong másik oldalán a már emlitett mesterség jelvények ismétlődnek, megtoldva még egy sarkantyuval és két patkóval. A külső karima körirata: AZ: NEMES: MISKOLCZ: KIRÁLYI: LAKATGYÁRTÓ: CHÉNEK: JELE. Középen egy tulipán virág felett, két alak kis virágos vázát tart. Az egész egy réz karikán hordható.

27. A LAKATOS CZÉH PECSÉTEI 1718-ból.

Pecséteik is a czéhszabályok első átalakitása korából valók. Az első, művészibb és nagyobb pecséten fent kulcsot, zárat, sarkantyut, kovás szerkezetü puskát, alatta lakatot és az évszámot

17—18. látjuk. Kettős vonalkörbe zárt körirattal: MISKOLCI LAKATGYARTO CEH PECSETJE AO: A másik, kisebb és durvább mivű pecsét közepén egy kezdetleges lakatot, kulcsot, sarkantyut és kovás szerkezetü pisztolyt látunk, szintén 17—18. évszámmal, körirata: MISKOLCI LAKAT GARTO CEH PECSETE.

Igen tekintélyes czéhet képeztek, s városunk számos vagyonos tagjait sorozták tagjaik közé a magyar timárok, vagy vargák.

„Ezen, valamint a többi régibb czéh kebelébe csak protestánsokat fogadott be. Régibb czéhszabályai elvesztek s az ujabb keletűek az 1716. évből valók. Ezen szabályok értelmében tarto- 1716
zott a czéhbe álló ifjú mester a mesterek szokásos ellátásán és a mesterasztalért fizetni szokott 25 magyar forinton kivül a kiszabott remeket elkésziteni és a „Remekhez rendeltetett mesteremberek előtt forma nélkül megszabni.“ Árúit pedig a piaczra ki nem viheté, mig egy forint helypénzt nem fizetett. Ezen czéh évnegyedenként közgyűléseket tartott, melyeken a mesterek az 1793. január 10-én hozott határozat értelmében választás útján 1793
hat osztályra oszlottak. Csak az első osztályba tartozóknak volt szabad mindenkor a tárgyalás alatt lévő kérdésekhez szólni. A többi 5 osztály mindegyike kebeléből két-két képviselőt választott, kik az egész osztály képiben szólottak s ha pedig ezen két ember szólása nem tetszett, akkor az egész osztály egyenként szólhatott a dologhoz. Az így szervezett közgyűlés határozott és ítélt a czéhbe beállni kivánó ifjú mesterek remek-elfogadása felett s az illető kérését vagy visszautasitotta, vagy elfogadta „köszöntőjét“; biráskodott továbbá a kebelében levő mesterek, legények és inasok felett. A czéh szabályait áthágó, vagy határozatait figyelmen kivül hagyó mestereket pénzbeli birsággal sujtotta, vagy felfüggesztette mesterségök gyakorlásától; védelmezte mesterségüket a himpellérek ellen s őrködött, hogy idegen mesterek a „sokadalman kivűl“ készitményeiket árúba ne bocsássák, mely esetben tartozott a város birája a czéh dékánjával a tiltott árút

lefoglalni, melynek egyik fele a czéht, a másik fele a birót illette. — Örködött továbbá „a tisztán feltartott mesterség“ felett,
1799 igy például 1799-ben nem fogadta el Breznai István „köszöntőjét“, mert mind az itt tanúlt fehér munkából, mind pedig a külföldön elsajátitott „Fischleder készitésből“ is akart remekelni. A nemes céh kijelentette, hogy csak azon föltétellel fogadja el remekét, „ha annak módja és szokása szerint alkalmatos munkát állít, nen pedig akár hol kapott mesterségével“ lép fel, mely a társaságnak sok károkat okozhatna. „Mivel azonban Breznai István az u. n. festett munkától elállani nem akart, köszöntő pénzét vissza adta. Nevezett mester azonban a megyéhez folyamodott, a megye védő szárnyai alá vette s meghagyta a céhnek, hogy Breznait az általa készitett bőráruk eladásában ne háborgassa, mibe a céh, bár duzzogva, kénytelen volt belenyugodni“.

A czéh tagjai mindig tekintélyes számot képviseltek, igy például beállott a magyar timárok czéhébe

1716—1806

1716—1766	50	év	alatt	72 mester
1767—1776	10	„	„	27 „
1777—1786	10	„	„	31 „
1787—1796	10	„	„	32 „
1797—1806	10	„	„	31 mester[1])

XVIII-ik századbeli feljegyzéseik „C a u s á k“ czimü jegyzőkönyvükben foglaltatnak, melyben a czéh belső életét illetőleg
1788 sok érdekes adat foglaltatik. Igy olvassuk 1788-ból: Varga István, Árokszállási Péter uramnál szegődött keresztelő szt. János naptól 3 esztendőre.

Absentzi Sámuel uram, hogy fiját egy esztendeig szegődetlen tartotta magánál, elmarasztaltatott 13 forintban.

Biró János, Faragó István uram legénye május 4-ikén Cuntsaftal szabadon bocsájtatott.

Morvaországi Lipták nevü helységnek ujonnan épitendő templomára adtunk november 2-án 540 denárt.

[1]) B r ó s z K á r o l y t. i. czikke.

1789. Főszolgabiró, Ragályi János ur kérésére a Felséges király részére adtunk segitségül 10 köböl zabot, melyért fizettünk 20 Rh. forintokat. A generalis gyűlésben pedig elvégeztetett, hogy a mesterség körül dolgozó napszámosnak négy garasnál többet adni szabad nem leszen. 1789

Debreczenyi supplicansnak adtunk Juli 23-án 1 ft. 20 d.

Négy uj könyvek készitettek, hat pedig ujonnan köttetett. És igy mindössze a nemes czéhnek 22 jegyes könyve van.

1790. Szepsy András uram a csabai tisztartónál lévő fijatal fákat, melyeken Kádas András uramnak előpénze lévén egy-egy garason szálát meg is alkudta. Fent nevezett Szepsy András uram minden szálnak árát egy-egy petákra verte fel, melyért elmarasztaltatott 2 f. 40 d.-ban. 1790

1793. Január 10. Ujonnan a templom előtt ácsorgó s a templomban magokat helytelenül viselő cselédeknek vigyázására Elek József és Imre István uraimék választattak. Meghatároztatott, hogy az öreg czéh mester ezentul évenként 6 réh. forintot kap. 1793

1794. Elek Mihály uram gyermeke temetésére Gáspár György, Imre Sámuel stb. meg nem jelenvén, elmarasztaltattak személy szerint 51 denárban. 1794

1795. Posár Péter, Posár Pál uram inasa az asszonya ládáját az isteni tisztelet alatt vasárnapi napon feltörte légyen, a mellett kutya fiktával fenyegetődzött. Posár István uramra is fejszét kapván, ezt felelte: „No most jöjj ide.“ Ezen cselekedetiért 20 kemény korbácsokra itéltetett. 1795

1796. Posár Pál uram lakásunk alkalmatosságával az Isten áldásával magát annyira megterhelte s megerőtlenitette, hogy még a nemes czéh házában lételekor a bucsuzás közben magára háromszor köszönté az korsót. Ami nagyobb annyi tehetsége nem volt, hogy maga erejével haza mehetett volna, hanem a két céh szolgáitól kezén fogva kivitettvén az udvarra, valamely darab 1796

gyíkinyre lefektették, mely csufos cselekedetiért elmarasztaltatott 2 frt 04 denárban.[1])

Miután rendkivűl élénk országos vásárainkra messzefekvő városok mesteremberei eljártak, viszont a mieink is just formáltak reá, hogy más városok vásárain árulhassanak. Egy ilyen
1715 esetben a városi hatóság is támogatja őket, 1715. szeptember 1-jéről olvassuk jegyzőkönyvünkben, hogy: Determináltatott, iratassék Debreczeny városának, minthogy az debreczenyi varga mesteremberek szabadosan folytatják az itt való sokadalmak alkalmatosságával magok árujokat, arra nézve ő kegyelmék is tegyenek maguk vargamesteremberei között oly rendelést, hogy az itt való varga mesteremberek is szabadosan mehessenek az debreczenyi sokadalmakra munkájoknak szabados árulására nézve, hogy e szerint az két felekezetű mesteremberek között valamely discussio ne lehessék.[2])

Hogy mestereink milyen arányokban folytatták mester-
1770 ségüket s mily jó módban lehettek, látjuk egy 1770. október 19-éről reánk maradt adatból is, mely szerint Német György és Nagy István varga mesterek Hersli Jakabtól 122 marhabőrt vesznek meg 610 vonás forinton.[3])

Tűzoltáshoz való bőrvedreknek a' büntetés pénzekből való beszerzése ezen czéhünknél is szokásban volt. Ha meggondoljuk, hogy ily vedrekkel mesterségük szerszámai gyanánt is bőven el voltak látva, — a varga czéh maga egy hatalmas tűzoltó csapatot képezett.

Bortermelésünk és borkereskedésünk több százados fejlődése és emelkedése folytán a bodnár, vagy kádár czéh is tekintélyes számu tagokból állott városunkban.

XVIII-ik századi statutumait a kassai bodnár czéh privilegiu-

[1]) A varga czéh iratai Miskolczon és Szerző czikke: Közgazdaság 1880. évf. 4—11. szám.

[2]) Annales Miskolcz város levéltárában.

[3]) Miskolcz város levéltárában.

mából vette át 1736-ban. Ebben a czéhmesterek választásának módja ekként volt megállapitva: „Ezen betsületes czéhnek az ő esztendőbeli előljárói, vagyis czéhmesterei minden esztendőnek elein, azaz a nemes város birájának választása után harmadik napon az egész czéhet egybegyüjtvén a czéh házához, onnan mindegyen szép rendben, minekelőtte a dologhoz fognának a templomba menjenek s ott ugyan a czéh költségén mondandó egy szentmisét hallgatván, ismét azon rendben a czéh házához minekutána visszamennek, legelőször is az ó esztendőbeli czéhmesterek, azután pedig a Firmünder az egész czéhtül elbucsuzván, magok tissztességöket a czéhnek rezignálván, mindenek előtte Firmünderségére oly alkalmatos személyt hármat, akik a nótáriusi hivatalnak is eleget tehessenek, rendszerint voksolván, candidáljanak, kik is azonnal a czéh házából kilépvén, hasonló voksolás szerint azon három személy közül egyet Firmündernek választván, általa otthon a hitet letétessék és ezen hites Firmünder mellé, minekutána a voksoknak annál hitelesebb beszedésére nézve, egy öreg és egy ifju mesteremberek rendeltetni fognak; azonnal az utolsó mester elkezdvén rendszerint három személynek kandidálására voksoljanak és igy a mely személyek czéhmesterségre candidáltatni fognak, azok kilépvén a czéhházból, a többi azon rendszerint voksolván, a mely két személyre legtöbb voksok fognak esni, azokat czéhmestereknek deklarálják, kik is hasonlóképen, de a nemes magistratus előtt, hiteket letenni tartozni fognak, azután pedig tizenötöd napra ezen megtiszteltetésekért tartozni fognak (ha még a czéhmesterséget nem viselték) a czéhnek tisztességes collatiót adni.“ 1736

A felszabadulás után minden mesterlegény vándorló könyvet kapott. S hogy a mesterségre juthasson, a „kézi müvére szolgálható külömbfele bővebb ismereteknek és szükséges tapasztalásnak megszerzése véget“ vándorolni tartozott. A vándorlásnak szakadatlanul 3 évig kellett tartania, a bodnároknál az 1736-iki privilégium szerint azonban „a legények 4 évig vándorolnak, ha

nem mesteremberek fiai, ellenkező esetben kettőig." A vándorlegény tartozott a szállóhelyre (herberg) menni, mihelyest valahová megállapodás végett elérkezett. Illyenek hiányban a czéhmesternél, vagy ennek jelen nem létében az öregebb mesterek valamelyikénél kellet megjelennie, s munkát kérvén, az ajánlott mühelyt vonakodás nélkül elfogadnia. Ha munka nem akadt, e körülményt a czéhmester, vagy más jelenlévő öregebb mester a vándorló könyvbe feljegyezte. Ha valamelyik mester legény könyvét elveszité, „csak a legszorosabb nyomozás után kaphatott mást. Ki volt mondva: Senki a mesteremberek közül legnagyobb sajditás alatt olyan legényt fel ne merjen fogadni, a kiknek vándorló könyve nem lészen."

„A ki szökött legénynek munkát ád, becsületét veszti, s a czéh előtt embersége nem lészen."

„Ha azonban a vándorlegény fontos okokból u. m. sulyos nyavalyája vagy szülőinek véletlen halála miatt haza fordulni volna kénytelen, megkivántatik, hogy az akadály megszünése után, vagy dolgait elrendelvén, hátra lévő idejét a vándorlásban kitöltse, az e részben való elengedés a helybeli előljáróság bejelentésére egyedül a magyar királyi helytartó tanácsot illeti."

Tilalmaztatott „minden legénynek az előljárók által megvizsgálandó ok nélkül fél esztendei felmondás előtt mestere műhelyéből kiállani, hanem ha oka az előljáróság által elégségesnek találtatik, 14 napi felmondás mellett mesterét elhagyhatja. De a mestereknek nem szabad időközben kények szerint a legényeken kiadni."

Nem kerülte ki a megyei bizottság figyelmét, hogy az előirt rendszabályok megtartására mind az inasoknál és legényeknél az „ösztönök" nagyobbodjanak, mind pedig a mestereknek őrködése ébren tartassék. Ugyanazért, a midőn tilalmazta a legényeknek a kimaradást, a korhely hétfőt, a dologtevő napokon a munka elkerülését, egyszersmind azt is kimondja, hogy ha a legény hibáit a mester be nem jelentené, ő is hasonló büntetés alá essék, sőt több esetben „duplán fizessen."

„Az olyan legény, a ki özvegy asszonynál dolgozik, magát jámborúl viselje, mert ha valamely illetlen életről vádoltatván, abból magát ki nem tisztitja, úgy a legény, mind az özvegy azon kivül, hogy a czéh oltárára érdemek szerint megbüntettetnek, a mesterségtől is el lesznek tiltva.“

A privilégium előirja azt is, hogy „senkinek sem szabad a legényt mástól elidegeniteni, vagy az érkezett vándorló legényt magától felfogadni.“ Ez a czéhnél fennálló szokás szerint történik.

„Ha a legény urát el akarja hagyni, tartozik azelőtt két héttel megjelenteni. Minden mesterlegény, a kit másutt mondottanak szabadon és városunkba jő, tartozik elsőbben a czéhládájában 12 pénzzel. Azonképpen az itt való legények tartoznak a vándorló legénynek, a ki igaz czéhben tanult, t i s z t e l ő p o h á r r a l.“[1])

Sokáig Kassa városa osztotta meg privélegiumát Miskolczczal. E két város között ezáltal létesült aztán egy oly függő viszony, a minő későbbi időben pl. Miskolcz és Mező-Csáth, avagy egyéb oly kissebb város között keletkezett, mely a czéhbe való fölvételére vagy — esetleg — privilégiumért Borsod megyéhez folyamodott.

Szolgáljon e tekintetben felvilágositó adatúl a g o m b k ö t ő k privilégiumából a következő részlet:

„Mi Lukatsik Gergely nemes kir. és szabad Kassa városának főbirája és tanácsi: Lengyel Ferencz, Olasz Jakab, Pelsőczi András, Győri Ferencz, Zborai János, Komáromi György, stb. adjuk tudtokra mindeneknek, a kiknek illik e levelünknek rendiben, hogy midőn városunk szokása szerint tanácsházi gyülekezetünkben lettünk volna, a becsületes itt való gombkötő czéhnek előljáró czéhmesterei: személy szerint Dutka Pál és Smihula Tamás jelentenek meg előttünk, emlitvén, hogy őket alázatosan keresték meg hires Miskolcz városában lakozó g o m b k ö t ő mesteremberek, u. m. Nagy András, Szalai Mátyás, Juhász János,

[1]) Dr. K e r é k g y á r t ó E l e k t. i. czikke. Borsodmegyei Lapok 1884. év 103. és 1885. évf. 6. szám.

Nagy Mihály és Kenyeres Márton a végre, hogy a mi engedelmünkből és Magyarországnak régi istenes királyaitól városunknak adattatott privilégiumunk authoritásából az ő megemlitett czéheknek törvényes artikulusait az elől megirt Miskolcz városában lakó, mostan czéh és privilégiumos artikulusok nélkül szükölködő mesteremberekeknek kiadni ne neheztelnénk; kérnek is alázatosan bennünket, hogy mi azon megemlitett czéh privilégiumos artikulusokat azon elűl megirt hires Miskolcz városában lakozó gombkötő mesteremberekeknek és minden utánok valóknak örökös állandóságul privilégiumunknak méltóságával, minden kisebbités és szaporitás nélkül, megerősitettük és kiadtuk, melyeknek rende akképen következik:

I. artikulus: a gombkötő czéhnek szabad legyék esztendőnkint karácsony előtt való vasárnap két czéhmestert választani az ő szabad akaratjuk szerint valakit akarnak ő közülök.

II. artikulus: Az nemes és tiszteletes királyi szabad városnak Kassának régtül fogva becsületes rendtartása szerint m i n d e n u j b i r ó u r u n k n a k v á l t o z á s a k o r t a r t o z i k a z e g é s z c z é h t i s z t e s s é g e s a j á n d é k k a l . . . stb. stb.

— — — — — — — — — — — — — —

Költ Nemes királyi szabad Kassa városában karácsony ha-
1702 vának huszonhatodik napján 1702-ik esztendőben.“

Ezt a miskolczi gombkötő czéh a miskolczi hites tanács által megvizsgáltatott és a város akkori főbirája Ns. Váczi András által érvényesittetvén, még az évben és hóban ki is hirdettetett.

A „tisztességes ajándék“ adást a miskolczi czéhek sokáig gyakorolták s mint az adatok bizonyitják, hasonló kikötést ők is alkalmaztak a hozzájok folyamodókkal szemben.

Ebből utóbb f i l i á l i s szomszédság keletkezett, melynél fogva szabadságában állott a czéhnek fél mestertaksa letételével a maga kebelébe felfogadni a vidéki mesterembereket. Kikötve azonban, hogy„ remek által magát alkalmasnak lenni megmutassa.“

Eme filiális tagok rászaporodása teremtette meg a provin-

ciális czéhek szükséges voltát, minő Borsodban tekintélyes számmal keletkezett.“ Szabályaik közül ide iktatjuk még a következő érdekes pontot: „Senkinek ne légyen szabad a gombkötő mesterek közül két inasnál többet tartani szegődve, akár szegény, akár gazdag légyen, azt is ugy, hogy egyiket a másik után egy esztendővel szegődtesse be; hasonlatosképpen még szegődetlen inast a mesterségre be nem szegődtetik, ne légyen szabad a mesterségben egyebet mivelnie, hanem csak sinórt verni és selymet takarni, aki pedig azt megszegi, tartozik 12 font viasz birsággal.“[1])

Évkönyvünk pedig az 1718-ik évi márczius hó 21-ről a kö- 1718
vetkezőkben emlékezik meg czéhünkről: „Az gombkötő czéhbeli mesteremberek noha az elmult pestisben igen elfogytanak, s kevesen vadnak, mindazonáltal, mint más több nemes czéheknek szabadsága volt arra, hogy minden itt eddiglen celebrált vásárokban első napokon is az itt való mesterembereknek szabados volt az extraneus mesteremberek felett árulni azon okokra nézve ezen becsületes gombkötő mesteremberek, ugy mint itt való több más czéhekbeli mesteremberek, szabadosok lésznek presentis alias extraneis, mind első s mind pedig utolsó két napjain az vásároknak árujokat ki rakni és azokat árulni.“

A gubás czéh régi iratai, mint legtöbb czéhünké részben az 1843-iki nagy tűzben, részben pedig az 1878-iki árvizben pusztultak el. Ezért régebbi multjából vajmi keveset tudunk.

A XVIII. század elején csapó és szabó, vagy csapó és gubás társulat volt a neve — tekintettel a guba elkészitési módjára, mely az anyagának vagy posztójának megszövéséből, csapásából és kiszabásából áll. Vagy egybe volt olvadva a szabó — talán szűrszabó — társulattal, — legalább a társulat ládájában megőrzött s 1732-iki évszammal ellátott két 1732
pecsétnyomó körirata ilyesmire enged következtetni. A nagyobbik

[1]) Borsodmegyei Lapok 1884. évf. 101. szám. 1885. évf. 1. és 1902. évf. jul. 6. Borsodvármegye reliquiái.

pecsétnyomó körirata a következő: „MISKOLCZI SZABÓ ÉS CSAPÓ CHE PETSÉTYE“, belül a szabóknál és szűrcsapóknál használatos négy féle kisebb kézi szerszámnak a képe és az
1732 1732-iki évszám látható. A kisebbik pecsétnyomó körirata ez: „CSAPÓ ÉS GUBÁS CHÉ PETSÉTYE MISKOLTZON“, belsejében ennek is az 1732-iki dátum és egy néhány kézi szerszám alakja van. A szűrszabók külön czéhe a XVIII. század vége felé válhatott ki az egységes társulatból, a hogy egyes mestertársak pusztán a már megszövött kész anyagok kiszabásával és kivarrásával kezdtek foglalkozni, a régi társulatban maradottak pedig továbbra is maguk végezték a szűr és sima guba készités mindenféle munkáit. A mult század elején csak sima és u. n. r a k o t t gubát készitettek Miskolczon, mely utóbbinak van ugyan fürtje, de nem göndör bárány, hanem hosszu, tépett juhgyapjuból áll. Az ötvenes évek körül kezdtek göndör fürtü báránygubákat csinálni a debreczeni gubák mintájára. A gubát, mely különféle szerszámok, pl. szövőszék, kártszék, vagy tépőszék, orsó, kerék, guzsaly stb. segitségével készül, leszövése után kimosatják és megfestik a k a l l ó b a n, mely Miskolcz felső végén a Szinvára van épitve. Régebben a tapolczai kallóba is jártak kallani, különösen télnek idején, mert a Hető vize nem szokott befagyni.

1799 Az a s z t a l o s c z é h ujabban 1799-ben alakult meg. Igy jegyzőkönyveik is ezen időtől kezdődnek, s pecsétjük is ezen évszámot viseli. A megalakulás előzményeit az első jegyzőkönyv következőleg mondja el: „Minthogy a jó rend minden dolgoknak lelke, jó rend nélkül pedig még az emberi társaság is fenn nem állhatna, s ugyanazért mi alább kinevezendő Miskolcz városában most élő asztalos mesteremberek, kik a jó rend tartás nélkül szükölködtünk, nem levén közöttünk sem czéh, sem valamely oly társaság, mely a mesterségbeli művekben megesni szokott hibákat megorvosolhatta volna; ezenkivül sem inasokat nem szabadithattunk, sem legényeket nem tarthattunk, hanem ha magunkat egy vagy más városban virágzó nemes asztalos czéhhez költségesebb utakon s módo-

kon kapcsoltuk. Mindezeknek elháritások végett azért mind magunk, mind késő maradékaink lehető boldogitásokra törekedvén, egyértelemmel és akarattal, költségünknek és fáradságunknak nem kedvezvén, névszerint ugymint: Idősebb Nagyváthy Ferencz, Szántai János, Bató Mihály, Csóka József, idősbb Rozemplat József, Fülep Zsigmond, Somossy Pál, Petrányi Mihály, Nagy József, Béczius Ferencz, Szabó Mihály, Turóczy Mihály, Csik Mihály, Bene András, Bede Istvány, Szomolló Sámuel és Otrokocsy András, — ezek hárman, mint még legényi segedelemmel lévén, felindúltunk, hogy magunknak felséges koronás királyunktól más Nemes asztalos czéhekhez képest mi is kegyelmesen articulust nyerhetnénk. Ugyanavégett alázatos jobbágyi hűséggel kegyelmesen uralkodó fölséges fejedelmünk II. Leopoldus Budán lett megkoronáztatása alkalmatosságával 30 és 30 garas diurnum mellett deputásaink Szántay János és Fülöp Zsigmond társaink által alázatos esedezésünket 1792. esztendőben benyujtottuk". 1792

József Nádor 1797-ben Diósgyőrben időzvén, Tisza János és 1797
Szép Péter kiküldöttek által megujitották kérelmüket, melyre azután azt az utasitást kapták, hogy articulusaikat készitsék el ők maguk és terjesszék fel. Ekkor a régi miskolczi szokáshoz hiven ők is a kassai czéh szabályait kérték el s ennek alapján készitették el uj articulusaikat. Mig végre azok felsőbb helyen megerősitettvén 1799. November 27-én Barkassy András comissa- 1799
rius városi főbiró elnöklete alatt tartották első czéhülésüket.[1])

Mint e korban legtöbb czéhünk, az asztalosok czéhe is, kettős t. i. magyar és német czéh volt. Mint különálló czéheknek külön pecséteik is voltak. A magyar czéhé latin köriratu volt és középen az asztalos mesterség jelvényeit, a gyalut, háromszögű léniát, czirkalmat és kihuzót látjuk rajta. Fent pedig az 1799-ik évszámot viseli.

[1]) Asztalos czéh iratai Miskolczon.

A német asztalosok pecsétje jóval nagyobb. Közepén ugyanazon szerszámokat látjuk koszoruba foglalva. Körirata: MISKOLTZER TISLER-HANDWERKS. SIGILL. ANNO. 1799. A XVII. és XVIII-ik században szokásban levén a bútorokat leginkább virágokkal kifesteni, az asztalos mesterség bizonyos művészetet is kivánt. Hogy a miskolczi mesterek e tekintetben az elsők közé tartoztak az országban, annak fényes bizonyitékai maradtak reánk.

28. A MISKOLCZI NÉMET ASZTALOS CZÉH PECSÉTJE 1799-BŐL.

A keleti befolyás alatt keletkezett, de önállóan fejlődött magyar diszitő stilus, melynek első emlékeire a XVII-ik század első felében lelünk, ekkor igazi virágkorát érte. Nemcsak, mint eleinte a nők kézi himzésein s az agyagművesség tárgyain, hanem már a lakás bútorain, az ágyakon, festett ládákon, szekrényeken és tálakon is megjelenni látjuk. De legpazarabb alkotásai mégis a magyar református templomok menyezetein, karzatain és templomi székein tünnek fel.

Mióta a figyelem ezek felé a nemzeti izlésű alkotások felé irányul, számos vidéki templom hasonló emlékei lettek ismeretesek, melyek közül csak a szomszédos és szintén megyénkben fekvő mezőcsáthi templomnak ma már a budapesti orsz. magyar iparművészeti muzeumban levő karzatát emlitjük, mely minden valószinüség szerint szintén a városunkbeli Asztalos testvérek műve.

Mindannyi között azonban kiváló helyet foglal el a megyaszói templom menyezete és karzata, — melynek jelentékeny része most már a borsod-miskolczi muzeumban őriztetik.

A magyaros diszitő stilus minden elemével találkozunk itt a százat meghaladó táblán. A négyszegletű mezőkön dusgazdag fantáziával, térbeosztási ügyességgel és technikai képességgel látjuk csoportositva a tulipánt, százszorszépet, szegfüt, gránátalmát, epervirágot és napraforgót. E mellett azonban alma és

A MEGYASZÓI REF. TEMPLOM FAMENYEZETE.

Festéket ASZTALOS IMRE és ASZTALOS ISTVÁN miskolczi mesterek 1730-ben.

körtefát és szőlőtőkéket, sőt mint azt más református templomokban is látjuk, a fiait vérével tápláló pelikán madarat és az egyszarvut.

A mester gazdag fantáziájának bizonyitéka, hogy minden egyes tábla más más kompozitió, sehol két egyforma virág, vagy alakzat elő nem fordul

Az egyes táblákat sötétzöldre festett léczek választják el egymástól, melyek találkozási pontjain deszkából kivágott s azután festett, stilizált epervirágok vannak felerősitve.

A mellékelt szines táblán láthatjuk, hogy ellentétben e kor rikitó szinezésével, a mester élénk, de disztingvált szinérzékkel dolgozott s hogy a beosztásban, különösen a koszorus keretek rajzánál, reneszánsz emlékek befolyása alatt is állott s nem egy motivumot látunk nála, a melyek formáit régi kézirati kodexek miniatürjein megtaláljuk.

Diszitő stilusunk tisztán nemzeti irányu ezen gazdag emlék sorozatának becsét különösen emeli reánk nézve az, hogy egyik táblán megörökitve találjuk a készitő mesterek nevét is.

A felirat ugyanis azt mondja:

Anno
Doi (domini) 1735.
Die 12 Februariu(s)
Isten. Segedelme. Által. Muntak (munkálták)
ezen mu(n)ká(t)
Miskoltzi. Mester. Emberek. Asztalos
Imre. Asztalos
István.

29. RÉSZLET A MEGYASZÓI REF. TEMPLOM MENYEZETÉRŐL.

Mint a III. Károly s Mária Terézia korabeli hasonló emlékeken, — a megyaszói karzat egyik

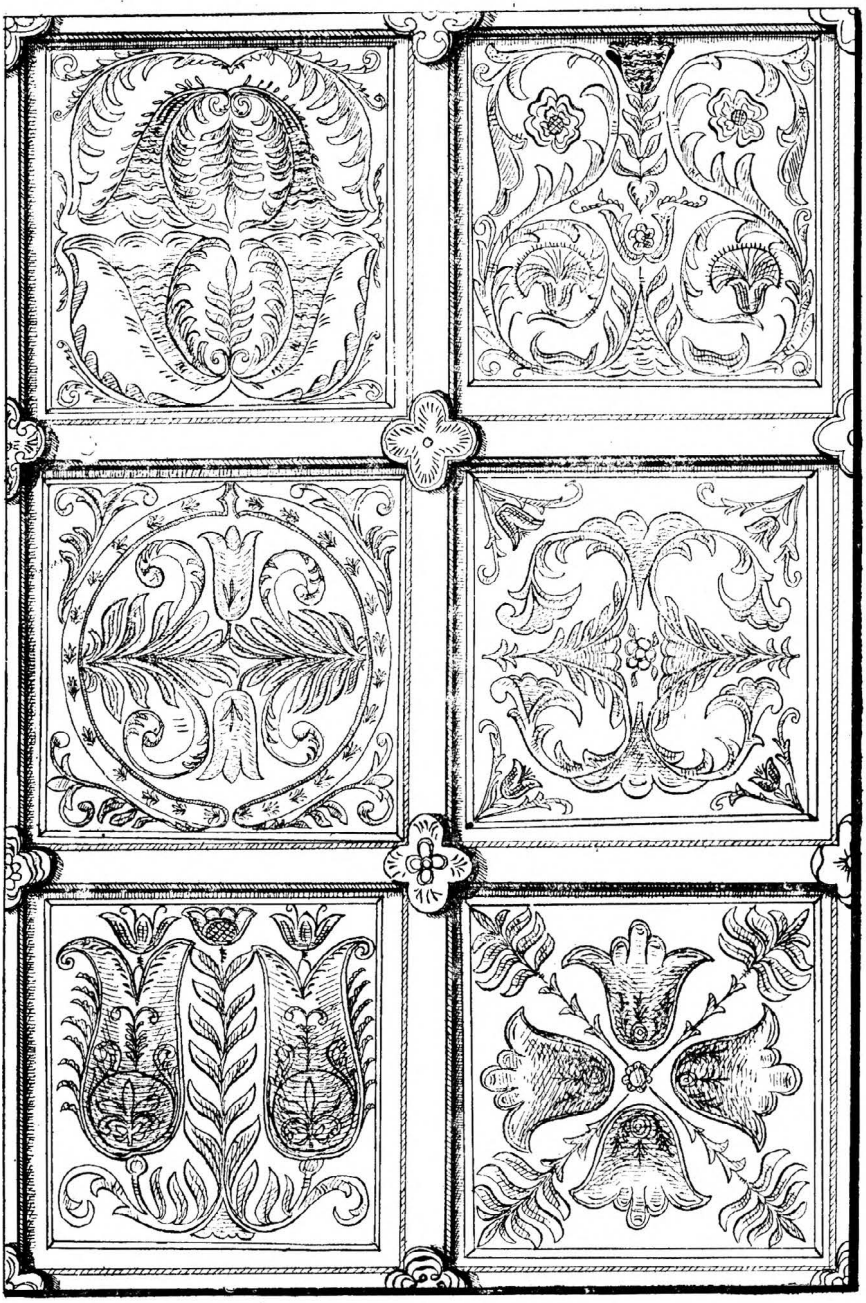

30. RÉSZLET A MEGYASZÓI REF. TEMPLOM MENYEZETÉRŐL.
Festették: Asztalos Imre és Asztalos István miskolczi mesterek 1735-ben.

táblájáu is ott éktelenkedik a nagy kétfejű fekete sas, hasában a magyar czímerrel.[1])

Művészeink különben nemcsak nevük szerint, de tényleg is asztalos mesterek voltak, akiken azonban szintén beteljesült, hogy saját hazájában nem lehet senki sem próféta, mert jóllehet művészi hirükért a harmadik vármegyébe hordták őket s jóllehet kisebb fogasokon és templomi székeken reá ismerünk kezük munkájára az avasi templomban is, nagyobb megbizatásra nem tudtak szert tenni, holott az avasi templom disztelen óriási menyezetén bizonyára méltó módon fejtették volna ki a szülőföld szeretete által is sugalmazott művészetüket.

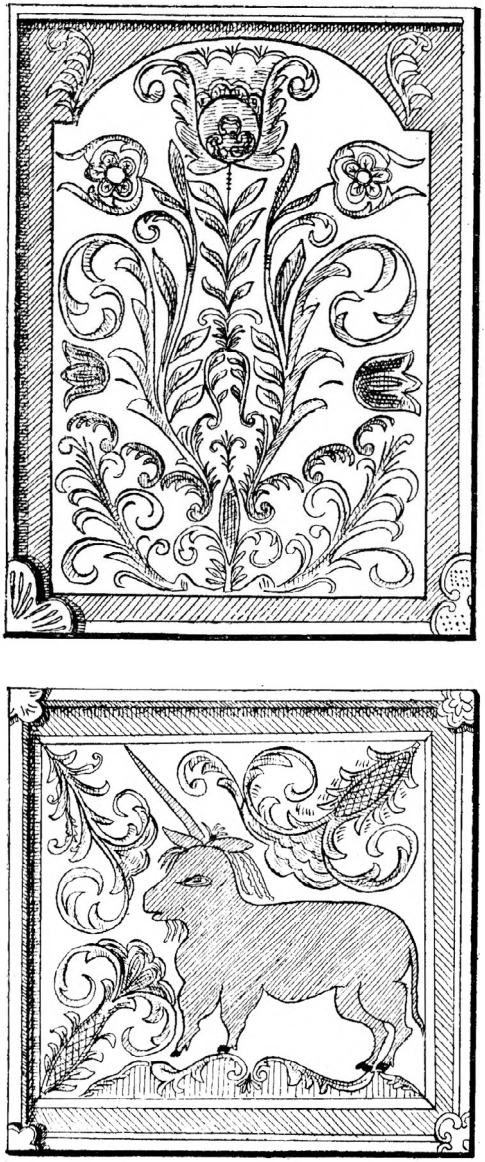

31. RÉSZLET A MEGYASZÓI REF. TEMPLOM MENYEZETÉRŐL. Festették: Asztalos Imre és Asztalos István miskolczi mesterek 1735-ben.

A fazekasoknak a mindszentiekkel együtt, 1767. október hó 26-án adományoz Mária Terézia királynő uj czéhszabályokat, melyek sok tekintet- 1767

[1]) Szerző czikke. Magyar iparművészet 1901. évf. 155. lap.

ben eltérnek a XVIII. századi egyébb czéhszabályoktól, miért is azok érdekesebb pontjait ide igtatjuk:

Első articulus. Minthogy Isten malasztja és félelme nélkül semminémű rendbéli dolognak szerencsés folyamatja nem lehet, arra nézve, hogy ezen czéhbeli gyülekezet is olyan isteni malasztokkal teljes legyen, annak nagyobb dicsőségére és magasztalására önön maga költségén egy zászlót, hogyha még olyan nem volna, mentül hamarabb elkészittetni és azt a parochiális catholikus templomban helyheztetvén, ugyan az alatt minden urnapi procession, s annak octávájáu, hogyha tartatik, mind mesterek, mind pedig mester legények s mások, akármely hiten lévén, tisztességesen megjelenni s mindvégezetig azon ájtatosan megmaradni tartozni fognak, akik pedig helyes ok nélkül emlitett processiorul elmaradnának, ha mester két, ha mester legény egy font fejér, avagy sárga viasz megadásával az nevezett parochiális templom számára lészen büntetések, nemkülönben köteleztetnek a czéhbeliek, a czéhnek választott patronusa napján, s a négy kántor napokon egy-egy szent misét felséges koronás királyunk szerencsés országlásáért, hazánk békességes megmaradásáért, s boldogulásáért és az anyaszentegyház gyarapodásáért szolgáltatni, a melyeken hasanlóképen mindnyájan a mesterek, mester legények és inasok megjelenni az offertoriumra, az másokon kivül elmenni tartozni fognak, a kik pedig mindezeket helyes ok nélkül elmulatják, az mestereknek egy, a mester legényeknek fél font fejér vagy sárga viasz, ugyan a feljebb rendelt parochiális templom szükségére lészen büntetések, az inasok pedig, hogyha vagy az urnapi processiorul, vagy szent misérűl elmaradnának, azok hejett az ő mesterek az legényeknek kimérséklett büntetések felének letételére köteleztetnek.

Második articulus. Minden esztendőnként előkerülő czéh és a négy kántor napokon, valaminthogy akkor is, a midőn tudniillik a szükség kivánja, de ezt csak a czéhmester hirdetésére, ezen czéh gyülekezetet tartson, amelyeken ezen czéhbeliek minden jó rendtartással és csendességgel a czéhnek dolgait, a holott a tit-

koknak megtartására sem köteleztetnek, folytassák és végezzék; megadván akkor a szokott kántor pénzt is, az ok nélkül azokból kimaradandók pedig, ha mester ötven, ha mester legény huszonöt pénzre büntettessenek meg, a ki pedig ezen gyülekezeteken kivül is maga saját ügyében a czéhnek gyülekezetét kivánná, az jelentse magát a czéhmesternél a végett és ha mester nyolczvanöt, ha legény negyvenkét pénzt fog a czéh ládájába betenni.

Negyedik articulus. A mely ifju ezen mesterségnek tanulására beállani kiván, elsőbben is a czéh előtt becsületes születésének levelét bényujtani, azután béálló pénzt, két forintot, valamint hogy kitöltött három inasi esztendői után is, a midőn tudniillik felszabadul, ismét két forintot a czéh ládájába a végre letenni tartozni fog, hogy a czéh a szokott fel szabaduló levelet maga pecsétje alatt néki ki adgya, azon közben kötelessége lészen a mesternek a maga inasát az istenfélelemben és a mesterségben jól oktatni és nem más házi dolgoknak foglalatosságira alkalmaztatni. Öltözetet fog esztendőnként, két pár csizmát és két pár fejér öltöző ruhát, a midőn pedig ideit kitölti, akkoron egy aba dolmányt és egy aba nadrágot néki adni. Történnék azonban, hogy az alatt a mig az inas tanul, mestere meghaláloznék, a czéhnek itiletire hagyatik, ha olyan az özvegynél maradhasson-e avagy más mesterhez adattassék, hogy mesterségének tanulása heányos ne legyen.

Ötödik articulus. Ha valamely mesterlegény mesterré lenni kivánkoznék, elsőbben a végett a czéhmesternél jelentvén magát, jelentő pénzül czéhnek ládájába egy forintot le tenni, azután a czéhnek articulusai minden taxa nélkül olvastassanak el előtte, e meg lévén a földes uraságát minden illendőséggel megkeresse, hogy a helység lakosi közzé bevétessék, a holott ez iránt bizonyossá tétetvén, hogy kitanult mesterségének próbáját meg tegye, a czéh által adassék neki a czéhnek mesterségéhez tartozandó remeknek elkészitése, mely ugyan költséges és terhes ne legyen, hanem hogy pénzre könnyen lehessen forditani, elkészülvén pedig a remek, azt a czéhbeli mesterek commissariusnak jelen-

létében vizsgálják meg és ha valamely heányosságot találnak, az olyat egy, két, három legföljebb négy forinttal megválthatja, ha pedig elkészitésében nagy heányosságok találtatnának, vagy más remeket készitsen el, vagy ha a mesterek úgy itélni fogják a mesterséget tovább tanulja, de büntetése a miatt ne legyen, sőt ha mesterbéli taxára valamit már előre fizetett volna, az is visszaadassék neki; a ki pedig a remeket helyesen elkésziti, az a czéh által ugymint ifju mester rendeltetni és az uraságnak mint helység lakósa előállitattni fog; azután czéhbeli taxát tizenöt forintot, melynek felét mindjárt, felét pedig esztendő folyása alatt a czéhnek ládájába le tenni tartozni fog, és igy ezen uj mesternek a mesterségét folytatni, mesterlegényeket és inasokat felfogadni s tartani szabad lészen; egyébként pedig minden vendégeskedések és iddogálások tiltatnak, nem is leszen szabad ezen czéhnek az olyan uj mestereket vagy ebéd vagy ital adással akármely szin alatt terhelni.

Hetedik articulus. Szabad lészen e czéhnek nemcsak Miskolcz városában s Mindszent helységben lakozó, hanem külső helyeken lévő mestereket is e czéhben egyenként befogadni, de ezen articulusokat más helyeken tartózkodó mestereknek kiadni, s mint egy filiális czéhet felállítani, azoknak elvesztése alatt tiltatik. Az olyan béiratott külső mester pedig tartozik előbb hogysem béirattatik, mindazokról, melyek a mesterséghez tartozandók, hogy olyakat helyesen végbevitt légyen, elégséges bizonyságot tenni, azalatt pedig csak fél taxát a czéhbe fizetni, az urnapi processióra mindazonáltal, hacsak helyes oka, vagy távol lakása nem gátolja, megjelenni köteles lészen, úgy nem különben az esztendős napi és kántori gyülekezetekre is el menni, maga kántor penzét megküldeni helyes ok nélkül elmulatván, annak idejében duplán fog letenni, igyekezzék azért mentűl előbb bé küldeni a czéh gyülekezetibe.

Nyolczadik articulus. Valamint hogy kinek kinek szabad légyen sokadalmi időben s heti vásárokban kalmár portékáikat nyilván árulásra kitenni, ugy ezen más idegen és a

czéhben nem iratos fazokasoknak is olyatín esztendős, vagy heti vásárokban magok munkáját árulni megengedtetik; ellenben azokon kivül ezen Miskolcz városában s Mindszent helységében a fazekas mesterséghez tartozandó művet árulni s olyanoknak, a kik ezen czéhbe be nem lesznek irva, ezen mesterséget űzni, s pénzért dolgozni tiltatik, a kik azért ebben tapasztaltatnának, azok úgymint ál s lappangó mestereknek, vagyis kontároknak tartatván, a földes uraság, avagy annak engedelmével a város magistratusa által érdemek szerint büntettessenek meg, vagy ippent kiparancsoltassanak. A nemesek praerogativájok és szabadságok mindazonáltal, a kik önön magok szükségekre ilyen mesterek által dolgoztatni kívánnának, minden sérelem nélkül megmaradván.

Kilenczedik articulus. Mivel minden keresztény ember az isteni félelmet és felebaráti szeretet maga előtt viselni köteles legyen, annak okáért ezen czéhbeliek is, minden rosz cselekedetektől, botránkoztató rosz élettül magokat megtartóztassák, a czéhbelick egymást becsüljék, az ifjabbak az öregebbeknek minden tiszteletet adjanak, ellenben az öregbek is minden becsülettel és jó példaadással az ifjakhoz legyenek, a mesterlegények is a czéhhez és czéhbeli mesterhez engedelmességgel viseltessenek, czéhnek dolgait mindnyájan jámborul, józan és szép egyességgel folytassák és végezzék, minden rendkivűl, becsület s jólelkiismeret ellen való cselekedetek keményen tiltva legyenek és akik valamely vétekben, vagy engedetlenségben tapasztaltatni fognak, ha azok a czéhnek jó rendtartása általhágását s dolgát illetni fogják, a czéh ilyeneket egy, két, három, legfeljebb négy forintra büntetheti, ha mindazonáltal valamely rész a czéhnek itéletivel meg nem elégedne, a földes uraság, avagy város magistrátusa eleibe viheti ügyét minden büntetés nélkül, nem különben hogyha valaki nagyobb vétekben találtatnék és vádoltatnék, melynek itélete a czéhnek hatalmát felül haladná, a czéhmester azonnal ezt béjelenteni tartozni fogja emlitett uraságnál,

vagy magistratusnál, hogy annak hatalmával érdemesen büntettessék meg az olyan vétkes; és valamint minden taxák, ugy czéhbeli kész pénzből álló büntetések is a czéh ládájába tétettessenek.

Tizenegyedik articulus. Ha valamely mesterember, mesterember társának művét s munkáját meggyalázná és kisebbitené, vagy mesterségében gátolná és megkárositaná, vevőit magához, sőt a mi legnagyobb, cselédgyét nagyobb béradással, vagy más édesgetésekkel elhóditaná és a sérelmes rész az iránt panaszt tenne, tartozni fog a czéh azt megvizsgálni és a vétkes részt, hogy ha czéhbeli mester két, ha mesterlegény egy forinttal megbüntetni.

Tizenkettődik articulus. Hogyha számosabb fogadott munka előadná magát, azt egy mind magára fel ne vállalja másoknak kárával, hanem a czéh azt a többi mesterek között itélete szerént ossza el, hogy kinek kinek haszna legyen belőle, annak mindazonáltal, a ki az olyas munkát készitteti, szabad akaratján fog állani, annak elkészitésére magának mestert választani.

Tizenhatodik articulus. Mivel gyakortabb tapasztaltatnék, hogy a midőn a mesternek legszorgosabb munkája volna, legénye őtet elhagyná, arra nézve ne légyen szabad sátoros ünnepek és országos vásárok előtt két héttel a legénynek mesterétül elmenni.

Tizenhetedik articulus. Ha valamely czéhbéli mesterember, avagy annak cselédje meghal, annak temetésére a czéhbeliek megjelenni és a halottat elkisérni tartozni fognak, a ki pedig ok nélkül azt elmulatná, mesternek huszonöt, legénynek pedig tizenkét pénz lészen büntetése. És ha olyannak történne halála, a ki tisztességesen maga értékéből el nem temettethetnék, az a czéhnek közönséges költségébül; ugy nemkülönben hogyha valamely vándorló fazekas legény a városban minekelőtte beállott volna, megnyomorodnék s meghaláloznék, a szerént a czéh őtet segiteni s eltemettetni tartozni fog.

Tizennyolczadik articulus. E czéhbéli mesternek halála után megmaradott özvegye, meddig férjének nevét vi-

seli, a mesterséget folytathassa és a czéh tartozik az olyannak mindenkor helyes és a mesterséget jól értő legényt melléje rendelni; hogyha pedig a mesterségen kivül valakihez férjhez menne, azontul a mesterségnek folytatásától is elállani tartozni fog.[1]

A kalapos czéhnek csak pecsétjét ösmerjük 1791-ből, a 1791
mely évben kaptak ugy látszik ők is uj szabályokat. A pecsét közép terén két ágaskodó oroszlán háromszögletü franczia kalapot tart, felette nyitott korona[2]).

Ez időtájt a kormány meg akarván szüntetni a számos visszaéléseket, mely az által keletkezett, hogy az alakuló czéhek, mint fentebb mi is láttuk, más városok czéheitől kérték el azok gyakran régi s a kor szellemének többé már meg nem felelő szabályait, még pedig gyakran tetemes összegek fizetése mellett, mi által egyenesen a Felség jogait sértették: e tárgyban szigoru rendeletet bocsájtottak ki.

Elsőbben is megvizsgáltatták az összes czéhek privilégiumát és szabályait. Ezen vizsgálat alkalmából olvassuk évkönyvünkben 1720. márczius 17-éről: Determináltatott, hogy minden czéhbeli 1720
mesteremberek egy bizonyos napon, rövid időn az város eleiben minden articulusait adgyák bé, akarván experiálni munkájoknak állapotját mesterségek iránt az becsületes város. Melyet else mulaszanak, jóllehet preductiójára privilegiumoknak nem adigáltatnak ugyan, mindazonáltal ha articulusaik privilegiumokkal nem fog egyezni, in eo casu articulusok is fognak corruálni"[3]).

1761-ben pedig csizmadia czéhünknek is megküldött rende- 1761
letében meghagyja a helytartótanács, hogy miután némely czéhek Bethlen fejedelemnek, vagy Kolozsvár, sőt még Krakkó városának articulusaival is állanak elő, az ily privilegiumok és articulusok beszedessenek s az illető czéhek feloszlattassanak.

Ugyanekkor elrendeli, hogy a remek olyan legyen, hogy

[1]) Okmánytár III. k. 469. l.
[2]) Bártfa város levéltárában szabaditó levelen.
[3]) Annales Miskolcz város levéltárában.

könnyen eladható legyen, a mester ebéd pedig 10 frtnál drágább ne legyen, képtelen ételek és italok keményen megtiltassék[1]).

Kétségtelen, hogy az ipar termékei, nevezetesen a festett ládák, a kivarrott subák és czifra szűrök, a szironyos bőrmunkák s a virágos butykosok, korsók és tálak révén jutott a keleti izű magyaros ornamentika a nők kezére, a ruházat és házi tűzhely feldiszitésére való himzések és varrottasok utján. A XVIII-ik században ez a művészet is magas fokon állott nálunk. A református egyház buzgó asszonyai szebbnél szebb himzésekkel, szines selyem s arany és ezüst virágoktól csillogó teritőkkel boritották be az urasztalát.

1704

1771–2

32. SZINES SELYEMHIMZÉS 1704-BŐL AZ AVASI REF. TEMPLOM EGYIK ASZTALTERITŐJÉRŐL.

Ilyenek: az a szines selyem himzésű teritő, melyet 1704-ben Lakatos Istvánné himzett az avasi ref. templom számára s melyről egy virág rajzát itt közöljük, továbbá más három szines himzés 1771. és 1772-ből, egy ugyancsak a XVIII-ik századból való világossárga selyem teritő, arany és ezüst szálakkal kivart stilizált tulipánok és gránátalma virágokkal s a következő selyemmel himzett fölirattal: A: N: Miskoltzi: R: A: sz: Ekl: Szán: N: N: Kis Imre ur özvegye N: N: Igmándi Sára: asszony varratta (33. kép), egy másik világoskék selyemteritő szintén arany és ezüst fonalu himzéssel, tulipántokkal. Felirata szerint Bánó Mihály

1771

készitette 1771-ben (34. kép). Végül egy szintén világoskék selyem urasztal teritő szines selyem himzésü szegfük, epervirágok

1751

és tulipántokkal, mely felirata szerint 1751-ben készült[2]). (35. kép.)

Városunk és vidéke iparának fellendülésére jelentékeny be-

1775

folyással volt a diósgyőri völgyben a királyi kamara által 1775-ben felépitetett vashámor.

[1]) Csizmadia czéh iratai Miskolczon.

[2]) Huszka József. Magyar ornamentika. Budapest. 1898. Fol. IV. Tábla. 19. IX. Tábla 3. 27. és 30. valamint XXX. Tábla 2., 3., 4. számok alatt.

Csakhogy ezen vastermelés eleinte alig volt képes a vidék fogyasztását kielégiteni. A hámor tisztjei Miskolczon a diósgyőri vasárulás részére 1780-ban fiókot nyitottak és Sermaul Péter kereskedőt a vas elárusitásával megbizva, az általuk megállapitott árjegyzék megtartására kötelezték. Ezen szerződés következőképen szól: 1780

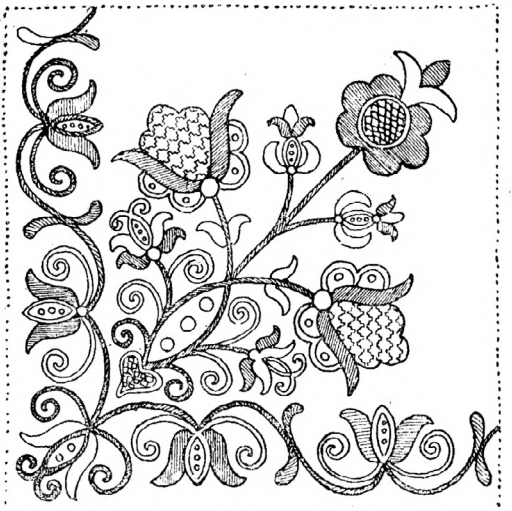

33. ARANY ÉS EZÜST FONÁLHIMZÉS A XVIII-IK SZÁZADBÓL.

Minekutána az Ő Felsége Diósgyőri Hámoros Tisztjei ez alább megirt napon Miskolczon lakozó Sermaul Péter urammal a vasárulás iránt következőképpen végezték és egyességre léptek volna ugymint: 1. Sermaul Péter ur tartozik elég Cautiót le tenni. 2. do. Ne merészellyen 24 arany büntetés terhe alatt semminemű vasat drágábban mint a hogy az ára meg van szabva, eladni. 3. io. Tartandó revisiónak alkalmatosságával tartozik a bizonyos vasnak azárát készpénzül letenni s minket Tiszteket mindennemű állapotokban (!) menteni. 4. to. Ha pedig mind a két rész jónak fogja állitani szabad lesz minden időben ettől a con-

34. ARANY ÉS EZÜST FONÁLHIMZÉS 1771-BŐL.

tractustól elállani, s abból akár elvenni, akár pedig hozzá tenni, pro verietate circumstanciarum pedig szabad lesz el is rontani. 5. to. A vasnak oly gondgyát tartozik viselni, hogy meg ne rosdásodgyon, azonkivűl arra is kötéleztetik, hogy mikor mennyi vas a kezéhez jön, quietantiát adjon s egyszersmind a szekereseknek minden másától 6 krajczárt adjon A mi pedig a kisebb vas eszközöket illeti, elégedjen meg Sermaul Péter ur azzal a Nyereséggel, melyet nékie a Listában kitesznek, mivel csak akkor, a midőn jobb kelete lészen, a vaseszközöknek az ára contractusban fog bele iratni és azalatt jobb distroctiónak okáért csak a Strégh

35. SZINES SELYEMHIMZÉS 1751-BŐL.

és közönséges vasnak az Ára ebben a Contractusban a mint az alól a Rubrikák megbizonittyák specificaltatik és coroboraltatik ugymint:

	A mostani ára a hámoros vasnak			Szekeres bér minden mássától Miskolczig			Szabad nyereség			Hogy kelletik Miskolczon eladni mázsáját		
	rhf.	x.	den.	ft.	kr.	den.	ft.	kr.	den.	ft.	kr.	den.
Közönséges vas egész mázsában mázsája	6	15	—	—	6	—	—	9	—	6	30	—
Összetörve font számra mázsája	6	15	—	—	6	—	—	19	—	6	40	—
1 font közönséges vasnak az ára	—	3	3	—	6	—	—	—	1	—	4	—
Összetörve font számra mázsája	7	30	—	—	6	—	—	19	—	7	55	—
1 font Strégh vasnak ára	—	—	2	—	6	—	—	—	1	—	4	—
Strégh vas egész mázsában mázsája	7	30	—	—	6	—	—	9	—	7	45	—

Diósgyőri Vas Hámorban die 6 ter Máji Ao, 1780. Eger János Friderik m. p. Mand Xtian számtartó. Sermaul Péter s. k. — Én alább meg irtt presentibus recognoscalom, hogy Én Miskolczon lakozó vásárosért Sermaul Péterért 400 frt, négyszáz Rftokig kezes vagyok; ugy hogy ha ezen contractus anihilaltatna és Sermaul Péter úr restantiarus, maradna, Én azonnal az adóságot készpénzül megfizettni kész vagyok, Sign. Miskolcz die 6 ta Máji 1780. Krámer Kristóf mpr.“ [1])

Az őstermelést illetőleg városunk ős időktől fogva két terményével tett szert országos hirre; — buzájával, fehér kenyerével és borával. Ez utóbbival nagyarányu kereskedést is üzvén.

Mikor II. József alatt az egész ország gabona terménye megvizsgáltatott, a bánáti mellett a városunk határában termett buza itéltetett az országban legszebbnek és legsikeresebbnek.

A miskolczi fehér czipót mindamellett kenyérsütő asszonyaink páratlan ügyessége és századokon át öröklött fogásai tették országhirűvé. Benkő Sámuel Miskolcz város topographiájában már a mult század elején külön fejezetben foglalkozik a fehér czipóval és igyekszik kimagyarázni annak vegyi összetételét.[2]) Szirmay magasztalással emliti szintén könyvében[3]) és a népies vers is mondja:

„Miskolcz, Debreczen, Komárom,
Süssön czipót mindhárom.“

Borunk mindjárt a hegyaljai mellett emlegettetik. Gróf Gvadányi József generális Péczeli Józsefhez 1788. február 29-éről 1788
irott levelében mondja, hogy ő Rudabányán született, tehát olyan

[1]) Brósz Károly Miskolcz XVII. és XVIII. századbeli ipartörténetéhez. Közvélemény 1885. évf. 57. sz. és Vahot Imre. Magyar föld és népei. Pest 1846. 13. l.

[2]) Benkő Samuele. Topographia oppidi Miskoltz. Miskolczini. 1818. k. 8. r. 62. l.

[3]) Szirmay Antal Hungaria in Parabolis. 44. l. Tóth Béla Szájrul szájra 1895. 57—58. l.

helyről való, ahol azt mondják az emberek: „tölts egy pohár jó miskolczi bort“ és nem egy kiázlit.[1])

Túdós Benkő Sámuel orvos doctor, több fejezetben foglalkozik bortermelésünkkel és szintén a tokaji bor mellé helyezi, a külömbséget az éghajlat külömbségének tudja be. Ugy látszik nem jutott eszébe a tokaji hegyvidék vulkánikus talajviszonyaiban keresni az igazi okot.[2])

Borainkat czukor- és szesztartalma, valamint kitünő zamatja tette mindenkor messzeföldön hiressé, mely jó tulajdonságok fenntartása és kifejlődésére szerencsés körülmény gyanánt járultak homokszíklába vágott mély és száraz pinczéink.

Borkereskedelmünket illetőleg igen helyesen irja Brósz Károly egyik tanulmányában:

„Miskolcznak legnevezetesebb kiviteli s kereskedelmi czikkét a XVIII. század közepéig a bor képezte, mely azonban Szilézia a poroszok általi elfoglalása, Lengyelország feldarabolása és az alsó ausztriai bortermelés mesterséges felvirágoztatása után nagy hanyatlásnak indul. Poroszország nagy vámokkal zárta el magát előle s a lengyel birodalom bukása után a kivitel északkeletre is mindinkább csökkent. Ezen körülmény nemcsak a Hegyalja, hanem a bortermelő Miskolcz és vidékének vagyoni helyzetén is érzékeny csorbát ejtett, melyet mai napig sem tudott egészen kiheverni. A szőlők egy részét felszántották s az imitt-amott szembeötlő szőlőparlagok, a számos, bár használható, de elhagyott pincze ékesszólóan hirdeti, hogy a bortermelés terén Miskolczon „hajdan szebb élet volt“.

Ugyancsak ő mondja: „Hogy Miskolcz heti és országos vásárai a XVII., különösen pedig a XVIII. század végén országos hirüek voltak, azt nemcsak Miskolcz kedvező földrajzi fekvésében, hanem egyrészint derék iparosai jó és keresett készitményeiben kell keresnünk. Hogy pedig a miskolczi heti és országos vásárok a

[1]) Széchy Károly. gróf. Gvadányi József B.-Pest. 1894--293. l.
[2]) Benkő S. i. m. XIV—XVIII. fejezet.

XVIII. században nagy jelentőségűek s igen látogatottak voltak, arról tanuskodnak a város jegyzőkönyvei, melyek gyakran megemlékeznek a „megbővült“ vásárokról s a helyszűkéről; erről tanuskodik többek közt V á l y i András is, ki azt mondja: „gyakorta oly heti vásárok esnek itten, melyek a pesti heti vásárt messze felülhaladják“.[1]) Miskolcz akkori négy országos vásárain összegyűltek nemcsak az alföld és a felső vidék nevezetes iparosai s kereskedői, hanem az ország határán kivül eső vidékek iparosai és kereskedői is gyakran megfordultak ott. Pedig tekintetbe kell vennünk, hogy a vásárra sietö iparos kalmár mennyi zaklatást, mennyi sarczolást szenvedett, mig készitményét, portékáját a távolabb eső piaczra hozta. Mindenfelé fenyegetett a vámsorompó s a sarcz. Igaz, hogy a nemes ember nem fizetett vámot, úgyszintén a szabad királyi városok kiváltságosai sem, ha saját készitményű s nem másoktól vett czikkeket árúltak; hasonlóképen mentek valának a papok, a lelkészek, a tanitók, a lakadalmasok, a malomba őrölni járók, meg a nemes emberek szolgái s jobbágyai, ha urok jószágát szállitották; de ezek csak kivételek voltak, s az iparűzők többnyire nem tartoztak a kiváltságosak osztályához. Hogy mily nagy adó volt ez reájuk, bizonyitja többek közt a megye 1712. julius 12-én meghatározott 1712
dijszabása, melyből csak néhány tételt idézünk: „Minden terhes szekértől 4 polturát, deszkás szekértől minden 50-ik szál deszkát, vasaktól minden 50-ik darabot, sóktól minden 100-ik sót, fazekaktól minden 20-ik edényt“ stb. vegyen a vámos, határozta a vármegye s e tekintetben Borsodvármegyénél a többiek egy hajszállal sem voltak engedékenyebbek. De talán a megyei és az országutak fentartására szedték ezen nagy és terhes vámokat, fogja valaki kérdezni. Bizony siralmas állapotban voltak azok! Az 1785-iki borsodmegyei utakról tudjuk a lembergi kereskedőknek 1785

[1]) V á l y i A n d r á s. Magyarországnak leirása. Budán, 1799. 2. k. 8. r. 18 lap

a császári királyi kanczelláriához intézett kérvényéből, hogy Szihalmon a rossz ut miatt egy hétig kellett időzni, hogy onnan Kövesdig a töltésen minden mértföldnyi út egy napba került, hogy Emődön egy árok miatt $1^1/_2$ mértföldet kellett kerülni stb.
1787 Hasonló módon festi még 1787-ben is ezen utat Almássy Pál királyi biztos. — Az emlitett terhes vámokhoz járult még a harminczad, vagyis az áruk értékétől vett $3^1/_2$ százalék szám, mely a kivitelnél s behozatalnál fizetendő volt. Miskolcz a XVIII. században egészen körül volt véve harminczadokkal. A megye az 1712-iki országgyülésre küldött követek utasitásainak 8-ik pontjában meghagyta, hogy a megye területén és környékén felállitott harminczadok zsarolásai ellen, melyek Sajó-Szent-Péter, Szikszó, Ónod, Mező-Csáth, Putnok, Mező-Kövesd, Csege, Lucz és Poroszló helységekben léteznek, erélyesen fellépjenek. A megye ezen intézkedése daczára Böller Fridrik diósgyőri praefectus 1714-ben Miskolczon mégis harminczad-fiókot akart állitani s csakis a város akkori kiváltságos helyzete mentette meg Miskolczot e sanyaruságtól.

A XVIII-ik században városunk nevezetes kereskedelmi góczpont volt, amit kereskedői testületének köszönhetett, amely jelentékeny részben zsidókból, rácz, oláh, arnót és főleg maczedon görög kereskedőkből állott.

Az ezen korból való vármegyei árlimitátió különbséget tesz kalmárok, füszerszámosok és gyolcsosok közt. A XVIII-ik század vége felé a kereskedőket materialistáknak (anyagárusoknak) vagy boltosoknak nevezték. A fentemlitett limitatió a kalmárok árui közzé számitja: a gránátot, a posztót, az atlaszt, a bársonyt s a kamukát, a fűszerszámosok árui közé a borsot, a gyömbért, a sáfrányt, a szegfűt, a szerecsendiót, a babért, nádmézet (czukrot), a mandolát s faolajat. A gyolcsosok limitált árui közt emlités történik a szileziai, lengyelországi, stájer, eperjesi, bártfai és segesvári gyolcsról, ugyszintén a lengyel patyolatról. Ezen fentemlitett kereskedőkön s kalmárokon kivül voltak városunkban

még só-, dohány- és vasárúsok. Ezen utóbbi czikkek árúlhatása városunkban különben az uri jogokhoz tartozott, a mennyiben a földesuraság azok árúlhatási engedélyét bizonyos időre bérbe adta s a bérlőn kivül az országos vásárokat kivéve nem volt senkinek jogában az emlitett czikkeket, a városban árúlni; azonban a város lakóinak szabad volt sót, dohányt bármikor saját szükségükre behozni, „csakhogy a mit maga szükségére kiki hoz, kereskedésnek szine alatt el ne adja," emliti a város 1755-ik évi Szepesy 1755
Nagy Györgygyel kötött szerződésének 3-ik pontja. A város az emlitett czikkeken s a szeszes italokon kivül kiterjeszté ezen jogát még a kávé szabad árulására is, melyet 1744-ben György Tamás 1744
görögnek, egy évre 50 rhenusi forintért bérbe adott. A város a megváltás évei alatt, tehát 1702-től 1755-ig, az emlitett árúczikkek, valamint a szeszes italok egyedárúlási jogát vagy maga gyakorolta, vagy bizonyos időre bérbeadta, s azok után szép jövedelmet huzott, igy például a vas és dohány árúlási jogát 1745-ben Böller Mihály és Zontagh Jakabnak évi 600 rh. forintért adta bérbe. 1751-ben Szepesi Nagy György ugyanezért 700 magyar forintot s 1754 és 1755-ben már évi 760 magyar forintot fizetett. A különféle szeszes-italok itczénkinti árúlhatása szintén úri jog volt s a város 1747-ben Steinicher Jánossal kötött szerződésében: bor, 1747
ser, kávé, rosolis, átkovita, égett bor és pálinka nevek alatt elősorolt italokról történik emlités[1]). Kereskedőink között, mint már emlitők is, a legkiválóbb szerepet vitték a görögök, akik itten, mint előbb is láttuk már, a XVII. században telepedtek meg. Pecsétjükön az 1687-ik évszámot látjuk, ami bizonyára azt jelenti, hogy ez évet tekintették 1687
testületi megalakulásuk évének.

36. A MISKOLCZI GÖRÖG KERESKEDŐ TESTÜLET PECSÉTJE 1687-BŐL.

A pecsét közepén két virág ág között szivformából kinövő kereskedői jelvényt lá-

[1]) Brósz Károly. Adalékok Miskolcz XVII. és XVIII. századbeli ipartörténetéhez. Közgazdaság. 1885. 35. és 36. sz.

tunk, mely a kettős keresztből van combinálva s czélzással a borkereskedésre, alsó ágának két végéről apró szőllőfürtök lógnak le. Ily jelvényeket és jegyeket a nagyobb kereskedelmi társulatok mindenütt használtak s eleinte az árúcsomagokat jegyezték meg velük. E jelvény fölött nyitott koronát, két oldalt pedig az 16—87 évszámot látjuk. A külső körben körirata: MISKOLCZI GÖRÖG COMPANIA[1]).

A görögök a XVII. század közepétől kezdve mind számosabban települvén meg városunkban, a mostani Széchenyi-, Kossuth-, Szemere-, Horváth- és Batthyány-utczákban szereztek, vagy épitettek házakat, melyek közül némelyiknek kapuboltozata fölé még most is ott van a szőllőfürt, a borkereskedés jele kifaragva. Az első időszakban templomuk nem lévén, az akkori piacz, most
1784 Széchenyi-utcza egyik házában volt imaházuk. 1784-ben Pataky György elnöklete alatt Janovics Ferencz, Pilta Mihály, Pilta Demeter, Peszkár Tamás, Fehérváry László és Szonthe Pál, az egyháztanács kiküldött tagjai templomépités engedélyezése iránti kérvényt vittek fel II. Józsefhez, mit meg is nyervén, a templom alapköve
1785 1785-ben le is tétetett, az épitkezés azonban csak 1806-ban fejeztetett be. Az épitkezés tetemes költségeit a helybeli hivek önerejökből s időközönként Galiczia és Orosz Lengyelországból lejött görög borkereskedők kegyeletes adományaiból fedezték.

1725 Az egyház anyakönyvei 1725-től kezdve vezettettek rendesen. Az egyház első megalapitásakor a következő görög kereskedők emlittetnek: Kozminczky György, Csaku Demeter, Léka Demeter, Gyika Mihály, Demcsa János, Vartosz Tamás, Gerga György, Dona Mihály, Pilta János, Saguna Miklós, Grabovszky Tamás, Olaszi János, Csupán Mihály, Pompéri János, Mukula Demeter, Mucsu Mihály, Pap Mihály, Lázár János, Rózsa István, Apostolovics János, Pova György, Rusz Miklós, Krasznai János, Kapmári György, Gentali Antal, Ambrózy Mihály, Csitiri Antal, Dadán György, Balányi Tamás, Dirmandi Demeter,

[1]) Országos levéltár. Ügyvédek iratai 36 - 94. sz. okiraton.

Janetty Miklós, Jakumy János, Czinczifa Ádám, Mangeret Pál, Dursza János, Federovics Tamás, Pécsi Lázár, Kállay Mihály, Koncsek György, Gozsdu Antal, Levandovszky Antal, Kintali Antal, Povovszki Tamás stb.

Az egyházközség mai Batthyány-utczai 5. sz. belső telkét a rajta levő emeletes épülettel együtt Janovics Ferencz adományozta.

Eleinte általában igen szigoru felügyelet alatt tartattak a görög kereskedők. A helytartótanács a következőkben szabályozta a görögök kereskedését:

1. a török alattvaló kereskedő, ha Magyarországon akar kereskedést űzni, köteles erre vonatkozólag nyilatkozatot hozni a török tartományi kormányzóságtól. 2. Azután utlevelet kap 6 hónapra a magyar határon. 3. Utlevelét köteles bemutatni a kerületi hatóságnak vagy kapitánynak, kinek kerületében kereskedést akar űzni. 4. Ezen bemutatott utlevél egyuttal engedelem is a kereskedés űzésére. 5. Ha 6 hónapon tul akarja űzni a kereskedést, uj utlevelet kell kieszközölnie. 6. Az utlevél kiállitása ingyenes. 7. Egyik örökös tartományból a másikba való átmenetelök szintén óvóintézkedéseknek volt alávetve. 8. A török alattvalóknak szabad török árukkal nagyban (all' in gross) kereskedniök, továbbá kifelé szabad kereskedést űzniök a monarchia területén gyártott árukkal, végül meg van nekik engedve a Törökország és a monarchia közt való legszélesebb érdemben vett átmeneti (transituális) kereskedés. 9. A török alattvaló állandó lakosnak sehol sem tekinthető. Ha azonban egy évnél tovább tartózkodik a monarchia területén, köteles cégjelzetét (firma), társait s az azokkal kötött szerződést a kereskedelmi törvényszéknek bemutatni, mely azután neki meghatározatlan időre a kereskedést megengedi; kereskedelmi könyvei is ugyanazon törvényszék ellenőrzése alá tartoznak. 10. Oly török alattvalók, kik a monarchia területén huzamosabb ideig űznek kereskedést, kötelesek ugynevezett Harács-adót fizetni. 11. Ingatlanokat mindaddig, mig a hűségi esküt le nem tették, nem szerezhetnek. 12. A mely árukból

nagyobb készleteket tartaniok tilos, ne tartsanak. 13. A kereskedelmi engedély a kérvényezők gyermekeire nem terjed ki. Azok szintén külön engedélyt kötelesek kieszközölni. 14. Peres ügyekben a török kereskedők az uriszék alá tartoznak. Az áruikon való felügyelet joga a kereskedelmi törvényszékhez tartozik.[1])

Ha a görög kereskedő nálunk végleg meg akart telepedni, az eljárás az volt, hogy elsősorban a kereskedelmi compánia fentebb leirt pecsétje alatt bizonyitotta, hogy az illető tagjai közé tartozik és derék ember. Ezzel a hatósághoz ment, mely felvette tőle az esküt s ha aztán öt évig ellene semmi kifogás nem merült fel, a városi hatóság kiadta a hiteles polgársági bizonyitványt.

1782 Polizu György városunkban lakó görög kereskedő 1782. április hó 10-én a következő polgáresküt teszi le a megye előtt:

„Én Polizu György esküszöm az egy élő Istenre, ki atya, fiu, szentlélek, teljes szent háromság egy igaz örök Isten, boldogságos szűz Máriára és Istennek minden szenteire, hogy én mindazokat, a melyek ezen nemes magyar haza törvényében foglaltattnak szentül megtartom, a Felséges felkent magyar királyt uramnak, királyomnak vallom, mellette és ezen nemes Magyarország mellett ellenségei ellen akármikor más, hazabéli lakosok szerint fegyvert fogok, véremet ajánlom, s ontani kivánom, az közönséges teher viselésre magamat kötelezem, minden külső tartományok s országok fejedelmeihez volt hűségemet elhagyván, egyedül csak felséges magyar királyomnak szentelem, külső fejedelmeket, országokat sem szóval sem szándékkal, sem cselekedettel, sem pénzzel, sem akármi néven nevezendő állapotokkal, a melyek országom legkisebb kárára is eshetnének, nem segitem, sem magam, sem pedig hozzám tartozandóim által királyom s országom kárára czélozó ellenség szándékát észre vevén, azonnal illendő helyen bejelentem, utolsó pihenésemig mindezekre feláldozom magamat, testemet, véremet, szómat, szándékomat és min-

[1]) Országos Levéltár. Helytartótanács. Commerc. A. 1811. Fasc 44. No. 48.

denemet Isten engem úgy segélyen, Boldogságos Szűz Mária és Istennek minden szentei".[1])

A magyar faj a multban mindig lenézte a kereskedő-osztályt, mert azok folyton gyarapodtak, vagyonosodtak és sok tekintetben a nemességgel is versenyeztek. Az ellenszenv sokszor fordult a görögök ellen, akik még idegen nemzetiségüek és vallásuak is voltak. Ismeretes e korból egy gunyköltemény is, mely a miskolczi görög kereskedők ellen iratott.

A görögök ezzel szemben szerény fellépésü, vallásos, józan, takarékos, szorgalmas emberek voltak, akik e mellett műveltségük által is kitüntek s nemsokára városunk legjobb módu polgárai közé tartoztak.

A városi hatóság azonban folytonosan szigoru felügyelet alatt tartja őket s ujabb és ujabb határozatokat hoz reájok nézve és tetemes taksákat hajt be rajtok.

A megye már a XVIII. században kiterjeszti limitatióit nemcsak az általuk árult belföldi, hanem az általuk behozott törökországi áruczikkekre is. Ez utóbbiak közt az 1706-iki megyei 1706
limitatió következő árukat emlit: skófium, sodratlan selyem, veres eöreg karmasin, kisebb karmasin, törökországi veres kordovány, szattyán, karmasin, papucs, duppla eöregh paplan, alábbvaló paplan, török pokrócz, selyem-keszkenő, kék bagaria, eöreg csajtár, alábbvaló csajtár stb."[2])

Évkönyvünkben 1714. február 28-áról olvassuk: „Minthogy 1714
Görög Tamás megárendálván Görög Pál deák bótját, az ott való házával együtt egész esztendeig, az iránt kivántató árendapénzt egészben exolválta is Görög Pál deáknak, melyet maga is megvallott ő kegyelme ezen törvényszék szine előtt. Erre nézve, hogy azon bótnak s háznak árendátora, a die exarendationis intra

[1]) Országos Levéltár. Acta Diversorum Causantium cum Morte Advocatorum ad Archivum curiale reposita. 36—91 és 40—61.

[2]) Brósz Károly f. i. czikke. Közvélemény. 1885. 36. sz.

unius annis revolutionem azoknak beneficiumát vegye és az megirt időig mástul is exarendálhassa, törvényesen itéltetett.

Minthogy megirt Görög Tamás, az emlitett Görög Pál deák bótját s házát exarendálta Arnóth Tamás nevű kereskedőnek; tehát ugyanezen Arnóth Tamás conveniált a parte az várossal is azon boltban, sőt az miskolczi vásárokban lejendő szabadon árulása iránt is intra decursum Anni moderni in Fl. ungaricalibus tiz.

Bosilóth Jakab pálinkás árendátora az városnak, az város impositióját nem ingrediálván ez okon igért az város közönséges szükségére florenos ungaricales 24.

1716 1716. Január 6-án ifju Görög Pál Deák az város kettős uj boltját az jövő uj esztendőig ötvenöt magyar forintokban meg arendálta.

1720 1720. Márczius 17-én determináltatott, hogy városunkban áros, bótos Görögök, avagy Arnotok, az városnak mindenik bóttul fizessenek tiz-tiz tallérokat, melyektül pedig eddig fizettenek ki kilencz s ki tiz forintot, mindazonáltal, hogy inspector uraimék ő kegyelmék az restantiákat rajtok megvehessék elvégeztetett."

Városunk borkereskedését és kimérési jogát a középkortól kezdve számos privilegium biztositotta s azt városunk, mint fő termelési ágát s jövedelmét féltékenyen őrizte.

A görög kereskedők a világpiacz emberei voltak, akik hozzá voltak szokva kezdettől fogva árukat közvetiteni a kelet és nyugat, szóval országok és országok között. A borkereskedést is ilyen irányban inditották meg. Összevásárolták a borokat a vidéken és a miskolczi hegyeken is, azokat beszállitották miskolczi pinczéikbe és onnan inditották leginkább Lengyel és Oroszország felé, amely különben a miskolczi borkereskedésnek a középkortól kezdve hagyományos utja volt.

A város ebben sérelmet látott és számos határozattal és intézkedéssel igyekezett azt meggátolni, de hasztalan, a szabad kereskedelem első csirái már kihajtóban voltak, s azok megdöntötték minden régi privilegiumot és védvámot.

1722. november hó 9-én a következőket olvassuk erre vo- 1722
natkozólag évkönyvünkben:

„Biró uram ő kegyelme bégyüjtvén a város népét, legelsőbben is elől adván magát ez a dolog, hogy városunk privilegiuma és statutuma ellen nemcsak az itt lakos emberek közzül némelyek, hanem a vidéki emberek is, falusi és más egyébb határokon termet borokat, tul a Tiszán és Gyöngyös táján termetteket is bé szoktanak hol palam, hol titkon hordani; de ami sérelmesebb a város népének, az itt közöttünk kereskedő Ráczok, Görögök és Arnóltok is városunk injuriájával tele pincze borokat raknak, mely nagy kárára vagyon a városnak. Hogy azért ilyen tapasztalható kárai városunknak intempore orvosoltassanak végeztetett, hogy akik alattomban vidéki borokat béhoznak és comperiáltattván az holott találtattnak, város szükségére confiscáltassanak, az emlitett kereskedő Ráczok, Görögök borai pedig irre missibiliter taxáltassanak, investigatióra vevén elsőbben is boraikat mennyi, s honnan hordották.“ [1])

„Az görögök, avagy Arnótok, városunkban lévő áros bótoktul, hogy itten veszi az hasznot, alkudtanak meg a várossal ezen mostan folyó 1724-dik esztendőre hatvan magyari forintokban, 1724
melynek megadására kézbeadással kötelezte is magát hites birájuk Görög János. Ugyanezen megirt Görög János más Göröggel együtt kétszázhusz juhoknak miskolczi territoriumon való legeltetéseért s jártatásáért, hogy megengedtetett nekiek, alkudtanak meg a várossal hét magyar forintokban és két bárányokban“.

Hogy a Görögök a borkereskedést mind nagyobb arányokban kezdték üzni, azt az 1727-iki szigoru rendelkezésből látjuk, 1727
amikor is olvassuk: „Minthogy pedig a Görögök, Arnótok, Sidók és egyébb kereskedők in praejudicium et damnum miserae plebis oppidi Miskolcz az borokkal való kereskedésben annyira elmerültenek, kik miatt a város szegény lakosai magok borait immáron nem is distrahálhatják, ezokon injungáltatik ordinárius biró

[1]) Annales. Miskolcz város levéltárában.

uramnak, hogy azoknak borait etiam mediante inquisitione kitanulván és keresvén, az privilegiumnak ereje szerint az boroknak taxáját rajtok szabadosan megvehesse. Melyben is az város szükségére fizettenek 150 ftokat.“

A piacz-utczán levő hajdani Szentlászlai és Szeraffy fundusok a város tulajdonát képezvén, azokon, hogy jövedelmezőkké tegyék,
1737 kőből épitett boltokat épitettek 1737-ben. Ezeket azután a görögöknek adták ki. Igy Görög Tamás kereskedő az első boltot „az áros portékák conservatoriumával és lakóházával együtt“ 60 frt évi bérért vette ki, de már az épitésre 120 frtot előlegezett. Szerződésében kiköttetett, hogy „a többi boltoknak is köteles árendátorokat szerezni“, „főképen pedig a tűzre való serény vigyázásban lenni s annak kályhás kemenczéiben, üvegablakaiban“ minden kárt megtériteni.

1741 Ezeket a boltokat 1741-ben Görög Márton Deák és Emanuel János birták, akik is akkor kérték a várostól, hogy a mészárszék tőszomszédságukból helyeztessék el, ami meg is történt, helyibe adatván a mészárosoknak a csizmadiák szinje alatt levő üres szék, melyben eddigelé a város hiteles vékái őriztettek. Egyuttal a görögök egyik deszkából való boltjának kőből való fölépitésére Eperjesről kőmives hivatott.

Ezidőben a Szeraffy funduson levő boltok egyikét Sidó Ádám nevű kereskedő birta bérbe. Ezt azonban a Görögök nem tűrték meg maguk mellett. Görög Theophit Pál Deák felverte reá a boltbért és igy ő kapta meg, főleg mert a béren kivűl kötelezte magát, hogy ha a város legközelebb megkezdi az ujabb kőboltok épitését, annak költségeire 400 frtot fog előlegezni.

Kereskedelmünket illetőleg fontos a vármegye által még
1700 1632. május 4-én hozott az a határozat, melyet 1700. márczius 29-én ujabb érvényre emelt s melyet maga Leopold is ugyanezen év aug. 18-án megerősitett.

Ennek néhány főbb pontja következőleg szól: „Kis-Karácsony napig mind szegénynek, gazdagnak, nemesnek, parasztnak, haj-

dunak válogatás nélkűl szabad legyen bort árulni. Kis-Karácsony nap után pedig Szt. György napig az városé legyen az korcsma, és a város árúltasson bort, és senki, sem nemes, sem hajdu, sem paraszt ember az város korcsmája ellen tizenkét forint birság alatt bort kezdeni és árultatni ne merészeljen.

A mi a mértékek dolgát nézi, végeztük közönségesen, hogy mind nemesek, mint hajdúk és parasztok az város igaz mértékével éljenek. Az város szapuját az kassai félköbölhöz igazitván és az régi szokás szerint mindennek mind pecsétes szaput, mind itczét az város birájától vegyenek. Ha pedig valaki hamis szapuval avagy itczével élne, és az biró eszében venné, az nemes embert az fölül megirt mód szerint vice-ispán ur birájával és eskütjével az biró vádolására; az paraszt hajdut és paraszt embert az város birája toties, quoties tizenkét forinttal kedvezés nélkűl büntesse meg. Hogyha valaki kereskedvén valami eladó marhát, ugymint gabonát, halat, csikot és ezekhez hasonlókat viszen, avagy hajt be az vásárra és ugyanott akarja eladni, tartozzék azokat a közönséges város piaczára kivinni és limitálván ott eladni. Ha pedig valaki az ellen peccálna, az nemes embert ugyan az biró vádolására az felül megirt mód szerint vice-ispán uram szolgabirája és eskütjével egyetemben; az paraszt gazdákat és parasztokat az város birája toties, quoties tizenkét forinttal büntessék meg kedvezés nélkűl. Mindazonáltal akárkinek is szabad legyen az maga majorságát házánál is eladni. Ha pediglen a kereskedő az olyan eladó marháját az városban eladni nem akarja, hanem tovább akarja vinni, avagy hajtani, arra szabadsága lészen.“[1])

Hogy a város italmérési jogát illetőleg általában mily szigorral járt el a tanács, kitűnik egy 1717. augusztus 17-én ho- 1717
zott határozatból: „Minthogy — ugymond — az Szinyva vize között való Szepesi Pál uram felső házában való sidók, az város prejudiciumával pályinka korcsmát kezdvén, már bizonyos idők alatt, hol polturánkint, hol meszelyenkint is az pályinkát az vá-

[1]) Okmánytár. III. K 388—395 lap.

ros lakosainak kiadni comperiáltattak. Ehez képest hordattassék el minden pályinkájok valamennyi találtatik, az pályinkafazekoknak sisakjaival együtt, aminthogy ezen dolognak végben vitelére mindjárt exmittáltattak is, Lakatos Miklós, Kun János, Abádi István és Szentpéteri Szabó János uraimék, város tolmátsa Sopronyi György és város szolgái Szűcs István és Kupás Istvánnal együtt.“

Feltünő, hogy az executiónál a város tolmácsa is kiküldetett. Nem lehetett ennek egyébb oka, minthogy a végrehajtást szenvedő zsidók nem tudtak magyarul és német nyelvüek voltak.

A vásárok jövedelmeit mindig egy bizottság szedte és szá-
1718 molta el, a czédulaháznál. 1718-ban a Juliána-napi vásár 153 ft 96 denárt, az áldozócsütörtöki 190 ft 50 denárt, a Sámuelnapi 86 ft 85 denárt s a Szt.-Lukács-napi 183 ft 74 denárt jövedelmezett.

Mint már fentebb is láttuk, a tanács ujabb és ujabb bolto-
1738 kat épittetett a főutczán, 1738-ban intézkedik, hogy a boltok ereszei, illetőleg ponyvái beljebb vétessenek, hogy ne akadályozzák a közlekedést.[1])

Ujabb boltok épitésére 1747-ben 2000 frtot, 1748-ban 300
1747—50 frtot és 1750-ben 700 ftot vesz fel kölcsön a tanács négyesi Szepessy Istvántól.[2])

A görög kereskedők nevein kivül tudjuk, hogy a főutczán máig is fennálló „Fekete kutyához“ czimzett fűszerkereskedés 1756-ban alapittatott.

[1]) Annales. Miskolcz város levéltárában.

[2]) Miskolcz város levéltárában.

XIX. FEJEZET.

VÁROSI BELSŐ ÉLET. FŐBIRÓ. JEGYZŐ. RANGSOROZAT. VÁROSDAJKÁJA. NÉPSZÁMLÁLÁSUNK A XVIII-IK SZÁZADBAN. MISKOLCZ LEGRÉGIBB LÁTKÉPE. TERMÉNYEK. BUZA. BOR. GYÜMÖLCS. SERHÁZ. PÁLINKAFŐZÉS. KORCSMÁK. SZINVASZABÁLYOZÁS. HALASTÓ. TÖMLÖCZ. VENDÉGLÖK. KOLDUSOK. PESTIS ELLENI INTÉZKEDÉSEK. KÓRHÁZÉPITÉS. TŰZOLTÁS. IDEGENEK BEJELENTÉSE. A VÁROSHÁZ LEÉGÉSE. LEVÉLTÁR. ANYAGI VISZONYOK. FŐISPÁNI IKTATÁSOK.

Városunk belső életében a szokásokat, a közigazgatást, s közrendet illetőleg a XVIII-ik századon át is látjuk a ragaszkodást a régi formákhoz és intézményekhez.

Az intézkedés joga, a hatalom a tanács kezében van, melynek élén a főbiró áll. Ezeket, valamint a város egyébb tisztviselőit is az ugynevezett „épitő széken“ a város közönségének, nemes és nem nemes lakosságának közgyűlése választotta minden év végén.

A főbiró kezdetben csak egy évre volt megválasztható, de utóbb némelyiket többször, egymásután ujra választották. Ugy hogy például Váczi András, kinek városunk fejlődése körül nagy érdemei vannak, 1701-től 1744-ig többszöri megszakitással, de mégis összesen 13 évig volt városunk főbirája. Ugyanezt a tisztséget Szalay András 7 és Barkassy András három izben összesen 15 évig viselte. 1701—44

1799 Az 1709-ik évről érdekes leirását birjuk évkönyvünkben a választó közgyűlés lefolyásának:

„Jóllehet az Felséges Fejedelem, Kegyelmes Urunk ő Felsége kegyelmes parancsolatjából az nemességnek personalis insurrectió alkalmatosságával az ellenség eleiben kiszállani kelletett és az bíróság tételnek idején az város lakosi nem compareálhattanak pleno numero, mindazonáltal az itthon maradott város lakosi megakarván tartani az régtűl fogvást bé vett helyes rendtartást, főbiró Nemes Seres György Uram ő Kegyelme reggeli öt órakor harangszóval jelt adatván az biró tételre való össze gyűlésre, nem különben convocáltattván (akik találtattanak) az városban resideáló possessionatus uraimék ő kegyelmek is, mely alkalommal az egész város lakosainak közönséges tetszéséből, Nemzetes és Vitézlő Váczi András uram ő Kegyelme választatott."

Ugyanekkor Wetéssy Sámuel, aki már 1700 óta viseli ezt a tisztet, ujból jegyzővé választatott.

Eleinte a birónak nem volt fizetése rendszeresitve. A XVII-ik században esetről esetre kárpótlásképen szavaztak meg részére kisebb, nagyobb összegeket.

1702 1702-ben a választó közgyűlés Váczi András főbiró különös érdemeire való tekintetből fizetését száz rénes forintban szabta meg.

1708 1708-ban a tanács a biró melletti szolgálatról az akkori viszonyokat jellemző következő módon rendelkezett: „Minthogy főbiró uram ő kigyelme mellett a város közönséges hat szolgái közül mindennap hárman szoktanak fen szolgálni, kiknek is sok idestova való küldöztetések és foglalatosságok miatt magok szállásokra, vagy házokhoz enni nem lehet mindeniknek menni: ez okáért determináltatott, hogy ha szintén ketten a fennálló város szolgái közül magok szállásokra enni elfordulnak is, mindazáltal közülök mindenkor biró uram ő kigyelme mellett alternatim egy-egy tartozik persistálni, kinek is az szükség ugy hozván, menten parancsolhasson. Azért a város közönséges gazdája minden héten

adgyon számokra két-két kenyeret, melyekbül az biró uram ő kigyelme mellett levő és szállására enni nem mehető egy egy város szolgája dietim participálván, az szolgálatban subsistálhasson és continuuskodhasson.“

Nemes Wetéssy Sámuel tizennégy évi hivataloskodás után visszavonhatatlanul lemondván 1714-ben főjegyzői állásáról, 1714
helyébe ifj. Szentpéteri János választatott, megállapittatván, hogy fizetése 80 frt., hat köböl, avagy 24 véka buza és két pár kordovány csizma lészen. Szentpéteri hivatalát a következő évre csak ugy tartotta meg, hogy megengedte neki a tanács, miszerint a Dusardin és Popovics uraknak már előbb magára vállalt pereit folytathassa. Egyuttal neki hegyaljai szőleinek látogatására szabadságidő engedélyeztetett s eddigi fizetésén felül az országos vásárok alkalmával egy-egy, összesen tehát évenként négy pár carmasin piros csizma adatott. A főjegyzői fizetés 1740-ben száz magyar 1740
forintra emeltetett fel, 1712. óta pedig negyven magyar forint 1712
fizetéssel aljegyzői állás is rendszeresittetett.

Mint az előző században, most is szokásban volt, hogy a hivatalnokul megválasztott polgárok megváltották magukat a terhes szolgálattól. Különösen a város felelősségterhes gazdai, vagy pénztárnoki állására volt nehéz embert kapni. 1701-ben egymás- 1701
után tizenkét polgárt választottak meg, de valamennyi megváltotta magát 30—50 forint készpénz, vagy két hordó bor adományozásával.

Szükségét látta a tanács, ülései és tárgyalásai rendjének és méltóságának szempontjából megállapitani azt is, hogy tisztviselői és tagjai mily rangsorban következnek egymásután s az ülésekben hányadik hely illeti őket.

Az érdekes határozat 1714 Január 2-án kelt s következőleg 1714
szól: „Hogy főbiró úr ő kegyelme melléje rendelt hites tagjaival együtt tisztességesen és rendesen tudgyon az város házában és egyebütt is kimenni és bemenni; minthogy ordo est anima rerum, — tehát kinek az becsületes tanácsbéli személyek közül főbiró úr ő

kegyelme után való menetele és jövetele, úgy sessiója is eképen következik, sőt determináltatott is annak modo in prescripto lejendő folyása e szerint ugymint: Fő biró ur ő kegyelme lévén az becsületes tanácsnak feje, Istenünk ő Felsége és városunk tetszéséből, — az ő kegyelme menetele és jövetele a becsületes tanács előtt első lészen, — aminthogy sessiója is ő kegyelmének a szerint fog observáltatni. Második Sárkány uramé, harmadik nótárius uramé, negyedik ónodi Szabó István uramé, ötödik Gyöngyösi Jó István uramé, hatodik Kun János uramé, hetedik Csóka Márton uramé, nyolczadik Abádi István uramé, kilenczedik Laxai János uramé, tizedik borbiró Lakatos Miklós uramé, tizenegyedik Nagy János uramé, tizenkettődik Szabó Péter uramé, tizenharmadik borbiró Szücs János uramé.

Különösen a sok átvonuló katonaság miatt még a török világból maradt tisztség: a tolmácsság is állandó volt az egész XVIII-ik században át. Utóbb ők voltak egyszersmint a kvártélymesterek is, akik a katonasággal érintkeztek.

1721 Az alsóbbrendü városi alkalmazottak közül 1721-ben a város kocsisának 8 magyar forint készpénzfizetése mellett járt egy évre bárány bőrrel bélelt s fekete prémmel prémezett egy aba mente, aba nadrág, egy nyolcz máriásos szűr, két máriásos fekete süveg, két pár vászon fehér öltő és 3 pár borjubőr csizma. Ezen felül a város gazdájának volt naponkint két étele és elégséges kenyere.

Igen szép vonása ezenkori közigazgatásunknak, hogy a talált vagy kitett gyermekeket nem hagyta elpusztulni, hanem külön város dajkáját tartott, aki rendes évi fizetés mellett tartozott az ilyen szerencsétleneket ápolni. 1721-ben Szabó Mártonné született Tarczali Anna volt a város dajkája, kinek ez év november 14-én „kezére bizattatott egy elvettetett férfiu gyermek Jankó nevü árva.“ Készpénzfizetése volt évenként 18 magyar forint, 4 és fél köböl búza, két pár uj csizma és pedig egyik kecskebőr, másik kordovány és 18 font só.

1709 A ménespásztorságra 1709-ben két ember szegődtetett. Ezek

fizetése volt minden lótul 8 poltura s egy kenyér, két lótul pedig negyedrész buza. A lovak kihajtásának ideje — ugymond — „Nagy Péntek napja, de ha előtte szép tavaszi napok kezdenek járni, azt se várják, hanem a mely emberséges ember ki akarja lovát mezőre bocsátani, tartoznak mellé állani és kihajtani. Az elhagyásnak pedig terminusa nem Szt.-András napja, hanem mig az idő engedi.“

Ugyanez évben 2 tehénpásztor szegődtetik ekképen: „Minden tehéntül jár nekik 4 poltura, minden két tehéntül egy egy kenyér. Bocskorpénzt minden gazdaember tartozik nekik egy-egy polturát adni, nem többet bár akármennyi tehene legyen is. Ha a mezőn megellik valamely tehén, ha annak az borjuját haza hozza, négy poltura járjon érette.“

Ezen illetékek, különösen a ménest illetőleg 1714-ben megváltoztak; ugyanis: „két lótul egy negyed rész buza, négy lótul pedig egy véka az város pecsétes vékájával mérve. Kész pénz fizetés pedig egy lótul lészen nyolcz poltura és egy kenyér. Ezen alkalmatossággal pedig egyszersmind determináltatott, hogy az ménespásztorok az város lakosainak lovait, a mikor kiki emberét fogja érette küldeni, minden taxa vétel és embertelenkedés kivül megfogják, másként keményen megfognak büntettetni.“ 1714

1727-ig a szőllők legnagyobbb részének nem volt rendes vigyázója, illetőleg jóformán ki-ki őrizte a magáét ahogy tudta. Ekkor hozta a város azt a statutumot, hogy: „Minthogy pedig mindezideig az szőllő hegyek kerülők nélkül voltanak; azért ez is injungáltatik biró uramnak ő kegyelmének, hogy az szőllő hegyekhez bizonyos és elegendő kerülőket rendeljen. Annuális fizetések pediglen lészen minden tiz ember kapáló szőllőtől 12 denár. Tartozik pediglen a szőllőhegyekre és azoknak gyümölcseire hiven és szorgalmatosan vigyázni, nemkülönben az becsületes város mostani hat számos kerűlőinek hivatalbéli szoros kötelességekben állani fog, az vetésekre, rétekre, berkekre, cserjékre és egyéb város közönséges javaira kivántató szorgalmatos vigyázás.“ 1727

Tudjuk, hogy városunk legfőbb termelési ága volt mindig a bor. Lakosaink tehát mindig a szőllőiket féltették legjobban. Elannyira, hogy ha szőllőérés idején jött valamely hadcsapat quártélyba, vagy csak táborba a város alá, a tanács a szőllőkre nézve sietett külön salvagvárdiát, vagy mint a jegyző-
1718 könyvek irják „salagvárdát“ váltani. Igy 1718-ban is, mikor a Hottova-féle regiment szállott a városra, siettek az adjutánstól ilyen védlevelet kieszközölni, annak árát azután arányosan kivetvén a szőllőbirtokosokra.

1719 A városházán egy helyiséget be kellvén boltozni, 1719. május 8-án a tanács a városban lakó két kőműves mesterrel Kristoffal és Mártonnal alkudott meg akként, hogy kapnak készpénzben 8 forintot, serre és pálinkára 1 forintot, 2 kenyeret és mindezeken felül „az mikor az munkát elvégezik fog nekik egy étel adatni, hogyha pedig jól s tisztességesen véghez viszik ezen munkát, ezeken felül munkájok fog egy kenyérrel jutalmaztatni.“

Csak a XVIII-ik század második felében nyerünk először biztos
1780 adatokat városunk népességét és lélekszámát illetőleg. 1780-ban II. József trónralépésének évében történt népszámlálás alkalmából látjuk, hogy Miskolcz 13 ezer lakosával legnagyobb városaink között foglal helyet. 2400 házban 8433 református 3980 katholikus, 508 lutheránus, 157 szakadár és 70 zsidó lakott. A szakadárok közé számláltattak részben a czigányok és a török világ idejéből közöttünk maradt törökök. A népszámlálás évében született 593 gyermek és pedig 310 férfi és 283 nő. Házasodott 141 pár, kikkel az összes házaspárok száma 2286 volt. Elhaltak 339-en.

Feltünő a lakosság között a nagyszámu nemesség, nehány száz családdal, melyeket fentebb a birtokviszonyoknál már felsoroltunk jórészt névleg is.

Ugyanezen összeirásból tudjuk meg, hogy a várost környező dombokon 1424 borház állott s hogy feltünő sokan foglalkoztak lenáruk készitésével, ugylátszik nemcsak a takácsmesterek mű-

helyeiben, hanem háziipar utján is. Erre emlékeztet a felvég „Vászonfehéritő"-utczájának neve is[1])

Ugyancsak a XVIII ik század végéről birjuk az első, illetőleg eddig ösmert legrégibb képet is városunkról, melyet Szrogh Sámuel-nek 1800-ban megjelent s városunk multját tárgyazó egylevelű nyomtatványáról közlünk. Kétségtelen, hogy az eredeti rézmetszvény czéhlevelek számára készült. A barokkstylü okmánykeret tetejét egészen városunk látképe foglalja el. Felső jobb sarkában az ország s bal sarkán Borsodvármegye, középen alul pedig Miskolcz város czimerével. — Fent barokkkeretű táblán „Miskoltz" felirat. A kép alá irva olvassuk a művészek s a kiadó nevét is: Serkó János rajzolta, Prixner Gottfried metszette Ao. 1800. Találtatik Weber Simon Péternél Posonban.

E kép tehát városunkat a XVIII-ik század végén való állapotában tünteti föl. Az Avas-hegygyel szemben, tehát a Tetemvár felől van fölvéve. Jobbról kiindulva, a jelentékenyebb épületek közül szemünkbe tűnik a kéttornyu klastrom,

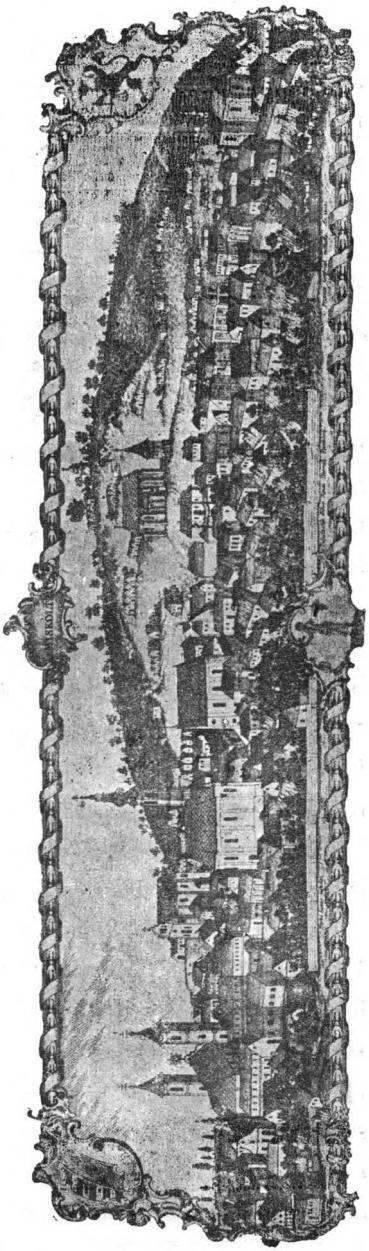

37. MISKOLCZ VÁROS LÁTKÉPE A XVIII-ik SZÁZAD VÉGÉN.

[1]) Korabinszky Joh. Mathias v. Geographisch-historisches und Produkten Lexikon von Ungarn. Pressburg 1786. 8. r. 415—17. lap.

a minoriták zárdaépületével s mindjárt mellette a róm. kath. népiskola épülete, a háttérben a mindszenti templom még tornyok nélkül, csaknem az előtérben a görög templom szép karcsu tornyával, közelében a református uj templom még szintén torony nélkül. Az Avas-hegy tetején a filegoria, oldalában ősrégi székesegyházunk, a mellette álló harangtoronynyal, alatta a ref. lyceum, a városház, a megyeház és börtönépület s még odább a lutheránus templom torony nélkül. A jól és hiven rajzolt képen látjuk, hogy ezeken kivül igen számos jelentékeny kiterjedésű és több emeletes épület képezi a belváros zömét s hogy az utczák mai beosztása jobbára már akkor megvolt.

A magánosok házai közül különösen dicsérték az Almásyaknak a fő-utczán levő palotáját, a Bükk-család palotáját, a Fáyházat az Ujvároson s a hires és tudós dr. Rátz Sámuelnek a főutczán volt emeletes házát, melynek egész belseje „márványkőformára volt kisimitva".[1])

1715 A tanács 1715-ben az ujonnan épült malomhoz két malomkőnek vétele czéljából a főjegyzőt, Szentpéteri Jánost kiküldte Sárospatakra, adván neki és a kocsik költségeire 6 magyar forintot. A két malomkő ára volt 24 frt 58 denár és három köböl liszt. Az uj malom gondja viselésére pedig Csizmadia Szabó Péter feleskettetett.

Marhatenyésztéssel ugy a város gazdasága, mint a magánosok is nagy arányokban foglalkoztak, mindamellett a tilosban talált marhákra nézve a legszigorubb szabályokat alkalmazták. Igy

1717 1717-ben Török Gáspár a város jegyzőkönyvébe igtattatja azt a figyelmeztetést, hogyha „a városon kivül való bévetett szántó földén és buza vetésén alá és fel járó akárminemű marhákat talál, azokat

1721 meglövi". 1721. május 19-én pedig városunk tanácsa átir a szomszédos Arnóth község előljáróságának, hogy marháikat a miskolczi határra, különösen a Bugyikra ne eresszék legeltetni, „másként amely marhák ott találtatnak, „meglövöldöztettnek bennek." Már

[1]) Vályi András. Magyarországnak leirása. Budán 1799. 8 r. 2. k. 617–18. lap.

fentebb is emlitettük, hogy ekkortájt halastó is volt városunkban, még pedig négyesi Szepessy János uramnak a maga residentiális háza előtt, a Szinva folyó mellett. 1722 ben a város azt tapasz- 1722
talta, hogy e miatt a halastó miatt a malomárok vize gyakran annyira megfogyatkozik, hogy „e miatt a város malmának fogyatkozása és hátramaradása s onnét következhető kára fog lenni", miért is az ellen ünnepélyesen protestáltak és contradicáltak, a mi is közöltetvén Szepessy János urammal, ő kigyelme hasonlóképen ünnepélyesen reprotestált s ezzel azután az ügy el volt intézve.

A város sok kisebb-nagyobb bajai között olvassuk, hogy ugyanez év szeptember 4-én kirendelik azokat az embereket, akik részint marhával, szekérrel, vagy gyalogszerrel az Előér hidjának reparatiójára lesznek menendők. „Elvégeztetett — ugymond a jegyzőkönyv — az is, hogy mindazok szót fogadjanak, galyakkal jól megkössék, morvával bőven megrakják, mivel mostanában két rendbeli regimentek fognak által jönni rajtok ide Miskolcz felé".

Hogy termékeink közül a buzánk is mindig első minőségű volt, azt már szintén emlitettük, csak mint jellemző adatot emlitjük föl, hogy 1772-ben rendkivüli drágaságnak tartatott, hogy 1772
egy köböl tiszta buza ára 4 frt. 15 kr., egy köböl kukuricza 2 rénes forint s egy köböl árpa ára 1 frt volt.[1])

De a gyümölcsünk is hires volt, ugy hogy a bor mellett követeink nem egyszer gyümölcseinkkel is kedveskednek magas állásu uraknak. Igy olvassuk évkönyveinkben 1718. szeptember 1718
1-éről: „Az Tekintetes Nemes Szepesi kamarára Kassára Abády István ur gyümölcsökkel; ugymint: szőlővel, körtvélyekkel és dinyékkel expediáltatott, kivánván az becsületes város kamaragróf uramiéknak ő Nagyságoknak és több tiszteknek is az alkalmatosság szerint kedveskedni."

[1]) Miskolcz város levéltára. Species XXV. Oeconomicorum. Fasciculus No. 69—77.

Mindamellett főterményünk a bor volt. Ennek termelésére és értékesitésére forditott legtöbb gondot a tanács. Hogy a bor jó minőségét biztositsa, a szedés idejét is a tanács határozta meg minden évben az időjárás és a szőllő érettségéhez mérten, s ezt
1722 oly szigoruan be kellett tartani, hogy 1722-ben a tanács biztosokat küldött ki oly utasitással, hogy akik a szüretelést a Lukácsnapi vásár előtt kezdik, azoknak szedő edényeik, kádjaik és hordóikról minden személyválogatás nélkül vagdaljákle az abroncsokat és boraikat ereszszék ki.

Bátran mondhatjuk, hogy azon kor értékmérője a bor volt. Minden nagyobb értékelésnél az egység az egy gönczi hordó bor. Adás-vevéseknél, fizetéseknél, sőt még büntetéseknél is mindig a hordó, vagy tonna bor szerepel s ez értékelésben az aranyat az asszu bor helyettesiti. A tanács maga is, mint az aranyat, a készpénzt a város kasszájába, ugy gyüjti a bort a város
1792 pinczéjébe, mely az Avason a Hóhér-bástyán volt. 1792-ből fenmaradt jegyzék szerint őriztetett ottan 214 és fél hordó közönséges bor, 3 hordó máslás és 2 hordó asszu.

1724 A város épitkezéséhez vas sinekre lévén szükség, 1724. január 3-án Láni Pál vashámortulajdonoshoz Rozsnyóra levelet ir a tanács, hogy miután pénzük nincsen, nem lenne-e hajlandó borért adni vasat.

A korcsmárosokat rendszerint feleskették e század végéig azon forma szerint, melyet már fentebb láttunk. Igy olvassuk
1714 1714. február 24-éről, hogy „Pipis Mihály feléségével együtt az Szentpéteri kapun kivül való korcsmának folytatására hittel köte-
1717 lezték magukat.“ 1717-ben már a városházánál levő korcsmárosságban találjuk őket.

A XVIII. század elején, ugy látszik, a német katonaság utján a sörivást is nagyon megkedvelték nálunk annyira, hogy a város által felállitott s időközönkint bérbeadott serház alig birta a szükségletet fedezni.

1704 Már 1704. február 17-éről azt a határozatot találjuk, hogy

„ezután a két borbiráknak egész gönczi fa seres hordónak a serházból a korcsmára való szállitásoknak fáradtságokért való sallariumjok légyen 24 pénz, egyiknek négy poltura s a másiknak is annyi. A korcsmárosoknak pedig kiárulásokért való fáradságoknak béri, egy-egy seres hordótul legyen 34 pénz“ 1714. január 9-én Holler János serfőzőnek adatik ki bérbe a serház egy évre 600 rénes forintért, ugy, hogy tartozik két hevitő kádat maga költségén megcsináltatni. 1714

A serház nagy főzőüstje kilyukadt s itt helyben nem tudták megcsinálni, miért is Rozsnyóra küldték azt. Hónapok mulva, mikor visszaakarták hozatni, Rozsnyón nem találták az üstöt, valahogy eltévedt. 1715. január 22-én átir azért tanácsunk a rozsnyói biráknak, hogy ne sajnáljanak annak felkeresésében elaborálni. 1715

Ugyanezen év augusztus 15-én tartott tanács ülésében panasz merült föl a serfőző ellen, hogy a tanácstól függni nem akar, s jó sert nem kiván főzni, hanem mostan is az sernek gyarlósága miatt az város korcsmái ser nélkül vagynak, „miért is szófogadatlanságának és nyakasságának megzabolázására és az jó sernek nem léte miatt az korcsmák ürességéből származott város közönséges kárának recompensátiójára, az serfőző pinczéjéből két hordós jóbora borbirák uraimék által város közönséges szükségére elhozattassék.“ Kimondja továbbá a tanács, hogy mig tisztességes ser nem lesz, minden két napban ujabb egy-egy hordó borát kell elvenni a serfőzőnek.

Ugylátszik azonban, hogy Holler uram nem hogy nem akart volna, de nem tudott jó sört főzni, miért is felbontották vele a szerződést. 1716. január 10-én Áver Jánossal léptek új egyességre, miről is a jegyzőkönyv következőleg emlékezik: „Az Hunyad-utczán kivül való városunk közönséges serházát exarendáltuk pro Anno ezer magyar forintokban és három hordós borokban. Városunk közönséges szükségére nézve tartozik emlitett arendátor ur két, vagy három napok mulva, jó folyó ezüst pénzül négy száz magyar forintokat. Az hátra maradandó hat száz magyar forintok- 1716

nak fizetése pedig ilyen formán lészen, hogy valamikor városunk szüksége fogja kivánni, tartozik Arendátor ur commissiónk mellett az szükséghez képest mindenkoron fizetni, valameddig az árenda egészbennem exolváltatik, minden dificultás nélkül, serházunkból leendő kihányattatásának büntetése alatt. Árendátor uram tartozik az város kocsmáit megszünés nélkül jó és meghivült serekkel tartani és minden harmincz hordós serekre egy-egy hordós jó alkalmatos sert tölteléknek administrálni, azon sereket pedig már mi általunk megbélyegzett és ezután is megbélyegzendő hordókban szűrni és a szerint a korcsmákra beadni, ugy hogy ha emlitett arendátor uram miatt csak egy, vagy két óráig is akar mely korcsmája az városnak serben megfogyatkozna, azonnal tizenkét magyar forintokig büntethessük."

Kimondatott, hogyha munkaközben a serház leégne, a tűz által okozandó minden kárért a bérlő a felelős. Végül egy hordó ser ára 6 rénes forint és 9 krajczárban állapitatott meg.

A következő évben Bosilóth Jakab a sör és pálinkafőzőházért 1400 forintot kinált és 700 magyar forintot le is fizetett, miért is Áver mellőzésével neki adták ki.

1717 1717-ben a tanács azt határozta, hogy a ser- és pálinkafőzőházat, valamint a korcsmákat és mészárszékeket együttesen adja bérbe, még pedig 6000 rénes forintért; ugy azonban, hogy a városházánál levő korcsma és mészárszék, valamint a vásárok jövedelmei ebből kivétessenek. Mindezen jövedelmek inspektorává pedig Erdélyi István uram választatott meg 200 rénes forint évi fizetés mellett.

Az együttes bérbeadás azonban, ugy látszik, nem sikerült, mert a következő évben a serházat a piacz-utczán levő és hozzá tartozó pálinkaházzal együtt ezer tallérért, vagyis 1800 magyar forint évi bérért ismét csak Bosilóth Jakabnak adták ki. Ezen uj szerződésben kiköttetett, hogy a seres hordóknak negyedfél akósoknak, vagyis 224 iczéseknek kell lenniök, és hogy ezentul minden 20 hordóra tartozik egy hordó tölteléket adni és pedig jó sert,

nem pedig czankót, amint vidékre szokta kiadni, — kimondatván az is, hogy ha rossz lesz a ser, a város más városból fogja azt a saját korcsmái számára rendelni.

De már 1718. szeptember 2-án ugy látszik törésre került a 1718
dolog, mert a bérlő a közgyűlésre beadja a biró intő levelére való válaszát, melyben a ser árának emelését, vagy az árenda leszállitását kéri. Vizsgáltassa meg a város, ugymond a környéken a sereket, nem az övé e a legjobb.

„Rimaszombatban moslék a pálinka, az én pálinkám ellen. Ugyan a felül 18 polturán adja itczéjét az árendator a korcsmárosoknak, a korcsmáros hasznával, pedig ugyhiszem 20 polturára is rámegyen, mégis én annyi árenda után 10 polturán adgyam? Ne adja az Ur Isten. Vizsgáljuk meg csak, nem messze a zsolczai hidon tul nem olyan a pálinka, mint az én pálinkám, az árenda is ha van valamely, majd semmi az én árendámhoz képest, mégis én nállam kegyelmeteknek egy grajczáron annyi mint ott egy polturán.“

1721-ben ismét Ávor János kerül elő, mint pályázó. Mikor 1721
azután a serházat neki ki akarják adni, megvizsgálják azt, amikor is kitünt, hogy az időközben elhalt Bosilóth alatt az csaknem teljesen tönkrement. A száraztók, hevitők és kádak szétszáradtak, elrothadtak, a házat körülvevő kőfal beomladozott, az épületnek mintegy 30 ablaka tönkrement. A serházhoz való 3 pinczét a Kőporoson a város csináltatta neki. A pálinka-ház rommá vált, azonkivül két éven át semmi árendát sem fizetett, ugy hogy a város összes kára 7143 frtra megyen.

November 28-án Dőri András főbiró kiegyezik erre nézve Bosilóth özvegyével ugy, hogy ezen fenti összeget elengedik, ő pedig az összes serfőző eszközöket, üstöket, mely férje tulajdona volt, ott hagyja a városnak.

1721. márczius 12. Ónodi Szabó István a város ordinarius birája már bizonyitja, hogy a városnak Hunyad-utczáján kivül való köz-serházát Ó-Budán lakos Avér Jánosnak 3 évre bérbe kiadták.

Feltételek: Tartozik fizetni évenkint 300 magyar forintot, még pedig felit Szt. György, s másik felit Szt. Mihály napkor. Tartozik „a város korcsmáira jó és meghidegült forrott sert három akós hordókban, az mely száznyolczvan iczés légyen főzetni s azt maga alkalmatosságán a város korcsmáira beküldeni s azt a gadnárfán helyben tele tölteni, mely bevitelért minden akó sertől két poltura fog menni karika péz ő Kegyelmének.“ Ha pedig alkalmatlan találna a ser lenni, köteles akkor azt visszavenni és helyette másikat, jót adni, vagy akár honnan másünnen alkalmas sert behozni, hogy elegendő legyen a korcsmákon. A három akós hordó sernek pedig az ára mindig annyi rénes forint leszen, amennyi magyar pénzen fogják árulni a sert a korcsmákon, ugy minthogy most négy magyar pénzen kél a sernek itczéje, tehát egy egész hordó sernek is az ára négy rénes forint.

A serházban levő minden eszközöket és épületeket, s az üstöket is átadja a város a bérlőnek használat végett, ha pedig valamit ott még okvetlen épitetnie kellene, annak költségét az árendából levonhatja. Ha azonban elront valamit, azt megcsináltatja, s ha gondatlansága folytán tűz pusztitaná el a serházat, a városnak teljes kárpótlással tartozik.

Miután a serház árendálása pálinkafőzés nélkül káros volna, tehát szabad neki a ser moslékból, élesztőből és megsavanyodott serből pálinkát főzetni, amelyet azonban csak fél akónként és csak külső helyekre szabad eladni.

A város korcsmárosainak csak az ő serét szabad mérni.

A bérlő a város közterheitől, mint a quártélytartás, levélszer s egyéb rendkivüli terhek viselésétől föl van mentve.“ [1])

Mint láttuk, a pálinkafőzőház, a serházzal volt kapcsolatos s a pálinka kiméretése szintén egyik jelentékeny regál jövedelme volt a városnak, külön korcsmái levén a pálinka mérésre.

1702 1702-ben a tanács a pálinka korcsmák bérletének lejárati napját esztendőnkint Sámuel-napra tette.

[1]) Miskolcz város levéltára.

1704-ben a pálinkakorcsmákat Csizlay András feleségestől évi 650 magyar forintért bérelték ki. Ugyanazért 1714-ben Köteles Jakab csak 600 forintot fizetett. 1704 1714

Mint fentebb láttuk, a serfőzőnek joga volt pálinkát is főzetni, de azt a városban nem árulhatta. Az 1716-iki serfőző szerződés mondja, hogy: „az pálinkának pedig itczénkint, messzelyenkint avagy akármiképen városunk lakosai közzül valakinek pénzen lejendő kiadása, árendátor ur pálinkafőző üstjének öszverontása büntetése alatt prohibeáltatott.“ 1716

A pálinka árának meghatározására nézve pedig 1718-ban a következő határozatot hozta a tanács: „Mig az buza köblének ára tizenhat máriáson, az árpának pedig kilenczen fog folyni, az idő alatt az arendátor pálinkájának iczéi nem különben, hanem tiz polturán folynak az pálinka korcsmán. Az korcsmára pedig úgy adja be polturánként, hogy feljebb tizenkét polturánál ne menjen az ára. Holott pedig feljebb, vagy alább menne az életnek az ára, in tali casu tartozik legelsőbben is arendátor városunk birájának hirt adni.“ 1718

1719-ben pedig szigoru rendeletet adott ki a tanács, hogy aki a város pálinka-korcsmáján kivül pálinkát, vagy égett bort mer polturánkint árulni, az tizenkét magyar forintra büntettetik. 1719

Az italmérési joggal s a korcsmákkal szorosan összefüggött a vendéglők ügye is, amennyiben ezek rendszerint korcsmákkal voltak kapcsolatban, miért is a város a maga jogát ezekre is kiterjesztette, maga tartott fenn és épitett vendéglőket s azokat bérbeadván, szintén a város jövedelmeit szaporitotta.

E czélból határozta el a tanács 1718. február 14-én egy uj vendéglő épitését, miről a jegyzőkönyv ekként szól: „Végeztetett városunknak jövendőbeli hasznára és tovább való megmaradhatására nézve, hogy egy vendégfogadó ház, ahoz kivántató épületekkel s eszközökkel in gremio hujus oppidi, azon az helyen, az hol illendőbb s alkalmatosabb fog lenni, erigáltassék.“ Az épitési 1718

költséget kivetették az egész lakosságra, ugy, hogy quantumának minden forintja után mindenki egy-egy pénzt tartozott fizetni.

Alighanem ez volt a Csabai-kapunál levő „Zöldfa"-vendéglő,
1739 melyről 1739-ből olvassuk a jegyzőkönyvben: „Az Csabai kapunál lévő városunk vendégfogadó házának arendátora Felix János meghalván, évi 200 frt árendájából özvegyétől 100 frt beveendő."

A Szinva és Pecze megujuló áradásai a XVIII-ik században is sok veszedelmet okoztak. A tanács az akkori viszonyokhoz képest igyekezett a dolgon segiteni. Bizottságot küldött ki és a Pecze árkát a Lyukófőtől kezdve árkokkal szabályozta, a Szinva árkát pedig több izben kitisztittatta és mélyittette, mely czélra rendszerint felvidéki bányamunkásokat alkalmazott.
1714 1714. május 3-án, miután a Szinva a pástra és szántóföldekre kicsapott, metzenzéfiek felfogadását határozza el a város, akik az árkot kitisztitsák. A költségek utczánkint a lakosokra vettettnek ki. Ugyanakkor emliti a jegyzőkönyv, hogy „az Szinyvának bizonyos részét az felső Seres György uram háza eleinél vevén ki az molnárok az Csapó János fundusa előtt való Szép forrás teljességgel elromlott az Hunyad utczának nagy kárával." Ekkor az egész tanács kiment a helyszinére s elrendelte, hogy a Szepessy Márton háza előtt való kovács-műhely mellett egy zugó készittessék, melyen a malomárok felesleges vize a Szinva főárkába visszavezettessék.

A metzenzéfiekkel csak a következő évben köttetik meg a szerződés, mely szerint a Szinva árkának mélyitéséért kapnak 280 magyar forintot, egy szalonnát, három köböl buzát, egy kősót és két hordó sert.

A város tömlöczét a vármegye épittette, ugy hogy a telket a város adta hozzá, amiért azután jussa volt hozzá, hogy az általa elfogott gonosztevőket együve zárathatta a vármegye rabjaival. Eziránt a jogviszony iránt kérdés támadván, arról a város főbi-
1715 rája Laxai János 1715. október 16-án bizonyitványt állit ki. Ebből tudjuk meg, hogy a szóban forgó tömlöcz épület „a Derék-utczán

a közönséges piacz felső végi táján, azon a helyen van, a hol annak előtte is practizáltatott sok rendbéli malefactoroknak az város által végben vitettni szokott exempláris büntetések, sőt mostan is ott e tájon van az malefactorok büntetésére rendelt kaloda.“ Ez a tömlöcz a városház közelében a mai megyeház telkén állott.

Magáról a megyeházról már szólottunk. Felemlitjük még, hogy felépitésére az engedélyt a császári kamara Bécsből 1725. 1725
deczember 10-én a magyar helytartótanácshoz intézett leiratában adta meg.[1]) A következő évben megengedtetett, hogy tüzifa szükséglete a diósgyőri erdőkből fedeztessék s 1732-ben, hogy a 1732
megyeház telkéhez tartozó külső földek a rabok által műveltessenek.[2])

A városi közigazgatást illetőleg látjuk, hogy már 1723-ban 1723
gondot fordit arra a tanács, hogy a nagy esőzések miatt a szőllőhegyeken és a pinczék között elromlott utak, nemkülönben az árviz által megrongált utczák megigazittassanak. — „melyeknek — ugymond — orvoslására marhás uraimék elégséges kötnivaló galyakat hordgyanak.»

1736-ban e czélra minden ház után 20 garast vetettek ki. 1736
1764-ben a Derék, Fábián, Arnóth- és Kenő-utczák, valamint az 1764
Uj-sor javittattak ki.

Már régebb idő óta szokásba jött, hogy részint pinczelyukakban, részint borházakban s a pinczék között épitett kunyhókban számosan kint laktak, — ami a város adminisztrátióját módfelett megnehezitette. Azért is a tanács ezt több izben eltiltotta. Végre 1724. november 12-én a biró megállitattván a templomba menő népet az ajtó előtt, ott hirdette ki, hogy haladéktalanul beköltözzenek az emberek a pinczék közzül a városba, különben befognak hajtattni és épületeik töviből ki fognak hányatni. 1724

Fentebb már láttuk a város hivatalnokai között a város daj-

[1]) Okmánytár III. k. 441. lap.

[2]) Országos Levéltár. Neo. Reg. Acta. 1113. Fasc. 20. és 21. sz. és 1719. Fasc. 37. sz.

1739 káját. 1739-ben a lelencz ügy végleg akként rendeztetett, hogy a mint kitett gyermeket találtak, annak azonnal dajkát kerestek, akinek évi 18 forint fizetést és 3 köböl életet adtak. A mondott évben több ily dajkának járt a várostól ez a fizetés.

A koldulás a város területén akként volt szabályozva, hogy csak azoknak volt szabad a város szegényei és nyomorékjai közül koldulni, akik erre a tanácstól irásbeli engedélyt vagy kolduló levelet kaptak. Idegennek csak kivételesen és rövid időre adtak engedélyt. Ezáltal ugyan szabadalmazott koldusok keletkeztek, akiknek némelyike egészen tisztességes jövedelemhez jutott, de másrészt a közönség is meg volt kimélve a sok koldus zaklatásától s ami fő, a város a maga szegényeit tisztességesen eltartotta.

1716 1716. február 1-éről olvassuk a jegyzőkönyvben: Determináltatott, hogy adassék kolduló levél sülyben nyomorgó Pap János nevű szegény embernek.

1737 A pestis 1737-ben Erdélyben kiütvén, onnan csakhamar átcsapott a temesi bánságba s folyton nagyobb területre terjedve

1739 még 1739-ben is pusztitott. A helytartótanács az ugynevezett döghalál elnyomására sürgős és szigoru intézkedéseket tett, melyeket városunk tanácsával a vármegye közölt. Ezek szerint a fertőzött vidékről, illetőleg a Tiszán által nem volt szabad senkit sem bocsájtani, hacsak a veszteglő helyeken negyvenkét napot s azonfelül Szolnokon 14 napot nem töltött, s ezt hiteles bizonyitványnyal nem igazolja. A határok katonaság és megyei és községi strázsák által őriztetnek, s aki azokon átszökik, fölakasztatik vagy lelövetik. Ha kiütne a pestis, az ilyen betegek azonnal elkülönitendők s hozzájok tudós borbélyok hivandók s nagyobb községben külön házakba hordandók. A halottak minden ceremonia nélkül külön nyitandó temetőbe azonnal eltemetendők. A határ passusokon mindenütt felállitattak az akasztófák és karók is. „A czigányok, zsidók és efféle kóborlók sem passussal, sem passus nélkül, ugy hasonlóképen a felső vármegyékből az alföldre lejönni s ide-stova kószálni szokott sáfrányosok, sokféle orvosság-

nak való olaj, csipke és szita hordozó tótok semmi uton módon a vármegyébe be ne eresztessenek.“

Városunk tanácsa ezen rendelkezések végrehajtásában meghagyta, hogy a város körüli árkok kitisztittassanak és rendbe hozassanak, s a város négy oldalára két-két strázsa állittassék ki, továbbá hogy minden megbetegedőt a borbélymesterekkel meg kell vizsgáltatni, hogy minemű betegségben vannak. Ha a pestis csakugyan fellépne, a halotti torozások betiltatnak.

A következő évben Bükk András alispán inditványára a római katholikus szegények és koldusok részére épitendő „ispotály-háznak“ való hely a városnak a csabai kapunál levő fundusán kijelöltetett, valószinüleg a mindszenti templom mellett, ott, hol ilyen épület már a középkorban is állott.

A közrendészet egyik fontos ágát, a tűzrendészetet illetőleg rendszeresebb alakot öltött az éjjeli őrködés s a tűzoltás
1742-ben. Ezen évben a közgyűlés a város területét tizedekre 1742
osztotta. Az egyes tizedekhez tartozó lakosok felváltva teljesitették az éjjeli őrködést, még pedig ugy, hogy minden éjjel más és más tizedre került a sor. Minden tized élén egy tizedes állott, kinek tisztéhez tartozott, hogy „a mely éjszaka az ő tizede vigyázni köteles, jókor hirt adjon a maga tizedjének.“ A tizedes kötelessége vala egyszersmind az éjjeli őröket kirendelni, ha pedig a kirendelt idejekorán nem jelent meg, tartozott a késedelmező költségére őrt állitani. Tűzesetek alkalmával a tizedest illette a vezénylő szerep s ezen tisztességet mind nemes, mind szabados (polgár) elvállalni köteles vala. Ugyanekkor meg lettek ujitva az 1724. évi határozatok, melyek értelmében minden ház tulajdonosa tartozott házánál vizet tartani s mindenki, aki harangozás után lámpás nélkül járt a városban, elfogatott.

Tudnunk kell azonban, hogy a tűzoltásnál tűzi fecskendőt 1746-ig még nem használtak, amennyiben az első két vizipuska
vételét az 1746. junius 5-én tartott közgyűlésen határozták el. 1746
Ugyanezen gyűlés egyik határozata tiltja, hogy a fazekasok a

városban égessék fazekaikat s ugyanakkor megbizatott a város főbirája, hogy 12 éjjeli őrt fogadjon, kik közül 6 a városban és 6 a pinczék közt tartozik őrködni.

1774 Az 1774. deczember 27-iki közgyűlés pedig határozta, hogy a „vizi hordók és szekerek közül álljon egy a Donga-kutnál, egy a nagy kvártélyháznál, egy az Ujvároson, egy a Kádas-utczában s egy a város majorjában. Aki legelőször fog be a szekérbe, jutalma két rhenusi forint, aki második lesz a helyszinén, egy rhenusi forint jutalmat nyer, melyet a város gazdája tartozik kifizetni.“

Az 1781. május 25-iki nagy tűzvész után a tűzoltás ismét ujabb s kedvezőbb stádiumba lépett. A város atyái okulván a nagy veszteségen, határozták: „hogy a Város vizi Puskákkal, Létrákkal provideálva lehessen, az egész Városon lévő Kémények és Pinczék conscribáltassanak, és hogy azon szükségre a Nemes Ember egy kéménytől kr. 30, pinczéjétől is kr. 30, a contribuens (adófizető) pedig mind kéményétől, mind pinczéjétől felényit fizessen“. Továbbá határozták, hogy a város 41 szakaszra osztassék fel s minden szakasz (numerus) élére „az utczabeli Lakosok az alkalmatosabb és ifjúbb Nemes Személyek közzűl Kapitány rendeltetett“, kinek kötelessége vala „a magok Numerusában“ való gazdák kéményei s pinczéi után járó pénzt a tizedesek által beszedetni s ezt nyugta mellett koronként Miskolczi György pénztárnoknak beadni. Ezen intézkedések azért nem váltak be, mert

1793 olvassuk továbbá a város könyvében, hogy az 1793. deczember 28 iki közgyűlés elhatározta, hogy „az utczákon éjtczakánként megkivántató lámpásoknak megszerzése iránti vélekedés“, valamint az éjjeli őrökre vonatkozó javaslatok elkészitése egy szakbizott-

1794 ságra ruháztatott. — Ennek folytán 1794. január 25-én javaslatba hozta a kiküldött bizottság, hogy a város 25 szakaszra („strázsaságokra“) osztassék, melynek mindegyikében 2—2 éjjeli őr szolgáljon. Ezenkivül szükségesnek látta, hogy „a jelenlévő három Tornyok valamelyikében szüntelen bennlakó két Strázsák álittas-

sanak fel". A három torony közül legalkalmasabbnak vélte e czélra „az avasi kálvinista tornyot", vagy pedig e helyett a torony mellett ajánlja egy őrház épitését. Ajánlotta továbbá, hogy az 52 strázsán kivül kellene még két káplár, egy strázsamester s egy kapitány. A közemberek fejenkénti fizetése legyen 34 rh. forint, a káplároké 40 rh. forint és a kapitány fizetése 100 rh. forint. Javasolja továbbá, hogy minden szakasz számára egy apróbb vizipuska készittessék, hogy a használatban lévő nagyobb horgok emelő rudakkal váltassanak fel s hogy minden szakaszban két-két könnyű horog legyen s továbbá, hogy az eddig használatban levő bőrvedrek száma rendkivül ne szaporittassék, valamint végül, hogy a nagy vizipuskák készittetését akkorára vélik halasztandónak, „a mikor a compossessoratus a camara által fog erősittetni". Ugyanezen bizottság kijelentette, hogy az éjjeli világitás mint költséges, boldogabb időre halasztassék, hogy a maga jószántából világitson. A város közgyűlése ezek után elhatározta, hogy minden kémény és pincze után 7—7 krajczár helyett 20—20 krajczárt fizessenek, hogy egy kapitány, egy strázsamester, két káplár s 24 őr választassék s hogy a javaslatba hozott tűzoltó eszközök megszereztessenek. Határozta továbbá, hogy az őrök „bátorságos emberekből állittassanak fel", kik közül ketten felváltva a toronyban őrködjenek. Kapitánynyá „Nemes Dálnoki Nagy Pál"-t választották, ki hivatalát az eskü letétele után el is foglalta.

A fentemlitett rendszeresebb tűzoltásra vonatkozó intézkedések bizonyára nem maradtak siker nélkül, csakhogy az éjjeli őrök kevéssé megbizható egyének lehettek, vagy pedig hanyagul teljesitették kötelességeiket, legalább arra mutat az 1795. deczember 1795
30-án tartott közgyűlés az éjjeli őrök ellenőrzésére szolgáló határozata, melynek értelmében meghagyatott: „hogy ezentul a strázsák minden órát éjtczaka, hogy a strázsálás tapasztaltasson, megkiáltsanak s a pinczék közt is strázsálni kötelességüknek tartsák."[1])

[1]) Bátori. Milyen volt hajdan Miskolczon a tűzoltás. Borsodmegyei lapok. 1882. 78. sz.

1793 A kapitány kötelességeit az 1793-iki szabályzat következőleg irja elő:

„Minthogy az utcza-kapitányságok a város közbátorságára állittattak fel és a tüzieszközökre való felvigyázás végett, tehát minden utcza-kapitány numerusában levő minden gazdákat, tanyásival és zsellérivel együtt névszerint irásba tartsa magánál és azt minden hónapban egyszer vizsgálja meg, van-e változás, ha van, irja fel és jelentse a város főbirájának.

Azt is minden hónapban egyszer, ugymint a holnap első napján adják be a kapitány urak, fertály-mester urak, megvan-e minden tüzieszköz és ha nincs, mi hija van?

Ugyhasonlóképen azt is, nem veszedelmes e valamely ház és kémény, melyet haladék nélkül be kell jelenteni, de addig is eltiltani az olyan gazdát a tüzeléstől, sőt

aki azonnal nem engedne az intésnek és tüzelni bátorkodna, azokat személy szerint adják be a fertály mester urak.

Ha valamely utcza kapitánynak halála történik, azonnal jelentse a társa, hogy helyette más rendeltessen.

Minden utcza-kapitány név szerint rendeljen a tüz támadáskor a létrák, horgok és vedreknek és egyébb eszközöknek a tüzhöz való vitelére, hogy lehessen kit számadásra huzni, ha ezekben fogyatkozás tapasztaltatnék. Sőt maga adja minden kapitány a tüz eloltása után az olyan engedetleneket, minthogy maga legjobban tudhatja az ilyen fogyatkozásokat.

Télben, nyárban, a kinek vize nincs, az utcza kapitánya szemmel tartsa és minden hónapban egyszer megvizsgálja s arról hiv jelentést tegyen a fertály mester urnak, hogy megbüntessenek, mely büntetésnek egy harmada a bejelentőé, a két harmadrész pedig a tüzi kasszába megyen.“

Ugyanakkor már szabályzat állott fenn a városban levő idegenek nyilvántartását illetőleg is, mely a mai kor bejelentő hivatalait pótolta. Ez érdekes szabályzat a következő:

Miskolcz város természeti fekvése szerint 4 fertályba van osztva, minden fertály ismét 4 kisebb szakaszba.

Minden szakaszmester főinspektora egy-egy Senator, vagy ehhez hasonló rangu, a magistratusban szolgáló személy.

Minden fertálynak van egy fertálymestere és minden szakasznak egy utcza kapitánya.

Ezen fő és kisebb felvigyázóknak kellene kötelességül tenni, hogy a maguk szakaszaikat ismét kisebb részekre, ugymint negyven, vagy ötven házakra oszszák fel és azok közül rendeljenek egy felvigyázót, aki minden 24 órába a házakat eljárván, a bejövőket és kimenőket a Senatornak jelentse be, a Senator pedig a birónak, igy aztán tovább.

Minthogy az idegen szállók kiváltképen a nagyobb korcsmás vendégfogadókban szoktak beszállani, ezeknek kötelességül tétetik a bejövőket és kimenőket feladni.

A dolognak könnyebbitésére a görög és zsidó birák arra kötelezteetnek, hogy a maguk felekezeténél beszállókat jelentsék be.

A heti vásárra bejövők, kik többnyire kivül szoktak hálni, helyiségbeli bizonyságlevéllel jönnének be.

Se fillérképen, sem pedig házaslakóul, sem nemesnek, sem adófizetőnek a városban magukat letenni meg nem kellene engedni és azok, kik jelentés nélkül jönnek be, ugyszintén azok, kik befogadják, büntetendők[1])".

A kor közgazdasági viszonyait jellemzi, hogy a készpénzfizetések mellett adásvevésnél épen ugy, mint munkabérekben a készpénz mellett mindig jelentékeny természetbeni szolgáltatás is szerepel. Igy olvassuk 1700-ból, hogy az avasi templomot ujra zsin- 1700
delyeztették, mely munkáért fizettek az ácsoknak 140 frt készpénzt, 12 miskolczi szapu buzát, egy hordó bort, három hordó lőrét, egy szalonnát, kétszáz font tehénhust, egy kősót, egy font borsot, egy szapu kását, ugyanannyi darát és két pár csizmát.

[1]) Keresztesy Sándor. Miskolcz közrendészete 1793-ban. Borsodmegyei Lapok 1903. szept. 6.

Ebből természetszerűleg folyt, hogy maga a városi hatóság is nemcsak a pénzt rakta el pénztárába, hanem élelmi szereket, bort és egyéb portékákat is tartott raktáron. Igy látjuk, hogy ugyanezen évben „volt az templomban levő város ládájában huszonkilenczedfél sing angliai karmasin szin posztó, viola szin is negyedfél sing, szederjes remek penig tizendötödfél sing. Mindezeket Söri Uram biróságában eladván, az árát 180 frtot fizettük város adósságába Ivócs Istvánné asszonyomnak ő kegyelmének".

A városháza, mely ősidőktől fogva a jelenleginek helyén
1714 állott, 1714. február 16-án szombatra viradóra „éczakának idején
1762 meggyulladván, az derekáig véletlenül összveégett". 1762-ben Mária Terézia királyné alatt tétetett le az uj városház alapköve, melybe a szokás szerint egy okmány tétetett le, mely 1870-ben került napfényre, mikor a jelenlegi épület alapköve tétetett le.

A városházánál őrzött levéltárról két leltárat ösmerünk. Az
1700 egyik 1700-ból való s csak a privilégiumok jegyzékét adja[1]) s a
1714 másik 1714-ből való s az összes fasciculusokat felsorolja rövid tartalmuk szerint. E jegyzék elején megemlittetik, hogy megvan a város négy pecsétje is. Ezek bizonyára a régiek, a melyek azóta elvesztek.

Az egész levéltár három ládában állott és pedig egy veres fiókos ládában, egy zöld és egy pártázatlan ládában.

Első sorban emliti a jegyzék a levelek között a tizennyolcz királyi függős pecsétű privilégialis leveleket és függőpecsét nélkül való hét más pergamen oklevelet.

Ezeket a féltve őrzött okleveleket, különösen az örökváltsági perben sokat kellett hurczolni Bécsbe, Pozsonyba és a szepesi kamarára, igy esett azután meg, hogy Ulászló királynak a zöldpecsét használhatása iránti 1512-iki privilégiuma elveszett.[2]) Szerencsére azonban valahogy Szepessy János ur kezéhez jutott, aki azt

[1]) Ref. egyház levéltára Miskolczon.

[2]) Okmánytár III. K. 155. l.

1718-ban visszaajándékozta a városnak, melyért való háláját a tanács a város jegyzőkönyvébe igtatta.

A három leveles ládán kivűl a városházán levő ingóságok leltára 1718 és 19-ben a következő főbb tételekből állt: 4 hordó 1718
lőre, apritott káposzta hasábossal együtt 1 dézsával, élés láda, pohárszék, 5 metsző kés, 11 lapos kapa, magistratus részére való pallos, rabokra való Ujj Pál nevű nagy láncz, 2 lovas kocsi, 2 bilincs, egy kemenczéhez való zöld kályhák, egy gyertyatartó koppantóval, 4 papirosmetsző olló, 4 karszék, 10 öreg gyertya, 18 apró gyertya, 10 darab kétfelé nyiló üveges ablak, tizedfél iczés öreg cserépbutykos korsó, egy tonna eczetágy, 2 nyereg, 6 pár kés, 2 szakállas, 7 asztal, nyoszolya, szánka, 5 tányér, 4 pulyka, 2 lud.

Az akkori viszonyokat jellemző, hogy ha valamelyik messzebb fekvő városba kellett követségbe menni, vagy pénzt vinni, az ilyen kocsit fegyveres emberekkel is kellett kisértetni s az ilyen utazás az akkori értékviszonyok szerint is mérlegelve, rendszerint aránytalanul sokba került.

1714. január 26-áról irja a jegyzőkönyv: „Váczy András és 1714
Lázai János uraimék négy puskásokkal együtt expediáltattak Váradra, melynek alkalmatosságával azon kétezerhatszáz rénes forint, melyet a város in Anno 1702. maga megvételének idején fel- 1702
kért vala kölcsön váradi akori commendáns Lapner uramtól ő nagyságától, annak tizenegy esztendőbeli interessével, melyet is computálván tészen 1716 rénes forintot; az capitális summával együtt pedig 4316 rénes forintot, mely is egészlen megküldetvén mostani váradi commendáns Lewenburgh uramnak ő Nagyságának mint az Felséges Bellicum consiliumtul azon pénz felvételére declaráltatott plenipotentiáriusnak. Minthogy penig Lewenburgh uramtól ő Nagyságátul mindekoráig az városnak semmi mortificátiója nem volt, ez megirt summának kifizetése iránt, tehát abéli ő Nagysága grátiájáért két átalagos asszú-szőllőborok deputáltattak ő Nagyságának, melyeket emlitett követ uraimék

fognak magokkal, az emlitett summa pénzzel együtt elvinni Váradra. Utiköltségekre penig ő kegyelméknek ötven magyar forintok decernáltattak".

1756 Oláh Gyöngyösi János, Barkassy András főbiró által 1756. január 19-én a sárospataki collegium három rendbeli capitálisának visszafizetésére Sárospatakra küldetvén ki öt lóval, kocsissal és puskás kerülővel, az ut nehéz volta miatt lovak patkólása és kerék csináltatásával együtt öt nap alatt költött 9 magyar forintot. Saját napi dija pedig 1 frt 20 denárjával 6 forintot tett ki.

A polgárság anyagi viszonyait illetőleg érdekes adatul kinálkoznak a XVIII-ik századbeli osztálylevelek. A sok közül bemutatjuk Barczi Szabó János jómódu gazda hagyatékának osztályát

1737 1737. január 29-éről: „1. Barczi Szabó István uramnak jutott az utcza felől való első rész öt ölnyi puszta terrénummal együtt, nemkülönben az szilvásnak hátulsó részében 14 ölnyi hosszuságu. 2. Barczi Szabó György uramnak jutott az középső rész, az régi háznak pitvaráig, ugyan öt ölnyi puszta terrénummal együtt, nem különben az szilváskertnek közepén 14 ölnyi. 3. Barczi Szabó Erzsébetnek, mint kissebbnek jutott az régi ház földestül, ugyan az ablak alatt levő 14 ölből álló gyümölcsöskerttel együtt. Az házbéli eszközök is az három vérek között egyaránt subdividáltattak, melyek között találtatott három nevezetesebb rész; ugymint: egy biblia. Ez jutott Szabó István uramnak. 2. egy réz mozsár. Ez jutott Szabó György uramnak. 3. Szunyog háló tepsikkel együtt. Ezek jutottak Szabó Erzsébetnek. Az ágybéli portékák is három részre subdividáltattak, mindazonáltal az leányzónak bonificáltatott egy fejellet és egy derékalj. Az ládabéli portékát pedig az két atyafiak cedálták Szabó Erzsébetnek egy ládával együtt. Mindazonáltal magok jussokra Szabó István ur vett el egy pár ezüst kanált, Szabó György ur pedig tizenhat számbúl álló ezüst gombot. Az szőllő és pincze az három atyafiak közt három részre egyenlőképen fenn maradott."

Városunk legemlékezetesebb és legfényesebb ünnepélyei közé

tartozott már a XVIII-ik században a vármegyei főispánok beigtatása.

Egy ilyen ünnepély emlékét őrzi a magyar nemzeti muzeum is egy hosszu nyelű, kerekded lapu legyezőben, mely 1734-ben készült s a főispán kiséretében vitetett beigtatása alkalmával. A legyező vitele ünnepi meneteknél a török világból maradt reánk. Egyik lapján virágos keretben Borsodvármegye czimere van festve, a másikon pedig a következő fölirat: 1734

Omnibus (Pla-) Impossibile
Multis (cere) Delectabile
Nullis (est) Miserabile.

Az egészet 1818-ban megujitotta Miskolczi György festő.[1])

Különösen fényesen folyt le 1790. április 12-én gróf Mailáth József főispán beigtatása. 1790

A beigtató beszédet br Orczy László tartotta, melynek bevezetéséből pár pontot ide igtatunk:

„Tekintetes nemes statusok! Nem maradhat csak egy kicsiny házi társaság is, mely a polgári társaságnak képe és fundamentuma, bizonyos kormányozó nélkül s szerencsés nem lehet. És mennél szebb s nemesebb erkölcsökkel s tulajdonságokkal tündöklik a kormányzó, annál nagyobb boldogságot s szerencsét remélhet akármely társaság.

Minthogy tehát mindennemű, de főképen nagyobb társaságoknak boldogulása és szerencsés mivolta leginkább a kormányzónak szép s nemes tulajdonságától függ, nem ok nélkül és méltán örvendezhetek azon és velem együtt az itt egybegyülekezett úri rendek, hogy ezen tekintetes nemes Borsodvármegye méltóságos székhelyi gróf Mailáth József úr ő exelentiájának kormányozása alá jutott. Én pedig különös dicsőségül veszem azt, hogy e jeles, érdemes férfiut bevett szokásunk s hazánk törvénye szerint főispáni székébe helyeztetnem szerencse adatott.

Nem akarom méltóságos úrnak vele született s minden renden levőhöz viseltetni szokott emberségét hosszas beszédemmel

[1]) M. n. muzeum régiségtári jegyzőkönyv. 1855. év 55. sz.

terhelni, s a tek. nagys. statusokat az által örömhöz való jutásában gátolni és hogy a közdolgoknak folytatásához mentül előbb juthassanak, akarom beszédemet rövid summában foglalni.

Mindennemű dolgainknak, de főképen a közjónak szerencsés előmenetelét s boldogulását reménylhetjük s várhatjuk, ha a kormányzót nemesség s hivatalbeli méltósággal összekapcsolt szép erkölcsökkel, tulajdonságokkal s isteni félelemmel felékesitve látjuk.

Ezen tek. nagys. vármegye oly főispánra talált, a ki valamint szép erkölcseire s tudományaira, úgy nemkülönben régi nemesi vérségeire s méltóságára nézve érdemes.“

Ezután a terjedelmes királyi kinevező okirat felolvastatván, Ragályi István főjegyző üdvözölte az uj főispánt, ki is hosszu beszédét következőleg végezte:

„Te leszel, tudjuk, nemesi szabadságunknak s hajdani törvényeinknek fáradhatatlan oltalmazója, — te leszel felsőbb helyeken minden ügyeinkben hathatós szószólónk, melyet a királyi székhez való közeltetésed annyival is könnyebbiti, — te leszel a szegényeknek pártfogója, árváknak, özvegyeknek hüséges menedékhelye, a terhelteknek gyámolitója — egy szóval a te szelidséged, kegyességed árnyékában fognak minden alattad valók békeségesen nyugodni. Adjon a felséges ur Isten ezen új terhednek elviselésére újabb erőt és az ő mindenható karja oltalmazzon életednek minden járásaiban, — engedje tenéked maga szentséges malasztját és mindenekben bőséges áldásit, — terjessze mennél hosszabbra virágzó napjaidnak határait, hogy mi is a te bölcs igazgatásod gyümölcseiben sokáig részesülhessünk. — Nincs már egyéb hátra, hanem hogy ezen belső örömünknek és buzgó kivánságainknak örvendetes szózatjával minden falaink, minden szegleteink, minden pitvaraink és utczáink zengjenek — mindnyájan egyetemben újra felkiáltván: Vivat!“

Mindezekre a főispán válaszolván, az ünnepélyes közgyűlést ősi magyar szokás szerint áldomás követte.[1])

[1]) Dr. Kerékgyártó Elek czikkei. Hazánk 1887. évf. 67. lap és „Borsodmegyei Lapok.“ 1887. 46–50. sz.

XX-IK FEJEZET.

KÖZMŰVELŐDÉSI ÁLLAPOTAINK A XVIII-IK SZÁZADBAN. BÜNTETŐPEREK. ERKÖLCSI ITÉLETEK. KÁROMKODÁS. BOSZORKÁNYPEREK. A MISKOLCZI ÉS IGRICZI BOSZORKÁNYOK MEGÉGETÉSE. A TANUVALLOMÁSOK KÖZMŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI JELENTŐSÉGE. AZ IGÉZÉS ÉS RONTÁS ESETEI. GYÓGYSZERTÁR ÉS ROZSÓLIS MÉRÉS. AZ ELSŐ GYÓGYSZERÉSZEK. SZELLEMI ÉLET. KAZINCZY FERENCZ MISKOLCZON ÉS ITTENI KÖRE. A MISKOLCZI SZABADKŐMŰVES PÁHOLY TÖRTÉNETE. AZ IRODALMI FÖLLENDÜLÉS HATÁSA. MISKOLCZI IRÓK. PALÓCZY GYÖRGY, BÁRÁNY PÉTER, DAYKA GÁBOR, MAHOVSZKY JÓZSEF, BÁRÁNY ÁGOSTON ÉS BENKŐ SÁMUEL. MISKOLCZ TOPOGRAPHIÁJÁNAK MEGJELENÉSE. SZINÉSZETÜNK SZÜLETÉSE.

A közművelődés állapotára mindenkor élénk világot vet az igazságszolgáltatás rendszere és menete, valamint maguk a polgári és büntetőperek esetei.

A birói hatalom elsőfokban a városi tanács kezében volt. Felebbezésnek a vármegyéhez volt helye. És ki kell mondanunk, hogy noha a büntetések kiszabásában enyhébb az irányzat, mert számos oly esetben, a midőn a XVI. és XVII ik században a fejvételt mondották ki, most legfeljebb száz pálczaütést, vagy a város határából való kiüzetést szabnak meg. Mindamellett az előző századokhoz mérten hanyatlás állott be, mert, mint alább látni fogjuk, — a mire nem volt eset igazságszolgáltatásunk

multjában a középkorban sem, a XVIII-ik században a boszorkányperek a legképtelenebb adatok alapján napirenden voltak s bennük a városi tanács előnyomozatai alapján, a vármegye a legembertelenebb itéleteket hozta. Ez az oka, hogy ezeket az eseteket nem az igazságszolgáltatás és jogfejlődés történeténél tárgyaltuk, — hanem abba a keretbe állitjuk be, ahol e század közművelődésének állapotát és szellemi életét ösmertetjük.

Hogy különben e korbeli biráink közűl egyik-másik milyen volt, illusztrálja a Simon bíróról fennmaradt szájhagyomány, aki arról lett hires, hogy a felesége helyett minden asszonyi munkát ő végzett. Róla nevezték azután az ilyen férfiakat Simon birónak.[1])

1739 A polgári perek során 1739-ben olvassuk, hogy „Polyák" máskép Szombati János, Illovay Szabó István uramtól az közelebb elmult 1738-ik esztendőben esett szüretnek alkalmatosságával oly véggel vitt el egy hordó bort, hogy hajadon leányának azon bornak árában egy rókás, zöld posztó mentét fog csinálni és készíteni. Melynek elkészitését megirt Szombathi János ur mindekkoráig el mulatta és bé nem teljesitette. Azokáért azon bornak áráig 9 flnos marasztaltatik.

Az orvosi honorárium kereshetőségének és behajtásának egy
1738 érdekes esetét látjuk 1738-ban, amikor is Földessy Borbély Sámuel a város törvényszéke előtt beperli Molnár Ferencz városi molnárt 8 frtért, melylyel az nevezett borbélynak, egyik legénye körül végzett „gyógyitásbéli munkájáért" tartozott, mit neki a törvényszék azonnali végrehajtás terhe mellett meg is itélt.

A káromkodókat illetőleg még mindig szigoru szabályok ál-
1714 lanak fenn. Igy 1714-ben kimondja a tanács, hogy a káromkodók tekintet nélkül nemességükre, hat magyar forintokig megbüntettetnek, vagy pedig publice keményen megcsapattassanak, mely büntetés éri a be nem mondókat is.

[1]) Szirmay Antal Hungaria in Parab. Budae 1804. és Tóth Béla. Magyar anecdota kincs. Budapest, 1898. I. K 238.

Az erkölcs elleni vétségekre nézve még szigorubb a felfogás. 1724-ben Böszörményi Kata urától egy más férfival megszökvén, 1724
Püspökiben elfogatott és visszahozatott Miskolczra. Férje, hogy megmentse, a bíróság előtt megbocsájtott neki és visszafogadta. Ennek daczára kimondta a tanács, hogy a városban meg nem türetnek s ha három nap alatt el nem hagyják a várost, a hóhér által veretnek ki.

Egy másik esetben az asszonyt ura elhagyván, meghagyja neki a tanács, hogy „ura után menjen, keresse fel, másként itt a városban való lakása meg nem engedtetik".

A nyilvánvaló és bebizonyosodott és házasságtöréssel kapcsolatos paráznaság még 1728-ban is két esetben fejvétellel büntet- 1728
tetett.

Egy másik esetben, a mikor a leány találtatik a paráznaságban bűnösnek, sokkal enyhébb a büntetés. Az esetet igy mondja el a jegyzőkönyv: „Minthogy ezen Galamb Sophia nevű személy még leány korában maga testét, (melyet Isten lakó templomának szentelni kellett volna), az buja és éktelen paráznaságnak gyakorlására adni, azzal teremtő Istenét megbántani és az tiszta életű embereket megbotránkoztatni nem irtózott, cselekedetit pedig maga sem tagadja, aminthogy karján életben levő gyermeke is bizonyitja. Azokáért éktelen parázna életének jutalmául, az város közönséges piaczán, másoknak rettentő példájokra, mester által való kemény megvesszőztetésre és az város határából is kiüzettetésre itéltetett.

1738-ban egy „lúd lopó asszony" száz korbácsütésre itél- 1738
tetett.

Hogy pedig az asszonyok már akkor is mennyire értettek az egymás szapulásához, kilátszik abból a becsületsértési perből, melyet Csizmadia Istvánné, Kasza Kata asszony inditott 1736 márczius 1736
1-én Balog Mihályné, Rósa Panna ellen. Bekény Lajos vármegyei esküdt elmondja ebben a perben kibocsájtott idéző levelében, hogy a sértő a panaszost elmondta a Papszeresi utczán „le-

pedő lopónak, eb ágyábul született pillangós asszonynak, s tűz alá való boszorkánynak.“ [1])

De a műveletlen asszonyi lélek elvadulásának mégis egyik
1740 legkiáltóbb példája Szűcs Sára káromkodási pere 1740-ből, melyről jegyzőkönyvünk következőleg emlékezik:

„Miképpen ezen nemes törvényszék szine előtt álló Josef kocsisnak Sára nevű felesége mind istenünk ő szent felsége, mind pedig hazánk élő törvényeit s azokban fel tett kemény büntetéseket félre tévén és semminek állitván s e szerint káromkodásra szoktatott gonosz nyelvét az teremtő és jó és gondviselő Istenünk ellen való irtóztató és hallatlan káromkodásokra kiereszteni merészlette, mely is az ellene perágáltatott magistratualis inquisitiókból s abban devotált és authenticált tanuknak fassiójokból megvilágosodott. Nevezetesen pedig, hogy elsőbben is az maga hites urát, az kit az istenünk rendelése és parancsolatja szerint illendő becsületben kellett volna tartani, eb adta mondással káromlotta légyen; mely káromkodásaért is körülötte lévő emberek fedvén és intvén ezen nevezett deliquens személyt, hogy az maga férjét ne káromolja, mivel az isten feljebb valóvá teremtette az férfiat az asszonyembernél. Mely jó intést nem hogy be vett volna és magát ahoz alkalmaztatni kivánta volna; sőt inkább nagyobb hallatlan, irtóztató szókra fakadván, egyenesen isten ő szent felsége ellen ekképen káromkodni nem irtózott: Vesszen el az az isten, aki fellyebbvalóvá teremtette az asszonyembernél a férjfiat. Mivel pedig az ilyetén irtóztató isten ellen való káromkodások mind istenünk ő szent felsége, mind pedig országunk törvényében signanter veró Art. 42., 1563. nec non 42., 1659., 110., 17., 23. Item levit Cap. 24. w. 14. Praxis item criminális halálos büntetés terhe alatt keményen meg vagynak tiltva. Ez okért az megirt személy maga érdemlett büntetésének elvételére, másoknak is rettentő példájokra, halállal megegyező büntetésre, ugymint városunk közönséges piaczán, hóhér által

[1]) Szerző gyüjteményében.

vesszőkkel való százhatvan kemény megcsapattatásra és megcsapattatása után városunk határából való proscriptióra, avagy kiűzettetésre itéltetett".

Hogy általában a pálcza és korbács milyen nélkülözhetetlen eszköze volt még a XVIII-ik század második felében is a közigazgatásnak, érdekesen világitja meg és bizonyitja Vay Ábrahám felső-zsolczai nagybirtokosnak Miskolcz város főbirájához 1760-ban 1760
intézett alábbi levele: „Bizodalmas Jóakaró Úr ! Ezen levelem megadó Emberemnek, kérem kegyelmedet ne sajnállya azt a korbácsot kezében adatni, mellyel afféle rosz személlyeket szoktanak megverni, hadd hozza ki ide kglmed jóakarattyából, mert itt is vagyon egy gaz személly, aki korbácsra érdemes; de ahoz való korbács nem lévén, pálczával nem akarom, hogy verettessék. Finita Executione becsülettel vissza fogom küldeni, s kigyelmed jóakarattyát kedvesen vévén kivánom megszolgálni. Elvárván ezért kigyelmed jóakarattyából a korbácsot, az alatt is jóakarattyában ajánlott maradok. Bizodalmas Jóakaró Uram kigyelmednek köteles szolgája".[1])

De legmegdöbbentőbb képét nyujtják ezen korbeli igazságszolgáltatási és közművelődési viszonyainknak, mint már emlitők is, a boszorkányperek, s az a véghetetlen gyermekes, babonás tudatlanság, melylyel a bíróságok a fizikailag is legképtelenebb vádakat komolyan tárgyalják, sőt azok alapján halálos büntetéseket szabnak ki.

1709-ben Szabó Pálné, majd Tóth Jánosné, Karasznai Su- 1709
sanna és Tóth Istvánné, Nagy Boris miskolczi lakosok ellen folyt per. A két utóbbi ügyében 42 tanut hallgattak ki, a kiknek vallomása egy végtelen szomorú korkép köznépünk azon korbeli műveltségi állapotát illetőleg. Maguk a vádlottak a hóhér által a legfurfangosabb módon kinoztattak, igy például mezitelenül tüskeágyba fektettettek, csakhogy vallomást tudjanak belőlük kicsikarni. Végre a következő itélet hozatott:

[1]) Borsodmegyei Lapok 1886. évf. 58. sz.

„Megvizsgálván szorgalmatosan magistratus uram ő kegyelme Tóth Jánosné, Karasznai Susanna és Tót Istvánné, Nagy Boris ellen exponáltatott actióját és annak megbizonyitására az szék szine előtt examinált tanuk fassióját mivel mind Krasznay Susánna s mind Nagy Boris ellen alkalmas tanuk vallottak, elsőbben is Demeter Miklós, aki midőn egy alkalmatossággal szekeren menvén ki a szántóföldekre, ezen két asszony más egy társokkal együtt magok bosszuságát akarván a fátensen végben vinni, a mezőn a szekérhez tűntek, ottan a tanuhoz bujdostak, annakutánna felültek a szekérre, onnan is egyszer a tanu észre se vevén, eltüntek. Ezen dolgot erősitvén más tanu is, hasonlóképpen ugyanaz szekérrel levő akkori vámosi nótárius is, aki az asszonyokat nem látta ugyan, mindazáltal vallja azt, hogy a szekér annyira megterheltetett volt, hogy alig birták a lovak s az szekereket az egyenes uton feldöntötték. Nagy Boris, Demeter Mártonnak egy meggyógyulását nem remélhető beteg ökrét két óra alatt meggyógyitotta. Diószeghi Tamásnak kigyó képében a csecsét kiharapván, a midőn hasából kikergette, az utczán által megrázkodván, a kigyóbul magát maga személyére által változtatta. Krasznyai Susánna több vétkei is kinyilatkozván, nevezetesen éjszakának idején Török Istvánnét, bezárolt ajtaján bemenvén, a pitvarban a marha között mit csinált, mit nem, maga tudja, ottan találván ezen Török Istvánné, kilincsen tartván a kezét, mégis kiment ajtó kinyilása nélkül. Nagy Erzsóknak a gyermekét megforgatván, a tejét elvesztette, a magáét pedig azzal megbővitette. Szilassi Györgynét, Diószegi Jánosnénak házánál való tartásáért mindketten eleget gyötrötték. Iván Tamást kantározván, megnyergelvén, Tóth Jánosné gyakran rajta nyargalódzott, Diószegi Tamásnét, szemeláttára a mezőben ez is kigyó képében megkisértvén, ismét maga személyére a kigyóból magát általváltoztatta. Az halálos beteg jövendölése szerint mindaddig meg nem hólt, valamig ő hozzája nem ment és kezét meg nem fogta, annak mentén a lélek kiszakadt belőle. Az mezőben egy sereg csajthos

lúdhoz, az előtt senkitől nem láttatván megjelenvén, csakhamar ismét mind ludastól eltünt. Németi Jánosné gyermekét fenyegetődzése után megrontván, nyomorulttá tette. Az negyednapig halva feküdt macskát felelevenitette. Ezekhez járulván több egyébb erős gyanuságok is, melyekbül megvilágosodott ezen emberi természet feletti, tiszta személyhez nem illendő cselekedetekből nyilvánvaló boszorkányságok, mely cselekedetekért ezen megnevezett Nagy Boris és Karasznyai Susánna, a nemes vármegyének tisztulások okáért elsőbben hóhér által magok boszorkánytársaik és gonosz cselekedeteiknek kivallására megkinoztatván, tűzzel fognak megégetettni.“[1])

De szomoru érdekesség tekintetében ezt még messze tulhaladja az igriczi boszorkányok esete, mely városunkban a megye székin tárgyaltatván s az itélet is városunkban hajtatván végre, az irodalomban mint „a miskolczi boszorkánypör“ lett hiressé.

1717-ben folyik le e pör, melyben Borsodmegye fiscusa a 1717
legképtelenebb vádakat emeli Lengyel Tamásné, Virág Kata, Gombos Györgyné, Tóth Anna, Száz Györgyné, Kasza Sára és Tóth Istvánné, született Sigó Kata „bűvös-bájos Igriczi boszorkány asszonyok“ ellen. A pör a törvényszék előtt fölvétetvén, birói vizsgálat és tanuk kihallgatása végett a szolgabiró és esküdt küldettek ki Igriczire, a helyszinére, hol 19 meghitelt tanunak vallomását vették föl.

A kérdőpontok igy hangzottak:

1. Tudja-e tanu bizonyosan, hallotta-e, vagy látta-e szemeivel Lengyel Tamás özvegyének, Virág Katának, vagy Gombos György özvegyének, Tóth Pannának, ugy Száz György özvegyének, Kasza Sárának, nem különben Tóth István özvegyének, Sigó Katának valamely ördögi mesterségét, vagy boszorkányságát és azon gonosz és istentelen ördögi mestersége által valamely

[1]) Borsodmegye levéltára. Prot. 6. 595. l. és Prot XVI. 281. l.

keresztény embert, vagy maga személyében, vagy valami marhájában való megkárositását.

2. Nevezet szerint kiket, mikor, holott és miképen rontott és kárositott meg.

3. Kiket tud ez dologban magán kivül jótanunak lenni.

A két első tanu, Kis Márton és Oláh János vallomása mindössze is abból áll, hogy midőn vásárra menendők, ökreiket az ólból kihoznák, ezek kezökből kirángatták magukat s ugy elszaladtak, hogy alig lehetett őket visszakeriteni, mit a második tanu annak tulajdonit, mert a három fennevezett asszonyt szekerén nem akarta elvinni a vásárra, s igy aztán boszuból megbabonázták ökreit.

A harmadik tanu Onga Kató, nemes Szabó Mihály 60 éves özvegyének vallomása következő:

„Tanu ezelőtt esztendővel Kun István házánál kérvén szállást magának, midőn szállott volna az emlitett házhoz, mutatott a gazda nékie ágyhelyet, a Tót Istvánné ágya helyin, mely Tót Istvánné ugyanazon házban lakott akkor, — ezt megsajnálván (azaz irigyelvén) Tót Istvánné, vallja nyilván a tanú hite után, hogy min gyár második éjszaka rajta ment a tanún, személye szerint Tót Istvánné, Sigó Kata az ágya előtt megállván, mond a tanúnak: „No vén kutya megöllek azért az ágyhelyért“ — és sokáig kinzotta. Annakutánna is peniglen, valamikor tetszett néki, sok éjszakákon rajta menvén a tanún, megkinzotta erősen, sőtt megnyergelvén, hátán járt, valahova tetszett nékie több czimborás társaival együtt, de ezenkivűl nem ismerhetett meg egyet is közülök a tanú, sőtt a hátát a nyereggel annyira rontotta a tanúnak, hogy sokáig kelletett nékie kenéssel és förösztéssel orvosoltatni“.

A 4-dik tanú nemes Kovács János, 50 éves, arról tesz vallomást, miként a fönt nevezett négy asszony megboszorkányozván egymást, nála vádaskodtak s tőle kértek tanácsot ez iránt, s ő azt javallá nekik: fogadjanak prókátort.

Az 5 dik tanú nemes Gombos István, 18 éves ifju vallomása:

„Az elmúlt tavaszszal sz. Gergely napja tájban egy estve későn Lengyel Tamásné, Virág Kata mégyen az Oláh János istálló-ajtajába, holott a tanú, mint szolga, egyedűl lévén az Oláh János marhájával, mond az ajtón kivűl Lengyel Tamásné a tanúnak: „Győjőn ki Istók, mutasd meg az Nagy János istállóját“, — de tanú az istálló ajtaját már annakelőtte erősen bezárván, lefeküdt és mond Lengyel Tamásnénak: „Nem megyek bizony én“; — a szaván megismervén tanú az asszonyt ki légyen, mondja: „Hiszen jobban tudja kigyelmed hol van az az istálló, mint én, hiszen régibb ember vagy nálamnál!“ — mely szavára a tanúnak mond az asszony: „No megbánod“. — S mindjárt akkor onnan elment az asszony és egy kevés ideig oda levén, mintegy félóra mulva ismét visszament a tanúhoz az istállóba, de holott ment be, a tanú észre nem vehette, jóllehet könyökön feküdt a szénán. És nagy hirtelenséggel álom ereszkedett reája, az ökrök pedig megijedvén, felugrándoztak, melyre a tanú fölérezvén, hógatni akarja az ökröt, de már akkor mellette állván Lengyel Tamásné, megkapta hónalján fogva a tanút és nagy hirtelenséggel kiragadta a zárlyukon és ott mingyár az istálló előtt tanút egy barna lóra ültetvén, magával vitte Diósgyőr felé. Midőn nagy hegyek között jártak volna, azután látta a tanu, hogy voltak mintegy kilenczen. A hegyek közül kijövén, a vár előtt közel egy sövény mellett megszállottak, s azon alkalmatossággal ösmerte meg közöttük Száz Györgynét és Gombos Györgynét, Lengyel Tamásnéval együtt, kiknél lenni látott egy nagy, tarka, rongyos zászlót; — a tanút penig egy menyecskével együtt nem engedték leszállani a lóról, magok peniglen csoporton pálinkáztanak. A menyecske egy üveg pálinkát fogván, köszönté a tanúra, ily szóval: „Egészséggel Istók!“ A tanu penig nem akarván innya, erősen kínálta azon menyecske, melynek sok kínálására talán egy kortyot vett a szájába a tanú, a többit penig visszaadta nékie.

Ugyanakkor hozzá hajolván a menyecske a tanúhoz, az or-

czáját megharapta s mond nékie: „Nesze szivem egy márjás“, a minthogy ugyan maga a menyecske kötötte a kendőjébe a tanúnak, modván ezt: „Ki ne ódd, mig haza nem érsz.“ Akkor mondják a menyecskének a társai: „Eredj, menj el, lásd meg: ha itt van-e már a többi?“ mely parancsolatjokra akkor mindjárt sietséggel elment a menyecske és visszafordulván, mond a többinek: „Gyertek, szaladjunk el, mert két annyin is vannak azok, mint mink, majd itt veszünk.“ Ott mingyár kiki lovára ugrándozván, eljöttenek. És midőn nagy hegyek között jöttenek volna, érkeztek egy kicsiny sárfenékhez, az holott a tanu találja mondani: „Én Istenem, vallyon hová visznek már engemet ezek!“ — mely szavára a tanunak mond

38. AZ IGRICZI BOSZORKÁNYOK A DIÓSGYŐRI VÁR ROMJAINÁL.
KLIMKOVICS BÉLA RAJZA.

a zászlótartó a többinek: „Taszitsátok le hamar a lóról, mert majd mind itt veszünk miatta.“ Akkor a tanu mingyárt leesett, leesvén maradott a sárfenékben, a holott a tanu akarván nyughatatlansága után egy kicsint aludni, de gondolkodván magában megirtódzott és nem mert aludni, hanem onnan megindulván, sokáig bolyongott a hegyek között, de sehol utra nem talált,

hanem hajnal felé egy kerékvágásba esett a lába, vette észre, hogy út légyen ott, melyen megindulván, ment mindaddig, hogy épen Sálynál szakadott ki az erdőből, úgy verekedett haza Igriczire, más nap késő estvén.[1])

„Az elmult pünkösd után ugyancsak tanút Igriczin lakó Csiszár Ferencz istállójában hónaljánt hozván, elragadták és hordozták oda másnap kilencz-tiz óra tájig; de hová, meddig és kicsodák hordozták? semmit abban nem tud mondani, hanem a megirt időtájban, midőn levetették volna a keresztesi mezőben a búzák között, akkor voltanak tizen, kik közt akkor is jelen volt Lengyel Tamásné, Száz Györgyné és Gombos Györgyné, kik is mondották a tanúnak: „No most meg nem ölünk, de ha kimondod, mint ennek előtte már egyszer elvittünk, megölünk, ha harmadszor elviszünk; im most tizen vagyunk itt, tiz nap nem fogsz te is szólhatni, — a mint hogy tiz nap nem is szólhatott a tanú, hanem csak ujjával mutogatott, — meg nem mutatjuk ugyan többet tenéked magunkat csak hárman, ha megfognak is közülünk valamelyet, ha bélünkig sütögetnek is, ki nem valljuk egymásra, maradnak még meg közülünk, többet rontanak el.“

Ezzel ugyan Lengyel Tamásné azon alkalmatossággal, midőn tanút a búzában levetették, mondja a tanúnak: »mért állitottál te meg engem az utczán egy alkalmatossággal? majd megmetszem a torkodat a késsel,« Gombos Györgyné pedig mond nékie: „Ne bántsd most, hagyj békét neki, ha máskor kimondja, akkor öljük meg.“

A 6-dik tanú, Takács Erzse, Erős Istvánné 24 éves menyecske vallomása még az előbbinél is mesésebb.

„Az elmult tavaszi szántáskor egy éjszaka a tanú ágyából felkapatván, vitték a szent Gellért hegyére. Minekelőtte oda érkeztenek volna, megállottak az útban s mondották a tanúnak:

[1]) Ezen agyrémes kaland egyik jelenetét Klimkovics lerajzolván, az fametszetben közöltetett a Magyarország és Erdély képekben czimű mű II. K. 45. lapján.

„Hagyjuk itt!“ — kik között jelen volt Száz Györgyné, — Gombos Györgyné, Tót Istvánné, Szilágyi Andrásné, Pető Kis Anna. Száz Györgyné penig mond a többinek: „Ne hagyjuk!“ Onnan megindulván egyenesen mentek a szent Gellért-hegy felé, a hol midőn a Dunán által kellett volna menniök, mindnyájan tekenős békákká változtanak; általmenvén, fölmentek a hegyre, az holott mondja Száz Györgyné a tanunak: „Ugy nézd azt meg, a szent Gellért hegye ez!“ Midőn a hegy tetejére fölértenek volna, tanút közikbe nem bocsájtották, hanem egy kevéssé hátul hagyták, hagyván mellette két őrzőt, magok penig ott vendégeskedtenek és tánczoltanak. Onnan megindulván, midőn visszajöttenek volna, a tanút vitték a maga házához, erősen csapván a földhöz, úgy hagyták ott a ház közepén. Akkor megindulván tanú, mingyárt kérdi egy leány, a ki a házban hált: „mi lelte kegyelmedet néném asszony?“ — mire a tanú: „Jaj ne kérdezd!“ — Azután harmadnappal hajnal előtt a tanú házának az ablakán egy nagy vizhordó rudat ugyan a tanú ágya eleibe behajitottak nagy zörgéssel, de kicsoda hajította be, nem látta sem a tanú, sem más, kik a házban véle háltak, csak a zördűlést hallották, hanem reggel vették föl az ágya elől a tanúnak azon rudat. — Ezelőtt mintegy két héttel történt ugyan a tanún; egy éjszaka a tanú házában egy nagy barna macska jár nagy csörtökzéssel, melyet ugyan tanúnak az anyja is meglátván, mondja az urának: „úr, úr!“ — erre az ura mondja: „majd kikapák a szememet“. — Mond a tanú: „Egy nagy barna macska járt itt a házban, az ablakon ment ki. Annak utána mindjárt hajnal előtt látta szemeivel a tanú, hogy szép csendesen kinyitván az ajtót Szilágyiné, ment tanú ágya eleibe, mondván: „No kutya gyere!“ — Tanú is mondja nékie: „Nem megyek, kutya!“ — A mint hogy tanú mindgyárt nagy fenszóval kiálltott bátyjának, mely szavára mond a tanúnak Szilágyi Andrásné: „Jó szerencséd kutya, hogy megérzéd, mert elviszlek vala!“

A 7-ik tanú, nemes Kun István, 40 éves, azt vallja,

hogy midőn a megye parancsából a nevezett boszorkányokat Miskolczra fölkisérte volna, útközben panaszkodtak ezek, hogy nincs urok, nincs gyámoluk, s hat társnőjüket azért nem viszik be, mert azoknak van urok, gyámoluk. Beszél továbbá Szabó Mihálynénak boszorkányok általi megkínoztatásáról, kit úgy összetörtek, hogy állitása szerint, mintegy három hétig csak a kuczikba sem mehetett, sőt az ágyban is nagy kinnal és gyötrelemmel feküdt, valamig tágítást nem tettek rajta.

A 8-ik és 9-ik tanúk, nemes Dadaj Mihály és felesége vallják, hogy Gombos Györgyné, édes anyja Tót Istvánné számára szállást kérvén tőlük, nem adtak neki, mire pár nap mulva Dadajné lába úgy megromlott, hogy azóta semmikép nem tudják begyógyitani, sebei mindig kiújulnak. Ezt ők mindketten a nevezett nők boszorkányságának tulajdonitják.

A 12-ik tanú, Szabó Anna, Deák János 30 éves neje vallja, miként fia több másokkal együtt játszadozván, egyik társa reá dőlt, s a lába erre úgy megsérült, hogy azt semmikép nem tudták megorvosolni. Annak utána mintegy öt héttel jövén a templomból a tanú, elejébe kerül a tanúnak Tót Istvánné, Sigó Kata és igy szól: „úgy hallom, a gyermekednek a lába el akar szakadni, a hol tavaly az én leányom Gombos Györgyné a füvet szedte: el tudok én oda menni, szedek én ott olyan füvet, kitől meggyógyul, csak jöjjön el vélem a nagy biróné, Turócziné, de ő kivülette mással, ha az egész falu asszonya jön is, el nem mégyek, mivel most is sokan kiáltanak reám.“ A mint hogy a nagy birónéval kimenvén a mezőre, szedett olyan füvet, a miből tanúnak adott, azzal mosván és párgolván annak utána az inas (a gyermek) a sirást elhagyta, megkönnyebbedett mingyárt és csak kevés idő mulva meggyógyult.

A 14-dik tanú, nemes Katona Judit, 17 éves hajadon egyebet nem tud, hanem az elmult pünkösd után, a midőn Gombos Istókot elvitték volt a boszorkányok, annak utána egynéhány napokkal hallotta a tanú Gombos Györgyné szájából, hogy mondotta:

„Köszönje meg Gombos Ambrusné, hogy Bugyiné ott volt, — t. i. a midőn fiát, Gombos Istókot levetették a keresztesi mezőbe — mert megölték volna.“ Hallotta a tanú, Tót Istvánnénak a szájából, midőn mondotta Gombos Istók felől: „Azt tartom, nem ugatja már ki Gombos Istók: ki vitte el.“ Hallotta azt is Tót Istvánné szájából, hogy nem bánja, ha megfürösztik is, hogy ő a vizben le nem ül, mert az ő mája fejér.

A 18-ik tanú, Magori Anna, Jó István 60 éves özvegye Száz Györgyné ellen tesz vallomást, miszerint ez őt beteges állapotában kínozta s meggyilkolással fenyegette.

A 19-dik tanú Csirják Örzse, Bodák Ferencz 31 éves özvegye igy vall: „A tanú férjével együtt az elmult tavaszi alkalmatossággal, midőn kerti veteményt tettek volna, Lengyel Tamásné, Virág Kata ment a tanú kertjétől vetemény-magot kérni, akkor látta a tanú szemeivel, hogy ugyan a tanú kerti garádjában egy kigyót megfogott s kérdi a tanú ujra: „Minek fogta kigyelmed azt a kigyót?“ — félre fordultan mond a tanúnak: „Én ennek a kigyónák veres posztóval majd kiveszem a fullánkját, — a mint hogy a tanú szemeláttára szakasztott a szoknyája széléből egy kis veres posztót és tette a szájába a kigyónak — és oda viszem, a holott a tehenemet szoktam fejni és annak utána senki a tehenemnek hasznát el nem veheti,“ a mint hogy szeme láttára a tanúnak, Lengyel Tamásné el is vitte a kigyót házához.“

Ezen vallomások után következtek az ügyvédi vitatkozások latin nyelven, hosszas, terjedelmes szóbőséggel. Vetéssy Sámuelnek, városunk sok éven át érdemes főjegyzőjének, a boszorkánysággal vádlott vén asszonyok ügyészének alapos védirata a tanúk ferde és képtelen vallomásait sorra egymásután kiforgatja, megerőtleníti. Vetéssy védirata szerint: Az 1-ső és 2-dik tanú vallomása nem egyébb puszta gyanúnál és igy nem birhat érvénynyel. A 4-dik tanú vallomása épen a vádlottak mellett szól, a mennyiben kiviláglik abból, hogy rágalmaztatásuk miatt elégtételt akartak szerezni. Az 5-dik tanú, a phantasta s hihetőleg alvajáró, hold-

kóros Gombos Istók, nem is tanú, hanem vádló, feladó, ki a hazai törvények szerint tanú nem is lehet. Ez egyébiránt oly dolgokat mesél, miket saját vallomása szerint „nehéz álom ereszkedvén reá“ ébren nem is tapasztalhatott és igy az egész álomképnek semmi valódi alapja nincs. A 8-dik, 9-dik tanú vallomása nem egyéb puszta gyanúnál. A 7-dik, 10 dik és 11-ik tanúk vallomásai szinte a vádlottak mellett szólanak s nem lehet azt máskép magyarázni, mint úgy, hogy ha Gombos Istókot 10-en hurczolták meg, úgy még a befogatottakon kivül hatot kellene börtönbe vinni. A 12-dik tanú vallomása szinte a vádlottak mellett szól, mert ha a törött lábu fiút a vén asszony füveivel csakugyan kigyógyitá, az nem kárhoztatást, de mint jótétemény dicséretet, sőt jutalmat érdemel. A 13-dik tanú éjjel megkínoztatván, maga is azt állitja, hogy kínzójára nem ismert rá s igy ez is csak puszta gyanú, agyrém, álomkép. A 15-dik és 17-dik tanú csak hallomásból beszél és igy vallomása nem bir nyomatékkal. A 18 dik tanú éjjeli meggyötörtetése és halálos félelme szinte álomlátásból eredhetett s a gyilkolási fenyegetést tényekkel alig lehetne bebizonyítani. A 19-dik tanú semmi bűbájosságot nem bizonyít azzal, hogy az öreg asszony a kigyó fullánkját kivette, sőt ebből világosan kitűnik, miszerint nem állhatott szándokában a mérgétől megfosztott kigyóval ártani, kárt tenni. A 3-dik és 6-dik tanú vallomásai is az éjjeli visiók sorába tartoznak. És végre, hogy az 5-dik tanú, vagyis vádló, Gombos Istók egész vallomása hamis, abból is kitetszik, mert Lengyel Tamásné, kiről azt állitja, miként az őt meghurczolt boszorkányok között ez is jelen volt, ugyanazon időben Szabó Ferencz házánál volt, miről ezen igriczi gazda, neje és szolgálója hites tanúbizonyságot adni kész.[1])

[1]) Kubinyi Ferencz és Vahot Imre Magyarország és Erdélyország képekben. Pest. 1854. III. k. 45—49. l. és Ipolyi Arnold Magyar mythologia. Pest 1854. 416. l.

A vádlottak ügyvéde ily dönthetlen okokkal cáfolá meg a tanúk vallomásait. Azonban a megyei fiscus, a tanúk vallomásainak valószinűségét erőködik bebizonyitani, különösen Gombos Istók megmérgezése és elbűvöléséről sokat beszél s törvényesség mázával bevont ál-okoskodásai oda vitték a dolgot, hogy a bíróság ilyen itéletet hozott e pörben:

„Miképpen az jelenlévő Lengyel Tamásné Virág Kata, Gombos Györgyné, Kasza Sára és Tóth Istvánné Sigó Kata bűvös bájos igriczi boszorkány asszonyok nem tudatik micsoda gonoszságtól és ördögi incselkedésektől viseltetvén, nem gondolván, mindazonáltal Isten és hazánk törvényeivel és azoknak büntetéseket félretévén külön-külön való helyeken, időben és alkalmatosságokkal ördögökkel való czimborálások és mesterségek szerint sokakat testeikben, tagjaikban elrontani s tiszta életben foglaló ifjú és öreg rendben lévő személyeket megnyergelvén, azokat ottan-ottan rongálni, gyötreni nagy végeken és völgyeken magokat és más terheket hordoztatni, nem különben bizonyos alkalmatossággal két ízben is Igriczin lakó Gombos Istók nevű 18 esztendős ifjú legényt keményen és erősen bezárt istálókból bizonyos csaplyukon kiragadván, Diós-Győrben és más helyeken boszorkány mesterségek szerint hurczolván, úgy a keresztesi mezőn lévő életek között elvetni s tiz napig való némává tenni, más alkalmatosságokkal tekenős békákká válván, vendégeskedésekre nézve Duna vizét általúszni merészlették. Minthogy pedig az ilyen nyiltan való bűvös-bájos boszorkányságok, ördögökkel való társalkodások és czimborálások S. Stephani Libr. II. Cap. XXXI—XXXII. s hazánk bevett s mindennap continuált praxisa szerint a megégetésnek büntetésével szoktanak megbűntettetni; azért én is azt kívánom, hogy ezen bűvös-bájos boszorkányasszonyok is a fellyebb bőven megírt sok rendbeli gonosz cselekedeteikért a praecitált praxis szerint másoknak rettentő és irtóztató példájára elsőbben több complex boszorkánytársaiknak és több hasonló gonosz cselekedetöknek kivallására irtóztatóképpen hóhér által megkínoztatván, azután a büntetésnek

helyén effectiva executione mediante megégettessenek.“ Mely itélet rajtuk végre is hajtatott.[1])

Talán mondanunk sem kell, hogy a képtelen vallomások nagy részét kínzásokkal csikarták ki a tanukból. Igy egy későbbi tanuvallomásból kitűnik, hogy a megyei ügyész, Sisári Kovács Sámuel Szabó Mihálynét annyira „kínoztatta és törette“ „sok Ecakákon,“ „hogy a zsellérek, kik azon házban laktanak, annyira megfélemlettek, hogy a házban alig mertek maradni“ s „hogy mintegy három hétig a kucikba sem mehetett sőt az ágyban is nagy kinnal és gyötrelemmel feküdt, valamig tágítást nem tettek rajta.“[2])

Kétségtelen, hogy városunk tanácsa boszorkányperekben sokkal enyhébben járt el, mint a vármegye, mindamellett az sem tudott szabadulni a babonás hiedelmektől és számos esetben indi-
tott nyomozást ilyen ügyekben. 1715. október 13-án bizonyit- 1715
ványt ad a tanács „Romanya Istvánnénak, mostan visontai lakosnak, hogy gyermekségétől fogva itten lakott, sőt itt is született, de boszorkánysága meg nem világosodott s azon vétek iránt processus sem moveáltatott ellene, mivel csak a szó volt felőle, hogy ördöngős tudománynyal birna.“ Majd 1728. junius 9-éről 1728
egy érdekes rontási perben hozott itéletet olvasunk évkönyvünkből: „Mivel pedig — ugymond — ezen törvényszéknek szine előtt álló Kasza Györgynek, a midőn felesége Veres Erzsébet által megrontatott, Sajó-Kereszturban lakó Borbély Györgynénak meggyógyittatásának okáért kiküldettetett volna, ugyanakkoron Kasza Györgynek sok rendbeli kemény fenyegetései, hiteles tanúknak vallásokból megvilágosodott, hogy az nevezett asszonyt nem hogy meggyógyíttatná, sőt inkább mérget adatna nékie, az ördögadtának és bosszuért, bosszuját kivánja állani. Azokáért másoknak példájokra, Isten ellen tett káromkodásáért és gonosz szándékának is megzabolázásáért és gonosz szándékának is megzabolázására, száz pálczákkal való kemény megverettetésre itéltetett.“

[1]) Borsodmegye levéltára. V. Prot. XVIII. folio 550.
[2]) U. O.

1741 1741-ben Váradi István, feleségével és fiával több rendbeli bűnös cselekmény miatt perbe idéztetvén, az akták között feljegyezve találjuk, hogy „az felesége ördögi mesterségével és praktikájával másoknak kisded csecsemő gyermekeit megrontotta s nyomorította s éjszakának idején láthatóképen mászva rajta menvén, ágyában nyomorgatta sok ideig, ezek iránt nagy praesumptiók jövén ellene az tanuk vallásábul. Hasonlóképen a nagyobbik fia, ugyan Váradi István az tanukat fenyegette ekképen: „hogy az anyámra ugy esküdgyetek, tudom, hogy megégetik, de ha megégetik, még az gyermeketeknek az gyermeke is megkeserűli.“

A férfit 100 pálczára, feleségét 60 korbácsra és fiát 50 pálczaütésre itélték, kimondván egyuttal, hogy a „vissza való jövetelüknek minden engedelme nélkül városunkból végleg kiüzettettnek és hogyha pedig mégis visszajönnének, hóhér által mindannyiszor keményen megverettessenek és újból elűzettessenek.“

1742 1742-ből pedig még enyhébb büntetést látunk egy hasonló esetben, a melyből már a felvilágosodás sugara is előcsillan: „Kovács Zsuzsánna, a miért magát tátosnak mondani s ezen szín alatt gyógyításnak reménysége alatt pénzt felszedni és csalárdul másokat megcsalni merészelte, 25 korbácsütésre itéltetett.“

Bátori a miskolczi ellenreformátióról irott, különben értékes dolgozatában téved, a midőn az itt ösmertetett boszorkánypereket ugy tünteti föl, mintha azok a vármegye katholikus alispánja által a református lakosság ellen indított vallási üldözés jellegével birtak volna.[1]) A perbefogott, elitélt és megkínzott emberek között csaknem annyi volt a katholikus, mint a református. Vakhit, vallásos túlbuzgóság és tudatlanság voltak az egésznek okai.

És ez annyival inkább feltűnő jelenség, mert jóllehet a korszak általános vonása a túlbuzgó katholikus vallásosság, mégis már Mária Terézia uralkodásának idejére esik nemcsak a nemzeti

[1]) „Miskolcz“ 1880. évf. 32. s. k. sz.

eszmék ébredésének, hanem irodalmunk és tudományunk ujra születésének korszaka is. A lángeszű Voltaire eszméi nálunk is visszhangra lelnek. A természettudományok nagy felfedezései megindultak hóditó utjukra. A nagyszombati egyetemen csak imént állitják fel az orvosi fakultást, s nemsokára reá uj egyetemünk van Budán. Iskoláink uj európai rendszerbe foglaltatnak s közöttük városunk tanintézetei előkelő helyen állanak. Virágzó lyceumunkban a philosophia mellett tanítják a metafizikát és a kisérleti fizikát is. Nemzeti nyelvünk újitói s irodalmunk nagy úttörői már itt éltek közöttünk, volt jelentékeny irodalmunk, sőt volt hirlapunk is. És gondoljuk meg, hogy ebben a korban bíróságaink előtt komolyan tárgyaltatnak, hogy egy paraszt asszony egy férfit a kulcslyukon kiragad, lóvá változtatja és megnyergelve rajta a diósgyőri várhoz nyargal, hogy megrázkodván kigyóvá változik s majd meg teknősbékává változván, a Dunát általuszsza és a Szt.-Gellért hegyére siet boszorkánygyűlésre. És mindezekért a szerencsétlen máglya lángjaival gyilkoltatik meg és pedig Szt.-István törvényére hivatkozva, mintha már Kálmán király nem helyezte volna azt hatályon kivül, törvényei 5-ik fejezetében mondván: „A boszorkányokról pedig, mivelhogy nincsenek, semmi emlékezés ne legyen.“

Az emberiség fejlődésének történetében vannak visszaesések. Ez is egy ily szomorú lap.

Jól esik ezen közben, ha egy-egy nemes vonását is feljegyezhetjük a kornak. Tudjuk, hogy az avasi templomban a székhelyek felett a városi tanács rendelkezett s csak kiválóan érdemes emberek és családjaik nyertek ott kitűntetésképen helyet.

A XVII-ik század végén Török István, városunk birája Egerbe hurczoltatván, sokat szenvedett török rabságban. Maga régen elhalt és maradékai közül is Éva és Mária nevű leányai már férjes asszonyok. De a tanács nem felejti el, hogy ők Török István gyermekei és apjuk érdemeire utalva, 1724-ben özvegy 1724
anyjok mellett nekik is egy-egy helyet adományoz a templomban, mondván: „Mivel édes atyjok néhai nemes Török István úr,

városunk mellett Egerben a török pogányságtul kemény fogságban tartatott és tömlöczözést is alkalmas időben szenvedett; — ezen tekintetekre és okokra nézve, megnevezett úr két leányi, édes annyoknak kimutatott templombeli székekben ez időtől fogva általunk confirmáltattnak egy-egy ülésekben.“[1])

Jellemző dolog, hogy városunkban nyilvános gyógyszertár ugy látszik csak a XVIII ik század harminczas éveiben állíttatott fel, addig a gyógyszereket ki-ki maga szerezte be s tartotta a régi leltárakban gyakran említett „orvosságos ládák“-ban.

1731 1731. augusztus 20-áról találjuk feljegyezve, hogy a tanács „Matolcsi Biró Pál apothecáriusnak 12 forint segélyt ad, mint aki külsőországokra menni szándékozik“ bizonyára tudományának gyarapítása, vagy épen gyógyszerek beszerzése végett.

1735 Azután négy év mulva 1735. deczember 28-án Trangus Illés fordult kérvényével a város tanácsához, hogy engedné meg neki, miszerint saját telkén „patikát erigáljon.“ A város közgyűlése erre vonatkozólag következő határozatot hozott: „Elias Trangus Excell. Medicinae Doctor uramnak ő kk. instantiáját a becsületes város méltó respectusra vévén, kinek is instantiájára resolváltatott, hogy városunkban pro cura diligenti erogatorum et conservatione sanitatis maga fundusán patikát erigáljon és abban nem színmézzel, hanem nádmézzel csinált reggeli italoknak vagy is rosolisnak árultatása is megengedtetett, sub tali tamen declarata cautela et conditione, hogy az égett bort a várostól, nem pedig mástól, vagy pedig arendátor uramtól ő kglme vásárolja, annak színe és palástja alatt pedig nem lészen szabad más rendbeli reggeli italokat árultatni sub gravi animadversione.“ Felsőbb helyről érkezett utasitás értelmében a rosolisnak árultatása egyelőre azonban meg nem engedtetett. A város ennélfogva erre vonatkozó engedélyét visszavette s megadását gyógyszertára czélszerű berendezésétől tette függővé. A jegyzőkönyvben ezt következőképen

1736 találjuk feljegyezve 1736. április 24-éről: „Minthogy interveniál-

[1]) Annales Miskolcz város levéltárában.

ván az idő alatt az felséges regium consiliumnak parancsolatja az patikáknak erectiója iránt: kire való nézve Excellens medicinae doctor Trangus Illés uramnak elsőbb instantiájára tétetett városunk determinátiója, ilyetén modalitással modificáltatik: hogy elsőbben is ő kglme pro cura diligenti erogatorum et conservatione sanitatis patikát erigáljon, azt végben vivén, ahoz értő medicinae doctorok vagy patikáriusok által fog censuráltatni és revideáltatni, hogyha salutarénak és épületesnek, nem pedig veszedelmesnek fog comperiáltatni az ő kglme patikája és orvosságai, in suo statu megmarád, akkor osztán discurálni fog városunk az rosolisnak árultatása iránt."[1])

Végre azonban csakugyan megengedtetett neki, mert a serés páli nkafőző-mester 1741-ik évi szerződésében olvassuk, 1741
hogy a rosolishoz való materiálékat Trangus doctor ur csak tőle vásárolhatja s azonkivűl sem Szepességről, sem más külső helyiségekből olyatén reggeli italokat neki városunkba béhozni és árultatni nem lészen szabad.

Fentebb már láttuk, hogy a XVIII-ik század elején az itt tömegesen lakó nemesség soraiból milyen előkelő társadalma volt városunknak. Közöttük számosan magas műveltségük folytán országos névnek örvendtek s összeköttetésben állottak azonkori irodalmunk és tudományunk úttörő jeleseivel.

Maga Kazinczy Ferencz állandó összeköttetést tartott ezen férfiakkal s városunkban számos esetben megfordult, részint hogy mint az iskolák kerületi felügyelője, tanintézeteinket megvizsgálja, részint hogy itteni barátai körében időzzön.

Vay József borsodi követ nagy protectora volt Kazinczynak, amit érdekesen világít meg egyik hozzája intézett levele:

„Kedves Öcsém Uram!

Bécsből hozzám bocsájtott levelére mind eddig azért nem feleltem, hogy semmi bizonyost nem tuttam. Most már ugy látom,

[1]) Bátori. Az első gyógyszertár Miskolczon. Miskolcz, 1879. évf. 25. szám.

oda evolvállyák magokat a dolgok, hogy az első Notáriusnak vagy Secretáriusnak 700 forint fizetése leszen (mellyet azonban csak sub Rosa jelentek). Rangja, mint eddig, post S. V. Comitem ante Judlium. Ez, látni való, hogy kivált Kállóban több, mint Kassán 600. Prospectus is nagyobb van ad altiora. Itéllye meg tehát Öcsém uram, mellyik tettszik jobban, és a nélkül, hogy legkisebbet is mozduljon mostani Statiójából, első Póstával, hogy én cum 1. Novembris vehessem, adja tuttomra végső Resolutióját, Kállóban dirigálandó levelével, a hova is én cum ultima hujus vissza megyek. Ha tettszik az a Statio kedves Öcsém Uramnak, én ugy tartom hasznosabb 's elő' mentesebb lesz, de valamig nem resolváltatik, mind addig légyen hallgatással, és semmit ne változtasson mostani Plánumában. Én pedig ujra is válaszát kikérvén vagyok állandoul kedves Öcsém Uramnak Miskolcz 25-a
1786 Octob. 1786. hiv Szolgája s barátya P. S. Az én kedves G. Törököm' köszöntöm atyafiságosan, élljen tanácsával Öcsém Uram.[1])"

Szalay Sámuel superintendens pedig a tanügyünkre is érdekes világot vető következő levelet intézi Kazinczyhoz:

„Tekintetes Tudománybéli Királyi Inspector Ur, kiválóképen való Drága Nagy Jó Uram!

Regmeczről dd. 28-a Juli hozzám irni méltóztatott Uri Levelét a' Tekintetes Urnak vettem Szokott tisztelettel. Az itt való Nationalis Oskola Tanitóival a' Tekintetes Ur Levelét közlöttem, mellyből kéttséges állapottyok között dolgaik állandóbb megmaradása felől való reménységgel megvigasztaltattak: mert tsak ugyan igaz is, hogy olly hirek repestek itt, mintha talán az itt felállitandó Gymnasiummal rövidséget fogna szenyvedni a' Nationalis iskola. Azért ezek a' betsületes Tanitók Örömmel várják a' Tekintetes Urat, és általam alázatosan tisztelik.

Az accludált Levelet Tiszteletes Rajtzai András Urammal nem közölhettem, mert Kassán, Bárczán mulatott az egész cáni-

[1]) Dr. Váczy János. Kazinczy Ferencz levelezése I. K. Budapest. 1890. 114. l.

culában: ott közel éri a' Tekintetes Ur ő kegyelmét, és a' Klanitzay Uram dolgát véle közölheti. Melly dolgokra én most annyit tudok irni, hogy ha arról találna magát T. Rajtzi András ur menteni, hogy helye nints, az hová tegye a' jelentett ifjat; mar tovább aval magát nem mentheti: mert távol létében is ő kegyelmének ez előtt egy néhány napokkal . . . Eklesiai Consistoriumban el végeztetett, hogy az ő kegyelme kivánsága szerint a' kissebbik Cantor Szállása, interimaliter, még az Eklesia alkalmatosabb házban szállithatná ő kegyelmét, ő kegyelmének lakásul rendeltessék, és abban convictorával együtt betsülettel el is fér, magának is gazdaságára nézve nem lészen kárára, ha azon iffju tartására nézve jó conventióra mehet.

E' szerint a' Tekintetes Ur a' maga hozzája irandó levelében praeoccupálhattya ezeket a' közben jöhető kifogásait. Hogy a' dolog hamarább és usque ad 1-mam 7-bris ki készülhessen.

Én szomoruan hallottam a' Tekintetes Ur egészségének terhes változásait; hála Istennek, hogy az Ur levelében arról nem emlékezik, mellyből bizonyosan kihozom, hogy jobb egészségére fordult; mellyet, hogy az Ur Isten tégyen állandóvá, Szivem szerint kivánom: és a' Tekintetes Nagy Asszony Alázatos tisztelete alatt, magamat a' Tekintetes Ur kegyes Uri Gratiájában alázatosan ajánlván, vagyok Tekintetes Nagy Jó Uramnak az Urnak Miskolcz 8-a Augusti 1789. alázatos hiv szolgája.“[1]) 1789

Kazinczy maga 1789. augusztus 23-án ir Miskolczról Vitéz Imrének, a következőkkel zárván azt: „Vályi és Aszalay köszöntenek. Én az ő biztos együttlétekben uj életemnek sok édességeit érzem. Kevés napok alatt mind hárman fogunk ölelni.“[2])

Ugyanez év junius 19-én Miskolczról Kassára mentében irja egyik barátjának:

„El nem képzelheted, milyen nehezen jöttem ki Miskolczról!

[1]) Dr. Váczy János: Kazinczy Ferencz levelezése I. k. Budapest, 1890. 412. l.

[2]) Dr. Váczy János i. m. I. K. 438. l.

De az nem is lehete másképen minekutána benne öt napot legérdemesebb emberek társaságában töltöttem el.

Miskolczról Zsolczáig egy három fertályig tartó töltés van, a Sajó miatt, mely magában ugyan nem nagy víz, de mikor a hegyeken a hó olvad, vagy zápor esik, szélesen kiönt. Erről most tisztán láttam ki a Kárpátot, melyre az Avasról oly hasztalanul kandikáltam, mert közte és Miskolcz közt semmi magas hegy nincsen. Bár csak közelebbről láthatnám hamarább! De ha majd Kassán, Eperjesen és Lőcsén is olyan barátokra akadok, mint Miskolczon akadtam, közel belételik egy hónap, mig odaérek, s vége lesz a botanizálásnak!“ [1])

1790 1790. október 18 án ujra Miskolczon járt, mikor is Szikszóra menve, útközben irta P. Saitz Leóhoz intézett költeményét.[2])

Önéletrajzából még jobban kiviláglik a viszony, mely őt városunkhoz fűzte s különösen becsesek a nyilatkozatok, melyeket vezető férfiainkról tesz:

„Borsod vármegyéből vádak menének fel II. Józsefhez, s a vádak megvizsgálása végett Orczy Miskolczra küldeték. Tiszteletből tizenkét katona rendelteték mellé, a mit ily esetekben még nem látánk. Anyám nem nyughata, s minthogy Orczy midőn Örsön nála valék, megigérte volt, hogy a tisztválasztó széken valóságos notáriussá fog kinevezni, lekülde Miskolczra, hogy ujitsam meg kérésemet; tegyen akkor valóságossá, most pedig titulárissá. Lementem, de kérésem Orczyt meg nem mozdithatá. Itt is elővevé szekrényét, melyben verseit s a Barcsayéit tartogatta, elzárkózék velem, s végig olvasá, a mely leghosszabb a Barcsay dolgozásai közt. Helvétiának óhajtott volna lenni lakosa. Nem ismere szebb életet mint e maroknyi népé, mely fény nélkül boldog.

Vay József jelen vala ebédjénél, nagy már akkor is, noha még nem visele hivatalt. Mohács hozódék elő, s valamely környyűllállás iránt kérdés támada.

[1]) Kazinczy Ferencz. Magyarországi utak. Budapest 1878 iki kiadás 3 és 4. lap.

[2]) Dr. Váczy János i. m. II. k 113. lap.

Vay sokáig hallgatta itt is, de midőn kénytelen vala szólani, mert mindenek elakadtak, oly elkészűléssel beszélé a történetet, mintha azt tegnap olvasta volna; nem csak azt adván elő, kinek mely része volt a vétekben, hanem a nevezetesebb emberek charakterét is, és a vétek okait. Nem oly dolog, honnan Vaynak nagyságát mérni kell, mert mit tudunk tehát hazánk történeteiből, ha a II. Lajos epocháját nem tudjuk, azt a neküink oly gyászost; de Vay nem csak ezt tudta. S miként történhetek, hogy ezt itten csak ő? hogy oly jo fejek közt, mint a kik itt együtt ebédlének, csak ő?

A tiszai két kerületben nem vala megye, mely annyi jó fejet birt egyszerre. Egyike vala ezeknek Ragályi József, nem sokára ezután viceispán itt; Fáy Barnabás, akkor főnotárius, később ungvári főispán, szathmári Király József, tovább szabolcsi vice-ispán, Melczer László, később septemvir, Radvánszky Ferencz, egykor katona, később szent István kis-keresztese és Óváry László mind halálig semmi, de a ki a megnevezettekkel széles tudományai s szeplőtlen lelke által egy fényben ragyogott. Gondok és házassági öröm nélkül élé napjait a legboldogabb függetlenségben, egyedűl azt bánván öreg napjaiban, hogy feleséget nem veve, s szolgálat nélkül szolgálá a megyét, melynek tagja volt. Minden keresé társaságát, s azért keresé, hogy tőle tanulhasson. Kanonok Molnár, ha keresztűl mene Miskolczon, éjfélkor is felveré álmából, s tudományos beszédek közt várák míg előállott a ló, mely a tudós papot tovább vigye ; Koppi pedig a piarista, nem lévén egyszer házánál, de nyitva lelvén ablakit, bebujt a szobába, hogy legalább azt tudhassa, hogy ő most mit olvas. Se választottak csoportjában, Vay vala legelső. Világot teremtének Miskolczon, mely az egész tájra, mely az egész honra kilövellé sugárit.

Egyike vala ezeknek gróf Török Lajos, fia Józsefnek, a szepesi kamara előlülőjének, előbb referendáriusnak, kit a többitől külön akarék megnevezni, mert ha a kis csoportnak lelke volt is,

szine a többiétől nagyon különbözék. Tályán láttam őtet legelsőbb, tavaly, november 2-ikán a szüretelő uraságok sokasága közt, és soha nekem ez a nap azóta fel nem virradt, hogy azt meg ne ünnepeljem. A mint őt ismerém tovább a legtisztább, a legnemesebb lelkü halandónak, úgy ott el nem tudék telni nemes módja csudálásában, mely minek előtte lelkét a sok és nagy csapások leverék, őt minden mások felett tündököltette. A szív jósága, melegsége gyanusnak tetszik másoknál, mert módjok eltanúlt, vagy nincs megnemesítve a szebb nevelés által. Török Lajosnál, ki Bécsben nagy társaságokban töltötte gyermeki éveit, még az eltanúlt mód sem látszék eltanúltnak; minden cselekedetében, minden mozdúlatában, minden szavában, pillantatában festette magát a szív, s jelenléte mágusi erővel parancsola csendes tisztelést, valahol megfordúlt, igen még a vadak közt is. Ki vala boldogabb, mint én, midőn Tályán megláttam, midőn ott velem szóla! ki vala boldogabb mint én, midőn Miskolczon január 16 án arcomra nyomá első csókját! — Midőn Pászthory 1792-ben le jöve a dietára, s Török Lajost a gróf Zichy Károly esteli társaságában belépni látá, megölelé őtet, s őt rendelé, Balogh Pétert és Vay Józsefet magához reggeli tanácskozásra.“ [1])

1790 Széphalmi 1790-ben szintén emliti, hogy Miskolcz művelt lelkü urai között több becses napot töltött.[2])

Kazinczy, mint fentebb láttuk, gróf Törökről, későbbi apósáról és Vayról beszélve, azt mondja: „Világot teremtének Miskolczon stb.“ Ez kétségtelenül a szabadkőművességre vonatkozik.

A II-ik József alkotmányellenes intézkedései hintegették a nemzeti ébredés magvait. Nagy része volt ebben annak is, hogy a külföldön már korábban keletkezett szabadkőmívesség hazánkban is egyszerre rohamosan terjedni kezdett még a kisebb vidéki városokban is.

[1]) Kazinczy Ferencz: Pályám emlékezete. Kiadta Abafi Lajos 64–66. l. és 95. l.

[2]) Orpheus. 1790. I. k. 63. lap. Lásd még: Szűcs Sámuel: Kazinczy Ferencz levele Barkassy Ádámhoz. Borsodmegyei Lapok. 1883. évf. 29. sz.

Gróf Török Lajos, a bécsi páholy fődirectora, Heinzeli és helyettese Glósz fölhivására 1780-ban lépett be a szabadkőmivesek közé 1780
s már ugyanazon évben a 7-ik foku munkával foglalkozott. Már belépésekor igen szerény anyagi viszonyok közt élt. Mély vallásosságát és erényeit általában dicsérik. Szorgalmasan tanulmányozta a régi bölcsészeti munkákat, e mellett a bölcsek compassát, Monte Snyders és Jugelis iratait, a mágusi tűz és az electron irodalmát.

Maga köré gyüjtötte barátait, kik közül kiváltak Vay Miklós 27 éves genie hadnagy, kitünő mathematikus, aki később várépités végett a ssehországi Kopitzba rendeltetett, továbbá Kail János, miskolczi 40 éves gyógyszerész, aki jeles chémikus hirében állott, Orczy József 35 éves cs. és kir. kamarás, aki főleg gazdasági tudományokkal foglalkozott. Ezek még ugyanezen évben három más tagot szereztek, nevezetesen Ragályi Istvánt, gróf Török Józsefet és Vay Józsefet, ki 28 éves kora daczára, mint kiváló jogász és történész volt ösmeretes.

Ekkor kérte Török Lajos gróf Bécsből az engedélyt egy páholy alakithatására, mire azt Glósz maga hozta meg.

A tagok külön neveket vettek fel. Igy Török Lajos: Rutil Vendogra, Vay Miklós: Vociny Vasul, Kail János: Enias Kalion, Orczy József: Zophorces Borcas, Vay József: Hoyas Vivus de Japea s később Kazinczy Ferencz Orpheus nevet használtak. Mindegyik tagnak külön czimere is volt, mely a czimerkönyvbe igtattatott be. Vay József czimere például zöld paizsban két ezüst haránt pólya, ugy elhelyezve mint az András kereszt, egy másiké paizsba zárt arany kereszt, ismét egy másik tagé a paizs ezüst mezejében zöldelő fa, melyen két arany alma függ stb.

A miskolczi páholy „az erényes vándorok, vagy világpolgárok“ neve alatt alakuló ülését 1781. május 8-án 1781
tartotta meg. Ezen ülés latin szövegü jegyzőkönyvének magyar forditása itt következik:

„A.: V.: E.: N.: É.: M.: és minden tökéletesség tiszta kútfője nevében.

Miután igen tiszteletreméltó Török Lajos testvér megkeresésére „az erényes vándorok“ czimű tiszteletreméltó páholy és káptalannak Eperjes keletén összegyülekezett régi tagjai, valamint a fentemlitett páholy salamoni bölcsei, ugymint az előbb nevezett Török Lajos testvér, továbbá Vay József, Ragályi István, Török József, Beck Pál, Kail János, Puky András, Óváry László és Major
1781 Zsigmond testvérek 1781. május 8-án egybegyültek s a szertartásos kátét a.: v.: e.: n.: é.: m.: védelme alatt előrebocsátván, a tanácskozó páholy megnyittatott: ekkor az együttlévő testvérek előtt ugyanazon igen tiszteltreméltó Török Lajos testvér kinyilatkoztatta kérését a fentnevezett „erényes vándorok“ páholyához, előhozván abban, hogy őt rendes főmesternek avassák fel, miáltal törvényes fejévé lehessen a testvéreknek, akiket ő jó és valódi kk.-nek elismer és hogy azokat illetékes számban egybehivhassa a sz. k.-ség jóléte czéljából vélük tanácskozandó s a világosságot megadandó oly profánoknak, kiket ugyanazon egybegyült testvérek fölvételre méltónak fognak itélni; ez inditványt nemcsak nyilt és testvéri jóindulattal togadták, hanem egyszersmind az ilyen tevékenység iránt való minél nagyobb bizalom jeléül a kivántaknak megengedésén kivül szükségesnek látja a páholy, alkotmányos formáju hiteles okmányt kiállitani, a keletkező páholy és főmesterének minél méltóbb fölavatására pedig magát az ülésező páholy első felügyelőjét, Potthornyai Imrét kiküldöttnek tekinteni.

Az ünnepélyes megalakulási okmány, a megvizsgált törvények és ritualék, valamint az angol fokok kihirdetési tényével s hogy ezekkel jövőre a fölmenthetetlen és folytonos tisztségteljesitésben hogyan kelljen élniök, elhatározták, hogy azokat minél előbb átvegyék, az eredetiekkel összehasonlitsák és hitelesittetvén, ezen páholy irattárába helyeztessenek, az eredetiek pedig az anyapáholynak visszaszolgáltassanak.

Végre pedig a mi nagyon tiszteletreméltó alapitónk és ujra beigtatott főmesterünk az ezentul reánk bizott páholy világosságait és pedig: első felügyelőül Vay József testvért, második felügyelőül

Ragályi István testvért, szónokul és egyuttal kincstárnokul Óváry László testvért és végre titkárul az alólirottat mint ilyeneket jelentette ki és igtatta be.

Ezeknek megtörténtével és befejeztével ezen tanácskozási páholy a szokásos kérdésekkel szabályszerűleg berekesztetett. Aláiratott az „Erényes világpolgárok" testvér és i. páholya testvéreinek tanácskozási gyülekezetében Miskolcz keletén, a fent kitett napon. Fáy Barnabás, titkár.

Az „Erényes világpolgárok" czimű páholy ezen első jegyzőkönyvéből megtudjuk, hogy az alapitók előbb mind tagjai voltak az eperjesi páholynak és káptalannak, mert részben birták a Salamoni fokot is. A tanácskozmány egybehivója gróf Török Lajos, ki egyuttal főmesterül is megválasztatik, kit az anyapáholy részéről annak e czélra kiküldött I. felügyelője Potthornyai Imre azonnal be is igtat. Bemutattatik ezután a megalakulási okmány, mire a páholy kihirdeti az angol fokokat az anyapáholy ritualéja szerint. Végül megejtik a tisztválasztásokat.

A páholy alapitója s első főmestere, szendrői gróf Török Lajos, II. József alatt 1785—90. a kassai tanulmányi kerület igazgatója, s utóbb Kazinczy Ferencz apósa, szül. Ónodon 1748. okt. 7-én † 1809. Eleinte katonai pályára lépett, de csakhamar elhagyta azt, hogy az államot mint hivatalnok szolgálja.

Török Lajos buzgó híve ugy a szabadkőművességnek, mint ennek minden kinövésének; ugy mint a rózsakeresztesek alchymistikus üzelmeinek és a „Rózsa-Intézetnek" is.

Hogy Török az alchymiával nagyban foglalkozott, arról veje Kazinczy tanuskodik leveleiben, azt állítván, hogy iszonnyal szemlélte azt. Ugylátszik vagyonának jórésze „füstbe" ment. A déghi levéltárban fenmaradt egy alchymistikus műve is.

A mellett buzgó tagja volt a szédelgő Grossing alapitotta „Rózsa-Intézetnek" is, melynek miskolczi fiókja számára ügyrendet is dolgozott ki. Ez „Intézet" Magyarországon nagy elterjedésnek örvendett s nemcsak jeles férfiak (Kazinczy Ferencz is),

hanem magasrangu családbeli nők is, pl. a Prónay, Radvánszky, Beniczky, Podmaniczky stb. családokból részt vettek benne.

Nem kevésbbé nevezetes férfiu volt a páholy I. felügyelője Vay József (szül. 1750.), ki közpályáját Szabolcsban kezdvén, 1785 ben ülnöke volt a tiszánninneni kerületi táblának, mint Szabolcsmegyei alispán, 1786-ban kir. tanácsos, 1789-ben helytartói tanácsos, 1791-ben pedig a m. udvari cancelláriánál udvari tanácsos lett. 1790 ben Szabolcsmegye, 1792-ben pedig Borsodmegye dietai követe volt. 1796 óta nagy buzgalommal viselte a tiszánninneni Superintendentia főcurátorságát és nagy érdemeket szerzett a pataki főiskola körül is, melynek 20,000 frtot hagyományozott. Áldásos életét 70 éves korában fejezte be Bugyiban 1821. decz. 30-án.

A II. felügyelő kiscsoltói Ragályi István kiválóan művelt, olvasott és tudományos férfi, 1790-ben a borsodi koronaőrök hadnagya, utóbb Borsodmegye több évtizeden át közszeretetű alispánja volt.

A szónok és kincstárnok Óváry László 1790-ben Szabolcsmegye másod alispánjává lett.

A titkár Fáy Barnabás borsodi főjegyző volt.

A II-ik munka alkalmával a főmester ajánlatot terjesztett be, mely szerint Szathmáry József és Melczer László profánokat a világosság elnyerésére méltóknak mondja, akiknek fölvétele egyhangulag helyeseltetett.

Ezek után a tiszteletreméltó főmester az első fölügyelőt és a szónokot azzal bizta meg, hogy a keresőket egyesült erővel ezentul is megfigyeljék, azoknak legtitkosabb ügyeit, dolgait a legügyesebben puhatolják ki s őket ugy készitsék elő, hogy 2 hét lefolyásával bevezetésük és fölvételük lehetővé váljék.

Ezen második munka jegyzőkönyve s a harmadiké közt rendkivüli — öt havi — időköz mutatkozik. A következő jegyzőkönyv igyekszik ugyan e hézagot megmagyarázni azzal, hogy a fiatal páholy azalatt különféle megzavartatásoknak volt kitéve; nyomban akadtak ellenségei, kik azt áldásos munkáiban gátolni

s megakadályozni igyekeztek, amint ezt a következő jegyzőkönyv bevezetése bővebben fejtegeti.

III-ik munka. „Mivel a V. E. N. É.-nek ugytetszett, hogy az „Erényes világpolgárok" tiszteletreméltó páholyát a legkülönbözőbb és legveszélyesebb csapásokkal és sulyos keserűségekkel illesse annyira, hogy még maga az alkotmánykönyv is profán kezekbe került és csak különös véletlen által fog visszakerülhetni. Minélfogva lehetetlen volt, hogy a főmester az együttes fölfedeztetés veszélye nélkül, előzetes elhatározásaikhoz képest a testvéreket összehivhatta volna; ez oknál fogva nehogy megkezdett művünket egészen elhanyagolja, Szathmáry József testvért a kiváló szükségtől kényszerittetve, és minden formaság és szertartás mellőzésével Aspremont József grófot és Bernáth Lászlót is a testvérek sorába fölvette, vagyis tanonczokká avatta."

A veszély, melyről e jegyzőkönyvben említés tétetik, az volt, hogy Vay József neje, aki gyülölettel viseltetett a szabadkőművesség iránt, férje egyik levelét felbontván, megtudta, hogy szabadkőműves. E miatt annyira felháborodott, hogy feltörte férje iróasztalát, hol megtalálta a szabadkőművesek törvényeit és a rózsakeresztes-rend esküjét. Nagy felindulásában az iratok egy részét összetépte és elégette s férjét feljelentéssel fenyegetve, elhagyta.

Heinzelinek jelentették a dolgot, aki bár nem tartotta nagyon veszélyesnek a dolgot, mert hiszen az országban több páholy is volt, mégis óvatosságra intette az elnököt.

Vayné e közben, nem tudván németül, az irások egy részét az öreg Pukyhoz vitte leforditás végett, aki közeli rokona levén Puky Andrásnak, a miskolczi páholy tagjának, az irásokat neki visszaadta. A páholy eközben berendezési tárgyait a pesti „Nagylelkü" nevü páholytól kapta ajándékba. Török Lajos gróf e mellett a szellemi kiképzésre való eszközökre is gondolt és a páholy könyvtárának alapjait is megvetette.

1781. október havában, a megyei választások küszöbén nagy- 1781
számu nemesség és mágnások gyülvén össze Miskolczon, Török

gróf alkalmasnak találta az időt, hogy a páholy tagjait feltünés nélkül szólithassa ujból munkára való gyülekezésre. Ez volt a IV-ik munka, melyen Török Lajos gróf testvér mint főmester elnöklete alatt és Vay József I. felügyelő, Török József gróf helyettes II. felügyelő, Óváry László szónok, Fáy Barnabás titkár és Puky András szertartásmester segédkezése mellett rendes munka tartatott. Jelen voltak még: Ragályi István, Kail János templomőr és a látogató testvérek: Orczy József báró és Balogh Péter.

A szertartásos káté és szokásos formaságok megtartásával a tanoncz-munka megnyittatott, melyben Melczer László teljes ünnepélyességgel tanonczczá avattatott és ugy a mi testvéreink, mint az egész földkerekségén szétszórt és működő szabadkőmivesek névlajstromába beigtattatott és általunk ilyennek elismertetett.

A páholy sokszoros ünnepe volt ez: nemcsak hogy munkáit ujra megkezdhette és a közben történt gyarapodásról jóváhagyólag tudomást vett, hanem — bizonyára előleges beleegyezés folytán — ujabb tagot is vehetett fel, sőt két kitünő vendéget: báró Orczy Józsefet, Békésmegye főispáni helytartóját és Ocsai Balogh Pétert, nógrádi alispánt is volt alkalma első vendégekként üdvözölhetni.

Az ujabban nyert tagok egytől egyig kiváló férfiak voltak.

Szathmári Király József (szül. 1750. okt.) 1785-ben Szabolcs megye főadószedője, 1789-ben első alispánja.

Gróf Aspremont János hazafiságát utóbb azzal tanusitá, hogy a Ludoviceumra 10 ezer, a Nemzeti Muzeumra pedig 24 ezer forintot áldozott. Szül. 1757. szept. 22-én, meghalt 1819. szept. 19-én.

Bernáth László 1790-ben Zemplénmegye főjegyzője volt.

Kellemesi Melczer László 1781-ben Borsodmegye aljegyzője, 1790—92-ben diétai követe s egyszersmind alispánja, 1796—1810 ig kir. táblai ülnök és itélőmester, utóbb a hétszemélyes tábla ülnöke, s Kazinczy szerint Majláth miniszternek veje és „feje". † 1823. ápr. 20-án.

A szövetségből utóbb ipja, gróf Majláth József miniszter kívánságára kilépett.

Radvánszky Ferencz, 1734-ben születvén, mint a Daun-féle ezred kapitánya, résztvett a hétéves háborúban, s itt azáltal tüntette ki magát, hogy a szökése közben reá lövő Möllendorf tábornokot elfogta, 1790-ben a borsodi koronaőrség kapitánya, majd a borsodi felkelősereg parancsnoka volt. 1791-ben kir. ajtónálló s evang. kerületi főinspektor lett. † 1810-ben.

Ugyanazon testvér mint rendes főmester egyuttal egy másik okiratot is mutatott be, t. i. az összes felsőbb fokok egyesüléséről, melyet az „erényes sarmátok" nemzeti nagy páholya Varsó keletén közölt anyapáholyunkkal, s mely hozzánk láttamozott másolatban áttétetvén, hasonlólag a páholy aktáihoz teendő.

Azután inditványozta a főmester testvér, hogy a tiszteletreméltó bécsi nemzeti nagypáholy körözvényéből az ő kebelébe tartozó s az összes osztrák monarchiában elszórtan létező páholyok előtt, ugyszintén a mi anyapáholyunk előtt is ismeretes, hogy e nagypáholy fogadalmához hiven és a Föld legfelsőbb ura intentiója szerint minden külföldi hatalmasságok alkotmányától való függést magától elutasitván, egy egyetemes páholy szükségét átlátta és alapitását tüzte czélul, minélfogva a fentnevezett páholy az alapitó egyetemes anyapáholyához intézett átirataiban magát a köteles függőségtől már fölmentettnek érzi és az összes osztrák fenhatóságot képező nemzeti páholy helyett egy egyetemes páholyt követelni föl lévén hatalmazva, ezen üdvös czél elérése érdekében a birodalomban és örökös tartományaiban elszórt összes páholyokat, részletezett föltételek alatt együttműködésre és szövetségre hivja föl. Ennek érdemében előzetes érett és komoly tanácskozás tartatott, végre a nemzeti nagypáholy üdvös intentiója felismertetvén, minden támadható gyanu elfojtására és törvényességünk minden irányban való igazolására, az ajánlott szövetkezés (föltéve, hogy törvényszerű elővogaink épségben tartása biztositva marad) elfogadtatik és elhatároztatik, hogy e czélból ezen kelet pá-

holyának főmestere a tiszteletreméltó anyapáholy részéről kinevezendő képviselővel együtt Bécsbe küldessék ki, hogy ott ezen küldetését kellőleg igazolni képes legyen és hogy egyuttal jogainkat továbbra is épen és sértetlenül megőrizhesse, elrendeltetik, hogy ezen páholy által kiállitandó hiteles megbizó okmányokkal láttassék el, aki maga a tiszteletreméltó főmester, ama tény keresztülvitelére ezen páholy által kiküldött képviselő következő specialis instructióval láttassék el.

1. Mivel ezen csak most erősbödő páholy annyi költségekkel terheltetik, hogy segélyzések szolgáltatására magát semmikép sem kötelezhetné, mert különben még saját szükségleteit sem fedezhetné, mivel azonban e páholy az ő előnyeit azelőtt is a jóakaró anyától, mindeddig ellenkötelezettség nélkül nyerte; a segély összegek megszavazásához semmikép se járuljon, hanem ezek helyett ajánlja föl az igazi szabadkőmiveseink önszántu adakozásait, illetőleg azoknak szeplőtlen hűségét és testvéri szeretetét, melyek a rendkivüli szükség eseteiben ismeretesek, minket pedig rendünk ügyeiben erőnkhöz képest, pontos közreműködésre készeknek jelentsen ki.

2. Ezen egyesülés azonban csak a 3 első fokra nézve fogadandó el, ugy azonban,

3. hogy az eddig birtokolt magasb fokokról vagy előjogokról való lemondás semmi esetre be ne következzék.

4. Azon esetben pedig, ha e remélt egyesülés nem sikerülhetne, ugyanazon kiküldött tiszteletreméltó rendes főmester igyekezzék intézményünk törvényszerűségét kellőképen igazolni, sőt annak czélját bebizonyitani és erről mindenkit meggyőzni, végre

5. Mindenben a kölcsönös eszmecsere alkalmával szóbelileg is adott utasitások értelmében járjon el.

Ezeknek elintézése után, mivelhogy az ügy keresztülvitele a szükséges költségek nélkül lehetetlennek bizonyul, tiszteletreméltó főmesternek a szükséges utiköltségek fejében, testvéreink a következő adakozásokat ajánlották föl és pedig: Török József gr. 30 frt.,

Major Zsigmond 20 frt., Radvánszky Ferencz 4 aranyat, Kail János 10 frt., Vay József 6 aranyat, Ragályi István 25 frt., Óváry László 20 frt., Melczer László 5 aranyat, Fáy Barnabás 4 aranyat.

Végre elrendeltetett, hogy az összes testvérek nevei az alapitási könyvből kijegyeztessenek és a kiküldött tiszteletreméltó főmesternek sajátkezű aláirásokkal ellátva átadassanak.

Legvégül szokásos szavazás folytán elfogadtattak a következő kereső profánok: Ragályi József, Komáromy György, Péczely István, Nugent gróf és Fráter István, mivel pedig az összes együtt lévő testvérek fehér golyók által a fölavattatásra beleegyezésüket megadták, e fentnevezett keresők rendben egymásután bevezettetni rendeltettek.

Az inditványzsák tartalmát még a következő profánok képezték: Fejérváry Károly, Okrutzky, Szakácsy, Reindl, Kozma és Domancsics, kik a szokásos szavazásra relegáltatván, a testvérek által éber figyelemmel kisérendők.

Alig van mit megjegyeznünk e jegyzőkönyvhöz, mely eléggé világosan szól. A fenti jegyzőkönyből tehát azon fontos tényről nyerünk tudomást, hogy az eperjesi páholy, a franczia Nagy-Oriens által szervezett varsói ős és elfogadott skót szertartásu nagypáholy védelme alatt alakult és állt és közvetve a miskolczi páholy is ez alatt állt. Csak most, tervben lévén egy osztrák nagypáholy létesitése, gondol arra, hogy onnan megválva, idecsatlakozik, de csak azon feltétel alatt, hogy ingyenes, legalább nem kötelező dijjal járó oltalomban részesül a 3 alsó fokra nézve, teljesen szabad keze maradván a felső fokokat illetőleg.

Az V-ik munka alkalmával Komáromy György a szokásos módon öltözött kereső bevezettetvén, miután a próbákat kiállotta, végre a szokásos esküt letevén, a tanonczok sorába igtattatott, megadván az összes testvéreknek a szeretet csókját, magát a rend tagjának bizonyitotta.

Ezalatt a tiszteletreméltó főmester kijelenti, hogy ő fontos okoknál

fogva és e páholy legszűkebbkörű viszonyainak tekintetbe vételével Nugent grófot, kit a legutóbb tartott munka alkalmával a páholy megszavazott, négyszem közt a rendbe fölvette s mivel a szokásos esküt is letette, a tanonczok sorába fölvettnek tekintessék.

Továbbá Péczely István, midőn a próbák mindegyik nemét kiállotta, állhatatos férfiasságot tanusitott, az előirott szertartásos esküt letette és e szerencsés átalakulás folytán e kereső is testvérré változott, a fent leirt módon fölavatottakat a szónok testvérek hozzájuk intézett beszédben üdvözölvén, megintette, hogy ezentul mikép érezzenek.

Végre a szokásos gyakorlat szerint az özv. testvérek perselye köröztetvén, találtatott benne 21 frt. és 47 kr.

Az e munkában résztvett tagok közt szerepel Fáy Ábrahám 1785-től abonyi főszolgabiró, utóbb eperjesi törvényszéki, majd tiszántuli kir. tábla ülnöke († 1822. jul. 1-én 79 éves korában).

A páholy ujabb acquisitiói:

Kóji Komáromy György Abaujmegye főperceptora, majd főjegyzője, II. József alatt törvényszéki elnök. 1790. évben diétai követ és 1791-ben a tiszántuli iskolai bizottság tagja, meghalt 1867. febr. 24-én.

Péczely István, gróf Rédeynek gyári tiszttartója, utóbb Sarkad város jegyzője, szül. M.-Túron 1753-ban, † 1807-ben.

Gróf Nugent Ferencz (nem Nougent, vagy Nugeant, mint Kazinczy irja), róla csak azt tudjuk, mit Kazinczy egy kiadatlan kéziratában (az akad. levéltárban) felőle irt.

A VI. munka alkalmával, mely szintén gr. Török Lajos testvér kalapács vezetése alatt tartatott, ujból profánok ajánltattak, még pedig a szertartásmester testvér, mint erre (a profán részéről) megkeresett által, a tornai plébános, kinek vezetéknevét nem ismeri, Máriássy István testvér által pedig egy bizonyos Fontani nevezetű, a rozsnyói püspök ceremoniáriusa, kik, ha ezen kivánságuk mellett továbbra is megmaradnak, a követett rendes szokás szerint golyózás alá fognak vétetni.

Itt ismét jelenik meg egy uj tag, Máriássy István, kir. tanácsos, 17 évig gömöri alispán és 7 országgyűlésen (1790., 1792., 1796., 1802., 1807., 1811., 1825.) képviselő, (szül. Felső-Bátkán 1735. márcz. 5., meghalt Berzétén 1830. szept. 2-án.)

A VII-ik munka alkalmával Fráter István kereső az előkészitő kamarába vezettetett és a szertartásmester testvér által próbára tétetvén, bevezettetni rendeltetett.

A szokásos fölszóllitások intézése és az általa adott kellő feleletek után megtette a titokteljes első utat, a levegő utját, valamint a másodikat a viz elemén keresztül és végre a harmadikat a tűz elemén át, és miután ezeket sikerrel befejezte, ugyszintén a többi próbákat is férfias szilárdsággal kiállotta, erre letette az ünnepélyes esküt és az igazi és kétségtelen szabadkőművesek sorába kebeleztetett.

Az ezen alkalommal foganatositott szeretet adományok gyüjtése 11 frt. 31 krt eredményezett.

Fráter István 1782-ben már debreczeni senátor és különben is kitünő ember volt. Meghalt 1806-ban.

A VIII-ik munka alkalmával a mélyen tisztelt rendes főmester testvér, kit e tiszteletreméltó páholy a neki adott utasitás értelmében a bécsi provinciális páholylyal való egyesülés kidolgozása és megkötése czéljából következként kiküldött, hűségesen előadja, hogy miután a provinciális páholy titkára Matolay vezetése mellett és meghivása folytán kivánságunkat a provinciális páholy nagyérdemű rendes főmesterével gróf Pálffy Károlylyal előlegesen közölte volna, azokat a provinciális páholyban is előterjesztette és nevünkben a nyilatkozatot megtette. Elhatároztatott, hogy az általunk a fent megnevezett követünk közbenjárása folytán keresett egyesülés végre ünnepélyesen elfogadottnak tekintendő; mivel azonban a Sz.-János-rendű páholy rendszerint csakis három fokban szokott működni, azért a testvérek egyhangú szavazata által kifejezendő, hogy a megelőzött módon adott és elfogadott egyesülés csakis ezen fokokra terjedhet ki.

A IX. munka folyamán első tárgy volt Ragályi József kereső fölvétele, mivégett, midőn a testvérek egyhangu beleegyezésük kifejezésére a festett kép fölött jobbjukat kinyujtották volna, a páholymunka rövid időre felfüggesztetett.

Ezen fölvétel befejezése után a nagyérdemű rendes főmester testvér gróf Török Lajos tekintettel az alkotmányszerű törvényekre, ezen páholy világosságai és tisztségei választásának megejtését teszi kötelességgé, a maga befejezett tisztségéről lemondván, ékes szónoklatban következőleg nyilatkozott:

„Tiszteletreméltó és igen szeretett testvérek ! Ime megérkezett a nap, melyen több évek után kétségtelenül kiderűlt, hogy a testvérek tényleg is, névleg is mint ilyenek gyülekeznek, nem ugyan, a mint lassanként szokássá vált, hogy nagy zajjal és költséggel lakmározzanak, hanem hogy egyszerűen józan étel és italként vegyék föl ügyünket, hogy Jehova dicsőittessék, ki mint minden művében és adományában, úgy a kenyérnek és bornak csodálatos osztogatásában is dicséretre és a legfőbb csodálásra méltó. Mi azonban eddig még nem éltünk ezen eljárással, csak a reális belső cultusra szoritkozunk, mely a szenvedélyeink megfékezésében állott és mely szivünk faragatlan követ napról napra pallérozva istent lélekben és valóságban tiszteli s imádja. Támogassatok testvérek engemet ezentul és ma is ezen ünnepélyesebb páholy munka megnyitásában és vezetésében, hogy egyesült igyekezettel tündöklő és kiváló nevünknek, az „erényes világpolgárok“ nevének eleget tehessünk, hogy az erényt szeretni s művelni, a bűnt pedig kérlelhetlen gyülölettel üldözni képesekké váljunk és igy magától az erénytől környeztetve, képességet nyerjünk a szavazás keresztűlvitelére és a választás befejezésére a tisztségek ujrabetöltésénél, alkalmazkodván rendünk szabályaihoz, melyek megkövetelik, hogy az minden párttörekvés félretevése mellett és magának az erénynek és a közös szeretetnek vezetése alatt történjék meg. Mielőtt azonban emez ünnepélyes aktust megkezdenők, az osztrák provinciális páholylyal való egyesülésünkre vonat-

kozó némely adatok közlését, ennek befejezése után egynéhány a szabadkőművesség szerkezetét a legmélyebben érdeklő okmány bemutatását határoztam el, a melyekből remélem, tisztségem viselésének czélja és buzgóságom őszintesége egyaránt ki fog derülni".

A II. felügyelő testvér által azután beszedett szavazatok egyhangulag megválasztották a páholy régi tisztviselőit.

E munkában a páholy egy minden tekintetben méltó taggal gyarapodott.

Kis-csoltói Ragályi József, szül. Ragályon 1736-ban, 1785—1800-ig Borsodmegye alispánja, ki 1787-ben a megyei rabokkal követeti Miskolcz utczáit s hidakat készittet, mi nagy megtakaritás, „a rabok pedig kivül nappal jó levegő éggel élnek, csak éjszaka szivják magokba a tömlöcz megrekedt rosszaságu levegő egét. Ez a legbölcsebb gondolatok közt egy" — kiált fel az egykoru hirlapiró. Közben kinevezték Ragályit 1785-ben a tiszántuli kerületi tábla ülnökévé, 1786-ban kir. tanácsossá, 1791-ben pedig a tiszántuli iskola bizottság tagjává.[1]) Meghalt 1804-ben.

Nov. 26-án ismét volt munka, melyben Melczer és Szathmáry a mesterfokra emeltettek. A legközelebbi munkát valószinüleg 1783. jan. 6-án tartották, a midőn Eggert Józsefet vették 1783
fel Tokajból, mert akkor fizetett felvételéért 25 frt. 36 krt. Ugyan e napon határozhatták el 9 aranynak Bécsbe küldését, az onnan nyert alkotmányért.

1783. febr. 19-én eszközölték Csebi Pogány Lajos felvételét (fizetett 17 frt 12 krt). Nevezetes férfi volt ez is; 1761-ben a közpályára lépvén, 1782-ben lett Mármarosmegye főjegyzője, 1786. évben pedig első alispánja s királyi tanácsos, mely állásban kivált az 1787-iki inségben igen áldásos tevékenységet fejtett ki.

A páholy iratai között találunk egy kötelezvényt is, melyet gróf Török József állitott ki 1783. okt. 17-én, kötelezvén magát, hogy a felvett 100 frtot kamatostól megfogja tériteni. Tehát e

[1]) Magyar Hirmondó. 1786. 127. stb.

páholynál is, mint több XVIII-ik századinál, szokásban volt a tagoknak kölcsönt adogatni.

Ez időben, valószinüleg még 1783-ban vétethetett fel Szulyovszky László, bátyja Menyhértnek, az 1790/2. országgyülési követnek, ki utóbb a Martinovics-féle perben is szerepelt. Kazinczy szerint 1784 elején már tagja volt a páholynak.

1784 1784. jan. 16-án lépett be maga Kazinczy Ferencz a költő s nyelvreformátor. 1787. jan. 20-án már nem volt a páholy tagja, amint az napon Kovachichhoz intézett levele bizonyitja, melyben ugy irja alá magát: „az erényes világpolgárok volt tagja.“ De azért nem szünt meg szabadkőművesi irányban működni, sőt — valószinüleg a kassai, vagy egyik pesti páholyhoz csatlakozván — 1792-ben egy szabadkőmüvesi röpirat irásához is fogott, amint az kiderül Arankához 1792. márcz. 5-én intézett levelének e soraiból:

„Orthographiai jegyzéseimet el nem végezhettem, mert Leo-Mária Szajtz egy olyan forma munkát adott nekem, mint neked Schlötzer“ — azaz czáfolatot. Ezen czáfirat valószinüleg nem jelent meg soha.

Nem érdektelenek a napló jegyzetek, melyek felvételére vonatkoznak. 1783. aug. 28-án e czélból látogatván meg gróf Török Józsefet, az ennél levők szabadkőművesek, azaz: Ragályi István és Lónyai Menyhért voltak. Ugyancsak Török József volt az, ki őt (aug. 31-én) a pesti hidon megszólitotta. Közben megismerkedett egy szüreten leendő főmesterével, 1784. jan. 12-én pedig Szulyovszky Lászlóval Miskolczra utazván, 14-én a megyei gyülésen volt, hol Szulyovszky, Radvánszky Ferencz mellett ült; 15-én Máriássy kapitánynál ebédelt, kiért Puky eljött. 16-án ebéden volt Almási József kir. tanácsosnál, este 6 órakor pedig Puky Andráshoz ment, kinek házában tartották valószinüleg a munkát. Ekkor vétetett fel Kazinczy, minek emlékéül megjegyzi naplójában, hogy: „Uj világosság!“

A páholy tagjai közül Fejérváry Károly († 1794. decz. 6-án) nevezetes kézirat-, mű- s ritkaság-gyüjtemény birtokosa volt.

Fáy Bertalan 1787-ben Hevesmegye alispánja, majd Tornamegye főispánja, utóbb (1810) cs. kir. udvari tanácsos és Turóczmegye főispánja. Tagok voltak még Okruczky, Szakácsy, Reindl, Kozma, Domancsics, Platthy Imre, Görgey János, a tornai plébános és Fontani, a rozsnyói püspök ceremoniáriusa.

1785 végén kibocsáttatván II. Józsefnek a szabadkőművesség annyiban korlátozó rendelete, hogy attól fogva csak oly városokban lehet páholy, ahol főbb kormányhivatal áll fenn. Ilyen pedig Miskolczon nem lévén, páholyunknak is meg kellett szűnnie. A testvérek bizonyára meghajoltak a parancs előtt és egyelőre — éles lévén ellenségeik szeme — tartózkodtak minden szertartásos munkától, sőt tényleg fel is oszlatták a páholyt. Bizonyitja ezt Kazinczynak fentebb emlitett levele is. 1785

Ez azonban nem zárja ki azt, hogy a testvérek hol egyik, hol másik testvér házánál össze ne gyültek legyen, mely alkalmakkor ügyökről tanácskoztak és reménykedtek, hogy a szigoru parancs vissza fog vonatni, vagy legalább annyiban módosittatni, hogy páholyukat ujra megnyithassák.

Néhány évig hiába várták e fordulatot, mig végre 1788-ban arra határozták el magukat, hogy a páholy felszerelését két részre osztva, egyik-másik testvér falusi kastélyába helyezték, hol aztán kétségkivül szertartásos munkát is tartottak. 1788

1788. október 3-án ugyanis a páholy első felügyelője átvette a következő tárgyakat: 4 salamoni öltözéket jelvénynyel együtt, 2 skót mesteri, 4 mester-, 3 legény- és 1 tanoncz-öltönyt, 1 főmesteri és 1 szónoki jelvényt, végre 1 háromszöget. Elég, hogy szükség esetén munkát lehessen tartani.

A tárgyak nagyobb részéről ugyanakkor leltárt vettek fel. E szerint volt: 1 alkotmánykönyv, 1 jegyzőkönyv, a 3 alsó fok szertartása, 7 tanoncz, 4 legény, 11 mester, 4 skót mester és 9 salamoni öltözék, a 8 világosság jelvényei, 8 ragyogó csillag, 44 szavazó golyó, 3 fakalapács, 1 háromszög, a körző fából, 1 halálfő, 3 tapis, 1 lámpa, a páholy pecsétje stb.

E tárgyak, vagy legalább nagy részök Ragályi Istvánnak gömörmegyei alsó-szuhai kastélyába vitettek, a hol 70 évig csendesen hevertek, mig az 50-es és 60-as években szerteszét hányattak. Sorsukról kétféle jelentés fekszik előttünk.

Szentmiklóssy Pál testvérnek 1881. febr. 18-án keltezett jelentése szerint:

„Irma nővérem — ugymond — az 1852. évben Bónis Lajos gömörmegyei földbirtokoshoz ment nőül, kinek nagyatyja, vagyis Bónis Menyhértné szül. Ragályi Teréz atyja kiscsoltói Ragályi István volt . . . Az ötvenes években többször fordulván meg Alsó-Szuhán, fentnevezett sógorom házánál, ott egy zár alatt tartott fülkében többször láttam zöld szalaggal szegélyzett fehér kötényeket, okmányokat, kalapácsot, háromszög alaku bronz szinű jelvényeket, egy pecsétnyomót és egy zsinórból horgolt zacskót, barna és fehér fagolyókkal. Mindezekről csak annyit tudtam, hogy azok szabadkőművesek után visszamaradt tárgyak és hogy azok a háznál sógorom nagyatyja Ragályi István után maradtak, több rendbeli okmányokkal együtt. E tárgyakat sógorom a hatvanas évek vége felé Antal testvéröcsémnek ajándékozta, ki szenvedélyes régész lévén, e tárgyakat is régiség gyüjteménye közt őrizte. Az ő és sógorom halála után e reliquiák Sándor öcsémnél maradtak Uzapanyiton, Gömör megyében. Mielőtt csekélységemet azon szerencse érte volna, hogy a szabadkőmüvesi szövetségbe léphettem, nem fogtam fel eléggé e reliquiák fontosságának és nagy becsének kellő mérvét; mióta azonban a szövetség tagjául felavattatám, a legelső kinálkozó alkalommal kirándultam ősi fészkünkbe: Uzapanyitra, hol kifejezett kivánatomra a még meglévő egy darab köténYt, egy vas pecsétnyomót, egy mahoni fából készült kalapácsot, a fentemlitett zacskót, nehány darab fehér és barna golyóval és 13 darab okmányt nekem átengedte, — mely elősorolt tárgyakat én ezennel a beszterczebányai „Felvidék“ czimü szabadkőmüves páholy rendelkezése alá helyezek és tulajdonába bocsátom. — Hogy a jelvények, kalapácsok és 5—6 kötény közül

a többi hova lett, elajándékoztattak-e azok is nevezett sógorom által, vagy a gyermekek játékainak estek áldozatul, azt kipuhatolnom nem sikerült. — A páholy jelvények közül még egyetlen darab van a Sándor öcsém birtokában, ki azt profán létére óralánczán hordja jou jou helyett és azt kivánatomra nem volt hajlandó átengedni".

A másik jelentés kétféle alakban Milesz Béla tiszafüredi tanitótól való. Egybe foglaljuk a két versiót. Milesz Béla 1863/4-ben nevelő volt Alsó Szuhán Tolcsvai Bónis Lajos házánál. Az ódon kastély emeleti könyvtárát buvárolván, egy falszekrény felnyitásakor egyéb tárgyak közt több bőrkötényre akadt, szarvasbőrből, némelyek k é k, némelyek f e k e t e, mások z ö l d, ismét mások s á r g a selyem béléssel, hasonszinű s anyagu szegélyzettel s csokrokkal a szegletükben, továbbá fakalapácsok, fagolyók, pár koponya s fekete szalagon egy nyakba akasztható, aranyszinü füles érem, az istenszem jelképével s talán valami körirattal, továbbá franczia nyelven irt okmányok, titkos jelekkel irott levelek, egy teljes s egy megkezdett jegyzőkönyv. A háziur ezek láttára emlitette, hogy ezek szabadkőművesi tárgyak, mert apja Tolcsvai Bónis Menyhért szabadkőműves volt, s valószinűleg a félreeső falu ódon kastélyának alsóbb pinczeszobájában volt tanyájuk, ahová az emeletről a falban titkos lépcső is vezet le. A kötényekből Milesz egy párt, egy kalapácsot, egy golyót, egy koponyát („Memento mori" homlokfelirattal) magához vett, valamint az egyik (megkezdett) jegyzőkönyvet, melynek kemény tábláján lepecsételési nyomok mutatkoztak és melynek sok tiszta papirját (leoldván a bekötési táblát) irásra használta fel. Az egyik kötényt a tiszafüredi régészeti muzeumnak ajándékozta, a kalapács, koponya s jegyzőkönyv teleirott része pedig az egri érseki lyceum muzeumába került.

A többi tárgyakat Milesz ott hagyta, nem is tudja, hová lettek, utóbb tett kérdezősködéseim sem vezettek czélhoz.

Egy részének sorsáról van tudomásunk; csak azt fájlalhatjuk,

hogy épen a legfontosabb iratok: a franczia okmányok (kétségkivül a varsói nagypáholy diplomája s tán szertartása), a titkos irásu levelek és főleg a teleirt könyv, mely nem lehetett más, mint az alkotmánykönyv, melyet a páholy minden tagjának felavattatása után sajátkezűleg aláirnia kellett, — kallódtak el.

Még csak a páholy pecsétjéről és követett szertartásáról kell megemlékeznünk.

A pecsét Mózest ábrázolja az égő csipkebokor előtt térdelve, mig előtte sarui és pásztorbotja fekszenek, a háttérben dombos tájék. E képet szőlőlevelek- és fürtökből font koszoru veszi körül, melyen belül e mondat olvasható: SOLVE CALCEAMENTA TUA QUIA TERRA, QUAM CALCAS, SANCTA EST. EXOD. 3. V. 5.

39. A MISKOLCZI SZABADKŐMÜVES PÁHOLY PECSÉTJE 1781-BŐL.

A „Felvidék“ páholy birtokába került iratok közt van három ritualis német nyelven; czimeik: 1. Die aufnahme eines schottischen ältern Meisters und Ritters vom heil. Andreas; — 2. Die eröffnung einer hocherhabenen schottischen Loge; — 3. „Tibi Soli M. et. aliis M. M.“ czim alatt, melyek az első három fok szertartását tartalmazzák. Mind a három (irgalmatlan németségű) irat valószinüleg azok közül való, melyeket a páholy eperjesi anyapáholyától kapott volt.

Követte-e a miskolczi páholy e rendszert szorosan vagy talán inkább az utóbb tán Varsóról nyert eredeti franciát?

E kérdésekre hiányzik a válasz; azonban nem valószinűtlen, hogy a miskolczi testvérek a szertartásokat a magyar viszonyokhoz alkalmaztatták. Valószinű ez azon körülménynél fogva is, hogy utóbb a Bécsből nyert szertartásokkal hasonlóképen bántak.

Ugyanis Kazinczynak az akadémiában őrzött kéziratai közt akadunk az ő kezétől származó négy füzetkére u. m. „Rituale receptionis tyronis, Catechismus fratris tyronis. Apertura tyronum et sodalium, és Catechismus fratris Sodalis“, melyeket a

mult századi szabadkőművesi alkotmányok alapos ismerője, Szóky Péter áttanulmányozván, sőt magyarra is leforditván, róluk a következő véleményt nyilatkoztatta. „A kéziratokat áttekintve — ugymond — mindenekelőtt azon meggyőződésre jutottam, hogy ez nem forditása egyiknek sem az általam ismert azonkori szertartáskönyveknek, hanem majd egy, majd más kifejezésből következtethetni vélem, hogy alapos tanulmányozás után készült önálló jeles munka, mely nagymértékben figyelmet érdemel.“

Constatáljuk végül, hogy a miskolczi páholy magasabb fokai, főmesterüket kivéve, határozottan nem foglalkoztak ex officio alchymiával, mert különben legalább a leltárban lelnők ennek némi nyomát.“[1])

A szellemi ébredés, mely a XVIII-ik század utolsó éveiben az egész országot a megujhodás munkájára vezette, mint a fentebbiekből is láttuk, városunk szellemi életének is uj lendületet adott s több és lelkesebb munkása volt, mint bárhol az országban, s mintha maga az idők méhe is terhes lett volna a nagy eszméktől, egymásután születnek falaink között a kiváló elmék, kik mindannyian csatlakozva a Kazinczy által meginditott nagy ujitási mozgalomhoz, nyelvünk és irodalmunk ujjá születésének kiváló harczosaivá lesznek. Kiemeljük közülök a következőket:

Palóczy György, aki liszkai ref. lelkész s esperes volt a mult század végén. Született 1733-ban Miskolczon. Tanulmányait 1733
Patakon végezvén, Bodrog-Kereszturra választatott lelkészül, honnan 18 évi hivataloskodás után 41 éves korában Liszkára vitetett át 1774-ben. Betegeskedő lévén és káplánt nem kapván, egy második papság felállitását hozta javaslatba Liszkán, a maga fizetése egy részének odaengedésével. Ő maga csupán az esperesi hivatalt s az esketést és keresztelést végezte, 1795-ig, amidőn ezt megelőzőleg esperesi s azután lelkészi hivataláról is lemondott

[1]) Világosság. 1884. III. évf. 10. és 11. szám. Abafi Lajos. „Az Erényes Világpolgárok“ páholya Miskolczon, és U. a. Geschichte der Freimaurerei in Oesterreich Ungarn. Budapest, 1899. V. Band. 229—260. lap.

s magányba vonulva, türhető anyagi viszonyok közt éldegélt, gyakori betegeskedése daczára is szép kort érve. Elhunyt 1805. decz. 27.

Művei: Lakadalmi köntös, azaz: az üdvözitő kegyelmeknek jegyeire szabattatott életnek módja. Pozsony, 1777—8-r. 275 l. 2. Állandó élet tüköre. Pozsony, 1779.[1])

Bárány Péter (debreczeni), Széchenyi Ferencz gróf titkára szül. Miskolczon nemes szülőktől. Miután tanulmányait a pesti egyetemen végezte, azon 30 magyar arany jutalom elnyerése
1791 által vonta magára 1791. jan. 22. a figyelmet, melyet Görög és Kerekes Bécsben a magyar nyelven készitendő legjobb psychologiai munkára kitüztek, ezen munkája azonban kéziratban maradt. Egy időben az alsóbb és felsőbb tanulmányokat is tanitotta, majd a gróf Széchenyieknél mint gazdasági főtiszt működött; utóbb Borsodmegyében hivataloskodott, azután Bretzenheim herczegnél mint a sárospataki és regéczi uradalmak gazdasági igazgatója lett alkalmazva. Végre a Szepessy Ignácz-féle püspöki javak praefektusa volt. Meghalt 1829. jul. 10. Uj-Aradon, Temesmegyében. Jutalom felelet a magyar tudós társaság felállitása iránt czimü értekezése megjelent a Hadi s más Nev. Tört. 1791. mellékletén. A Tudományos Gyüjteménynek volt munkatársa. Munkái: 1. A magyar anyáknak az országgyűlésére egybegyült ország nagyjai s magyar atyák elejébe terjesztett alázatos kérések. (Pest) 1790. (Névtelenül. Következő évben Neustädternek német forditásában is megjelent.) 2. A köznép megvilágosodásáról. Ewald J. L. után németből ford. Bécs 1791. (Némelyek Nagy Mihálynak tulajdonitják a forditást.) 3. A talált gyermek. Vigj. 5 felv., szabadon ford. gr. Brühl Fr. után németből. Pest 1792. (Magyar Játékszin I. kötet. 1. darabja. Először adatott Budán 1792. máj. 5.; ez volt akkor ott az első szini előadás; még 1793—94, 1810 és 1833. nov. 26. is előadták Budán.) 4. Ének mélt. gr. Batthyány Miklósnak és mélt. gr. Széchenyi Francziska k. a. menyegzői örömnapjára. Sopron 1802.

[1]) Ferenczy-Danielik. Magyar irók. II. 246. l,

Kéziratban: Korvin Mátyás, egy vitéz nemzeti szomorúval elegyes vigjáték 5 szakaszban, tört. jegyzetekkel együtt. Vertesz Frigyes után magyarul kidolgozta. (1790. Censurai példány, ezen utóirattal: non admittitur.[1]) A m. n. muzeum kézirattárában.)

Dayka Gábor (ujhelyi) gymnasiumi tanár, szül. 1786. 1786
máj. 8. Miskolczon, hol atyja Dayka István szabómesterséget folytatott. De ez korán elhalt és Dayka egy ügyefogyott özvegy nő gondjaira maradt. Az algymnasiumot nemes emberbarátok segélyével Miskolczon a minoritáknál végezte, mire anyja őt 1782. őszén a humaniorák tanulására Egerbe vitte. Itt szelid magaviseletével s szép tehetségével annyira megnyerte a cistercita főgymnasium két tanárának, Pászthy Raymond igazgatónak és Schumann Theophil utóbb apátnak jóindulatát, hogy a zárdában ingyen ellátásban részesült. 1784. okt. a bölcselet hallgatására Kassára ment; itt Szolarcsek Sándorral vetélkedett a tanulásban, ami annyira megviselte különben sem erős szervezetét, hogy kénytelen volt orvoshoz folyamodni. Viczay József gyógyitotta meg mellbaját, de egyuttal nehány hónapra el is tiltotta a tanulástól. E miatt ismételnie kellett a bölcseleti második évet; ezt is elvégezvén, 1787. őszén Egerbe ment, hogy papnövendékül jelentkezzék. Megyéje részéről a pesti papnevelő intézetbe küldetett, hova szept. 1-én megérkezett. 3 évet töltött itt a theologiai tudományok tanulásával és oly előmenetelt tett, hogy Bodnár Antal gyermekkori barátjának tanusága szerint, kevés volt hozzá fogható, különb egy sem. A theologián kivül egyéb tudományokban is szép sikerrel haladt, a mennyiben az egyetem leghiresebb tanárainak előadását hallgatta s a nyelvek tanulásában is gyakorolta magát. A latin nyelvet oly kitünően kezelte, hogy könnyüséggel rögtönzött latin distichonokat; a görög nyelvben pedig oly jártas volt, hogy a szentirást bárhol leforditotta magyarra; az olasz nyelvet is rövid idő alatt megtanulta. Német nyelven már Lőcsén megpróbálta poetai tehetségét; franczióul beszélt, irt és e nyelvből forditott;

[1]) Szinnyei József: Magyar irók élete és munkái.

tudott tótul, héberül is és egy keveset angolul. Anyanyelvét végre tudományosan művelte s azt uj és sajátszerü bájjal kezelte. Nyelvismeretei, észtehetsége és tevékenysége, melylyel az országos nevelőben magyar és más ajku társait a nemzeti nyelv és irodalom részére megnyerni igyekezett, kedvessé tették őt Wohlgemuth Fülöp igazgatója előtt, ki különösen a magyar nyelv elsajátitását sürgette s mozditotta elő. Dayka e helyzetet arra használta fel, hogy társaiból magyar társaságot alapitott, mely a nemzeti nyelvet és irodalmat művelte. Ekkor az igazgató minden jelesebb magyar könyvet megszerzett s a magyar hirlapokat saját költségén járatta számukra. Idegen ajku társai számára előadásokat tartott a magyar nyelvből. Már ekkor föllépett az irodalomban és egy Ovidiusból forditott heroidje (Penelope Ulysseshez) már 1787-ben megjelent a Magyar Musában s méltó feltünést keltett; később a Kazinczy által szerkesztett kassai Orpheusba küldött nehány elégiai költeményt. (1790. II. k.) Eloszlatván 1790-ben a pesti központi papnevelő intézet, megszünt Dayka társulata is; ő Egerbe készült; de mielőtt oda visszatért volna, abban a szerencsében részesült, hogy 1790. májusban, az akkori irodalom vezérférfia, Kazinczy Ferencz, őt látogatásával megtisztelte. Kazinczy ily leirását adja az ifjunak: „Termete alacsony, de karcsu és a mi nagyon tünt szembe, oly erőltetés nélkül egyenes, mintha egész életét tánczmesternek kezei alatt töltötte volna. Lobogó sötétszög haja saját disze volt alakján. Horgas, igen szép orra, a legszebb metszetü ajak, a legszelidebb domborodás nélkül lefolyó áll, hosszan elvonuló szemölde, nem épen sima, de tiszta bőrű arcza, csontos magas homloka, a legjátékosb kék szem, a leglelkesb kép festette nekem a muzsák és grátiák kedveltjét. Beszéde kevés. Szinetlen szerénység, figyelem mások iránt és annyi nyájasság, hogy első pillantással mindent elbájolt.“

Egerben kezdődtek szenvedései. Voltak, kik a tüzes, vigyázatlan költőt félreértették, s a gyakori feddés ingerelte makacsságát. Ekkor egyik szentbeszédében, melyet 1791. jul. 2. a ser-

viták német templomában mondott, a vakbuzgó P. Saitz Leo megbotránkozott, sőt hibás tudományért feladta. Daykától tanitásának visszavonását kivánták, ő kilépéssel felelt. Az árva fiut egy ideig barátja, Vitéz Imre tartotta házánál Szikszón, innen az előbb kilépett s akkor már lőcsei tanár, Bodnár Antal hivta magához és szállással, élelmezéssel látta el. Itt ő Bodnár házigazdájának Reich János árvapénztári felügyelőnek fiatal szép leányával, Zsuzsannával viszonyt szővén, a nemes barát, ki a közelitő veszélyt látta, kitagadta őt házából, de nem hűségéből. Ekkor magyar nyelvi tanszékek állittatván gymnasiumaink mellett, Dayka a lőcseit kérte, azt 1792. jan. 7. elnyerte, s márcz. 11. bevezettetett hivatalába; a becsület kötelességévé tette a házasságot és aug. 12. meg lett a lakodalom. 1793. okt. 29. az első grammatikai osztály rendes tanárságára mozditották elő, 1795. okt. 30. pedig a rhetorikára az ungvári gymnasiumban. Oda már végkép megromlott egészséggel érkezett és decz. 21. foglalta el tanszékét. Egészsége helyreállitása végett 1796. juliusban Kassára ment, hol Viczaytól várt gyógyulást, de hasztalan. A sorvadás őt Ungvárt 1796. okt. 1796
20-án elragadta 28 éves korában. Dayka halálára Fekete Imre, az ungvári gymnásium igazgatója, hosszabb latin verset irt, mely a M. Kurirban (1796. II. 98. sz.) jelent meg névtelenül, szintén elegiát irt ez alkalommal Pátonyi Tádé, lőcsei tanár.

Daykát a házasélet nem boldogitotta. Neje nem tudott lelkére emelő hatást gyakorolni, s ő, mint aki lelke kincseit eltékozolta, búnak és rendetlen életnek adta magát. Hivatalát azonban buzgalommal és lelkesedéssel töltötte be, s a társadalmi életben is szerepet játszott. Tanitványai és tanártársai egyaránt szerették szelidségeért, tudományáért s kiváló ékesszólásáért. Tanári állásában sem lett hütelen a költészethez s eltünt örömeit szép dalokban siratta el. Kazinczy megnyerte őt irodalmi elveinek s utóbb egészen az ő követője volt az izlésben, az első jelentékenyebb költői tehetség Kazinczy szorosabb körében. Kazinczy nagyon is szerette, tehetségét nagyrabecsülte s legbizalmasabb barátai közé

1793 sorozta. Többször személyesen is felkereste, igy 1793. novemberben, s ujra két hónap mulva; látogatásai megannyi örömünnepek voltak a fiatalabb, lelkes barát és irodalmi szövetséges házában. Kazinczy birta reá, hogy a népies alexandrinnal hagyjon fel, s irjon a Ráday és az ő módja szerint nyugateurópai modorban érzelmes dalokat, mértékkel kötve össze a rimet. Csakugyan Dayka liráján nagyon jól hangzott a nyugati mérték, s a modern európai lirát Kazinczy az ő műveiben látta legjobban megközelitve.

Kazinczy csak 1801-ben, fogságából kiszabadulta után értesült Dayka haláláról, mely egészen lesujtotta őt. Mindjárt lépéseket tett, hogy emlékét munkáinak kiadásával megörökitse. Szerencsére Virágnál megvolt verseinek eredeti kézirata, melyet a költő maga adott volt át neki kiadás végett. Ennek alapján jelent meg az első kiadás 1813-ban. A második kiadásban Dayka életrajzát Toldy Ferencz irta meg. Ennek lenyomata 1879-ben az Olcsó Könyvtárban jelent meg. Legujabb és legteljesebb kiadását Abafy Lajos bocsátotta közre a Nemzeti Könyvtárban 1880-ban, a szöveg megállapitásánál a kéziratokat is használva.

Dayka nem sokat irt, de határozott lirai tehetségével, költői dikciójának ujságával, modern hangjával az éledő magyar irodalomban méltán feltünt s kora halála sok szép reményt semmisitett meg. Bizonyos szellemi rokonságban van a hasonló korban elhunyt Ányossal; a belső emésztődés, az eltünt örömök siratása, reménytelen sóvárgás képezik az alaphangot mindkettőnél, de Ányosnál több reflexióval, Daykánál hevesebb, liraibb módon és a formát tekintve ujabb izléssel. Nyelvét sajátszerü választékosság és lirai hév jellemzi, s kivált jelzői s képei voltak ujszerűek. Mély melancholiáját meghatóan tolmácsolják „Titkos bú“, „Az esztendő első napján“ czimű költeményei s a még erősebb hangulatu „Esdeklés“. A klasszikai ódát is művelte, ebben a formában is erősen egyéni szinezetű; egyik jeles uttörője az anakreoni dalformának is költészetünkben. Lirájában kartársai az édességet, a

bájt, a szeretetreméltóságot s a finom előadást magasztalták, Kazinczy meg épen páratlannak hirdette.

Verseinek csekély része jelent meg életében, igy a M. Kurirban (1792. 32., 72. sz.) és a Hadi Történetekben. Munkái: 1. II. Leopold koronázására. Lőcse 1790. (Bárdosy János latin versének forditása.) — 2. Versek tek. nemes nemzetes lomniczai Horváth Kissevits Mária asszonynak. Bárdosy János urnak a lőcsei gymnasium direktorának néhai kedves élete párjának . . . halálára. Irta . . . Kisasszony havának 2-án 1792. Ugyanott. — 3. Versek felséges I. Ferencz magyar királynak koronáztatására. Ugyanott. 1792. — 4. Ujhelyi Dayka Gábor versei, összveszedte s kiadta barátja Kazinczy Ferencz. Pest 1813. II. kiadás. Budán 1833. Leveleit, valamint a hozzáintézetteket kiadták költeményei mellett. Kéziratban maradt bő Magyar Grammatikája, valami az izlés históriájából Batteux után; Életirások németből; Eklézsiai történetek, töredékesen három latin dolgozat, hihetőleg feladott munkák; Az európai s ázsiai hunnok dolgaik Bárdosy után és nehány német vers. Arczképe Gerstner által rézbe metszve megjelent. Versei első kiadásában.[1]) E képre vonatkozólag Dayka költeményeinek előszavában azt mondja Kazinczy: „Képe tulajdon kezem rajzolatja szerént készült s ez a rajzolat Daykához igen jól hasonlitott; ugy hiszem, hogy a metsző, kinek ügyessége előttem ismeretes, nem fogja a képet hozzá hasonlatlanná tenni. A fürtözést és leplezést Orpheusznak

40. DAYKA GÁBOR ARCZKÉPE.
Kazinczy Ferencz rajza és Gerstner rézmetszete után.

[1]) Szinnyei József: Magyar irók élete és munkái. II. k. 662—666. l.

egy gemmájáról vétettem hozzá s a megholtnak éjjeli világitást adattam a képen. Kedveljék a kellem Istennéji áldozatomat, melyet nékik papjoknak sirján nyujtok s emlékezetét tartsák fenn örök ifjuságban. Méltóbb e kegyre közöttünk eddig még senki nem volt[1])"

1795 Dr. Mahovszky József született 1795. márcz. 15-én Miskolczon. A szorgalmas és jeles tehetségű gyermek ifjúvá serdülvén, az egyházi pályára lépett. Fényes tulajdonokkal volt megáldva, otthonos volt a tudományok minden ágában, hit- és bölcsészettudori koszoru diszitette halántékát, különösen a nyelvtudomány terén volt ünnepelt lángész, azonban a napnak foltjai vannak, a lángész perzselő szenvedélylyel volt megverve, mely átok gyanánt nehezedett reá. Nyilvános szereplését mint diósgyőri plébános fejezte be. Azután lelépett a lelkipásztorkodási térről. Boldogtalan életétől 1862-ben váltotta meg a jóltevő halál. — Művei:

A felséges ausztriai házból származott dicső királyok harmadik százados örömünnepén tartott beszéd. Kassa, 1828. 8. r.

Eger várának düledékei között felemelt Megváltónk koporsó emlékének fölszentelésén tartatott szent beszéd.

Mutatványok egy etymologiai nagy szótárból. (A magyar akadémia által kiadott Tudománytár IX. kötetében.)[2])

Bárány Ágoston (debreczeni) ügyvéd, Torontálmegye levéltárnoka, alispánja s a magyar tudományos akadémia lev.

1798 tagja. Született 1798. decz. 29. Miskolczon, hol iskoláit kezdte s 1817. Egerben végezte. Egy évi törvénygyakorlat után 1819. Borsodban esküdt lett, 1820-ban Pesten kir. táblai jegyzőnek esküdött fel és 1821-ben ügyvéd lett. Kazinczy Ferencz buzditására, kivel levelezett, előbb a költészetben, majd az életirásban

[1]) Lásd még Kazinczy Ferencz: Pályám emlékezete és a Magyar Pantheonban. Toldy Ferencz költészet-történetében. Greguss Á. Dayka. Pesti Napló 1854. 49. sz. Erdélyi Pál Dayka G. költészete. Figyelő. XXII. évfolyam. Takács Sándor a Kath. Szemlében 1890. Bergmann Ágost. Hölty és Dayka. Figyelő. (Abafi-féle) I. II

[2]) Babik József. Miskolczon született és lelkészkedő r. kath. papok az irodalmi téren. Borsodmegyei Lapok. 1889. 68. szám.

tett kisérletet. 1825. tavaszán Torontálba költözött, hol Szent-Györgyre uradalmi ügyész unokabátyjához vonult. Itt kezdte a német nyelv tanulását, forditott szinművet és regényt. 1828-ban Bánlakán az uradalmi levéltár lajstromozásával foglalkozott. 1829. okt. Torontálmegye tiszteletbeli aljegyzője lett. 1831. okt. megyei levéltárnok, majd alispán. Ezután készültek a déli megyék történeti leirásai. Az akadémia 1836. szept. 10. választotta levelező tagjai közé. Torontálból a népharcz által kiűzetvén, Makóra vette magát, hol 1849. ápr. 11. meghalt. Az akadémiában 1852. ápr. 2. Toldy tartott fölötte emlékbeszédet. (Magyar Akadémiai Értesitő 1852.) Költeményei megjelentek az Aurórában (1824—26.), Hébében (1825—26.), Koszoruban (1831.), s más zsebkönyvekben és folyóiratokban; beszélyei az Urániában (1829.) és Társalkodóban 1837.); életrajzai, tört. czikkei a Felső-M. Minervában (1825—32. ezek nehánya censurai példányban meg van a Nemzeti Muzeum kézirattárában). Társalkodóban (1833., 1835—36.) és Tud. Gyüjteményben (1827. X. 1833. X.); uti rajzai: Vándor pályám czimmel a Társalkodóban (1833. 1835.) jelentek meg. Munkái: 1. Gyászkönnyek Beodrai Karácsonyi Lázár felett. Temesvár 1827. — 2. Wolfenbütteli herczegnő. Zschokke Henrik munkáiból forditás. Szeged 1844. — 3. Torontálvármegye hajdana. Buda 1845. — 4. Temesvármegye emléke. Nagy-Becskerek 1848.[1]) Emléktáblája Nagy-Becskereken 1885. május 11-én lepleztetett le.[2])

Városunk tudományos és irodalmi világának egyik, bár nem miskolczi születésű, de közel félszázadig közöttünk élt, kiváló érdemű tagja volt Benkő Sámuel, aki az orvosi és bölcsészeti tudomány terén európai hirre tett szert. Tudományos buvárlatainak szinhelye városunk volt s miskolczi meterologiai megfigyeléséről Bécsben kiadott 5 kötetes nagy műve, a légköri viszonyok és a betegségek egymáshozi viszonyára vonatkozó kutatásaival, korának tudományos viszonyaihoz mérten, páratlan becsű mű volt.

[1]) Szinnyei József. Magyar irók élete és munkái.

[2]) Pesti Napló 1885. május 16-iki, 134-ik reggeli száma.

Benkő Sámuel, bölcselet és orvostudor, Borsodmegye
1743 főorvosa s több tudós társaság tagja, szül. 1743-ban Kis-Baczonban, Udvarhelymegyében, középiskoláit Erdélyben, orvosi tanulmányait Nagyszombatban és Budán végezte, Németország és Hollandia főintézeteit látogatta; 1775-ben Leydában bölcsészettudori, 1778-ban pedig Budán orvostudori oklevelet nyert. Azután Mis-

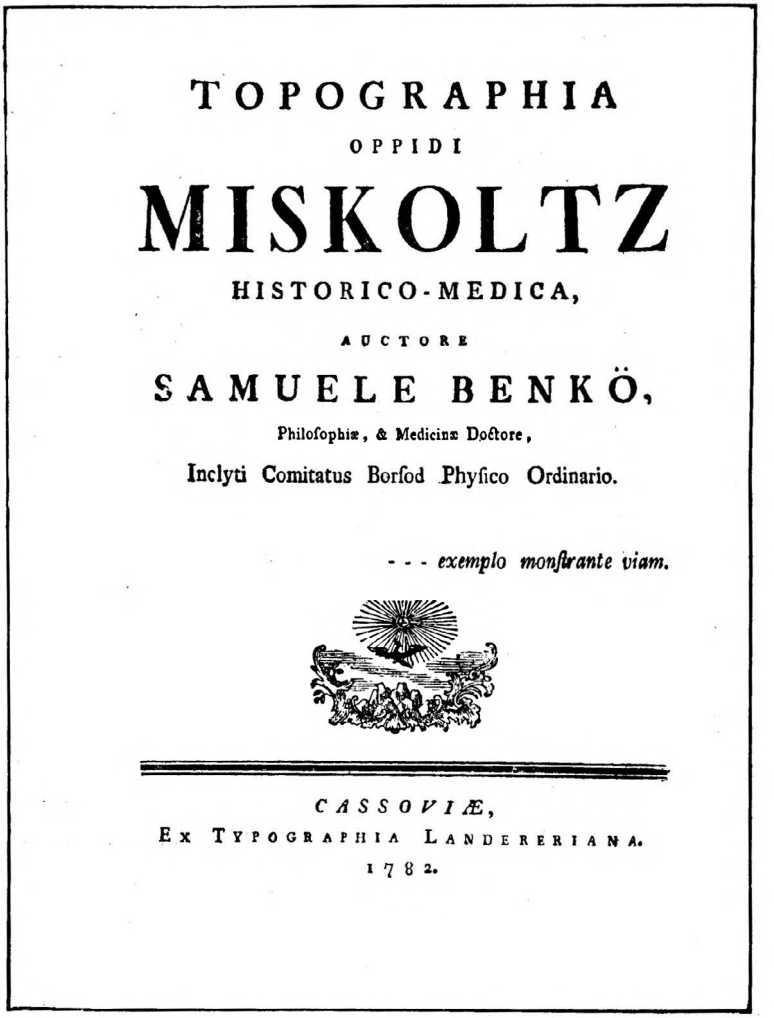
TOPOGRAPHIA
OPPIDI
MISKOLTZ
HISTORICO-MEDICA,
AUCTORE
SAMUELE BENKÖ,
Philoſophiæ, & Medicinæ Doctore,
Inclyti Comitatus Borſod Phyſico Ordinario.
- - - *exemplo monſtrante viam.*
CASSOVIÆ,
Ex Typographia Landereriana.
1782.

41. BENK ŐSÁMUEL MISKOLCZ VÁROS TOPOGRAPHIÁJA CZIMŰ MŰVE ELSŐ KIADÁSÁNAK CZIMLAPJA.

kolczon telepedett le és Borsodmegye rendes physikusa lett, később a kath. hitre tért át. Meghalt 1825. ápr. 25. Miskolczon. — Munkái: 1. Tentamen protogueae . . . Lugd. Bat. 1775. — 2. Tentamen inaug. medica de insomniis Budae, 1778. — 3. Tentamen aquae acidulis Rankensis. Cassoviae, 1778. — 4. A hójagos himlőről való tanácsadás. U. ott. 1781. — 5. Topographia oppidi Miskolcz historico-medica u. ott 1782. (2. kiadás, Miskolcz 1818. Ism. Tud. Gyüjt. 1819. I.) — 6. Problema chirurgicum, qualisnam potest esse, animi pathematum in morbos chirurgicos influxus. Posonii et Cassoviae 1783. — 7. Novum febris scarlatinae genus . . . Pest 1784. (Magyarra forditotta Rácz Sámuel u. ott 1784.) — 8. Tentamen philopatriae in monarchiis et aristocratiis promovende philosophicum. Vindobonae 1787. (Ezen munkájáért II. József császártól jutalmat nyert, a mantuai tud. kir. akadémia a munkát megdicsérte.) — 9. A fekete epés mértékletnek leirása. Pest 1791. (Grant angol munkájának forditása.) — 10. Ephemerides meteorologico medicae annorum 1780—1793. Vindobonae 1794. Öt kötet. (Ugyanez németül, Miskolcz topographiájával megtoldva Eyerel József által. U. ott 1794.) — 11. Novae ephemerides annorum 1794—1801. U. ott. 1802. — 12. Ratio medendi arcanus mixta juxta synopsin nosologiae methodicae, Miskolczini, 1818—13.) A bölcsnek életét, tetteit és tanácsadásait leirta u. ott 1819. — A dijoni tudós társaságnak egyik orvostudományi jutalomkérdésére 1785 jul. 21-én dicséretesen felelt és második oszt. jutalmat nyert, de a jutalmat ujabb pályakérdés feltételére hagyta. Értekezése: Determiner les signes auxquels dés le debut d'une fièvre continue ou intermittente on reconnaitra, si elle sera, maligue et ceux qui dans son cours indiqueront le moment on elle sera sur le point de prendre un caractère de maliguité. (Memoires de l' academie des sciences et belles lettres de Dijon.)[1])

[1]) Szinnyei József: Magyar irók élete és munkái és Petrik Géza Magyarország bibliographiája 1712—1860. Budapest 1888. I. K. 234—5. lap.

Arczképe olajfestésben meg volt Hőke Lajos miskolczi orvos birtokában.

Reánk nézve legbecsesebb műve azonban a városunkról irott első mongraphikus mű, M i s k o l c z v á r o s t o p o g r a p h i á j a. A 4-ed rét alaku, 22 cm. magas és 17·2 cm. széles, kiváló
1782 nyomdai kiállitásu könyv első kiadása 1782-ben Landerer kassai nyomdájából került ki s hg. Batthyány József esztergomi bibornok érseknek van ajánlva. A bevezetés Miskolcz város polgárainak szól. A következőkben azután foglalkozik városunk helyfekvésével, határával, nevének eredetével, lakosaival, azok vallásával, erkölcseivel. Ismerteti a piaczokat és vásárokat, elmondja a város rövidrefogott történetét, felsorolja a város utczáit, nevezetesebb épületeit, iskoláit, folyóvizeit, légköri viszonyait, terményeit, melyek között szőllő, illetőleg borterm ésünkkel külön öt fejezetben foglalkozik, tárgyalván azok vegyi összetételét és a tokaji borhoz való viszonyát 1781. és 1782-ből, valamint visszamenőleg több évről öt külön fejezetben közli pontos meteorologiai megfigyelését. Ezután ösmertetve a város régi privilegiumait, folytatja annak történetét egészen az ő koráig, végül két fejezetben különböző betegségek terén Miskolcz városában tett orvosi megfigyeléseit irja le. Az egész mű 30 fejezetre osztott 80 lapra terjed.

A nemzet ébredő géniusza lelkesedéssel fordult önállóságának egyik leghivebb kifejezőjéhez, az eddig elhanyagolt nemzeti nyelvhez és lázas munkával fogott annak irodalmi pallérozásához. Ennek a mozgalomnak lett egyik eredménye a magyar szinészet megalapitása és buzgó felkarolása is.

A szinielőadások nálunk is, mint annyi más helyen, legelsőbben az iskolák vizsgai játékaiból és szinpadjain a vallási és erkölcsnevelési drámákból indultak ki. Láttuk fentebb, hogy a minoriták gymnasiumában már a XVIII-ik század közepén magyar szindarabokat adtak elő a növendékek, ez által a nemzeti nyelv apostolaivá szegődve.

E mellett kétségtelen, hogy a vándorkomédiások mellett néha szerényebb igényű színész-csapatok is megfordultak már ekkor városunkban s hogy ezek részére állandó szinpadról is gondoskodva volt nálunk, habár csak a vendégfogadók állásaiban és kocsiszinjeiben is. Egy egykoru népnaplóban olvassuk ugyanis, hogy 1797-ben „pünkösd előtti vasárnapon virradóra a 1797
Tambur vendégfogadó állása meggyulván, a Theátrum is megégett“[1])

Maga Borsodvármegye már 1792 és 1793-ban lelkes határozatokkal és pénzsegélylyel siet a pesti—budai magyar játékszin társaság támogatására,[2]) mindamellett még csak nehány év mulva, már XIX-ik századi közművelődésünk történetének egyik mindenkoron ragyogó lapjára irhatjuk föl, hogy Miskolcz a magyar szinészet bölcsőjeként először adott menhelyet s épitett állandó házat a hazai szinművészetnek. 1792

[1]) Szücs Sámuel. Emléksorok. Miskolcz szinészetéből. Borsodmegyei Lapok 1882. évf. 86. sz.

[2]) Keresztesy Sándor. Miskolcz szinészetének története 1753—1904-ig. Miskolcz 1903. 6. l. és Rácz Sándor. Emléklapok egy aggszinész életéből. Miskolcz 1856. 16—17. lap.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

Aba cs. 1.
Aba Sámuel király. 8.
Abafy Lajos. 680.
Abaujmegye. 102. 105. 107. 251. 257. 258. 666.
Abaujvár. 3.
Abády István. 491. 602. 606. 611.
Abády János. 504.
Abády Mihály. 504.
Abod. 136.
Abódi János. 208.
Absentzi Sámuel. 566.
Acheni székesegyház kincsei. 55.
Aczél Mihály 507.
Aczél János. 507.
Aczél Jánosné. 505.
Acsád. 8.
Adamus György. 413.
Adózás. 265.
Adózásunk. 129.
Aeneas Sylvius. 77.
Agendorf h. n. 4.
Ahmedgiráj khán. 205.
Ahmed vezér. 205.
Ahmed csaus. 215.
Ajkai Klára. 49.
Ajnácskő. 191.
Alacska. 157.
Alacskai János 75.
„ Antal „
Alaghy Menyhért. 232.
Albert király. 77.
Albinyi András. 420.
Albinyi Ferencz. 596.
Ali vezér. 204
Ali egri pasa. 181. 212. 215.
Aly pasa. 108. 201.
Al Duna püspök. 108.
Almássy-család. 518.
Almássy Pál. 592.
Almási József. 670.
Almásy N. 610.
Almásy János zsadányi 504.
Almássy Jánosné. 515.
Almásy János. 485.
Almásy Mihály. 363.
Alsó-Arnót h. n. 35.
Alsó-Zsolcza h. n. 35. 136
Alsó-Szuha. 672. 673.
Alumneum felállitása. 459.
Alumneum megszünése. 461.
Althan bibornok. 391.
Althan Mihály Frigyes gróf, váczi püspök. 363. 365. 373.
Amadé Szavoyai gróf. 51.
Ambrus Máté. 119.
Ambrózy Mihály. 594.
Anna szt. 95.
Anna királyné. 64. 94. 96. 97. 114. 116. 124. 331.
András király II. 5.
András király III. 17. 332 338.

Andrássy Péter báró tábornok. 349. 350.
András egri püspök. 16.
Andreánszky János Andrásházy. 505.
Angol fok. 659.
Angster József. 34.
Angyal völgy h. n. 230.
Anjou liliom. 32.
Ansznorentaxner Mihály. 505. 507.
Ansznorentaxner István. 507.
Antal pálos szerzetes. 88.
Antalfi-család. 178.
Anyagi viszonyok. 628.
Apátfalva. 7. 8. 9. 13. 159. 280. 384.
Apátfalvi monostor. 52.
Apátfalvi templom. 8. 24.
Apaffy Mihály. 187. 189.
/ postaták. 375. 376. 384. 385.
Aposztolovics János. 594.
Aquileja. 76.
Aquilejai patriarchatus. 51.
Aranyos h. n. 14. 112.
Arany bárány vendéglő. 363.
Aranymüves Miklósné. 66.
Arnóth. h. n. 228. 265. 318. 420. 423. 426. 514. 610.
Arnóthy-család. 178.
Arnót kereskedők. 599.
Arnóth Tamás. 598.
Arnóth-utcza. 619.
Arnólth. 136.
Arad v. 208. 470.
Aspremont János gróf. 662.
Aspremont József gróf. 661.
Aszaló h. n. 104. 173. 241. 300. 391., 447.
Aszalay József. 504.
Aszalay András. 193.
Aszalay Ferencz. 326. 486. 487.
Aszalay N. 653.
Asztalos Márton és András. 508
Asztalos czéh. 574. 576.
Asztalos testvérek. 576.
Asztalos Imre és István. 577. 579.
Athembs Mihály Károly görczi érsek 363., 364.
Atyamester. 295.
Auer Lipót. 371.
Ausztria. 331.
Avas hegy. 73. 114. 139. 217. 234. 358. 421. 453. 509. 517. 609. 610. 654.
Avasi templom. 3—8. 13. 16. 23 33. 117. 142. 145. 160. 177. 189. 194. 233. 234. 236. 397. 402. 649.
Avasi székesegyház. 233. 234.
Avasi torony. 226.
Avasi templom bekeritése. 177.
Aver János. 613.
Ábrány h. n. 173. 409.
Ács István. 405. 506.
Ács András. 507.
Ács Mihály. 506.
Ács János. 304.
Ádám Mátyás. 508.
Ádám András ifj. 508.
Ádám György. 420. 508.
Ádám István. 508.
Ádám János. 508.
Ádám András. 506.
Ádám Márton. 287.
Ágoston-rendü szerzet. 21.
Ágoston József. 405 506.
Ákos-nemzetség. 12. 15. 38.
Áldozó kövek. 5., 9.
Áldomás. 153., 155.
Áldomás ivók. 155.
Ányos, 680.
Árokszállásy János. 506.
Árokszállási Péter. 506. 566.
Ároktő h. n. 409.
Áron vajda. 111.
Árpád-ház kihalta. 15. 19.
Árszabások. 301. 502. 523. 524. 532. 533.

Áru megállitási jog. 61.
Átmeneti épitészet. 6. 8.
Ávor János. 615.

Babos András. 506.
Babos István. 506.
Babos István ifj. 506.
Bacsinszky András püspök. 364. 366. 395.
Bacsó család. 178.
Bacsó János. 141.
Bacsó Mihály. 505.
Baczonyi János. 379.
Bai Anna. 143. 144.
Bana Mihály. 505.
Bana András 151.
Bajai család. 178.
Bajay Armand. 428. 429. 465.
Bajcsi György. 504.
Bajnok család. 178.
Bak család. 178.
Bak Dénes 98.
Bak Imre. 98.
Bakács Tamás. 160.
Bakó Mihály. 508.
Bakos család 178, 237.
Bakos András. 115. 129. 151. 154.
Bakos Balázs. 236.
Bakos Dorkó. 225.
Bakos Ferencz. 505.
Bakos Gergely. 208.
Bakos György. 505.
Bakos Mihály. 409. 563.
Bakos Miklós esküdt. 79.
Bakócz Tamás erdődi. 88.
Bala h. n. 14. 35. 36.
Balajt h. n 4.
Balajti János. 507.
Balajthy Jánosné. 505.
Balányi Tamás. 594.
Balás Diák. 151.
Balassa Ádám. 192.
Balasa Imre gróf. 188.
Balassa János. 129.
Balassa Péter. 300.
Balassa Zsigmond. 115. 118. 119. 124. 125. 171. 174. 175.
Balla István. 507.
Balog nemzetség. 34.
Balogvára. 34. 35.
Balog Boldizsár. 120.
Balog Ferencz. 504.
Balog Gergely. 120.
Balog György. 507.
Balogh János 508.
Balogh Mihály. 507.
Balogh Mihály ifj. 508.
Balogh Mihály id és István. 508.
Balog Mihályné, Rósa Panna. 633.
Balogh Péter ócsai. 129. 508. 656. 662.
Balog Zsófia. 120.
Barilovich Lajos. 232.
Baráthnoki család. 515.
Barátnokiné Daróczi-Tibold Zsófia. 227.
Barátnoki Ferencz. 227.
Barátnoki Istvánné. 227.
Barátnoki Magda. 227.
Barátnoki Zsigmondné 227.
Barcsay iró. 654.
Barchy Gergely. 65.
Barcza. 137.
Barczyka. 137.
Barley fia Pál. 20.
Barna Ferencz. 251.
Barna Ferenczné. 250. 251. 255.
Barna Kata. 251.
Barnai Péter biró. 143.
Barkassy András 353. 504. 575. 603. 628.
Barkassy György és Gábor. 508.
Barkassy István. 505.
Barkassy János. 505.
Barkóczy Ferencz gróf. 192. 323. 336.
Barsy István. 505.
Bartus István. 506.

Bartus János. 506.
Bartalos Gyula. 81.
Barzó András. 413. 420.
Basó Farkasné szül. Baji Anna. 245.
Basó Mihály. 30 .
Bassó Farkas. 143. 144.
Bata h. n. 102.
Bathai János szikszói. 139
Bathó Istvánné. 505.
Bathó Mihály. 505.
Bathó Péter. 506.
Bató Mihály. 575.
Batizy Mihály 122.
Batu vezér. 9. 10. 11.
Batthyány József herczeg esztergomi bibornok érsek. 686,
Batthyány Miklós gróf. 676.
Batthyány utcza. 594. 596.
Bazel. 449.
Bába h. n. 67. 75. 409.
Bábony h n. 34. 128. 136.
Bábonyi bércz. 98. 119. 128. 227. 361.
Bálint biró. 79.
Bálint pap 154
Bálint plébános. 80.
Bálint pécsi püspök. 52.
Bán András. 508.
Bánfalva. 9
Bán-Horváth. 9.
Bánhorváthy Márton. 447.
Bánhorváthy János. 445. 447.
Bánlaka. 683.
Bánvölgy. 9.
Bánó Mihály. 586.
Bánya István ifj 561.
Bánya prészta h. n. 514,
Bányász család. 178.
Bányászat. 4.
Bányay András. 447.
Bánffy Judit. 224
Bánhalmi János. 525.
Bárány Ágoston. 682.
Bárány Erzsébet. 379.
Bárány Ferencz. 393.
Bárány János. 413.
Bárány Márton. 382.
Bárányka vendéglő. 389. 390.
Bárányos család. 178.
Bárcza h. n. 652.
Bárczay János. 228.
Bárczay László. 403.
Bárczay Szaniszló. 120. 121. 129.
Bárczy Volfgang. 517.
Bárdosy János. 681.
Bártfa v. 139. 173. 592.
Bátori N. iró. 648.
Báthory Gábor. 181.
Báthory István országbiró. 74.
Báthory Zsigmond. 108. 112. 113.
Beatrix királyné 66. 70. 71. 73. 78. 80. 160.
Bebek György tárnok mester. 52. 109. 140.
Bebek Imre bán. 52.
Bebek János 102.
Beck Pál. 658.
Becsületes polgáriszék. 149.
Bede család. 178.
Bede István 575.
Bedegh-völgy. 226.
Begányi Sándor kapitány 342.
Begere Urbán. 154.
Bejáró mester. 295.
Bejelentő hivatal. 625.
Bejthe család 178.
Beke család. 178.
Beke András. 285.
Bekényi András. 241.
Bekény László mikófalvi. 504.
Békény Lajos 382. 504. 516 633.
Bekr Jancsár. 206.
Belgium. 447.
Belgrád. 203.
Beller József. 389.
Bellény család. 178.
Belluno vára. 76.
Bencsik István. 506.

Bencsik János. 324. 505.
Benczések 6.
Bende család. 178.
Bene család. 178.
Bene András 575.
Benedek-rendiek. 6.
Bengyörgy János 505. 507.
Beniczky-család. 660.
Benkovics Pál 504.
Benkő Módeszt. 371.
Benkő Sámuel. 378. 469. 589. 590. 683. 686.
Bercsényi Miklós gróf. 313. 314. 317. 322. 324. 325. 330. 331. 335. 336.
Berecz András. 505.
Berecz János. 505.
Berecz Mihály. 508.
Bereczkó György. 227.
Bereczky-család. 178.
Bereczki Sámuel. 507.
Beregvármegye 105. 561.
Beregi János. 241.
Bereki-család. 178.
Beréti Mátyás. 400 401.
Beregszászy Pál 449.
Berekszászi Mihály. 506.
Berekszászi István 506.
Berekszásziné. 507.
Berenthe. h. n. 136.
Berenthei Miklós. 65.
Bernáth László. 661. 662.
Bernáth Mihály 413.
Bertalan Deák. 154.
Berzenyche birtok. 17.
Berzéte h. n. 667.
Berzy Miklós. 227.
Bessenyő h n. 36. 119. 120. 136. 141. 228. 265. 318. 514.
Bessenyők. 4. 5.
Bessenyei puszta. 214.
Bessenyők grófja. 4.
Beszterczc h. n. 383.
Beszterczei Vinda Mihály. 345.
Beszterczebánya v. 494.
Betegvölgy h. n. 226. 265. 281. 509. 515.
Bethlen féle mozgalom. 179.
Bethlen Gábor fejedelem. 232. 585.
Beedra Tamás. 98.
Beyl monostor. 13.
Bécs. v 67. 104. 108. 109. 114. 118. 126. 130. 203. 217. 229. 266. 309. 371. 372. 387. 410. 432. 433. 486—496. 517. 626. 651. 656. 663. 664. 674 676. 683. 685.
Béczius Ferencz. 575.
Béla király. II. 3.
Béla király. III. 19. 157.
Béla király IV. 10. 12. 13. 15. 38. 157.
Bél. h. n. 14.
Bélháromkuti apátság. 6. 7. 9. 13. 24. 52.
Bélkő 7.
Béli nemesek 7. 9.
Békás tó. 22.
Békés megye. 662.
Békéssy Mihály. 494
Bényei Pál. 384.
Bérczy István. 507.
Bérczi István ifj. 508.
Bérczi János, Márton és István. 506.
Bérczi Mihály. 506.
Béres János. 509.
Bihar m. 105.
Bikk László, főhadnagy. 317.
Bikk h. n. 409.
Bikk hegység 312.
Bila h. n. 35.
Bingyörgy István. 507.
Biró János. 566.
Biró Gáspár 208.
Biró Györgyné. 397.
Biró Mátyás. Dévai. 141.
Biró Pál. Matolcsi. 650.
Birtokviszonyok a XVIII-ik században. 483. 514. 516.

Birtokszerzés. 265.
Bizony György 504.
Blanka gebenai grófnő. 76.
Boileau. 158.
Boos. h. n. 35.
Booth család. 178.
Both János. 505.
Both Endre. 123.
Bocskay István. 179. 180.
Bocskay féle fölkelés. 231.
Bodolai család. 230.
Bodák Ferencz. 644
Bodgal Ferencz. 505.
Bodgál István. 505. 507.
Bodnárok. 296.
Bodnár-czéh. 296. 568. 569.
Bodnár Antal. 677. 679.
Bodnár János. 238. 239. 396.
Bodnár Mátyás. 507.
Bodnár, máskép Sartoris Márton. 516.
Bódva h. n. 516.
Bodrog folyó. 311.
Bodrog-Keresztur 258 393 400 675.
Bodó-völgy. 134.
Bodó János. 474.
Bodó György. 504.
Bodon-völgy. 222.
Bogács. h. n. 394.
Bogner Máté. 470. 480. 481.
Boutha család. 178.
Boldva. 136.
Boldvay apátság. 6.
Boldogasszony-utcza. 174. 300
Boldogságos szüz temploma. 139.
Bolyk h. n. 4.
Boldog Péter. 505.
Boldog Mihály. 505.
Boldizsár Balla László. 504.
Boldizsár Balla István. 307.
Boldizsár István. 242.
Boldizsár Miklós. 242.
Boldizsár Zsigmond. 397. 398. 430. 487. 490. 537.
Bolló Imre. 493.
Bomon kapitány. 195.
Bónis Lajos. 672.
Bónis Lajos tolcsvai. 673.
Bónis Menyhért tolcsvai. 673.
Bónis Menyhértné szül. Ragályi Teréz, kiscsoltói. 672.
Boráldó. 154.
Borbai Ambrus. 129.
Borbála királyné 77.
Borbély Ferencz. 508.
Borbély Gergely tolnay. 239. 243. 261.
Borbély János. 514.
Borbély György. 188.
Borbély Györgyné. 647.
Borbély Mihály. 438.
Borbély Sándor földessy. 632.
Borbás Ignácz. 480.
Borbiró. 276.
Bordás család. 178.
Borkereskedés. 590.
Bornemissza Adrás. 113. 133.
Bornemissza Erzsébet. 517.
Bornemisza István. 154.
Bornemissza János. 196. 197. 223. 519.
Bornemissza László. 474.
Boroki Pál. 208.
Boros András. 505.
Boros István. 505.
Boros Mihály. 507. 556.
Boroszló. 152.
Bors comes. 3.
Bors család. 38.
Bors főispán. 9.
Bors nemzetség. 3. 4. 16. 37.
Bors vezér. 1. 2. 8. 37.
Bors Jakab. 4.
Bors-monostori szerzet. 4.
Borsod m. 2. 3. 4. 7. 14. 16. 18. 23. 24. 53. 65. 71. 74. 102. 105. 107. 111. 118. 137. 147. 199. 203. 221. 226. 227. 234.

257. 258. 260. 266. 449. 450. 466. 469. 470. 474. 676 684. 685. 687.
Borsod vára. 1. 4. 8. 13. 38.
Borsod-Miskolczi gőzmalom. 555.
Borsy Anna és Katalin. 515. 517.
Borsy Mihály alispán. 358. 371. 372. 487. 515.
Borszabadalmak. 68. 70. 73. 95.
Bortermelés. 612.
Bory család. 178.
Bór Timót. 480.
Bossányi cs. 484.
Boskovits Péter. 480.
Bosilóth Jakab. 598. 614. 615.
Boszorkány perek. 635—641. 647.
Böngér vezér. 8.
Bölény vadászat. 3.
Böller Frigyes. 592.
Böller Mihály. 504. 593.
Bőr Márton. 409.
Böszörményi András. 437.
Böszörményi Kata. 633.
Brassó. 158.
Bratulich Zajez János. 232.
Braun Bernárd. 480.
Brájer János. 494.
Bremer parancsnok. 323.
Bretzenheim herczeg 676.
Breznai István. 566.
Brósz Károly. 193. 590.
Brósz Bátori Károly. 376.
Brodányi Károly. 480.
Brunner Márton. 420.
Brüsszel. 138. 140.
Bubek Detrik. 60.
Bubek István országbiró. 36.
Buda. 20. 36. 56. 59. 60. 63. 65. 67. 70. 71. 72. 73. 94. 95. 96. 99. 102. 105. 162. 164. 165. 171. 172. 184. 188. 190. 204. 308. 313. 332. 684. 685.
Budapest. 17. 338. 424. 464. 575. 649. 676. 687.
Buday-család. 178.
Buday István. 505.
Budai Lőrincz. 383.
Buga István. 507.
Buga Mihály. 507.
Bugyi h. n. 660.
Bugyi N. 644.
Bugyik h. n. 610.
Buja Antal. 468.
Buja János 505.
Bujdosó vitézek gyülése. 187.
Bujnyik Imre. 394. 395. 396.
Busa Istvánné. 507.
Busa Mihály., 186.
Busa Mihályné. 506.
Buttler János gróf. 485.
Buttsi Mihály. 494.
Buzgány István. 409.
Buzinkai Mihály. 598.
Buza István. 505.
Buzogány István. 505.
Büdőspest. 204.
Bükk-család. 71. 119. 610.
Bükk András felső-pulyai. 71. 120. 121. 147. 537.
Bükk Ferencz. 487. 488.
Bükk János. 142. 234.
Bük György. 121.
Bük László. 230.
Bük Lászlóné. 504.
Bük Sándor. 409.
Bük Zsigmond felső-pulyai. 504.
Bükk malom. 121.
Bükk hegység. 1. 3. 4. 8. 12. 13. 14. 20 21. 45. 49. 57. 67. 79. 107. 190. 217. 264.
Büntető eljárás. 155. 156. 284. 285.
Büntető perek. 633.
Büttösi István. 525.

Caprara Aeneas tábornok. 191. 192.
Carafa Antal. 203.

Carolina resolutió. 428—432.
Clementis István. 419. 420.
Cobb Farkas Frigyes. 184.
Contarenó András. 52.
Constancz. 65.
Chapi János főispán. 71.
Cháky László. 518.
Chege. 137.
Chenik birtok. 21.
Chenik földje. 49. 108.
Cherép vár. 77.
Chernel György. 232.
Cistercita rend. 6. 24.
Cisterczita monostorok. 80.
Cisterczita építészet. 8.
Citeaux. 7.
Csaba község. 7. 14. 21 23. 65. 70. 80 112. 136. 121. 128. 137. 141. 173. 181. 228. 323. 561. 364. 381. 391. 112. 413. 420. 491. 518.
Csabai szőlők. 119.
Csabai kapu. 508. 618.
Csajági János. 343.
Csaku Demeter. 594.
Csalomia. h. n. 424.
Csap György. 413.
Csapó család. 178.
Csapó társulat. 573.
Csapó István vadnai. 205. 206. 441. 506. 507,
Csapó János. 298. 618.
Csapó Jánosné. 505.
Csató Mihály. 515.
Csavajda István. 420.
Csay Márton. 383.
Csáji Márton. 433. 447.
Csák Máté. 38.
Csáktornyai István nádor. 58.
Csáky István gróf. 203.
Csáky Gábor. 508.
Csáky Imre gróf· 367.
Csáky István. 330.
Csány. 121.
Csáp Márton. 407.
Császár Mihály. 514.
Császka h. n. 4.
Csáth. h. n. 228. 409.
Csáti Szabó György. 409.
Csáti Szabó Mihály. 409.
Cázay család. 178.
Csebi Pogány Lajos. 669.
Csege. h. n 592.
Csehország. 68. 72. 73. 162. 383. 424. 459. 657.
Csehek. 24.
Cseh puszta. 23.
Cseh bányászok. 4.
Cseh rablók. 67.
Cseh János apát. 232.
Csehi Mátyás 265. 281.
Cseke János baczoni. 438. 507.
Csemeri Péter. 34.
Csene István. 437.
Csepel h. n. 36.
Cserehát. 111.
Cserépi vár. 213.
Csernel Bálint. 229.
Csernel György. 407
Csernel Pál csernelházi. 227. 229. 517.
Csernely család. 484.
Csernyanszky János. 422.
Csetneki család. 517.
Csetneki György. 506.
Csécs. 137. 409.
Csépán család. 178.
Csépán Urbán. 154.
Csépán Orbán. 176.
Csik Mihály. 575.
Csindon Dorottya. 228.
Csincse patak. 112. 113.
Csirják Őrzse. 644.
Csiszár Hangya Ferencz és Pál. 504.
Csiszár Ferencz. 641.
Csiszár Mihály. 230. 518.
Csitiri Antal. 594.
Csitneki Nagy István. 509.

Csizmadiák 1521-iki czéhszabályai 165—169.
Csizmadia legények sztrájkja. 298., 299.
Csizmadia czéh. 405.
Csizmadia Kis András. 413.
Csizmadia Kovács Mihály. 413.
Csizmadia Szabó Péter. 610.
Csizmadia István. 507.
Csizmadia Istvánné. 633.
Csizi-család. 178.
Csókáskő. 22.
Csóka József. 575.
Csóka Márton. 445., 606.
Csoma-család. 178.
Csoma István. 133.
Csomortányi Antal. 395.
Csongrád megye 199, 341.
Csontó János. 506.
Csonto István 505.
Csonka torony. 28.
Csonka Mátyás. 233.
Csorba Erzsébet. 516.
Csorba György 505., 507.
Csorba István. 402. 504. 507. 508.
Csorba Istvánné. 505.
Csorba János. 506.
Csorba Péter. 506., 508.
Csorba Sámuel. 546., 551.
Csótay András. 506.
Csucsives építészet. 6., 7.
Csucsives ötvösmüvészet. 89.
Csuda Zsuzsánna. 227. 229.
Csupros kép. 387., 388.
Csupán Mihály. 594.
Cusányi generális. 346.
Czakó András. 507.
Czakó György. 508.
Czakó Istvánné. 505.
Czakó István ifj. 506.
Czakó János ifj. 506.
Czakó Jánosné id. 508.
Czakó Márton ifj. 508.
Czakó Sámuel. 508.
Czeczi Dorkó. 250. 251. 254.
Czege István ifj. 507.
Czeglédy János presbyter. 137.
Czeke Menyhért. 508.
Czene András. 505.
Czene István. 505.
Czene János. 505.
Czéczey család. 178.
Czéhek. 158.
Czéheink a XVII-ik században. 293.
Czéhszabályok 1521-ből. 165—169.
Czéhmester. 294.
Czéhélet a csizmadiáknál. 295.
Czéh privilégiumok. 522.
Czigány Marczi 286.
Czigány Miklós. 227.
Czikó István czikóházi. 116.
Czikó János. 129.
Czikó Mihály czikóházi. 518.
Czikó Zsigmond. 508.
Czikó utcza. 116. 125. 225. 226. 230. 263. 508.
Czinczifa Ádám. 595.
Czobor Ádám. 184.
Czobor Imre gróf. 530.
Czudar György. 59.
Czudar István. 65.
Czudar Péter olnodi 65
Czudar Péter bán. 49. 59.
Czykó család. 178.
Czykóházy János. 125.

Dadán György. 594.
Dadaj Mihály. 643.
Dakó család. 173.
Dalmátország. 329.
Dampsi Péter. 243.
Dancs György. 514.
Dandulus Lénárd. 52.
Darócz h. n. 112. 122. 391.
Daróczy András. 74.
Daróczy György. 132.

Dayka István. 677.
Dayka Gábor Ujhelyi. 677—682.
Dágh h. n. 4.
Dánffy Péter. 233.
Dávid Péter. 354.
Deák család. 178.
Deák János. 643.
Deák Ferencz plébános. 387. 389. 392.
Deák Ferencz ezredes. 313. 317.
Deák Pál. 188.
Deák élet. 462.
Deáki István. 505.
Debreczen v. 56. 104. 304. 401. 435. 525. 534. 538. 556. 568. 589. 667. 676. 682.
Debreczenyi István. 506. 562—564.
Debreczeni István ifj. és id. 506.
Debreczeni Gábor. 505. 507.
Debreczeni János. 205. 203.
Debreczenyi György. 506.
Debreczenyi Mihály. 506.
Debitzky András. 413.
Demeter ispán. 20.
Demeter esztergomi kanonok. 22.
Demesa János biró. 355. 591.
Demeter Márton. 636.
Demeter Miklós. 636.
Deres István. 507.
Dersffy család. 178.
Dersffy István Szerdahelyi. 119.
Derék utcza. 119. 226. 263. 618. 619.
Desewffy Elek cserneki. 391.
Deszka templom. 398. 399.
Deta h. n. 136.
De Blume. 323.
De Viard ezredes. 345.
Dédes. 22.
Dédesi monostor. 6.
Dédesi vár. 21. 77.
Dédes Sztléleki kolostor. 16. 23.
Dédesi zárda. 135.
Dékán. 295.
Dénes mester. 20.
Dénes pálos szerzetes. 88.
Dévai István. 509.
Didák Kelemen. 369—371.
Dienes István. 508.
Dijon v. 685.
Diósgyőr. 1. 12. 13. 14. 16. 18. 20. 21. 22. 30. 32. 34—48 ig. 109. 111. 113. 114. 115. 116. 118. 122—136. 138. 140. 146. 159—171. 225. 227. 228. 229. 232. 274. 300. 306. 366. 391. 412. 413. 417. 420. 469. 482. 483. 484. 503. 512. 518. 519. 536. 57[illegible]. 587. 592. 639. 646. 682.
Diósgyőr vára 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 62. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 94. 95. 96. 97. 99. 100. 220. 221. 222. 223. 224. 640.
Diósgyőri zárda 56.
Diósgyőr pusztulása. 520.
Diósgyőri dombormü. 81—88.
Diósgyőri kapu. 119.
Diósgyőri pálosok. 6. 16. 22. 135 232.
Diósgyőri pálosok feloszlatása. 360.
Diószeghy András. 409. 528.
Diószegi Jánosné. 636.
Diószeghi Tamás. 636. 637.
Dirmandi Demeter. 594.
Divényi Tibor 480.
Dluholuczky Hubert. 481.
Dobsina h. n. 426.
Dobó István ruszkai. 108. 119.
Doboka megye. 14.
Dobray Balázs. 480.
Doborovszky Mátyás. 413.
Dókus János. 447.
Domkó Miklós. 507.
Domonkos Jakab fia. 4.
Domokos bán. 4.

Domokos Benedek 77.
Domby Sámuel. 413. 420.
Domancsics N. 665. 671.
Dominkovics János. 495.
Donatelló. 82.
Donga Ambrus. 507. 508.
Donga György. 506. 507.
Donga István. 507.
Donga János. 508.
Donga Mihály. 507. 508.
Donga kút. 622.
Dona Mihály. 594.
Dorogma h. n. 449.
Dorossányi Mátyás. 528.
Dósa erdélyi vajda. 38.
Dömjén Gergely. 410.
Dőry család. 375.
Dőri András. 230. 241. 371. 398.
Dőri András főbiró. 511. 514. 615.
Dőry András jobbaházi. 402.
Deőry András. 487. 490. 491. 495.
Dőri Ferencz székpöre. 241. 242.
Dőry Ferencz. 233. 234. 239. 240. 241. 242.
Dőri Ferenczné szül. Palugyai Sófi 245. 398.
Dőriné báró Nikházy Mária 504.
Dőry Lénárd jobbaházi. 504.
Dőry István. 223.
Dőri László. 369.
Dőry Zsófia. 265.
Dravics Donát. 480.
Dráva folyó. 333.
Draskóczy Czeper György. 504.
Draskoczi Czeper Márton 504.
Dráskótzy János 413. 420.
Dresznel Mária. 385. 386.
Drégely vár. 108.
Drinápoly. 184. 215.
Drugeth István. 116.
Drugeth György homonnai. 199.
Dsafar váli. 199.
Dsingiszkhán. 9.
Dudássy Antal. 470. 480. 481.
Dudás Incze. 466. 468. 480.
Dujardin báró. 483.
Duna folyam. 17. 311. 313. 338. 339. 490. 513. 642. 646. 649.
Dutka Pál. 571.
Dursza János. 595.
Dusardin N. 605.
Dusnok 137.

Ebeny István. 151.
Ecsegh. h. n. 136.
Ecsegi Gergely. 506.
Ecsegi Szűcs András. 507.
Ecsegi Szűcs János. 506.
Ecsegi Kiss István 508.
Ecsegi Kis Márton 505.
Ecsegi Tóth István. 506.
Ed vezér 8.
Edemen vezér 8.
Eger. 2. 7. 14. 16. 45. 63. 66. 103. 107. 108. 110. 112. 113. 117. 137. 157. 160. 161. 171. 177. 179. 182. 183. 188. 190. 193. 197. 203. 208. 229. 233. 234. 235. 274. 298. 303. 310. 311. 312. 317. 321. 338. 350. 366 392. 395. 403. 466. 467. 493. 510. 556. 560. 589. 649. 650. 673. 677. 678. 682.
Eger vára. 212. 213. 214. 216.
Egri János tamási. 119.
Egri püspökség. 136.
Egri káptalan. 137. 226.
Egri Dénes kanonok. 232.
Egri István. 221.
Egri Gábor. 119.
Egri László. 514.
Eggert József 669.
Egri pasa. 274.
Egres h. n. 75.
Egri egyházmegye. 5.
Egyházbiráskodási szabadalom. 69.

Egyházi tized. 96.
Egyház adómentesitése. 96.
Egyházszer. 139.
Egyházi edények. 244. 245. 246. 251. 254. 255.
Egyed-család. 178.
Ekebontó Borbála. 77.
Eleje-erdő. 52.
Elek András. 507.
Elek István. 506.
Elek József. 567.
Elek Miklós. 507.
Elek Mihály. 567.
Elizeus János. 413.
Ellenreformátió. 379. 384. 385. 387.
Emánuel János. 600.
Emőd h. n. 38. 173. 201. 354. 391. 592.
Endre I. király. 3.
Endre király II. 7.
Endre király III. 19.
Enyiczkey Jakab báró. 517.
Eölnedi Albert. 233.
Eördög Péter 116.
Eörös h. n. 391.
Eötvös István Szegedi. 208
Eötvös Ignátzné báróné. 418. 421.
Eperjes v. 157. 158. 192. 465. 495. 512. 592. 600. 654. 658. 674.
Eperjessy Kristóf. 104.
Erdő-Bénye h. n. 450.
Erdélyország. 332. 337. 620. 684.
Erdélyi szászok. 158.
Erdélyi Erzsébet. 406.
Erdélyi István. 404. 406. 493.
Erdélyi Istvánné. 517.
Erdély Gábor. 506.
Erdélyi Miklós. 506.
Erdődy Gábor Antal gróf egri püspök. 371—373. 387. 392. 393. 466. 485.
Erdődi György. 488.
Erdődy Sándor gróf. 486.
Erdős Takács János. 506.
Erdős István. 384. 385. 505.
Erényes sarmátok. 663.
Erényes világpolgárok páholya. 657—672.
Ernei bán. 15.
Ernye Miklós, István, János, Jakab, László, Gergely, Fülöp. 21.
Ernye bán. 12. 19. 20. 21. 34. 36. 38.
Ernyefi István nádor. 15. 16. 19. 21. 23. 24. 31.
Erős Istvánné. 641.
Erzsébet királyné. 17. 50. 55. 56. 59. 77.
Esterházy Ferencz gróf. 347. 349. 352. 474. 475.
Esterházy Károly gróf egri püspök. 231. 364. 381. 470.
Eszes János. 151.
Eszék. 333.
Esztergom. 73.
Esztergomi Sándor. 507.
Etre-család. 178.
Evangelikusok beköltözése. 261.
Evangelikus egyház alakulása. 411. 416.
Evangelikusok iskolája. 465.
Ewald J. L. 676.
Eyerel József. 685.
Éber László dr. 81.
Éhinség. 117. 118. 193.
Éleskő vára 35. 36.
Érsekujvár. 181. 318.
Évkönyveink. 150.

Fa karzatok. 32.
Fajzási jog. 60.
Famozaik kép. 31.
Fantin Georgio. 52.
Faragó István. 566.
Faragó Gergely. 505.
Faragó János. 347. 365. 366. 489.

Farkassányi Pál. 252.
Fazekas Bálint. 67.
Fazekas czéh szabályai. 579—584.
Fábián kapu. 358.
Fábián utcza. 22. 619.
Fábik János. 508.
Fáber Sebestyén biró. 79
Fánchy Borbála. 124. 125. 126. 127. 128. 130. 141. 142.
Fánchy János. 127. 129. 130.
Fánchy Gergely. 127.
Fáy-család. 12. 518. 610.
Fáy Ábrahám. 666.
Fáy Barnabás. 655. 659. 660. 662. 665.
Fáy Bertalan. 671.
Fáy Ferencz fáy, plébános. 363. 381. 393. 517.
Fáy László fáy. 485. 504. 516.
Federovics Tamás. 595.
Fehárváry László. 594.
Fejes György. 422.
Fejeő Márton. 505.
Fejvétel. 287.
Fejérváry Károly. 665. 670.
Fekete szék. 243. 285.
Fekete kutya fűszerkereskedés. 602.
Feketeerdő. 55. 59. 60. 115. 312. 485.
Fekete György. 508.
Fekete Imre. 679.
Fekete János szolgabiró. 303.
Fekete Román. 480.
Felebbviteli biróságok. 157.
Felső-Bátka h. n. 667.
Felső-Zsolcza. 137. 228. 265. 391. 514.
Felhőszakadás. 264.
Felsőbánya. 315.
Felső-Győr község. 21. 359. 391.
Felső-Vály h. n. 449.
Felsőpapszer-utcza. 258.
Feltri város. 76.
Felthó. 21.
Fenovits Miklós. 174.
Fenes-család. 178.
Fenesi püspök. 63.
Fenessy Gergely. 234.
Ferdinánd király I. 103—109-ig. 114. 118. 119. 124. 125. 126. 130. 139. 140. 141. 172. 233. 373. 560.
Ferdinánd II. 232.
Ferdinánd király III. 119. 233.
Ferrara. 160. 161.
Ferencz király I. 681.
Ferenczy Tobiás. 466.
Ferencz orgonista. 138.
Fervil lovag. 314.
Fercsák Mózes. 505.
Fén Mihály. 508.
Fényes Katalin. 122.
Félix János. 618.
Férmező h. n. 122. 511.
File zágrábi prépost. 14.
Filek. 189.
Filep Tamás esküdt. 95.
Filtó halastó. 14.
Fiók Gáspár. 508.
Fisser János. 504.
Fisser N. 491.
Flandriai jövevények. 19.
Fodor Pál. 354. 438. 490. 504. 537.
Fogaras vára. 250.
Foglár György. 363.
Fontani N. 666. 671.
Forgách, cs. 12.
Forgács György. 287.
Forgách Simon gróf főispán. 342. 367.
Forgách Simonné. 119.
Forgách Zsigmond gróf. 224. 518.
Forgó János. 230.
Forgó Pál főbiró. 226. 229.
Forgó Pál és István. 507.
Forgóhid. 381.

Forrai Bálint. 188. 203.
Forró. h. n. 111.
Fóris Mátyás és Ferencz. 507.
Főbiró hatásköre. 273. 274.
Főbirói állás. 269. 271. 272.
Főbiró választás. 602—604.
Főispánjaink. 74.
Főispáni igtatás. 629. 630.
Főjegyzői állás. 274. 275.
Földvár. 313.
Fölgyi Pál. 119.
Fő utcza. 263. 610.
Francziaország. 7. 159.
Franczia építészeti iskola. 24.
Franczia király követe. 314.
Franczia szerzetesek. 157.
Frangepán Duino. 74.
Frandics Adrián. 480.
Fráter György. 104. 106.
Fráter István. 665. 667.
Friaul. 76.
Friderik János. 589.
Freskó festmények. 30.
Fresner N. 493.
Frigyes ausztriai herczeg. 76.
Futosó kapitányok. 277.
Fülöp nádor. 34.
Fülöp Zsigmond. 575.
Fülek. h. n. 108—110. 111. 197. 202. 205. 206.
Fülek vár. 108. 109. 111.
Füleki András. 445.
Füleki István. 506.
Füzér vára. 130.
Fűzi András. 505.
Fűzi József. 506.
Fűzi N.-né és fiai. 507.

Gabriel György. 504. 537.
Gagyi-család. 178.
Galamb Zsófia. 633.
Galambos Ferencz. 330. 341.
Galanek Ádám. 420.
Galgócz 67.
Galiczia. 36. 481. 594.
Gallovics Joakim. 480.
Gallus János pesti polgár. 79.
Galya-hegy. 22.
Garai Miklós nádor. 76.
Gábori Györgyné. 410.
Gábri Mátyás. 492.
Gábriel Mátyás. 504.
Gáji Gergely. 74.
Gál-család. 178.
Gálffi János 506.
Gálos Mihály 508.
Gályas-család. 178.
Gányi Ferencz. 373. 391.
Gáspár György. 567.
Gáti Tokai György. 411.
Gelej h. n. 409.
Gellérfi István. 234.
Gellért-hegy. 641. 649.
Gellétffy István. 263.
Gentali Antal. 594.
Genuai köztársaság. 51.
Gergely pápa. 5.
Gerga György 594.
Gerhárt György. 330.
Gerhárt békebiztos. 325.
Gerstner N. rézmetsző. 681.
Geszt. 228.
Gesztely h. n. 391.
Geszti Ferencz. 116. 133.
Géczi István. 188.
Géza I. király. 3.
Géza király II. 19.
Ghimes vára. 12.
Glósz N. 657.
Gombkötők. 300.
Gombkötő-czéh. 571—574.
Gombkötő András. 300.
Gombkötő Mihály. 506.
Gombos Ambrusné. 644.
Gombos Imre. 202.
Gombos Istók. 643. 644. 646.
Gombos János. 133.

Gombos István. 638.
Gombos Ferencz gombosfalvi 469.
Gombos Györgyné. 641—646.
Gombos Györgyné. Tóth Anna. 637.
Gombos Pál. 120. 129. 176. 504.
Gondol Mihály. 507.
Gortvai Miklós. 177.
Gosztonyi István. 383.
Góts Mátyás. 421.
Gozsdu Antal. 595.
Göböly Gáspár. 433. 447.
Gőcz János. 203.
Gödöllő h. n. 381.
Gömörmegye. 15. 16. 34. 102. 105. 107. 258. 260. 324. 406. 426. 449. 672.
Göncz h. n. 110. 138.
Gönczy Erzsébet. 515.
Görgey Erzsébet. 515.
Görgey János. 671.
Görgey Ilona. 230.
Görög János. 599.
Görög Kiósza Mihály. 438.
Görög Pál 597.
Görög Theophit Pál Deák. 600.
Görög Tamás. 597. 598. 600.
Görög N. 676.
Görög kereskedelem. 593. 602.
Görög kereskedő testület pecsétje 1687-ből. 593.
Görög boltosok. 597.
Görögország. 3.
Görögök megtelepedése. 262.
Görögök polgári esküje. 596.
Görögök borkereskedése. 598.
Görömböly h. n. 112. 136. 230. 364. 391. 394. 518.
Grabovszky Tamás. 594.
Graff János. 419. 420.
Grassalkovich Antal gróf 381. 411. 466. 497. 512. 513. 519.
Grassalkovich Antal gróffal kötött szerződés. 482. 490. 491. 496—503 ig.
Grassalkovich praktikái. 483. 511. 512.
Grassalkovich Antal herczeg. 513.
Grácz. 112.
Gregur földe. 14.
Greskovics Ignácz. 391. 396.
Gregorich János. 382.
Grossing N. 659.
Gubás czéh. 573.
Gulkuka hegy. 22.
Gundelfinger János. 515.
Gusztinyi János. 392. 393. 481.
Guttetter Gáspár. 152.
Gvadányi Ádám. 504.
Gvadányi János gróf és fia Sándor. 505.
Gvadányi József gróf. 589.
Gyalu h. n. 333.
Gyemandy Emánuel. 355.
Gyertyás hegy. 129.
Gyika Mihály. 594.
Gyógyszertár és rosólis mérés. 650. 651.
Gyöngyös. 208. 352. 494.
Gyöngyösi Andrásné. 398.
Gyöngyössi Jó Gábor. 488. 491. 508.
Gyöngyössi Jó István 365. 366. 489. 491. 606.
Gyöngyössy István és Péter. 507.
Gyöngyvirág-utcza 496.
György boszniai prépost. 52.
György Deák. 154. 303.
György Deák Ferencz. 508.
György István Eörsik. 289—292.
György Tamás. 593.
György-család 119.
György úr. 171.
Győr v. 21. 22. 350. 358.
Győr vára. 3. 21.
Győr földvára. 37.
Győrffy Jánosné. 245.
Győri Czakó István. 507.
Győri Czakó János. 507.

Győri Czakó Ferencz 505. 571.
Győri Márton és Pál. 22.
Győri oldal szőllő 119.
Győri paulinusok. 21.
Gyulay-család. 178.
Gurkó-család. 178.
Gyümölcstermelés. 611.

Hadad. 188.
Hadi mozgalmak. 313.
Hadi terhek. 321. 324
Hajnal István. 506. 507.
Hajdu János. 413.
Hajdú Mihályné. 225.
Hajduink veszedelme. 180.
Haley britt külügyminiszter. 325.
Haller-család. 226.
Haller Codex. 224.
Haller-család jogigényei. 483. 495.
Haller György hallerköi. 223. 225. 274.
Haller Sámuel báró hallerkövi. 223. 224. 229. 285. 287. 306. 484.
Halas. 317.
Halastó. 421. 515. 611.
Halász Gergely. 524.
Halász-család. 178.
Halászy Mária. 450.
Halhólyagos ötvösmü. 89.
Halmy Gyula. 57.
Halotti beszéd. 6.
Hamary János. 515.
Hamu hegy 9.
Hamus Stenczel. 152.
Hamel-Bruyninx 325.
Hanau h. n. 435. 450.
Harangöntés. 238. 406. 407.
Harang torony. 28.
Harkány. 80.
Harnócz. 9. 157.
Harsány. 112. 396.
Harsányi-család. 236.
Harsányi József. 474.
Harsányi György. 188. 194. 508.
Hartman Frigyes. 420.
Haszan csapatfőnök. 205.
Hasszán pasa. 183.
Hatvan. 109, 112. 180.
Hatvani Tóthné 506.
Hauer Sebestyén 138.
Hauer bártfai lelkész. 139.
Háboru csapásai. 193. 194.
Hámor. 204.
Házasságtörési perek. 288.
Hedvig királyné. 56.
Hegedüs János. 509.
Hegyalja h. n. 590.
Hegyi várak. 43.
Heinzeli N. 657. 661.
Heiszer Bónó. 481.
Heiszler Donát. 203.
Hejő. 128.
Helmeczy István. 592.
Helit pasa. 183.
Henis András. 508.
Henszlmann Imre. 44.
Henter atya. 393.
Heő folyó. 121. 574.
Heö-Keresztur h. n. 38.
Hernád folyó. 10. 14.
Heer Erzsébet. 34.
Her György. 506.
Herr János. 180. 413. 419. 420. 421. 506. 551.
Herczeg Miklós. 121.
Herczeg Péter. 120.
Herczeg Zsuzsanna. 285.
Herczeg Péter. 66.
„ Gergely „
„ János „
„ Mihály „
„ Luczia „
„ Péter. 71.
„ Klára. „
Herczeg László miskolczi 65. 66.
Herédy-család. 178.

Herényi Loránt. 119.
Hermanseifen. város 424.
Hernád-Németi 202.
Hernád völgye 107.
Hersli Jakab 568.
Heussler Donát. 192.
Hevesi-család. 242.
Hevesi erdő. 180.
Hevesiván. 208.
Heves megye. 7. 10. 102. 105. 107. 147. 342. 350. 351. 671.
Hevessy-kert. 119. 514.
Hevesy Mihály. 132. 142 143. 151 505.
Héja Bálint. 480.
Hésel Márton. 507.
Hideg János ifj. 505. 507.
Hideg József. 383.
Hidvég. 111.
Hidvég István 507.
Hittérítés. 5.
Hoczmán család. 178.
Hollandia. 331. 337. 684.
Holler János. 613.
Holló Tamás. 474.
Hódossy Gáspár. 432.
Hóhér bástya h. n 612.
Homonnay. 181.
Homonnay család. 132
Homonnay Ferencz. 131.
Homonnay György. 132.
Homonnay István. 113. 114. 133. 134.
Homonnay Zsuzsika. 132.
Hontmegye. 424.
Hordógyártó család. 178.
Horváth-Bugarin Gáspár, brezoviczai. 396.
Horváth Elekné, csabai. 120.
Horváth Ferencz. 155.
Horváth Gergely. 74. 171.
Horváth György. 174.
Horváth György, csabai. 100. 137. 139.
Horváth István, csabai. 120.
Horváth Japricza István. 71.
Horváth Japricza Luczia 71.
Horváth Japricza Gergely, csabai. 120. 121.
Horváth János. 528.
Horváth József 396. 480.
Horváth Kissevits Mária, Lomniczai 681.
Horváth Luczia. 120. 121.
Horváth Mátyás 224.
Horvátország. 329. 337.
Horváth-utcza 594.
Horváth Záborszky János. 109.
Hospites. 19 158.
Hoszu János. 424. 426.
Hosszufalusy Sámuel. 504.
Hosszufalusy Zsigmond. 409. 504.
Hőke Lajos. 685.
Hölgyes család. 178.
Hubai István és György. 506.
Hubai N. né, 508.
Hunfalvy Pál. 153. 154.
Huntpáznán András és Tamás. 12.
Hunyad-utcza. 174. 175. 358. 613. 615.
Hunyadyak. 75.
Hunyadi László. 508.
Hunyady Mátyás. 178.
Husvéti-család. 142. 234.
Huszain, egri pasa. 207.
Huszár János. 396.
Husziták. 383.
Hutta h. n. 391.
Hyppolit érsek. 160. 161.

Ibád jobbágy. 7.
Ibád sz. n. 4
Ibrahim pasa. 184. 188.
Igaz János 252.
Igazságszolgáltatásunk a XVII-ik században. 231.
Igmándi Sára. 586.

Igriczi h. n. 12. 65. 409. 637—639. 641. 645.
Igriczi boszorkányok. 640.
Ihos István. 208.
Ihos Mátyás. 208.
Illavölgyi-család. 147.
Illavölgyi Katalin. 146.
Illésházy István. 181.
Illyefalvai István. 230.
Ilosvay Imre ezredes. 313.
Imre István 567.
Imre Sámuel. 567.
Imri Imre, András és János 507.
Imri István id. és ifj. 507.
Imri Mihály. 507.
Innsbruck 109.
Insurrectió 1741—42. évi. 347.
Institorisz Ferencz. 420.
Ipar. 301.
Ipar felvirágzása. 55.
Iparosaink a XIV. században. 19.
Ipartörténet. 158. 159. 162. 521.—528.
Ipi István. 506.
Ipolyi Arnold. 16. 49. 159.
Iskolamester. 433.
Iskolai szinjátékok. 474. 475—479.
Iskolai törvények. 455—457.
Isó András. 507.
Isó István. 505. 508.
Isó Istvánné. 505.
Isó János. 507.
Isó Mihály. 505.
István Deák. 154.
István nádor. 38. 49.
István király. 15.
István II. király. 2.
István V. király. 14.
István-templom. 234.
Iszkora Márton. 125. 175.
Itileti illetékek. 308.
Iván h. n. 9. 136.
Iván Tamás. 636
Ivánka-család. 20.
Ivánka János és Klára. 22.
Ivánka Miklós, János, Péter, Beke László, Pál. 20.
Ivócs István. 265.
Ivócs Istvánné. 626.
Izabella királyné. 105.
Izsó András. 242.
Izsó Dorottya. 515.

Jach Lőrincz. 109. 110.
Jack Jakab Lőrincz. 116.
Jaffer Miklós. 157.
Jakab főispán. 4.
Jakab gróf. 17.
Jakab János. 420.
Jakab prenesti bibornok. 5.
Jakab tapolczai apát. 79.
Jakumy János. 595.
Jákó főispán. 2.
Jan Ferencz. 208.
Janetty Miklós. 595.
Janka Péter. 191.
Jankó András. 396.
Janovics Ferencz. 594. 595.
Janthó Iván. 230.
Jánoki Ozvald. 121.
Jánoki Zsigmond. 188. 326. 330. 341.
János apát. 52.
János csanádi püspök. 52.
János ötvös-mester. 293.
János XXII. pápa. 22.
János plébános. 71.
János Zsigmond. 104. 105.
Jánosi Gergely. 433.
Jászárokszállás. 354.
Jászberény. 208.
Jegyzői hivatal. 605.
Jenke h. n. 16. 137.
Jenke földje. 23.
Jenke-puszta. 6. 364.
Jenő h. n. 206. 333.
Jenő herczeg. 346.

Jenővár. 206.
Jeszenák Pál. 432. 433.
Jézus kútja 288. 358. 508.
Jézus szt. teste zárda. 79.
Jézustársasági atyák. 393.
Joczik Mihály 505.
Jolsva h. n. 420.
Jó István Gyöngyösi. 445. 644.
Jósvai András. 509.
Jósvai György. 308.
József császár II-ik. 354. 395. 412. 435. 438. 472. 473. 560. 575 589. 594. 608. 654. 656. 659. 666. 671. 685.
Juan polgár. 64.
Juhász György. 506.
Juhász János. 384. 505. 506. 509. 571.
Jula Katalin 126.
Juhász Máté. 480.
Juhász Péter. 354.
Jus patronatus. 95. 97.
Juzab Diák. 176.

Kabai Gáspár. 304.
Kacziáner János tábornok. 103. 140.
Kail János. 657—661. 665.
Kajali Pál. 330. 341.
Kalapos czéh. 585.
Kalauz István. 556.
Kalauz János. 413. 508.
Kalla Nagy Istvánné. 509.
Kalmár Kelemen. 110. 117.
Kalmár Mihály. 116. 304.
Kallnitzer Lénárd. 124.
Kaminszky Ipoly. 480.
Kandra Kabos. 12. 38. 50. 53.
Kanizsa. 112.
Kappanos. cs. 178.
Kapmári György. 594.
Kaprara Aeneas. 202.
Karasznai Susanna. 635—637.
Karácson h. n. 9.
Karácsonyi Lázár, Beodrai. 683.
Kassa v. 20. 61. 91. 102. 103. 104. 107. 109. 110. 113. 134. 135. 137. 158. 167. 171. 172. 180. 188. 192. 196. 197. 201. 202. 216. 221. 222. 232. 233. 247. 250. 252—256. 312. 338. 357. 391. 403. 437. 489. 491. 535. 560. 571. 572. 601. 611. 652—655. 685.
Kassai fürminder. 91.
Kassai János. 484.
Kassai ötvösök. 91.
Kassai szabók. 536.
Kassai szücsök. 158.
Kasza György. 647.
Kasza Kata. 633.
Kasza Sára. 637—639.
Keil János. 413.
Katalin, alexandriai szt. 81. 85. 86. 87.
Katalin, Nagy Lajos leánya. 56.
Katholikus gymnázium. 472.
Katholikus iskola ügye. 466. 467.
Katholikus iskola felépitése. 468—470.
Katholikus iskola tanrendszere 470—471.
Katona István, Geleji. 257.
Katona Jánosné. 506.
Katona Judit. 643.
Katona Pál követ. 376.
Katonakötelezettség. 195.
Kaza h n. 9. 75.
Kazay Imre. 64.
Kazán Imre. 67.
Kazincz h. n. 136.
Kazinczi Nagy András. 507.
Kazinczi Nagy Mihály. 507.
Kazinczy Ferencz. 437. 651. 655. 657. 659. 674. 675. 678. 680. 681.
Kács. 122. 159.

Kácsi monostor. 6. 7.
Kádas András. 505. 567.
Kádas János id. és ifj. 505. 507.
Kádas Mátyás. 505.
Kádas Mihály. 447.
Kádas-utcza. 408. 622.
Kádár czéh. 568–570.
Kállay György. 394. 395.
Kállay Mihály. 91. 255. 509. 595.
Kálmán herczeg. 11.
Kálmán János. 208.
Kálmán király. 2. 3. 649.
Kálmán király csehi birtok. 17.
Kálmán Péter. 506. 508.
Kálmánczai István. 341.
Kálnás hegy. 119.
Kálnássy Mária 516.
Kámáncsi-család. 178.
Kántor István. 326.
Kápolna. 136.
Kármán András. 452.
Károly I. király. 20.
Károly király III-ik. 359. 361. 362. 372. 377. 431. 432. 485. 494. 496. 577.
Károly IV. császár. 76.
Károly király VI. 389. 390. 539.
Károlyi Éva. 223.
Károlyi Mihály. 223.
Károlyi Sándor báró tábornok. 313. 316. 322. 324. 330. 342.
Károlyi Sándor gróf. 372.
Káromkodási per. 634.
Kárpátok. 35.
Kártyás hegy. 361.
Kászim pasa. 205.
Kászon pasa. 182.
Kátai Mihály. 508.
Kátai Miklós és János 504.
Káthay Ferencz, csegekáthai. 227.
Kázmér III. lengyel király. 50.
Kecskelyuk. 204.
Kecskeméthy István. 228.
Kecskeméthy Miklós. 516.
Kecskeméti gombkötő. 410.
Kecskeméti Mihály. 250.
Kecskeméti Nagy András. 506.
Kecskeméti Nagy György. 506.
Kecskeméti Ötvös Péter. 247. 251. 254. 403.
Kecskeméti Péter urvacsora-tála. 248–250. 252. 253.
Kecskeméti Sámuel. 252. 253.
Kecskeméty Miklós. 504
Kecskés Gábor. 506.
Kecskés Istvánné. 505.
Keczer Anna. 515.
Keglevits Miklós. 181.
Kehelytálcza a XVI-ik századból. 145.
Kelecsény. 137. 228. 265. 318. 514.
Keller Ferencz apátfalvi plébános. 394.
Keller Ferencz kanonok. 384.
Kelemen Antal. 481.
Kelemen Lőrincz. 393.
Keleméry Albert esküdt. 79.
Keleti tenger. 35.
Kemencze h. n. 75.
Kemleky Gergely. 446. 447. 454.
Kenderessy Zsófia. 118.
Kendy István. 109.
Kenessey István. 432. 433.
Kenő-utcza 619.
Kenyeres György. 508. 517.
Kenyeres János. 506.
Kenyeres Márton. 572.
Kenyeres Mihály. 506.
Kenyházi János főkapitány. 317.
Kerekes N. 676.
Kerepessy Miklós. 176.
Keresy. 136.
Kereskedelem felvirágzása. 55.
Keresztély szász herczeg, herczeg-primás. 363.
Keresztes. 72. 78. 96. 112. 114. 116. 128. 132. 134. 227. 409.
Keresztes András kapitány. 221.

Keresztesi csata. 113.
Keresztesi mező. 641. 646.
Keresztesi N. 487.
Keresztur. h. n. 35. 136. 447. 556.
Kereszturi Mihály. 252.
Kereszturi Pál. 65.
Kerülő. 607.
Kerékgyártó. 302.
Kerékgyártó Lakatos István. 287.
Kerékgyártó Miklós. 506.
Kerékgyártó Tóth István. 507.
Kerékgyártó Tóth János. 505.
Keserű család. 178.
Keszi. h. n. 113. 409.
Keszniczer dolmány. 302.
Ketskeméthi István. 238. 239.
Kersnerics Lajos. 480.
Kékkő. 108.
Kékmező. h. n. 35. 111. 112. 134.
Kéry Mátyás 227. 240. 241.
Kéri Mátyásné. 518.
Kéry Zsuzsánna. 514.
Kiev. 8.
Kilián János. 22.
Kilit egri püspök. 5.
Kincstartó: 276.
Kindornai János. 528.
Kintali Antal. 595.
Király Ádám, Szathmáry. 432. 489.
Király István. 506.
Király János főbiró. 228. 243.
Király József, Szathmári 655.
Királycsehi község. 17.
Királyréte. 129.
Királyi kamara. 216.
Kis Galambos Gergely. 505.
Kis Galambos Miklós és István. 505.
Kis Imréné. 586.
Kis István. 413. 435.
Kis Károly király. 56.
Kis Lőrincz. 74.
Kis Mihály. 413. 420.
Kis Miklós. 79.
Kispataky János. 447.
Kisfaludy Katalin. 230. 514.
Kis-Aranyos. h. n. 35.
Kis-Baczon. h. n. 684.
Kisfalu. h. n. 38.
Kisfalud község. 23. 112. 136.
Kis-Galya h. n. 35.
Kis-Győr. h. n. 35. 38. 111. 112. 128.
Kis-Hunyad utcza. 418.
Kis-Kassa. 174. 175.
Kis Kárpátok. 107.
Kismarton. 316.
Kistálya. 112.
Kis-Tokaj. h. n. 14. 136.
Kisbirák. 277.
Kiss Bernárd. 481.
Kiss Imre. 506.
Kiss Márton 508. 638.
Kiss Mihály ifj. 507.
Kisszely Sándor. 516.
Kiszlányi N. 424.
Klanitzay N. 653.
Klein János. 413.
Klenótz. h. n. 418. 419.
Klir Venczel. 439.
Knáisz Mihály. 468. 480.
Knopp Jakab. 396.
Knőring Bernát. 198.
Kochlák György. 413.
Kocsis Imre. 480.
Kocsis Mansvét. 480.
Koczogh András. 506.
Koczogh András, ifj. 507.
Koháry István gróf. 202. 486.
Kohn Salamon. 319.
Koldus ügy. 620.
Kolowrati Kosaczky János. 99.
Kolozsvár v. 585.
Kolláti János. 448.
Kollonics. 328.
Komárom v. 449. 589.
Komáromi György, Koji. 571. 665. 666.
Komjáthy Ábrahám. 435. 449. 450.
Komjáti Imre. 504.

Komlós János. 208.
Koncsek Bernát. 432.
Koncsek György. 595.
Kondai Kis Mihály paráznasági pere. 289. 290—292.
Kondó. 136.
Kongó. 329.
Konkel N. 489.
Konrád béli apát. 58.
Konstantinápoly. 108. 212.
Koós Ferencz. 508.
Kopácsi György. 506.
Kopácsi Mátyás. 506.
Kopácsi Pál. 507.
Kopitz h. n. 657.
Koppi piarista. 655.
Korcsmák. 617.
Korcsmárosok esküje. 278. 279.
Korcsolyások. 172.
Korhi. 137.
Korláth főkapitány. 222.
Kormos János 286. 506.
Kormos Pál, és András. 506.
Kormos puszta. 214.
Kormosi Tamás. 99. 104.
Korom Lőrincz. 98.
Korpona. 191.
Kosdi János 508.
Kosetz Izsák. 413
Kosári György. 365. 400.
Kossuth-utcza. 594.
Kostka Szaniszló. 106.
Kotust György. 155.
Kovachich N. 670.
Kovácsok. 302.
Kovács András, Ónodi. 241.
Kovács Antal. 396.
Kovács Boldizsár. 480.
Kovács czéh. 559.
Kovács Domokos. 126.
Kovács Ferencz és János. 507.
Kovács Ferenczné. 506.
Kovács Gábor dr. 143. 256. 428. 446.
Kovács György táblabiró. 377. 505. 507.
Kovács István. 64. 70. 75. 506. 507. 509.
Kovács János. 507. 638.
Kovács Jánosné, szül. Heer Erzsébet. 34.
Kovács Károly. 450.
Kovács Lajos. 57.
Kovács László. 480.
Kováts Márton. 413. 528.
Kovács Mártonné. 517.
Kovács Máthé. 155.
Kovács Mátyás. 396.
Kovács Mihály. 206. 507.
Kovács Mihály és István. 507.
Kovács Péter. 155. 480.
Kovács Primus. 481.
Kovács Sámuel, Sisári. 507. 647.
Kovács Szabó János. 507.
Kovács Zsigmond, 506.
Kovács Zsuzsánna. 648
Kozáry György. 430. 487. 537.
Kozma N. 665 671.
Kozminczky György. 594.
Kozoróczy József. 396.
Kókuszdió serleg a XVII-ik századból. 246.
Kórház. 621.
Kóródy-család. 178.
Kóródi László. 156.
Köckh József. 396.
Körei Nagy László. 505.
Köröm. 232.
Köteles Jakab. 617.
Kövesd. 114 134. 227.
Kövesdy János. 417.
Köves hegy. 119.
Követségünk a szultánhoz. 208.
Kövesút h. n. 35.
Kövér N. László. 528.
Középkori művészet. 81.
Közigazgatásunk szervezete. 267. 268. 270

Közmüvelődési állapotaink. 631.
Közutak. 619.
Kőfaragók jegyei. 28.
Kőkötő szöllő. 119. 230.
Kőmála hegy. 134.
Köporos h. n. 421.
Kőrösi Mihály. 285.
Krahuletz Jakab. 413.
Krakkó. 50. 152. 585.
Krasznai János. 594.
Krasznay Zsuzsánna. 636–638.
Krasznetz János, Dráskótzi. 413. 420. 422
Králik Mátyás. 413.
Krámer Kristóf 589.
Kreuz tábornok. 313.
Kréló György. 505.
Kristoffy Anasztáz. 480
Kristóffy Gáspár. 360.
Krucsay István. 326.
Kubinyi Miklósné. 494.
Kubinyi László, kubinyi. 504.
Kuglits Pál. 413. 420.
Kulcsár Mihály. 224.
Kun-család. 178.
Kun András biró. 64. 67. 438.
Kun Benedek. 208.
Kun István. 507. 638. 642.
Kun János. 602. 606.
Kun Kálmán. 34.
Kun László király. 15. 16. 17. 18.
Kun Mátyás, Nagykőrösi. 156.
Kun Miklós. 505.
Kun Pál. 505.
Kunok. 4. 7. 9.
Kunovich Miklós. 118.
Kun palóczok. 8. 9.
Kupás István. 602.
Kuruczok harczai. 185.
Kurucz világ. 194.
Kutassy Lőrincz idb. és ifj. 505.
Kutassy Pál· 505.
Kutyafejü tatárok. 14.
Külső Szolnok m. 105. 352.
Labancz dulás. 190.
Labancz István. 515.
Labancz Miklós. 317.
Labsánszky János. 326. 330. 335.
Ladányi Elek. 466.
Lajos I. király. 49. 50. 51. 52. 53. 55. 56. 57. 60. 62. 80. 118.
Lajos II. király 97. 99. 101. 102. 104. 106. 114. 121. 124. 165. 290. 655.
Lajos XIV. király 315. 330. 331.
Lajta folyó 333.
Lakatos András. 285.
Lakatos Ádám. 560.
Lakatos-czéh. 559—565.
Lakatos György. 420.
Lakatos István, Szendrei. 562.
Lakatos Istvánné. 586.
Lakatos János. 307. 324.
Lakatos Miklós. 602. 606.
Laksai István. 508.
Laksai János. 507.
Laksai Mihály. 507.
La-Móth. 323.
Landerer N. 686.
Laukovics István, emődi plébános. 393.
Lanner Ignácz. 480.
Lantos család. 178.
Lapispataki Gergely. 75.
„ György, Miklós, Gáspár. 75.
Lapispataki uradalom. 75.
Lapner N. 627.
Lardisi Tádé. 96.
Laskai János. 241.
Lassu-család. 178.
Latotgyártó-család. 178.
Latsa János. 129.
Lazai János. 345. 606. 618.
Lád. 232.
Ládháza. 136. 230. 391.
Ládházi Egyed. 74. 75.
Lánczi h. n. 4.

Lánczy Ferencz. 232.
Láni Pál. 612.
László-család. 151. 178.
László Albert. 151.
László Albertné. 152.
László Bódog. 480.
Lászlófalva. 136.
László Ferencz. 151.
László János. 151.
László IV. király. 13. 536.
László nádor. 50.
László, váradi püspök. 52.
Lázai János. 627.
Lázár János. 594.
Leiden. v. 685.
Leleszi convent. 75.
Lelkészi javadalmazás. 235.
Lendvai István. 537.
Lengyel András. 506. 507.
Lengyelek. 3.
Lengyel Ferencz. 571.
Lengyel Gergely. 265. 281.
Lengyel-ház. 230.
Lengyel István. 506
Lengyel János. 507.
Lengyelország. 33. 56. 173. 310. 314. 323. 561. 590. 592. 594, 598.
Lengyel Tamásné, Virág Kata. 637. 641. 645. 646.
Leopold I. 63. 184. 229. 230.
Leopold adománya. 229.
Leó-Mária Szajtz. 670.
Levandovszky Antal. 595.
Levenburg komendáns. 345.
Levéltár. 627.
Lewenburgh N. 627.
Leyda h. n. 684.
Lében-szent-miklósi vár. 313.
Léka Demeter. 594.
Léva. 191.
Lévay József. 291.
Lévay Márton. 382. 528.
Lévay Mátyás. 303.
Libertás rézpénz. 329.
Lindemann Narczisz. 480.
Lindva vára. 36.
Lipcsey csizmadia czéhmester. 410.
Lipós Koncz. 152.
Lipót I. király. 217. 231. 266. 306. 313. 376. 483. 485. 490.
Lipót II király. 514. 575. 600. 681.
Lippa. 108.
Liptai Péter. 528.
Lipták. h. n 566.
Liptómegye. 459.
Liszka. h. n. 675.
Literáti Balázs. 125.
Literáti Deák János 115.
Literáti Nagyszombati György. 122.
Lodoméria. 36.
Lokmájer N. 492. 493.
Lombardia. 76.
Loósz Ignácz. 396.
Losonczy András. 507.
Losonczy Jánosné. 505.
Lotharingiai Károly. 203.
Lovas Szabó István. 404. 430
Lovász Márton. 287.
Lóczy János. 200. 241. 515.
Lónyabánya 419.
Lónyai Ferencz. 318.
Lónyai Menyhért. 670.
Lónyay Zsigmond. 223. 226.
Lorántffy Kristóf. 120.
Lorántffy Péter. 133.
Lorántházi család. 515.
Lökös Mátyás kapitány. 343. 344.
Lövő. h. n. 38.
Lőcse város. 191. 315. 654. 677. 679. 681.
Lőcsey N-né. 504.
Lőrincz festő. 88.
Luczia, Szt. 81. 87.
Ludna. 136.
Ludvig János. 413.

Lukatsik Gergely. 571.
Lukács priór. 22.
Lúcz. h. n. 592.
Lyukó fő. h. n. 618.
Lyukó hegy. 34.

Madárka kutja. 57. 59.
Madonna szobra. 81. 82. 83. 84. 85.
Magori Anna. 614.
Magyar ornamentika. 32.
Magyar Pap György. 263.
Magyarságunk a XVI-ik században. 178.
Magyar stylü mühimzések. 586.
Mahal fia, Detre. 12.
Mahovszky József dr. 682.
Maiburg v. 393.
Mailáth József gróf. 629.
Majláth miniszter. 662.
Major Márton. 417.
Major Sámuel. 424.
Major Zsigmond. 658. 665.
Majoros György. 505. 506.
Majos Ferencz. 523.
Makai János. 507.
Makai Pál. 506.
Makovits Pál. 413.
Makó v. 683.
Mand Krisztián. 589.
Mangeret Pál. 595.
Mangó-család. 178.
Mantua v. 685.
Marczali Miklós, erdélyi vajda 76.
Marczelfi Lőrincz. 14.
Marczi-család. 178.
Margit, szent. 234.
Marhatenyésztés. 610.
Markuschovszky András. 413.
Maros folyó. 333.
Marosi Mihály. 508.
Maróthi János, macsói bán. 76.
Martinovics-féle összeesküvés. 670.
Martsek György. 465.
Maternyi Elek. 466. 480.
Matey Ambrus. 129.
Matolay N. 667.
Matolcsi Biró Pál. 650.
Matuznay-család 178.
Mattyasovszky Miklós. 474.
Maximilián II 157.
Májer Mátyás. 396.
Máli Lukács. 119.
Mályi h. n. 14. 21. 36. 112. 136. 173. 391.
Mályi-család 178.
Mályi Katona István. 507.
Mályi szőlőhegy. 60.
Máramaros. 187.
Máramarosmegye. 337. 341. 669.
Mária-egyesület. 472—473.
Mária királyné. 30. 32. 37. 55. 56—60. 101. 114. 124.
Mária Terézia királynő. 320. 364. 347. 377. 435. 466. 472. 473. 494. 513. 527. 577. 579. 648
Máriássy István, márkusfalvi. 504. 666. 670.
Máriássy László, márkusfalvi. 409. 492. 493. 504. 537.
Máriássy Lászlóné, márkusfalvi. 504.
Máriássy Sándor, márkusfalvi. 363. 393. 481. 482.
Márk András. 507.
Márk Mojzses. 507.
Márki Sándor. 59.
Márton deák. 108.
Márton hadnagy 4.
Márton István. 435.
Márton presbyter. 137.
Máthé Benedek. 119.
Máthé István. 285. 413.
Máthó Istvánné. 285.
Mátra hegység. 8. 107.
Mátyás főherczeg. 111.
Mátyás király I. 16. 30. 37. 66—

74. 77—81. 91. 95. 96. 114. 116. 121. 160.
Mátyás II. király 300.
Mátyáskori serleg. 90.
Mátyus János. 396.
Medgyesalja. 225. 227.
Medve Jánosné. 286.
Megy-aszó h. n. 576.
Megyaszói festett menyezet. 577—579.
Megy-erdő. 52.
Megyesalja. 174. 175 358. 484. 514.
Mehemet egri pasa. 198. 204 208. 213.
Mehmeth budai basa. 115. 173.
Melczer család. 518.
Melczer György, főjegyző. 371.
Melczer Györgyné, kellemesi. 516.
Melczer László, kellemesi. 655. 660. 662. 665. 669.
Melith Péter. 222. 223.
Melléthei Bereczk Tamás 75.
Melléthei Tamás. 75.
Meltzer Dániel. 413.
Mercy Gáspár. 192.
Meskó Ádám. 372.
Meszes Benedek. 60.
Metzner Károly táblabiró. 413. 417. 425. 426.
Mező-Csáth h. n. 368. 401. 571. 576. 592.
Mező Dániel. 304.
Mező-Keresztes 112.
Mező-Kövesd. 78. 128 352. 592.
Mezőtur h. n. 666.
Mélyvölgy h. n. 35.
Ménesági György. 504.
Ménes pásztor. 277. 278. 607.
Mészáros Ágoston. 480.
Mészáros Kelemen. 133. 154.
Mészáros czéh. 124. 296. 529.
Mészárosok.171.
Mészárosok megrendszabályozása. 297.
Mészárosok privilégiuma. 162.
Mészárosok sztrájkja. 530. 531.
Mészár-utcza. 229. 517.
Mihalik József. 247.
Mihály Deák. 155.
Mihály Gábor. 481.
Mihály rector. 80.
Mik Sámuel. 409.
Miklós, császmai prépost.
Miklósy Ferencz, plébános. 377. 378 584. 385. 394.
Miklós, plébános. 23.
Miklós Sámuel. 434. 448. 449. 450.
Mikos Ilona. 228.
Miksa I. 109.
Miksa II. 130.
Miksa főherczeg. 112. 113. 126.
Miksi Zsigmond. 480.
Mile Sámuel id. 504.
Mile Sámuel ifj. 504.
Milesz Béla. 673.
Mindenszentek oltára. 233.
Mindszent h. n. 139. 174. 362. 366. 380. 388. 394. 582. 583.
Mindszenti kapu. 357.
Mindszenti kuria. 363.
Mindszenti szegények háza 70. 96.
Mindszenti-utcza. 389.
Mindszenti templom. 232. 233. 481.
Minoriták. 466. 467. 469. 475. 479.
Minorita zárda. 139. 358. 368. 369—374.
Miskey Péter. 151.
Miskolcz nemzetség. 1. 2. 4. 6. 9. 14.
Miskolcz látképe a XVIII-ik század végén. 609.
Miskolcz topographiája. 686.
Miskolczi-család. 147.
Miskolczi-család sirkövei. 146.
Miskolczi Ambrus. 119—121. 145. 146. 147.

Miskolczi András. 20.
Miskolczi Elek. 20.
Miskolczi Gergely. 90. 91. 255. 256.
Miskolczi Gergely, kassai fürminder. 245. 255. 256.
Miskolczi György. 508. 622.
Miskolczi Györgyné. 506.
Miskolczi István. 65. 289. 528.
Miskolczi Istvánné. 146.
Miskolczi János. 20. 121. 240. 241. 242.
Miskolczi Jánosné. 518.
Miskolczi László. 56.
Miskolczi Márton. 147.
Miskolczy Mihály. 205. 447. 507.
Miskolczi Nagy András, hajdu generális. 181.
Miskolczy Péter. 14. 64. 70.
Miskolczi Tamás. 14.
Miskolczi gyülés 325—330.
Miskolczi irók. 675—687.
Miskolczi kenyér. 589.
Miskolczi muzeum. 147.
Miskolczi szöllők. 35. 36.
Miskolczy-család czimere. 91.
Misley Károly 147.
Mivlátó mester. 294. 295.
Mocsáry Balázs. 409. 487.
Mocsáry Balázsné. 504.
Mocsi András. 398.
Mocsolyás h. n. 4.
Modenai codex. 160.
Modor. 60.
Mogyorófa óriás. 56. 57.
Mohammed Efendi. 205.
Mohammed egri kádi. 206.
Mohammed pasa. 206.
Mohamed szultán. 184.
Mohammed IV. szultán. 215.
Mohács. 267.
Mohi város. 38. 59. 65. 78. 90. 108. 110. 116. 128. 132. 173.
Moldva. 36.
Molnár András. 243. 360.
Molnár Demeter. 67.
Molnár Ferencz. 632.
Molnár Györgyné. 507.
Molnár István és János. 506.
Molnár Istvánné. 509.
Molnár, kanonok. 655.
Molnár Máthéné. 155.
Molnár Mihály. 122.
Molnárok. 174.
Monaszterli tábornok. 313.
Monosbél. 7.
Morelli Bernát. 70.
Moré család. 178.
Moré Anna, Csatóházi. 225. 227.
Móré István. 199.
Moré Sándor, kapitány. 95.
Morva folyó. 333.
Morvaország. 317. 459. 566.
Mosonmegye. 313.
Motory Mátyás. 518.
Möldendorf tábornok. 663.
Mucsony h. n 4.
Mucsu Mihály. 594.
Muhi csata. 9. 10. 11. 12. 13.
Muhi mező. 16.
Muhi puszta. 16.
Muhi város. 10. 227.
Muhorfi Jakab. 14.
Mukula Demeter. 594.
Munkács 318. 321. 364. 366.
Murad IV. szultán. 212.
Mura folyó. 333.
Muraközy László. 504.
Muraközy Zsigmond. 504.
Murányi István támadása. 190.
Muszli bég. 182. 183.
Muszli egri pasa. 207.
München 108.
Müemlékek országos bizottsága 34.

Nagy András generális. 180. 181. 430. 492. 493. 504. 562. 571.
Nagy Antal. 129.

Nagy Balázs. 519.
Nagy Benedek. 505
Nagy Boris. 635. 638.
Nagy Erzsébet. 225. 636.
Nagy Ferencz, Felsővályi. 298. 449. 450. 508.
Nagy István. 129. 405. 486. 505. 517. 528. 568.
Nagy János. 224. 357. 426. 606.
Nagy Jánosné 397.
Nagy József. 575.
Nagy Kecskeméti István. 506.
Nagy Lajos király. 16. 30. 32. 34. 35. 36. 37. 48. 158. 312.
Nagy Mihály. 286. 572. 676.
Nagy Pál, dálnoki. 508. 623.
Nagy Pál, Szomolai. 241.
Nagy Péter. 288.
Nagy Sámuel, Dálnoky.
Nagy Sebestyén utcza. 174.
Nagy Stefán György. 507.
Nagy Stefán Pál. 505.
Nagy Tamás Mihály. 413.
Nagykerékgyártó János. 384.
Nagymihályi Gergely. 429. 445 447. 463.
Nagyváthy Ferencz idb. 575.
Nagy-Bánya. 350. 351.
Nagy-Becskerek. 683.
Nagy-Galya h. n. 35.
Nagy-Győr királyi vár. 4. 10. 38. 52.
Nagy-Hunyad utcza. 418.
Nagy-Kálló h. n. 652.
Nagy Mihály h. n. 409.
Nagy-Szombat. 324–326. 329. 330. 684.
Nagy-Szöllős. 20
Nagy-Tur. 203.
Nagy-Várad. 103. 204. 494.
Nagy-Zsolcza. 61.
Naláczszék h. n. 35.
Nádastó szöllő. 129. 226.
Nádudvar. 133.
Nánási-család. 517.
Nándorfejérvár. 346. 561.
Nápoly. 51.
Nátafalussy László. 396.
Neander János. 490.
Nemes Faragó János. 343.
Nemes József. 233.
Nemesek adómegtagadása. 209. 210.
Nemesek akasztófája h. n. 511.
Nemesség. 266.
Nempti h. n. 14
Neszmélyi Demjén. 138.
Neustädter N. 676
Neziger János. 74.
Német György. 568
Német Pál. 67.
Németh András. 515.
Némethy Ignácz. 396.
Németi Ferencz. 110. 117.
Németi Jánosné. 637.
Német jövevények. 14.
Németország. 684.
Németujhely. 309.
Német-utcza. 225.
Népszámlálás 1780-ban. 608.
Nikházy Mária, bárónő. 511.
Nitzky Kristóf. 416.
Noszticzius Pál. 413. 417. 419.
Noszvaj. 112.
Novák István harangöntő. 406.
Novák Márton. 383.
Nógrádmegye. 105. 183. 662.
Nugent Ferencz, gróf. 665. 666.
Nürnberg. 89.
Nyakvágó h. n. 218.
Nyalay h. n. 136.
Nyáry Borbála. 225. 226. 300.
Nyáry Dóra 223.
Nyári István, Bedeghi. 225.
Nyári Krisztina. 224. 300.
Nyári Mária. 224.
Nyári Miklós, Bedeghi. 224.
Nyári Miklósné. 284.
Nyári Pál, Bedeghi. 113 133. 134.

Nyári család, Bedeghi. 226. 274.
Nyáry Zsigmond 232.
Nyelvbirság. 283.
Nyék. 112. 136. 173.
Nyéki Faragó István. 506.
Nyéki Faragó Márton. 507.
Nyilas család. 178.
Nyires h. n. 55.
Nyirő András 505. 507. 514.
Nyirő Benedek. 150.
Nyirő István. 506.
Nyirő Péter. 304.
Nyirő cs. 173.
Nyiry család. 178.
Nyitra v. 560.
Nyitra folyó. 332.
Nyitra megye. 351

Ocskay kapitány. 317.
Odolman. h. n 38.
Okolicsányi Kristóf, turóczi követ. 344
Okolicsányi Pál. 325. 330. 335 337. 341. 486.
Okrutzky N. 665. 671.
Olajos Gergely, esküdt. 95.
Olasz Jakab. 571.
Olaszi János. 594.
Olasz művészek. 157.
Olasz művészet. 84. 87.
Olaszország. 75. 76. 160. 161.
Olaszországi hadjárat. 34.
Olaszországi politika. 51.
Oláh Gyöngyösi János. 628.
Oláh János, udvari tiszt. 60. 191. 517. 638. 639.
Oláh Miklós. 57. 137. 138. 140. 141.
Oláh-Patak. h n. 406.
Olle Henrik. 480.
Olnod. h. n. 65.
Oltalom levelek. 196. 198. 202. 203.
Omode Demeter. 20.
Omode nádor. 20.
Onga. h. n. 391.
Opólyi herczeg. 50.
Orbán pap. 79.
Orbán pápa. 34.
Orczy József báró. 657. 662.
Orczy László báró. 629.
Orczy N. 654.
Orda, tatárvezér. 9.
Orosháza. h. n. 418.
Oroszország. 3. 594. 598.
Orosz Pál, csicseri. 504.
Ország Mária. 494.
Országh Borbála. 132. 133.
Országh Ilona. 131. 132.
Országgyűlés Miskolczon. 102 103. 105. 106.
Osgyány. h. n. 419. 426.
Ostoros. h. n. 52.
Oszlár. 112.
Oszmán bég. 111.
Ottlyk György, főudvarmester. 345.
Ottó király. 15.
Otrokocsy András. 575
Otrokocsy Andrásné. 507.
Otrokocsi Nagy János. 409. 504. 506.
Ován. 3.
Ozmán szultán II. 211.
Ozorai Pipó. 76.
Ó-Buda. 357. 615.
Ócskay Mihály. 396.
Ó-Miskolcz. 62. 64. 65. 67. 79. 94.
Ónod község. 14.
Ónod vára. 16. 318.
Ónod város. 10. 109. 111. 150. 173. 181. 188. 191 192. 194. 195. 199. 202. 203. 221. 344. 391. 409. 450. 592. 659.
Ónodi Gáspár. 230.
Ónodi János, kapitány. 317.
Óváry István. 430. 487. 504. 537.
Óváry László. 655. 658. 659. 660. 662.

Ó-zólyomi vár. 44.
Ördög János. 508.
Ördög Mátyás. 108.
Örs cs. 1. 2.
Örs h. n. 65. 654.
Örs nemzetség. 7.
Örs vezér. 8.
Örökösödési eljárás. 283.
Örökváltság. 496.
Örös h. n. 38.
Ötvös czéh története. 524—528.
Ötvös Ferencz. 492.
Ötvös Gergely, miskolczi. 91—92.
Ötvös Istvánné. 438.
Ötvös János, Miskolczi. 5. 24.
Ötvös remek 1775-ből. 526.

Padáni Mihály. 225.
Palást h. n. 108.
Palásti Menyhért. 188.
Palkonya. 112.
Pallos, a városé. 101.
Pallos-jog. 63. 100.
Palló család. 178.
Palóczok 4.
Palóczy György 675. 676.
Palóczy János. 409. 505. 528.
Palóczy Máté. 77.
Palóczy Mátyás. 65. 74.
Palóczy Sámuel. 505. 507.
Palugyai Balázs. 504.
Pandor Máté. 151.
Pankota Lukácsné. 151.
Pankotai Ferencz. 157.
Pannonhalma. 362.
Panyithy András. 413. 420,
Pap György. 239.
Pap István. 116. 176.
Pap Izrael. 185.
Pap János 286. 620.
Pap Mihály. 304. 507. 509. 594.
Pap Sámuel. 507.
Pap Simon. 73.
Papia Albert. 74.
Papi község. 12. 112. 409.
Papis szőlő hegy. 57.
Pap malma 229. 236.
Papmalom 399.
Papréte h. n. 21.
Papszer 129. 142. 282. 399. 510.
Papszeresiek külön törvényei. 282.
Papszer-utcza. 139. 225. 233. 236. 264. 358. 633.
Papszéki. 149.
Parasznya. 128. 136.
Paráznasági perek. 286.
Parlagi György. 74.
Patak h. n. 435. 445. 675.
Pataki A. Mihály. 261. 446.
Pataki Pál Deák. 398.
Pataki Péter. 304.
Pataky Gvörgy. 594.
Patay N. 432. 433.
Patonyi Tádé 481.
Patócsi Bertalan, kecskeméti. 73.
Pattantyus György. 265.
Pauler Gyula. 10.
Paulinusok. 69. 70. 79. 120.
Pádár. h. n. 426.
Pál Imre dr. 480. 481.
Pál Lajos. 480.
Pál, szt. remete. 52.
Pál, zágrábi püspök. 52.
Pálfalva. 136.
Pálfalvy János, kanonok. 298.
Pálffy János gróf. 345. 353. 427.
Pálffy Károly gróf. 667.
Pálffy Miklós gróf. 530.
Pálinka főzés. 614. 615.
Pálosok. 6. 16. 21. 22. 129. 135.
Pálos szerzetesek. 52. 59. 80.
Pálos zárda. 81. 88. 359.
Pápa v. 435.
Pásztélyi János, kanonok. 366.
Pászthory N. 656.
Pászthy Raymond. 677.
Pásztor István. 288.

Pásztor Pál. 552.
Pátonyi Tádé. 679.
Pázmán Péter, bibornok. 7.
Pecze folyó. 129. 230. 264. 358. 368. 618.
Peer Jáczint. 481.
Peden István. 437.
Pekry Lajos. 103.
Pelbárt-család. 178.
Pelényi Bálint. 109.
Peliny Mihály. 129.
Pelsőczi András. 571.
Pelsőczy Imre. 74.
Pemplinger István. 103. 104.
Pempflinger Katalin. 119
Pempflinger Orsolya. 124.
Pempflinger Sebestyén. 124. 137. 138. 140.
Pepik János. 413.
Peraldó. 153.
Perbe idézés. 282.
Pereczpincze. h. n. 421.
Peresszeghy Gábor. 396.
Pereszlényi László. 481.
Perényi Erzsébet. 132.
Perényi Gábor végrendelete. 130.
Perényi Péter főpohárnok 56, 60. 107.
Peroldó. 153.
Pest. 10. 12. 165 208. 395. 490. 496. 556. 591. 685.
Pesthy Ferencz. 109. 127. 139. 141.
Pestis. 264. 620.
Peszkár Athanázius. 355.
Peszkár Tamás. 594.
Petes András püspök. 334. 326.
Pethiry. h. n. 14.
Petneházy Dávid. 186. 188.
Pető András. 505.
Pető Ferencz. 202.
Pető György. 505.
Pető János. 79.
Pető Kis Anna. 642.
Pető Zsigmond. 199.
Petrányi Mihály. 575.
Petri. 112. 128. 136.
Petrik András, egri kanonok. 362.
Petrovics Péter. 106.
Petró Vincze. 480.
Petróczy István. 191.
Petrőczy István. 188.
Petruska Márton. 508.
Petta Mátyás. 208.
Pexa Imre. 322.
Péchy Antal, pécsi. 504.
Péchy család. 142. 234.
Péchy Gábor. 479.
Pécsi János. 108.
Pécsi Lázár. 595.
Pécsi orgona. 34.
Péczeli József. 589.
Pénztárnok. 276.
Péter, béli apát. 74.
Péter, főbiró. 4.
Péter király. 3.
Péter, ötvös mester. 293.
Péter, szabolcsi főur. 3.
Péter Vajda Erzsébet. 286.
Péter vitéz. 14.
Piacz-utcza. 115. 119. 226.
Piguli Samu. 481.
Pilarik György. 413. 421.
Pilta Demeter. 594.
Pilta János. 594.
Pilta Mihály. 594.
Pinczék. 619.
Pinkai Appollinaris. 396.
Piros Gellért. 468. 480.
Pipisdomb h. n. 421.
Pipis Mihály. 612.
Pius II. pápa 77.
Platthy Imre. 671.
Platthy Sándor consiliárius. 328.
Plébános választási jog. 62.
Podhraczky József. 153. 154.
Podmaniczky-család. 660.
Podmanitzky János. 422.

Podmanitzky László. 422.
Podolinszky György. 312.
Pogány áldozó helyek. 6.
Pogány vallás. 4. 5. 6.
Pográdi család. 178.
Poján Orbán. 176.
Poklos telek. 35.
Poláldó. 153.
Polgári perek. 632.
Polizu György. 569.
Polichromia 30
Polyák, máskép Szombati János. 632.
Pompéri János. 594.
Pongrátz János. 422.
Ponit bán. 14. 15.
Ponit comes. 14.
Ponith gróf 17.
Popovics N. 605.
Poroszlai Lőrincz. 288.
Poroszlay család. 228.
Poroszlay Mihály. 228
Poroszló. 200. 202.
Poroszlói sóvám. 13.
Poroszország. 590.
Ports Nicefor 480.
Posár István. 567.
Posár Pál. 567.
Posár Péter. 567.
Potthornyai Imre. 658. 659.
Pottornyai János. 423.
Pova György. 594.
Povovszki Tamás. 595.
Pozsony. 115. 132. 158. 172. 340. 347. 351. 415. 416. 424. 449. 452. 466. 488. 493. 609. 626. 676. 685.
Pozsonyi és bécsi követeink. 483. 487.
Pozsonyi krónika. 10.
Póchy család. 178.
Pók Móricz. 12.
Praeceptorság intézménye. 451—454.
Prága. 97. 116. 137. 353.
Presznek Rókus. 480.
Pretzeker Mihály. 416.
Prépostváry Zsigmond. 110. 112.
Pribék Andrásné. 398.
Prichradszky György. 413.
Priolis György de. 71.
Pristaldus. 153
Prisznek Rókus. 480.
Prixner Gottfried. 609.
Prónay-család. 660.
Prónay Gábor báró. 422.
Prónay László báró. 422.
Prusz János. 383.
Puher Mihály. 413.
Puky András 658. 661. 662. 670.
Pulszky Éva Erzsébet, Cselfalvai 427.
Pulszky Sámuel. 512.
Pulszky Sándor. 495.
Puskamüvesség. 160. 161.
Puszta templom h. n. 10.
Putnok h. n. 197. 202. 345, 592.
Putnoki András. 507.
Putnoki István. 438.
Putnoki Istvánné. 438.
Putnoki Pál. 75.
Püspöki h. n. 633.

Quantum behajtása. 483. 510—512.
Quercia Jacopo della. 82.

Raáb Krisztián. 413. 419. 421. 546. 556.
Rabok. 208.
Rabutin, császári tábornok. 310. 343. 560.
Rabutin ezred. 195.
Radistyán h. n. 4. 128. 136.
Radvánszky-család. 660.
Radvánszky Ferencz. 356. 412—416. 419. 421. 422. 423. 426. 432. 453 655. 663. 665.

Radvánszky János. 422.
Ragály. h. n. 669.
Ragályi István, kis-csóltói. 630. 657. 659. 660. 662. 665. 672.
Ragályi János támadása. 189. 192. 203. 567.
Ragályi József, kis-csóltói. 655. 665. 668 669.
Rajczy András. 450.
Rajkó János 551.
Rajtzai András. 652. 653.
Rakattyás h. n. 22.
Rakovszky Menyhért, turóczi követ. 344.
Rangfokozat, tisztviselőké. 606.
Ratio Educationis. 470.
Ratio Studiorum. 470. 471.
Rácz Ferencz. 508.
Rácz Gábor. 507.
Rácz Gábriel. 507.
Rácz György. 506.
Rácz István. 508.
Rácz János ifj. és id. 505. 506.
Rácz Márton. 504.
Rácz Mihály. 507.
Rácz Zsigmond. 505.
Rácz kereskedők. 599.
Ráday N. iró 680.
Ráday Pál. 326.
Rákospatak. 17.
Rákóczy Ferencz I. fejedelem. 228. 318.
Rákóczi Ferencz fejedelem II-ik. 309. 312. 316. 318. 330. 331. 485. 514. 560.
Rákóczi Ferencz fejedelem. 265. 360.
Rákóczy György I. 257. 557.
Rákóczy György. 221. 225. 226. 232.
Rákóczy László. 519.
Rákóczy Zsigmond. 133. 225.
Rákóczi-féle mozgalom. 179.
Rákóczi fölkelés. 309. 310.
Rákóczi pénzverdéje. 320. 321.
Rákóczi szállása. 320.
Rákóczi tábora. 320.
Rákóczi udvara. 324.
Ránk v. 68 .
Ráth Károly. 12.
Ráthy Gergely. 326.
Rátold nemzetség. 16.
Rátz Károly. 405.
Rátz Sámuel dr. 507. 610 685.
Rechteren. 325.
Recsky István. 75.
Redseb zászlós. 205.
Reformátió. 30. 234.
Reformátió kezdete. 142.
Ref. egyház. 90.
Ref. egyház áldozó edényei. 405.
Ref. egyház ügyei. 401—411.
Ref. iskola a XVII-ik században. 256—260.
Ref. iskola belső szervezete. 451.
Ref. iskolai könyvtár. 464.
Ref. iskola könyv- és irattárának fölégetése. 428.
Ref. iskola tanrendszere. 435—447.
Ref. iskola ujjáépitése. 428. 434.
Ref iskola tanitóinak fizetése. 445.
Reformatus lyceum. 143.
Ref. lyceum tanárai. 449. 450.
Ref. lyceum tanulóinak száma. 464.
Regensburg. 106.
Regmecz. h. n. 652.
Reich János. 679.
Reich Zsuzsanna. 679.
Reindl N. 665. 671.
Remete Szt. Pál. 88.
Remete Szt. Pál kolostor. 21.
Resovszky telek. 319.
Reversális. 284.
Reviczky János Ferencz. 572.
Rezner Korzin. 480.
Rédey N. gróf. 666.
Régi ötvösművek. 245. 247

Régi sirkövek. 145. 237.
Régi sirok az avasi templomban 31.
Révay Ferencz 118.
Révész Imre. 153.
Rhenaud József. 357.
Rimaszécs 556
Rimaszombat. 110. 400. 448. 538. 615.
Rimaszombati Mihály, esperes. 399. 443.
Rimay István. 232.
Risz Pál. 436.
Rokonyi János. 226.
Romanya Istvánné. 647.
Román építészet. 6. 7.
Romhány-család. 178.
Róma. 34.
Róbert Károly király. 15. 19. 20. 38.
Rontás. 647.
Rósa Mátyás. 505. 508.
Roskó Mátyás. 413. 420.
Rottenstein Ignácz. 466. 467.
Rozemplat József. 575.
Rozgonyi csata. 20.
Rozsnyó v. 191. 344. 424. 612. 613. 666. 671.
Rózsa intézet. 659.
Rózsa István. 594.
Rubi Istvánné. 398.
Rudabánya. v. 589.
Rudolf király II-ik. 116. 121. 180. 373. 490.
Rudolfin quártélyos. 346.
Ruffinyi János. 422.
Rugacs sz. n. 12.
Rusz Miklós 594.
Rusznak András. 413.
Ruszt város. 313. 314.

Saguna Miklós. 594.
Sahlhausen Mór. 479.
Saitz Leó. P. 654. 679.
Sajó folyó. 1. 4. 9. 10. 11. 16. 17. 35. 61. 64. 110. 128. 654.
Sajó-Arnóth. h. n. 412. 413.
Sajó-Gömör. 418.
Sajó-Hidvég. 10.
Sajó-Kaza h. n. 412. 413. 427.
Sajó-Keresztur. 23. 391. 647.
Sajó-Lád. 469.
Sajó-ládi pálos kolostor. 6. 59. 141. 232. 360.
Sajó-Szent-Péter. 136. 419. 466. 550. 592.
Sajó-Szöged. 391.
Sajó-Vámos. 112.
Sajói vámjog. 9.
Sali Buling, egri pasa. 207.
Salamon Ferencz. 180. 209.
Salamon király. 3.
Salamoni fok. 659.
Salva guardiák. 196.
Sanctus százados. 4.
Saravello h. n. 76.
Sarkad v. 666.
Sarlay-család. 178.
Sarlay György. 64. 115.
Sartoris György. 396.
Sass György. 506.
Savorianoi Bertalan. 76.
Sály. h. n. 112. 225. 412. 413. 518. 421. 641.
Sámsomdi Mártonné, 245.
Sándor Benedek. 125. 129.
Sándor comes. 13.
Sándor vitéz. 14.
Sárkány István 346. 365.
Sárkány Istvánné. 397.
Sárkány Mihály. 382.
Sárkány N. 606.
Sárkány Pál. 505. 528.
Sárkány Pálné. 598.
Sárosvár. 20.
Sárosvármegye. 49. 65. 75. 105. 303. 309. 323. 549.
Sárosi Mihály. 509.

Sárospatak. 177. 195. 232. 257. 259. 345. 354. 429. 432. 434. 440. 442. 447. 449. 450. 460. 610. 628. 676.
Sárospataki kronika. 110. 180.
Sátor-Alja-Ujhely v. 392.
Scala Brinorió. 76.
Schack-féle szőllő. 6.
Schenauer György. 480.
Schlötzer N. 670.
Schőning György Vilmos. 200
Schultz tábornok. 191. 192.
Schumann Teophil. 677.
Sebe Mihály. 504.
Sebestyén János. 391.
Sebestyén István. 433.
Segesvár v. 592.
Seibán tatár vezér. 9.
Selmeczbánya 20. 342.
Semse. 78.
Semsey András. 191.
Semsey Sára. 515.
Semsey cs. 78.
Sempte 137.
Senei Pál. 154.
Senkh N. 491.
Senye. 136.
Sennyey István báró főcanczellár. 326. 330. 336. 341.
Sepetzka. 186.
Seraffi Dorkó. 230
Seraphin Kristóf. 115. 120. 129.
Seraphin Zsuzsánna. 122.
Seres György. 285. 604. 618.
Serédy Gáspár. 81. 135. 141.
Serényi Pál. 197.
Serfőzés. 613 - 618.
Serkó János. 609.
Sermaul Péter. 587—589.
Sickingen báró tábornok. 345.
Sigó Kata. 637. 639. 643. 646.
Silak Ádám 420.
Simándy István. 446.
Simon biró. 632
Simon György. 505. 507.
Simon István. 506. 508.
Simon János. 506. 560.
Simon Jánosné. 506.
Simon Márton. 507.
Simon Mihály. 506. 507.
Simon Nagy János. 505.
Simon Pál. 505.
Simonidesz János. 417. 418.
Sinsendorf Theodor gróf. 316.
Sipos Márton. 281. 283.
Sisári Gábor. 409. 504.
Sisári Kovács Sámuel 647.
Skerletz Ferencz. 416.
Smihula Tamás. 571.
Soklyosi László. 137.
Solani tábornok. 309.
Soldos András, runyai. 74.
Soldos Tamás. 74.
Somlyai Kiss Mihály. 506.
Somodi Péter. 508,
Somodi Ivánné. 507.
Somogyi Elek. 480.
Somosy György. 507.
Somosy István. 505. 507.
Somosy János. 506.
Somossy Pál. 575.
Sonkoly István. 506.
Sonkoly János és György. 506.
Sonkoly Mártonné. 506.
Sonkoly Mihály. 438. 506. 507.
Sopron. v. 4. 340. 676.
Sopronyi György. 602.
Sóri György. 537.
Sóri Zsigmond. 226.
Sós György. 507.
Sós Péter. 205. 206. 240. 524.
Soós-cs. 178.
Soós Gergely. 506.
Soós Istvánné. 507.
Soós Miklós és István 508.
Soós Menyhért. 396.
Sőregi Zsuzsanna. 517.
Sőri N. 626.

Spach Márton. 413.
Spahik. 206.
Speieri gyülés. 106.
Spék György. 508
Spiesz Incze. 480.
Splényi Gábor báró tábornok. 350.
Spok János gróf. 203.
Srajniger N. 482.
Stanfő h. n. 22.
Staniol Gábor. 73.
Staremberg gróf N. 493.
Strassoldó Károly. 201. 202.
Stájerország. 592.
Steier Jakab. 438.
Steindl Imre. 34.
Steinecker János, sánkfalvi. 504.
Steinicher János. 593.
Steinidger János. 496.
Stepney angol követ. 325.
Stiria. 333.
String h. n. 58.
Sturmann Sándor és Kristóf. 517.
Sturmány János. 505.
Sturmány Jánosné. 507.
Sül. 208.
Süly h. n. 620.
Sütő János. 506.
Sütő Kovács György. 505.
Sütő Kovács János. 505.
Sütő Mihály. 509.
Sütő Péter. 506.
Svajczer Keresztély. 480.
Sydóvár. 21.
Syketh Balázs, szegedi. 65.
Syonka-család. 178.

Szaáki György 65.
Szabadházom 298.
Szabadhegyi Ádám. 432.
Szabad királyi városság. 63. 98. 519.
Szabadkőművesség. 657—672. 673. 674.
Szabari-család. 178. 239.
Szabari Péter. 118. 210. 240. 241.
Szabari Zsuzsánna. 240. 241.
Szabolcs megye. 3. 22. 105. 225. 655. 660.
Szabolcs puszta 23.
Szabó Andrásné. 508.
Szabó Anna. 643.
Szabó Anzelm. 480.
Szabó Ádám. 508.
Szabó Balázs, kecskeméti. 122.
Szabó, máskép Balog János 538.
Szabó Benedek. 133.
Szabó Dávid Barczafalvy. 449.
Szabó Demeter. 64. 94.
Szabó Erzsébet, barczi. 628.
Szabó Ferencz. 645.
Szabó Fodor György. 508.
Szabó Gáspár. 505.
Szabó Gáspár, Bodolai. 238. 239.
Szabó György, barczi. 628.
Szabó György, Tibot szeresi. 284.
Szabó György, tordai. 534.
Szabó István. 133. 150. 346. 467. 588. 628.
Szabó István, illovay. 632.
Szabó István, ónodi. 534. 606. 615.
Szabó Istvánné, ónodi. 397.
Szabó János. 490. 505.
Szabó János deák. 128.
Szabó János kisvárdai. 534. 538.
Szabó Márton 505. 507.
Szabó Mártonné, szül. Tarczali Anna. 606.
Szabó Mihály. 225. 385. 386. 527. 575.
Szabó Mihályné. 643. 647.
Szabó Mihály, csáti. 534.
Szabó Mihály, Kassay. 151.
Szabó Mihályné, szül. Onga Kató. 638 643. 647.
Szabó Miklós. 242.
Szabó Pál 151. 420. 508.
Szabó Pálné. 635.

Szabó Péter. 528. 606
Szabó Szivós András. 538.
Szabó Tamás. 67.
Szabó czéh 124. 534. 540.
Szabó társulat. 573.
Szabók és szűcsök pere. 538. 539. 540.
Szabók sérelmei. 172.
Szakatics Péter. 396.
Szakácsy N. 665. 671.
Szakmáry János. 311.
Szakolcza. 333.
Szakos Ambrus. 154. 176.
Szalay András, főbiró. 603.
Szalai Mátyás. 571.
Szalay Sámuel. 383. 434. 448. 652.
Szalonnás Bálint. 65. 100.
Szalonta. h. n. 38. 409.
Szalontai András. 505.
Szalontai Jánosné. 505.
Szalonthai Balázs. 75.
Szalóczi Mihály, esperes. 241.
Szamos folyó. 333.
Szapolyai Imre. 66. 140.
Szapolyai János 102. 103. 104.
Szappanos-család. 178.
Szarka György. 507.
Szatmár. v. 560.
Szatmár vármegye. 105. 561.
Szatmár-Németi. 257.
Szathmáry György. 462.
Szathmáry János. 314. 315.
Szathmáry József. 660 661.
Szathmáry Katicza. 438.
Szathmári Pál. 252 253.
Szathmáry Király György. 347. 348. 410 504.
Szathmári Király József. 662. 669.
Szathmáry Király Pál. 465.
Szatureczky Sándor. 474.
Szautner Lambert. 480.
Szántai István. 354. 528.
Szákos-család. 178.
Szán-család. 178.
Szántay János. 575.
Szántó h. n. 110. 280.
Szár Mihály. 116.
Szász Antal. 176.
Szász-család. 178.
Szász Pap György. 504.
Szász Pap István. 504.
Szász Pap Mihály. 507.
Szászok, erdélyiek. 20. 158.
Száz Györgyné, szül. Kasza Sára. 637. 641. 646.
Százd h. n. 112.
Szeder Péter. 156.
Szederkény h. n. 38. 65.
Szeged. 102. 333. 683.
Szegedy István. 304.
Szegények kórháza. 137.
Szegő András id. 504.
Szegő András ifj. 504.
Szele Gábor, egri kanonok. 389.
Szelej Benedek. 480.
Szemere h. n. 3. 380.
Szemere-család. 61.
Szemere Ferencz. 379. 380. 504.
Szemere György. 409. 504.
Szemere Györgyné. 379.
Szemere-utcza. 591.
Szendrei Márton. 241.
Szendrő. h. n. 111. 113. 185 188. 189. 191. 197. 198. 199. 200. 203 204. 210. 303. 312. 345.
Szendrő vár. 120. 141.
Szendy-család. 178.
Szt. Benedek-kápolna 96.
Szent Benedek-rend. 362.
Szent Bernát. 8.
Szt. Ferencz-rendi minorita atyák. 369.
Szent-György h. n. 683.
Szent-György-forrás. 40.
Szent-György-hegy. 22. 79. 119. 128. 129. 132. 154. 229. 230. 235. 265. 281. 399. 509. 514.
Szent-György-kápolna. 96.

Szent-Györgyi Lajos. 474.
Szent István király. 2. 4. 6. 19. 23. 30. 148. 157. 289. 290. 649.
Szent István-prépostság. 233.
Szent István-szőlő. 132.
Szent István-templom. 8. 24. 55. 64. 71. 73. 95. 96. 117. 137. 139.
Szentiványi ezredes. 357.
Szent János könyve. 136.
Szent János-páholy. 667.
Szent keresztről nevezett zárda. 21.
Szentlászlai fundus. 600.
Szentlászlai János. 308.
Szent László király. 157.
Szentléleki zárda. 6. 21. 52. 79. 135. 232.
Szentmarjai Erzsébet, erdőtelki. 225.
Szent Márk oroszlánja. 32.
Szent Márk-tér. 32.
Szent Mihály-kápolna. 71. 96. 98.
Szentmiklós h. n. 208.
Szentmiklósy-család. 375.
Szentmiklósi Domonkos. 151.
Szentmiklósy János, primoczy. 501.
Szentmiklóssy Pál. 672.
Szent Péter h. n. 65. 110. 230. 391.
Szt. Péter és Pál zárda. 6.
Szentpéteri András. 432.
Szentpétery Imre. 230.
Szentpéteri István. 447.
Szentpéteri János. 346. 371. 487. 488. 489. 504 515. 610.
Szentpéteri János ifj. 605.
Szentpéteri Szabó János. 602.
Szentpéteri kapu. 358. 612.
Szent-Simon h. n. 4 35.
Szepesi kamara. 210. 216 224. 490.
Szepesség. 105. 158. 323. 324. 365. 459. 651.
Szepességi városok. 20.
Szepessy-család. 228. 484.
Szepessy András. 228. 567.
Szepessy Erzsébet. 228.
Szepessy Fábián. 480.
Szepessy Ferencz, négyesi. 504.
Szepessy György, négyesi. 409. 504.
Szepessy Ignácz. 676.
Szepessy István, négyesi. 228. 354. 404. 409. 430. 438. 504. 508. 537. 602.
Szepessy János, négyesi. 91. 248. 250. 251. 252. 253. 254. 396. 402. 403. 404. 409. 487. 488. 515. 537. 611.
Szepessy József, négyesi. 516.
Szepessy László, négyesi. 504. 516.
Szepessy Mária bárónő. 418.
Szepessy Márton. 618.
Szepessy Mátyás. 207. 224.
Szepessy Miklós. 228.
Szepessy Nagy György. 593.
Szepessy Pál, négyesi. 227. 228. 229. 409. 504. 514. 515. 601.
Szepessy Pálné. 517.
Szepessy Péter, négyesi. 227. 228. 409. 438. 442. 504.
Szepessy Zsigmond, négyesi. 438. 442. 504.
Szerafi Imréné. 225.
Szeraffi-fundus. 600.
Szerdahely. 203.
Szerdahelyi György. 504.
Szerecseny András. 484.
Szeresi Zsigmond. 410.
Széchenyi Ferencz gróf. 676.
Széchenyi Francziska. 676.
Széchenyi Pál, kalocsai érsek. 313. 325.
Széchenyi-utcza. 594.
Széchy Tamás. 118.
Széchy család. 34. 37. 178.
Széchy Péter. 35. Miklós, Domokos és Dénes. 34.

Szécs h. n. 35
Szécsi Dénes, Balázs, Tamás és Miklós. 35.
Szécsi Domokos. 36.
Szécsi Gál. 74.
„ János „
Szécsi László. 525
Szécsi Miklós. 36.
Székely-család. 178.
Székely Magdolna, ormosdi. 118.
Székhelyi András. 557.
Székesfehérvár. 3. 20. 104.
Széky Péter. 675.
Széles András. 410.
Szény Job. 75.
Szép forrás. 618.
Szép György Panna. 229.
Szép Péter. 575.
Széphalmi N. 656.
Szétsi László. 404.
Szidon Mihály. 22.
Szigeti legátus. 410.
Sziget-Major. 35.
Szigethy Mihály nyomdász. 451.
Szihalom h. n. 592.
Szij Ádám. 507.
Szij Imre. 504.
Szijgyártó h. n. 421.
Szijgyártó-család. 178.
Szijgyártó András. 212. 233. 343.
Szijgyártó Mihály. 508.
Szikszó h. n. 59. 60. 66 79. 110. 133. 186. 516. 550. 556. 592. 654. 679.
Szilágyi Andrásné. 642.
Szilágyi Ferencz. 506.
Szilágyi Imre. 304.
Szilágyi István 434. 448.
Szilágyi Sámuel. 433.
Szilasi Györgyné. 636.
Szilasi ötvös. 564.
Szilézia. 592.
Szilicze. 121.
Szilvás. 52.
Szilvási Bányai András. 505.
Szilvássy, másképBányaIstván.516.
Szilvásy István. 504.
Szina. h. n. 110.
Szinay Mihály. 323.
Színészet születése. 687.
Szinva folyó. 21. 22. 64. 119. 120. 121. 132. 264. 358. 421. 439. 574. 601. 611.
Szinva patak. 40. 49. 52. 57. 66. 70. 289. 292. 461. 514. 518.
Szinva szabályozás. 618.
Szinyi-család. 178.
Szira György, hadnagy. 323.
Szirma h. n. 121. 136.
Szirma-Bessenyő. 192. 391.
Szirmay báró 325. 337.
Szirmay Endre. 309.
Szirmay Mihály. 137. 139.
Szirmay N. 589.
Szirmay Péter. 226.
Szirmay Péterné. 228. 504.
Szirmay Tamás gróf, ezredes. 348. 350. 351.
Szirmay testvérek. 230.
Szirma-utcza. 263.
Szkálnok. h. n. 422.
Szlavik Györgyné. 383.
Szlavik Jakab. 383.
Szlizanszky Lambert. 480.
Szobieszky János 203.
Szoboszlay István. 447.
Szolarcsek Sándor. 677.
Szolga. h. n. 108. 136.
Szolnok v. 111. 180. 182. 213. 620.
Szolnok vára. 314. 332. 342.
Szolnoki basa. 133.
Szombati Ferencz. 404.
Szombathy J. 446.
Szombathy János 224. 515.
Szobathi Mihály. 400.
Szomolány 112.
Szomolló Sámuel 575

Szontag László. 504.
Szonthe Pál. 594.
Szöged. 112.
Szőcs István. 224.
Szőcs Kálmán. 155.
Szőke Ferencz. 344.
Szőke Péter. 505.
Szőllő hegyeink. 119.
Szőllősy Ferencz. 360.
Szőllőssy János. 379. 380.
Szőllőssy Márton. 508.
Szőlősi Miklósné. 397.
Szőllőssy Péter. 508.
Szrogh Sámuel. 440. 609
Sztanya Sándor. 480.
Sztavonszky Ferencz. 396.
Sztáray báró. 491.
Sztáray Imre gróf. 517.
Sztánpataka. 49.
Sztehló Otto. 46.
Sztrgoh Mihály. 506.
Sztrog András. 506.
Szubutáj kán. 11.
Szubutáj tatár vitéz. 9.
Szúdi Ádámné. 506.
Szúdi István, János és György. 506.
Szuha h. n. 74.
Szuhai-család 178.
Szuhai Mátyás. 241.
Szuhai Vincze. 65.
Szuhay István, emődi. 192. 194.
Szuhay Istvánné. 194.
Szulyovszky László és Menyhért. 670.
Szücs András. 289.
Szücs Antal. 154.
Szűcs György. 227. 353. 507. 516.
Szűcs István. 448. 602.
Szűcs János. 285. 606.
Szűcs Mihály. 506.
Szűcs Sára. 634.
Szűcs czéh szabályai. 541—558-ig.
Szűcsök. 296.
Szűrcsapók. 537.
Szűrszabó István. 505.
Szűrszabók. 537.
Szűz Mária kapuja. 119.
Szűz Mária temploma. 73.

Takács Erzsébet. 641.
Takács János ifj. és id. 496. 506.
Takácsi Dániel 508.
Talabay András. 413. 420.
Tallián Ignácz, vizeki. 469.
Tallián Károly, vizeki. 469.
Tallián Lajos plébános. 366. 370. 391.
Talpas-család. 178.
Talpas Dorkó 227.
Tamaskovics Mátyás. 474.
Tamás egri püspök. 137.
Tamás György. 413.
Tamás perjel. 135.
Tamás spalatói esperes. 11.
Tambur vendégfogadó. 687.
Tanács. 274.
Tanda Péter. 129. 153. 154.
Taonát N. 493.
Tapolcza h. n. 6. 112. 159. 226. 229. 233. 364. 481. 514. 574.
Tapolczai apátság. 6. 79. 99. 120. 129. 138. 139. 140. 141. 232. 297. 362—366-ig. 393.
Tapolczai fürdő. 6.
Tapolczai monostor. 4.
Tar-család. 178.
Tarczal h. n. 110.
Tarczali Anna. 606.
Tarczali Sámuel. 400. 401.
Tarczali Zsigmond. 493.
Tard h. n 35. 36. 173.
Tardi Imre. 191.
Tarján h. n. 112. 409.
Tarkövi Miklós. 65.
Tasnády István. 448
Tatai Imréné. 65.
Tatárok. 9. 10. 11. 12. 13. 14.

Tatárjárás. 19.
Táltos. 648.
Tálya h. n. 400. 434. 418.
Tályai Márton. 505.
Tánczos István. 115.
Tárkány. 112.
Tártni község. 215.
Tejfeles Gergely. 125. 151.
Tekés András és György. 505.
Tekés István. 386. 505.
Tekés János. 505.
Tekse István. 284.
Telek Éva. 384. 385. 386.
Teleki gróf. 432. 433.
Telekesi István, püspök. 334. 341.
Teleki János. 287.
Téleki Mihály. 187. 188.
Teleki, kassai kapitány 134. 222.
Telepesek. 19.
Telkibánya. 110.
Temesvár. 108.
Temesvármegye 676. 683.
Temesváry Mihály. 120. 141.
Templomi székek. 31. 32. 239. 243. 649.
Templomos vitézek. 11.
Tengeri-család. 178.
Terczy generális. 311.
Tercsák Mózes, alispán. 468.
Terebes vár. 132.
Terencze hegy. 119.
Teréki János. 506.
Terrai Mihály. 509.
Ternyei András. 241.
Ternyei N. 491.
Tetemvár h. n. 218. 408. 509. 609.
Teufel Erasmus. 108.
Teuffenbach. 111. 112.
Téglássy József, apátkanonok. 366.
Thaly Kálmán. 325. 330.
Themeháza. h n. 62. 65.
Thernyik András. 298.
Thewrek Balázs. 98.
Tholnai Vincze. 147.
Thurzó György nádor. 181. 209.
Thybolt-család. 173.
Tibold. 2.
Tibold-Darócz. h. n. 515.
Tibold Zsigmond, daróczi. 118. 237.
Tibolt Gáspár. 122. 225. 234.
Tibolt István. 129.
Tibolt Sophia. 122.
Tibóldszer. 227. 234
Tiffik György 413.
Tiffik János. 413.
Tikes István ifj. 508.
Timárok. 565—568-ig.
Tisza folyó. 10. 12. 102. 311. 338. 339. 513. 620.
Tiszafüred. h. n. 673.
Tisza János. 575.
Tisza völgye. 107.
Tiszta Ferencz. 469.
Titka Samu 413.
Tivadar Heléna. 21.
Tizenhárom utcza. 384.
Toboly. h. n. 511.
Tógátusok 458. 463.
Tógátusok élete. 460.
Tógátusok száma. 463.
Tokaj vára. 209.
Tokaj. v. 36. 102. 104. 107. 110. 117. 177. 195. 202. 310. 311. 317. 324. 345. 560. 590. 669.
Tokaji Eerencz. 177.
Tokai György. 410. 411. 434. 448.
Tokai József. 411.
Tokai Sára. 411.
Tokai Zsófia. 411.
Tokai Zsuzsanna. 411.
Tolcsva. 120.
Tolcsvai Bónis Lajos. 673.
Tolcsvai Bónis Menyhért. 673.
Toldy Ferencz. 680. 683
Tolmács. 276. 277.
Tolnay István. 233.
Tolvay Gábor báró. 486.

Tomka Ferencz. 504.
Tomka Ferenczné. 504.
Tompa Mihály. 290. 291.
Torna megye. 102. 107. 221. 258. 324. 349. 671.
Tornallyay Zsuzsánna. 516.
Tornay-család. 178.
Tornyos János. 419. 420.
Torontálmegye. 682. 683.
Toronyalja. 264.
Tóth András. 440.
Tóth Anna. 637.
Tóth Ferencz. 508.
Tóth Györgyné Nesztay. 155. 507.
Tóth Istvánné, Nagy Boris. 635—637. 638.
Tóth Istvánné, szül. Sigó Kata. 637. 638. 639. 642. 643.
Tóth János. 505. 506. 507.
Tóth Jánosné, szül. Karasznai Zsuzsanna. 635—638.
Tóth Kamil. 481.
Tóth Kerékgyártó Mihály. 506.
Tóth László ifj. 505. 506.
Tóth Lőrincz. 64. 94.
Tóth Mihályné. 238.
Tóth Nagy István. 508.
Tóth Pálné. 507.
Tóth Péter. 508.
Tótország. 529.
Tóthszer. 282.
Tóth-utcza. 129. 139. 233. 236.
Thököly Imre fejedelem. 179. 186. 188. 191. 265.
Tőkös Gergely. 155.
Tömlöcz 618.
Tömöry testvérek. 121.
Török Bálint. 103. 130.
Török Erzsébet. 438.
Török Eufrozina, enyingi. 116.
Török Éva és Mária 398. 649.
Török Ferencz, enyingi. 120. 132. 142. 507.
Török Gáspár. 610.
Török István. 113. 134. 195. 227. 266 398. 505. 506. 507. 649.
Török Istvánné. 505.
Török István, enyingi. 122.
Török István, ónodi. 194.
Török József gróf. 655. 657. 662. 663. 664.
Török Katalin grófnő. 354.
Török Lajos Szendrői gróf. 470. 479 655. 656. 657. 659. 662. 663. 664. 666. 668.
Török Sámuel. 508.
Török Zsuzsánna. 133.
Törökök 14.
Török adók 210. 214.
Török hadisarczok. 183. 184.
Török hódoltság. 209. 217. 218.
Török közigazgatás. 204. 205. 206. 207.
Török levelek. 211.
Török parancslevelek. 182.
Törvénykezésünk XVI. századi. 148.
Tőkés-cs. 178.
Trangus Éliás dr. 409.
Trangus Illés. 650. 651.
Trevisói őrgrófság. 76.
Trsztyenszky János. 418. 423. 424.
Tullus h n. 38. 108.
Tunyogi Miklós. 447.
Turini béke. 51.
Turi-család. 178.
Turzó Elek. 137.
Túr. 202. 332.
Túróczmegye. 376. 671.
Túróczi Imre plébános. 378. 383. 393. 394.
Túróczi Kata. 385.
Túróczy Mihály. 575.
Túróczi N. 643.
Türje Dénes. 12.
Tüzeskő esső. 117.
Tűzoltó vedrek. 568.
Tűzrendészet. 621. 625.
Tzupra Mihály. 413.

Udvarhelymegye. 684.
Ugocsavármegye. 105. 561.
Ugron érsek. 11.
Uj-Arad. 676.
Uj-család. 178.
Ujfalusy Dávid. 480.
Ujházy Nándor. 427.
Ujhely. 232.
Ujj János. 506.
Ujj Pál láncza. 627.
Uj-Miskolcz 62. 64. 65. 67. 94. 139.
Uj Pál. 280.
Ujszászy Lászlóné. 154.
Ujvár h. n. 183. 338.
Ujváros. 300. 367. 408. 508. 610. 622.
Ujvárosi templom. 233.
Ujváros-utcza. 116. 224. 371.
Ujváry Mátyás. 126.
Ukkon-pohár. 153.
Ulászló II. 63. 65. 71. 72. 73. 88. 94. 97 114 124. 162. 172. 626.
Ungmegye. 257. 258.
Ungvár v. 560. 655. 679.
Urai h. n. 35.
Uretzky Mátyás. 413.
Ur szent teste temploma. 59.
Urunk szent testéről nevezett pálos zárda 21.
Urvacsora-tál a XVII-ik századból. 249.
Usz Antal. 474.
Usz Miklós. 474.
Usz István. 251.
Uzapanyit h. n 672.

Vadászi János. 505.
Vadna h. n. 9. 67. 110.
Vadnay András. 409. 505. 507.
Vadnai Andrásné. 505.
Vadnay István. 505.
Vadnay Mihály. 507.
Vagner Szaniszló. 481.
Vajda-család. 178.
Vajda Márton. 347. 349. 506
Vajk. 57. 58.
Vakarács. 136.
Valk h. n. 35. 364.
Vallási mozgalmak. 359.
Vallási villongások 367.
Valentovics János. 474.
Varbó h. n. 128 136. 391.
Varga-czéh. 124.
Varga Bálint. 122.
Varga Berecz István. 506.
Varga Demeter. 152. 154. 176. 225.
Varga Ezechiel 413. 420.
Varga István. 566.
Varga János. 226. 265. 281.
Varga Lukács. 195.
Varga Mihály. 430. 509.
Vargák. 565–568-ig.
Varsányi Ferencz. 437.
Varsó v. 663. 674.
Vartosz Tamás. 594.
Vas Gergelyné. 235. 245.
Vas István. 130.
Vasfejű-család. 178.
Vasipar a Hámorban. 587. 588.
Vasmegye. 36.
Vatay János. 447.
Vatainé. 397.
Vatta község. 23 173. 379.
Vay Ábrahám. 432. 504. 509. 516. 635.
Vay Ádám udvari főkapitány. 309. 342.
Vay István. 440.
Vay József. 651. 654. 656. 660. 662. 665.
Vay Józsefné. 661.
Vay László. 309.
Vay Mihály. 309.
Vay Miklós. 657.

Váczy András főbiró. 154. 230. 343. 345. 368. 409. 450. 484. 603. 604. 627.
Váczy András id. 504.
Váczy András ifj. 504.
Váczi káptalan. 35.
Vág folyó. 203. 333. 338.
Váltságdijak. 308.
Vályi András. 506. 591.
Vályi János. 446.
Vályi László. 507.
Vályi N. 653
Vályi Sámuel. 507.
Vámok. 592.
Vámos h. n. 111. 136. 157. 173. 391.
Vámosi Márton Comes. 4.
Várad h. n. 35. 36. 56. 181. 332. 333. 335.
Váradfok. 233.
Váradfoki Szent Istvánról nevezett prépostság. 233.
Váradi Ferencz. 528.
Várady Gerzson. 450.
Váradi István. 648.
Váradi János. 509.
Várady Mihály. 448
Váradi káptalan. 7.
Váradolaszi templom. 88.
Várday Pál püspök. 102.
Város bekeritése. 309. 311.
Város dajkája. 606.
Városház ingóságai. 280.
Városház leégése. 626.
Város régi levelei. 279. 280.
Város sáncza. 357.
Városi belső élet. 603.
Városi szervezet. 20.
Városunk megváltása. 483—485.
Vármegyeház épitése. 518.
Vásárbiró. 276.
Vásárhelyi József. 527.
Vásárhelyi Márton. 526.
Vásár helyek. 19.
Vásárok. 304. 306. 307. 591.
Vásári rendtartás. 304 305. 306.
Vászonfehéritő-utcza. 609.
Velek herczeg. 4.
Velencze 34. 314. 337.
Velencze czimere. 32.
Velenczei békekötés 53.
Velenczei háboru. 76.
Velenczei köztársaság. 51. 52 53.
Velezdi Mihály. 280.
Venczel király. 15.
Vendég Bana György. 506.
Vendég Bana István. 505.
Vendéglők. 617.
Verancsics Antal. 109. 110.
Veres András. 235. 245.
Veres Erzsébet. 647.
Veres János 509.
Veres Mihály. 154.
Verona. 76.
Verrochio 82.
Verpelét 102.
Vertesz Frigyes. 677.
Veszprém m. 49.
Vetéssyné. 397.
Vetéssy Sámuel főjegyző. 347. 644.
Véber János. 395. 396.
Védlevelek. 196. 198. 202. 203.
Végrendelkezési jog. 95.
Végh István tolcsvai. 120. 141. 507.
Vékony János. 561.
Vénich György. 421. 423. 426.
Vérbirság. 156.
Viczay József. 677. 679.
Viczenza 76.
Viczmándy Imre. 474.
Vidmán. h. n. 110.
Vig László. 383.
Világi Mátyás. 480.
Vincze Gáspár. 396.
Vincze Márton. 125.
Vincze Tamásné. 151.

Vincze szobrász. 88.
Virág Benedek. 680.
Virág Kata. 637. 644–646.
Virtt György. 238.
Visegrád. 16. 35. 53. 60. 71.
Visnyó. 52. 207.
Visonta. h. n. 647.
Visontai Gáspár. 506.
Visontai Gáspárné. 397.
Visontay János. 157.
Visontai Mihály. 506.
Vissénaeque báró. 310.
Vitéz Imre. 653. 679.
Viza prépost. 325. 335.
Volenszki István. 474.
Voltaire költő. 649.
Vörös András. 243. 245.
Vörös Mátyás. 129.
Vörösrák. 57.
Vlaim N. 491.
Vrana Péter. 413. 420.

Wallaszky Pál. 420.
Walther Philip. 89.
Warga István. 165. 170.
Was-család. 178.
Weber Simon Péter. 609.
Wesselényi Ferencz nádor. 214.
Wesselényi Pál. 188.
Werbőczi hármas könyve. 148.
Wetéssy Sámuel. 490. 604. 605.

Zabari János. 397.
Zabari Zsuzsánna. 518.
Zajden Dániel. 413.
Zakariás patak. 22.
Zalatnai Bertalan. 157.
Zalay Tamás, zalaházi. 96. 97.
Zay Ferencz. 109.
Zay Péter. 422.
Zágráb. 20.
Zákány András. 241.
Zákány István. 188. 226. 241.
Zákoly János püspök. 88.
Zám h. n. 23.
Zápolya János. 104.
Záreczky Auguszt. 480.
Zboray János. 571.
Zborói vár. 135.
Zbugyai István. 70
Zeleméry-család. 178.
Zelenka Pál püspök. 411. 429.
Zemplénmegye. 23. 65. 105. 257. 258. 450. 662.
Zichy Károly gróf. 656.
Zieter N. báró. 493.
Zirczi ciszterciek. 7.
Zittó Mátyás. 383. 384.
Zontagh Jakab. 593.
Zólyom v. 188. 317. 324.
Zólyom vára. 35.
Zöldfa vendéglő 618.
Zöld viaszk használata. 63.
Zöld viaszkpecsét. 98.
Zudar Péter, ónodi. 52.
Zürich v. 449.
Zsigmond király. 23. 37. 55–60-ig. 62–65-ig. 75. 76. 77. 95. 115. 117.
Zsolcza h. n 2. 64. 151. 318. 409. 432. 654.
Zsoldos András. 70.
Zsemberi Samu követ. 376.
Zsérczy Lőrincz. 401.
Zsérczi Nagy András. 506.
Zsidó Ádám. 600.
Zsidó kereskedők. 599.
Zschokke Henrik. 683.
Zsóry Gáborné. 506.
Zsóry György. 409. 430. 493. 504.
Zsóry Györgyné. 504.
Zsóry István. 507.
Zsóry László. 504.
Zsóry Zsigmond. 504.

SAJTÓHIBÁK.

A 7-ik lapon Monosbér helyett Monosbél olvasandó.
A 10-ik „ alul a jegyzet 2-ik sorában a lapszám 16 helyett 86.
Az 51-ik „ béke kötés „ békekötés „
A 60-ik „ Bubek Petrik helyett Bubek Detrik olvasandó.
A „ „ az 1-ső jegyzetben és helyett cs. „
A 63-ik „ felülről a 13-ik sorban akkorra helyett ahova olvasandó.
A „ „ alulról a 7-ik „ okleveleiből helyett okleveléből olvasandó.
A 64-ik „ az utolsó sorban Szabó Demet „ Szabó Demeter olvasandó.
A 107-ik „ felülről a 17-ik sorban Oriztük „ Őriztük olvasandó.
A 147-ik „ alulról a 3-ik „ igazságságszolgáltatásunk helyett igazságszolgáltatásunk olvasandó.
A 151-ik lapon alulról a 2-ik sorban Müvelődés történelmi helyett Müvelődéstörténelmi olvasandó.
A 152-ik lapon felülről a 2-ik sorban László Arbertné helyett László Albertné olvasandó.
A 153-ik lapon felülről az 1-ső sorban nagy becsü helyett nagybecsü olvasandó.
A „ „ alulról a 3-ik „ bizonyitékánl „ bizonyitékául olvasandó.
A 161-ik „ felülről a 14-ik „ famulast „ famulust „
A 165-ik „ „ a lapszám 16 helyett 165 olvasandó.
A 176-ik „ „ a 14-ik sorban adó szedő helyett adószedő olvasandó.
A 179-ik „ „ a 7-ik „ Ragályi István helyett Ragályi János olvasandó.
A „ „ „ a 10-ik „ oltalomlevél „ óltalomlevél „
A 201-ik „ „ a 4-ik „ melyben „ melyekben „
A 221-ik „ „ a 1-ső „ vérosunknak „ városunknak „
A 222-ik „ alulról a 2-ik „ sem az a rajta „ sem rajta „
A 244-ik „ „ a kép sorszáma 21 helyett 22 olvasandó.
A 247-ik „ felülről a 9-ik sorban könyvei helyett könyve olvasandó.
A 295-ik „ „ a 3-ik „ cséhmester helyett czéhmester olvasandó.
A 296-ik „ a jegyzet utolsó sorában 1884 „ 1885 „
A 350-ik „ a szélzeten 1472 helyett 1742 olvasandó.
A 362-ik „ alulról a 10-ik sorban Tapolczai helyett tapolczai olvasandó.
Á 487-ik „ felülről a 2-ik „ discurtálván helyett discurálván olvasandó.
A „ „ „ a 15-ik „ compossossorok helyett compossessorok olvasandók.
A 493-ik lapon fönt üggye helyett ügye olvasandó.
A 672-ik „ „ A szabadkőmüves helyett A szabadkőmüvesség olvasandó.